

1866—1906.

ISTORICUL SCOALELOR ROMÂNE DIN TURCIA

SOFIA ȘI TURTUCAIA DIN BULGARIA

ȘI AL

SEMINARIILOR DE LIMBA ROMÂNĂ DIN LIPSCA, VIENA ȘI BERLIN.

LUCRARE ÎNTOCMITĂ

SUB AUSPICILE MINISTERULUI INSTRUCȚIUNEI

DE

MIHAIL-VIRGILIU CORDESCU

PROFESOR

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CURTEI REGALE, F. GÖBL FII, STR. REGALĂ, 19
1906.

*Douăzumea
Pauliuș Lupu Antonescu*

1866–1906.

ISTORICUL ȘCOALELOR ROMÂNE DIN TURCIA

SOFIA ȘI TURTUCAIA DIN BULGARIA

ȘI AL

SEMINARIILOR DE LIMBA ROMÂNĂ DIN LIPSCA, VIENA ȘI BERLIN.

—
LUCRARE ÎNTOCMITĂ
SUB AUSPICIILE MINISTERULUI INSTRUCȚIUNEI
DE
MIHAIL-VIRGILIU CORDESCU
PROFESOR

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII, STR. REGALĂ, 19
1906.

P R E F A T Ă.

Asupra școalelor române din Turcia s'a scris în diferite ocazii, prin ziar, reviste și cărți. În anul 1890, D-l Theodor T. Burada a dat la lumină chiar o lucrare intitulată „Cercetări despre școalele române din Turcia“. Până azi însă, un studiu care să coprindă istoricul complect al școalelor române de peste hotare, subvenționate de Statul Român, nu a existat.

Imi place a crede, că aparițiunea volumului de față, va înlătura, în mare parte, această lacună.

Pentru atingerea scopului, am utilizat:

a) Corespondența și lucrările aflate în arhiva Ministerului Instrucțiunii.

b) Lucrările ce au apărut până acum în această direcție, și

c) Răspunsurile ce am obținut la chestionarul înaintat de Ministerul Instrucțiunii prin administrația școalelor și bisericilor române din Turcia, tutelor persoanelor care se găsiau în situație de a da cele mai exacte și precise informații.

Pentru o mai mare înlesnire, am distribuit cuprinsul acestei lucrări în 5 capitole și anume:

Cap. I. Partea generală.

Cap. II. Școalele din Turcia așezate în ordinea alfabetică.

Cap. III. Școalele din Bulgaria.

Cap. IV. Seminariile de limba și filologia română din Lipsca, Viena și Berlin.

Cap. V. Anexe.

La sfârșitul lucrării am adăogat și o hartă, care arată așezarea geografică a fiecărei comune mai însemnate din Turcia.

Asemenea, am intercalat în text o serie de vederi și fotografii, procurate dela cunoștuții fotografi români frații I. și D. Manacheia din Bitolia și Ianina.

Buna voință și interesul cu care D-l Dr. Dragomir Hurmuzescu, Secretarul general al Ministerului Instrucțiunii, în calitate de Președinte al comitetului instituit pentru participarea departamentului Instrucțiunii și Cultelor la Expoziția Națională, a urmărit apariția acestei lucrări, îmi dau prilejul înainte de toate ca să i exprim prin aceste câteva rânduri, respectoase omagii.

MIHAIL-VIRGILIU CORDESCU
Profesor.

București, 15 August 1906.

I.

Marea mișcare de principii întreprinsă de poporul francez către sfârșitul celui de al 18-lea și începutul celui de al 19-lea veac, — mișcare ce a contribuit la transformarea vieții politice, sociale și economice a celor mai însemnate națiuni din Europa — nu puțin a contribuit la redeșteptarea națională a popoarelor creștine din peninsula balcanică, doritoare de a se vedea cât mai curând liberate de sub jugul stăpânirii otomane.

Cei dintâi cari au ridicat steagul revoluționar contra turcilor au fost grecii. Aceștia după ce au susținut un îndelungat răsboiu, în care au dat dovezi de mare patriotism, au putut în sfârșit obține independența statului lor, prin tratatul dela Adrianopole, din 1829.

Odată realizată această sfântă și legitimă dorință, grecii încep a pregăti mai departe mișcarea contra turcilor, urmărind încorporarea Macedoniei, Albaniei, Epirului și a Tesaliei la statul lor, mișcare pe care ei o numesc „*Marea Idee*“; iar pentru atingerea scopului de mai sus, au pus în serviciul cauzei lor «Patriarhia din Constantinopol», care în toate timpurile s'a bucurat pe lângă autoritățile turcești de foarte multă trecere. Prin Patriarhie multă vreme și în foarte multe părți ale provinciilor otomane, chiar astăzi, creștinii, cari aparțin și altor naționalități și mai cu seamă românilor, au fost și sunt încă speculați în interesul elenismului.

Iată în adevăr ce scrie vestitul scriitor englez Mackenzie Wallace¹⁾ în ziarul Times din luna Mai 1881 despre „*trecutul și viitorul elenismului*“ :

«Când Mohamed al II-lea cuprinse Constantinopolul, el asigură musulmanilor monopolul puterii politice și lăsă diferitelor

¹⁾ Cercetări despre școalele românești din Turcia, de D-l T. Burada (1890).

comunități creștine un mare numar din vechile lor drepturi și privilegii, membrii bisericii ortodoxe răsăritene, de orice naționalitate, au fost puși sub jurisdicțiunea imediata a Patriarhului grec și a clerului lui. Și vechile legături cari uniau naționalitatea grecească cu ortodoxia orientală, se aflară atunci menținute și strânse. Clerul grecesc, văzându-și autoritatea și veniturile garantate contra oricărui atac de jos, primă îndată noua lui pozițiune și deveni zelosul apărător al dominațiunii otomane».

«Puținele aspirațiuni naționale pe cari Patriarchia și ajutoarele sale le mai putea avea, se mărginiră la darâmarea constituțiunilor bisericești ale sârbilor și ale bulgarilor, cari împiedecau propria lor autoritate. Pentru astfel de sarcini, precum și pentru a înăbuși nesupunerea, ori unde s-ar fi ivit, clerul grecesc putea întotdeauna să se rezime pe brațul secular al statului musulman. Aceste stranii relațiuni între autoritațile otomane și clerul grecesc au durat până în zilele noastre, fără vre-o modificare importantă. Principalii membri ai comunității grecești au fost deopotrivă admiși de către cuceritorii în oare cari ramuri ale administrațiunii. Mai întâiu funcțiunile lor au fost restrânse la instituțiunile comunale din sate, în cari ei figurau în consiliile bătrânilor; dar către sfârșitul secolului al 17-lea ei începura a ocupă posturi mai importante, ca dragomani ai Înaltei-Porti și ai Marelui-Amiral și apoi ca principi și kapu-kelaiile ale Valahiei și Moldovei. Familiile acestor principi și Kapukehaiile formau încet, încet, împreună cu acele ale unor avuți neguțători—locuitori din mahalaua Fanarului pe Cornul de aur,—un fel de aristocrație parvenită, care este destul de cunoscută sub numele de fanariotă. Auzim adeseaori susținându-se că acești fanarioți sunt coborâtorii vechilor familii bizantine, cari au continuat a locu în Constanțopol după cucerirea otomană și câțivă dintrânsii cautară să dea oare cari temeiuri pretențiunilor lor, adoptând nume ilustre din istoria bizantină.»

«Perspectiva astfel deschisă grecilor raiale de a-și face o strălucită carieră în serviciul statului, dădu educațiunii grecești un nou punct de reazim și în curând se intemeiară școale supe-

rioare la Constantinopol, Adrianopol, Salonic, Larisa, Tricala, Ianina și în alte orașe ale imperiului. Programul studiilor se mări și cuprinse filologia, filosofia modernă și primele principii ale științelor naturale. Spiritul grecesc se deșteptă puțin câte puțin din îndelungata lui letargie și noi idei, noi aspirații nu întârziară a se formă în contactul politic și comercial din ce în ce crescând cu lumea occidentală. Legături de unire mai apropiată se stabiliră între diferitele comunități răspândite, a căror uniune nu fusese până atunci întreținută decât printre credință comună și o administrație bisericească corruptă. Se încep și chiar a se întrevedea o putință unei mari mișcări naționale și câteva spirite pătrunzătoare, concepută speranța unei regenerări complete a poporului grecesc.»

«Biserica care la început urmărise cu indiferență sau chiar cu gelozie mișcarea, încetul cu încetul se găsi târâtă în cursul ei și sfârși prin a-i da un puternic ajutor. Nu numai printre grecii propriu zisi, propaganda elinească și-a recrutat instrumentele sale. La bulgari, la sârbi, și la albaneji, episcopii au căutat să lațeasca și să întărească autoritatea patriarhului, elenizând clasele superioare, și principii fanarioși în România urmărind același scop pentru motive deosebite.»

«Către finele secolului al 18-lea, îmbunătățirea condițiunilor morale și materiale ale grecilor și eliminarea repede a populațiunii negreșești în toată peninsula, dela capul Matapan până la munții Carpați și dela Adriatica până la Marea Neagră, făcează să se creadă că, cu timpul, grecii vor reuși prin puterea lucrurilor să înlocuiască pe stăpânii lor musulmani și să revină într-o zi bătrânul Imperiu Bizantin [Marea Idee].»

«Din punct de vedere teoretic, era permis, poate, să să creadă că *Marea Idee*, cum se numește obișnuit, ar fi putut să se realizeze prin acțiunea treptată și urmărită neîncetat prin puteri pașnice și câțiva filosofi visători și-au putut încipi la acea epocă, că turcul musulman, cu ajutorul lenei și nesimțirii lui, va fi puțin câte puțin constrâns să cedeze sceptrul, inteligenței mai vioale și mai progresive a grecului creștin; dar, în practică, o astfel de evoluție era imposibilă

și visătorii cări credeau aceasta, nu aparțineau desigur nici uneia, nici alteia din națiunile interesate.»

«Din timpul când Petru cel Mare și-a dat pe față intențunea de a răsturnă pe padishali prin ajutorul raielor greci și slavi, grecii cugetară să-și recapete independența cu armele în mâini, și aceste aspirații fură sistematic încurajate de Caterina II, care concepă planul de a pune pe nepotul său Constantin pe tronul nouui Bizanț. Ardoarea grecilor se răci puțin câte puțin, în urma răsbunărilor teribile ce au urmat după revoltele nenorocite atâtate de Orloff și alți emisari ai Rusiei. Însă la începutul secolului 19-lea aceste strășnice lectii au fost date uitării și ideea patriotică își reluase din nou sborul. Când naționalitățile apăsate din Europa meridională și din America, formară societăți secrete, spre a răsturnă tirania, grecii creără „*Eteria*“ și începură lunga și sângeroasa luptă, care aduse, după multe întâmplări, înființarea regatului elinesc de astăzi.»

«Proclamarea independenței politice a Greciei a fost glasul mormântal al „*Marei Idei*“. Creând un mic stat independent, firește vrăjmaș al Turciei, și transferând centrul de gravitate al politicei dela Constantinopol la Atena, grecii sacrificără, fără știrea lor, dar totuș în mod fatal pentru dânsii, sorții de moștenire ce aveau pentru timpul când omul bolnav (Turcia) ar fi murit și prin aceasta se depărtează orice speranțe de a deveni mare putere. Trebuie asemenea să spunem, că de mai înainte șansele lor erau foarte compromise: fanarioții se facuseră nesuferiți și fuseseră expulzați din Valahia și Moldova, unde își atrăseseră mânia românilor, iar sărbii începuseră liberalarea naționalității lor slave prin fundarea unui stat slav pe jumătate independent. Afară de aceasta un nou factor, de cea mai mare însemnatate, fusese introdus în problema politică, prin puterea crescândă a Rusiei, care nu țintează la cevă mai puțin, de cât a se stabili însă pe malurile Bosforului și ale Dardanelelor. *Grecii puteau totuș să spere că intrunind și assimilându-și popoarele creștine din Turcia Europeană ar fi putut, cu ajutorul puterilor occidentale, să creeze un imperiu destul de puternic, spre a opune o barieră reală succesului Rusiei către coastele Mediteranei.*“

„Din nenorocire pentru dânsii, nu s'au arătat, că sunt la înălțimea unei aşă de mari soarte. În loc de a-şi conciliă și de a-şi assimila pe celealte rase creștine, dânsii și-au înstrenuat aşă de mult toate simpatiile lor, încât astăzi naționalitatea grecească e departe de a fi identică cu ortodoxia orientală și cea mai mare parte a moștenirii „omului bolnav” e revendicată acum de Albanezi și de Slavi pe cari odinioară lumea nu-i cunoșteă decât ca „Creștini Greci”.

Înadevăr, bulgarii urmăresc de o potrivă cu grecii o extensiune teritorială în dauna imperiului otoman, prin anexarea cel puțin, a unei părți din Macedonia, parte locuită în majoritate de elementul bulgar, care ar putea fi mai de folos patriei mame de cât Turciei. Din această pricina mari rivalități s'au născut între greci și bulgari.

Dar grecii nu s'au mărginit a dușmani numai pe bulgari. Românii, deindată ce au început o mișcare în sensul redeșteptării lor naționale, au fost împiedecați prin tot felul de mijloace de către emisarii Patriarhului din Constantinopol puși în serviciul «Marei Idei».

Trebuiă cu ori ce preț ca numărul grecilor să crească. Școala și biserică fiind instrumentele prin cari sperau a face să-și atingă scopul, aceștia nu au cruțat nici-un sacrificiu pentru a eliniză prin școală pe celealte națiuni creștine, cari încă nu bănuiau scopurile lor ascunse.

* * *

Românii din peninsula balcanică răspândiți în grupuri însemnate mai ales în jurul masivelor muntoase ale Pindului, fiind dedeați parte la păstorie și creșterea vitelor, parte la comerț și industrie, s'au păstrat foarte bine în decursul veacurilor.

1) *În Macedonia.* ¹⁾ O mulțime de comune sunt populate cu români, unele din ele fiind chiar exclusiv românești. Astfel avem:

Bitolia (Monastir), Magarova, Tânova, Nicopoli, Gopești, Moloviște, Crușova, Ohrida, Jancovăț, Beala-de-Sus, Beala-de-jos, Călive Istoc, Vlaho-Clisura, Neveasta, Resna, Blața, Bel-

¹⁾ A se vedea lucrarea D-lui I. Burada : Cercetări despre școlile românești (1890).

camenu, Pisoderi, Negovani, Hrupistea, Gramoștea, Moscopoli, Pleasa, Călive Jărcan, Ar'mänli, Biți, Grabova, Vișna, Lunca, Nânta ¹⁾, Birislău, Oșani, Cerna-Reca, Cupa, Huma, Conțca, Sermiesun, Longi, Călive-de-Vodena, Călive-de-Ianița, Călive-de Muriliova, Veria, Selia-mare, Selia-mică, Xirolivade, Vlaho-Livade, Seatiște, Milia, Livadi, Gramaticova, Trestinic, Custulimi, Castania, Niamucuva, Rodova, Druțilova, Caterina, Fiteri, Kokinoplo, Seres, Djumaia-Proia, Ramna, Alistrati, Doxatis, Peștani, Petrina, Leșiani, Pesoceni, Botu, Turia, Florina, Cegan, Fuștani, Notia, Criveni, Rudari, Gancari, Dupeni, Glombaciani, Vineni, Pauli, Podgorjani, Blinca, Zagoriceni, Piscupie, Mumiștea, Nicolită, Areza, Darda, Kiuteza, Sinita, Clidoniasta, Prisogiani, Vuriani, Constanțicu, Masgani, Ciripiani Isvorii, Merazani, Mageri, Merali, Triveni, Manezi, Zigosti, Stițiaki, Spalta.

In partea Orientală, a Turciei, cităm orașele Seres și Giumanî, Melenic și comunele Ramna, Poroiu și mai multe familii la Raslog și câteva cătune mari în munții Rodope.

2) *Epir*. Samarina, Smixi, Avela (Avdela), Perivoli, Turia, Furca, Armata, Breaza, Palioseli, Pazi, Băiasa (Vuvusa), Denescu, Cosmati, Frasinul, Tista, Paillo-chori, Bura, Calamici, Pigadica, Plisia, Piniari, Nasnicu, Robari, Gurunachi, Sarachîna, Crania (Cornu), Paltinu, Meru (Millia), Grizmani, Kiare (Anelio), Lupșicu, Stariciani, Vraniștea, Cuțufleani, Amari, Alpohori, Gurița, Papingo, Cervari, Arcista, Sudena-de-sus, Sudena-de-jos, Călivele dela Sudena, Dobra, Ravenia, Lujesti, Bulcu, Supuceli, Vița de sus și de jos, Monodendri, Cuculi, Rivalezi, Neata, Brădetu, Scamnelu, Capelovo, Dobrinova, Lesnița, Laca (Laitza) Ciudila, Manesi, Calota, Medjidie, Frangazi, Macrinu, Cerneși, Flamburaru (Floru), Drăgai, Grebeniții, Doliani, Trestenicu, Călive zise dela Balcan lângă râul Metzovo (Aminciu), Ciorani, Cavalari, Minglius. Castrîța, Ianista, Ardamista, Struni, Disperi, Braia, Pecali, Negrazi, Zița, Burdari, Suli, Dragomi, Bezduni, Grameno, Zagoriani, Gribiani, Vogdoriani, Cuculiu, Mazarachii, Glischiani, Brianistea, Sutiștea Moșiori, Guraniștea, Gribovi, Bukara, Rizu, Arinișta, Curmadi, Catuna, Lovina, Pe-

¹⁾ Locuitorii acestei comune sunt de religiune mahometană de și se numesc Români și vorbesc numai românește.

peli, Vulierati, Zervati, Muzina, Liungani, Taricati, Duviani, Ber-vicanii, Vlaho-Goranții, Glina, Otanicu-Guveri, Vișani, Rum-bazzi, Vlahos, Policiani, Seriani, Furca, Toranichi, Vineții, Săracu, Fraștana, Daviciana, Pradovari, Gheracati, Clacaței, Dramiși, Manoleasa, Copani, Lagatora, Pesta, Nestora, Cori-ciani, Galenți, Buraca, Zoriștea. Gorganu, Derbiloana, Nasari, Romano, Bureleasa, Zorgiano, Zagoriani, Costaniani, Cosmira, Ciangari, Tecuri, Clisura, Muzacati, Gionala, Giriano, Zelmi, Scheada, Nasali, Vlahorena, Calentini, Limini, Cosenă, Gura, Teodoreana.

3). *Albania*. In districtul Valona (Avlona). Zvernachi, Bes-tova, Mifoli, Mitsisti, Scăpari, Scrofuitina, Arinenli, Bunavia, Crisolon, Tiperati, Arese, Arnieni, Silitnița, Cerveni, Cafarani, Bisani, Murisi, Levani, Poiani, Pestiani, Armeni, Busmadi, Car-bonara, Carvunari, Romsi, Vesaniști, Ostina, Levani, Feta, Și-tonladi, Cirodastini, Baleri, Fraculo, Gionza, Babița, Lipnia, Ambari, Tracova, Levani Samari, etc.

In districtul Musachia și Durazzo :

Origovizza, Vadița, Indiscortizan, Ferica mare și mică, Crapasi, Verbachi, Ziartză, Cumani, Roscoveti, Terveni, Potodna, Calfani, Curniea, Ponbrati, Petre Duar, Contali Scepor, Posna, Kelbechiva, Morva, Lianbarda, Cărbunari, Loncani, Coniati, Bisticonchiza, Daviac Corcuhe, Grabiani, Grădiștea, Sa-cule, Anguiovița, Casimbei, Bobodina, Imistu, Tsifac, Pitova, Băltița, Premendi, Ginegani, Sirmani, Gretani, Veleani, Cavaia, Gramara, Polvina, Dolsinic, Stremeri, Costari, Smilati, Bunga-gia, Trania, Ciuca, Mura, Salcia, Barbalina, Olense, Spoliata, Remasi, Santeprenre, Suliozoti, Culiera, Villa, Salbergi, Carpensi, Stamira, Paliama, Stoderi, Arzani, Bedeni, Mardarei, Dautei, Burazei, Plotei, Voroșeni, Maglita, Canaparei, Cerșotei, Salma-nei, Molinei, Porcia, Armata, Rortla, Juba, etc., etc.

4) *Tesalia* (Comune românești anexate la Grecia în 1881).

Mila (Ameru), Vutunosi, Malacași, Cuțufani, Călăreții, Ciorani, Paltinu, Generazi, Sturdza, Karzziazli, Kaliki, Schlineasa, Coturi, Libenița, Viliciani, Doliani, Cornu (Crania în grecește), Cotuvazdi, Tricala, Dragoviștea, Ameru (Paliomela în grecește), Gardiki, Giurgea, Muceara, Orgili (Filoseli în grecește),

Cămneani, Pira, Desi, Vitrinico, Pertuli de sus și de jos, Co-teana, Pergnacu, de sus și de jos, Prămânda, Sklupu, Cucu-liștea, Scorteana, Lipiana, Cuciana, Dramiși, Aivani, Paleohori, Drasuste, Calogreani, Clinova, Novoseli, Guduvasdi, Costeana, (Castania în grecește), Buronicu, Cocli, Lujești, Călăreții, Lup-șiștea, Zovistiana, Maciuki, Mirița, Vlahava, Grizani, Cioti, Da-mași, Damasuli, etc.

In toți munții și mai în toate localitățile din Nordul Greciei propriu zisă, se află o mulțime de târguri și sate locuite de români. Negreșit, nu înai vorbim de Acarnania și Etolia, cari în evul mediu formau *Mica Valahie* și unde majoritatea locuitorilor, clasele avute și sărace, este de origină română și, după câte auzim, în unele părți încă mai păstrează în familie limba română. Nu îneroase familii române se mai află în insulele Ionice-Corfu, Zante, și în insula S-ta Maura-refugiate după timpuri din Epir.¹⁾

Numărul Românilor după indicațiunile regrettatului scriitor român *Dem. Bolintineanu* în cartea sa intitulată „*Călătorii la România din Macedonia*“ pag. 61 ar fi: în Macedonia 450,000, în Tesalia 200,000, în Epir, și Albania 350,000 și în Tracia 200,000. Peste tot în Turcia 1,200,000 români. După Generalul Von der Golz se găsesc în Turcia 800,000 români. Această a 2-a afirmațiune o împărtășesc cei mai mulți scriitori streini, cari cunosc deaproape starea popoarelor din Peninsula balcanică. Chiar grecii, cari până mai acum de curând contestau însăș existența elementului românesc în Balcani, au fost siliți a capitulă în fața documentelor lucrări întreprinse de învățății streini, și mai ales în fața însemnatei mișcări de redeșteptare națională a românilor din Turcia, prin care aceștia s'au impus atât ca valoare numerică cât și ca element de ordine; totuși ei reduc numărul acestora.

Grupul de români ce se află așezat în jurul Pindului, se întinde dela N-V de Berat în Albania, spre S în Epir și

¹⁾ Notă: În privința comunelor românești din Turcia, pentru ca cititorul să aibă o mai clară cunoștință asupra așezării lor, am anexat la lucrare charta imperiului otoman de D-l D. Abeleanu institutor și revizor școlar în județul Vlașca, originar din Macedonia (Avdela) fost multă vreme director și institutor în patria sa.

dincolo de Carditza în Tesalia, resfirându-se spre E în Macedonia și către S-V în regiunile Acarnaniei și Aspropotanului. Grupul de aromâni din vilaetele Salonicului, Xeresului, Xantului și Monastirului sunt formate din alte grupuri venite de prin Munții Gramoștelui, Moscopoli și Pind; iar prin ținuturile Megleniei și prin Albania sunt comune curat românești. Interesele comerciale și credințele religioase apropiind foarte mult pe români de greci, aceștia din urmă, fiind dominați de „*Marea Idee*“, au început a lucra cu cea mai mare ardoare la desnaționalizarea românilor; iar școala fiind pârghia cu care trebuia să pună în mișcare *acea idee*, grecii nu s-au dat înapoi dela nici un sacrificiu spre a-și ajunge scopul, și creau școale cu institutori devotați în mijlocul populațiunilor eteraglote. Astfel se explică de ce astăzi o foarte însemnată parte dintre bulgarii, sărbii, și români din Turcia nutresc sentimente greco-file.

Dar o asemenea stare de lucruri nu putea merge la infinit.

Evenimentele anului 1848 din țara noastră, au contribuit a apropia pe români din Principate, de cei de peste Dunăre.

În urma revoluțiunii din acest an, mulți din bărbații de stat ai țărilor române, exilați, călătorind prin Balcani au rămas uimiți, întâlnind în drumul lor comune curat românești. Dumitru Brătianu, Cesar Boliac, Ion Ionescu de la Brad, etc. au cunoscut de aproape viața aromânilor din Macedonia; iar Dimitrie Bolintineanu n'a încetat un singur moment din viața sa, de a le da sprijinul său.

Întâmplările anului 1856, împreună cu «Unirea» și alegerea lui Alexandru Ion I-iu Cuza ca domnitor al Principatelor Unite, aduseră mari schimbări în viața politică și socială a românilor din Principate, schimbări, grație căroră macedoromâni din capitală datorează înființarea unui comitet de propagandă națională, care avu de scop redeșteptarea conștiinței de secole adorința, în inimile conaționalilor de la Pind.

În 1860 repausatul Dimitrie Cazacovici a reușit să formeze împreună cu frații Goga din Clisura, Zisu Sideri din Serres, M. Nicolescu din Tânova și Toma Tricopol din Crușova,

un comitet care a lansat un manifest redactat în limba română și greacă, tipărit în câte-va mii de exemplare, prin care îndemnă pe români din Turcia să înlăture limba greacă din școală și biserică. Tot în scopul redeșteptării naționale, D. Cazacovici și G. Goga, au tipărit cu a lor cheltuiala «prima gramatică macedo-română» a lui Massim, care între altele coprindea și câte-va pagini din istoria românilor din Balcani. Dar ceea ce a contribuit pe lângă alte motive ca chestiunea Macedoneană să fie cu atâtă căldură îmbrățișată, a mai fost faptul, că nici în Principate nu se închiseseră cu desăvârșire rănilor cauzate de barbara domnie fanariotică.

O mulțime de mănăstiri și biserici împreună cu averile lor erau închinatelor altor mănăstiri din afară. În 22 Decembrie 1863, s'a depus sub ministerul Cretzulescu, patriotică lege a secularizării averilor mănăstirești, lege, care de și primită de țară cu unanimă satisfacție, a creat însă guvernului român mari dificultăți, din cauza intervenirei călugărilor greci și Patriarcului din Constantinopol pe la puterile străine; aşa în cât această lege salutară, abia după un an, sub ministerul Mihail Cogălniceanu, a luat ființă. Din acest minister făcând parte și D. Bolintineanu la departamentul Instrucțiunei, având ca secretar pe V. A. Urechia. Acesta s'a hotărât să creeze pentru cultura românească din Macedonia un fond, cu care să se poată deschide școli; iar pe de altă parte un comitet alcătuit din D. Bolintineanu, Cesar Boliac, Christian Tell, C. A. Rosetti, Dimitrie Cazacovici, Zisu Sideri și Iordache Goga, au lansat către Români din Macedonia un manifest de redeșteptare culturală și patriotică, arătându-le strălucitele origini din care ei descind. Dăm în intregime acest manifest trimis în 1863 din București către frații români din Epir, Tesalia și Macedonia.

Fraților Români,¹⁾

Părțile unei națiuni nu pot avea conștiință de ele înșile,

¹⁾ Acest manifest a fost trimis din București în 1863 către frații Români din Epir, Albania, Tesalia și Macedonia. (Vezi „Buciumul“, pag. 10, No. 3, 1863).

de cât numai studiind bine istoria națiunei mume și căutând a se apropiă cât se poate mai mult de origina lor. Națiunea română e o ramură din marea națiune a Romanilor, trebuie dar să știe cine au fost Romanii, să vază ce este ea astăzi și să cugete la ce poate fi. Toate surorile sale majore cum : Franța, Italia, Ispania și Portugalia i-au apucat înainte și cu naționalitatea și cu literatura și cu civilizația. Dar Români din Dacia Traiană începând a cugeta să-și redobândească naționalitatea care era înăbușită de alte popoare streine, înaintează cu pași mari ca să ajungă pe surorile sale și pe mama sa Italia și grație D-lui, într'un timp foarte scurt, partea cea liberă a României a făcut progres însemnat. Voi însă fraților, din Dacia lui Aurelian, voi ați rămas într'o poziție critică și sunteți amenințați din zi în zi a vă contopî în celelalte naționalități. Înconjurați de toate părțile de națiuni cu totul streine vouă, apăsați de pretutindenea de influența streină, ați ajuns în stare mai a nu vă cunoaște pe voi însivă și a rupe toate legăturile cu frații voștri, mai cu seamă de când niște fanatici streini s'au năpustit a vă face să părăsiți cu desăvârșire limba națională. Voi însă țineți minte faptele marilor împărați : Constantin, Justinian, etc. Voi n'ați uitat că împărații Romanilor au disputat 3 secole cu împărații Bizanțiului, Roma-Nouă. Voi dar, cari aveți să vă mândriți cu asemenea suvenire, de care multe alte popoare ar fi geloase, ce faceți astăzi spre a dovedi lumii, că împrejurările numai, v'au ținut până acum în neacțiune, iar nu pierderea suvenirurilor noastre ? Dacă măcar limba națională n'ar fi pierit din bisericile voastre și din comerțul vostru, negreșit că naționalitatea și amorul de patrie ar fi deșteptat de mult în voi energia, prin care se ține patria și naționalitatea. Aceasta și numai aceasta a făcut și pe frații noștri cei de sub Austria mai cu seamă, să poată lupta de secole cu naționalități mult mai puternice de cât acelea în care v'ați găsit voi. Dar, voi fraților în biserică aveți limbă streină, în afacerile voastre vă serviți cu scriere streină, în public vorbiți limbă streină și limba voastră cea maternă ați aruncat-o în fundul unghiului, ca cum v'ar fi rușine cu dânsa. O păstrați numai pentru femei

și copii. Suntem fericiti însă și mărturisim recunoștința generală surorilor noastre, care au păstrat vatra romană și au învățat pe fiile lor să pronunțe toate expresiunile înimei în limba patriei. Dar fraților, femeile voastre au păstrat romanismul între voi. Este timpul să se uite această letargie dintre voi ! Este timpul ca limba națională să se verse din vatrele voastre în comerțul și în bisericele voastre ! Până când veți asculta pe streini, rugând pe D-zeu pentru voi într'o limbă streină pe care ca mai mulți nu o înțelegeți ? Nu e de crezut ca acea națiune care a văzut eșind din sânul ei atâția resbelători mari, atâția literați și politici cari s-au luptat pentru independență și naționalitatea altor popoare, să nu producă și atâția patrioti adevărați, căti să fie de ajuns a scoate și naționalitatea lor din vîrtejul streinilor unde este aproape a se înecă. Gândiți-vă cât este de dulce a rugă cine-va pe D-zeul său în limba patriei și cât este de amar a-l rugă într'o limbă streină în care să nu știe ce zice, să nu știe ce cere ! Cugetați cât v'ar fi de placut voauă, femeilor și copiilor voștri a asculta prin biserici slujbele sfinte în limba națională, și ce mare bucurie ați avea când ați vedeat pe copilași voștri învățând carte în limba românească, pe care o puteți înțelege toți, în paralel cu cea grecească ! Ce fericiti ați fi să-i auziți spuindu-vă că la școală învață în limba maternă să-și iubească pe D-zeu, pe părinți și țara !

Acestea sunt bazele ce ne-au indemnătat pe noi să formăm în București un comitet cu titlu : Macedo-Român. Misiunea sa nu e alta de cât a vedeat pe aceste *două milioane* de Români dintre Dunăre, Adriatica și Arhipelag, ascultând preceptele religiunei în limba națională conform programei trasă de Ministerul Instrucțiunei publice din Capitala României : Voim să vedem pe frații noștri gemeni, din Macedonia, Tesalia și Epir cum și pe aceia din Elada liberă, că recunosc pe frații lor dintre : Tisa, Dunăre, Marea-Neagră și Dnistru, care fac parte din națiunea cea mare și glorioasă ce se întinde de la Oceanul Atlantic și până la Marea-Neagră și care a dominat odată peste toată lumea cunoscută; că recunosc în fine pe acești frați care-i privesc cu inima sfâșiată de durere cum își

pierd naționalitatea în aşa mare depărtare de noi și în mijlocul atâtitor națiuni de diferite rase. Voi sunteți, fraților, inelul prin care Daciile pot intra în marea familie neolatină. Creșteți pe fiii voștri în această credință și aveți conștiință că v'ați împlinit misiunea!

Comitetul Macedo-Român din București a luat însărcinarea a dirijă introducerea limbei naționale în toate orașele și târgurile românești, astfel cum să vedem într'o zi pe toate 14 milioanele de Români având o singură limbă cultă, care nu poate fi alta de cât cea din Dacia Traiană, care a ajuns a rivaliză la frumusețe cu limba italiană. Cere însă și concursul nostru al tutelor după mijloacele fiecărui, invitându-vă să formați și voi comitete pe ori unde sunt Români mai concentrați, cari comitete în strânse legături cu comitetul central din București, să lucreze în comun pentru realizarea scopului național.

Gândiți-vă, fraților, că momentul este propice pentru această mare întreprindere a Românilor, că D-zeu protege pe cei ce lucrează în numele său și că responsabilitatea va fi grea asupra celor ce se vor arata îndărătnici.

(Urmează semnăturile membrilor comitetului).

Acest apel avu efectul dorit. Imediat o însemnată mișcare se produse în favoarea limbei strămoșești la români din Turcia ; iar în anul 1864, pentru întâia oară Ministerul Instrucțiunii din România, a prevăzut în budget, pentru ajutorul românilor și școalelor noastre în străinătate, un fond de 14,000 lei.

Cea dintâi școală românească din Turcia înființată în 1864, fu școala primară din *Târnova*, iar cel dintâi apostol al culturii și limbei strămoșești fu D-nul *Dimitrie Atanasescu*. Înfocat apărător al românismului, D-nia să a știut să îndure cu resemnare cele mai grele suferințe pentru realizarea celui mai sublim ideal. După o grea luptă dusă în potriva elementelor care îl dușmăneau, a răușit, în sfârșit, să înjglebeze prima școală românească în Macedonia. Sămânța aruncată de dânsul, găsind un pământ prielnic, încolțî și dădù roade frumoase.

O altă figură mare care va rămâne de-apurarea legată de începuturile redeșteptări naționale a românilor din Macedonia, este *Apostol Mărgărit*. Acesta, încă din 1862, pe când era institutor la școala grecească din Vlaho-Clisura, învăță pe elevii săi—[cea mai mare parte român] să-și cunoasca strălucita lor origină. În acest scop, dânsul le predă între altele și «noțiuni de limba română în comparație cu cea latina.» Aflând despre aceasta patriarchul grec Sofronius începù a-l persecută, dând ordin locuitorilor din comună, să îsgonească pe *Mărgărit* ca răsvrătitor¹⁾). Aceste amenințări însă, în loc să însăpământe pe Vlaho-Clisureni, îi făcù să vadă mai bine tendințele și aspirațiile grecilor și să îmbrățișeze cu mai multă căldură cauza institutorului lor, luându-i chiar apărarea înaintea patriarchului. — Momentul „*Renașterii*“ sosise. — Grecii priuzând de veste începură să creeze tot felul de uneltiri în potriva obștagolului ce începea să se ridice înaintea „*Marei lor idei*“, pentru a împedicà pe propovăduitorii și aderenții mișcării culturale aromâne; însă conștienți de misiunea și datoria lor către neam, au mers fără șovăire pe calea dreaptă, căutând a îndrumà pe cei rătăciți spre lumină, profitând tot-deodată și de faptul că currentul favorabil acestei mișcări, se manifestă tot mai puternic în multe comune, unde se făcură încercări pentru introducerea limbei românești prin școli și biserici. Acolo unde români nu erau prea stăpâniți de sentimente grecești, iar cultura grecească încă nu avusesese timpul să câștige teren, s'a putut cu înlesnire ajunge la rezultate frumoase. Lupta însă a fost cât se poate de grea în acele centre, în care grecomanii²⁾ (numărul adevăraților greci este foarte retrâns în Turcia) formează majoritatea populațiunilor comunale. De aceea vedem chiar de la începutul deșteptării naționale, că școlile românești din Turcia, au fost unele niște simple încercări, altele au funcționat cu întreruperi, după împrejurările locale, iar altele au trăit ne

¹⁾ A se vedea mai departe istoricul școalei române din Vlaho-Clisura.

²⁾ Sub numele de grecomani se înțeleg toți acei streini, care deși nu sunt greci, fiind însă crescuți în sentimente grecești, sunt partizani infocați ai lor.— In Macedonia sunt foarte mulți români grecomani.

întrerupt de la înființarea lor până în prezent și au adus reale foloase națiunii române.

Școala de la S-ții Apostoli din București.

Dorința aromânilor de a se instrui în limba maternă, nu se putea mai bine satisface, decât prin recrutarea unui corp didactic bine pregătit, care să se devoteze apostolatului. Aceasta se putu face prin înființarea unei școli speciale, în care tinerii macedoneni să fie formați anume pentru a fi utilizați ca institutori în comunele românești din Turcia. În anul 1865 se înființează o ascmenie școală în curtea bisericei de la Sfinții Apostoli din București. Ea fă organizată după un program deosebit de acela al statului; iar elevii erau recrutați din fi de români macedoneni aduși înadins, spre a fi destinați carierei didactice, în ținuturile din Turcia locuite de români. Cu recrutarea de elevi pentru această școală a fost însărcinat un calugar macedonean, *Averchie*, originar din *Avdela*¹⁾, care pe timpul procesului secularizării averilor mănăstirești, venise în București, ca reprezentant al mănăstirilor S-tu Pavel și Ivirul dela S-tul Munte, unde ajunse egumen. El se făcă cunoscut în țară în 1862, cu ocazia defilării trupelor române în fața Domnitorului Alexandru Ioan I-iu Cuza, pe platoul dela Cotroceni, când într'un elan de entuziasm el a strigat „*Si eu hiu armân*“.

In toamna anului 1865, acesta aduse din Epir 12 tineri aromâni (Vezi pag. 16) pe care ii aşează ca bursieri în școala dela Sfinții Apostoli, în scopul de a-i pregăti pentru cariera didactică. — Cu aceștia se începură primele cursuri. Direcțiunea studiilor acestei școale fu încredințată lui Massin, iar conducerea internatului fu dată părintelui *Averchie*. Intre profesorii școalei, cari făceau cursurile gratuit, întâlnim pe Massim pentru limbile: latină și română, Th. Tănăsescu pentru limba franceză, I. Anghelescu pentru matematici, Anghel

¹⁾ Notă. Archimandritul *Averchie* era originar din Avdela. Născut la 1818 se coboră din familia lui Jaciu Buda. Din cauza sentimentelor lui românești era cunoscut la S-tul Munte sub numele de Averchie Valahul.

Demetrescu, I. Cartu, Columbeanu și alții. Se învăța în această școală, limba latină, limba franceză, limba română; istoria, matematica, geografia, desenul și muzica.

In 1867 Părintele Averchie fu din nou trimis a mai aduce din Macedonia un număr de elevi români, iar populațiunea școalei se ridică la 40 de elevi. In 1871 școala dela Sfinții Apostoli desființându-se, o parte din elevii ei au fost repartizați la Liceul S-tu Sava, iar alții la Mathei Basarab, pentru a urma cursurile după programa statului.

In acelaș an, când în București se puneau bazele școlii pregătitoare pentru institutorii-macedoneni (1865), Românii din comuna Gopeși din Macedonia se pregăteau a ridica steagul redeșteptării naționale, prin deschiderea unei biserici și unei școli, în cari să se citească și să se învețe românește. In 1867 școala din *Gopeși* începu a funcționă regulat, având chiar dela începutul înființării ei, un număr de aproape 50 școlari români—Grație devotamentului și sârguinței institutorului D. Dim. Cosmescu dela această școală, numărul elevilor crescute foarte repede atingând cifra de 100, foarte mulți din ei români grecmani.

In acelaș an (1867), Apostol Mărgărit, fost mai înainte profesor la liceul grecesc din Ianina și la școala grecească din Vlaho-Clisura, deschide o școală românească în *Avdela*.

In 1868 se mai deschid încă trei școli românești în : *Vlaho-Clisura, Ohrida și Crușova*.

Până la 1877 se mai deschid școli românești în : *Neveasta și Perivole*. In total dela 1864—1878 funcționează în Turcia opt școli românești (vezi anexa).

Răsboiul Ruso-Româno-Turc din 1877—1878 făcând să se vorbească mult despre vitejia armatei române, redeșteptând în acelaș timp în inimile multor macedoneni, sentimentul patriotic amortit, putând să spună de acum înainte cu mândrie, că sănt și ei *Români!*

In anul 1878 se deschid școli noi în: *Bitolia, Perlepe și Selia-Veria*, iar în anul următor (1879) se mai înființează 3 școli primare de fete în: *Ohrida, Gopeși și Crușova*.

In 1880 se crează 5 școli de băieți în: *Moloviște, Ma-*

garova, Baiasa, Grebena și Samarina și începe să funcționeze prima clasă a liceului românesc din Bitolia.

In 1881 școalele primare sporesc prin înființarea altora în: *Nijopole, Hrupiște, Pleasa și Coritza* (Gheorghe) pentru băieți; iar pentru fete în comunele: *Bitolia, Vlaho-Clisura, Moloviște, Magarova și Salonic.*

In 1885 se înființează școala primară mixtă din *Turia*, iar în anul 1887 *gimnaziul din Ianina*.

In anul 1889 se mai creează o școală de băieți în *Xirolivadia* și o școală de fete în comuna *Perlepe*.

Anii 1890, 1891, 1892 sunt foarte favorabili pentru creațiuni de școli, căci în acest răstimp s'au înființat tot atâtea școli câte s'au înființat dela 1864 până la 1890. Astfel se deschid 6 școli noi de fete în comunele: *Târnova, Turia, Pisuderi, Metzova, Berat și Marușa-Veria* și 25 școli de băieți în: *Beala* (Albania), *Belcamen, Blața, Berat, Caterina, Resna, Vlahoianî, Moscopoli, Florina, Pisuderi, Fetița-Gramaticova, Murihova, Cochinchinopolis, Vlaholivadia, Ianina, Saracu, Metzova, Grebeniști, Floru, Laca, Armada, Leșnița, Furca, Marușa-Veria și Liumentița*.

In anul 1893 se creează încă 5 școli de băieți în comunele: *Durazzo, Ramna, Oșani, Birislav* (Meglenia) și *Amiro* (Tesalia grecească) precum și 6 școli de fete în: *Nijopole, Neveasta, Coritza, Moscopole, Caterina și Veles*.

Prin urmare au functionat dela 1864—1893 în diferite comune din Turcia 75 școli românești: 55 de băieți și 20 de fete, un liceu de băieți și un gimnaziu cu o populație școlară de 3500—4000 elevi în acest din urmă an.

In această rodnică străduință a Românilor din Turcia de a se instrui în limba strămoșească, nu puțin au fost încurajați de guvernul turcesc, care după ce s'a convins că reclamațiunile și pările grecilor contra românilor nu erau în fond de cât instigațiuni făcute cu scopul de a împedica dezvoltarea conștiinței naționale a românilor, a trimes în 1878 două ordine viziriale: unul, către valiul din Ianina (guvernatorul general al Epiro-Tesaliei și Albaniei), altul, către cel din Salonic (guvernatorul general al Macedoniei), prin care se recunoaște și

Românilor din împărația otomană dreptul ca și celorlalte națiuni, de a înființa școli și a se bucura de protecțiunea stăpânirei otomane. Aceasta e primul început de recunoaștere oficială a națiunei române. Tot deodată pentru asigurarea bunului mers al Instrucțiunei, guvernul otoman a redactat și un regulament pentru instrucția publică, din care dăm mai jos părțile mai interesante ce privesc școlile române.

Școlile din Imperiul otoman, în principiu, se împart în două clase : a) școli generale, adică acelea a căror inspectiune și susținere aparține guvernului și b) școli particulare, adică, a căror inspectiune aparține guvernului și sunt fondate și susținute de particulari sau de comunități.

Școli particulare sunt acelea ce sunt fondate în unele locuri, de comunități sau de vreun particular, care poate fi supus otoman sau străin. Fonduri acestor școli se dau de fondatorii sau de *vacufurile* la cari ele aparțin. Poate cineva deschide în Imperiul otoman asemenea școli sub condițiunile următoare :

a) Profesorii trebuie să poseadă diploma sau certificatul liberat, sau de Ministerul Instrucțiunei Publice, sau de către Direcția locală.

b) Programul lecțiunilor trebuie a fi supus Ministrului de Instrucțiune sau Direcțiunei locale, pentru a nu se preda cunoștințe contra moralei sau politicei.

c) Trebuie a fi prevăzut cu o permisiune liberată de Ministrul sau de Direcția locală și de Valiu, când cineva deschide școli în provincie.

Școlile ce se deschid fără a păzi aceste condiționi, se vor închide.

Dacă profesorii cari predau în aceste școli sunt diplomați, ei sunt datori a-și ratifică diploma la Direcțiunea locală (1882).

Cu toate piedicile puse de greci și afiliații lor, chestiunea dezvoltării elementului românesc dela Pind devine din zi în zi tot mai interesantă. Asistăm la o luptă cât se poate de serioasă între două națiuni, cari urmăresc fiecare în parte aceiași țintă, dar al căror drum e cu totul deosebit ; grecii conduși de ideea panelenismului, căutând a îngliți pe celelalte elemente

eterogloste, iar români prin a se apăra și dezvoltă pe căi pașnice și legale, prin școală și biserică.

In anul 1894 se înființează în comuna *Iancovățz* o nouă școală românească, iar în 1895, 1896 și 1897 altele la : *Durazzo, Ferica, Küprüli, Paleoseli, Macrini* (înălțul Zagor), *Gabrova* (Albania), *Frașari, Uskiub, Prizrend, Fieri* (Albania) și *Cosina*.

Până la 1 Septembrie 1899 numărul școalelor române în Macedonia a fost de 69. Atunci a crescut la 93.

In decursul anului școlar 1899 - 1900, pe lângă școalele existente s'au mai înființat încă 24 școli primare în: *Blața, Cupa, Giumentaia de jos, Negovani, Poroi, Salonic, Seres, Calcandel, Cochinopole, Vlaho-Livadia, Lunca, Dobrinova, Gribena, Leșnița, Smixi, Grădiște, Nicea, Premeti, Tirana, Veria-Selia, Crușova și școala comercială din Salonic*.

Unele însă din aceste școale au avut o existență efemeră, din pricina, sau a dificultăților ce întâmpinău institutorii români din partea propagandei grecești, sau a însuși elementului românesc de prin unele locuri, care încă nu era destul de pregătit pentru a rupe cu tradiția.

La 1 Septembrie 1900 D. Ministrul C. C. Arion a redus numărul școalelor din Turcia la 78. Această reducere s'a făcut : fie din cauză că unele funcționaseră până atunci fără să fi avut o prealabilă autorizație a guvernului otoman ; fie că numărul copiilor de școală era pe alocuri cu desăvârșire redus din cauza neîncrederei părintilor în institutor ; fie din cauza curentului ostil școlii române. Au fost astfel suprimate, în circumscripția Albania, școlile din comunele : *Cavaia, Durazzo, Ferica, Grădiște, Premeti, Tirana, Lunca*; din circumscripția Bitolia : *Calcandel, Cochinopole, Pisuderi, Vlaho-Livadia, Prizrend și Florina*; iar din circumscripția Salonic școlile din comunele : *Blața, Giumentaia-de-sus și Negovani*. A mai fost suprimată și școala primară din Constantinopole, care deja nu mai funcționa, precum și școala din Berat.

Criza financiară prin care a trecut țara noastră în ultimii ani, a silit guvernele noastre să facă toate economiile și reducerile posibile. Ea a lovit de o potrivă și pe români din

Balcani. S'au suprinat dela 1 Septembre 1901—1902 în circumscriptia Epir, școlile din comunele: *Armada, Dobrinova, Grebenici, Leașnița, Laca, Macrini, Metzova, Pades și Saracu*; iar în circumscriptia Albania, cele din *Gabrova și Nicea*.

S'au înființat în schimb școale în comunele: *Doliani și Ghevgheli* în circumscriptia Salonic și s'au trecut din nou în stat școlile din *Durazzo și Pisuderi* cari fuseseră sterse de la Septembre din bugetul exercițiului anului 1900.

Numărul institutorilor fù redus dela 178 la 139; iar al școlilor pentru care se platea chirie fù crescut la 55.

Ginnaziul din Ianina fù transformat în școală de comerț cu 72 locuri pentru bursieri, iar cel din Berat fù suprimat.

S'a suprimat asemenea și școlile comerciale din *Crușova* și din *Berat*, a căror existență fusese de foarte scurtă durată, ele fiind înființate abia dela 1 Septembre 1899.

In 1903 s'a înființat în Bitolia o școală primară în *Mecicar* mahala, iar în cursul anului școlar 1904/1905 alte două școli în comunele Palanca și Selia Paleani. Pe alocarea se mai fac adaogiri sau scăderi în personal și se organizează școalele după modelul celor din România.

* * *

O era nouă se anunță odată cu primăvara anului 1905, pentru viața intelectuală și politico-socială a românilor din imperiul otoman. De multă vreme atât aromâni cât și reprezentanții regatului român pe lângă sublima poartă, se sileau a determină guvernul otoman, să recunoască și poporului armân, drepturi egale cu ale celoralte naționalități, recunoscute ca individualități etnice aparte.

In ziua de 10 Mai 1905, M. Sa Sultanul Abdul Hamid Han II, a dat următoarea iradea, traducând în fapt dorințele românilor:

«Majestatea Sa Imperială Sultanul, care în sentimentele «Sale de Inaltă justiție și în solicitudinea sa părintească pen- «tru popoarele sale, întinde binefacerile și favorurile sale la «toți supușii săi fideli, fără deosebire de rasă și religiune, «luând în vedere cererile supuse de curând la tronul Imperial «de către supușii săi Români, a binevoit să ordone că pe baza

«drepturilor civile de cari se bucură, întocmai ca și ceilalți «supuși nemusulmani, comunitățile lor să aleagă muhtari, conform regulamentelor în vigoare; ca membrii români să fie «de asemenea admiși conform regulei, în consiliile administrative, aşa precum se face și pentru celealte comunități și ca «din partea autorităților imperiale să se acorde înlesniri la «profesorii numiți de sus zisele comunități, pentru a inspecta «școalele lor și la îndeplinirea formalităților prescrise de legile «imperiului, pentru deschiderea de noi instituțiuni școlare.»

Aceasta eră și dorința unanimă a neamului românesc, adică, de a se bucură în fața legilor imperiale turcești, de drepturi egale ca și bulgarii și grecii. O luminoasă rază de speranță s'a arătat românilor cu această ocazie, la orizontul cel atât de întunecat și turburat până atunci.

Consfintirea oficială a existenței naționalităței aromânești, după o străduință din partea acestora de mai bine de 40 ani, a pus odată pentru totdeauna capăt discuțiunilor provocate de greci asupra inexistenței elementului românesc din peninsula balcanică.

Pe baza drepturilor civile,— de care de acum înainte se vor bucură, întocmai ca și ceilalți supuși musulmani, — români vor ști mai bine să înfrunte încercările de desnaționalizare ale grecilor, cu ajutorul celor mai bine făcătoare instituțiuni de conservare și propășire națională: *școala și biserică*.

Intre drepturile acordate românilor prin iradeaua imperială, ca o consecință a recunoașterei lor ca naționalitate aparte, pe lângă celealte națiuni recunoscute în Turcia, este și acela de a se constituî în comunități, și ca atare de a 'și alege muhtari (primari) și consilieri dintre ai lor, conform legilor în vigoare.

Unii susțin că această iradea nu a făcut de cât să consfințească o stare de lucruri deja existentă, bazându-se pe faptul că la Gopești, Moloviștea, Crușova, Clisura, Nijopole, existau mai de mult câte un muhtar român. Acest lucru însă nu se puteă de cât numai acolo unde partidul românesc fiind prea puternic, autoritățile otomane în urma multor sacrificii și interviniri din partea românilor le acordă recunoașterea, fără însă ca pe sigiliile lor să stea scris cuvântul muhtar român¹⁾.

¹⁾ Revista „Lumina“ anul III, No. 5, anul 1905.

De la 10 Maiu 1905 însă, sigiliile oficiale acordate primarilor români, poartă scris pe ele: muhtarii comunității române din . . .

Legea din 1889 (1305) asupra organizațiunii vilaeturilor, se ocupă între altele, de muhtari și atribuțiunile lor. Art. 54 din această lege prevede că fiecare națiune dintr-o comună care va avea cel puțin 20 case, poate să 'și aleagă unul, sau doi muhtari.

Pe lângă muhtari, se mai alege un consiliu de bătrâni 3—12-după numărul populațiunii care-i alege. Imamii și șefii religioși creștini, fac de drept parte din acest consiliu.

Ca să poată fi cineva ales muhtar, trebuie : a) să fie supus otoman, b) să aibă vârsta de cel puțin 30 ani împliniți, c) să nu fi suferit vr'o condamnație, d) să plătească o dare fonciară de cel puțin 100 piaștri.

Muhtarul în comună este agentul executiv al puterii centrale, având și atribuțiuni de poliție judiciară. Este prin urmare considerat ca factor auxiliar al parchetului.

El eliberează certificate de bună purtare, de săracie, teșcherelele pentru a putea trece cine-va granița, îngrijește de avutul comunei, de școli, biserici și dă referințe judecătorilor asupra persoanelor în procese civile. Muhtarul împreună cu preotul comunei trebuie să înregistreze nașterile, căsătoriile și decesele din circumscriptia lui, pe care apoi le declară la direcționa nofuzului (stări civile). El repartizează împreună cu consilierii săi impositul personal asupra locuitorilor. Pentru fiecare individ de sex bărbătesc, statul percepă un imposit de 40 piaștri anual, iar satul sau mahala sau prin reprezentanții săi, repartizează această sumă după starea materială a familiei lor.

Din cele de mai sus, ușor se poate vedea, cât de mare importanță prezintă pentru românii din Turcia iradeua ce li s'a acordat în ziua de 10 Mai a anului 1905, ea constituind pentru viitor, baza edificiului lor național. Dar o mare furtună începe a se deslăնuї din această pricină asupra poporului aromân. Grecii, confundând doctrinile politice ale elevismului cu cele religioase ale ortodoxiei, și pentru a zădăрnicî organizarea aromânilor pe baza cuprinsului iradelei, s'au năpăstuit asupra acestora cu acea mare înverșunare, de care nu mai triburile sălbaticice pot fi capabile, arzându-le și devastându-le locuințele, răpindu-le avutul, atinându-le calea pentru a-i teroriză, oprind pe institutorii și preoții lor de la îndeplinirea sacrelor lor funcțiuni, iar pe părinți de a 'și mai trimit copiii la școale românești. Decât o asemenea cale de procedare

a grecilor, în loc să asigure succesul «Marei idei», va conduce la rezultate cu totul contrarii aspirațiunilor lor, populația românească din Balcani fiind conștientă de valoarea sa numerică și calitativă și fiind totdeodată în deajuns de bine pregătită, spre a infrunta orice încercare asupra sa, de distrugere națională. Pe de altă parte, guvernul M. S. Regelui Carol I, în calitate de protector recunoscut al cultivării neamului românesc din Turcia, a făcut la timp, pe cale diplomatică, demersurile necesare pe lângă guvernul otoman, care, în solicitudinea sa pentru națiunea română, a hotărât a urmări pretutindeni și a pedepsi bandele de antarți greci, cari se formează de către propaganda greacă contra românilor. Tot din cauzele de mai sus, în decursul anului trecut (1905), a izbucnit cunoscutul conflict diplomatic dintre România și Grecia, conflict a cărui consecință a fost ruperea relațiunilor dintre aceste 2 state¹⁾ și al cărui sfârșit nu va putea fi de cât în favoarea Românilor, cari în totdeauna au lucrat în mod sincer, pe față și prin bună înțelegere cu guvernul turcesc, scopul urmărit de guvernele României ne fiind altul de cât cultivația și desvoltarea pașnică a elementului românesc din Balcani.

* * *

În decursul acestor 40 de ani decând a început renașterea culturală a aromânilor, Guvernul român a dat tot sprijinul său fraților de peste hotare și în special celor din Turcia, cari aveau absolută nevoie să fie luminați, pentru a putea să-și dea seama asupra pericolelor ce-i amenință la fiecare moment din partea streinilor și mai ales a grecilor. Pe lângă ajutorarea cu cărți românești, pe care în diferite rânduri însuși Domnitorul Carol I, în nețărmuita-i solicitudine pentru tot ce aparține neamului nostru, a trimis fraților noștri din Macedonia, Ministerul Instrucțiunei a prevăzut în bugetul său pe fiecare an, sume diferite pentru ajutorarea școalelor, și cultului

¹⁾ Pentru detalii asupra conflictului României cu Grecia se va putea cerceta interesantele „Documente diplomatice“ din „Cartea Verde“ a Ministerului Afacerilor Streine apărută în 1905.

român în streinătate. Astfel, pentru prima oară în anul 1864, întâlnim în bugetul acestui Minister suma de 14,000 lei prevenită pentru ajutoare și burse în streinătate.

Din tabloul de mai jos se poate vedea an cu an, sumele budgetare destinate de către acest departament, pentru subvenționarea școalelor și bisericilor române în streinătate.

Sumele alocate în bugetul Statului pentru școlile și bisericile române din streinătate, dela 1864 până astăzi.

A N U L	Cifre prevăzute în budget	Credite suplimentare	Credite anulate	Cheftueeli efective
1864	14.000	—	—	14.000
1868	7.000	3.000	—	10.000
1869	7.000	3.000	—	10.000
1870	14.000	—	—	14.000
1871	10.000	—	80	9.920
1872	10.000	—	4	9.996
1873	10.000	—	4	9.996
1874	10.000	7.000	4.004	12.996
1875	10.000	7.000	4.004	12.996
1876	10.000	—	—	10.000
1877	21.000	—	235	20.765
1878	21.000	—	—	21.000
Ian. 1879—April 1880	32.000	8.000	3.440	36.560
1880—1881	32.000	—	—	32.000
1881—1882	72.000	—	—	72.000
1882—1883	80.000	—	—	80.000
1883—1884	80.000	—	—	80.000
1884—1885	80.000	—	—	80.000
1885—1886	81.000	—	2.313	78.687
1886—1887	144.500	—	—	144.500
1887—1888	144.500	—	—	144.500
1888—1889	144.500	—	400	144.500
1889—1890	145.400	—	220	145.180
1890—1891	180.000	—	—	180.000
1891—1892	250.000	—	17.500	332.500
1892—1893	450.000	—	3.246	446.754
1893—1894	525.000	—	78	524.922
1894—1895	525.000	—	—	525.000
1895—1896	525.000	—	29.139	495.861
1896—1897	525.000	20.000	1.953	543.047
1897—1898	525.000	13.000	—	538.000
1898—1899	525.000	—	5.418	519.582
1899—1900	525.000	199.643	—	724.643
1900—1901	530.000	18.458	—	548.458
1901—1902	300.000	—	—	300.000
1902—1903	300.000	—	—	300.000
1903—1904	335.000	—	—	335.000
1904—1905	400.000	—	—	400.000
1905—1906	600.000	129.000	—	729.000
1906—1907	780.000	—	—	780.000

In afara de sumele alocate in buget pe fiecare an pentru subvenționarea școalelor și a bisericilor, guvernul român a obținut dela Corpurile legiuitoare în anul 1903, votarea unui credit extraordinar de lei 600.000 destinat pentru construcțiuni de școli și biserici române în Turcia. În anul trecut, s'a votat un credit extraordinar de 25,000 lei pentru a se veni în ajutorul locuitorilor români din comuna Avdela ale căror locuințe fuseseră date focului de către bandele de antari greci; iar în anul curent s'a votat un credit de 75,000 lei spre a se veni în ajutorul românilor din Macedonia cari au căzut victime aceloraș fel de bande.

In anul 1905—1906 Ministerul Instrucțiunii a întreținut în provinciile; Macedonia, Albania, și Epir din Turcia 105 școale primare și anume: *In circumscriptia Albania* în comunele: Berat (1), Beala de jos (1), Beala de sus (1), Biscuki (1) Coritza (2), Elbasan (2), Moscopole (2), Nicea (1), Pleasa (1), Sipsca (1), Frașari (1). *In total = 14 școale.*

In circumscriptia Epir: Abela-Grebena (2), Abela-Damași (1), Abela-Ceariceani (1), Băiasa (2), Breaza (1), Cerneși (2), Floru (1), Furca (2), Ianina (1), Mețova (Aminciu) (1), Paleoseli (1), Perivoli (Elasona-Grebena-Vlahoianî) (2), Samarina-Vlahoianî (2), Samarina-Grebena, (1), Samarina-Ciariciani (1), Samarina-Elasona (1), Samarina-Pretori (1), Samarina-Grebena (1), Samarina-Damașuli (1), Turia (2). *In total = 27 școale.*

In circumscriptia Bitolia (Macedonia): Orașul Bitolia (4 școale), Belcamen (2), Crușova (3) Gopești (2),¹⁾ Hrupsîte (2), Iancovetza, (1), Magarova (2), Moloviște (2), Murihova (1), Nevesca (2), Nijopole (1), Ohrida (2), Păpădia (1), Perlepe (1), Resna (1), Tânova (1), Vlaho-Clisura (2). *In total = 30 școale.*

In circumscriptiile Salonic-Uscueb-Karaferia: Birislav (1), Caterina (2), Cociani (1), Cumanova (1), Cupa (1), Doliani (2), Fetița-Gramaticova (1), Ghevghele (1), Giumaia (1), Huma (1), Liumnița (1), Lugunța (1), Livezi (1), Lipopolți (1), Oșani (2), Palanca (1), Poroi (1), Salonic (2), Selia-Paliani, (2) Seres (1), Tzerna-Reca (1), Ușkub (1), Veles (1), Veria-Selia (2), Veria-Ma-

¹⁾ La școala din Gopești se plătesc 2 institutori din fondul repausatului D. Cazacovici care se administrează de casa școalelor.

rușa (1), Veria-Xirolivad (2), Ferizovici (1). *In total—34 școale.*

Din acelaș fond destinat pentru școalele și bisericile române în străinătate se mai întrețin:

- 1) O școală primară de băieți și una de fete, în Constantinopol.
- 2) O școală primară de băieți și una de fete, în Sofia (Bulgaria) cu o secțiune comercială pentru băieți și una de crioerie pentru fete.
- 3) O școală primară de băieți și de fete, în Turtucaia (Bulgaria).
- 4) Un liceu de băieți, în Bitolia.
- 5) O școală normală profesională de fete în Bitolia.
- 6) O școală comercială cu 6 clase, în Salonic.
- 7) Un internat universitar, în Constantinopol.
- 8) Un seminar de limba și filologia română, în Lipsca.
- 9) » » » » » Viena.
- 10) » » » » » Berlin.

Dela 1901 până la 1905, numărul școalelor subvenționate de guvernul român în străinătate e aproape staționar; însă în acest din urmă an, împrejurările favorizând elementul românesc din Balcani, Guvernul M. S. Regelui, a sprijinit la rândul său cea mai legitimă și mai înălțătoare luptă — lupta pentru conservare și propășire. În acest scop, actualul Ministerul Instrucțiunei și Cultelor, D-l Mihail Vlădescu, care poartă cel mai viu interes tutelor chestiunilor vitale ale neamului românesc, a înființat, pe lângă o mulțime de îmbunătățiri aduse școalelor și bisericilor existente în Turcia, noi școale primare în comunele: Beala, Bitolia, Ferizovici, Lipoș, Constantinopol, Vodena și Tână-Recă, un internat universitar în Constantinopol, care întreține un număr de studenți macedoneni, viitori funcționari ai statului otoman, un seminar de limba și filologia română la Berlin și un altul la Viena.¹⁾

Fondul de 780,000 lei prevăzut în bugetul anului 1906/7 precum și cheltuelele anterioare făcute de statul român, cu subvenționarea școalelor și bisericilor din străinătate, sunt relativ destul de neînsemnate, față de cerințele și avântul mișcării culturale ale românilor din Balcani, mai ales fiindu-ne

¹⁾ Pentru mai multe detalii, se poate vedea anexa: *Bugetul pentru subvenționarea școalelor și bisericelor române în străinătate pe anul bugetar 1905/1906* precum și partea specială din corpul lucrării de față.

cunoscute sacrificiile cu mult mai mari, pe cari grecii și bulgarii le fac, pentru întreținerea școalelor și bisericilor lor din Turcia.

Pe lângă școalele și bisericile deja existente și despre cari am făcut mențiune mai sus, s'a dispus, ca în bugetul acestui an să se prevadă: o clinică cu 10 paturi la Bitolia, pe lângă asistența medicală română din acel oraș, un serviciu medical român la Salonic, plata personalului și întreținerea bisericei române de curând terminată din Sofia, creațiuni de locuri în învățământul primar după cerințele locale și alte multe creațiuni, de care de multă vreme se simțea trebuință.

* * *

Administrațiunea școalelor și a bisericilor române din Turcia.

Odată cu sporirea școalelor române în Macedonia și cu fixarea prin buget a subvențiunilor acelor școli, Ministerul de Instrucțiune a trebuit să se îngrijească de a avea o persoană destoinică și devotată cauzei aromâne, care să se ocupe atât cu îndrumarea cheștiunei culturale cât și cu administrațiunea subvențiunilor prevăzute în buget, pentru școalele din Macedonia. Persoana desemnată la început pentru o asemenea înaltă și patriotică misiune, fù *Apostol Mărgărit*, născut în orașelul Avdela. Înzestrat cu o inteligență rară, cunosător în perfecțiune a stării sufletești a naționalităților în mijlocul căror crescuse, după ce multă vreme servise ca profesor pe la școlile grecești, încă de prin anul 1862 pe când funcționa la școala grecească din Vlaho-Clisura, caută prilejul a răscolî în sufletele aromânilor de aci, precum și printre acele ale școlarilor săi, sentimentele patriotice, amortite de influența grecească. În anul 1867, el deschise o școală a sa proprie, în care propunea lecțiuni de limba română, îndrumând astfel o mișcare de redeșteptare națională.

În anul 1870 de și își păstrează calitatea sa de institutor-director al școalei primare române din Vlaho-Clisura, este însărcinat de Ministerul Instrucțiunei din România, cu inspecta-

rea celor câteva școale române ce existau pe-atunci în Macedonia, devenind astfel organul autorizat al acestuia (vezi anexa No. 2) și factorul principal al chestiunii macedo-române. Prin intermediul Agenției noaste diplomatice la Constantinopole, el distribuia cărțile cari erau trimise din țară, precum și subvențiunile institutorilor și chiriile. Pe măsură însă ce se deschidea școale noi, rolul lui Apostol Mărgărit devinea tot mai important, însă cu atât mai greu. Distanța între comune fiind prea mare, iar mijloacele de comunicație foarte anevoioase și nu fără pericol, fiind adeseaori urmărit și hărțuit de autoritățile turcești, cari îl considerau ca pe un periculos agent de propagandă și uneltiri ascunse, după investigațiunile grecilor, drumurile pe cari în continuu eră expus a le face în interesul cauzei, importanța postului, greșelile cum și nemulțumirile pe cari uneori le provocă în sânul corpului didactic, au făcut pe mulți din compatrioții săi să înceapă a privi cu ochi răi situațiunea lui Mărgărit.

Până la 1894 lucrurile au mers în liniște și chestiunea română, spre bucuria tuturor românilor, realiză progrese însemnate, cu toate neajunsurile ce ea întâmpina din partea grecilor și a partidului grecoman.

Dela 1894 încoa însă, încep a se manifesta tot mai adânc nemulțumiri. Românii macedoneni din Bitolia, precum și de prin alte localități, în frunte cu institutorii și profesorii lor, cari au fost aproape întotdeauna conducătorii cauzei române, după ce de mai înainte fuseseră convocați prin delegațiuni și închieiaseră procese verbale, prin cari se luase rezoluțiunea ca școalele să fie conduse și administrate de o reprezentanță aleasă din sănsul profesorilor români — se duseră în corpore la reședința Muarifului din Bitolia, unde au iscălit în prezența Directorului, actul de recunoaștere al „Eforiei Române.”

Trebue să recunoaștem, că această frumoasă mișcare, a fost făcută cu din îndemnul și consimțământul primului nostru consul din Bitolia, D-l Spiru Constantinescu.¹⁾

¹⁾ Consulatul regal român s'a inaugurat la 1 Iunie 1892, (Asupra solemnității inaugurației a se vedea lucrarea regretatului I. Nenițescu „dela României din Turcia Europeană”) iar înființarea lui, se datorează nemuritorului Al. Lahovary fost ministru al Afacerilor streine.

După ce actul fu acoperit de sute de semnături, fu susținută aprobarea consiliului administrativ, prezidat de guvernatorul general al vilaetului Monastir. În consiliu s-au ridicat foarte mari discuțiuni, din cauza intervenirei mitropolitului grec, dar rezultatul a fost în cele din urmă, recunoașterea „Eforiei Române“.

Acest act, fiind confirmat de către Ministerul Instrucțiunii și de către cel de Interne din Constantinopol, va prezenta pentru viitorul chestiunei aromâne cea mai mare însemnatate; de oarece, de eforie se vor lega pe viitor toate chestiunile de interes vitale, ale românilor din Macedonia.

«Eforia» va deveni adevărata autoritate a școalelor române, care va fi ascultată de *Muarif* în toate actele de natură școlară.

Odată chestiunea Eforiei terminată, lupta între aceasta și inspectorul Mărgărit începe. Institutorii și profesorii vor găsi în eforie un reazăm puternic, iar autoritatea inspectorului va fi de-acum înainte oarecum micșorată. De partea eforiei școlare din Bitolia a fost de la început și consulul nostru.

In 1895, în sănul corpului didactic primar, s'a făcut o mișcare, care va rămâne deapururea neștearsă în analele istoriei culturii române din Macedonia. O foarte mare parte din profesorii și institutorii macedoneni, nemulțumiți de felul administrației inspectorului A. Mărgărit și nemai vrând să recunoască autoritatea acestuia, în unire cu eforia din Bitolia și cu aprobarea consulatului nostru local, dar fără autorizația Ministerului Instrucțiunii din București, au închiriat atât pentru liceu cât și pentru școală normală de fete din acel oraș localuri separate, în care aveau să fie mutate aceste școli, contra voinței lui Mărgărit. Cea mai mare parte din profesorii și profesoarele acestor două școale trec a face cursuri în localurile din nou închiriate. Puțini dintre profesori și profesoare nu fac cauză comună cu «Eforia» și rămân la locurile lor de până atunci. Totdeodată, un mare număr de elevi și eleve părăsesc vechile școale, pentru a urma pe profesorii lor.

Ministerul, în asemenea împrejurări, trebuia să aleagă una din două :

- a) sau să mențină vechia stare de lucruri,
- b) sau să schimbe direcțiunea urmată până atunci.

De felul cum acesta avea să rezolve chestiunea, depindea în mare parte viitorul școalelor române din Macedonia. Cearta dintre eforie și inspector a durat mai bine de 2 ani, de și se crezuse la început că incidentul va lua sfârșit, prin dispozițiunile de mai jos luate de Minister:

I) Subvențiile școalelor și preoților români, bazate pe bugetele prezентate de inspectorul școalelor române din Turcia în fiecare an înainte de 1 Iunie și aprobate de Minister, se vor trimite în rate trimestriale și se vor înaintă conform stațelor de prezență, ce i se vor înaintă acestuia, cu o lună înainte de expirarea trimestrului, la legațiunea regală a României la Constantinopol, prin Ministerul afacerilor streine. Legațiunea, va trimite prin cecuri sau mandate poștale, diferitelor persoane prevăzute în state, sumele ce i se cuvin.

Chiriile se vor trimite de legațiune, directorilor de școale, acolo unde sunt directori, sau învățătorilor, acolo unde e numai un învățător.

Cheltuielile de internat, se vor trimite de legațiune directorului, pe trimestru și cu anticipație.

In privința localurilor de școală închiriate de consulatul din Bitolia, se vor plăti chiriile, după ce se vor luă informații asupra prețurilor, cu cari acele localuri au fost închiriate.

II) Nici o transferare nu se va face fără aprobarea Ministerului. Cererile inspectorului vor fi totdeauna motivate și pe cât va fi posibil se vor face numai la vacanțele mari.

III) Bugetele se vor întocmi fără nume proprii, și numai cu însemnarea: preot, cântăreț etc. Se vor ține însă câte un registru, atât la inspectorat cât și la Minister, de persoanele ce sunt subvenționate din buget, cu datele și titlurile ce au fiecare.

IV) Liceul românesc din Bitolia se va întruni la începutul anului școlar viitor cu următorul personal: Gușu C-tinescu, N. Papa Hagi, M. Statu, Chr Otto, I. Arginteanu, M. Dimonie, I. Ciumetti, I. Dalametra, M. Pineta, C. Hyppert, Iusuf Efendi,

Dr. C-tin Mihail, I. Niculescu și P. Papahagi care va fi și director. Rămași în disponibilitate de la 1 Septembrie 1895 d-nii: Chemal Efendi, Ilomet Bey, I. Miclescu, Pocletaru și C. Sterescu.

Distribuirea cursurilor se va face de consiliul profesoral, potrivit cu competența fiecărui și cu ore cât se poate mai egal repartizate. Economul internatului va fi sub dependența ierarhică a directorului liceului și amândoi sub aceia a inspectorului.

Până la întrunirea liceului, examenele elevilor, trecute înaintea unora sau celorlalți profesori, sunt valabile.

V) Pentru bunul mers al liceului și internatului din Bitolia, amândouă localurile, ce se găsesc închiriate acum, vor fi utilizate până la expirarea contractului. — Se va construi un local propriu pentru liceu.

VI) Pentru școala de fete profesională se vor lua măsuri de îmbunătățire.

VII) Eforia școlară din Bitolia, recunoscută oficial de către autoritățile imperiale locale, rămâne eforie a școalelor din acel oraș, cu dreptul de a face recomandații asupra meritului școalelor, fără însă a putea lua vre-o măsură, decât cu aprobarea dată de noi, în urma intervenirei inspectoratului.

VIII) De la 1 Septembrie se va înființa o școală de comerț cu internat, sub direcția D-lui I. Ciulli, ca econom Ianache Dumitrescu. Programul și organizarea acestei școale, se va comunica la timp inspectoratului.

IX) Bursierii români din *Constantinopol* continuă ca și în trecut. De la începutul anului 1895/6 se va încercă să se pună câte 2 elevi ai școalelor noastre secundare, în școală administrativă imperială, în liceul imperial «Galata Serai» și în Robert Collège.

X) Inspectoratul, va face propunerii asupra modului celui mai practic de a face, ca elevii liceului din Bitolia, să poată veni în internele din România, ca să se familiarizeze cu limba, timp de un an maximum și înainte de sfârșirea studiilor liceale; de asemenea dacă se poate obține hirotonirea de arhierei locali a românilor. În vederea acesteia, se vor trimite tineri, cari să urmeze seminariile în țară.

XI. În urma unui raport al Inspectorului Mărgărit, subvențiile se vor trimite prin Banca Națională a României, către corespondentul său din Viena, tot lui Mărgărit.

Cu toată deciziunea din 20 Iunie, se redeschid cursurile anului școlar 1895/6, în aceleași condițiuni: 2 licee de băieți la Bitolia, unul oficial sub direcția d-lui Papahagi, celălalt al eforiei, sub direcția d-lui Cosmescu.

Lucrurile intrără pe calea lor normală abia în 1897; iar Apostol Mărgărit a continuat a-și păstra mai departe funcțiunea de inspector al școalelor și bisericilor române din Turcia, până în anul 1902, când a fost scos la pensie.¹⁾

In acest an, Ministerul Instrucțiunei a dispus ca administrațiunea școalelor și bisericilor din Turcia, să fie încredințată d-lui G. C. Ionescu, distins absolvent al școalei normale de institutori din București, care fusese până atunci detașat din capitală ca institutor-director al școalei regale române din Sofia (Bulgaria). Dela 1 Aprilie 1906 însă postul d-sale din interes de ordin superior a fost desființat.²⁾

Dela anul 1898 încocă, funcțiunea lui Mărgărit, ne mai putând fi îndeplinită de un singur om, asupra căruia apăsa una din cele mai grele și răspunzătoare sarcini, mai ales că el îmbătrânișe și perduse mult din energia cu care fusese înzestrat, iar numărul școalelor crescuse în ultimii ani în

¹⁾ Activitatea lui Apostol Mărgărit pe tărâmul cultural național, se poate vedea mai pe larg în partea specială și anume, la monografia școalei din comuna Vlaho-Clisura.

²⁾ D-l G. C. Ionescu fiind trimis în Bitolia și însărcinat cu administrațiunea școalelor și bisericilor române din Turcia, a lucrat cu foarte multă pricepere și zel pentru o bună organizație școlară. Între altele d-sa s-a ocupat cu regulamentarea administrațiunei interioare a școalelor, cu orariile de studii, cu cărți didactice aranjate anume pentru școalele din Turcia, cu organizarea școalei normale de fete din Bitolia cu 5 ani de studii în loc de 4 cum era mai nainte, obligând totdeodată pe eleve să urmeze și cursurile de practică pedagogică dela școală primară de aplicație, anume înființată pentru aceasta. A propus și s-a admis înființarea unei secții profesionale pe lângă școală normală de fete din Bitolia cu 4 ani de studii și practică cu 4 maestre de lucru, a stăruit foarte mult pentru înființarea unei societăți a Corpului didactic și bisericesc român din Turcia în 1902, pentru înființarea revistei „Lumina“, înființarea mai multor școli primare române în diferite comunități din Turcia, înființarea unei biblioteci de popularizare în dialect macedo-român intitulată „Lumina“ etc. etc.

mod considerabil, Ministerul a dispus înființarea, la început, a 2 circumscriptiilor revizorale; una pentru Epir-Albania și alta pentru Macedonia. Primii revizori au fost d-nii: Ghica-Papa și I. Ciuli. Mai apoi d-l I. Ciuli demisionând, d-l Ghica-Papa trece în Macedonia, iar în locul acestuia e numit d-l V. Diamandy. În 1900 se fac patru circumscriptiuni revizorale, pentru asigurarea unei mai bune funcționari a școalelor. Au fost numiți: a) pentru vilaetul *Salonic* d-l *D. Dan*, dela 1 Ianuarie 1900, (bacalaureat și absolvent al facultății juridice din București); b) pentru vilaetul *Monastir* d-l *Foni Capsali*; c) pentru ținutul *Epir* d-l *Nuși Tuliу*, (licențiat în drept și absolvent în litere), și d) pentru *Albania*, d-l *Elie G. Papahagi*.

In curând însă d-l Elie Papahagi demisionează rămâind astfel numai 3 revizori școlari: d-l D. Dan pentru circumscriptia Salonic, având sub controlul său 20 de școli, d-l Xenofon Capsali, pentru circumscriptia Bitolia cu 20 de școli și d-l Tuliу Nuși cu două circumscriptii: Albania și Epirul unite, cu 39 de școli. Însă pe la jumătatea lunei Iunie 1901, d-l Nuși fu înlocuit prin d-l I. Hondrosom, care luă postul de revizor școlar în primire, în luna Octombrie. Până atunci d-l Hondrosom funcționase ca institutor-director la școala română din Seres, pe care d-sa o deschisese.

In anul bugetar 1901/2 suprimându-se postul de revizor al circumscriptiunei Bitolia, d-l D. Dan fu însărcinat și cu inspectarea comunelor cari până atunci cădeau sub controlul d-lui Xenofon Capsali; aşa că până în anul bugetar 1905/6 controlul învățământului primar se face numai de către 2 revizori școlari.

Dela Aprilie 1903 încoa, pe lângă consulatele și administrațiunea școalelor și bisericilor române din Turcia, d-l Lazăr Duma primește, în calitate de funcționar al Ministerului afacerilor streine, însărcinarea de a se ocupa cu chestiunile școlare și bisericești din Macedonia.

Desvoltarea repede a populațiunei aromâne, cerând înființari de noi școale, impunea în acelaș timp și un control continuu, din partea administrațiunei centrale. Ori, eră o imposibilitate ca acest lucru să se facă numai cu 2 revizori școlari, cari aveau

să străbată distanțe considerabile zile întregi dela o comună la alta adesea ori prin localități nesigure și anevoieioase. Din această cauză pentru anul bugetar 1905/6 d-l Ministrul M. Vlădescu a prevăzut cinci revizori școlari pentru provinciile Macedonia, Albania și Epir, repartizând școlile pe circumscriptii în modul următor:

- 1) Circumscripția Bitolia, revizor școlar d-l Xenofon Capsali,
- 2) » Salonic-Usküb, revizor școlar d-l Dim. Dan,
- 3) » Albania, revizor școlar d-l A. Balamaci,
- 4) » Epir, » » » N. Tacit,
- 5) » Salonic-Karaferia, rev. școlar d-l G. Gionga.

Inființarea acestor cinci agenți de control ai învățământului va fi de acum înainte o mai mare garanție pentru bunul mers al școalelor române din Turcia. Putem zice că odată cu aceste creațiuni folositoare, Românii au trecut în faza a 2-a a desvoltării vieții lor culturale.

Este locul să recunoaștem, că în afară de organele administrative pendințe de Ministerul Instrucțiunei și cari au conlucrat direct la încurajarea și progresul învățământului și cultului român în Turcia, mai toate cheștiunile importante de cari atârnă existența și viitorul populațiunei aromâne, au fost și sunt strâns legate de ființa legațiunei și consulatelor române acreditate pe lângă Guvernul Otoman, la Constantinopol, Salonic, Bitolia și Ianina.

* * *

Societatea de Cultură Macedo-Română din București.

Românii macedoneni cari lucrau pentru însuflețirea cheștiunei naționale, nu puteau nicăieri alt undeva, mai bine și mai în liniste urmări nobilul lor scop, ca în București, unde de mult aceștia trăiesc în număr foarte mare.

Sprijiniți în acțiunea lor patriotică de mai mulți bărbați de stat, având în frunte pe luptătorul naționalist V. A. Urechiă, încă din 1878 își alcătuise statutele și regulamentele după care societatea avea să urmeze. În Septembrie 1878, Apostol Mărgărit, inspector al școalelor române din Macedonia, adresează

lui V. A. Urechiă o scrisoare, prin care îi mulțumește în numele fraților macedo-români de «buna voință și solicitudinea foarte patriotică a d-sale pentru desvoltarea și propagarea românismului în Macedonia rugându-l cu multă ardoare de a stăruī și de a duce la bun sfârșit constituirea «Societății de Cultură Macedo-Română» proiectată încă de când dânsul eră în București.»

Rolul acestei societăți e incomensurabil de mare pentru români din Balcani, scopul ei primordial fiind să ajute școalile, pentru răspândirea limbei române în masele populațiunii aromâne, amenințată la fiecare pas de curentul eleno-slav.

«Societatea de Cultură Macedo-Română» a fost înființată în 1879 în București.

Prima ei ședință în care s'au votat statutele, având loc în sala Ateneului, în ziua de 23 Septembrie, sub președinția răposatului Mitropolit Primat de atunci, Calinic Miclescu, funcțunea de secretar fiind îndeplinită de mult regretatul profesor universitar și mare naționalist, V. A. Urechiă.

In a 2-a ședință, care având loc la Universitate, o săptămână mai târziu, a fost ales în unanimitate un consiliu de 35 membri din tot ce a avut societatea română mai ales, fără a se ține seamă de nuanța politică a fiecăruia, între cari remarcăm pe: I. P. S. Mitropolitul Primat Calinic Miclescu, I. P. S. Sa Episcopul Dunării de jos Iosif, Principii D. și Ioan Ghica, Dem. Brătianu, C. A. Rosetti, V. A. Urechiă, Vasile Alexandri, Ioan Câmpineanu, Alex. Orăscu, Nicolae Ionescu, Generalul Tell, Gheorghe Chițu, C. Porumbaru, Menelas Ghermani, P. Verusi, Vasile Popp, I. Goga, Rafail Hagiade, Gheorghe Cotadi, Pișca, A. Beloianu, Alex. Lupașcu, Dr. Kalinderu, Dim. Sturza, G. Misail, T. L. Maiorescu, C. F. Robescu, I. Caragiani, V. Dan, G. Cionea și D. Caprian.

Hotărârile luate de acest consiliu în următoarea ședință dela 11 Noemvrie au fost:

1. Să se mijlocească pe lângă Guvern ca să înfințeze cât mai curând posibil un episcopat român în Macedonia, în legătură cu biserică autocefală română.

2. Să se adreseze o cerere către Ministerul de Interne

pentru a înlesni tipărirea publicațiunilor Societății în Imprimeria Statului.

3. Să se ceară Ministerului de Instrucțiune să înființeze un internat special pentru elevii macedoneni.

4. Să se ceară I. P. S. Mitropolitului Primat ca să invite autoritățile bisericești a dâc oncurs misionarului societății, părintele Chiriac :

- a) Să adune cărți.
- b) Să strângă adeziuni.
- c) Să facă întruniri de propagandă.

5. Să se intervie pe lângă Ministerul de Justiție, pentru a dispune să se activeze procesele și acțiunile ce există cu privire la revindecări de donațiuni și legate.

6. Să se stărue pentru recunoașterea «Societății» ca persoană morală și juridică.

Scopul internatului cerut prin punctul 3, eră de a pregăti corpul didactic necesar școalelor din Macedonia.

Pentru ca societatea să-și ajungă scopul, eră nevoie mai întâi de toate de resurse bănești. Cotizațiunile și ajutoarele membrilor săi nu ar fi fost suficiente pentru sacrificiile ce i se impunea; de aceea eră necesar ca societatea să fie recunoscută ca persoană morală și juridică, căci numai astfel putea să primească donațiuni, legate. A doua zi după constituirea Consiliului, în 12 Noemvrie 1879, societatea trimite ziarelor din țară un apel unde între altele spunea :

«Adresăm presii priinul nostru apel, spre a redeștepta națiunea și a-i atrage atențunea asupra societăților românești pline de viitor, cari s'au înființat spre a scăpa din lanțurile neștiinței și a salva în Sudul Dunării peste un milion de frați de-a noștri, cari, cu lacramile în ochi, cer ajutor României libere, nu pentru altceva, ci pentru constituirea bisericilor și a școalelor și a imprimă cărți în sfânta și armenoasa noastră limbă.»

Clerul grec, începând cu Patriarhul, înfuriat că *ideea* pentru care el lucrase de secole începe a fi întunecată prin redeschteptarea sentimentelor și a conștiinței naționale a Românilor caută să lovească în luminătorii poporului și în aderenții cauzei

întrebuițând tot felul de mijloace. Societatea de cultură Macedo-Română, era descrisă autorităților turcești ca un cuib de revoluționari și agitatori contra ordinei statului lor. Acestea încrezătoare la început, au întreprins o mulțime de perchiziții pe la dileriți profesori și institutori. Mulți din aceștia sunt chiar închiși împreună cu școlile lor. Cu toate acestea, mai curând sau mai târziu, dreptatea cauzei va ieși la iveală. Turcii s-au convins în sfârșit, că sbuciumările clerului nu erau pornite de cât din pricina fanatismului «ideii panelenice» cu care este alimentat poporul grec. În timpul când aceste persecuții se urmău contra Românilor din Turcia, Societatea Macedo-Română își urmărește în mod stăruitor calea pe care merge astăzi, iar în anul 1902, adunarea generală a hotărât clădirea unui local propriu al Societății, pe terenul dăruit de Primăria Capitalei în acel scop; fapt realizat, grație neobositelor stăruințe ale d-lui Dr. Leonte, actual Președinte al ei.

II.

ȘCOALELE ROMÂNE DIN TURCIA.

A) ȘCOALELE PRIMARE.

I. Comuna Avdela (Epir).

Avela — Abela, — Avdela și uneori numai Bella, comună curat românească, se află situată pe coasta orientală a muntelui Pind, în cazauna Grebena, din sanguacul Serfige. Se mărginește la N. și S. de un pârâu ce izvorăște din muntele *Vasilița*, un vârf al Pindului, iar la V. de un alt pârâu ce ia naștere din muntele *Argel*, alt vârf al Pindului. Amândouă aceste pârâuri se unesc în partea de S.—E. a comunei.

Munții ce înconjoară comuna Avdela, sunt foarte bogăți în molifți, pini, brazi și fagi și prezintă un aspect pitoresc; iar vârfurile din care curg ape cristaline și care par că ambiciozează să se întrece spre a atinge bolta cerească, sunt plesive.

Avdela, altă dată comună foarte renumită în populație, azi numără abia 3000 de suflete, de oare ce foarte mulți oameni au fost săliți să plece și să se stabilească, parte în munții *Veriei*, formând *Călivele lui Badra-Alexe*, parte în diferite părți ale sanguacului *Seres*.

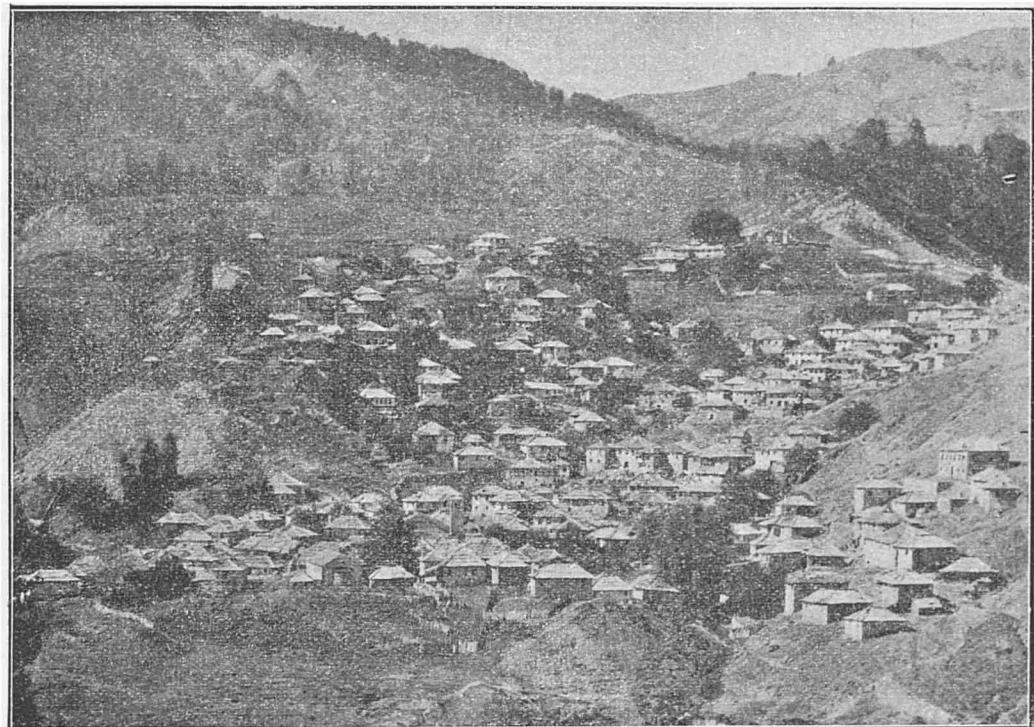
La o depărtare de 25 km. de Avdela se găsește orașul Grebena ca cel mai apropiat centru, reședința caimacamului.

Căile de comunicație în aceste părți sunt impracticabile și oamenii se servesc pentru transportul mărfurilor lor de catâri.

Femeile din Avdela se ocupă foarte mult de industria casnică; ele ţes pânză, velințe, dimie, covoare și stofe foarte căutate în Nordul Albaniei, și în Muntenegru, iar pentru hrană toate fac pâine.

Insemnatatea acestei comune pentru cultura românească este foarte mare. Ea e patria inițiatorilor de frunte în această direcție precum: a arhimandritului *Averchie* directorul școalei Macedo-române din București, a d-lui *Ioan Caragiani* profesor universitar și membru al Academiei Române, a lui *Apostol Mărgărit*, *D. Abeleanu* un foarte

bun institutor și harnic revizor școlar, *Const. Cairetti* fost profesor la Seminarul «Central» etc.¹⁾)

Vederea orășelului Avdela.

Școala — care azi e în ruină din cauză că a fost arsă împreună cu biserică și alte 148 de case românești de către bandiții greci în vara anului 1905 — datează dela 1866 67 și a fost înființată de răposatul Apostol Mărgărit cu 30 elevi în luna Octombrie.²⁾

In Iulie 1867 D-l *Șomu Tomescu* absolvent al cursului seminarial de gradul I din București fù numit ca institutor la această școală cu ordinul No. 6457 al Ministerului Instrucțiunei. Azi e încă în viață și pensionar dela Septembrie 1903 după o funcționare neîntreruptă de 37 ani. Numele acestui

¹⁾ După relațiunile date de d-l D. Abeleanu revizor școlar al județ. Vlașca.

²⁾ A se vedea ziarul „Buciumul.“ Colecția din 1867.

distins apostol al românismului va rămâne pentru totdeauna gravat cu litere de aur în cartea vieții poporului macedo-român. (Vezi anexa No. 3).

Locuitorii acestei comune în cursul iernei coborându-se cu turmele lor în câmpiiile Tesaliei s-au întăles cu institutorul lor I. Tomescu ca în timpul iernei acesta să deschidă școala — adică să continue cursurile cu copiii Românilor la *Zarcu* — localitate unde iernează foarte multe din familiile din Abela, a căror ocupație de căpetenie e și azi creșterea vitelor.

In primăvara anului 1878 reîntors în Abela, d-l Tomescu a primit vizita arhiereului grec din Grebena, anume Ghenadie, care i-a făcut observațiuni și l'a invitat de a nu mai predă copiilor în școală românește, fiindcă a primit și el ordine amenințătoare dela Patriarh. Totuș Tomescu și-a continuat programul său: dimineața făcea compozițiuni de limba română, iar după amiazi cetire grecească, tradusă în românește. Dela 1867—1881, consecutiv 15 veri, D-l I. Tomescu a ținut regulat cursuri la școala din Avdela. In primul an, după cataloagele aflate azi în arhiva Ministerului, școala numără 34 elevi, iar în cel următor 1868 numărul acestora este aproape îndoit.

In 1870—71 școala din Abela avea cele 4 clase cu elevii următori: cl. I 16; cl. II 16; cl. III 16; și cl. IV 9 total 54.

In anul 1871—72 școala funcționează cu 5 clase și cu următorul număr de elevi: cl. I 9; cl. II 13; cl. III 9; cl. IV 13 și clasa V 5; total 49 elevi.

In 28 Ianuarie 1874 Ministerul aprobă și transferarea lui Gh. Dauti la școala din Abela pentru timpul verii, aşa că dela această dată până în 1878 funcționează doi institutori în cursul verii în sat; iar pentru timpul ierni, acesta din urmă, se duce cu familiile române din Abela când în *Zarcu*, când în *Vostedi*, *Lefteroitori*, *Nehori* ori în *Tricalla*.

Din 1878 Tomescu Șomu rămâne iarăși singur cu un număr aproape de 100 elevi până la 1881 când se întoarce pentru aproape un an fostul său coleg Gheorghe Dauti.

Din an în an școala din Avdela ia o desvoltare tot mai

mare. Locuitorii acestei comune fiind mai toți crescători de vite se răspândiau în cursul iernii împreună cu familiile și turmele lor, după cum fac și astăzi în alte ținuturi mai proprii ocnpațiunilor lor. Astfel îi vedem răspândindu-se prin comunele Darmași, Ceariceani și Grebena însoțiti și de institutorii lor.

D-l Ioan Ș. Tomescu împreună cu G. Dauti au funcționat la Abella în cursul verii până la anul 1881. Ca urmaș al D-lui I. Șomu Tomescu fu D-l Tulliu Mihali iar școala din Abella numără 60—90 elevi anual.

In anul 1894 avem ca institutori pe D-nii G. Dauti, Leon Constantinescu și G. Piaha iar pentru 1895—1896 numai pe cei doi dintâi.

In anul 1897 D-l Tomescu revine ca institutor în această comună și a funcționat la școala comunală împreună cu D-nii: G. Piaha, A. Nuș și G. Zograf, numărul elevilor fiind de 100.

In anul 1898 au funcționat D-nii: I. Șomu Tomescu, G. Piaha și Gachi Papa.

In anul 1899 au funcționat D-nii: I. Șomu Tomescu, G. Piaha, Gachi Papa și I. Piaha cu 140 elevi.

In anul 1900 au funcționat D-nii: I. Șomu Tomescu, G. Piaha, N. Șașamuti și D. Economu cu 115 elevi.

In anul 1901 pe lângă institutorii anului precedent a mai funcționat Arist. Papahagi.

In anul 1902 primii trei împreună cu St. Caragiani.

In anul 1903/4 D-nii: I. Ș. Tomescu pentru Abela-Grebena și Cazanfer Halil pentru limba turcă împreună cu Evantia Ciapara. La Abela-Damași D-l Sterie Caragianu și la Abela-Ceariceani D-l Mihail Fole. La finele anului școlar 1903/4 D-l I. Șomu Tomescu a fost scos la pensie după un apostolat de 37 ani iar locul său fu încredințat D-lui D. Papahagi.

Pentru anii școlari 1905/6 au funcționat: ca institutor-director D-nu D. Papahagi, Sterie Caragiani institutor, Cazanfer Halil pentru l. turcă, și Evanghelița T. Șomu pentru școala din Abela-Grebena. Pentru Abela Damași a funcționat D-ra Evantia Ciapara și pentru Abela-Ceariceani D-l Iuliu Sdrula și D-ra Venera Antonescu.

2) Comuna Belcamen (Vilaetul Monastir).

Spre răsărit de orașul Bitolia, între două dealuri, se află aşezată comuna Belcamen care numără 260 de familii, adică aproape 1500 suflete, divizate în două naționalități: Români și Albanezi. Cei dintâi mai toți sunt grecmani.

Fundată în 1848, această comună își are mai toate casele construite în piatră și multe din ele au câte două etaje. Poziție pitorească, ca toate orașele și satele cari sunt presărate între munți, Belcamen-ul e bogat în turme de oi, capre, cai, din al căror produs ei fac comerț; iar femeile se întrec în lucratul lânurilor.

Școala din Belcamen o găsim figurând în bugetul Ministerului în anii 1880—81 având ca institutor pe D-tru Șumba ce funcționă și la Băiasa. Funcționează, însă regulat din 1890 până în Martie 1905, când partizanii influenței grecești prin amenințări de tot felul împiedicând pe institutorii români de a funcționa, aceștia au întrerupt cursurile.

Cei dintâi institutori cari au deschis porțile școlii au fost: Grigorie Tale și Demetru Pelicaditescu, după stăruințele D-lui Vanghele I. Niculeanu.

In 1905 s'a cumpărat cu suma de 5500 lei un teren pentru construirea localului de școală care e aproape terminat.

Și aici ca și în celealte comune din Macedonia, acțiunea de desvoltare a poporului nostru a fost împiedecată de aceiași vrăjmași grecii. Clerul din localitate abuzând de puterea lui spirituală, chiar dela înființarea acestei școli, pune tot felul de piedici pentru ca redeșteptarea națională să întârzie, iar în Septembrie 1904 căpitanul grec Zega, supranumit Mela, în capul unei bande de 50 antarți greci, după indemnul comitetului secret grecesc, începe a teroriza lumea. Din această pricină, școala din Belcamen pentru un moment a încestat de a funcționa.

**Corpul didactic care a funcționat dela înființare
1890—1905.**

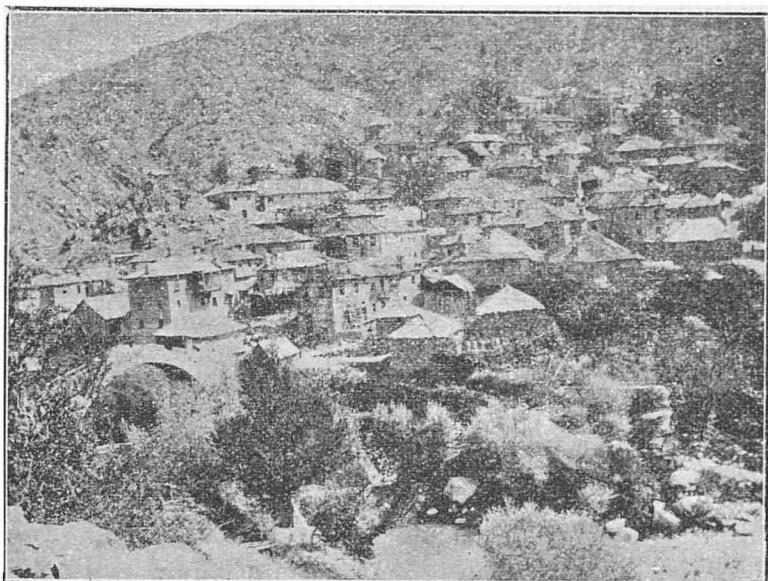
1. Grigorie Tale 1890 — 1893 (3 ani).
2. D-tru Pelicaditescu, (idem 3 ani).
3. Sterie Constantinescu 1893 — 1899 (6 ani).

4. Mihail S. Nicolescu 1899 — 1900 (1 an).
5. Ioan Carozi 1899 — 1900 (1 an).
6. Sterie Constantinescu 1900 — 1901 (1 an).
7. Teodor Nero 1900 — 1904 (4 ani).
8. Domnica Licea D-ră 1902 — 1903 (1 an).
9. Flora Nastu D-ră 1903 — 1904 (1 an).
10. Sterie Constantinescu 1904 — 1905 (1 an).
11. Flora Sunda D-ră 1904 — 1905 (1 an).

3) Băiasa (Vuvusa), vilaetul Ianina, circumscriptia Epir.

Are 600 locuitori toți de origină românească, împărțiti însă în români și grecmani; aceștia din urmă reprezentând numai a 3-a parte din numărul lor total.

Băiasa se află așezată spre N E și la o depărtare de 12 ore

Vederea generală a Comunei Băiasa.

de orașul Ianina, la poalele muntelui *Ou* ramificație a Pindului. Prin mijlocul acestei comune curge râulețul *Voiusa*.

Prin așezarea sa geografică—între munci—și la 30 de ceasuri distanță de stația de drum de fier Gorovici de pe linia Salonic-Monastir, foarte departe de orașe comerciale, și drumul fiind foarte

impracticabil, transportul în aceste părți se face cu catări. Ocupația de căpetenie a locuitorilor este scoaterea scândurilor de chereste și creșterea vitelor.

Școala românească din Băiasa a fost înființată prin stăruințele institutorului Demetru Șumba, care a întâmpinat foarte multe dificultăți ani de zile și datează dela anul 1880. La început a fost școală mixtă și a funcționat în asemenea condiții până în 1899 când, prin numita institutoare în această comună D-ra Despa Tomescu, școala de fete se separă de cea de băieți.

Această școală și-a avut localul său propriu pentru băieți și e trecută în registrele autorităților imperiale otomane „*Olah mekteb*“ (școală română) fù clădită în 1890, de locuitori.

In 20 Octombrie 1905 antarții greci intrând în această comună au distrus aproape tot ce-au găsit românesc; localul și arhiva școalei nu au fost cruceate iar locuitorii terorizați.

De și dela 1893 — 1896 școala grecească ce exista în această comună se desființase prin faptul că institutorul grecoamanilor Sterie Popa Ioan trecuse cu elevii săi la școala română, în acel din urmă an însă, ivindu-se oare care nemulțumiți ale cărorva grecomani, aceștia au cerut arhiereului să le trimită institutor grec.

In anul școlar 1905/906 au funcționat ca institutori D-nii Tachi Vașoti și George Baca la școala de băieți și D-ra Elena Iosif la școala de fete.

4) Birislav (vilaetul Salonic).

Comună curat românească numărând 370 suflete, e așezată pe râulețul Vale-Mare nu departe de orașelul Gheorgheli. Ocupația însemnată a locuitorilor este agricultura pe lângă care mai fac servicii de a transporta diferite lucruri dintr-o localitate în alta cu cai (cărăușie).

Înființarea școalei românești din această comună se datorează harnicului institutor *Riza Peana* care dela 1894, timp de 3 ani, a ținut cursuri chiar în școala comunală; însă din cauza intrigilor arhiereului grec de a cărui eparhie ține această comună, institutorul român a fost silit pentru cătăva

vreme să caute alt local de școală. După o luptă încordată școala comunală a fost însă reluată pentru români. După 9 ani de funcționare acest institutor s'a retras, rămâind după dânsul ca institutori câte un an fiecare D-nii: *Noe Demetru, Tașcu Linga și Stoe Pampor*. Actualul institutor *Hristu Noe* funcționează de un an. Numărul elevilor ce au frequentat școala din Birislav nu se poate ști decât pentru anul 1905/6. Urmează regulat la școală 42 elevi.

5) Bitolia (Monastir).

Capitala vilăctului cu acelaș nume, este unul din cele mai însemnate centre ale împărației otomane din Europa. Numără o populație de 51,500 locuitori formați din Turci (12,000), Români (15,000), Bulgari (17,000), Israeliți (5,000) Greci de origine foarte puțini, Tiganii, și alte naționalități.

Cu toate că numărul Românilor e aşa de mare în acest oraș, totuși abia 500 din ei nutresc sentimente curat românești, restul fiind grecmani.

Bitolia se află așezată cevă mai spre miază noapte de cunoscutul oraș istoric Heraclea și la 4 km. depărtare de poalele muntelui *Peristera* la capătul din spre răsărit al trecătoarei Diavat. În partea din spre miază-noapte și apus a orașului se desfășoară ca o coroană cele 7 dealuri, iar spre miază zi și răsărit se întinde frumoasa și mănoasa câmpie a Bitoliei. Dela apus spre răsărit orașul e tăiat de râul Dragor, afluentele lui Cara-su (Țârna, Cerna) afluente la rândul său al Vardarului. Cevă mai spre miază zi și paralel cu Dragor curge râulețul Curtdere.

La poalele muntelui Peristera se mai întind nu departe de Bitolia însemnatele comune românești, Magarova, Tânova și Nijopole, iar spre N și Est Crușova și Perlepe.

Acest oraș e legat cu Salonicul prin cale ferată. Locuitorii români sunt buni comercianți, și meseriași; mulți din ei sunt rentieri și mari proprietari.

Cea dintăi școală românească din Bitolia datează din 1878 și autorizațiunea de funcționare a fost dată pe numele d-lui Filip Apostolescu, unul din cei mai vechi stâlpi ai apostolatului română-macedonean. Încercări a făcut însă mai de mult (1866), veteranul dascăl al românilor D. Atanasescu — care va rămâne de-a pururea exemplu viu pentru urmașii săi — de a deschide școală în Bitolia.

Cea mai veche școală din Bitolia funcționează astăzi sub numele de «școală primară centrală de băieți». Are 5 clase cu următoarea populație școlară :

Clasa preparatoare 31 elevi; cl. II 10, cl. III 10, cl. IV 6, cl. V 9; total 65 elevi, cu un director și doi institutori.

Până în 1893 nu a existat nici un registru și nu se poate face un tablou comparativ.

Această școală a funcționat până în anul 1894 în loca-lul liceului; dela 1894 — 1899 școala a fost mutată în diferite case, iar în acest an s'a putut închiria o casă confortabilă. Intre 1895 și 1897 și școala aceasta a suferit aceleiasi fluctuațiuni pe cari le-au suferit liceul și școala normală profesională de fete, din cauza discordiei ce există între Eforia școlară și Ap. Mărgărit.

**Tabloul institutorilor școalei primare centrale de băieți din
Bitolia dela înființare 1878 — 1906.**

1878 — 1880	{ Nicolae Popilian director. Naum Maimuca institutor.
1880 — 1881	Vanghelie Petrescu institutor.
1881 — 1882	Naum Maimuca institutor-director.
1882 — 1889	{ Lazăr Duma director. George Perdichi institutor.
1889 — 1890	{ Filip Apostolescu director George Perdichi institutor Pandeli Fundu institutor
1890 — 1891	{ Filip Apostolescu director George Ghica institutor. Sterie Caragiani institutor.
1891 — 1893	{ Filip Apostolescu director George Perdichi institutor. Sterie Caragiani intitutor.
1893 — 1895	Iani Papahagi institutor.

1895 — 1896	{	Filip Apostolescu director. Vasile Naca institutor. Tachi Perdichi institutor.
1896 — 1897	{	Filip Apostolescu director. Sterie Caragiani institutor. Iani Papahagi institutor. Alexandru Națea institutor.
1897 — 1899	{	Filip Apostolescu director. Petre Mihăilescu institutor. Alexandru Națea institutor.
1899 — 1901	{	Filip Apostolescu director. P. Mihăilescu institutor. Pandeli Fundu institutor. G. Perdichi institutor.
1901 — 1904	{	Filip Apostolescu director. P. Chiristigi institutor. Petre Mihăilescu institutor.
1904 — 1905	{	Filip Apostolescu. I. Vuloagă institutor. Petre Baravachi institutor.
1905 — 1906	{	Filip Apostolescu director. Ioan Vuloagă institutor. Haralamb Coe institutor.

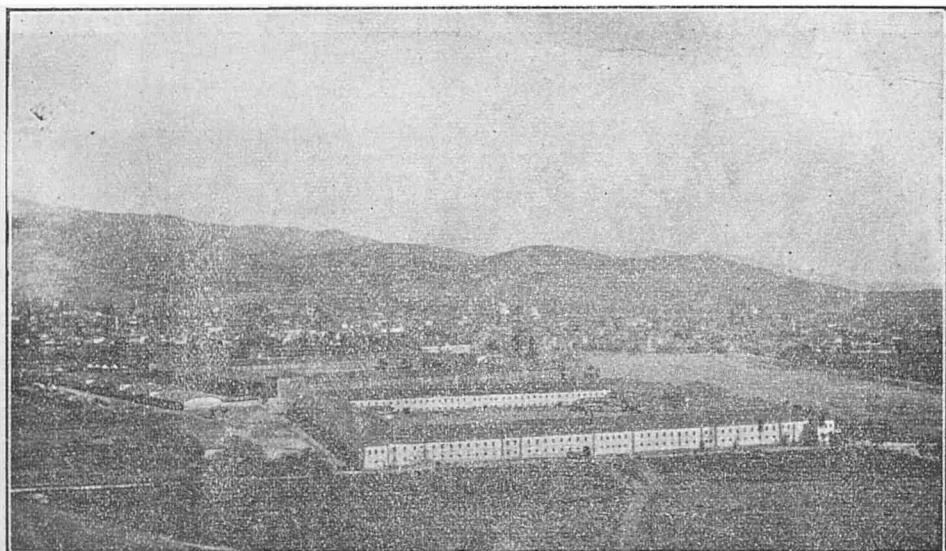
Tablou de numărul elevilor școalei primare centrale de
băieți din Bitolia dela 1893 până azi.

A N I I	ELEVII	A N I I	ELEVII	A N I I	ELEVII
1893—1894	50	1898—1899	31	1903—1904	67
1894—1895	59	1899—1900	46	1904—1905	63
1895—1896	42	1900—1901	41	1905—1906	66
1896—1897	48	1901—1902	40		
1897—1898	37	1902—1903	45		

II. Școala primară mixtă din Bitolia No. 2 din cartierul
Rocica (mahalaua Roșca) Mecicar-Malesi.

Inființată în anul 1903. A funcționat în primul an numai cu divizia începătoare și cu clasa I-iu înființându-se treptat pe fiecare an câte o clasă. În primul an au fost înscrisi 61 elevi și eleve, dar s-au retras cu timpul 15.

În anul școlar 1904/5 au urmat în secția începătoare 43 copii, în clasa I 10, iar în a II-a 6; numărul elevilor retrași fiind pentru divizia de începători 25, pentru clasa I 3, iar pentru clasa II 2. Total 89 elevi înscrisi.

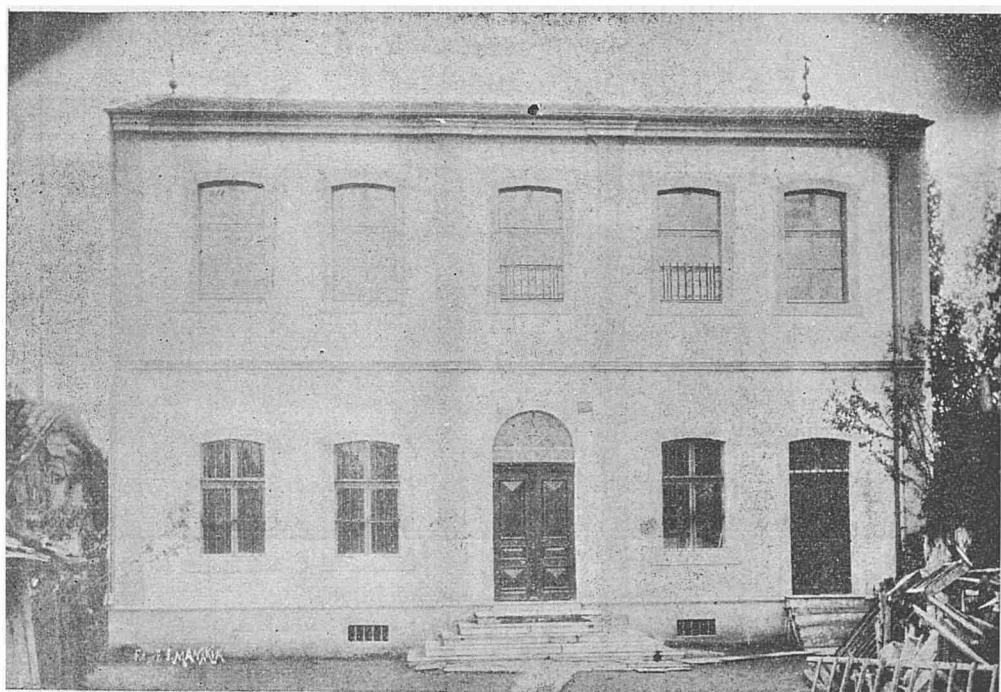

Vederea generală a orașului Bitolia.

În anul școlar 1905/6 numărul total al elevilor înscrisi la începutul anului a fost 69 din cari s-au retras până în prezent 7 din clasa pregătitoare, 2 din cl. I și unu din cl. II-a; astfel că numărul de elevi ce frecuentează în prezent această școală este 35 în clasa preparatoare 10 în cl. I, 10 în cl. II-a și 4 în cl. III-a. Ca institutor director a fost numit și funcționează și în prezent D-l Petre Chiristigi iar ca institutoare D-ra Penelopa Magiar.

III. Școala primară mixtă din mahalaua Arnăut
(Arnaut Malesi) No. 3.

Această școală s'a înființat la începutul anului școlar 1905 începând cursurile dela 15 August. Nefiind prevăzută în bugetul școlar 1905/6 cheltuielile personalului didactic, chiria și întreținerea ei s'au făcut din fondul extraordinar până la 1 Aprilie 1906 de când figurează în buget. Școala este autorizată de guvernul otoman, însă din cauza luptelor cari se dau între grecmani și români naționaliști, numărul școlilor e abia de 14 cari urmează în mod regulat. La această școală funcționează dela începutul anului un institutor-director Constantin Dova și D-ra Olga Binecu ca institutoare.¹⁾

Paraclisul român din Bitolia.

6. Biscuki (vilaetul Monastir).

Locuită de Români și Albanezi această comună reunește 200 de familii. Se află în apropiere de comuna Corița. Pozițiunea sa geo-

¹⁾ D-nii Institutori-directori ai acestor 3 școli primare: Filip Apostolescu, P. Chiristigiu și C. Dova mi-au procurat multe și prețioase detalii asupra orașului Bitolia.

grafică face ca ocupațiunea locuitorilor acestei comune să se limiteze la puțină agricultură, creșterea vitelor fiind aproape singurul lor mijloc de trai.¹⁾

Școala românească din Biscuki e înființată abia dela începutul anului 1905/6 și funcționează cu 34 elevi repartizați în o clasă preparatoare și clasa I având ca institutor pe D-l Constantin Papa Cosma.

7) Beala de sus (vilaetul Monastir).

Numărul locuitorilor din această comună se ridică peste țifra de 1200 (215 familii). Din acest număr sunt numai 25 familii de turci, restul fiind români cari din nenorocire cei mai mulți sunt grecmani (135 familii). Așezată pe o colină la poalele muntelui «Ciuma» din careiese râulețul «Belița» împreună cu alte două se varsă în Drinul Negru. Are ca oraș mai apropiat «Struga» iar ca stație de drum de fier «Monastir» care duce la Salonic.²⁾

Școala românească din *Beala de sus* a fost deschisă dela Decembrie 1905. Are 4 clase cu 2 institutori și 17 elevi.

8) Beala de jos (vilaetul Monastir).

Această comună este locuită de Români și Albanezi: (1200 loc.) Românii sunt în număr de 1080 din cari 580 sunt grecmani. Albanezi mahomedani sunt 72. Sunt vre-o 70 de Români ce aparțin acestei din urmă religiuni. Beala de jos este așezată pe malul stâng al râulețului Belița. La depărtare de o oră cu trăsura spre Sud e orășelul Struga lângă lacul Ohridei. Capitala vilaetului, orașul Monastir se află la o depărtare ca de 15 ore cu trăsura. Locuitorii de aci se ocupă cu comerțul și agricultura.³⁾

Inființată în 1890 școala din această comună a funcționat până la 1 Iulie 1905 iar de atunci a stat închisă până la Sept. 1905 din cauză că locuitorii comunei erau mereu ataçați de cete de briganzi. Dela această dată funcționează cu clasa începătoare (6 elevi) cu clasa I (8 elevi) și cu clasa IV (un elev). Cel dintâi institutor al ei a fost D-l Alexandru

¹⁾ După notificarea ce mi-a făcut d-l C. Papa-Cosma institutor în localitate

²⁾ După notificarea d-lui director institutor local P. M. Dimce.

³⁾ " " " " " Al. Christoforide.

Hristoforide care a servit 2 ani consecutivi 1890/1 și 1891/2. În urma transferării acestuia la Moscopole, în locul său aici a fost adus D-l Tașula Z. Morar 1892/3, Acesta pe la mijlocul anului, fiind amenințat cu moartea de briganzi, s'a retras și a fost numit la Perlepe. Dela 1 Sept. 1893/4 fù numit ca institutor Gheorghe Popa-Mihali din Nijopole care a servit în 1893/4 și 1894/5. De atunci școala a stat închisă. La 1 Sept. 1905 fù redeschisă de D-l Al. Hristoforide care mai avù pe lângă sine dela 19 Septembrie pe D-l T. Atanasescu din Ohrida până la 8 Decembrie, când din ordin cuperior fù trecut la școala din Coritza, iar în locul său fu adus D-l Tache Z. Bitaracu.

9) Berat, vilaetul Ianinei.

Așezat pe ambele țărmuri ale râului Apsus lângă poalele muntelui Tomor numără o populație de 18,000 suflete din cari 9,000 Albanezi mahometani 4,500 Albanezi creștini ortodoxi și 4,500 Aromâni veniți de prin ținuturi (Moscopole, Grabova, Șipsca, etc.).

Acest oraș este lipsit de cale ferată.

Locuitorii se ocupă: parte cu agricultura, fiind favorizați de mănoasa câmpie a Muzachiei, parte cu creșterea vitelor iar restul cu comerțul și producțiunea untdelemnului și a măslinilor. Transportul se face cu caravane de cai și catâri.¹⁾

Școala primară de băieți și de fete din Berat datează de la anul 1891 având ca institutori pe D-nii Haralamb Gogiamani și N. Craia și o institutoare Natalia Hristoforide.

In primii ani numărul elevilor și elevelor a variat între 30 — 40.

In anul 1893 institutorul N. Craia a fost înlocuit prin Sterie Perdichi. Numărul elevilor în acest an îndoindu-se să dispus pentru anul următor înființarea unui gimnaziu care a funcționat dela 1894 — 1901 cu următorii profesori: Har. Gogiamani, Sterie Perdichi 1894/5, I. Șaca 1894/5, Ilie Păpăagi 1895/99, G. Diamandi 1895/99, Vasile Naca, I. Bura, G. Coca și G. Chiriazi, toți patru dela 1899/901 precum și T. Economide și Kerim Bey).

¹⁾ După relațiunile ce am primit dela D-l Sterie P. Perdichi fost profesor la gimnaziul desființat din Berat.

Personalul școalei primare a fost:

1. D-l H. Gogiaman 1891—1906.
2. » N. Craia 1891—1893.
3. D-ra Natalia Hristoforide 1891—1892.
4. D-l Lazăr Puli 1895—1896.
5. Iuliu Nușă 1899—1900.
6. Eugenia Ghica 1899—1900.

Câți-va din urmă ani școala a fost împiedecată de a funcționa din cauza lipsei de autorizațiiune; astăzi însă funcționează. Nu posedă localul propriu.

10) Comuna Breaza. (Epir).

Așezată la poalele Sud-Vestice ale piscului Vasilița din munții Pind, număra 450 — 500 locuitori toți români de naționalitate din cari însă $\frac{1}{2}$ sunt grecmani.

Pe lângă această comună curge râul Voiusa. Ocupațiunea de căpetenie a locuitorilor este scoaterea păcurii din lemnul de pin; dar se mai îndeletnicește cu creșterea vitelor, oi și capre, precum și cu chiragilâcul. Femeile lucrează lâna.

Școala românească din această comună funcționează din anul 1894, cu autorizațiiune în regulă din partea autorităților școlare otomane sub conducerea unui singur institutor d-l Tănase Pispa.

Numărul elevilor ce frecuentează această școală a variat după împrejurări între 20 — 30.

Școala din Breaza e instalată într'un local cu chirie.

11) Caterina (vilaetul Salonic).

Orășel cu peste 7000 locuitori de diferite naționalități repartizați astfel :

Ron âni:	10	familii
Grecmani:	690	»
Turci:	466	»
Greci:	100	» din cari 69 țigani
Bulgari:	15	»

Așezat într'o frumoasă câmpie la poalele apusene ale Olimpului, udat de râulețul Peleca nu e mai departe de mare decât drum de un ceas. Portul de imbarcare e Vrumeri. Ocupația Românilor de aci e variată. (După relațiunile institutorilor V. Papaianușă și G. Celea)

Scoala din Caterina datează dela anul 1890 și se datoră stăruințelor neobosite ale lui *Zisi Papazi*. Este mixtă. Numărul elevilor a variat dela an la an și din împrejurări diferite nu e frequentată azi decât de 6 elevi. Si aici lupta între Grecmani și Români este înverșunată, Grecii stăruind prin arhiereu, preoți și autorități să facă a dispărea orice tendințe ale desvoltării ideii românismului.

Dăm un tablou de institutorii cari au funcționat la această școală dela înființarea ei, până astăzi :

1890	Zisi Papazi.
1891	{ Zisi Papazi. Gr. Teodorescu și institutoarea V. Lăzărescu.
1892	{ Gr. Teodorescu. Ghica și Dr. V. Lăzărescu.
1893	{ Gr. Teodorescu. D. Beza și D-ra V. Lăzărescu.
1894	{ Gr. Teodorescu. St. Chiriazi. D-ra Lăzărescu
1895	{ Gr. Teodorescu. St. Chiriazi. D. Beza și D-ra V. Lăzărescu.
1896	{ Sterie Chiriazi. N. Chelefa.
1897	{ D-na Malevu. D-na Pocletaru.
1898	St. Chiriazi, St. Nacu și Zisi Barbaianî.
1899	{ Sterie Nacu și P. Papazisi.
1900	Zisi Barbaianî.
1901	{ Gr. Teodorescu. P. Papazisi.
1902	{ I. Barbaianî și Domnica Naum.

1903	<p>P. Papazisi.</p> <p>I. Barbaiani.</p> <p>Dominica Naum.</p>
1904	<p>P. Papazisi.</p> <p>Gh. Gogu și</p> <p>Dominica Naum.</p>
1905/6	<p>Z. Papazi și Sultana Leascu (puțin timp).</p> <p>V. Papaianuși institutor-director.</p> <p>Despa H. Cuțutaru (puțin timp).</p> <p>G. Celea.</p>

12) Crușova (vilaetul Monastir).

Oraș care numără aproape 11,000 locuitori, e așezat la Nord de orașul Monastir pe o înălțime de 1,176 m. deasupra nivelului mării, și în formă de amfiteatru, depărtare cam de 5 ore de orașul Perlepe. Ori, de unde s-ar uită călătorul, vede aproape întreg orașul. Zidiri frumoase cu mai multe caturi, biserici mărețe, locuințe înalte și massive, toate presărate printre plopi piramidali și alți arbori de tot soiul, par ca suspendate de o mână magică pe pereții muntelui, pe pereții scobiturei din munte ; iar sus deasupra Crușovei, spre miazăzi stă o Tânără și viguroasă pădure de fag, ca o mândră și trainică coroană, pe fruntea acestui oraș ca din poveste. Stradale Crușovei sunt cumplit de repezi și abrupte. În centrul orașului unele din ele sunt cu «caldarâm» dar cele după marginea de sus sunt deadreptul cioplite în stâncă. Transporturile în oraș se fac numai cu samare așezate pe cai, catări sau asini, fiind imposibila orice mișcare cu căruța. Intrarea în Crușova e atât de strâmtă în cât cu greu ar pătrunde înăuntru o oaste fără voia Crușovenilor. Două piscuri de munte cu pereții pietroși și sălbatici stau ca cei 2 stâlpi ai unei uriașe porți. Trecând prin această poartă de odată vederea călătorului este rotită de priveliștea uimitoare și încântătoare a comunei.¹⁾

Locuitorii Crușoveni sunt buni comercianți și sunt răspândiți pentru a-și exercită această profesiune în diferite părți. Mulți din ei însă sunt și meseriași.²⁾

Numărul Românilor cu sentimente românești este de vre-o 1500 iar al grecomanilor împreună cu acela al albanezilor românizați însă

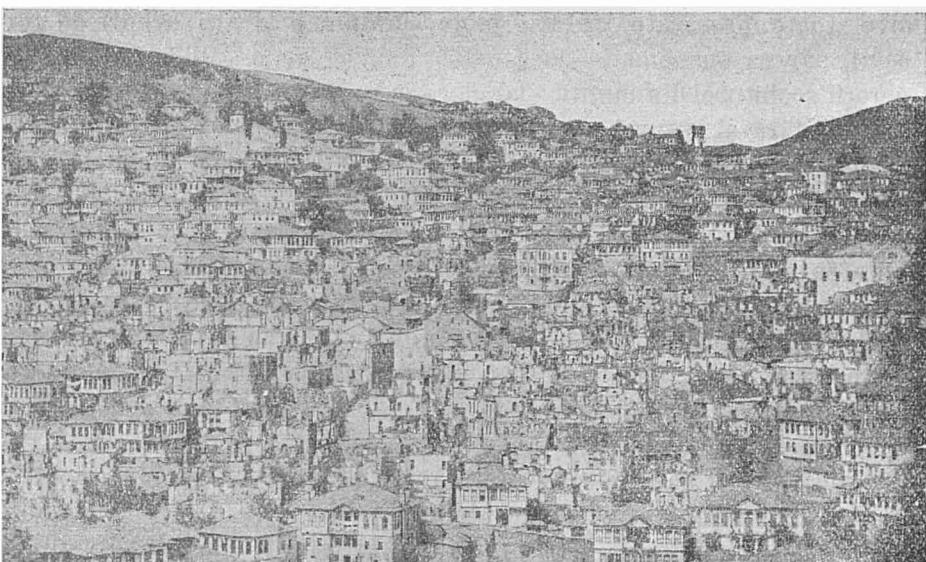
¹⁾ Pentru descrierea Crușovei m'am servit de prea frumosul studiu al regrettatului I. Nenițescu intitulat „Dela Români din Turcia Europeană.“ A se vedea acest studiu la pag. 85–114.

²⁾ După descrierea și detaliile primite de mine dela D-nii Sterie Cionescu și T. Iliescu directori-institutori în Crușova.

grecofili sunt de 5500; prin urmare s-ar putea contă în viitor și printre o încordată muncă educativă și pe acest număr în favoarea cauzei românești.

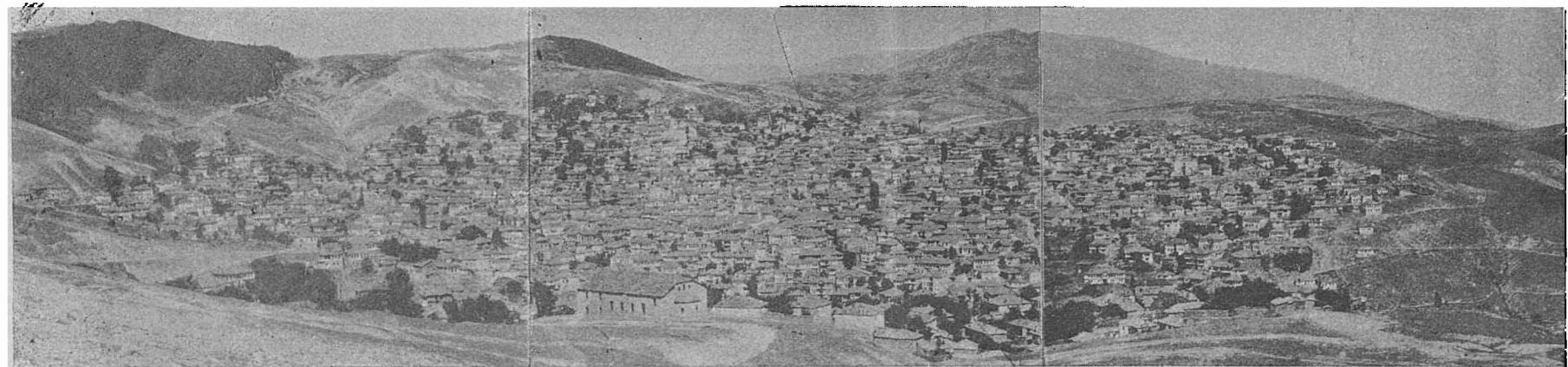
In Crușova funcționează actualmente 3 școale care poartă fiecare care numele său distinctiv. Cea mai veche dintrărilele este școala „Centrală“ înființată în 1869 de D-l Steriu N. Cionescu în casa părintească.

I) Existența ei atunci însă a fost numai de o săptămână cu toate că reușise a adună împrejurul său vre-o 30 elevi. Din cauză că arhiereul grec Meletios împreună cu partidul grecizant au intrigat pe lângă autoritățile imperiale din Bitolia, calomniindu-l de turburător, școala sa a fost închisă. Timp de aproape nouă luni acest apostol a alergat pe toate căile legale să i se permită redeschiderea școalei; arhiereul împreună cu adversarii limbei românești aveau însă la Bitolia mai multă trecere.

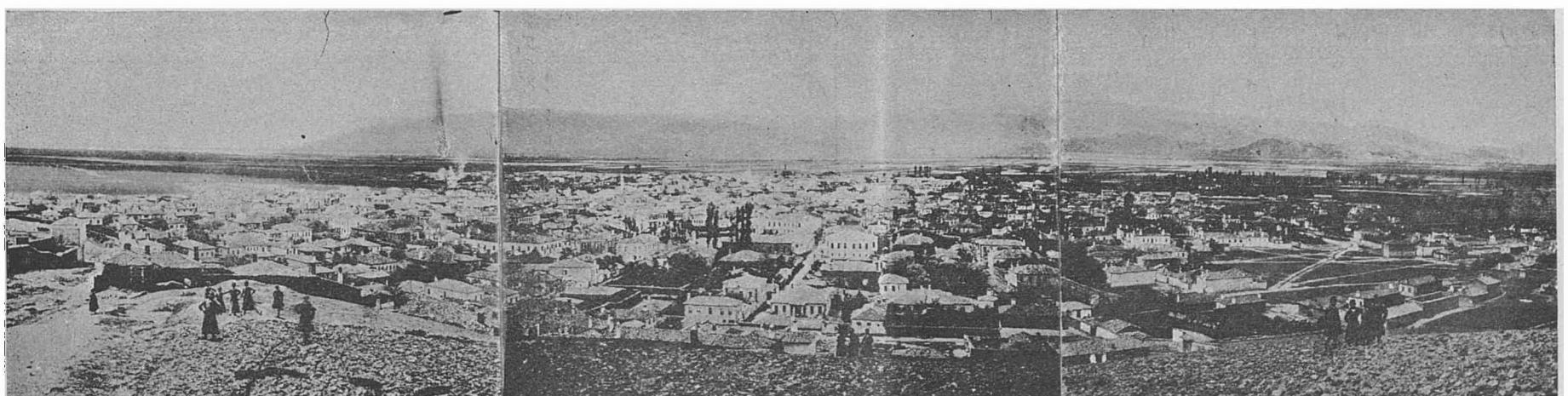

Vederea Crușovei după incendiul din 1903.

In 1873 D-l Cionescu făcă o a 2-a încercare de a redeschide școala românească, ajutat de bătrânul Bațaria tatăl actualului profesor și scriitor N. Bațaria, care servia de interpret pentru l. turcă pe lângă autorități. După o sfârșitare za-

Vederea comunei_Crușova înaintea incendiului_dela 1903.

Vederea orașului Corița (Gheorgiu).

darnică de 8 luni D-l Cionescu a fost silit să plece cu inima adânc pătrunsă de mâlhire și să vie la București unde și-a continuat studiile.

In sfârșit abia în 1876, chiermat de concetățenii săi se întoarse în Crușova, părăsindu-și cursurile facultății de litere ce urmă în București și institutul pensionat al răposatului V. A. Urechia la care predă lecțiuni pe atunci. Face o a 3-a încercare, de rândul acesta însă cu succes. Autoritățile imperiale din Bitolia au dat autorizațiunea ce până atunci se refuzase de a se deschide și în Crușova o școală românească—după ce timp de mai multe luni de arândul D-nii Sterie Cionescu, Vanciu Unca și răposatul Steriu Petrasincu așteptară la Bitolia acest lucru. De atunci până azi școala a funcționat în mod regulat și neîntrerupt. La început școala a fost deschisă într'un local foarte modest, dar numărul copiilor crescând foarte repede, în anul următor s'a închiriat un alt local în centrul comunei. Dar nici aici localul nu fă prea încăpător; copii veniau mereu iar arhiereul grec pe de altă parte stăruia să nu se închirieze pentru școala românească alt local. După 2 ani de trecere, comunitatea a cumpărat un local pe seama sa. În 1894 neputându-se găsi pentru cumpărare local spre a servi Românilor ca paraclis, aceștia au transformat etajul de jos al localului de școală în locaș de rugăciune, iar școala de băieți de aci a fost mutată într'un local închiriat.

Doritori cu orice chip de a avea o biserică mareată, Români au cumpărat cu preț exorbitant locul ce se găsiă împrejurul școalei. Acum după ce au dărămat clădirea paraclisului și a școalei au început să zidească locașul impunător al bisericei. Școala de fete de aci a fost trecută în alta casă cu chirie iar acum au început lucrările pentru ca și școala de fete să-și aibă localul său propriu.

Nici din arhiva Ministerului și nici din acea a școlii nu s'a putut scoate un tablou care să complecțeze situația școlară din Crușova. Pe anii 1885 6, 86/7 și 87/8 nu se găsește nici un catalog pentru elevi, iar pentru fete cataloagele lipsesc pe mai mulți ani.

Tablou de situația elevilor și elevelor pe clase.

ANII ȘCOLARI	BĂIEȚI					FETE					Total
	Cl. I prim.	Cl. II prim.	Cl. III prim.	Cl. IV prim.	Cl. V prim.	Cl. I comercială	Cl. II comercială	Cl. III prim.	Cl. IV prim.	Cl. V prim.	
1876/7	46	—	—	—	—	—	—	19	—	—	—
1877/8	47	5	—	—	—	—	—	29	—	—	—
1878/9	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1879/80	—	18	10	—	—	—	—	—	—	—	40
1880/1	—	22	9	—	—	—	—	—	—	—	80
1881/2	—	20	7	—	—	—	—	—	—	—	—
1882/3	—	25	11	13	—	—	—	—	—	—	—
1883/4	—	—	11	13	—	—	—	—	—	—	—
1884/5	—	—	23	7	—	—	—	—	—	—	—
1885/6	(Nu există cataloage total elevi.)					110	—	—	—	—	—
1886/7=	111 elevi în total.					—	—	—	—	—	90
1887/8	20	17	16	11	—	8	—	16	—	—	87
1888/9	11	16	14	5	10	—	—	10	9	10	—
1889/90	16	6	18	7	3	—	—	—	—	9	4
1890/1	11	8	14	13	2	—	—	—	—	—	—
1891/2	11	8	14	13	2	—	—	—	—	—	—
1892/3	—	—	13	13	9	—	—	11	11	13	4
1893/4	8	11	15	10	8	—	—	—	—	7	4
1894/5	10	12	17	9	9	—	—	8	8	12	9
1895/6	—	8	21	12	7	—	—	—	—	11	—
1896/7	9	14	7	10	4	—	—	—	—	—	—
1897/8	11	—	15	9	5	—	—	—	—	—	40
1898/99	10	11	13	5	3	—	—	7	8	2	7
1899/900	12	12	20	9	3	4	—	8	6	12	6
1900/901	18	10	16	11	7	5	4	—	14	9	6
1901/2	18	14	9	13	9	—	—	—	—	—	7
1902/3	11	9	13	10	8	—	—	4	—	15	7
1903/4	11	11	12	8	6	5	—	9	7	12	7
1904/5	12	9	10	5	9	—	—	9	7	10	6
1905/6	12	7	10	7	8	—	—	8	9	8	7

Notă: Școala de fete din Crușova este a 2-a școală de fete română care a funcționat în Turcia. Ea s'a înființat în anul 1879 în Octombrie. Cea dintâi institutoare fù D-ra Petrescu din Curtea de Argeș absolventă a Azilului „Elena Doamna“ din București.

**Lista institutorilor și institutoarelor
ce au funcționat la școalele centrale române din Crușova și tim-
pul cât a servit fiecare dela înființare și până în prezent.**

LA BĂIEȚI

No.	ANII	Servicii		Numele și Pronumele	
		Ani	Luni		
1	1876—1906	31	6	Steriu Cionescu și la Gopești 1 an și 6 luni	
2	1883	22	—	Vanciu Unca	
3	1879 80—80/81	2	—	Dem. Abeleanu	
4	1881/2—2/2	2	—	Nic. Popilian	
5		15	—	Vanghelie Petrescu	
6		4	—	Dem. Papa Sterescu	
7		2	10	Iani Papa Hagi	
8		—	10	Nic. Bațaria	
9		—	—	An. Gumeși foarte puțin timp	
10		4	4	Mandu Petru Baliu	
11		—	—	Mihail Pinetta foarte puțin timp	
12		2	5½	Mehmet Chiazym Efendi pentru limba turcă	
13		2	1	Adam Nicioata	
14		10	4	Nicolae Petru Balliu	
15		1	5	Nicolae Buia	
16		2	1	Nicolae Teohareanu	
17		1	10	Nicolae Nibi	
18		2	9	Nicolae Papa Hagi	
19		3	7	Demetru Dicea	
20		1	8	Tache George Perdichi	
21		—	8	Ilie Popa Ilagi	
22		—	8	Pandu Griva	
23		1	5	Gheorghie Mihci	

LA ȘCOALA DE FETE

No.	ANII	Servicii		Numele și Pronumele	
		Ani	Luni		
1	1879/80—S2 3	3	6	D-ra Victoria Petrescu (D-na Pompilian)	
2	1880—83	3	—	” Florica Tonu (Aprilie)	
3	1883 4	2	9	” Costa Gușu Curte	
4	1882/3	11	—	” Zaha Ioțu	
5		15	—	D-na Zaharia Busă	
6		—	—	D-ra Posa Nachi foarte puțin	
7		3	2	” Fanca Nicola Crăciun	
8		2	2	” Paraschiva (Bia) Tance	
9		6	9	” Nușca Gachi Rape	
10		9	6	” Venara Buracu	
11		—	—	” Maria C. Topuzi câteva zile	
12		1	—	” Hariclia Gheorghiu	
13		2	9	” Maria Teodorescu	
14	1883	2	—	” Sevasta Coloveloni	
15	1887	1	—	” Anastasia Hristoforidi	
16	1887	3	—	D-na Agathia Apostolescu	
17		1	5	D-ra Tulia Schenderi	
18		—	6	” Domnica Ioan	
19		5	2	” Maria Popa Sotiri	
20		3	3	” Alexandrina Nicolescu	

II) Școala „Cireș“ numită astfel după mahalaua în care funcționează. E înființată în 1889 are două clase și o divizie de începători cu un institutor și o institutoare și este mixtă. Înființarea ei se datorește comunității române din Crușova și mai ales răposatului efor și casier Toma A. Dinischioti și D-lui Vanciu Unca. Pentru prima oară acestă școală a funcționat în mahalaua dela «Ilce» și a fost întreținută timp de un an din fondurile comunității. În al 2-lea an a fost mutată în mahalaua «Cireș». În cei dintâi ani numărul elevilor a variat între 30—50 iar astăzi școala aceasta are 69 elevi și eleve repartizați astfel:

In divizia preparatoare fete	22	băieți	23	total	57
Clasa I			2	5	= 7
» II			4	1	= 5
Total					69

Dela înființarea acestei școale până în 1893 au funcționat ca institutori D-l Vanciu Unca, D-ra Posa Nachi și D-ra Pasca Scanderi, iar dela 1893—1899 au funcționat V. Unca, D. Papasterescu, I. Piaha, Tachi Corneti, Nic. Nibi, Chiazim Efendi pentru limba turcă și D-ra Pașca Scanderi.

Dela 1899 până în prezent au funcționat: D-l Tașcu Iliescu ca director, D. Papasterescu un an, D-ra P. Scanderi 2 ani, N. Teohareanu un an și D-ra Eufrosina V. Unca funcționează de 5 ani (1901).

13) Cerneși (vilaetul Ianina) ținutul Zagor.

Cumuna Cerneși numără 500 susflete și e exclusiv românească, însă cei mai mulți crescute în sentimente grecești. Se află așezată la poalele muntelui Ciuca Zână și la o depărtare ca de 12 ore de orașul Ianina cu care comunicațiunea nu se face prea lesnicios. Locuitorii acestei comune se ocupă cu păstoria, puțini cu agricultura și cu transporturile iar cei mai mulți se înstreinează.¹⁾

Școala românească din Cerneși datează de 15 ani; nici odată însă nu a funcționat în mod regulat din diferite împrejurări. Dela 1 Noemvre 1905 nu funcționează.

¹⁾ După comunicările d-lui Ahile Dabura institutor în Cerneși.

Inființarea ei se datorește D-lui Carasi care azi a trecut în serviciul cauzei grecilor. Domnia sa a funcționat dela 1891 până la 1897 ca director-institutor.

Dela 1897 — 1898 a funcționat D-l I. Manacheia.

» 1898 — 1901	»	» Papa Sterie.
» 1901 — 1903	»	» G. Baca.
» 1903 — 1904	»	» I. Perdichi cu Ev. Cumanii.
» 1904 — în prezent	»	» Ahile și Evangh. Da- bura (Cumanii).

In ceea ce privește populația școlară ea variază la fiecare an din cauza ocupațiunii locuitorilor și a faptului că încă n'a pătruns până acum între locuitori ideea necesității culturale. Numărul școlarilor n'a trecut peste 20.

14) Cociani vilaetul Usküb (Cossova).

Această comună numără azi 5000 locuitori din care 2500 sunt Turci, 2000 Bulgari iar restul alte naționalități. Români abia sunt 180 din care 80 sunt grecmani; dar numărul lor crește. Este așezată într'o vale lungă și îngustă care se termină spre Sud într'o câmpie deschisă și foarte roditoare și la o distanță de 6 ore de orașul Iștip.¹⁾

Școala românească din Cociani datează din 1895. La început a funcționat, fără autorizațiune specială, într'o cameră a localului școalei bulgărești în care a stat 2 ani. După ce prin stăruințele D-lui Vanciu N. Cornetti s'a obținut autorizațiunea de funcționare, s'a mutat în mahalaua românească. Cel dintâi institutor care a predat cursurile la școala română din comuna Cociani a fost D-l G. Papa Mihali. D-sa a funcționat 2 ani Succesorii săi fură D-l Gușu Gaga care a funcționat 2 ani, D. Papasterescu 2 ani D-ra Venera Anghelina 1 an. D-l Mandu Balliu dela 1900 încoaă având ca ajutoare pe D-ra Pandora Ioan timp de 3 ani și apoi pe D-ra Mița Diamandy de 2 ani (1904).

Școala este mixtă și are cinci clase populate astfel: cl. V 3 elevi, cl. IV 2, cl. III 4, cl. II 2; cl. I 5, începători 13.

¹⁾ După relațiunile date de institutorul local M. Balliu.

15) Cumanova (vilaetul Cossova).

După ultima statistică oficială numără 17,250 locuitori de diferite naționalități. Numai 107 sunt români. Acest oraș este așezat pe linia de drum de fier Salonic-Ueskueb-Niș, la o depărtare de $1\frac{1}{2}$ oră spre Est de orașul Scopia. Ocupația Românilor din această localitate variază.¹⁾

Școala românească de aci funcționează din anul 1898. În anii 1903/4 și 1904/5 a funcționat cu câte 5 clase iar înainte și după acești ani clasele au fost incomplete din cauza lipsei de elevi. E școală mixtă cu 19 elevi și eleve repartizați pe clase astfel: în clasa II 4, în clasa I 4, divizia preparatoare 19.

Inființarea școalei din Cumanova se datorează stăruințelor D-lui Tașcu Iliescu, acelaș care a putut în anul 1883 să obțină autorizațiunea pentru deschiderea școalei primare din Constantinopol. Autorizațiunea s'a dat pe numele D-lui Nicolae Lambru și în prezent funcționează cu un institutor-director Anastas M. Cazangi și o institutoare Elpinichi Beșca.

Dela început până în prezent nu a suferit nici o întrerupere dar din cauza emigrărilor numărul Românilor din comună și deci și al elevilor scade.

Lista corpului didactic dela înființarea școalei.

No.	ANII	Timpul servit		Numele și Pronumele	
		Ani	Luni		
1	1898—1899	—	6	Tașcu Iliescu	
2	1898—1901	3	—	Gușu Marcu	
3	1901—1902	1	—	Dimitrie Joga	
4	1902—1906	4	—	Anastas Gazangi	
5	1902—1903	1	—	Elena Tărăreșcu	
6	1903—1906	3	—	Elpinichi Beșca	

16) Constantinopol

Școala primară română din *Constantinopol* își are originea ei încă dela anul 1883 când D-l Tașcu Iliescu a obținut autorizațiunea Guvernului Otoman, pentru funcționare;

¹⁾ După relațiunile ce am obținut prin Inspectorul școalelor și bisericilor române din Macedonia dela d-l Anastas M. Cazangi institutor-director în localitate.

dela 1883—1887 a funcționat regulat după cum se poate constata în arhiva Ministerului Instrucțiunei, iar în anul 1901 a fost stearsă din buget.

Numărul cel mare de români care trăiesc în Capitala Imperiului Otoman și stăruințele acestora pe lângă D-l Alexandru Lahovary fost ministru al României la Constantinopol au decis pe D-l Mihail Vlădescu, Ministrul Instrucțiunei Publice să disponă reînființarea școalei primare române din acest oraș, încredințând direcțiunea ei D-lui I. Hondrosom. Școala s'a deschis la 5 Septembrie 1905 cu un număr de 149 elevi și eleve dintre care regulat au urmat în cursul anului 100.

Din cauză că foarte mulți din copiii ce frecuentează școala, locuiesc în cartiere foarte îndepărtate, s'a dispus funcționarea unei cantine școlare.

Personalul didactic pentru anul școlar 1905—1906 a fost alcătuit din D-nii :

- 1) I. Hondrosom, institutor-director.
- 2) N. Papuli, institutor.
- 3) G. Badralexi, institutor și profesor pe tru l. turcă.
- și 4) D-na Maria Hondrosom institutoare-directoare și maestră de broderie și lingerie.
- 5) D-ra Virginia Rădulescu, institutoare.
- 6) » Florica Lăzărescu, maestră de croitoric și institutoare ajutoare.
- 6) » Elena Anastasiu maestră de menaj și pedagogie.

Pentru anul școlar 1906/7 s'a hotărât ca pe lângă școala de băieți să funcționeze o secțiune comercială iar pe lângă cea de fete o secțiune profesională.

17) Coritza (Ghiorghea) (vilaetul Monastir).

Reședința Mutesarifului (guvernatorului) sanguacului cu același nume, are o populație de 22,000 locuitori împărțiti în două naționalități: români și albanezi. Albanezii în număr de 19,700 sunt divizați și ei în: creștini (10,000) și muzulmani (9,700). Această comună este situată la poalele munților Morava, ramificațiuni ale munților Gramos ce pleacă din Pind, pe malul stâng al râului Devol. Cel mai

apropiat oraș cu care se leagă prin șosea (Coritza) este Monastir.¹⁾

Școala românească din această comună e înființată din 1884 și e datorită preotului Haralamb Balamace. Până în Septembrie 1895 ea a funcționat ca școală mixtă. Atunci s'a obținut autorizațiune de funcționare și pentru școala de fete.

Școala de băieți este frequentată de 84 elevi iar cea de fete 75 eleve; cea dintâi are 5 clase, cealaltă patru.

In primul an de funcționare 1884/5 erau 18 elevi cu un singur institutor preotul *H. Balamace*.

In an. sc. 1885/6 sc. sub conducerea aceluiași instit. avea 25 el.

»	1886/7	»	»	»	28	»
»	1887/8	»	»	»	43	»

» 1888/9 numărul elevilor a sporit la 73. Până la 1 Martie a fost ca institutor Pr. H. Balamace, când a venit D-l Ianachi Stergiu din Gopești; dar după o lună acesta fù permuat și înlocuit cu D-l Pericle Pucerea.

In anul 1889/90 numărul elevilor e de 75 iar ca institutori funcționează Pr. H. Balamace și D-l P. Pucerea care în 8 Decembrie 1889 a demisionat venind în țară pentru a urmă studiile universitare, iar în locul său fù numit D-l Dem. Dimonie.

In 1890/1 numărul elevilor crescù la 105. Ca institutori au funcționat: Pr. H. Balamace, Vangheli Pashu și Nic. Buia-care a stat până în 24 Aprilie 1891 când a fost permuat la Moloviște fără a mai fi adus alt institutor în locu-i.

In 1891/2 au urmat cursurile 102 elevi cu institutorii: Gh. Ghica (director), și Pr. H. Balamace care la 7 Iunie (1892) fù chiamat la Constantinopol ca delegat în afacerea episcopatului. Al 3-lea institutor fù Vanghelie Pashu.

In 1892/3 școala fù frequentată de un număr de 95 elevi cu institutorii: Gh. Gica, Andrei Nastu și Vanghelie Pashu. Acesta fiind transferat la Gopești în 12 Nov., (1892) fù adus în locu-i Nic. Ceanta.

In 1893/4 școala numără 155 elevi și eleve având ca institutori pe D-nii: Gheorghe Ghica, Andrei Balamace, Ale-

¹⁾ Multe detalii am obținut asupra acestei comune dela d-l Miltiade Bălan-cace directorul școalei primare din Coritza.

xandru Hristoforide, Hercule Papagheorghe și Ibraim Efendi iar ca institutoare Sevastia Licea.

In 1884/5 au fost 132 elevi și 58 eleve și institutorii: Gh. Ghica, Hercule Papagheorghe, Ioan Chittu, Toma Apostolescu, Dionisie Balamace, Ifraim Efendi și Venera Chittu.

In 1895/6 au funcționat: A. Balamace, Ioan Chittu, Toma Apostolescu, Dionisie Balamace, Tache Bitaracu și Huseiu Efendi. La fete au funcționat: Venera Chittu și Aneta Binccu. Cursurile au fost urmate de 75 elevi și 43 eleve.

In 1896/7 școala de băieți a avut 68 copii și pe D-nii A. Balamace, Dionisie Balamace și Husein Efendi iar cea de fete 34 eleve cu Fania Argintaru ca institutoare.

In anul școlar 1897/8 cursurile au fost urmate de 45 elevi și 32 eleve. Personalul didactic a fost format din aceiași institutori ce funcționaseră și în anul școlar precedent afară de A. și D. Balamaci cari fuseseră înlocuiți prin D. Beza și Ioan Șaca.

In anul școlar 1898/9 numărul total al elevilor fù 60 iar al elevelor 45. Ca institutori funcționează: I. Chittu, Dem. Beza, Teodor Teja, Dionisie Balamace și Husein Efendi; la fete cursurile au fost predate de D-ra Fania Argintar și Venera Chittu.

In 1899 — 1900 funcționează următorii institutori: Pr. Har. Balamace, Andrei Balamace, Dem. Beza, Teodor Teja, Dionis Balamace și Husein Efendi și institutoarele: Victoria Tuca și Fania Argintar cu un număr de 96 elevi și 74 eleve.

In anul școlar 1900 — 901 funcționează acelaș personal didactic—numai Fania Argintaru e înlocuită prin Elena Spiru—cu 76 elevi și 63 eleve.

Pe anul școlar 1901/2 urmează 82 elevi și 90 eleve. Demetru Beza demisionând în 23 Martie 1902 a fost adus în locu-i D-l Miltiad Balamace care funcționează și în prezent. Ceilalți institutori și institutoare rămân neschimbați.

In 1902/3 nu mai funcționează Teodor Teja ceilalți rămân aceiași. Numărul elevilor este 78 iar al elevelor 65.

In 1903/4 urmează cursurile 80 elevi și 51 eleve. Institutori sunt: Miltiad Balamace, Alexandru Leca, Husein Efendi și D-ra Elena Spiru.

În anul școlar 1904/5 școala a numărat 76 elevi și 63 eleve și personalul didactic a fost compus din: Miltiade Balamace, Andrei Nușă, Tachi Magiari, Huseni Efendi, Victoria Emanuel și Elena Spiru.

18) Comuna Cupa, vilaetul Salonic.

Această comună așezată în ținutul numit Meglen din vilaetul Salonic, ținut care coprinde comunele românești *Huma*, *Lugunța*, *Oșani*, *Liumința*, *Birislav*, *Cernareca*, *Cupa*, *Livezi* și *Nânte*¹⁾ numără ca la 120 familii.

Locuitorii acestei comune sunt cei mai inculți și cei mai puțini doritori de carte dintre toți locuitorii români megleniți.

Școala română din Cupa s'a deschis în anul 1899 de către institutorul Stoe Pampor care funcționează actualmente la Oșani. Are 5 clase. In primul an 1899/900 au fost înscrisi 30 elevi și s'au prezentat la examen de fine de an 15.

Inainte de a deschide această școală, funcționă ca das-căl de grecește un român; căci deși toți locuitorii din Cupa sunt români, erau însă câteva familii cu vază, cari indemnante de către mitropolitii greci se opuneau la deschiderea unei școli române — și numai grație desbinărilor dintre acestea d-l Stoe Pampor a putut însghieba aci școala românească la care d-sa a funcționat fără intrerupere sau vre-un incident timp de 5 ani. Dar Grecii și Grecomanii neputând privi bine avântul chestiunii române, prin intrigî și calomnii au deschis contra Românilor o întreagă serie de procese brodate pe acuzațiuni criminale, din care cauză cei mai mulți dintr'ânsii sunt de câțiva ani încoa mereu târâți pe la tribunale și vărâți prin temnițe.²⁾

Pe la anul școlar 1903/4 a funcționat ca institutor la această școală d-l Stoe Pampor. A mai funcționat d-l Christu Noe iar actualmente funcționează d-l N. Dumitru.

¹⁾ Locuitorii acestei comune din urmă au îmbrățișat islamismul.

²⁾ A se vedea la anexe „Istoricul școalelor a trei comune din Meglen“ alcătuit de d-l C. Noe care ca român macedonean aparținând acelor locuri și ca scriitor mi l-a oferit în manuscris.

19) Ceariceani (vilaetul Monastir).

Orășelul Ceariceani este așezat în partea de răsărit a orașului Elasona la poalele muntelui Olimp și la o depărtare de $\frac{1}{2}$ oră de granița turco-greacă.

El ține de cauzaua Elasona și numără vre-o 700 familii, dintre care 20 aromâne, 250 grecmani, iar restul grecești.

Prin această comună curge râul Xireai. Mijloacele de transport ale locuitorilor sunt caravanele de cai și catări, nefind în apropiere nici o stație de drum de fier, iar ocupațiunea de căpetenie a aromânilor este creșterea vitelor, chiragilăcul, creșterea viermilor de mătase și agricultura.¹⁾

Școala română din această comună funcționează dela 1890, este mixtă și are 4 clase cu un singur institutor. Fondator al ei este D-l Atanase Papaianuși.

Localul este închiriat.

Institutorii cari s-au succedat au fost :

Atanase Papaianuși	dela 1890—1895
Gheorghe Piaha . . .	» 1895—1903
Ioti Perdichi . . .	» 1899—1900
Aristide Papahagi .	» 1900—1901
Iuliu Sdrula . . .	» 1903—1904
Iuliu Nuști . . .	» 1904—1906

20) Damași (vilaetul Monastir).

Așezată pe ambele maluri ale râului Xireai lângă frontieră Greciei, ține de cauzaua Elasona, sangiacul Serfige și numără peste 300 familii, din cari 200 aromâne venite de prin Avdela, Simxi, Blața, Xirolivade, etc.

Cea mai apropiată stație de drum de fier este cea din orașul Larissa din Grecia.

Mijloacele de transport sunt caravanele de cai și catări, iar ocupația de căpetenie a Românilor este cărăușia și creșterea oilor și caprelor.

Școala românească care astăzi este frequentată de 60—80 elevi ²⁾ datează dela 1868 când a fost înființată de Domnul

¹⁾ După informațiunile trimise Inspectoratului scoalelor române din Turcia de către d-l Iuliu Nuști.

²⁾ După notificarea ce mi-a făcut d-l At. Perdichi.

I. Șomu Tomescu (a se vedea în anexe memoriul ce am primit dela acest venerat institutor naționalist).

Până în anul trecut a funcționat în mod regulat. Atunci din cauza teroarei ce a răspândit bandele grecești prin părțile acelei comune, locuitorilor le e teamă a-și mai trimite copii la școală.

Au funcționat :

D-l Ioan Șomu Tomescu	1868—1882
» G. Danti	1882—1894
» Leon Constantinescu	1892—1897
» Gachi Papa.	1897—1899
» Nicolae Sașamuti . .	1899—1902
» D. Papahagi	1902—1906
» Cesov Hondosom. .	1902—1906
D-ra Venera Antonescu.	1904—1906

21. Damașuli (vilaetul Monastir)¹⁾

Satul Damașuli este așezat la poalele muntelui «Sf. Teodor» pe malul drept al râului Xireai.

El ține de cazaua Elasona, Sangiacul Serfige, vilaetul Monastir.

Satul Damașuli numără 45 de familii dintre care 30 sunt aromânești iar restul greci.

In apropierea satului Damașuli este orășelul Diminic.

In apropierea satului Damașuli nu există nici o stație de drum de fer.

Mijloacele de transport ale locuitorilor sunt caravanele de cai și de catări.

Chiragilâcul și creșterea vitelor este ocupațiunea de căpetenie a aromânilor.

Școala română în acest sătuleț funcționează dela anul 1898; ea este mixtă și are patru clase primare; numără 23 de elevi cu eleve. Din lipsa cataloagelor și registrelor din trecut, nu se poate da tabloul elevilor, cari au urmat la această școală dela înființarea ei și până în prezent. Fundatorul acestei școli este Domnul Sterie Papinianu.

¹⁾ După notificarea D-lui Ioti Perdichi.

La Damașuli nu este local propriu pentru școală, ci cu chirie.

La școala din acest sat funcționează numai un singur institutor.

Dela înființarea ei și până în prezent, această școală a funcționat în mod regulat; numai anul acesta din cauza antarșilor greci, n'a putut funcționa.

Iată și lista institutorilor, cari au funcționat la sus-zisa școală :

Sterie Papinianu	de la	1898—1901
Nacu Papahagi	»	1901—1903
Nicolae Caragea	»	1903—1004
Ioti Perdichi	»	1904—1906

22) Dolliani (vilaetul Salonic).

Comună de curând înființată, curat românească, numără 600 sute. Grecmani aici nu există. Se află așezată la poalele unui mic lanț de munți ce trece dela Xirolivad la Selia. De jur împrejurul acestei comune sunt poene pline de verdeată și de arbuști pe cari pasc numeroase turme de oi, capre și alte animale ale armânilor.

Inălțimile învecinate sunt acoperite de brazi, fagi și stejari. La 3 ore depărtare este orașul Karafereria, iar linia de cale ferată ce înlesnește comunicația și transportul locuitorilor e calea ferată Salonic-Monastir. Brânzeturile pe cari Români din această comună le fabrică sunt căutate în întreagă peninsula balcanică. Locuitorii dollieni se mai ocupă mult cu cultivarea tutunului.²⁾

Această comună posedă 2 școli: una pentru băieți înființată în 1899 și alta pentru fete din 1901.

In primul an școala a funcționat neregulat neavând local de școală; în anul următor însă (1900) școala a mers regulat. După cataloagele dela 1903 încoace situațiunea școlară este următoarea:

²⁾ Datele asupra acestei comune le am dela institutorul local d-l George Gogu.

NUMIREA CLASEI	1903—1904		1904—1905		1905—1906	
	Băieți	Fete	Băieți	Fete	Băieți	Fete
Cl. preparatoare	16	37	7	52	21	28
Clasa I	10	48	5	17	9	9
" II	11	8	5	5	8	9
" III	8	3	13	4	13	1
" IV	7	—	7	2	7	3
" V	6	1	9	—	3	—
Total. . .	58	97	46	80	61	50

Locuitorii comunei, inteligenți și energici, și-au dat seamă de necesitatea instrucțiunei școlare și de aceea îndată ce au pus bazele acesteia, s'au gândit și la instruirea copiilor lor, în care scop au petiționat autorităților noastre școlare de a le trimite institutori români.

Actualmente la școala de băieți funcționează D-nii George Gogu și D-tru Hiandu, iar la fete D-rele Anastasia Anton și Aspasia Căpidan. D-l D. Hiandu a servit la această școală chiar dela început fiind transferat dela Veria-Selia.

D-l George Gogu a fost adus la începutul anului școlar 1905/6 în locul D-lui Ziana Ioan încredințându-se și direcțiunea școalei.

La școala de fete a funcționat la început o singură institutoare D-na Anastasia Anton împreună cu D-l G. Staca, iar pentru anul școlar 1904/5 în locul D-lui G. Staca fu numiți D-ra Aspasia Ioan.

23) Elasona (vilaetul Monastir).

Orășelul Elasona (districtul Elasona) este așezat la o depărtare de 2 kilom. dela granița turco-grecă și numără aproape 3,000 sute sau 600 familii. Din acestea aproape 220 descind în timpul iernei din *Vlaholivade*, comună românească, așezată pe o ramificație a muntelui Olimp; vre-o 80 se coboară din Samarina. Două sute cinci zeci de familii sunt turcești și numai 35 de familii grecești stabilite se găsesc la Elasona. Din aceste 300 de familii românești ce vin din *Vlaholivade* și Samarina numai 35 țin de chestia românească, celelalte sunt greci.

facere ale produselor armânilor ce iernează în districtul Elasonei, care consistă în vite și mai aies capre și oi. Elasona este considerat de mulți ca loc sfânt care odinioară servia drept locuința zeilor, din care pricină aici elementul grecesc a știut să aprecieze chestia elemismului pe lângă simpli păstori români. Spre răsărit de Elasona pe vârfurile lanțului de dealuri, se întinde un șir de cazarme turcești care servesc pentru soldații ce formează garda granitelor.

Comunicația de aci în diferitele ținuturi se face mai mult cu caravane de catâri.¹⁾

Prima încercare pentru deschiderea unei școli românești în Elasona s'a făcut în 1891 de către D-l Gheorghe Zisi, un Tânăr fără experiență și care n'a dat nici un rezultat.

In anul următor 1892 fù trimis D-l George Adam (Clisurean) dar și încercările acestuia rămaseră zadarnice.

In 1893 fù trimis D-l George Hagibira, care fu mai fericit putând însghiebà un număr restrâns de copii pentru școală. După multe insistențe putù obține autorizațiunea oficială în anul 1889 pentru Elasona, Pretori, Vlahoiani, și Samarina. Situația școlară pe 1904/5 este: 35 elevi aceiași ca și în anul curgător. Actualmente funcționează 2 institutori și o institutoare:

Dela înființarea școalei și până în prezent au funcționat:

1891—1892	Gh. Zisi	1904—1906	Guli Papa Gheorghe
1892—1893	Gh. Adam		Ioan Varduli și
1893—1904	Gh. Hagibira		D-ra Vasilichia Naum

24) Elbasan (Albania).

Acest oraș ține de vilaetul Monastir și numără o populațiune de 25000 locuitori divizați în Albanezi și Români: Albanezii sunt mușlimani (22,500) și creștini (1500) iar Români sunt divizați și ei în două: cu sentimente românești în număr de (400) și grecmani 400. Înconjurat de frumoase coline și dealuri acoperite de măslini, așezat pe malul drept al râului Șcumbî, acest oraș prin situația sa geografică face un comerț relativ destul de activ, locuitorii transportând sarea ce se exportă dela Cavaia și petroleul dela Durazzo cu carele

¹⁾ După relațiunea primită dela d-l I. Varduli din localitate prin Inspectorul școalelor și bisericilor române din Macedonia.

lor trase de bivoli. În apropiere de Elbasan se găsește cale de 10 ore spre Sud, orașul Cavaia iar spre Sud-Vest comuna Tirana unde sunt foarte mulți Români cari simt nevoia înființării de școli românești.¹⁾

La Elbasan avem două școli: una de băieți care s'a deschis în 1899 și alta de fete care funcționează dela 1902. Din cauza obiceiurilor locale nu poate funcționa o școală mixtă. Școala de băieți funcționează cu 5 clase primare și o divizie preparatoare iar cea de fete are până acum numai 3 clase și o divizie începătoare. Numărul elevilor e de 35 repartizați pe clase astfel: cl. V 5; cl. IV 3; cl. III 3; cl. II 5; cl. I 6 și începători 13. La Școala de fete numărul elevilor este de 17 repartizați astfel: în clasa III una, în clasa II trei, în clasa I cinci și începătoare opt.

Înființarea școalei de băieți se datorește la 2 bărbați destoinici: Pr. Spiridon Iugati și D-lui Atanasie Demciu amândoi decedați în 1904, precum și D-lui Șefket Daii care a stăruit foarte mult pe lângă autoritățile locale pentru obținerea autorizațiunei. Deschiderea școalei de fete se datorește institutorului Anton C. Becia. Actualmente la școala de băieți din Elbasan funcționează 3 institutori iar la cea de fete o institutoare.

Școalele române din această comună au avut a îndură ca și în alte localități foarte multe neajunsuri dela început și până astăzi, atât din partea prelatului grec care a excomunicat pe Pr. Iugati fundatorul școalei cât și prin mijloace bănești cu care grecii caută a distrugе conștiințele Românilor și a împiedeca progresul culturiei noastre naționale. În Noemvre (1905) Mitropolitul Pelagoniei a trimis pe un oare care Tiru Samiuța ca să formeze bande în aceste ținuturi dar cari au căzut în mâinile autorităților. În Decembrie același an a fost însărcinat cu formarea de noi bande Efrem Ghini profesor la gimnaziul grecesc din Coritza, căruia i s'au trimis bani, niște hărți și plăci pentru reproduceri fotografice și cu

¹⁾ După comunicarea făcută de d-l Anton Becia institutor în Elbasan.

o scrisoare compromițătoare. Norocul însă nu i-a succes fiindcă planul a fost descoperit de autorități și zădărnicit.

Tablou de numărul elevilor și elevelor școalelor române din Elbasan:

<u>Anul școlar</u>	<u>elevi</u>	<u>elevi</u>
1899—1900	7	—
1900—1901	10	—
1901—1902	22	—
1902—1903	25	20
1903—1904	30	22
1904—1905	33	19
1905—1906	35	17

Tabloul de institutorii și institutoarele cari au servit la școalele românești din Elbasan.

<u>Anii servită</u>	
1899—1901	Petre Danisca 2
1899—1906	Sefket Daii 7 (pentru limba turcă)
1901—1906	Anton Becia 5
1903—1906	Al. Hristoforide 3
1905—1906	C. Economu 1
1902—1905	Sofia Hristu 3
1905—1906	Domnica Macave 1

25) Frașari (vilaetul Ianinei).

Numărul locuitorilor din această comună se ridică la 2,300 și cuprinde patru naționalități: Români 400, Albanezi creștini vre-o 600, Turci albanezi 1,200 și țigani 100. Prin poziția sa geografică, prin formațiunea scoarții pământului în această localitate, comuna Frașari e despărțită în mod firesc în patru părți. Comunicația cu alte părți se face cu ajutorul cătărîilor prin șoseaua ce leagă Ianina cu

Coritza și Arghirocastru cu Lescovic. Românii de aci sunt păstori, iar parte din ei se ocupă cu agricultura.¹⁾

Școala românească există aici din anul 1893, este mixtă și nu are pentru acest an decât o singură clasă cu doi elevi. La divizia pregătitoare urmează 16 elevi.

Cel care a stărtuit pentru deschiderea acestei școli este D-l A. Balamace care după ce a obținut autorizațiune s'a dus la școală din Coritza. Acestuia a urmat defunctul M. Hondrosom care a funcționat doi ani și Cesar Hondrosom fratele celuui dintâi. Revine în comună Mihail Hondrosom dela 1897—1899 în care timp e numit aici și D-l Cotta Balamace 1897—1903.

La 1 Aprilie 1903 până la finele anului școlar a funcționat D-l Tache Teja. În anul școlar 1903/4 a servit institutorul Petre Dimce până la 1 Martie 1904 când a fost din nou adus aci D-l Cotta Balamace care funcționează și acum.

26) Furca (vilaetul Ianina).

Este cea dintâi comună cu care începe seria comunelor românești de pe coastele Pindului din vilaetul Ianina, cauzaua Conița ținutul Zagor. Se află tocmai la graniță, între vilăetele Monastir și Ianina. Casele sunt construite în piatră, unele din ele cu 2 etaje și acoperite cu ardezii. De jur împrejur sunt numai livezi pentru păsunatul vitelor. Înainte, această comună numără peste 3000 locuitori; azi însă numărul lor a scăzut foarte mult din cauza vieții nesigure ce le-o fac căpitanii de hoți greci și care a silit foarte multe familii să fugă. Din acestea unele așezânduse prin alte comune au întemierat comuna românească Gopeși. Autoritățile turcești văzând cum se depopulează această comună au dat un ordin prin care interzicea locuitorilor orice emigrare; mulți chiar cari apucaseră să plece, au fost cu de-a sila întorsă îndărăt. Furca a fost multă vreme în proprietatea privată a lui Ali-Paşa. Locuitorii fiind rău tratați au trmis la Constantino-

¹⁾ După notificarea institutorului local d-l Cotta Balamace.

pol o delegațiune care a obținut răscumpărarea. Populațiunea din Furca e stabilă afară de câteva familii de celnici (mari proprietari de oi) cari iernează la Grebena. Mai toți Români de aci sunt grecmani. Ocupația locuitorilor eră croitoria care azi e în decadență. Agricultură se face puțină din cauză că terenul nu e destul de propriu acestui fel de activitate economică. Creșterea vitelor și caprelor a dat iarași înalt înapoi, de oarece de unde mai înainte se găsiau la păsunat prin munți 18—20,000 de oi și capre, astăzi nu trece numărul lor peste 3,000. Înființarea școalii din Furca se dătorește bătrânului pensionar de azi C. Furceanu.¹⁾ Acesta a funcționat ca institutor împreună cu D-l I. Saca. În 1903 cel dintâi a ieșit la pensie. Pe anul școlar 1905/6 au funcționat D-l Gh. Staghiu institutor-direct și Nița Saca.

27) Floru.

Comună românească așezată în vilaetul Ianina numără 100 familii divizate în 72 familii grecmane iar restul armâni conșcienti de naționalitate.

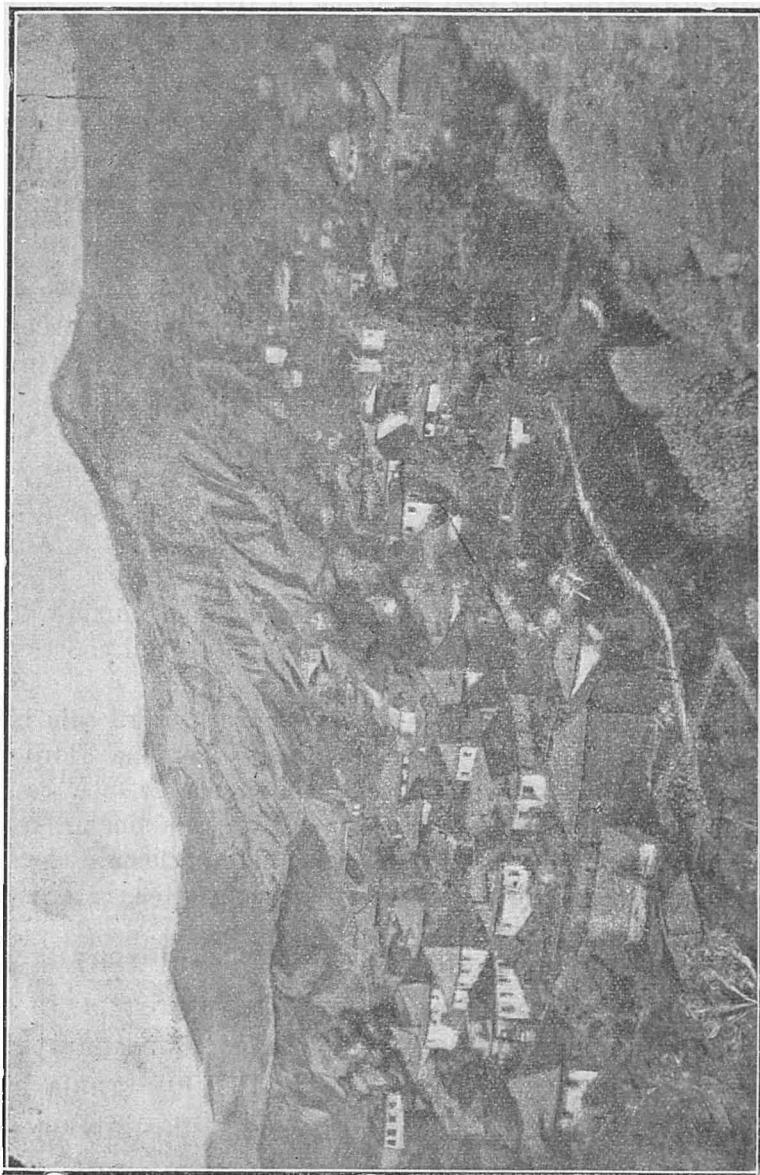
Având o foarte frumoasă poziție din cauza așezării sale la poalele muntelui «Ciua roșie» între două colini, comuna Floru e împresurată de grădini, păduri și livezi bogate, ceia ce face ca locuitorii să se îndeletnicească cu păstoria, cultivarea albinelor, fructele etc. Din cauză că terenul în părțile acelea este accidentat, locuitorii folosesc, în transporturile și legăturile cu vecinătatea, catării.²⁾

Școala din comuna Floru există din anul 1887 și funcționează ca școală mixtă cu 4 clase. Înființarea ei se dătorește defunctului institutor N. Chelefa și a numărat după împrejurări între 20 — 45 elevi. În anul 1903 școala a fost mutată în localul comunal, dar din cauza stăruințelor partidului grecoman, mitropolitul grec din Ianina a intervenit la autoritățile locale pentru a împiedica funcționarea acesteia în localul comunei. Institutorul român a fost atunci silit să caute să închiriază din nou local pentru școală. În acest an șco-

¹⁾ După revista „Lumina“ No. 2 Anul IV.

²⁾ După relațiunile institutorului din localitate C. Chelefa.

lar 1905/6 cursurile au fost suspendate din cauza prigonirilor și amenințărilor antarților greci silind pe institutor a se

Vedere generală a comunei Floru.

refugià în orașul Ianina de unde nu îndrăsnește să iasă până când lucrurile și turburările în Macedonia nu se vor liniști.

Dela 1887 și până azi au funcționat următorii 3 institutori la școala din comuna Floru : N. Chelefa 5 ani, Dimitrie Guvița 4 ani și C-tin Chelefa 11 ani.

28) Giumaia-Balea sau Giumaia de sus
(Vilaetul Salonic).

Numără o populațiune de 6070 locitorii din care avem: Români stabili 760, Turci 3655, Români grecizanți 105, Greci 100, Bulgari 610, Tigani 620 și Ovrei 220¹⁾.

Comuna este așezată pe ramura muntelui Rodope numită Bistrița la nordul Turciei Europene și care formează hotar între Turcia și Bulgaria. Prin mijlocul acestei comune dela E. spre V. curge rîulețul Bistrița, care se varsă în fluviul Struma la o depărtare de dânsa cam de $\frac{3}{4}$ din ceas spre apus. Această comună este așezată în o pozițiune ferită de comunicațiunea drumurilor de fier; iar transporturile se fac cu cai, cămile și căruțe. Locuitorii se ocupă cu cărăușia, creșterea vitelor, puțină agricultură, mai ales cultivarea tutunului și comerțul. Mulți dintre Români stau materialmente bine fiind proprietari de moșii.

Există școală românească mixtă care datează din anul 1896. Înființarea ei se datorește stăruințelor învățătorului C. I. Ceara care mai nainte fusese profesor la gimnaziul românesc din Ianina. Până atunci copiii Românilor urmău la școală bulgară. Localul de școală aparține comunității românești. Institutorii cari au funcționat la această școală dela înființarea ei până în prezent au fost:

1. C. I. Ceara dela Februarie 1896 — Oct. 1904.
2. Un oare care Damian Sept. 1897 — Nov. 1897.
3. Stefan Hagi dela Nov. 1898 — 1900.
4. Teodor Nero dela Dec. 1904 — în prezent,
5. Piaha Harilau 8 Ian. 1906 — în prezent.
6. Magdalena Pendiranga 1904 — 1905.
8. Flora Șunda 1905 — în prezent.

Numărul elevilor în primii 7 ani a variat între 45—55. În anul școlar 1904—1905 au fost 76 elevi și eleve iar în prezent populațiunea școlară se ridică la 46 elevi și 39 eleve.

¹⁾ După relațiunile date de institutorul local Teodor Nero,

29) Ghevgheli

Acest orașel e situat în vilaetul Salonic. Populațiunea lui este mixtă și atinge țifra de 6000 locuitori. Majoritatea însă o formează Bulgarii pe când Români ocupă al 4-lea loc între naționalități. Orașul se întinde pe un șes îngrădit de munte: Caragiova spre V, cu piscul Zâna la poalele căruia sunt așezate cele 7 comune curat românești din Meglenia.

La o distanță de un kilom. spre răsărit curge fluviul Vardar peste care de curând s'a construit un pod de fier solid și singurul în tot cursul acestui fluviu. Comunicația cu diferitele puncte ale imperiului otoman și în special cu Salonicul se face cu drumul de fier care trece chiar pe lângă această comună și care are o stație de drum de fier cu același nume.

Ocupațiunea de căpetenie a locuitorilor de aci este crotalaria și broderia cu fir a ilicurilor. Se mai ocupă tot așa de bine însă și cu creșterea gândacilor de mătase¹⁾.

Școala românească din acest orașel datează din 1900. Înființarea ei se datorează lui Gheorghe T. Ciohagi un bun român originar din Crușova care a adus aci ca institutor pe D-l Mihail Păpușanu care a funcționat de la 1900—1903. De la acea dată funcționază ca institutor Tânărul absolvent al Seminarului Central din București D-l Petre Iufu.

Școala funcționează cu 5 clase, este mixtă și numără în prezent 18 elevi: 2 în clasa V, 3 în cl. IV, 4 elevi în cl. III, 3 în cl. II iar restul începători. Numărul însă aproximativ al copiilor în vîrstă de școală este de 40—50; parte din aceștia urmează la școala grecească de aici.

30) Gramaticova-Fetița (Vilaetul Monastir)

Sunt două sâtulețe cu populațiune curat românească formate din 800 de suflete cari alcătuiesc comuna Gramaticova. Une ori când se adună toți locuitorii răspândiți prin Neaguște,

¹⁾ După relațiunile date de actualul institutor din acea comună Petre Iufu.

Vodena și alte sate din împrejurimi ating țifra de 1000 locuitori,

Gramaticova se află cam la 4 ore depărtare spre V. de Vodena și e așezată aproape de poalele muntelui Cara-Fași pe o mică înălțime. Ocupația de căpeneție a locuitorilor de aci e cărăușia, cărbunăritul și păstoria iar transportul cel mai lesnicios e cel cu caii ²⁾.

Școala românească datează aci din anul 1888 și este mixtă cu 5 clase: Înființarea ei se datorează locuitorilor Miha Sdru, Pitu Muși și Mitre Cuțuiani cu ajutorul răp. Preot Papa Dimitrie albanez de origine precum și cu ajutorul lui Nicolae A. Biticiu (Neveștean) fost cel dintâi institutor român la Fetița Gramaticova timp de 9 ani. După dânsul au fost ca institutori:

Const. Cuciutina dela 1894 — 1897.

Nane Coice dela 1897 — 1905.

Nicolae Papahagi și { 6 luni.
Tachi Bitarcu

Actualmente funcționează ca institutor în această comună D-l Nane Coice.

Numărul elevilor ce frecuentează școala variază între 50 — 80.

31) Gopeși (Gopiște).

Spre N-Est și la o depărtare de 5 ore de orașul Bitolia se găsește comuna curat românească Gopeși, în vilaetul Monaștrir.

După recensământul oficial făcut în acest an, populația numără 2045 locuitori, cari toți sunt români, divizați în grecmani și armâni; grecomanii au rămas însă în minoritate căci numără numai 100 de familii, pe când partidul curat românesc este de 300 familii.

Pozitîunea geografică a localității este cât se poate de frumoasă. Cu fața spre răsărit și cu un orizont foarte larg spre N. și V. se intinde o pădure foarte frumoasă de fagi

²⁾ După descrierea d-lui Nane Coice institutor în această comună.

peste care pare că se pleacă ramurile muntelui Bigla. Cea mai frumoasă parte a muntelui e aceea care poartă numele de Cetate, un pisc de munte înconjurat cu ruine de ziduri făcute din timpuri imemoriale și cari se crede a fi fost un lagăr roman însărcinat cu supraveghierea trecătorii drumului «Via Egnatia» care domină întreagă câmpie a Ohridei și a Prespei cu lacul ei cel frumos.

La o depărtare de $\frac{1}{2}$ ceas de comună, se ridică ca o sântinelă dealul «Sâmtu» unde mai de mult există o monastire «Sântu Ilie» și din care azi nu mai există nici măcar ruine.

Comuna Gopești e una din comunele cu climă foarte sănătoasă; lucru care face ca foarte multe familii din alte părți să-și petreacă o parte a sezonului de vară aci.

Contactul cu satele din împrejurimi se face mai mult cu ajutorul cailor.

In trecut ocupațiunea de frunte a Gopeșenilor eră chiragilâcul, oeritul, croitoria, negoțul și stupăria. Caravanele lor străbăteau toată Albania și mergeau prin Bosnia, Serbia, Bulgaria și România. Astăzi însă, ocupațiunea de căpetenie a Gopeșenilor e comerțul; lucru care îi face să fie răspândiți prin diferite orașe ale imperiului.

Se zice că mai de mult acest sat numără peste 800 familii românești din care jumătate au emigrat.¹⁾

Această comună numără două școale primare românești: una de băieți care funcționează de pe la 1868 și are 5 clase și a doua de fete tot cu 5 clase și care funcționează dela 1879.

Astăzi numărul elevilor cari frecuentează școala de băieți divizați pe clase este:

Clasele : I II III IV V ; divizia preparatoare numără 47 copii. In total populația școlii e de 132 elevi.

Pentru școala de fete avem :

Clasele : I II III IV V ; divizia preparatoare numără 60 eleve; în total 118 eleve.

¹⁾ din revista „Lumina“ colecția anului 1906.

Vederea comunei R. Gopeşti (Macedonia).

E de remarcat că în Gopești mai există o școală grecească, pentru fiile de români grecizanți, de băieți și de fete cu 3 institutori și o institutoare și care numără 40—45 elevi și eleve.

Până în 1893 neexistând registre școlare nu se poate preciza o statistică a elevilor; de atunci însă pentru școala de băieți dăm următorul tablou care ne dă o idee exactă despre mișcarea școlară din această comună.¹⁾

Anul școlar.	Clasa preparat.	I	II	III	IV	V	Total
1893—94	35	16	11	8	13	3	86
1894—95	38	30	10	9	9	2	98
1895—96	47	20	15	19	7	4	112
1896—97	52	14	12	11	11	5	105
1897—98	37	17	19	18	11	5	107
1898—99	28	17	14	19	9	5	94
1899—1900	25	24	15	14	14	5	97
1900—1901	28	15	21	15	11	10	100
1901—1902	27	10	14	18	14	7	90
1902—1903	44	15	13	15	12	12	111
1903—1904	40	25	13	12	13	8	111
1904—1905	50	31	18	11	10	5	125
1905—1906	47	42	15	15	7	6	132
Total.	. 498	278	190	184	141	77	1368

La școala primară de fete, dela înființare și până astăzi numărul elevilor este aproape același ca cel din tabloul de mai sus.

Fundatorul școalei române din acest orașel a fost repausatul Dimitrie G. Cosmescu. Acest bărbat făcuse câțiva ani cursuri secundare în București, după care apoi s'a dus în satul său și a deschis școala. N'a fost subvenționat de Ministerul Instrucțiunii.

Om de inimă, patriot desăvârșit, el a știut să înfrunte cu bărbătie toate unelturile arhiereului grec Meletie din Crușova

¹⁾ Scos din arhiva școalei de d. Demetru Pița și controlat cu datele aflate în arhiva Ministerului.

care stăruia din răspunderi pe lângă autorități ca să-i închidă școala. Cu toate acestea Cosmescu nu s'a dat învins. Sprijinit de un element puternic, a protestat la autorități și nu a cedat până când nu i s'a dat voie să redeschidă școala.

Doritor de a învăța în limba română pe conaționalii săi, el a adresat Ministerului diferite rapoarte cerând a trimite cărți pentru elevi.

† Dem. Cazacovici.

In 1871 Mai 15 Primarul și deputații orașelului Gopeși fac o adresă Ministerului prin care intervin pentru instituto-rul Cosmescu, care funcționă fără nici un ajutor bănesc de mai bine de 2 ani — el neavând cu ce trăil de oare ce orașelul nu-l poate susține, locuitorii fiind foarte strâmtorați cu construirea bisericei locale — a i se da o subvenție. (Fondul lăsat prin testament de repauzatul D. Cazacovici pentru întreținerea școalei din Gopeși încă nu fusese lămurit).

In 1872 luna Martie 7, Epitropia casei răposatului Dimitrie Cazacovici din Gopeși, face o adresă Ministerului Instruc-

⁴⁾ Dem. Cazacovici s'a născut în Mețova (Aminciu) Macedonia la 1790 din părinți români. Rămas orfan de tată la vîrstă de 6 ani, fù crescut la Viena de un unchiu al său. După revoluția din 1821 veni în România și intră în armată.

țiunei din București, facându-i cunoscut că a înființat o școală primară, numind ca profesor de l. română pe Dumitru Cosmescu, căruia trebuie să i se trimită salariul prin Agenția din Constantinopol; și pentru că Epitropia nu poate intră în corespondență d'a dreptul cu Agenția, roagă pe Minister să facă a se trimite în primirea numitului profesor suma de $20\frac{1}{2}$ lire otomane. Ministerul intervine pe lângă agenția din Constantinopol a se trimite numita sumă prin bancherul I. Poumay.

Școala din Gopești are un local propriu care a costat pe Gopeșeni peste 20,000 lei și e una din clădirile de școală poate cea mai frumoasă din comunele românești din Turcia. Întrunind toate condițiunile cerute unei școli moderne, are 2 etaje, cel de sus cu 6 camere, iar cel de jos cu 4 și o sală. Aceasta e rezervat elevilor.

Între zidurile etajului al 2-lea se îmbucă niște tăblii de lemn cari la festivități se pot desface lăsând a se deschide și a se face din mai multe săli una mare.

Nu puțin a contribuit la îmbunătățirile școalii și patriotul *Nicolae Caragea*. Școala făcă începută în 1893 și terminată definitiv în 1902.

La școala din Gopești funcționează 4 institutori și trei instituroare: Dem. Pița, George Caracotta, Tașcu Papa Mihali, George Târpce, Atena D. Pița, Zaharia Bellu și Aglaia Naum,

Lista institutorilor cari au funcționat dela 1868 — 1906.

1. Dimitrie Cosmescu	1868 — 1872	4 ani servîți.
2. Sterie Cionescu	1872 — 1873	1 »
3. Nicolae Cosmescu	1873 — 1883	10 »
4. Gheorghe Papa Ghica	1881 — 1886	4 »

Foarte inteligent, Domnitorul Alexandru Ghica îl înaintă la gradul de căpitan de cavalerie și-l luă ca aghiotant domnesc. Sub domnia lui Bibescu dimisionă din oștire și se ocupă de afaceri particulare. El nu și-a uitat de locul natal și înainte de a muri, a lăsat prin testament întreaga sa avere de 60,000 mii lei pentru susținerea unei școale românești în Balcani. Abiă încreștase testamentul său unei epitropii compusă din General Tell, I. Brătianu, Sideri, Goga și V. A. Urechiă și-și dădu obștescul sfârșit în 21 August 1868. Acest fond este astăzi administrat de casa școalelor.

5. Gușu Marcu 1883 1888 5 ani servit.
6. Intre 1886 — 1888 au mai funcționat
 timp de câte 6 luni D-nii: Dimitrie
 Zografu și Iordan Nica.
7. Dimitrie Pelița 1888 1892 4 »
8. Spiru Popescu 1889 — 1890 1 »
9. Ioan Papahagi 1890 1891 1 »
10. Gorciu Tale 1891 — 1892 1 »
11. George Caracotta 1887 — 1906 19 »
12. Aristoghiton (decedat) 1891 — 1893
13. Zisi Papazi dela Septembrie 1892 până
 la 1 Ianuarie 1903.
14. Sergie Dimitrescu 1 Ian. 1893 Iulie 1893 și dela
 1898 — 1901 3 ani și 7 luni.
15. Papa Mihali Tașcu dela Mart. 1893 — 1898 {
16. » » » 1902 — 1906 } 8 ani și 4 luni
17. Nicolae Bațaria a funcținat dela Septembrie 1903
 până la 1 Ianuarie 1904.
18. Demetru Pița 1893 — 1906 13 ani.
19. Ioan Papa Athanasie 1899 — 1900 1 »
20. Constantin Lice 1898 — 1901 3 »
21. Tachi Perdichi 1900 — 1902 2 »
22. Tașcu Iliescu 1896 — 1897 1 »
23. Naum Mocu » » 1 »
24. Mihail Coian » » 1 »
25. Ioan Șaca » » 1 »
26. George Târpci 1903 — 1906

32) Grebena (vilaetul Monastir)

Grebena, capitala cazalei cu acelaș nume, Vilaetul Monastir, este
așezată la confluența a două râulete cè se varsă în râul Inge-carasu
(Aliacmon).

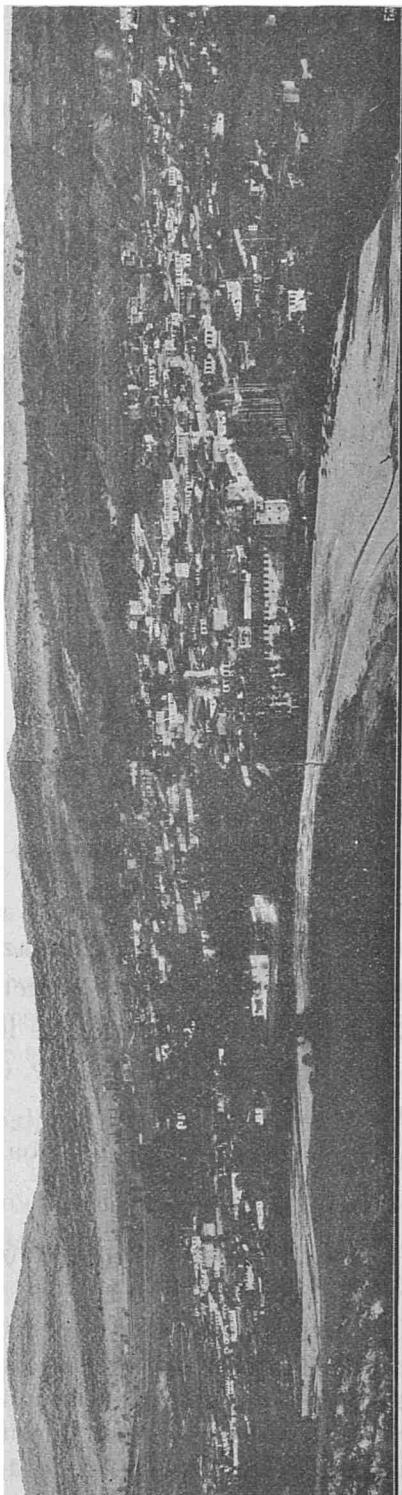
Numărul locuitorilor stabili e de 1800 de suflete, dintre cari 150
Aromâni, 1050 Greci, 500 Musulmani cari vorbesc limba greacă și 100
suflete Musulmani albaneji. Atât Aromânnii cât și Albanejii se înneacă
în cele două majorități. Pe lângă această populație, în fiecare toamnă
se pogoară de la munte în acest oraș Aromâni din Samarina, Smixi,

Abela și Perivole, în număr de vr'o 1500 de suflete, aşă că în timpul iernii Aromânnii formează majoritatea populației creștine. Până în anul trecut, majoritatea Aromânilor ținea cu școala română, unde își dedea copii; astăndin cauza turburărilor școala de băieți e frecuentată de 28 de elevi, iar cea de fete de 27 școlărițe.

Cea mai apropiată stație de drum de fer, fiind Calabaca din Tesalia, o depărtare de 80 90 de kilometri, cele mai lesnicioase mijloace de transport sunt călării și caii.

Ocupația locuitorilor Greci și Turci e agricultura, creșterea oilor și grădinăria, cultivând mai mult ceapa și prazul. Prăvăliile de manufactură și de diferite articole de băcănie și coloniale, precum și comerțul cu cereale și brânzeturi sunt în mâinile Aromânilor și Grecilor.

• Școala românească s'a înființat la 1880 de regretatul Dem. Șumba cu vr'o 15 elevi. În anul următor 1881 - 1882, încredințându-se conducerea școalei D-lui Gh. Perdichi, Grecii s'au pus din răspunderi să închiză școala, întrebuintând aceleași mijloace de urmărire, analoage intru câtvă cu cele de azi. S'au văzut atunci familiile: Ghiță Papahagi, Caracâciu, Ghiță Nazâri și Miha Papagheorghe,

Vedere generală a orașului Grebenă.

mutându-se din casă în casă și stând săptămâni de zile sub streșinile caselor.

In primii ani, școala română a avut un adevărat sprijin în persoana cadiului Gealil-Efendi, un albinez originar din Arghirocastru, care în acei ani prin vaza lui a contribuit la bunul mers al învățământului românesc.

După Gh. Perdichi au funcționat dascălii Dem. Abeleanu, 1 an; pr. Dem. Constantinescu, 22 de ani; Dr. Zisi Papa-tanase, 13; Nicolae Papahagi, 1; Mih. Pineta, 1; Simu Berberi, 4; Gh. Cionga, 4; Ar. Mila, 1; I. S. Tomescu, 11; Gh. Baca, 1; Ioan Zisu, 1; Cazanfer-Halil, 10; Nic. Cicma, 1; Culuşu Tole, 2 luni; St. G. Perdichi, 9; T. Perdichi, 2; St. Caragiani, 6; Iani Papahagi, 2; I. Sdrula, 1. La școala de fete au funcționat D-șoarele Ev. Ciapara, 11 ani; Chița Papacosta, 6 și Angh. Tomescu, 1 an.

In ultimii ani școala a fost frecuentată în:

1899—1900	de 64 elevi și 48 de eleve.
1900—1901	» 51 » » 44 » »
1901—1902	» 45 » » 23 » »
1902—1903	» 54 » » 42 » »
1903—1904	» 58 » » 45 » »
1904—1905	» 65 » » 43 » »

Actualmente funcționează la școala de băieți patru institutori, anume: St. P. Perdichi, St. Caragiani, Iuliu Sdrula și Cazanfer-Halil, institutor de limba turcă; iar la școala de fete trei institutoare, anume: Ev. Ciapara, Chița Papacosta și Angh. Tomescu.

Ambele localuri de școală, în stare bună, sunt cu chirie.

33) Huma (vilaetul Salonic)

Comună românească cu 800 suflete, e așezată în partea de răsărit a unui lanț de dealuri, acoperite de stânci mari. Acest lanț de dealuri lasă comunei o singură deschizătură spre Est și sunt prelungiri ale brațelor muntelui Milesiu. Se află așezată la o depărtare de 3 ore spre apus de stația de drum de fier a orășelului Ghevgeli. Locuitorii în transporturile ce fac, se servesc foarte mult de catări,

ocupația lor de căpetenie este lucrarea lemnului de construcție, scânduri. Se mai ocupă foarte mult cu agricultura.

Școala românească din Huma, există din 1890 și se datorește stăruirțelor preotului Papa Tănase Traian. Este prima școală românească din ținuturile Megleniei. Cel dintâi institutor român de aici fu Gușu Gaga. Numărul anual al elevilor a variat între 40—50. Ceea ce e curios aici e faptul că părintii nu-și dau fetele la școală.

In 1896 școala din ordinul beilului comunei a fost închisă pentru câtăva vreme.

Tabloul institutorilor ce au funcționat în comuna Huma dela înființarea școalei până astăzi.

1)	Gușu Gaga	1880—1894
2)	Mina Papa Ion.	1891—1892
3)	Riza Peana	1894—1896
4)	Grigorie Tale	1896—1901
5)	Mina Papa Ion	1901—1906
6)	D-ra Doța Anastasia	1901—1906

34) Hruiște (vilaetul Monastir)

Așezat pe o mică câmpie în apropiere de lacul Castoria și de râul Inge-Carasu (Haliacmon) care izvorăște din munții Gramoștea, acest orașel numără cam 4000 locuitori de diferite naționalități : Turci ca la 1700 suflete, Români Gramosteni ca la 600, grecmani cam 700, Bulgari vre-o 600 și restul Greci și alte naționalități.¹⁾)

Românii au și aci o școală a lor de băieți și de fete în care cursurile se fac separat (nu ca la școalele mixte).

Școala de băieți funcționează de 25 ani (1881) iar cea de fete de-abia de-acum îndărăt 3 ani, amândouă având un număr egal de elevi și eleve adică 50 cu 4 institutori și două institutoare.

Primul institutor care a funcționat în Hruiște a fost D-l C. Ionescu-Chirana dela 1881—1886 având pe lângă sine

¹⁾) După notificarea trimisă prin Inspectorul școalelor române din Turcia de d-l N. Mangroși.

pe Vasilachi Hagi. După retragerea D-lui Chirana e adus ca institutor D-l Sergiu Nan din Nevesca care a funcționat aproape 5 ani. Către sfârșit a venit ca ajutor și D-l C. Pișotă care a funcționat aproape 6 ani 1891—1896. În acest timp au mai funcționat ca instititori D-nii Brindu 5 luni, I. Biciola 1 an. Dr. F. Mișea 1894/5 și repausatul N. Cianta 1895/6.

În 1896/7 au servit institutorii G. Zugrafu și N. Papa-Zisi 1897/8 a fost transferat aci Hagiopoulos dela Clisura care a funcționat până la 1900. În 1899/900 după plecarea de aci a D-lui G. Zugrafu a venit ca coleg al D-lui Hagiopoulos D-l I. Biciola și D-l M. Fole.

În 1900—1901 avem pe M. Fole, Nacea Barba și C. Pișota: al 2-lea cu ceva înaintea Crăciunului, cel dintâi după Crăciun. Dela 1901—1902 fu numit ca director-institutor D-l Atanasie Hertu. În primii trei ani 1901—1904 a servit ca institutor-ajutor I. Biciola și D. Caracota. Actualmente funcționează institutorii C. Pișota, A. Hertu, G. Mihci și I. Biciola și institutoarele: V. Binecu și Pandora Ioan. Pentru limba turcă e angajat D-l Ismail Sali care face curs de 3 ori pe săptămână.

35) Ianina (vilaetul Ianina)

Acest oraș încide în el o populație de 18500 suflete reparațiați pe naționalități astfel: Turci 6500 locuitori, în majoritate Albanezi. Grecii numără 7000 suflete din care mulți au fost odată Români veniți aci din ținutul Zagorului. Evreii sunt în număr de 3000. Albanezii creștini ating țifra de 1000 iar Grecomanii de naționalitate română sunt 1000. Români curați sunt în număr foarte restrâns.

Orașul Ianina are o frumoasă poziție, având alături un lac foarte întins (cam vre-o 20 km.) pe malurile căruia se găsește o fortăreață întărită bine, numită fortăreața lui Alipașa ale cărui rămasițe sunt îngropate acolo — construcție făcută de Venețieni. — E izolat, neavând nici o linie de cale ferată. Punctul pe unde se poate face contactul mai lejerios cu exteriorul este Prevzza, cale de 16 ore cu trăsura. Industria și comerțul sunt ocupațiile locuitorilor și a armânilor din Ianina.

Vederea generală a orașului Ianina.

Școala românească din Ianina este mixtă cu 4 clase și e înființată în anul 1886. Până la 1901 nu se știe populațiunea școlară. În anul școlar 1901/2 au terminat clasele 18 elevi și eleve.

»	»	1902/3	»	»	29	»	»
»	»	1903/4	»	»	32	»	»
»	»	1904/5	»	»	45	»	»

La începutul acestui an școlar 1905 6 numărul elevilor înscrisi a fost de 50; dar amenințările grecilor contra românilor a silit pe aceștia din urmă să-și retragă copii din școală. Astăzi numărul elevilor a scăzut la 18.

Înființarea școalei primare din Ianina se datorește d-lui Ion Hondrosom actualul director al școalei primare române din Constantinopol, iar autorizațiunea oficială a guvernului Otoman a fost obținută de d-l D. Șumba.

Listă corpului didactic al școalei primare din Ianina :

1. 1886 — 1890 D-l I. Hondrosom.
2. 1890 — 1893 » Dem. Șumba.
3. 1893 — 1894 » Andin Nușu și G. Baca.
4. 1894 — 1899 » Ioan D. Hondrosom și G. Baca.
5. 1899 — 1900 » Geage Hristu și T. Marcu.
6. 1900 — 1901 » Ioan Peaha și I. Patajo.
7. 1901 — 1902 » I. Șaca și Lazăr Puli
8. 1902 — 1904 » și D-ra I. Naum.
9. 1904 — 1905 » N. Cealera și D-ra I. Naum.
10. 1905 — 1906 » » » » Anastasia Beza.

36) Iancoveți (vilaetul Monastir)

La o depărtare de vre-o 6 ore la Nord-Vestul orașului Monastir se află comuna Iancoveți pe marginea frumoasei șosele care duce în Albania. După spusele bătrânilor vechimea acestei comune ar fi de vre-o 200 ani. Multă vreme ea a fost în proprietatea unui bey de la care au recumpărat-o în 1872 locuitorii. După ultimul recensământ, sunt 185 case cu aproape 900 suflete ce sunt în majoritate bulgari (700) restul români și grecomani. La o depărtare de vre-o 20

minute spre Bitolia dai peste orășelul Resna, unde se face târg Sâmbăta. Prin Iancoveți șoseaua te mai duce, plecând din Bitolia, spre Albania, la Ohrida ¹⁾.

Inainte vreme agricultura și creșterea vitelor erau ocupațiunile de căpetenie ale Românilor, iar astăzi meseriile și comerțul. Cu cele dintâi se ocupă acum numai bulgarii.

Un fapt curios se petrece aici între locuitorii bulgari și ceilalți în privința cultului. S'a ajuns la o înțelegere între exarhiști și patriarhie: serviciul divin să se oficieze de preoții bulgari 2 săptămâni și alte două de preoții grecmani.

In această comună există patru școli: două bulgărești mixte cu un institutor și două institutoare și cu 108 elevi; o școală grecească cu un institutor și o institutoare și alta românească cu 22 elevi și eleve, cu un institutor și o institutoare.

Existența școalei nu e veche. Primul institutor român care a funcționat aici a fost D-l Pitu Constantinescu în 1897. In cele 2 luni cât a funcționat la Iancoveți a putut strângе cățivă elevi în casa regretatului Naum Tegu. Nefiind autorizată de guvern, D-l Pitu Constantinescu a fost constrâns să nu mai funcționeze. După acesta fu trimis al 2-lea institutor Nicolae Cianta, care a stăruit pentru redeschiderea școalei fără însă a reuși.

Această stare de lucruri a durat până la Paște. In anul 1898 Martie 26 în urma stăruințelor și activității depuse de Naum Tegu sprijinit și de D-l I. Ciulli s'a putut obține autorizațiunea de funcționare și imediat s'au început și cursurile. De atunci și până la finele anului școlar a funcționat D-l N. Cianta.

La 1 Septembrie 1898 au mai fost trimiși doi institutori: N. Teohareanu trimis și angajat de Eforia școalelor din Bitolia și Elena Ioan de repauzatul Ap. Mărgărit, în cât în anul 1898,9 au funcționat 3 institutori până la Paște când N. Cianta a încetat din viață.

¹⁾ După notificarea trimisă prin Inspectorul școalelor române din Turcia de d-l A. Hertu.

Vederea generală a comunei Iancovetzi

Dela Septembrie 1899—1901 a funcționat D-l Pandele Fundu, după care din cauza certurilor ce s-au născut în sănul comunității, școala a stat închisă aproape un an.

In 1901 fu trimis în locul D-lui Fundu, Domnica Zugraf care n'a funcționat de cât vre-o 3 luni și a fost silită să plece.

In Septembre 1902 fu numită institutoare D-ra Domnica Ciulli care reuși să împace comunitatea și prin urmare să redeschidă școala. Cursurile în acel an s-au urmat regulat cu 35 de elevi și eleve.

La 1 Octombrie 1903 fu trimis ca institutor D-l G. Mihce care împreună cu D-ra D. Ciulli a funcționat pe întreg acel an școlar.

La 1 Octombrie 1904 a fost numit institutor-director D-l Nullu Mangroși care funcționează și în prezent împreună cu Doamna Domnica Economu (Ciulli).

Până în 1902 neexistând cataloage și matricole sau vre un raport cu indicații referitoare la populația școlară, nu se poate face nici un fel de statistică. In anul 1904/5 au frequentat școala 25 elevi, iar pe anul școlar 1905/6 mi s'a raportat că urmează cursurile un număr de 24 elevi, în cele 5 clase. In ziua de 21 Februarie a. cor. școala românească din Iancoveți a fost vizitată de inspectorul școalelor din imperiul otoman. (Acest lucru a fost comunicat D-lui Inspector L. Duma).

37) Lipopolții (vilaetul Cosova).

Această comună românească se află așezată spre apus de Cociani pe o câmpie, făsie de pământ îngustă și lungă, pe țărmul stâng al râului Sletova și la o depărtare de 3 ore de această amintită comună—Cociani—de a cărei circumscriptie ține. Locuitorii din Lipopolți se îndeletnicește cu creșterea vitelor și cu cărăușia, dar mai toți au și moșii ¹⁾.

Școală românească există în această localitate din 1900 Ianuarie 20, funcționând cu patru clase mixte și cu un număr de 20 școlari. Cel care a stăruit pentru înființarea aces-

¹⁾ După notificarea d-lui Gheorghe Otto institutor român local.

tei școale este d-l Mina N. Tahu iar autorizațiunea a fost obținută de d-l Gușu Gaga. Cel dintâi a și dăruit local pentru școală.

Primul institutor a fost D-l Ioan Bitaracu care a funcționat dela 20 Ianuarie 1901 până la 5 Mai acelaș an după care a venit d-l Gușu Gaga care a funcționat până la 26 Aprilie 1904.

La 13 Sept. 1904 fù numit institutor George D. Otto care funcționează și în prezent.

Locuitorii din Lipopolți fiind în foarte mic număr, populațiunea școlară o formează copiii românilor de prin împrejurimi, de prin diferite cătune, cum sunt: Vârbița, Socolarții, Rolovița, Ularții și Buniș la o depărtare până la $\frac{3}{4}$ de oră. Copiii de prin aceste comune se aprovizionează cu de-ale măncării și cărți pentru câte 2 și chiar mai multe zile, urmează cursurile și rămân peste noapte în localul școalei; iar din cauza ocupațiunii locuitorilor, în cursul verii, școala e mai puțin cercetată.

38) Liumnița (vila etul Salonic).

Populațiunea acestei comune atinge țifra de 1500 susținute. Mai toți locuitorii sunt români, afară de 4 familii grecocomane. Liumnița e așezată în apropiere de orașul Ghevgheli și e înconjurată de comune românești. Ocupațiunea principală a locuitorilor este agricultura și sericicultura ¹⁾.

Infințarea școalei de aci este datorită stăruințelor actualului efor Stefan Hristu și repausatului Proșiu Cuta și datează încă din anul 1891. Funcționează cu 5 clase mixte. Numărul elevilor după indicațiunea ce am primit dela D-l institutor Liuga Tașcu este: în clasa preparatoare 60 elevi și eleve, în cl. I primară 35, în clasa II-a zece, în clasa III-a doi, în a IV-a șase și în clasa V-a numai unul; total 114 elevi.

Localul școalei este ținut cu chirie de oarece acela al comunei servește pentru instrucția elevilor în limba greacă. Singur în anul 1904 — Iunie 1905 s'a citit și aci românește.

¹⁾ După notificarea d-lui Liuga Tașcu.

Actualmente la școala românească din Liumnița funcționează doi institutori și o institutoare.

Dela 1891—1895 a funcționat ca institutor Hagi Nicu
» 1895—1896 » » Nicolae Cianta
» 1896 1897 » » D-tru Sufleri
» 1897 1898 » » D-tru Cionga și Nicolae Marcu
» 1899 1901 » » Goria Meghea
» 1901—1903 școala a stat închisă.
» 1903—1904 au funcționat D-nii: C-tin Noe și Nic.

Teohareanu.

Dela 1904 1905 » » » » C-tin Economu.

Dela 1905—1906 » și funcționează: D-nii Liuga Tașcu, Domnica Papazisi.

39) Lugunța (vilaetul Salonic).

Așezată pe o câmpie înconjurată de grădini cu duzi, comuna românească Lunguța numără 600 suflete. Nu e prea departe de stația de drum de fier Gheorgheli. Ocupația de căpătenie a locuitorilor acestei comune este agricultura și sericicultura.

Școala comunală primară datează din 1893/4 și a funcționat fără autorizația autorităților otomone până în anul 1900. Înființarea ei se datorează stăruințelor lui Hristu Gheorghe și institutorului Gușu Gaga, cel care servise până atunci în comuna Huma.

Școala actualmente este frequentată de un număr de 51 elevi și 19 eleve, pe lângă care se mai adaogă un grup de 10 elevi care urmează cursul de adulți. Pe trecut lipsesc datele.

Tabloul institutorilor ce au funcționat la această școală:

- 1) Gușu Gaga 1983—1894
- 2) Hristu Noe 1894—1904
- 3) D-ra Cionga 1902—1903
- 4) Tașcu Liuga 1904—1905
- 5) D-ra Victoria Bobescu 1904—1905 și 1905—1906

6) In Septembre și Octombrie 1905 a funcționat ca institutor D-l Constantin Noe care retrăgându-se a fost înlocuit prin D-l St. Christea care funcționează și în prezent.

40) Comuna Livezi.

In vilaetul Salonic, spre N. de orașul Enige-Vardar și la o depărtare de aproape șapte ceasuri, se află comuna românească «Livezi» așezată într-o câmpie plină de verdețuri prin care șerpuiesc trei râulețe în împrejurimile comunei, cari ceva mai jos de comună se împreunează formând râul Târna Reca care trece pe lângă satul cu acelaș nume.

Sub denumirea de Livezi se înțeleg 2 sate: unul mai mare numit de locuitorii *Călivele mari* cu cinci sute cinci zeci de case și cu vre-o 3300 locuitori și altul mai mic cunoscut sub numele de *călivele dela Beli* sau *călivele di Pașina* cu 95 case și cu aproape 570 locuitori.

Origina locuitorilor din această comună e gramoșteană, plecați de acolo în timpul guvernării lui Ali Paşa. Stabiliti în această regiune au trăit la început în colibe și abia în 1866 au început să-și clădească case mai solide.

Românii numesc comuna *Livezi, Călivile di Ghianița*.

Până în anul 1899 comuna cu împrejurimile aparținea în deplină proprietate beilor din Enige Vardar. În urma însă a unui proces, devine proprietatea locuitorilor comunei.

Locuitorii acestei comune se ocupă cu păstoritul și chiragilâcul. Turme de oi și de capre cari umplu în timpul verei peste 20 munți, pe la Sf-tul Dumitru trec în câmpiiile Megleniei, Salonicului, Enigeului și de-a lungul Vardarului de unde se reîntorc pela Sf-tul George.

Industria în stare primitivă constă în lucruri de lână, velințe, ciorapi, șaiac etc. făcute de mâna femeilor.

In ultimii ani se observă printre locuitorii din Livezi o tendință spre emigrare. Multă din ei s-au stabilit prin orașele Enige-Vardar și Ghevgheli, unde se ocupă cu comerțul.

Costumul Românilor din Livezi este următorul: peste cămașe se pune o scurteică (giumădani) iar peste aceasta o dulamă (tipunc) albă la bărbați și vânătă la femei și copii. Cei căsătoriți mai înbracă peste dulamă o sarică. În timpul iernii, peste îmbrăcăminte obișnuită se mai adaogă o manta lungă până la glesne numită tălägan¹⁾.

¹⁾ După colecția ziarului „Ecoul Macedoniei“ 1903 -- 1904 ce apare în București.

In Livezi există o școala românească înființată în anul 1895. Primul institutor român a fost D-l Constantin Canacheu care funcționează și astăzi ca institutor la acea școală.

Din cauza felului de viață al locuitorilor, instrucția nu prea progresează. Cu toate acestea numărul copiilor cari urmează la școală este relativ destul de mare.

In afară de D-l C. Canacheu au mai funcționat ca instititori D-nii: D. Joga, G. Staca, G. Zograf, Sterie Nacu și G. Simu.

41) Magarova (vilaetul Monastir)¹⁾

Această comună numără 3000 locuitori din cari 150 înscriși în comunitatea românească (după ultimul recensământ oficial), 2850 grecomani dintre cari 2800 români iar restul de 50 albanezi-romanizați.

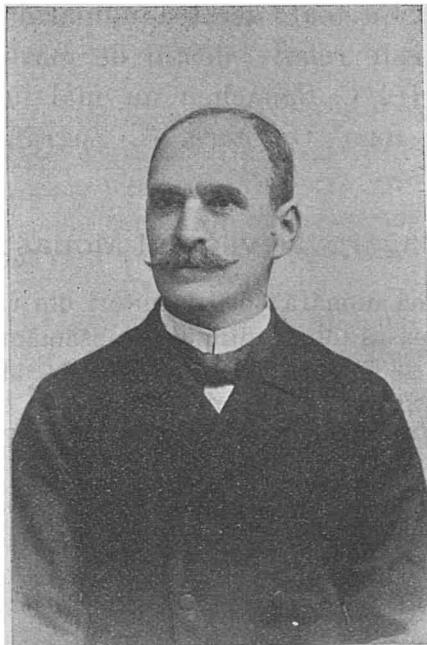

Vederea generală a comunei Magarova

Alte naționalități nu mai se găsesc. La o depărtare de 2 ore de Bitolia această comună e situată pe un plai pendinte de muntele Peristera care se ridică spre Nord-Est și e străbătută de o șosea bine întreținută.

¹⁾ Tabloul statistic de elevi și relațiunile topo-ethnografice le am procurat prin Inspectorul școalelor române din Turcia de la d-l Dem. Niculescu institutor român în Magarova.

Școala românească din Magarova datează din anul 1880, și înființarea ei se datorește actualului revizor al județului Vlașca, D-l Dem. Abeleanu.¹⁾

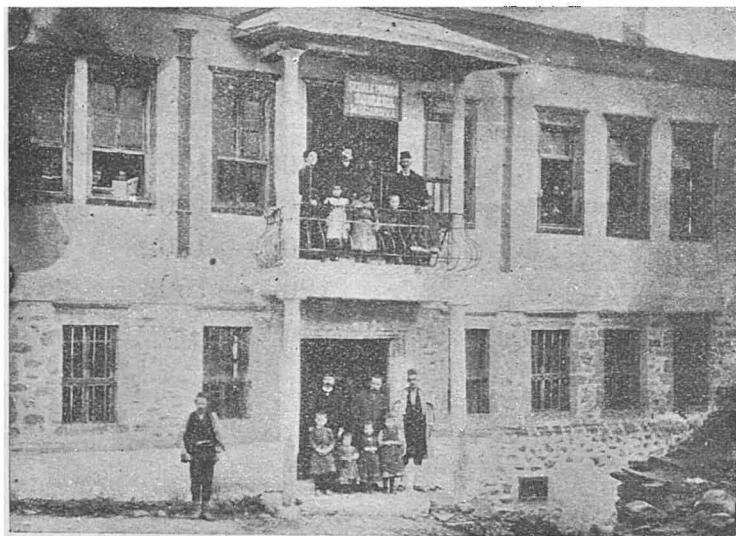

Dem. Abeleanu.

¹⁾ D-l Dem. Abeleanu, născut în comuna Abela din cauză Grebena din Pind, la anul 1857 luna August, a fost adus în anul 1867 ca să urmeze cursurile școalei Macedo-române dela Sfinții Apostoli din București. Cu desființarea acestei școli, D-sa împreună cu ceilalți colegi a fost trecut la liceul Sf. Sava unde a terminat școala în 1877. Din cauza răsboiului nu s'a putut duce în Macedonia de căt în 1878. Dela 1878–1881 a funcționat ca institutor în Crușova de unde apoi a fost trimis ca să deschidă școala românească din Magarova, lucru ce după multă luptă cu agenții grecismului a putut desăvârși. După acest mare succes, Apostol Mărgărit l'a trimis la Grebena să deschidă școala românească pentru care mai înainte se luptase D. Șumba. Timp de 2 ani școala din Grebena a funcționat regulat cu dânsul, după care timp fu transferat la Vlaho-Clisura. Aci dela 1885–1887 aceiași energie și muncă. În 1887 e chiamat la Ianina încrezîndu-i-se direcțiunea gimnaziului românesc, cu predarea limbei române, latine și matematică, iar soția sa fosta D-ră Calotescu Alexandrina fu însărcinată cu conducerea școalei de fete din acest oraș.

In anul 1889 amândoi însă părăsesc Turcia spre a se stabili în țară, dată de când neîntrerupt D-l D. Abeleanu funcționează ca institutor în Giurgiu. Diferitele sale lucrări didactice, între care, geografia și harta imperiului otoman ce face să reiasă comunele și ținuturile populate cu Români – ne dă o dovadă destul de evidentă de activitatea sa neobosită.

A întâmpinat mari dificultați din partea grecomanilor susținuți de fanatismul lor și de mitropolitul din Bitolia. Cu toate acestea aruncându-ne o privire asupra tabloului elevilor ce au urmat în fiecare an la această școală, constatăm un real progres cultural. Românii s-au consolidat după ce s'au constituit în comunitate. Astăzi Magarova posedă un local de

Localul școalei române din Magarova.

școală construit în condițiuni cât se poate de bine și bine înzestrat. Grație solicitudinei guvernului român (1894), Românismul prinde rădăcini tot mai adânci. În decursul acestui an școlar, s'a înființat pe lângă școală, o cantină și comunitatea a construit, cu sprijinul guvernului român, un cupitor pentru fabricațiunea pâinei. Nu mai lipsește Magarovenilor acum de cât un paraclis și preoți, pentru a asculta serviciul divin în limba strămoșească — lucru ce nu e departe de a li se împlini.

Tablou de numărul elevilor și elevelor dela înființare până în prezent:

	elevi		elevi
1880 -1881	10	1888—1889	90
1881 1882	30	1889—1890	95
1882—1883	40	1890—1891	84
1883—1884	45	1891—1892	80
1884 1885	60	1892—1893	76
1885 1886	70	1893—1894	65
1886 1887	75	1894—1895	60
1887—1888	80		

Școale separate

	băieți	fete		băieți	fete
1895 — 1896	30	25	1899 — 1900	35	24
1896 — 1897	27	23	1900 — 1901	30	30
1897 — 1898	26	30	1901 — 1902	26	24
1898 — 1899	32	28	1902 — 1903	26	20

Școala funcționează cu clase mixte.

elevi
1903 — 1904
1904 — 1905
1905 — 1906

Tabloul institutorilor dela înființarea școlii și până în prezent.

1880 — 1881 D-l Dem. Abeleanu.

1881 — 1882 » » Nicolescu și D-ra Sevastița Colovelone.

1882 — 1885 » » » » Venera Chircu

1885 — 1887 » » » » N. Buia și D-ra Ve-

1887 — 1890 » » » » Olimpia Paraschidu.

1890 1895 » » » Petre Corina și D-ra Maleva Trimeron.

1895 — 1896 D-l Mandu Baliu și Elena Tuca.

1896 — 1897 » Nicolae Tacit și Eftalia Vodena.

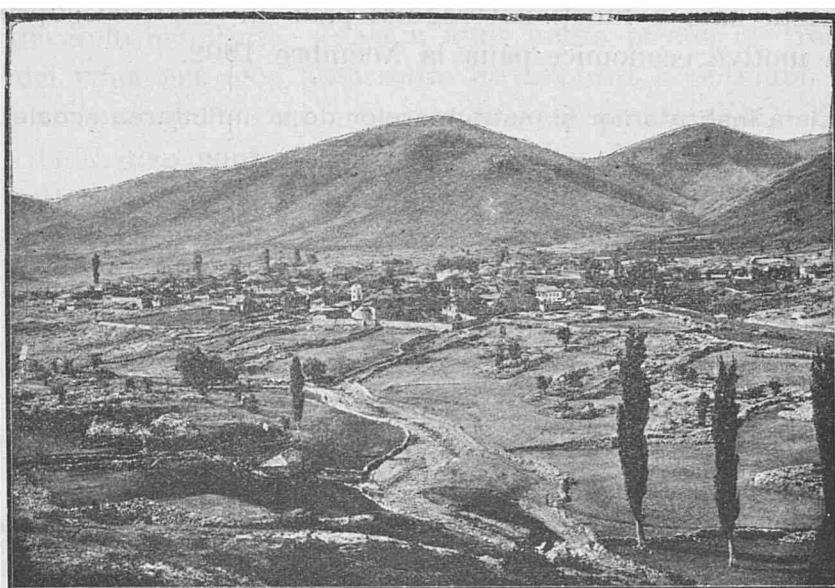
1897—1899 d.D.Nicolescu,Fania Petrescu și Eftalia Vodena.

1899 — 1901 » N. Buia, I. Varduli, Veta Ciuca și Eftalia Vodena.

- 1901 1902 » I. Varduli, I. Carozi și Domnica Ciulli.
1902 1903 » » » » Veta Ciuca.
1903 1904 » N. Buia » » »
1904 — 1905 » » C. Zugraf, Pandu Rușa,
I. Piahă și Eufros. Tanciu.
1905 — 1906 D-l D. Nicolescu, Pandu Rușa și Veta Ciuca

42) Moscopole (vilaetul Monastir).

Moscopole sau Voscopole se află așezată spre apus de Corița și la o depărtare de 4 ceasuri de această comună. Numără 1700 de suflete din cari 300 aromâni; 400 grecmani iar restul albanezi. Românii voscopoleni sunt numiți și fărșeroți după locul lor de origine (Farsala).¹⁾

Moscopole.

In Moscopole există școala românească din anul 1890 pentru băieți, iar pentru fete din 1893 luna Aprilie; cea de băieți funcționeaza cu 4 clase iar cea de fete cu 3. Inființătorul școalei de aci este Pr. Haralamb Balamace ajutat de D-nii: Dionisie Balamace, Tachi E. Gădeși și Spiru N. Gădeși

¹⁾ După raportul d-lui Stavre Buhea institutor în localitate.

Primul institutor numit a fost D-l George Zverca, iar cea dintâi institutoare fù D-ra Sevastia Licea. Progresul Românilor fù și mai mare după ce Pr. Cosma Demetrescu părăsi partidul grecoman, luând biserică Sf. Nicolae, pe care au ținut'o până în 1896.

Dela 1890 până la 1895 școala și împreună cu ea și chestia românească făceau zilnic progrese; însă în urma ex-comunicării sus menționatului preot, Români moscopoleni încep să se retragă atât dela biserică cât și dela școală, căci din 60 elevi, numărul scade mereu până la 25. Dela 1897 însă se observă un progres. Actualmente numărul elevilor e de 33 și al elevelor 21; doi institutori și o institutoare.

Școala de fete de și înființată în 1893, dela 1896—1899 a fost suprimată din cauza lipsei elevilor, iar după ce dela această dată a funcționat regulat până în 1901, se suprimă din motive economice până la Noembrie 1902.

Lista institutorilor și institutoarelor de la înființarea școalei.

1. George Zverca Sept. 1890—Sept. 1893.
2. Tașula Zisi Morar { 1891— 1892
 » » { 1893— 1898
3. Alex. Hristoforide { 1892— 1893
 » » { 1894— 1900
4. Ioan Chittu 1893— 1894
5. Stavre Buhea { 1894— 1896
 » » { 1899— 1906
6. Andrei Nuști trimestrul Aprilie 1904
7. Sotir Rafael 1897—1906.

Institutoare:

1. Sevastia Licea, trimeasă Aprilie 1893
2. Venera Chittu 1893 1894
3. Atena Binecu 1894—1895
4. Victoria Petru Chirciu 1895—1896
5. Vasilichia Placiu 1899—1901
6. Fania Constantinescu 1902—1904
7. Olga Gherțu dela Aprilie 1904 până la Dec. 1904.
8. Olga Vanghel dela Ianuarie 1905—1906.

43) Mețova (Aminciu).

Comună de origină curat românească, ai cărei locuitori în număr de aproape 6000 dar mai toți grecmani, e așezată în vilăetul Ianina, în apropiere de Grebena și Ianina și nu departe de granița greacă, lângă izvorul râului Arta.

Ocupațiunea locuitorilor din această comună este păstoria, micul comerț și meseriile¹⁾.

Scoală românească în Mețova există din 1891, cu două clase pentru băieți și alte două separate pentru fete și înființarea ei se datorează D-lor: Nicolae Papahagi din Abela și Vasile Talabacu din Mețova. Primii elevi absolvenți ai acestei școale au fost: actualul institutor de acolo Belibași Mihail și Spiru Topi. Primii cinci ani școala a funcționat binișor, dar institutorii ce s-au succedat neavând autorizația școalei și certificatele legalizate, școala a avut multe piedici de trecut și nici până azi acea autorizație nu a putut fi obținută.

Institutorii ce s-au urmat la această școală sunt:

- 1) N. Papahagi și V. Talabacu 1891—1892
- 2) N. Papahagi și V. Diamandy 1892—1893
- 3) V. Diamandy 1894—1898
- 4) Gheorghe Adam 1898—1899
- 5) Zicu Araia 1890 1902
- și 6) Belibași Mihail . . . , . . . 1899 până azi.

Numărul familiilor românești pătrunse de sentimentul naționalității lor fiind cu totul redus, școala există mai mult cu numele, de oarece elevii când se duc, când nu se duc la școală; iar acele familii se desinteresează de chestia educației copiilor lor. Numai prin mari sfortări s-ar putea reduce la viața națională acești rătăciți.

Un fapt caracteristic: În 1904 Români din Mețova în număr de peste 100 s-au adresat Legațiunei Române din Constantinopol printr'o petițiune, cerând transferarea școalei de comerț din Ianina la Mețova.

În 1904 s'a format o comunitate românească alcătuită din 38 persoane sub președinția D-lui Chirgu Topi.

¹⁾ După afirmațiile d-lui V. Diamandy, scriitor originar din Mețova și comunicările d-lui Belibași Mihail institutor în localitate.

Vedere generală a comunei Mețova

44) Moloviște (vilaetul Monastir).

Această comună e așezată la Sud-Vest de Bitolia, la o depărtare de 24 kilometri și la o înălțime de peste 1000 de metri, pe muntele Peristera. Cu climatul său dulce, servește mai ales în timpul verei ca stațiune climaterică. De jur împrejur sunt pajiști frumoase pentru păsunatul vitelor, ceea ce a contribuit într-o vreme ca ocupația de căpeneție a Moloviștenilor să fie păstoria. E ușor deci de închipuit ce farmec poate avea această comună asupra privirii

Vederea generală a comunei Moloviște.

călătorilor. Moloviștenii fac parte din grupul Voscopolenilor sau Moscopolenilor cari au emigrat în timpul lui Ali-paşa în aceste părți, stabilindu-se pe o râpă de lângă satul turcesc Cajani, de unde apoi în vremuri turburi au plecat spre a întemeia această comună.

Sub raportul construcțiuniei, casele Moloviștenilor sunt foarte bine construite. La $\frac{1}{3}$ oră distanță de comună, în mijlocul pădurilor se află mănăstirea Sf. Ana, sub stăpânirea Românilor.

Populațunea din această comună e socotită la 3000 de suflete,

toti români ca origină, însă divizați. Ocupațiunea locuitorilor e comerțul, țesătoria și lemnăria.

Scoala de băieți funcționează din anul 1880, iar cea de fete din 1882. Numărul elevilor ce frecuentează astăzi (1905/6) școala de băieți e 96 iar al elevelor 81. Până în 1903 amândouă funcționau cu câte 4 clase, iar d'atunci s'a creat și clasa V. Personalul didactic care a funcționat aci a fost D-nii : N. Buia, T. Perdichi, I. Ciomu, Efrosina Tance, D. Zograf, G. Batali, Tulia Scanderi, Paraschiva Papa Târpu. Localul școalii de băieți este proprietatea locuitorilor români.

Fundatorul școalei românești din Moloviște este D-l *Gușu Papacosta*, iar peripețiile prin care a trecut începutul mișcării culturale din această comună, sunt descrise în mod detaliat în memoriul acestui institutor, actualmente diriginte al oficiului telegrafo-poștal în comuna Viziru, județul Brăila. Am crezut interesant a reproduce dintr'ânsul cele mai de seamă peripeții prin care a trecut chestiunea școlară și bisericăescă din această comună, cam la fel de altminterea cu a celorlalte comune românești din imperiul otoman.

Iată ce spune D-sa în acel memoriu netipărit și pe care mi l'a pus la îndemână fiul D-sale, Alexandru Gușu Popacosta :

Moloviștea este o comună mare care numără peste 600 case. Este așezată aproape de orașul Bitolia de care depinde din punct de vedere administrativ și judiciar. Sub raportul bisericesc ea face parte din eparhia Prespei.

Românii din Moloviște erau atunci ca și azi, într'o stare materială bună. La ei adevărata săracie, aşa cum se vede în satele bulgărești, n'a existat nici odată ; chiar și cei mai săraci dintre ei au o stare relativ suportabilă. Ocupațiunea de căpetenie a locuitorilor era pe atunci negoțul. Pentru practicarea acestei ramuri de activități însă, ei mergeau în țări streine, mai ales, în Serbia și Bulgaria unde găsiau condițiuni mai favorabile pentru negoț și o populațiune mai inferioară pentru a le face concurență. Din această cauză înstreinarea lor avea ceva caracteristic. Pe când aiurea se expatriază oamenii săraci, la Moloviște, din potrivă, plecau tocmai oamenii cei mai bogăți, rămâind în comună cei săraci cari se îndeletniceau cu diferite meserii fapt de mare importanță pentru acțiunea mea.

Se știe că comunitățile creștine erau organizate în eforii. Eforii

aveau să îngrijească de școală, de averea bisericii, ei percepeau dările de câte 2 lei pe cari trebuiau să-i plătească mitropolitului, ei liberau hârtiile de autorizațiune a cununiilor (empodichion) percepând în schimb o taxă de 3 lei, din partea tinerilor, etc. Pe lângă această organizație, mai era și cea administrativă care era aproape identică cu organizarea comunală din țară. Eforiile școlare împreună cu primarul și cu consiliul comunal decideau asupra tuturor afacerilor din comună. Locuitorii mai de seamă, lucrând în străinătate nu veneau acasă de cât numai pentru scurt timp și numai în scop de a petrece câtvă timp, de a duce viață mai liniștită. De aceia ei nu luau parte la nici o afacere a comunei, plătind dările chiar mai mult de cât trebuiau, numai să fie lăsați în pace. Cu chipul acesta locurile de epitropi de primari și de consilieri comunalni, erau acaparate numai de câteva familii care trăiau pe spinarea comunei fără muncă.

Acești câțivă deveniseră cu timpul singurii cari decideau în toate afacerile comunale, școlare și bisericești. Introduși în șurubăriile autorităților turcești, cunoscând mai bine limba turcă, ei deveniră un fel de mici avocați. Până la deschiderea școalei românești, locuitorii nu și putuseră da seama de importanța privilegiului ce le acordaseră în mod tacit. Mitropolitii greci însă, cu minunatul lor spirit de intrigi, n'au scăpat din vedere importanța acestor fruntași și de aceia îndată ce la semnalul mișcării noastre începură a se mișca, întrebuintără toate mijloacele pentru a identifica interesele acestor mici conducători, cu interesele însuși ale elenizmului. Prin linguri, prin liberalități și mai pe urmă prin lefurile regulate ce le au plătit și-au ajuns scopul.

Până câțivă ani mai înainte de deschiderea școalei românești din Moloviște, școalele grecești din comună nu numai că nu erau subvenționate de greci, dar mitropolitii percepeau taxe regulate din comună. Cu ivirea propagandei bulgărești însă, mitropolitii greci preșimțind o mișcare identică și din partea românilor, începură să trimetă la Moloviște,— ca și în toate comunele românești — institutori plătiți din fondurile elene, numiți direct de către mitropolitul eparhiei. Românii Molovișteni cari nu și puteau explica purtarea mitropolitului, primiră cu mulțumire aceste semne de manifestare de dragoste, în cât la venirea mea în comună erau patru școale grecești subvenționate de propaganda greacă :

- a) o școală mixtă de copii mici cu o institutoare ;
- b) o școală primară de băieți cu 3 institutori ;
- c) o școală primară de fete cu o institutoare ;
- d) o școală secundară cu 3 clase și cu 2 profesori titrați dela Atena.

Aceste școli erau de dată recentă și se înființaseră cu 2 scopuri:

primul de a săvârși într'un timp cât mai scurt elenizarea moloviștenilor și al 2-lea de a servi ca barieră eventualelor încercări ale curentului de deșteptare a românilor ce amenință să pornească. Populațunea acestor școale era de 200 suflete. Oameni eminentări practici și negustori исcusiti, Moloviștenii erau totuși înapoiați în cultură. Dedați exclusivamente ocupațiunilor lor și câștigului, trăiau încă în ideile vremurilor când prin școli se citea psaltilrea. Nu putu-se prinde nimic din ceeace se petreceau în jurul lor în țările prin cari umblaseră. Încă nu se deosibea noțiunea cuvântului religie de acela de naționalitate. Bigotii, ei vedea în persoana mitropolitului un sfânt, iar în vorba lui o poruncă a lui Dumnezeu. De altfel mitropoliții nu dispuneau numai de prestigiul moral pentru a se impune. Privilegiile dedea persoanei lor sanctiunea puterii civile. Mitropolitul era unicul apărător al creștinilor din eparhia sa, față de autoritățile turcești, cari mai întotdeauna în mișcări dintre creștini se refereau la mitropolit. Pe de altă parte noi nu aveam nici un apărător. Autoritatea noastră școlare, pe atunci, erau prea obscure pentru ca cuvântul lor să fie ascultat, iar consulatul român dela Bitolia încă nu se înființase. Pe lângă acestea mai era încă ceva care nu trebuia trecut cu vederea. Mișcarea noastră a avut un caracter cu totul deosebit de mișcările de acest fel din alte părți. Mișcarea noastră din Macedonia nu provenea din popor în înțelesul propriu al cuvântului. Poporul nostru nu era nemulțumit atât de mult de clerul grec în cât să caute a se desface de el, iar în ceiace privește cultura, ea deși era într'o stare relativ înaintată, nu era însă o cultură care să ducă la o judecată dreaptă; în cât noi cei cățivă tineri introduși din România pentru a lumina poporul din Macedonia, cu toate că eram aromâni, în comunele unde mergeam, eram considerați ca ceva care reprezintă interesele streine. Poporul neputându-și înțelege interesele vitale de rasă, credea că avem avantajii personale și mari pentru întoarcerea lui la idei noi. Nu intră în mintea Moloviștenilor ideia că noi venim expunându-ne viața pentru orice pas ce trebuia să facem în interesul școalei, care pretindea cheltuieli, despăgubiri, etc. Cam acestea erau împrejurările în care mă duceam să încep apostolatul în August 1880 în comuna Moloviște. Grecii dispuneau de multe mijloace materiale, noi nu aveam de cât modestă leafă de institutor; ei aveau toate drepturile, noi nu aveam cu noi de cât dreptatea cauzei.

Eram pe la sfârșitul lunei August 1880 în Bitolia și cercetam printre comercianții Molovișteni stabiliți aci, dacă ducându-mă în Moloviște aş putea spera să am vre un succes oarecare. Unul dintre ei pe care'l cunoșteam mai de mult, m'a pus în curent cu situația din Moloviște și cu cele ce se se întâmplaseră de când se svonise că, un

dascăl român, va merge în comună să le deschidă școală românească.

Mitropolitul grec din Prespa se dusese în comună și în una din sărbătorile acelei luni, le ținu Moloviștenilor o predică, în care după ce le spuse că, Dumnezeu nu ascultă rugăciunile credincioșilor de cât numai în sfânta limbă elină și că românii sunt eretici în credințele lor, i sfătuil să nu dea nici o ascultare dascălilor români cari vor veni în comună, și să-i denunțe autorităților ca turburători ai ordinei publice. Acela care va îndrăsnă să primească în casă pe dascălii români și i va ajuta cu vorba sau cu fapta, vor fi cateriși și excomunicați din sânul marei biserici ortodoxe. Lumea din Moloviște în urma acestei amenințări, înfricoșată în bigotismul ei nu îndrăsnea să calce ordinele Mitropolitului.

După mai multe zile în sir de conversație cu ei, în care timp ne duceam regulat în piață unde veneau și ei, am reușit cu mare greutate să conving pe doi dintr-înși anume frații *Nusi și Gachiu Velciu* cari mi promiseră că mă vor luă în gazdă la ei și vor îngrijii de mine până mă voi putea aranja altfel. Totodată fiindcă la Constantinopol unde mai înainte, împreună cu inspectorul școlar de atunci, *Apostol Mărgărit*, stătusem două luni ca să cer autorizația de deschidere a școalei, fără ca în urmă să o pot obține, am convenit cu frații Velciu ca să închei un contract prin care se stipula că eram angajat ca profesor particular al copiilor lor. Prin aceasta am căutat să mă pun la adopost de acuzația, ce eventual mi s-ar putea aduce, de turburător al ordinei publice. La 15 Septembrie 1880 intru în comună împreună cu frații Velciu. Lumea din comună atâtă de dascălii și preoții greci, eșiră întru întâmpinarea mea și începură să mă insulte, să mă huiduiască și să arunce cu pictre asupra mea strigând «Pleacă papistașule că te omorâm». Grație numai fraților Velciu și a unui om de pază angajat de mine, nu mi s'a întâmplat nici un rău.

O săptămână de zile mi-a fost imposibil să ies afară din casă. Furia locuitorilor era neaseinănată, grupuri — grupuri încunjuraseră casa și staționau în jurul ei aproape în permanență, cercând să mă intimideze și să plec din comună. După mai multe zile văzând că perzist în ideea d'a rămâne în comuna lor, un număr de grecmani, între care îmi reamintesc pe frații Gruia, Mischia și Gachiu Ciomu Paceavra, în frunte cu unul din preoții comunei vin în casa fraților Velciu și cer să vorbească cu mine. Presentându-mă înaintea lor, ei cearcă să mă convingă de zădărnicia insistenței mele, spuindu-mi că toate sforțările mele vor rămâne fără rezultat de oarece toți moloviștenii sunt partizanii cei mai convinși ai Patriarchiei și ai clenismului. În urmă mă sfătuiră în interesul meu chiar să părăsesc

cât mai curând comuna și să nu le turbur liniștea, că la cas contrar mă vor denunța autorităților. Le-am răspuns atunci acestor oameni că, acei ce m'au trimis pe mine mi-au spus că în Moloviște sunt români cari doresc să învețe carte românească; voiu stă dar câteva zile și dacă voiу vedea că nici un român dintre aceia nu vine să mă cerceteze, voiу pleca,—căci sunt alte comune cari cer cu multă stăruință să învețe carte în limba lor maternă. Am spus aceasta, numai ca să profit de timp, căci ca unul ce nu aveam autorizația, fără era teamă să nu mă denunțe autorităților îndată și să fiu nevoit a părăsi comuna înainte de a fi aranjat ceva pentru școală. Ei au insistat din nou, că pentru binele meu este să plec mai curând, că din moment în moment mi se poate întâmpla ceva rău și nu vor ca în urmă să fie târăți pe la judecată din cauza mea. Plecând dela mine, ei îmi dau ultimul avertisment declarându-mi că și ei își declină orice responsabilitate asupra celor ce mi s-ar putea întâmpla în comună. În timpul acesta, începusem să predau lecțiuni la copiii fraților Velciu și astfel primii mei elevi din comuna Moloviște au fost: *Vangheli Velciu, Spiru Velciu, Gorciu Velciu*.

După câteva zile de așteptare, văzând Grecomanii că eu tot persist în ideia d'a rămâne definitiv în comună, se duc la Bitolia să mă denunțe Valiului, în urma cărui denunț valiul trimite pe un sub-ofițer de jandarmi împreună cu trei soldați, cari venind în comună, mă leagă ca pe un criminal și mă duce la Bitolia. Presentându-mă guvernatorului vilăetului Monastir care era pe atunci—după cât îmi aduc aminte un oare care *Ahmet-Eub-Paşa*, acesta întrebându-mă de unde sunt originar și ce caut în Moloviște, i-am răspuns că: sunt originar din comuna Veria, vilăetul Salonic, iar când am voit să-i explic scopul ducerei mele la Moloviște, fără să mai aștepte răspunsul meu, se repede furios asupră-mi, mă lovește cu palma și îmbrâncindu-mă pe ușe afară din cabinetul său, dă ordin să se dreseze actele și să mă expulzeze în vilăetul Salonic, locul meu de origină.

La acest prim incident erau de față ambii mitropoliți: al Bitoliei și Prespei. A doua zi urmă să fiu expulzat. Am chiemat atunci pe frații Velciu la mine și i-am rugat să facă toate chipurile să mă scape. Ei fac o cerere formală Valiului în care spuneau că sunt institutorul particular al copiilor lor și mă reclamau în comună, luându-mă *pe răspunderea lor personală*. Valiul citind această cerere și în urma unui raport favorabil al prefectului de poliție, care mă costă cinci lire turcești, mă puse în libertate pe garanția și răspunderea fraților Velciu. Întorcându-mă din nou în comună, reîncepui lecțiunile cu copiii și în același timp începui încetul cu încetul să mă pun în contact cu locuitorii. Unii din ei mai blângi au început să vorbească cu mine și mai mult din curiozitate decât din interes, au început

să-mi pună diserite întrebări de ordine politică și culturală și maiales religioasă. În urmă am început a ești prin comună, prin piață, unde obișnuit se adună bărbații și discută chestiile la ordinea zilei, intram în convorbiri cu ei și căutam să le dau toate lămuririle asupra scopului și intențiunilor mele, și să-i conving că eu n'am venit în comună pentru vre-un scop strein de interesul lor, ci numai pentru binele și folosul lor. Aceste convorbiri deveniră apoi obișnuite și în mod regulat la anumită oră din zi, când era animația mai mare în piață. Temperamentele mai blânde încep a se înmuia și dacă nu începuseră încă să-mi dea ajutor pe față, apoi reușisem cel puțin să fac pe unii din ei să mă tolereze și să aibă o atitudine indiferentă, față de marea multime care mă privea ca pe un exotic periculos, ce trebuiă să dispar din mijlocul lor. Răbdarea și sângele rece însă cu care am primit insultele acestei multimi, a făcut o adâncă impresie asupra locuitorilor și unii din ei de curiozitate și au trimis copii lor, la început pe cei mai mari, cari dejă terminaseră școala greacă.

Odată venit la mine un băeat, rare ori se întâmpla să plece. Purtarea blândă ce aveam față de ei și modul părintesc cum 'i indemnai la lectii, se deosibea mult de cel întrebuințat în școlile grecești, și ii făcea să rămâne în școală de îndată ce puneau piciorul aci. Ba unii dintre ei au început să-i aduce și pe frații lor mai mici, chiar fără voia părinților lor. Pe lângă aceasta am mai avut un avantajiu, de care locuitorii nu și puteau da seama, care a fost interpretat exclusiv în favorul limbei materne și care a îndemnat pe mulți părinți să și trimítă copiii la mine.

După două luni de zile, o mare parte din băieții veniți în școala mea știau să citească și să scrie în românește. Negreșit că la aceasta a contribuit și munca fără de măsură ce depuneam cu ei, și metoda întrebuințată, care era mai eficace de cât metoda mecanică a dascălilor greci, dar ceeace a contribuit la aceasta în mod hotărât, a fost faptul că copii cari veniseră la mine, cunoșteau deja limba greacă și — precum am spus mai sus — le-a fost ușor să se inițieze și în scrisul și cititul românesc. Pentru Moloviștenii cari nu și deau seama de cauza acestui progres, și cari erau obișnuiți să aștepte ani de zile până ce copii lor să înceapă a silabisi în grecește, rezultatul acesta a fost o adevărată minune. Mulți dintre ei, bine înțeles dintre cei mai bigoți, au rupt zăgazurile în care fi ținea frica de mitropolit și s'au adăogat la numărul celor căstigați, aşa că peste două luni de zile, în Moloviște, camera mea nu mai încăpea numărul elevilor veniți, cari treceau de 40. Trebuia acum să închiriez o nouă casă mai spațioasă pentru școală, și cu multă greutate am putut găsi casă de închiriat. Locuitorii care și trimeteau copii la

mine doreau ca aceasta să se facă cât mai fără să se simtă și nimeni nu îndrăsnea să și dea casa cu chirie, de frică să nu intre în conflict cu mitropolitul. Atunci am fost nevoie să alerg pe la cei mai periculoși dintre ei și să-i pun în situație de a fi în luptă interesul lor cu bigotismul. Cu chipul acesta doi fanatici grecmani Jacu și Mandi mi oferiră sprijinul lor și aşă am reușit să închiriez pentru școală casa lui Gachiul Ciomu. Prin stăruințele celor doi de mai sus căștiagați acum la cauza mea, mobilierul școalei și combustibilul s-au plătit de epitropii bisericei, Nărti și Duși, bine înțeles din fondul bisericesc. Faptul acesta, pentru mine, avea o mare importanță căci acum eram aproape în mod oficial recunoscut ca institutor de epitropii bisericei întocmai ca și institutorii greci și ca să fiu sigur că la o vreme de nevoie, locitorii partizani ai mei nu se vor lepăda de mine, și-am pus de au iscălit un contract, la fel cu acela pe care la început îl făcusem cu frații Velciu. Acum eram și eu în toată regula institutorul comunei Moloviște, angajat cu contract de locitorii, cu deosebirea că, ei predau în *localurile comunale zidite de locitorii, cu destinație anume pentru școală*, pe câtă vreme eu făceam curs în casă particulară ținută cu chirie.

Aceasta însă nu mi ridica întru nimic caracterul de institutor communal. Prin precedentul ce se crease cu plata cheltuelilor și prin contractul ce aveam de la locitorii, eram aşă de bine baricadat, în câte trei săptămâni după aceia, când pentru a doua oară *Mitropolitul Prespei* mă denunță la valiu ca turburător al ordinei publice, eu am dovedit cu contractul locitorilor și cu mărturia epitropilor bisericei, că din potrivă sunt om al ordinei și folositor comunei. Aceasta însă a durat o săptămână în care timp am fost arestat.

N'am apucat însă să intru în comună ca să reîncep cursurile și din nou sunt chemat la Bitolia. De data aceasta ambii mitropoliți din Bitolia și din Prespa și grecmani din Moloviște mă denunță că sunt agentul plătit ai unei societăți din România, care urmărește scopuri contrarii intereselor statului otoman. Contractul însă încheiat cu locitorii și de data aceasta m'a servit de minune, căci în acest contract se spunea că sunt plătit de locitorii, iar cheltuelile ce necesită școală sunt suportate de fondul comunal al bisericei. În urmă mi s'a cerut programul studiilor ce am de gând să predau și câte un exemplar din fiecare carte. Toate acestea le dădui, după ce bine înțeles avui grija de a tăia paginile jignitoare pentru Turci. După aceia mi s'a mai făcut câteva perchezitioni în timpul nopței, atât în școală cât și în casă și negăsindu-se nimic compromisator pentru mine, am fost lăsat în pace tot timpul anului și nu am avut alte supărări de căt aceleia ale elevilor din școalele grecești, cari ori de căte ori eșeam din casă, mă huiduiau, mă insultau și aruncau cu pietre asupra mea.

Examenele anuale au avut loc în zilele de 29 și 30 Iunie în localul în care a funcționat școala în tot cursul anului și locuitorii au fost foarte satisfăcuți de rezultatele obținute, deși nu s-au urmat cursurile regulat din cauza șicanelor ce am întâmpinat. Nu'mi aduc bine aminte numărul exact al elevilor din primul an, dar aproximativ a fost pe lângă 40.

In anul următor 1881 - 1882 am fost transferați (împreună cu soția mea care până atunci era institutoare în Crușova) în comuna Neaguștea din vilaetul Salonic. Nu e locul să ne oprim aci asupra strădaniilor și neajunsurilor suferite, asupra piedicilor întâmpinate și jertfelor săvârșite pentru a funda școala în această comună; notez numai că, după un an de luptă, tocmai când pusesem stăpânire pe școala comunală și când liniștea noastră se asigurase prin prietenia ce legasem cu finalii funcționari Turci, cari nu vedea cu ochi buni pe Grecii din Neaguștea, ne am pomenit transferați iarăși la Moloviștea. Cauza acestei transferări nu ne-am putut' explica nici odată. Școala din Neaguștea s'a închis, iar noi ne-am prezentat la post în toamna anului 1883 în Moloviște, unde am închiriat două localuri, unul pentru școala de fete și altul pentru școala de băieți. Reîncepând cursurile, am crezut că este bine — dat fiind caracterul școalei noastre, care era mai mult o școală de propagandă de cât de învățătură și din care elevii trebuiau să iasă mai mult plini de sentiment de cât tobă de carte — am crezut zic, consecinte acestui mod al nostru de a vedea, să nu ne mărginim în școală la învățături abstracte ale cărei rezultate sunt prea târzii și cari în nici un caz nu se puteau percepe de locuitori, ci să punem sub ochii lor cevă sensibil, care să poată fi apreciat de ei. Pentru aceasta am insistat la școala de băieți, mai ales asupra aritmeticei, scrisului și cititului. Am obișnuit pe băieți să deslege repede și într'un mod practic toate problemele referitoare la ocupațiunile părintilor lor, și învățam cum să scrie scrisori comerciale, cum să și țină registrele de viitori băcani, hangii, birtași, etc. A fost într'un cuvânt un program adaptat intereselor și caracterului populațiunei și ale cărui roade erau simțite de însiși părinții elevilor.

La școala de fete se urma aceiași tactică : în loc de lucruri abstracte menite să scoată intelectuali, activitatea institutoarei era îndreptată în scopul d'a scoate bune gospodine, și mai ales bune românce. Lucrul manual ocupa primul loc în școală; dupe el veneau scrisul și cititul. La sfârșitul anului a fost o surpriză care a stors lacrămi locuitorilor, văzând lucrurile frumoase lucrate în școală în cursul anului, adică rochii, cuverturi, etc. tot ce este necesar unei bune gospodine. Cunoscând de altă parte ce influență are teatrul, cântecii și poesiile ocasionale asupra poporului, improvizam diferite

dialoage, poesii, cântece în dialect, care se recitau în orice ocazie și produceau o via impresie printre locuitori.

Alături de activitatea scolară, am întreprins o extraordinară activitate în afară de scoală, cu scop de a-i aduce pe toți și mai ales pe grecmani în vederea românismului și nu odată am fost expuși la tot felul de dezagramente; dar noi persistam cu o îndărătnicie greu de închipuit pe calea ce ne propusesem. Cu timpul persistența noastră a învins. Am căutat să stabilim chiar legături de rudenie, am botezat copiii celor mai fanatici grecmani, iar unul din copiii noștri este botezat de unul dintre ei, azi între cei mai fanatici români din Bulgaria.

Româncele din Moloviște, mărginile pe atunci numai la lucrarea lănei, erau cu totul streine de croitorie, broderii, confectionarea lăcurilor mai delicate etc., până chiar și hainele cele mai simple erau lucrate de croitori.

Soția mea, fericită că poate face servicii, strângând în orele libere pe nevestele tinere și fetele din comună și le arătă cum să coase, brodeze, croiască și să împletească. Pentru prima oară atunci din îndemnul nostru s'a introdus în comună mașine de cusut, ceeace a produs în familii o întreagă revoluție. În Moloviște este o vorbă foarte nimerită care caracterizează perfect situația familiilor de acolo: „*bărbatul este oaspe în casă*“. În adevăr bărbatii trăind mai cu toții în străinătate, femeea este aceea care conduce ca să zicem aşa—*politica casei*— dela ea primește bărbatul toate informațiile, ea este aceea care îl pune în curent cu tot ce se petrece în comună și vrând-nevrând, linia de conduită a bărbatului este determinată în cea mai mare parte de convingerile femeii. Acest lucru nu poate rămâne neobservat de noi și d'aceea am întrebuițat toate mijloacele ca să ne căștigăm simpatia femeii moloviștene. La ajungerea acestui scop a contribuit în mare parte și scrierea *corespondenței familiilor cu membrii lor instrăini*.

«Doamna dascăla» mai ales, prin tactica ei a reușit în scurt timp să capete increderea celor mai multe familii. Femeile, ale căror fii și bărbati erau în străinătate, alergau la dânsa să le scrie scrisoriile. La început a trebuit să scriem în grecește, apoi în cuvinte românești dar cu litere grecești și în urmă de tot, scrisori curat românești. În felul acesta femeile din Moloviște începură din ce în ce mai mult, a se aprobia de noi și a căută prietenia noastră. În fiecare zi veneau femei să și facă corespondență și erau timpuri în cari solicitațiile erau aşa de numeroase încât casa noastră luă aspectul unei adevărate cancelarie, unde fiecare trebuia să aștepte până să-i vie rândul. Trăiam astfel sufletește în intimitatea fiecărei familii. Femeile ca să ne arate recunoștință pentru serviciile zilnice ce le făceam, trimiteau copii la școala română și când bărbatul se întorcea din

străinătate, găsindu-se în fața unui fapt îndeplinit și față de explicațiile nevestei și protestările copilului nu puteau decât să tolereze acest fapt cam *pripit*. În acest mod activitatea noastră chiar din primul an a dat rezultate mai presus de așteptările noastre. Zilnic numărul copiilor în școalele noastre creștea în detrimentul școalelor grecești. În ziua festivității de încheierea anului, fetele au apărut ca prin minune în uniformă, rochiile albe încinse cu *tricolorul român*, lucrate de dânsene în cel mai mare secret, pe lângă multe alte lucruri ce puteau împodobi expoziția chiar unei scoli speciale, iar băieții trebuiau să rezolve, o mulțime de probleme practice referitoare la ocupațiunile negustorești ale părintilor lor, într'un mod surprinzător de grabnic. Apoi împreună preparam o mulțime de dialoage, de poezii ocazionale, cântece în dialect, pentru a putea fi perfect înțelese de locuitori. În toate acestea a jucat un mare rol, o fetiță de o memorie fenomenală, anume *Evdochia Oldi*. În comună, se formează încetul cu încetul o atmosferă de simpatie pentru noi și școala românească se arată în toată puterea ei cu ocazia serbarei de fine de an. Românii naționaliști pricepând că această serbare va avea ceva cu totul deosebit și văzând că localurile noastre de școală erau prea mici pentru a încăpea numerosul public ce avea să aziste, ne propuse a face serbarea într'o sală a școalei comunale — clădită cu banii tuturor locuitorilor — dar care era școală de cultură grecească. Se înțelege, că propunerea a fost primită de noi cu mare entuziasm.

In dimineața zilei când trebuiă să aibă loc serbarea, copiii școalelor noastre au început să poarte mobilierul dela școala română la localul școalei comunale. Aci însă grecomanii postaseră jandarmi cari păzeau intrarea, iar eforii și epitropii adunați în piață din fața școalei, ziceau că nu se poate să intre românii în școala comunală care este grecească.

Văzând acestea, noi am declarat că vom face serbarea în chiar piață publică din fața școalei comunale și după ce elevii noștri au cărat mobilele în acel loc deschis și au terminat aranjamentele necesare, scoborîm și noi împreună cu elevii și elevele noastre spre locul indicat, intonând imnul sultanului. În fața școalei grecești, rândurile de copii se opriră, intonând imnul național «deșteaptă-te române» și după el un cântec ocazional «Nu adziți lava la Moș Gagă». La vederea fetelor în uniformă încinse cu tricolorul român, la auzul cântecelor cari despăcău văzduhul, un entuziasm indescriptibil cuprinse pe români ce se aflau de față. Femeile care urmaseră pe fetele și pe copiii lor, nu mai putură răbdă nedreptatea ce ni se făcea, cât timp școala a cărei intrare ni se oprește, era clădită cu sudoarea bărbaților lor. Eforii grecmani fură luați în huidueli și în pietre, jandarimii împinși și tărâți din fața ușilor și într'un elan de entuziasm, o femeie d-na

Constantina Simciu Apo Paligora, din una din cele mai vechi și mai nobile familii din localitate, luă în mâna un topor, sparse ușile școalei și ne invită să luăm loc și să continuăm serbarea fără teamă, că înainte d'a ni se întâmplă nouă ceva, toată lumea adunată acolo ne asigură că se va expune să piară cu toții.

Noi începem serbarea prin cântece, în timp ce eforii și epitropii școalelor grecești împreună cu alți grecmani de frunte, alergau la Bitolia ca să ne intenteze acțiune.

Nici odată poate până atunci în inimile moloviștenilor n'au treșărit în comun atâtă entuziasm generos ca la această serbare. Peste toate fețele alunecau lacrămi. Femeile veneau și își sărutau copii în fața publicului; nici nu le venea să credă că aceia sunt copii lor; cari vorbesc aşă frumos. Multă lume mă întrebă referitor la dialoagele și zicerile copiilor care concordau perfect cu turnura ce o luase serbarea noastră — dacă acele cuvinte sunt din carte, ori le zic copii din mintea lor. Imi aduc aminte că la sfârșitul festivităței, când una din fetițe anume Evdochia Oldi (actuala D-nă Ev. C. Cosmescu), urcată pe o masă a început să rostească o cuvântare finală și ajungând la un pasagiu în care apostrofă pe părinți cu aceste vorbe: «Nu vă eră milă de noi când ne trimeteați la școală greacă să ne chinuim «cu o limbă străină? Nu v'a fost milă de frații noștri mai mari cari «i-ați lăsat orbi ca vai de ei, numai pentru că-i sileați să-și vâre în «cap o limbă ce nu eră suptă din sânul mamei? lumea începù să plângă cu hohot, entuziasmul eră nebun, și sublimul în toată puterea stăpânește toată mișcarea din sală. Un grecoman din cei mai fanatici, anume Constantin Belinace Coina (a nu se confundă cu poetul Belimace) a cărui tată se duse la Bitolia să ne tragă în judecată, a fost atât de mișcat încât a strigat în gura mare: «bravo doamna dasăla» și a repetat acest strigăt incontinuu până la eșirea din sală. Lumea se adunase în jurul nostru, și din toate gurile nu se auzeau decât aceste vorbe «la toamnă și eu am să las pe greci, la toamnă și eu am să-mi trimet copiii la voi». În timpul cât durase serbarea noastră cei câțiva grecmani ce se duseră la Bitolia spre a ne reclama, au comunicat mitropolitului cu exagerare cele întâmplate la Moloviștea, acuzându-ne că am revoltat lumea și că am provocat chiar omor. Mitropolitul adresează o notă guvernatorului în sensul celor reclamate de către grecmani, care de îndată trimise în comună pe prefectul poliției Alai-Bey. Acesta a tras în gazdă la bogătașul grecoman Simu Belimace (Coina) unde am fost chemați și noi ca să ne dăm seama asupra acuzațiunilor ce ni se făceau.

Am răspuns lui Alay Bey că noi nu ne-am amestecat cătuși de puțin și că părinții băieților și fetelor au pretins ca să facem examele și serbarea în școală communală, fiindcă era mai spațioasă.

Părinții elevilor și elevelor au declarat de asemenea că noi nu suntem vinovați, căci, ca oameni plătiți de ei, suntem datori să mergem acolo unde ne vor ordona ei, că bătăile s'au întâmplat din cauză, că partizanii mitropolitului se opuneau cu forță la intrarea copiilor noștri în școala care s'a clădit cu banii tuturor Moloviștenilor, prin urmare și din banii noștri, nu numai din ai celor care învață grecește. Când Alay Bey a întrebat pe grecmani de ce nu au vrut să ne lase școala numai pentru câteva ceasuri, gazda, adică Simu Belimace a răspuns că n'a vrut să ne lase, din cauză că școala este grecească și că nu se poate într'o școală grecească să intre un profesor român cu băieți care învață românește. La acestea Alay Bey întreabă din nou, dar voi care învățăți copiii grecești ce sunteți? Grecmani n'au îndrăznit să și nege naționalitatea, și la răspunsul ce l'au dat că sunt români, Alay Bey relua cuvântul și le zise: «De ce dar nu ați lăsat «pe frații voștri, care sunt tot români, să aibă aceleași drepturi ca și «voi? *Eu sunt turc, de altă religie, de căt a voastră, și cu toate astea, dacă români și-aștia mi-ar fi cerut localul unei geamii ca să facă examenele copiilor lor, le-ași fi dat cu multă placere.* Se vede că voi urmăriți o politică grecească, adică dorîți ca în locul nostru să fie Grecia și locul meu de Alay-Bey să-l ei tu, și locul «de valiu să-l ia fratele tău, etc. Aceasta însă n'are să se întâmpile, «căci suntem noi stăpâni aici și cum vrem așa facem». Zicând acestea a dat ordin să arresteze pe Belimace Cosma. Ceil'alți grecmani s'au speriat și au căzut în genunchi strigând: Aman! Efendim iartă-ne, că pe viitor vom face așa cum ați ordonat. Alay Bey la început s'a arătat înduplecabil și după ce a luat masa în casa acestui arestat grecoman, a plecat la Bitolia. Acolo după repetite intervenții de-ale mitropolitului, i s'a dat drumul.

Astfel s'a terminat activitatea noastră școlară din anul 1882—1883.

La 1 Septembrie 1883 am redeschis cursurile.

Examenele din anul precedent, au avut o influență decisivă asupra spiritelor. Numărul grecomanilor a scăzut așa de mult, în căt Grecii au fost siliți să desființeze două școli, din patru câte aveau. Au desființat Elinicon sholion și Nipiaghoghion (școala mixtă de copii mici).

In schimb, din banii economiști de pe urma acestor reduceri, ei au constituit lefuri regulate pentru aceia care se pretau la jocul intereselor mitropolitului. Cercul activităței noastre extra-școlare se largise mult; aproape întreaga comună era sub farmecul activităței ce desfășuram. Chiar și grecmani veneau să ne consulte asupra multor afaceri. Bigotismul românilor dispăruse ca prin farmec. Mitropolitul și patriarhul nu mai exercitau asupra lor acea teroare su-

perșticioasă care numai la auzul numelui lor, lăua altă dată în stăpânire susțele românilor. Iși dădea acuma bine seama de nedreptatea ce li se făcea cu biserică și școalele comunale și nu mai mă luase drept catolic, când le desfășuram neomenia clerului grec. Cei veniți din țări depărtate, de îndată ce intrau în comună erau răpiți de curențul general. Nu stăteau retrași ca mai înainte, căutând să ducă numai și numai o viață liniștită. Luau și ei parte la consfătuiri, mulți dintre ei chiar, s-au stabilit pentru totdeauna în comună, absorbiți de noua cale ce li se deschidea.

In școală continuam activitatea noastră, cu tragederea de inimă ce ne asigura din ce în ce succese mai mari. Mulți grecmani după ce copiii lor isprăveau cursurile școalei grecești îi trimeteau și la noi un an doi, ca să și complecteze cunoștințele, mai ales în ceeace privește facerea socotelelor.

Socotelile, cari copiii de la șoala noastră învățase să le facă într'un mod surprinzător de repede, determinaseră pe moloviștenii chiar grecmani dar negustori înainte de toate — să și trimeată copiii la noi. De îndată ce copiii lor însă călcau pragul școalei române, nu mai eră chip să se întoarcă înapoi, nu ieșeau din școală de cât fanatizați. Cei mai zeloși tineri molovișteni au fost aceia care au venit la noi provisoriu numai ca să învețe socotelele.

Rolurile dintre noi și institutorii greci acuma se schimbaseră.

Cu toate sfaturile ce zilnic le dedeam copiilor de la școlile noastre de a fi cuviincioși, nu odată s'a întâmplat să huiduiască pe dasălii greci.

Nu mai eră acum nevoie de impulsul nostru. Români luau din propria lor inițiativă hotărâri, pe care altă dată nu le ar fi urmat nici pentru sume întregi de bani. Așa, a pornit de la ei propunerea de a încerca să zicem apostolul în românește în biserică.

Români nu puteau suferi să nu se auză în biserică limba românească, pe cătă vremie știau că biserică ca și șoala erau zidite cu banii tutulor locuitorilor și că majoritatea comunei eră cu ei. De aceia au cerut ca pentru ziua de Sfântu Dumitru să pregătesc un elev, ca să citească apostolul în biserică.

Pentru aceasta am pregătit un elev anume Mihail G. Țapu, fiul lui G. Țapu, unul din fruntașii molovișteni, un aprig și neobosit luptător, care m'a urmat pas cu pas în toată acțiunea mea. În ziua de Sfântu Dumitru, la ora hotărâtă, elevul nostru a început să cânte apostolul; atunci preotul ce servea în altar, un grecoman fanatic anume Papa Gheorghe, a întrebat cu glas mare cine a pus pe acest blestem să cânte în românește? Toți credincioșii au răspuns într'un singur glas: *noi l'am pus*. Preotul s'a repezit asupra băiatului ca să-i ia apostolul din mâna. Atunci părintele copilului a început

să-l lovească și un tumult îngrozitor începu în biserică, după care urmă o bătaie în toată regula. Dezmeticit din învălmășală, preotul împreună cu mai mulți grecmani pleacă din nou la Bitolia spre a raporta Mitropolitului cele întâmplate. Acesta printr'o petițiune formală ne reclamă Valiului, pe mine și pe soția mea ca instigatori, precum și pe tatăl băiatului și încă vre-o cățivă alți partizani din cari nu mi reamintesc de cât pe Constantin Velo, Alexe Tovar și cere darea noastră în judecată.

In ziua infățișeriei, președintele tribunalului un turc din cei fugiți din Bulgaria, originar din Rusciuk, cearcă a mă interoga în limba turcă. I-am spus că nu știu turcește. Cearcă a mă interoga din nou în bulgărește și i-am răspuns de asemenea că nu știu nici bulgărește. Atunci mitropolitul și grecomanii au propus ca interpret pe D-l Tașcu Pișca, un fruntaș grecoman din Bitolia, fratele fostului senator Pișca din țara românească (!?) ca el să mă întrebogheze în limba greacă. Am răspuns din nou că nici această limbă nu o cunosc. Atunci președintele tribunalului spre marea mea surprindere și bucurie mă întrebă în limba română de aci din țară — pe care o cunoștea se vede încă de când era la Rusciuk : «Ce limbă vorbești D-ta și de unde ești ? I-am respuns că sunt român din Veria, vilăstul Salonic și că nu cunosc altă limbă, de cât limba familiei mele, care este limba română. M'a întrebat atunci : «de ce ai pus pe băiat să cânte românește» ? la aceasta i-am răspuns că nu l'am pus eu, ci tatăl său care este de față, și care poate să dea toate lămuririle. După aceasta a întrebat în limba turcă pe G. Tapu : «De ce ai pus pe băiat să cânte românește în biserică?» Aceasta a răspuns tot în limba turcă : «Efendim ! Noi suntem cu toții la Moloviște români (valahi) și nu știm cum de să întâmplă că din moși, strămoși în biserică noastră să cântat grecește «cu toate că nimeni din comună, «nici bărbați, nici femeile nu știu și nu înțeleg ceeace citesc preoții; «din această cauză noi stăm în biserică ca vitele; când vedem că «popa se închină, ne închinăm și noi, iar când popa stă, stăm și noi. «Noi n'am făcut nici un rău de cât am pus pe băeatul acesta care «acum a învățat să citească în limba noastră — să ne cânte o rugă- «ciune în limba pe care am învățat-o de la părinti, care o vorbim și «noi și care o înțelegem».

— Atunci Popa Gheorghe întrerupând a strigat :

— Air Efendim ! adică — Nu Domnule ! băeatul a început să cânte **moldovancea** nu **vlahcea** voind să înțeleagă prin aceasta că a cântat în limba română din regat, nu în dialect. Președintele tribunalului însă care din aceste cuvinte a înțeles că este vorba de moldoveni și munteni a reluat repede și a zis : «Moldovancea, Vlahcea tot acelaș lucru este. Si când popa a vrut să se explice că limba

în care a cetit este alta decât aceia care o vorbește poporul, președintele supărându-se i-a răspuns : «Mie o să-mi spui lucrul acesta»? și după ce a fost cercetați și ceilalți preoți care erau citați ca martori: Popa Ilie, popa Constantin și popa Târpu, s'a dat hotărîrea că eu și G. Țapu eram achitați, iar popa Gheorghe condamnat la două luni închisoare și cheltuelile de judecată. Din acest moment a început să se cânte regulat în biserică în românește Apostolul și alte cântări bisericești precum și prohodul din Vinerea mare, care produceă mare emoție în popor. De aci încolo până la sfârșitul anului școlar, liniștea ne-a fost asigurată; aşă că la examene ne-am prezentat cu copii bine preparați. Ziua ultimei festivități luă acum caracterul unei adevărate întruniri politice, unde chestiunea rătăcirei grecomanilor se diseca în cele mai mici amănunțimi.

In anul următor 1884 ne-am dus în comună încă din luna August și chiar în această lună am și deschis școalele. Am grăbit de data aceasta cu deschiderea cursurilor, fiind că la acea dată instituitorii și institutoarele greci nu veniseră încă în comună; aşă că noi am putut să ocupăm două din școalele comunale: Școala numită de la moș-gaga cu băetii și școala numită de la Chiacu cu fetele. În localul școalei ce se zice dela Chiacu ne-am așezat și noi cu locuința în camerile în care locuia directorul școalei grecești. Grecomanii bine înțeles n'au putut răbdă aceasta și de aceia de îndată au venit la Bitolia, unde reclamară mitropolitului. Peste câteva zile jandarmii sosesc în comună, mă ridică pe mine și pe soția mea, ne duc la Bitolia și acolo ne aruncă în aresturile poliției. Partisanii noștri din comună vin cu totii în Bitolia și reclamă liberarea noastră. După mai multe înfațișări se hotărăște în fine ca școalele comunale să rămână școale grecești, oricât de puțini elevi ar rămânea în ele, iar pentru școalele românești s'a hotărît ca ambele partide, atât cel grecoman cât și cel naționalist român,adică comuna întreagă, să contribue ca să construească alte școale noi, și cu firman de școale românești, pentru a căror construire să se cheltuească tot atât cât s'a cheltuit și pentru acelea cari acumă erau proclamate ca școale grecești. Până însă să se strângă fondurile necesare pentru clădirea școalelor noi, comuna să fie datoare a plăti cheltuelile necesare școalelor românești,adică chirii, mobilier, lemne, servitor etc.

Un francez care locuia în Bitolia anume *Jean Vincent* prieten bun al meu și al cauzei românești, care era interpret al vilaetului Monastir și meditator al copiilor valiului, nemulțumit cu modul cum s'a dezlegat chestiunea școalelor noastre și bazat pe influența ce avea pe lângă valiu, mi-a propus și m'a sfătuit să dau o nouă petiție la valiu, scrisă în limba franceză, prin care să cer ca profesorii și profesoarele greci care au rămas cu puțini elevi și eleve să treacă

în scoalele luate cu chirie; și noi care aveam marea majoritate a copiilor să rămânem în scoalele comunale, zicând că cum valiul nu știe franțuzește, îl va chemă pe dânsul să i-o traducă, și cu prijejușul acesta să dezvolte chestia scoalelor noastre în favoarea noastră și cu siguranță — zicea el — că valiul va reveni asupra deciziunei luate de mai nainte, și vadezlegă chestia aşă după cum s'a cerut de noi. La ziua fixată prezint petiția valiului, acesta o deschide, se uită la ea și mă întrebă: La Moloviște sunt francezi?

— Nu, îi răspund eu.

— De ce dar ai scris petiția în limba franceză și n'ai scris-o în limba statului?

Am răspuns că nu cunosc bine limba turcă și nu pot să scriu în această limbă, și nici altuia nu pot să dau să înțeleagă cum s'o scrie.

— Bine a răspuns valiul, dar tu ce ești?

— Sunt vlah Pașa Efendim, îi răspund eu.

— Atunci de ce n'ai scris-o în limba ta? Si când să răspund că nu știam că aveți interpret și de limba română, s'a repezit asupra mea, mă lovește cu palma și strigă să es afară. În urma acestora am plecat la Moloviște.

Din acest moment până în anul 1887 când scoalele comunale au devenit școale românești, după cum se va vedea mai la vale — toate cheltuelile mai sus menționate ale ambelor școale românești, au fost suportate de comuna întreagă din fondurile bisericei.

De aci încolo cursurile s-au urmat regulat până la examenele generale, cari ca și mai înainte ne-au dat rezultate strălucite.

Anul școlar 1885 86 s'a terminat relativ cu oarecare liniște; școalele noastre au început a avea o populație școlară din ce în ce mai numeroasă și din această cauză au fost numiți încă doi instiutori ajutori: *Gh. Caracotă și Mihail Dimonie*.

Acuma aproape în toată comuna numai băteau decât același suflăt. În partidul grecoman nu mai ramăseseră decât câțiva însă, mai toți susținuți cu lefuri de către mitropolit.

Românii deșteptați nu mai sufereau ca funcțiunile publice din comună să fie apanagiul numai al câtorva familii. În acest an am reușit ca la alegerile de epitropi și efori, primar și consilieri să punem oameni de seamă, fruntași naționaliști indicați toti de mine.

Luarea școalelor comunale.

Anul școlar 1886 87, este anul când succesul nostru a ajuns la apogeu. În acest an, am reușit să dăm ultima lovitură grecismului din Moloviște, aceasta printr'un concurs de circumstanțe, determinate

numai de marele entuziasm ce stăpânește inimile locuitorilor. Ne-am dus și anul acesta în comună încă dela 15 August și fiind că localurile luate cu chirie și transformate de noi în școală nu mai încăpeau marele număr de elevi ce aveam, ne-am instalat în școalele comunale dela Moș-gaga, cu concursul tuturor autorităților publice din Moloviște, adică a epitropilor, eforilor și a consiliului comunal, hotărându-se în același timp ca institutorii greci ce mai rămăseseră cu micul număr de elevi să treacă în localurile ținute până atunci de noi cu chirie. Grecomanii ce mai rămăseseră în Moloviște încă, din care fmi reamintesc pe frații Mischia, Gachiu Gruia, Dimo Gruia, Gachiu Ciomu (paceavra), nemulțumiți cu hotărârea luată de consiliul comunal, au alergat la Bitolia și au adus la cunoștința mitropolitului grec cele întâmpilate. Acesta a adresat îndată guvernatorului vilăetului o notă cerându-i a ordonă revenirea la starea de mai nainte a lucrurilor și pedepsirea noastră. Guvernatorul dădu mitropolitului toată satisfacțiunea, trimițând în comună un ofițer cu zece jandarmi, cari după ce au forțat ușile, au năvălit în școală, au aruncat toate obiectele în stradă și au ordonat arestarea noastră, a tuturor institutorilor și institutoarei, instalând din nou pe dascălli greci. În acea zi de 10 Septembrie 1886 — care pentru toți moloviștenii, va rămâne dată memorabilă — în urma celor întâmpilate se dă alarmă în toată comuna, și la sunetele clopotelor bisericilor, toată lumea, bărâni, femei și copii, toți până la unul se adună în fața școalei, la locul deschis dela Moș-gagă, și când au văzut toate obiectele și cărtile școalelor noastre aruncate în stradă și sfărămate, iar pe mine, pe sotia mea și pe ceilalți institutori puși sub escortă, au început a se agita, s'au înfuriat și intrând în școală au început a parlamenta cu mitropolitul grec, cerându-i socoteala de cele ce se se întâmplaseră. Mitropolitul în loc să răspundă, dă ordin jandarmilor să lege pe toți acei cari făceau gură. Aceasta a făcut ca să se înfurie toată lumea care era acolo, chiar și femeile, și cu toții au început a amenința și a îmbrânci pe mitropolit; unii l'au târât afară din școală iar copii i-au rupt barba. Ofițerul de poliție care însotia pe mitropolit, a pus pe jandarmi să lege cot la cot pe toți fruntașii molovișteni și împreună cu mine ne trimet la Bitolia unde ne-au întemnițat *in criminal*. După aceea s'au închis toate școalele din comună, iar cheile s'au predat în mâna valiului. În urma acestora, eforii comunii, epitropii, consiliul comunal cu primarul, toți fruntașii ce mai rămăseseră în comună, multe femei și chiar copii din școală cu lăcrămile în ochi, formează un convoiu mare și ne urmează la Bitolia; aci se așeză în fața palatului administrativ, se formează o delegație dintre ei cu o petiție formală cerând liberarea noastră, iar multimea de afară striga:

«Aman Paşa Efendim, ce este nedreptatea ce ni se face? Ori

»liberați pe invățătorii noștri și ne lăsați în pace să învățăm pe copiii noștri limba noastră, ori telegrafiem padișahului că la Moloviște «români nu mai pot să trăească din cauza mitropolitului grec».

«Liber sunteți, nimeni nu vă oprește să învățați pe copii voștri limba voastră — le respunde valiul celor cari s'au dus să-i prezinte petiția. Insă actualele școli comunale sunt clădite cu firman de școale grecești și întrînsele nu pot să învețe de cât profesorii agrăți de Patriarhie, chiar dacă n'ar rămânea de cât un singur elev.

Școalele din Moloviște nu s'au construit nici cu bani dela Patriarhie, nici cu bani de la Atena, ci cu banii noștri, din munca și sudoarea noastră răspund moloviștenii.

— Să-mi faceți cerere, zicea Valiul, și eu am să vă scot alt firman ca să vă faceți școale românești, altfel nu se poate. Actualele școale sunt și vor rămânea școale grecești. Zicând acestea i-a dat afară și a ordonat ca să se retragă, căci altfel are să-i aresteze pe toți.

Toate rugămintile moloviștenilor au fost zadarnice, căci nici mitropolitul nici guvernatorul n'au vrut să revie asupra deciziunilor luate. Acuma însă nu mai erau Moloviștenii de altă dată superstițioși și bigoți. În locul naivilor de atunci care prin secole de învățături mincinoase deveniseră niște instrumente oarbe, inconștiente și foarte periculoase în mâinile patriarhiei, acuma erau o adunare de fruntași luminați.

În locul acelor târgoveți al căror suflet nu se mișca altă dată de cât la sunetul banilor, erau acum români plini de entuziasm pentru cari iubirea limbei era mai presus și de interes și chiar de credințele lăsate de moșii și strămoșii lor. De aceia când românii au auzit că hotărârea în privința școalei este definitivă și irevocabilă, în loc de a merge în comună cu capul plecat, au hotărât să împingă lucrurile până la cea mai extremă dezlegare, numai să-și câștige dreptatea.

Precum ne înțelesesem încă din toamnă — căci prevăzusem cele ce se vor întâmpla fruntașii români, cari altă dată se îngrozeau numai la auzul numelui de catolic, văzând că sunt izgoniți cu rușine din comună, din școale, din biserică și din autorități, se hotărăsc să facă acel act de supremă disperare, să se facă uniți cu biserică catolică, deslipindu-se astfel de Patriarhie. Atunci eforii comunei: *Alexe Țovar și Nasi Papce*, epitropii *Dociu Paligora și Gogu Rize*, primarul *Unciu Ciumandra și întreg consiliul comunal compus din: Spiru Ciomu (Bișica) Spiru Papatârpu, Iancu Vello, N. Metta, Nicolae T. Ciomu, Hristu Țovar, Naum Nistor, Tașcu Topa, Unciu Batalia, Marcu Miza și Spiru Tapu*, precum și fruntași: *Costa Vello, Cosat Nărti, Trifon Nărti, Iancu Oldi, Spiru Bușeica, Spiru Percea, Vasile Mușa*, etc., s'au pus în contact cu șeful Lazariștilor misionari

anume monseniorul Faveiryal, declarându-i că sunt gata a recunoaște supremația spirituală a Papei, în schimbul sprijinului ce acesta le-ar acordă ca să câștige școala și biserică din comună. După aceia s'a convenit să se facă o declarațiune în acest fel în două exemplare, care după ce s'a iscălit de către toți cei mai sus menționați, s'a prezentat un exemplar guvernatorului vilaetului, și cel-l'alt exemplar monseniorului Faveiryal.

N'avrut Dumnezeu însă să-i vază pe acești martiri ai cauzei române făcând acest mare sacrificiu al credințelor lor pe altarul națiunii, căci lucrurile s'au dezlegat astfel: Mitropolitul din Bitolia aflând de aceasta a telegraflat Patriarhiei că Moloviștenii pentru motivul că nu sunt lăsați a-și învăța copii românește în școalele comunale, s'au lepădat de Patriarhie și s'au unit cu Papa. Patriarhia speriată de pericolul de care era amenințată marea biserică prin precedentul ce urma să se creeze, prin unirea moloviștenilor cu biserică catolică, și de frică că exemplul acesta să nu găsească imitatori în celelele comune românești, a răspuns mitropolitului că cu orice sacrificiu din partea lor să opreze orice mișcare în acest sens a moloviștenilor. Mitropolitul, conform instrucțiunilor patriarhiei, cere valiului să se respingă cererea de unire a românilor cu Vaticanul, cedând la toate cererile lor referitoare la școale. Valiul chemând pe Moloviștenii iscăliți în declarațiune, după ce le-a spus că le dă voe ca școalele comunale să fie școale românești, i-a sfătuit să rămână credincioși Patriarhiei și să recunoască pe Mitropolitul lor ca și până acum, căci pe viitor vor fi liberi să-și învețe copii cum vrea fiecare. Moloviștenii foarte veseli, entuziasmați de vestea îmbucurătoare ce le-a anunțat guvernatorul, au strigat cu toții: trăiască Sultanul și împărația noastră !»

Apoi se formează deciziunea care se îscălește de toți membrii consiliului de administrație județean — Idorè Migilez - din care face parte și mitropolitul — și se ordonă a ne pune în libertate pe toți cei arestați.

Pe mine mă prezintă înaintea guvernatorului. Acesta încredințându-mi cheile îmi zice: «Mergi la Moloviște, deschide școalele și caută să fi cuminte și să nu mai faci turbărari. Apoi cu același ofițer de jandarmi cu care mai nainte ne-a dus legați la Bitolia, acum mergeam la Moloviște. Aci se dă ordin să se strângă în școala comună toți bărbații din comună dela 18 ani în sus și după ce le-a citit hotărârea consiliului administrativ și ordinul valiului, a dat ordin să se îscălească toți că au luat cunoștință de cele cuprinse în hotărâre și în ordinul valiului și că se declară mulțumiți.

Pentru învățătorul grec, care avea un foarte mic număr de elevi, se hotărî a nu putea avea altă școală în altă parte a comunii decât

numai în locul cât ține biserica care era patriarhistă. Fiindcă însă în curtea bisericei nu era nici o școală, s'a ordonat ca să învețe pe copii într-o casă particulară, a cărei chirie să se plătească din fondul bisericii.

Acestea toate s-au întâmplat în ziua de 24 Februarie 1887.

In urma acestui succes obținut, inspectorul scolar de atunci Apostol Mărgărit, îmi adresă următoarele rânduri pe care le păstrează în original :

Bitolia 26 Februarie 1887.

Domnule Gușu,

Azi primind scrisoarea D-tale, de eri mă bucur foarte de fericita dezlegare a cheștiunei care v'a cauzat atâtea șicane și neajunsuri și vouă și mai multor buni patrioți din Moloviște, care au apărut cu atâtă foc și abnegație drepturile și interesele limbei lor materne.

«In adevăr, nu poate fi mai mare satisfacție pentru toți cari au luptat în contra intrigilor și persecuțiunilor ce grecomanii în patima lor au făcut școalei române, nici mai mare bucurie pentru cei care simpatizează cu dânsii (românii naționaliști, nota redactorului) și fi însoțeau pretutindeni cu inima și cu spiritul în tot timpul luptei lor lăudabile.

Deci, felicitându-vă pe voi și pe bunii români de succesul ce au avut silințele lor, urez ca D-zeu să împlinească complect nobilele lor dorințe.

Arătați vă rog aceste felicitări ale mele și ale tuturor profesorilor de aci D-lor Molovișteni, cari au luptat și au contribuit fiecare cum a putut pentru triumful dreptăței și adevărului, cari sunt cu cauza școalei române. Salutații pe toți din parte-mi și felicități-i. Sălătări D-nei Fanca.

Vă salut al D-voastră amic sincer

Apostol Mărgărit

* * *

Impresia ce a produs succesul acesta a fost aşa de mare încât un grecoman a înebunit de fanatism și venea în fiecare zi la școală și lovea cu pumnii zidurile strigând și blestemând în potriva noastră. Acesta se numește *Gachiu Gruia*.

Un altul anume Gachiu Ciomu Paceavra a plecat *pentru totdeauna* din comună, să stabilească în Bulgaria unde se află și acum încă în ideile și sentimentele grecomane de atunci.

După aceasta am mai continuat acțiunea noastră încă 4 ani de zile, schimbând și modificând programul în sensul de a dă o mai mare atenție culturii, iar în anul 1891 când tocmai ne pregătisem să dăm asalt și bisericiei, au intervenit cunoștutele împrejurări neno-rociute politice, cari ne-au silit să plecă din Moloviște și să ne expatrie totdeauna.

Istoria va lămuri și va stabili răspunderea situației de atunci.

45) Nevesca (vilaetul Monastir).

Mai poartă și alte numiri ca: Nevésta, Nahié (Mudirllic) și ține de cazaua Florina. Numără o populație de 3500 locuitori de origine română divizați însă și aici: în naționaliști și grecmani. Situat la o depărtare de $4\frac{1}{2}$ ore de orașul Florina, pe ramificațiunile muntelui Viciu, acest orășel comercial merge progresând, de când s-a stabilit legătură între Monastir și Salonic prin calea ferată. Agricultura e neglijată de și prin împrejurimi este destul pământ arabil.

Inițiativa fundării școalei românești din acest orășel se datorează patriotului Vasile Dan¹⁾, care în anul 1875 trimite ca institutor de limba română în școală comunală de aci pe D-l C. Ionescu-Chirana, după învoirea prealabilă a eforilor școalelor comunale de atunci și pentru care chiar D-sa se angajă față de D-l Chirana prin contract să-l subvenționeze timp de 3 ani. (Până atunci există școală grecească în Nevesca cu 5 institutori greci). Puțin timp după ce D-l Chirana începuse lectiunile de românește, mitropolitul grec din Castoria informându-se de cele ce se urmau în Nevesca, trimite pe protosinghelul său în comună și după ce adună pe toți notabili și institutorii greci, îi convinge pe toți ca să gonească pe institutorul român chiar cu forță la nevoie, lucruri ce a doua zi l'au și făcut. D-l Chirana fu gonit din școală, iar cărțile românești luate și rupte. D-l Chirana a trebuit să se mulțumească atunci cu predarea cursului de românește numai la cățiva nepoți ai D-lui Dan, până în anul 1878. Aceasta este adevarata dată a deschiderii școalei românești din Nevesca. În acest an, prin Decembrie, D-l C. Ionescu-Chi-

¹⁾ D-l V. Dan e proprietarul moșiei Bâcu din județul Ilfov, originar din comuna Nevesca (Macedonia).

rana a închiriat niște prăvălii goale, de oarece nici o casă nu putea obține, pentru școală. Așa a început D-sa împreună cu amicul și colegul său Sergiu Demetrescu funcționarea școalei române.

Și aici, grecomanii în frunte cu mitropolitul din Castoria, acuzându-l de turburător l-au dus în acest oraș, dar a doua zi a fost liberat din ordinul caimacamului și i s'a dat voie de a-și căuta de lucru. Școala și aici fu imediat populată iar locuitorii se agita în favoarea ideei românismului contribuind a ridica în curând și o biserică frumoasă.

Cu toate acestea, școala nu avea autorizațiune oficială; din această pricina Mitropolitul din Florina a uneltit prin eforii comunității din Nevesca, pentru a arăta înaintea autorităților pe institutorii români ca turburători ai liniștei statului acuzându-i că servesc interese d'ale statelor streine dușmane împărăției. Caimacamul din Florina, membrii consiliului administrativ, Mitropolitul și cu 200 de ostași, conduși de un ofițer superior, vin în Nevesca, înconjură acasele acestor 2 institutori români și după ce făcură o foarte minuțioasă perchiiziție îi ridică pe aceștia, împreună cu cărțile ce ei aveau pentru școală și bibliotecă, îi duc în Florina unde-i arestează și-i țin închiși o săptămână. De acolo fură apoi duși sub escortă la Bitolia înaintea Guvernatorului. După ce acesta îi întreba de unde sunt și unde și-au făcut studiile, le-a zis că ar fi de prisos să mai existe alte școli, când sunt școli grecești foarte bine organizate, la care institutorii români au răspuns că în Nevesca toți locuitorii sunt români de naționalitate și că voiesc să aibă și limbă maternă. Atunci guvernatorul a declarat că nu va permite redeschiderea școalei din Nevesca până ce nu va veni mai întâiu răspuns dela Constantinopol în această privință. Mai înainte însă ca cei doi institutori să fie închiși la Florina, dânsii au avut grija de a telegrafta D-lui V. Dan în București, care se găsea în termeni foarte amicali cu ilustrul M. Gogălniceanu, pe atunci ministru de externe, căruia îi expuse cazul. Aceasta se plânsese Marelui *Vizir Savfet Paşa* de persecuțiunile institutorilor români din Nevesca, care imediat dădu două ordine viziriale cari

Vedere generală a comunei Nevesca.

vor rămâne memorabile pentru istoria culturală a Românilor din împărăția otomană: unul către Valiul din Salonic, al 2-lea către cel din Ianina, prin care se decretă libertatea limbii românești, făcând autoritățile atente ca nu cumva prin intrigile clerului grec, dascălii români să fie persecuati.¹⁾

D'acum înainte, liniștea personală fiind asigurată, cei doi institutori redeschid școala din Nevesca cu 80 elevi. După trecere de doi ani, D-l Chirana fu trimis de aci, în interesul serviciului, să deschidă școala din Hruiște.

Dela 1880 1886 rămăsese prin urmare în Nevesca ca

¹⁾ Dintr'un memoru al D-lui C. Ionescu-Cherana ce mi-a trimis D-l Revizor școlar D. Dan din Salonic și după raportul trimis de D-l institutor Ioan Chittu din Nevesca.

institutor singur D-l Sergiu Dumitrescu. În acest din urma an se face o transferare între acești 2 institutori anume: D-l Demetrescu Sergiu trece la Hruiște în locul D-lui Chirana care trece în locul celui-lalt. Dela această dată până la 1888 au mai funcționat aici ca institutori D-nii: G. Adam și D. Zografu. La 1888/89 D-l Chirana avu de coleg pe D-l Chittu. Până în 1890 localul școalei românești a lăsat foarte mult de dorit. În acest an, Români au dat un adevărat asalt școaliei comunale pentru a o smulge din mâinile grecomanilor. Indrăsneala aceasta a adus cu sine un proces care a durat 8 luni în afară de enorme pierderi materiale. După proces s'a recunoscut și Românilor să aibă 2 camere ale școlii comunale. În 1900/901 însă se făcu o nouă sforțare pentru a pune mâna pe întreg localul școalei, lucru ce avu ca urmare de a se acordă un local întreg Românilor. Acest local fiind aproape ruinat, în cursul anului 1905 s'a reedificat, iar astăzi Români din Nevesca se pot mândri cu localul lor de școală.

Dela 1890—1901 numărul institutorilor a variat, căci nici unul n'a stat mai mult de un an.

În 1891/92 D-l *Vasile Dan* donează casa sa pentru a servi unei școli de fete. Prima institutoare româncă fu D-ra *Zaharia Ioțu* care a funcționat 5 ani și care avu ca succesoare pe D-ra *Vasilicia Lăzărescu*. Aceasta a funcționat 4 ani. Cea din urmă institutoare fu D-ra *El. Berberi* care funcționează la această școală și astăzi.

Numărul elevilor ce frequentează școala din Nevesca pe anul 1905/906 e de 35 în cele 5 clase, iar al elevelor e de 38 repartizat iarăși la 5 clase.

Actualii institutori sunt: D-nii: I. Chittu, Sergiu Demetrescu și A. Kirzide, pentru băieți iar pentru fete D-ra El. Berberi.

46) Nicea (vilaetul Monastir).

Așezată pe șirul de munți care se întinde spre N. V. de Coritza (Gheorghea) în mijlocul unei văi înconjurată de coline împădurite cu fagi, stejari și aluni, această comună nu numără mai mult de 36 familii (250 suflete) toate românești cari nu vor nici să știe de grecmani. Ocupația Românilor e agricultura și păstoria.

Primul institutor cu care s'a deschis școala în 1894 a fost Avram Papa și care a funcționat până în 1897. Dela 1897 — 1901 a funcționat fiul acestuia, Filip Avram Papa. Nici unul, nici altul însă, nu au funcționat în mod prea regulat, din cauză că nu-și primeau subvențiunile cu cari erau angajați, cum și din pricina partidelor din comună. Această stare de lucruri aduse după sine închiderea cursurilor pentru întregul an școlar 1901/2.

Dela 1 Octombrie 1902 fu trimis în Nicea D-l Andrei Iotta ca institutor, sub care cursurile merg regulat, școala fiind frequentată de 40 copii, repartizați în 3 clase și cu o secție pregătitoare.

47) Nijopole (vilaetul Monastir).

Numărul locuitorilor acestei comune e 1700 din cari 200 sunt albanezi, iar restul Români. Grecomanii însă sunt în număr covârșitor căci sunt peste 1000. Bulgari sunt 250.

Așezată la Sud-Vestul orașului Bitolia și la poalele muntelui Peristera, comuna Nijopole e așezată pe țărmul stâng al râului Dragor și la o depărtare foarte mică de capitala vilaetului.

Școala românească din această localitate datează din 1881 și are cinci clase mixte. Numărul total al elevilor e de 23 repartizați astfel: clasa V 5, clasa III 4, clasa II 4, clasa I 2 și divizia începătoare 8, iar la începutul anului a fost înzis. Reducerea populației scolare se atribue presunilor ce fac grecomanii pentru a împiedeca dezvoltarea sentimentelor românești, mai ales prin împiedecarea preotului grecoman de a servi la casele românilor. Numărul elevilor dela 1878 începând cu următorul :

1887/88 = 55	1894/95 = 65	1901/902 = 53
1888/89 = 66	1895/96 = 63	1902/903 = 42
1889/90 = 63	1896/97 = 64	1903/904 = 44
1890/91 = 67	1897/98 = 60	1904/905 = 40
1891/92 = 62	1898/99 = 52	1905/906 = 23
1892/93 = 57	1899/900 = 55	
1893/94 = 34	1900/901 = 54	

Inființarea școalei primare din Nijopole se datorește stăruințelor D-lui Gușu Nijopoleanu și funcționează acum cu doi institutori și o institutoare. Dela 1881—1883 a funcționat numai cu 3 clase, dela 1883—1889 a avut patru clase, iar dela acea dată cinci. Tot în 1889 s'a trimis aici și o institutoare.

Tabloul institutorilor acestei școale:

1881—1882 Gușu Nijopoleanu.

1882—1884 > > și Gh. Perdichi.

1884—1887 D. Zugraf.

1887—1891 G. Nijopoleanu și Zisi Papazi.

1891—1893 > > Nicolae Caracota.

1893—1894 > Ziși Papazi și D-ra Vasilichia Placiu.

1894—1898 Zisi Papazi, Ioan Carozi și D-ra Placiu Vasilichia.

1898—1899 Deni Sebe și Ion Carozi.

1899—1900 Zisi Papazi, Pandele Rușa și Maria Atanasescu.

1900—1901 Zisi Papazi, I. Carozi și Maria Afanasescu.

1901—1904 > > Gușu Nijopoleanu și Maria Atanasescu.

1904—1905 Banu Chindimeanu, I. Carozi și Maria Atanasescu.

1905—1906 Vasile Marcu, I. Carozi și Atena Georgescu.

48) Ohrida (vilaetul Monastir).

Acest oraș situat la Nord-Vest de orașul Bitolia numără o populație de 11.000 de suflete dintre cari 5.560 sunt turci muzulmazi și albanezi, 4.800 bulgari, 400 români, 100 grecmani, 60 sărbi și 200 albanezi creștini. Greci propriu zisi nu există în această comună. Este așezat în partea septentrională a lacului cu acelaș nume, parte pe o colină ce se ridică de-asupra lacului, având un aspect pitoresc, parte la piciorul acestei coline întinzându-se spre șes, unde se află târgul și cartierele turcești. La extremitatea orașului în partea răsăriteană sunt cartierele românești despărțite între ele printr-o mică câmpie la o distanță de 10 minute, unul (Sf. Nicolae) pe țărmul Nord-estic al lacului, celălalt (Sf. George) în partea de răsărit a orașului în direcția șoselei ce duce spre Resna-Bitolia. Pe vârful

colinei se află ruinele cetății și vechiului castel al lui Geleadin-Bei. La Nord și Est orașul este impresurat cu dealuri plantate cu vii. În partea despre răsărit la o distanță de $\frac{1}{2}$ oră se află pe o râpă eșită din coasta unui deal, mănăstirea «Sf. Paraschiva», la Nord într-o infundătură a muntelui, se află mănăstirea «Inălțarea Domnului», iar la coada lacului pe țărmul sudic, la isvorul Drinului, este mănăstirea «Sf. Naum», una din cele mai bogate mănăstiri și cu o situație geografică din cele mai frumoase. Imprejurul orașului și în apropiere de șoseaua ce duce la Bitolia, se află bogate mine sulfuroase. Pe o ramificație a muntelui Petrina, spre răsărit, la o depărtare de 3 ore se găsesc locuințele de vară ale locuitorilor români din Perivole numite Călivele din Istoc.

Ocupația românilor ohrideni e comerțul, puțin industria, păstoria și cărăușia. O mare parte din ei s-au expatriat.¹⁾

In Ohrida sunt două școale românești: una în mahala sau «*Sf. Gheorghe*» și alta în mahala sau «*Sf. Nicolae*».

I. Cea mai veche este cea din mahala sau «*Sf. Gheorghe*» No. 1.

In anul 1868 din inițiativa răposatului și energicului luptător Iacob Dimonie, în conlucrare cu răposatul Vanciu Dimonie, frații Dafin, etc., cărora li se datorează înființarea acestei școale, cu toate amenințările grecomanilor de atunci, s'a înființat prima școală română în Ohrida, sub conducerea regrettatului luptător-institutor Gheorghe Tomara, care a funcționat până la Septembrie 1871 alături de institutorul grec, susținut și favorizat de familiile grecomane. Partidul românesc însă crește și devine din ce în ce mai tare reușind a înălțatura, pe institutorul grec din școală—care devine astfel proprietatea românilor. Cu timpul, mai multe familii bulgărești de prin satele vecine, ocupând casele românilor ce se expatriaseră, au încercat să ia în posesiunea lor jumătate din localul acestei școale, sub cuvânt că au și ei dreptul de participare, ca unii cari se găsesc în aceiași mahala. Românii însă au rezistat cu energie în fața acestor pretențiuni.

Sub raportul construcției și mobilierului, localul nu lasă nimic de dorit și adăpostește un număr de 48 elevi și eleve

¹⁾ După relatările d-lor D. Dimonie și D. Brindu directori-institutori în localitate.

divizați în 5 clase în modul următor: în clasa IV 3 elevi, în clasa III 9, în clasa II 8, în clasa I 10 și în cea începătoare 18. Clasa V-a în acest an lipsește din cauza retragerii elevilor cari au plecat cu părinții lor în România. Numele institutorilor cari funcționează în prezent la școala No. 1 (St. Gheorghe) sunt: Dim. Dimonie care e și director, Mihail Lance și Cleopatra Tașcu.

Tabloul corpului didactic dela înființarea școalei până în prezent:

Nr. curent	Numele și Prenumele	Timpul servit		Data de funcționare	Observațuni
		Anii	Luni		
1	Gheorghe Tomara .	2	7	Dela Sept. 1868—Apr. 1871	
2	Filip Apostolescu ¹⁾	17	—	" " 1871—Sept.1887	¹⁾ În Sept. 1887 transferat la Crușova; la Sep. 1889 revenit la această școală și la 1890 transferat în Bitolia.
3	D-tru Sterescu . . .	1	—	" " 1889—Sept.1890	
4	Agatia Apostolescu.	9	—	" " 1887— " 1888	
5	Fania Petru	1	3	" " 1878— " 1887	
6	Demetru Dimonie ²⁾	16	3	" Iunie 1888—Apr. 1889	
	" "			" Sept. 1888—Mart.1890	
	" "			" 1890—Dec. 1896	
7	Pr. Ioan Sgalla ³⁾ .	12	—	" " 1897— " 1906	
	" "			" " 1878— " 1888	
	" "			" " 1894— " 1896	
8	Vasilichia Placea. .	4	6	" Apr. 1889—Oct. 1889	
	" "			" Sept. 1897—Sept.1894	
9	D-ra "Venera . . .	1	—	" " 1889— " 1890	
10	Zaharia Niculescu .	1	—	" " 1894— " 1895	
11	Dumitru Brindu . .	—	9	" Dec. 1896— " 1897	
12	Victoria Veron . .	1	8	" Ian. 1897— " 1898	
13	Toma Apostolescu .	1	—	" Sept. 1897— " 1898	
14	Pandele Fundu . . .	1	—	" " 1898— " 1899	
15	Iuliu Sdrula	1	—	" Oct. 1899—Oct. 1900	
16	Fania Steriu	2	—	" Sept. 1899—Sept.1901	
17	Haralamb Coe . . .	4	—	" " 1901— " 1905	
18	Maria Iosif	—	6	" " 1901—Febr.1902	
19	Anastasia Călin. . .	2	6	" Apr. 1902—Sept.1904	
20	Cleopatra Tașcu . .	1	6	" Sept. 1904— " 1906	
21	Mihail Lance	4	—	" Nov. 1905— " 1906	

II. Școala No. 2 din cartierul Sf. Niculae funcționează din anul 1897 cu un număr de elevi variat între 20—30. Locul acesta apartine bisericei românești Sf. Nicolae, mărită

Notă: Filip Apostolescu născut în anul 1850 și-a făcut primele studii la școala greacă. Venind în țară făcu cunoștință cu institutorul Iancu Brădescu din Călărași care-l recomanda profesorului de l. germană dela liceul Matei Basarab, Aurel Comănescu. Ca bursier al școalei Macedo-române dela S-ii Apostoli a terminat 4 clase la liceul S-tu Sava, după care fu trimis ca institutor în Ohrida unde a luptat cu adevărată inimă românească pentru cauza fraților săi din Macedonia. A stat în Ohrida servind școala 16 ani și mai bine; apoi fu trimis în Crușova lări după 2 ani, în Bitolia ca director al școalei primare centrale. A contribuit la înființarea Eforiilor în 1895, din care cauză a intrat în conflict cu Ap. Mărgărit care avea altfel de vederi. Azi încă funcționează la Bitolia și de și de 36 de ani dascăl e încă cu inima tanără și dornic de sacrificiilor pentru nația sa.

și înfrumusețată prin osteneala actualului institutor Demetru Brindu, candidat la preoție la acea biserică. Dela 1897, de când a fost alungat de aci institutorul grec, până la 1894 a funcționat la această școală Pr. Vanciu Sgalla, iar dela 1894 încoa până în prezent funcționează D-l Dem. Brindu, fiind ajutat timp de 2 ani de D-na Anastasia Călin și un an de D-ra Bobescu Victoria. Dela 1904 D-l Brindu funcționează singur.

E de menționat că preotul V. Sgalla (Ioan) a funcționat și aici și la școala No. 1 în mai multe rânduri.

NB. Numărul elevilor școalei din acest cartier repartizat pe clase este: clasa V 3, clasa IV 3, clasa II 6 elevi 2 eleve, clasa începătoare are 19 elevi dintre cari numai 10 urmează în mod regulat.

49) Oșani (vilaetul Salonic).

Așezată la poalele unui munte numit Pais, numără o populațiune de 1440 locuitori români toți, afară de vre-o 70 grecomani. E în apropiere de orașul Ghevgheli. Ocupația de căpetenie a Românilor e creșterea gândacilor de mătase.

Școala primară de aci e mixtă și datează din anul 1895 când s'a deschis prin stăruințele D-lor Gușu Gaga, Paga G. Argintaru, Stamo Buciu, Stoe Argintaru și Stoe Pampor.

Primul institutor cu care s'au început cursurile a fost D-l Gușu Gaga, ce a funcționat în anul școlar 1895/96. Din cauza intrigilor grecomanilor școala a stat închisă în anul 1896/97.

In anul 1897/98 au funcționat D-nii: Sterie Caragiani și Gh. Popa Mihali.

In anii 1898/900 școala nu a funcționat.

Dela 1900—1904 au funcționat, Gh. Zugraf, Tachi Bitaracu, N. Marcu, D. Joga și St. Hristu, Stoe Pampor și D-ra Fotino Vreta.

In 1904/905 școala iarăși a fost închisă. Actualmente funcționează cu doi institatori și o institutoare.

Tifra elevilor ce au frequentat școala aceasta nu se știe exact. In cursul anului școlar curgător urmează 57 elevi și eleve.

50) Pleasa (vilaetul Monastir).

Situată pe o înălțime a munților Morava, ramificațiuni ale Pin-dului, având în față spre apus câmpia Coritzei, această comună curat românească numără, după statistică oficială din 1905, 705 locuitori. Din aceștia 190 sunt deveniți grecmani, în urma unor împrejurări din toamna anului 1904. La două ore depărtare, spre apus, se află orașul Coritza. Ocupațiunea locuitorilor e creșterea vitelor și croitoria națională. Dela o vreme se vede o mare tendință spre emigrări.

In 1883 s'a deschis aci prima școală românească de băieți, iar cea de fete în 1903 Mai 1; cea d'intâi cu 5 clase, iar cea de fete cu 3 clase și o secție pregătitoare.

Numărul elevilor repartizați pe clase este: cl. V 3, cl. IV 4, cl. III 1, cl. II 17, cl. I 6 și în secția preparatoare 21.

Inființarea școalei din Pleasa se datorează energicelor stăruințe ale Pr. Har. Balamace. In anul 1886 cursurile ei au fost întrerupte din cauză că majoritatea locuitorilor au rămas atunci în Tesalia.

Institutorii ce au funcționat dela înființarea ei sunt: Pr. H. Balamace (1 an), Foțiu Balamace (6 ani), Andrei Nastu (9 ani și 4 luni), Atanas A. Nastu dela 1 Ianuarie 1902—1 Aprilie 1903, Atanas Hertu (3 ani), Alex. Hristoforide (1 an), Ioan Bitaracu (1 an și 4 luni), Tachi Bitaracu (1 an), Dionis Balamace (2 ani) și Teodor Teja (3 ani) până în prezent.

La școală de fete au funcționat până în prezent: Flora Șunda dela înființare (1 Mai 1903) până la finele anului școlar 1903/904, Flora Nastu 1903—1905 și Tomaida Musu dela Septembrie 1905.

51) Paleoseli (vilaetul Ianina).

Comună locuită numai de Români, în cea mai mare parte grecmani, numără 2000 locuitori și este așezată pe malul drept al râului Vovusa, ce ia naștere din ținutul Mețovei. Locuitorii se ocupă: cu fabricațiunea brânzeturilor, cărbunăria, transporturile și în parte cu agricultura.

Școala românească din Paleoseli e înființată în anul 1891 prin stăruințele D-lui Achile Dabura, care a funcționat ca institutor fără autorizațiune, dela 1891—1892 luna Martie, când a putut obține autorizațiunea de funcționare.

Până la 1894, școala a funcționat în mod normal; în acest an însă, grecomanii în înțelegere cu arhiereul grec din Conița au distrus-o. Plângerile românilor la autorități n'au găsit dreptate, cei vinovați fiind achitați.

Școala aceasta funcționează cu un singur institutor, iar dela înființarea ei și până azi nu a avut de cât 2 instititori: pe Ahile Dabura cu care s'a deschis și actualul, Ivan Dangu. Actualmente școala stă închisă din cauza amenințărilor antarților greci, iar institutorul român neîndrăsnind să se întoarcă în comună, cu autorizația autorităților noastre școlare stă în Ianina.

O statistică a elevilor, din această pricină nu se poate face.

52) Poroi-de-sus (Vilaetul Salonic).

Numără 4000 locuitori în majoritate bulgari (2385). Cei 1000 de români sunt divizați în două jumătăți. Așezată la poalele muntelui Beleş pe două dealuri frumoase, această comună are o climă foarte sănătoasă. Foarte rar ninge în timp de iarnă. Prin mijlocul ei curge o mică gârlă ce poartă același nume. În apropiere se află orașele Demi-Hisar $\frac{1}{2}$ oră și Seres $1\frac{1}{2}$ oră. Comunicația cu Salonicul se face cu trenul, care are o stație chiar în această comună. Ocupația Românilor din Poroi este creșterea vitelor și comerțul și deși mai toți români sunt proprietari de pământ, ogoarele lor totuși sunt cultivate de Bulgari. Cultura tutunului și creșterea gândacilor de mătase nu sunt nici ele cătuși de puțin neglijate.

Școala românească din Poroi este mixtă cu cinci clase, a fost înființată în anul 1900 prin stăruințele D-lor N. Ciорапci și Mihail Păpușeanu actualmente institutor în Veles și numără un număr de 45 elevi și eleve. În trecut nu s'au ținut regulat cataloage.

Institutorii cari au funcționat dela început și până în prezent sunt:

- 1) M. Păpușanu 1900—1901.
- 2) N. Cealera și D-ra Atena Tonu 1900—1901.
- 3) Gh. Zugrafu 1 Aprilie—1 Iunie 1901.
- 4) Sterie Nacu și Mustafa Efendi 1901—1903.
- 5) D-ra Fotino Vreta 1902—1904.
- 6) N. Ciorapci 1902—1903.
- 7) Sterie Duli și Everdichi Panu 1904—1905.
- 8) Pericle Papazisi și D-ra Ev. Panu 1905—1906.

53) Păpădia (vilaetul Monastir).

Acum cinci ani, vre-o cincizeci de familii din tribul românesc al Fărșeroților simțind trebuința de a se stabili la un loc, au fondat comuna românească Păpădia, la o distanță de 5 ore depărtare de orașul Florina, în ținutul Murihova al vilaetului Monastir, care numără la 300 locuitori români. Această comună se află așezată pe țărmul drept al râului «Mare» affluent al Târnei și care ese din munții Murihovei.

Locuitorii acestei comune se ocupă cei mai mulți cu creșterea oilor; o parte din ei însă sunt chirigii iar alții lucrează cărbunele de lemn.

După un an dela înființarea acestei comune se înființează aici și o școală românească mixtă cu 5 clase. Din cauza ocupațiunilor locuitorilor, cari trebuie să umble cu turmele lor în timpul iernei prin ținutul Caterinei, în acest sezon școala funcționa la *Sporlita* și numai în cursul verii cursurile se țineau la Păpădia. Din această pricină și numărul elevilor în timpul verei e mai numeros: 30—35 elevi.

Deschiderea școalei comunale de aici se datorește stăruințelor repauzatului *George Christu*, ucis acum vre-o câteva luni de bandele grecești, cum și D-lui Nachi Mitru.

Până la 15 August 1905 ea a funcționat în mod regulat; atunci însă o bandă de insurgenți greci, prin amenințări de tot felul, au silit pe locuitorii să-și rețină copiii dela școală. De atunci la *Sporlita* nu se mai țin nici de cum cursuri.

Ca institutor-director al școalei dela înființare chiar, funcționează D-l Dimitrie Ionescu, având ca auxiliar pe D-l Petre Dimce care însă a funcționat aici numai 3 luni.

Colibile din ținutul Murihova. La o oră depărtare de Păpădia se găsesc aşa zisele Colibi cari alcătuiau împreună, până acum vre-o 3 ani, o populațiune de vre-o 600 suflete. Din cauza vieței nelinișitoare pe care o duceau români de aici, ei și-au părăsit locurile natale și au trecut prin comunele celelalte românești: Selia de jos, Zirolivad, Selia de sus etc.

La Colibile din Murihova a existat școală românească de pe la 1892 datorită inițiativei fărsherotului D-l Tașuli Zega. Din cauza vieței ambulante pe care o duceă populațiunea din aceste părți, școala era mai puțin populată în timpul iernei. Institutorii cari au funcționat aici au fost: Teodor Papa-Mihale, Christu Popa-Nicola și George Celea care azi funcționează la Paleari, școala din Murihova ne mai funcționând astăzi, din cauză că numărul Românilor din această comună a scăzut foarte mult.

In budgetul anului 1905—1906 la Murihova a figurat ca institutor d-l Petre Dimce.

54) Perivole-Grebena. Epir (vilaetul Ianinei).¹⁾

Perivole este una din comunele aromânești de frunte din munții Pindului, așezată pe coasta orientală a acestui munte, pe o ramură a vârfului «Ou» într'una din cele mai pitorești pozițiuni, din care vârf isvorăște apa cristalină «Râu-Alb.» Imprejurimile acestei comune sunt acoperite de întinse păduri de pini și bogate în livezi pentru pășunatul turmelor de oi, catări și cai. Locuitorii se ocupă mult cu scoaterea cherestelei care este transportată pe catări în diferite localități: Grebena, Ianina, Tricala și Arghirocastro. De câtă-va vreme a început printre Români de acolo un curent de emigrare spre America.

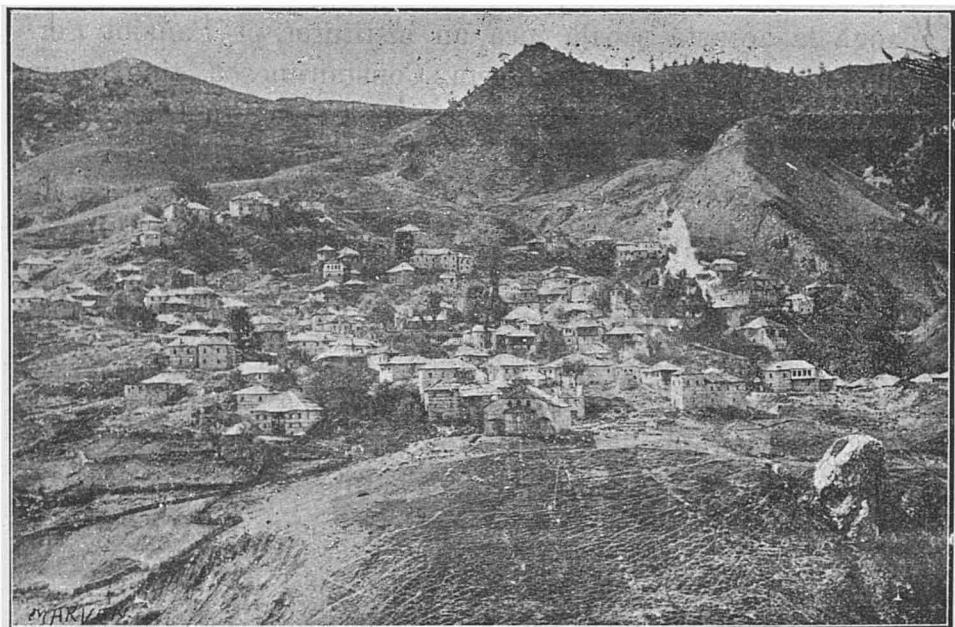
Mai nainte de cedarea Tesaliei, această comună număra aproape 7000 suflete; însă pe zi ce merge populațiunea scade. Iarna mai ales locuitorii se coboară în alte locuri mai călduroase, mai ales în văile Thesaliei. Din cauza contactului des cu grecii, majoritatea românilor din această comună, nutresc sentimente grecești; ei sunt foarte viteji.

Iată cum începe cultura românească în această comună

¹⁾ După relațiunile institutorului român din această comună Sterie Perdichi, puse în concordanță cu lucrările și actele ce se află în arhiva Ministerului Instrucțiunei.

«Cu vre-o 40 de ani îndărăt, câți-va tineri din Perivole cari
«cunoșteau numai psaltirea—Mihail Economu, Șt. Cuțuleapu,
«Panaioti, Gima și Gh. Perdichi fiind batjocoriți de greci că
«neavând o limbă a lor proprie, au făcut un alfabet aromâ-
«nesc și au tradus câte-va rugăciuni în dialect ca: simbolul
«credinței, Tatăl nostru etc. Ei nu știau că există un stat ro-
«mânesc și o limbă românească.

«Câtă bucurie au simțit acei tineri, morți acum, când au
«auzit că la Abela a venit dascăl român! Ei au alergat a-
«colo și au învățat alfabetul românesc dela institutorul român
«I. Șiomu Tomescu, care are satisfacția de a vedea cum au

Vederea comunei Perivoli.

«înflorit de frumos răsadurile ce el a semănat. Unul din acești
«tineri Gh. Perdichi care era și dascăl grec, predă limba ro-
«mână la elevii lui. Mai în urmă, D-l G. Perdichi veni în
«București de-și termină cursurile primare la școala Macedo-
«română din București, iar în primăvara anului 1870, deschide
«o școală românească în *Perivole*.“

Limba românească s'a predat la copiii din Perivole încă din 1867 de D-l Gh. Perdichi, dar temelia școalei române s'a pus în 1870, acesta având ca tovarăș de luptă pe vărul său Panaiot Perdichi cu un număr de aproape 50 elevi. În decurs de 10 ani, D-l Gh. Perdichi conduce școala română din Perivole, înfruntând toate piedecele adversarilor neamului românesc, ajutat și de familiile fruntașilor români Teguiani, Perdichi și Nibi.

In 1873 se clădește în această comună prima biserică românească din Epir, dar pe care arhiereul grec nu vrău s'o sfințească.

In 1876 Români pun mâna pe școala comunală, care ajunge a număra până la 120 elevi în anul 1879. Inspectorul școalelor române, în urma unui raport către Minister, adaugă la această școală încă un institutor, pe Panaiot Perdichi. In acelaș an preotul, Dem. Constantinescu, ține prima cuvântare aromânească în Biserică centrală «S-tu Gheorghe», cu ocazia înmormântării notabilului Economul Dimitrie.

Toate aceste însemnante progrese ale Aromânilor, nu puteau firește fi privite cu ochi buni de greci, cari ațâță o ceată de briganzi spre a intră în școală. Institutoul Gh. Perdichi abia a putut scăpa de moarte sigură, grație ajutorului ce a primit la timp. Aceste atacuri s'au repetit în mai multe rânduri, până când în anul 1880 acesta e nevoit să-și părăsească comuna natală, rămâind ca locțiitor al său Preotul Dan Constantinescu. In 1880 regretatul Dem. Șumba, organizează școala română cu 15 elevi. Școala e condusă cu mult succes de către acesta, ajutat fiind de Panaiot Perdichi și Teguiani. In 1881/2 revine D-l G. Perdichi ca director-institutor.

La școală din Perivole mai funcționează următorii institutori : Ath. Papaian din Haliche, Aspropotamo (1882); Hercule Pavliu (1883); Dr. Zisi Papatanase (1884—85); Gușu Perdichi (1886 — 1891); Pericle Civica (1887—1888); Simu Berberi (1889); Elie Papahagi (1890); Ioan Coian (1891); Gheorghe Zisi (1892 1893); Tache Perdichi (1894); Andin Nuși (1895) până în vara anului 1896, când direcțiunea școalei se îndreaptă veteranalui dascăl I. Șiomu Tomescu, intemeietorul mai multor școale.

Pe la 1890; când se agită chestiunea unui episcopat român în Macedonia, Perivolenii sau mișcat și ei. În 1892 Mitropo'itul grec venind în această comună să slujească liturghia în grecește, în 26 Iulie a fost bătut și mulți ani acest prelat n'a mai îndrăznit să calce prin comunele românești, Abela, Samarina, Smixi și Perivole.

In aceste timpuri școala românească și cu ea împreună chestia aromânească se desvoltă necontentit. Numărul elevilor în 1897 ajunse aproape la sută. În primăvara aceluia an direcția școalei este încredințată D-lui Sterie P. Perdichi, care funcționează acolo și azi. În 1899 numărul școlarilor ajunge la 140. Tot acum comunitatea română se formează în comunitate aparte, căpătând un sigiliu al ei.

In afară de D-l Sterie Perdichi, au mai funcționat alături Pr. Dem. Constantinescu (1897—1904); Andin Nuși (1897—1903) afară de anul 1900; Nicolae Fole (1896); Nic. Ciema (1898); Tache Perdichi (1899; Mihali Teguiani și Ioti Perdichi în 1900; Ioan Varduli și Leon Constantinescu (1904—1905).

Până în primăvara anului 1902, școala a funcționat cu 5 clase mixte; în primăvara anului 1903 se înfințează aparte o școală de fete cu 50—60 eleve, la început sub conducerea institutoarei Olimpia Mamali. Tot odată cu deschiderea scoalei române de fete, grecii deschid și ei o alta, rupând o mică parte din numărul elevelor dela școala română. În 1904 postul de institutoare se înfințează D-nei Venera Antonescu, care în 1904/05 a avut de colegă pe D-ra Marița Ionescu.

In toamna anului 1905, nici această comună n'a scăpat de jafurile și asasinatele antarților greci; Români fiind terorizați, casele multora fiind arse și devastate, a încetat cursul normal al școalei, copiii fiind siliți să-și întrerupe pentru oarecare timp învățătura.

Pentru anul școlar 1905/06, au fost trecuți în budget ca institutori: St. P. Perdichi, St. Caragiani, Iuliu Sdrula și Cazanfer Halil pentru limba turcă și 3 institutoare: Evangh. Ceapara, Chița Papacosta și Angheleța Tomescu.

Numărul elevilor și elevelor dela 1899 1905 :

	băieți	fete
1899/1900	64	48
1900/1901	51	44
1901/1902	45	23
1902/1903	54	42
1903/1904	58	45
1904/1905	65	43

55) Pretori (vilaetul Monastir). ¹⁾

Comuna Pretori, (vilaetul Monastir, sangaicul Serfige, cazaua Elasona, mefhia Demenia), are aproape 500 locuitori aparținând numai la naționalități: română și grecească și anume: 35—45 familii sunt române, iar 38 familii grecești. Din cauză că această comună este o localitate numai iernală pentru români, n-rul familiilor române care petrece iarna întrânsa, variază de la un an, la altul. Foarte rar însă se întâmplă ca să fie un număr mai mic de 25 familii.

In anii trecuți, majoritatea familiilor române, au fost români cu adevărate sentimente naționale; anul acesta însă, față cu actualele împrejurări de turburări și de neliniște, pe deoparte frica, pe de altă parte distrugerea interesului lor, au făcut ca majoritatea românilor să se dea de grecmani, reducându-se astfel numărul aderătorilor patrioți numai la 6 familii.

Comuna Pretori, se mărginește la Sud prin com. Vlahoianî; la Est și N.-E. prin comunele Amuri și Măgula; la V. Vârticușa iar la N. prin com. Sichia.

Pozitîunea geografică a comunei Pretori este joasă; este așezată în centrul câmpiei Elasona, în partea de Vest, la poalele dealurilor, Mihali și Dila, udată fiind de râulețul Valea-Mare în partea de Sud; iar la Est de râul Xeriai, pe al cărui mal drept este așezată.

Aproape de Pretori, cam la trei sferturi de oră depărtare, se află orașelul Demenic (cap. Mefhie cu același nume), în partea din spre Est. Tot în aceeași direcție puțin mai spre N.-Est drum de trei și jum. ceasuri este orașul Elasona.

Drum de fier și șosele regulate pentru a înclesni circulația trăsurilor și căruțelor nu există. Calul și catărul sunt principalele mijloace ale transportului.

Comuna Pretori este proprietatea familiei Samarinene Hagibira.

¹⁾ Asupra acestei comune am primit dela d-l Lazar Duma inspector al școalelor române din Turcia o monografie făcută de d-l Zicu Araia institutor român în localitate.

Afară de cele șapte familii ale Hagibrenilor ca proprietari, restul familiilor românești se ocupă cu creșterea vitelor și cu chiragilâcul.

Are o școală primară română de băieți, care datează de la 1892. Înființarea ei se datorează răposatului patriot român Nicolae S. Hagibira, având de institutor pe fratele său George S. Hagibira.

Numărul elevilor, în raport cu familiile românești, variază în fiecare sesiune iernală; în termeni mijlocii dela 15—18 elevi pe fiecare iarnă. Același lucru și cu clasele care depind după forța elevilor preparați la școalele de vară; are două clase, însă a figurat și clasele III-a și a IV-a. Lipsit fiind de actele necesare, regret, că nu pot înainta superiorilor mei un tablou complect cu totalul numărului de elevi care au învățat în această școală dela înființarea ei și până azi.

In anul acesta numai, români noștri terorizați și îngrozitori de criminalii bandiți, n'au îndrăznit să-și trimeată copiii la școală și n'a figurat nici un elev, pe lângă aceia și un al doilea motiv, boala și încetarea din viață a institutorului C. Dabura.

Localul școalei este cu chirie și mai mult sau mai puțin presentabil.

Dela început și până astăzi următorii institutori au funcționat în această școală:

Domnul G. G. Hagibira	1892—1893
» Ath. N. Diamandi	1893—1896
» Gachi T. Papa	1896—1897
» Gima Gachi	1897—1899
» Mihail T. Iani. . . .	1899—1901
» Zicu Araia	1901—1902
» C. Z. Dabura	1902—1905

Cu moartea institutorului C. Z. Dabura, astăzi nu figurează nici un titular. Dela 1 Ianuarie a.c. până în Aprilie a figurat ca locuitor fratele sus zisului decedat, Domnul Atanasie Dabura.

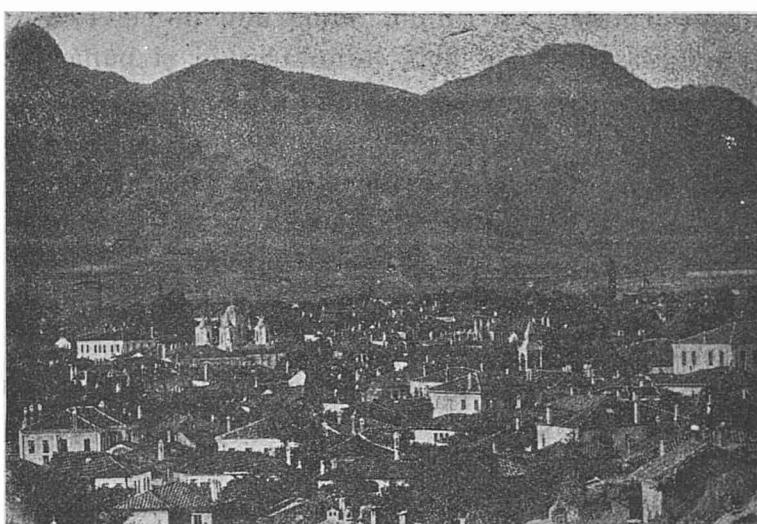
56) Perlepe (vilaetul Monastir).

Orașul Perlepe (Perleap) se află așezat spre Nord-Est și la o depărtare de 5 ore de Bitolia, într'o poziție încântătoare, pe un șes roditor, mărginit spre Est de munții Selița și Varila, despărțiti prin trecătoarea Putvar.

Populația care se ridică aproape la 24.000, e formată în majoritate de bulgari (16.000) și turci-albanezi vre-o 6.000; Românii deși în număr foarte mic și aici sunt desbinați în cele 2 tabere cunoscute.

Clima e foarte sănătoasă; construcția clădirilor e făcută în foarte bune condiții.

Ocupația de căpetenie a Românilor din acest oraș e croitoria și lucrarea argintului.

Vederea orașului Perlepe.

Școala românească din Perlepe datează dela 1878 și este școală mixtă. Timp de 6 ani, localul pentru școală a fost pus gratuit în serviciul culturii românești, de binevoitorul român D-l George Magiari, care i-a susținut și cheltuelile de întreținere. După aceasta comunitatea română a închiriat un local, pe care l'a întreținut până la 1890, când chiria școalei a fost trecută în budgetul Ministerului Instrucțiunei.

In acest an școlar 1905/6, s'a cumpărat un local propriu

de școala, care se amenajează în vederea începătorului an școlar 1906/7.

Până în anul 1896/7, matricolă în arhiva școlii nu se găsește; de atunci încoa însă s'a putut scoate lista cu numărul elevilor cari au frequentat școala și pe care o dăm mai jos :

1896—1897 . . . 54	1901—1902 . . . 38
1897—1898 . . . 45	1902—1903 . . . 44
1898—1899 . . . 43	1903—1905 . . . 41
1899—1900 . . . 47	1904—1906 . . . 39
1900—1901 . . . 36	1905—1907 . . . 45

Localul școalei primare din Perlepe.

Școala e mixtă cu cinci clase. Se mai face și un curs separat cu elevii începători — divizia preparatoare.

Catalogul nominal, pe anul școlar 1905/6 și pe clase, îl dăm mai mult ca să se vadă numele românești :

Divizia preparatoare :

- 1) Tachi Buzdra
- 2) Chiriu Mihail
- 3) Tachi Vanghelescu
- 4) Dimitrie Spirescu
- 5) Nida Tofa
- 6) Aspasia Coni
- 7) Elenița Spiru
- 8) Maria Bobescu
- 9) Lubita Vasilescu
- 10) Vasilichia Halciu
- 11) Andronichia Buzdra

Clasa I:

- 1) Ordan Bobescu
- 2) Hristu Spirescu
- 3) Fania Halciu
- 4) Vasilichia Halciu
- 5) Pandora Sotir
- 6) Maria Coni

Clasa II:

- 1) Pendifranga Tachi
- 2) Costachi Crapce

3) Tașula Buzdra

4) Spirescu Metodia

5) Mihăilescu Vasilichia

6) Aspasia Vanghelescu

7) Zora Ștefan

Clasa III:

- 1) Vanghelescu Atena
- 2) Pendifranga George
- 3) Șapce Ștefan

Clasa IV:

- 1) Chiriu Melpomene
- 2) Mihăilescu Penelopi
- 3) Nicolescu Elenița

Clasa V:

- 1) Magiari Tomachi
- 2) Ionescu Andronachi
- 3) Vanghelescu Nicolae
- 4) Nicolescu Eufrosnia
- 5) Sotir Victoria

Lista corpului didactic care a funcționat dela înființare 1878 și cât timp a servit fiecare institutor până astăzi:

N <small>o.</small> curent	Numele și Pronumele	Funcțiunea	Anii serviți	Observații
1	Nicolescu	Director-institutor .	1878—1881	
2	Tuliu	" "	1881—1882	
3	Maimuca Unciu . . .	" "	1882—1883	
4	Hondrosom Ioan . . .	" "	1883--1884	
5	Papa Har. Balamace . .	" "	1884 1885	
6	Lecanta Lăzărescu . .	" "	1885—1889	
7	Zugrafu Dimitrie . . .	" "	1889—1894	
8	Anghelina Venera . . .	Institutoare	1891—1892	
9	Pașa Nachi	Institutor	1892—1901	
10	Pucerea Tașcu	Institutor	1892—1893	
11	Cazangi Tașcu	Institutor	1893—1896	
12	Tașula Zisi	Director-institutor .	1894 1895	
13	Zografu Dimitrie . . .	" "	1895—1902	
14	Cianta Nicolae	Institutor	1896 1897	
15	Nacea Barba	"	1897—1899	
16	Papa Mihali	"	1899—1901	
17	Scodreanu Ioan	"	1901—1902	
18	Dimice Petre	Director-institutor .	1902 1903	Sfplinitorul D-lui Zografu Dem.
19	Virginia Giamali	Institutoare	1902 1903	
20	Magiari Penelope	"	1902—1903	A servit gratuit.
21	Licea Ioan	Director-institutor .	1903—1904	
22	Hristodulo Elena . . .	Institutoare	1903—1904	
23	Saca Ioan	Director-institutor .	1904—1905	
24	Pendirfranga Magdalena	Institutoare	1904-- azi	
25	Mehmed Şofki	Institutor p. l. turcă	1891—azi	
26	Magiar Tachi	Director-institutor .	1905 azi	

57) Resna (vilaetul Monastir).

După ultimul recensământ numără 3800 suflete. Majoritatea populației o formează Bulgarii cari numără aproape 1500 suflete. Românii curați și grecmani abia ajung țifra 300. Mai trăesc în această comună Albanezi, Greci, Țigani și Turci.

Resna se află așezată la mijlocul drumului între Ohrida și Bitolia, pe malul drept al gârlei Valea-Mare, pe câmpia ce se întinde la poalele muntelui Petrina. Românii de aci se ocupă mult cu lucrarea argintului și comerțul.

Există școală românească mixtă cu 5 clase, care funcționează din 1892. După relațiunile date de D-l Tache G. Perdichi actualul institutor-director, școala aceasta numără aproape 40 elevi. Înființarea ei se datorează D-lor Nachi Parța, Nicolae Tabacu, Fraților Cazangi și decedatului Sotir Naste proprietarul localului școlii.

Vederea generală a comunei Reseni sau Resna.

Cel dintâi institutor cu care s'au deschis cursurile, a fost Pandu Fundu, care neavând autorizațiunea cerută, după o lună de funcționare a fost împiedecat de a mai face curs. În locul său a venit D-l Pitu Constantinescu care, reușind a obține autorizațiune dela autoritate, a funcționat dela 1892—1895, când în locul său trece D-l Coe Heralamb (1895—1901), ajutat la școală de institutorul Cușu Perdichi.

In 1901 în locul D-lui Coe, funcționează Pandu Rușa, care a servit un an și jumătate, după care urmează D-l C. Zograf, Aceasta funcționează la Resna ca institutor $2\frac{1}{2}$ ani, ajutat în primul an de D-ra C. Dimitrescu, după a cărei încetare din viață e trimisă D-ra Fania Șemu. Aceasta e însă înlocuită după 5 luni de funcționare prin D-ra M. Macavea.

După D-l C. Zograf, e numit director-institutor D-l Tache G. Perdichi care funcționează și în prezent, ajutat $2\frac{1}{2}$ luni de D-l Pandu Rușa și de anul trecut 1905 pe D-ra Sultana Leascu. Numărul actual al elevilor e 40.

58) Salonic (vilaetul Salonic).

Cu o populațiune de peste 150.000 de locuitori, este unul din orașele cele mai comerciale din sudul Europei. Aici își dau întâlnire și se încrușează neguțătorii și vasele comerciale europenești, cari fac comerț mai întins cu orientul. Pe aici se face mai lesnicios și pe uscat legătura dintre occident și orient; de aceea ochii națiunilor occidentale și mai alesa le germanilor, sunt atinții spre acest important punct economic. Dintre diferitele popoare ce se amestecă, majoritatea populațiunei o formează ovrei, al căror număr întrece $\frac{1}{2}$ din cifra totală. Românii apropiie cifra de 10.000 în majoritate grecmani.

Comunitatea românească din acest oraș e formată numai de căți-vă ani și numărul membrilor ei crește mereu.

Școala primară din Salonic datează dela începutul anului scolar 1900 Septembre și a fost mixtă. A funcționat la început în localul școalei comerciale române, sub direcțiunea Doamnei Ecaterina Dimonie cu 47 elevi și eleve cu 4 clase.

Ca institutoare a mai funcționat în acel an D-na Elena Pocletaru.

Pe anul școlar 1901/902 au funcționat :

D-na Elena Pocletaru institutoare-directoare și D-ra Dom. Zograf institutoare.

In anul 1902/903 în locul D-rei Domnica Zografu e numit institutor în mod provizoriu D-l M. Pocletaru. La începutul anului școlar 1903/904 în locul D-lui M. Pocletaru e numit D-l Teodor Căpidan.

Inmulțindu-se însă numărul elevilor, s'a simțit trebuința de a se mai crea încă o școală primară, aşa că astăzi funcționează 2 școli primare: una numită școala centrală și cea de-a 2-a în mahalaua Vardar.

La prima școală a funcționat ca directoare-institutoare până în Septembre 1905, D-na Elena Pocletaru, când e transferată la Bitolia ca directoare a școalei normale profesionale, D-ra Elena Tărăreșcu și D-l Hagi Ștefan; la cea dea 2-a D-na Ecaterina Dimonie și D-na Atena Dafiu.

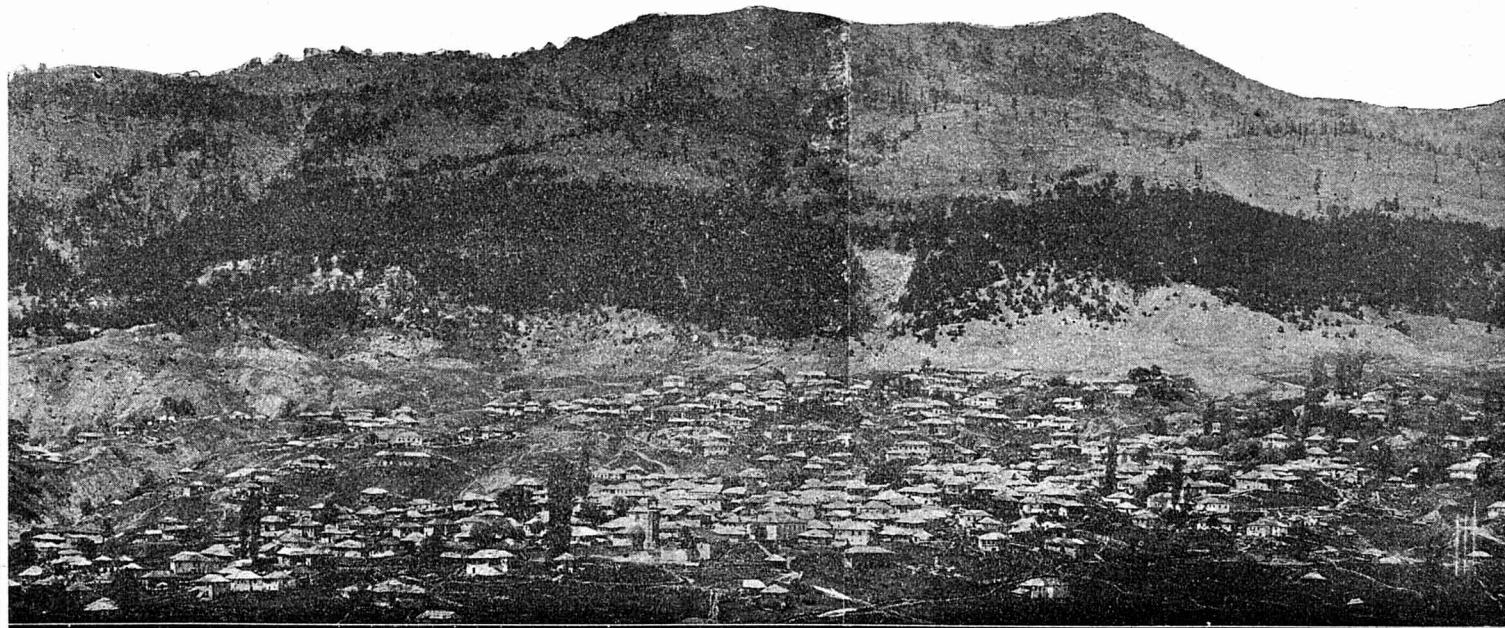
Pentru limba greacă la amândouă școalele a funcționat și funcționează D-l Sava Saru.

59) Samarina (vilaetul Monastir).

Este cea mai de frunte comună aromânească din Pind și face parte din cazaua Grebena vilaetul Monastir, așezată fiind pe coasta occidentală a muntelui Pind, la poalele celui mai înalt pisc, Smolca și pe malul drept al apei numită «Râul-Mare» affluent al râului «Vovusa» tributarul Mărei Adriatice.

Numărul locuitorilor variază dela 4500 6000 suflete, după cum numărul familiilor care se urcă în timpul verei la munte este mai mare ori mai mic. Cea mai mare parte a familiilor iernează în Tesalia, Larissa, Târnova, Cardița, etc., din care cauză partidul greci-zanților-români e foarte numeros, fiind mereu în contact cu grecii. Români conștienți de originea naționalității sunt numai 650.

Această comună izolată de marile centre,—la o depărtare de aproape 140 km. de Ianina pământul fiind montos și sărac, ocupația locuitorilor constă aproape exclusiv din creșterea oilor și transportul cherestelei în comunele Albaniei, prin Tesalia și Macedonia. Ei mai lucrează cu multă dibăcie lâna, și diferite arme, cuțite brice, etc.

Vederea comunei Samarina

Școala română din Samarina datează dela 1879 și se datorește D-lui I. D. Hondrosom, elevul D-lui I. Șiomu Tomescu. Din cauza turbărilor, în anii 1880 și 1881 școala n'a funcționat, iar în anul următor s'a redeschis tot de D-l I. Hondrosom și D-l Dem. Crevati. În primăvara anului 1883, pe lângă sus menționații institutori, a mai fost chemat la Samarina și institutorul I. Ș. Tomescu care, timp de 7 ani, susținut de familiile Papacosta și Dabura, cu zelul său cunoscut, a făcut ca școala din Samarina să numere mai mult de 100 elevi (1882 — 1890). (A se vedea în anexe memoriul d-lui I. Ș. Tomescu).

Ioan Hondrosom

In anii următori s'au dat niște lupte, între partizanii cauzei române și grecmani, pentru biserică centrală cu hramul «Sf. Maria-mare». În care Românii reușiseră să intre și să o ia în stăpânire câteva luni (1893).

In anul 1895, după nenumărate plângeri ale Românilor pe la diferite autorități din Grebena, Serfige și Bitolia, români reușesc să recunoască ca comunitate a parte având sigiliul ei, prin stăruințele mai ales ale familiei Papacosta.

Până în 1899/1900 școala a fost mixtă, iar în primăvara acestui an școala de băieți s'a instalat în localul comunal, iar pentru cea de fete s'a închiriat o casă, fiind numită ca institutoare D-ra Har. Papacosta. Amândouă aceste școli funcționează cu câte cinci clase.

In vara anului trecut, au funcționat patru institutori: repausatul C. Dabura, Zicu Araia, Guli Papagheorghe și Cesar Hondrosom, iar la școala de fete două institutoare: Har. Papacosta și Vasilichia Naum.

Tabloul institutorilor și institutoarelor ce au funcționat până în prezent la școala română din Samarine.

NUMELE și PRONUMELE	Ani servită	A N I	NUMELE și PRONUMELE	Ani servită	A N I
I. Hondrosom	3	1879	Iota Nicolae	2	1900
Cursurile au fost intrerupt.	2	1880—1881	G. Diamandi.	2	1900
I. Hondrosom	3		Haricia Papacosta	6	1900 la fete
Demetrie Cuvati	2	1882	Gh. Hagibira	10	
Ioan S. Tomescu	7		Mihaliciu Fole	2	1901
Dem. Cuvati.	2	1883	Sterie Caragiani	2	
Ioan Hondrosom	3		Gh. Diamandi	2	
Ioan S. Tomescu	7	1884—1888	Haricia Papacosta	6	1901 la fete
Ioan S. Tomescu	7	1889	Gh. Hagibira	10	
Atan. Papaianu.	4		Mihaliciu Fole	2	
Ioan S. Tomescu	7		Cesar Hondrosom	4	1902
Atanase Papaianu.	4	1890	Constantin Dabura	4	
Simu Berberi	3		Haricia Papacosta	6	1902 la fete
Aristid Mila	4		Gh. Hagibira	10	
Atanase Papaianu.	4	1891—1893	Zicu Araia	3	1903
Simu Berberi	3		Cesar Hondrosom	4	
Gh. Hagibira	10		Constantin Dabura	4	
Aristid Mila.	4	1894—1895	Ianuli Hagibira	1	
Atanase Diamandi	5		Zisu Araia	3	
Gh. Hagibira	10		Cesar Hondrosom.	4	1904
Culuș Fole	3	1896—1898	Constantin Dabura	4	
Sterie Triandafil	2		Haricia Papacosta	6	1903—1904
Atanase Diamandi	5		Guli Papagheorge	1	
Gh. Hagibira	10		Zicu Araia	3	
Andin Nușu	2	1899	Cesar Hondrosom	4	1905—1906
Iota Nicolae	2		Const. Dabura	4	
Gh. Hagibira	10		Haricia Papacosta	6	1905—1906
Sterie Caragiani	2	1900	Vasilichia Naum	1	la fetă

60) Seres (vilaetul Salonic).

Oraș care numără 40,000 locuitori, este așezat în mănoasa câmpie cu acelaș nume, și este legat cu marile centre prin cale ferată. Din acest număr, 600 sunt Români convinși, 4400 grecmani, în mare parte expatriați din Voscopole, Cochinopole, Vlaholivade precum și cățiva din Vlaho-Clisura. Cei dintâi în genere meseriași săraci, din cauza persecuțiunilor, nu îndrăznesc să se declare de români și de teamă nici nu îndrăznesc să intre în legături cu institutorii români și să-și trimită copii la școală.

Școala românească din Seres, s'a înființat la 1900, de d-l I. Hondrosom. A fost bine privită primii 3 ani, până când grecomanii prinzând de veste pericolul ce amenința cultura grecească, au început o luptă mare și fățișe, înființând și un comitet ad-hoc intitulat «pronia». Grecii au în acest oraș 11 școli primare, un gimnaziu de băieți, o școală normală de fete, cu un personal didactic bine organizat. Turcii și Evreii asemenea sunt bine organizați în privința școalelor din acest oraș.

Dela înființarea școalei primare din Serres au funcționat: D-l și D-na I. Hondrosom 1900—1902.

- » Ioan Piahă 1902—1905 (2 Iunie)
- » Ioan Ciara (15 Nov.) 1904—1906.

Numărul elevilor ce au frecuentat această școală a fost:

In 1900/1 27 prezenți la examen, din 35 înscriși; în 1901/2 din 55 matriculați au fost prezenți în examen 27; în 1902/3 13 din 24; în 1903/4 11 din 14. In 1904/5 din cauza fanatismului și persecuțiunilor grecilor și grecomanilor, numărul copiilor a variat și a fost mai redus ca în anul precedent, iar în acest an școlar 1905/6 au urmat numai 4 elevi.

61) Smixi (vilaetul Monastir).

Comuna aromânească Smixi, așezată pe coasta răsăriteană a muntelui Pind, la poalele vârfului Vasilița, face parte din cazaua Grebena, vilaetul Monastir.

Ea numără peste două sute de familii, care emigrează în timpul iernei.

Locuitorii ei se ocupă cu creșterea oilor și cu cărăușia. Transportul ce face prin cai și catâri. În apropiere nu este nici o stație de cale ferată. Cel mai apropiat oraș este Grebena.

Încă dela 1886 s'a făcut încercări ca să se deschiză o școală românească în această comună, dar îndărătnicia locuitorilor a zădărnicit orice încercare. Școala este mixtă.

În această comună au funcționat ca institutori D-nii: Ioan Papahagi și Ioti Perdichi care funcționează și astăzi.

62) Șipisca (vilaetul Monastir).

Așezată pe un plai cu față spre răsărit și înconjurată de țarini și grădini, spre nord de orașelul Moscopole și la o depărtare de o oră de acest oraș, azi numără vre-o 60 familii, toate curat românești. Spre răsărit, cale de 4 ore cu trăsura depărtare, e orașelul Coritza. Ocupația locuitorilor din Șipisca este agricultura.

Școala din localitate funcționează din 1892 și este frequentată de 33 elevi, repartizați în cele 5 clase și divizia preparatoare. Afară de această școală, s'a mai deschis în 1904 o școală aparte pentru fete, cu institutoarea Fania Constantinescu având 2 clase primare, cu 19 eleve. Până în prezent nu s'au păstrat cataloage pentru a se ști situația elevilor.

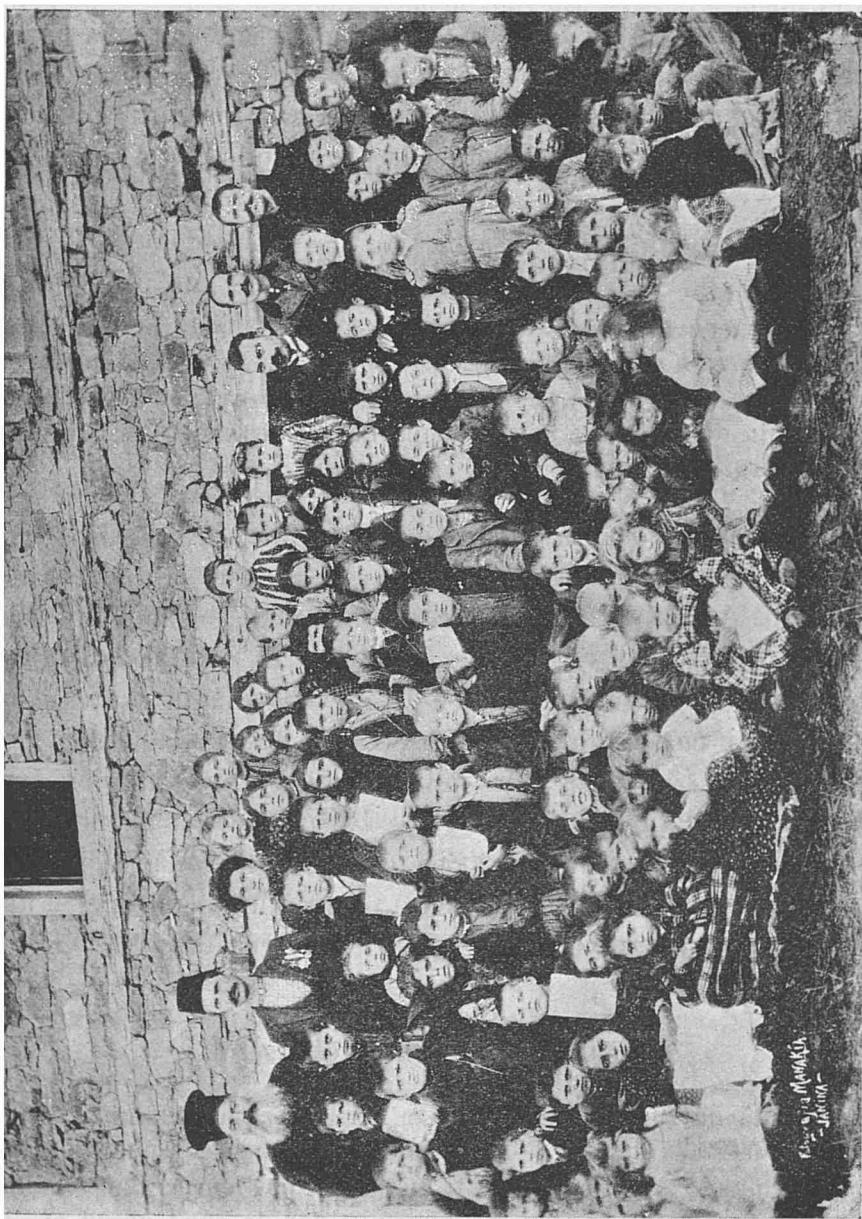
Școala de băieți a funcționat pentru prima oară cu institutorul Sotir Rafael, dela 1892 — 1897. Succesorul acestuia fù actualul institutor Tașula Zisi, care a funcționat aici neîntrerupt dela 1897. Localul școalei e proprietatea comunei și are 2 camere: una pentru băieți și alta pentru fete.

63) Turia (vilaetul Monastir).

Numită de turci și greci Kranea, această comună numără o populație de 2000 suflete, 800 români cu sentimente românești, iar 1200 grecmani. Alte naționalități aici nu se pomenesc. Până mai de unăzi numărul grecomanilor eră mai mic, dar de când grecii au început a duce lupta crâncenă contra aromânilor, cei slabii și fricoși se dau drept greci. Așezată la frontieră grecească, lângă o ramură a muntosorului Pind, în mijlocul drumului dintre Mețova și Grebena și la

depărtare de 12 ore de stația Calabaca din Tesalia, în această comună, românii se îndeletniceșc cu păstoria și agricultura.

Scoala românească din Turia datează dela 1884. Până

Elevii școalei din Turia.

la 1891 a fost mixtă, iar dela aceasta dată înființându-se școala de fete, clasele s-au separat.

Astăzi populația școalei de băieți numără 64 elevi, iar a celei de fete 32.

Tabloul elevilor și elevelor școalelor dela înființare :

Elevi	Eleve	Elevi	Eleve		
1884/85	25	—	1895/96	80	30
1885/86	28	—	1896/97	68	33
1886/87	40	—	1897/98	64	39
1887/88	65	—	1898/99	65	42
1888/89	50	—	1899/900	62	35
1889/90	70	—	1900/901	65	36
1890/91	70	—	1901/902	65	24
1891/92	80	22	1902/903	50	32
1892/92	80	28	1903/904	79	36
1893/94	72	31	1904/905	80	40
1894/95	70	26	1905/906	64	32

La școala de fete au funcționat ca institutoare :

1891—1900 Fana Cicma (Tana) 8 ani.

1900— azi Vanghelița Ceapara 5 >

1905—1906 Olimpia Mamali 1 >

Aglaia Tului 2 >

Fundatorul școalei de băieți e actualul institutor-director D-l Dem. Cicma și funcționază în localul comunei, iar localul scoalei de fete e cu chirie.

64) Târnova (vilaetul Monastir).¹⁾

Această comună se află situată la picioarele nord-estice ale muntelui Peristera, ea prezintă ochilor o perspectivă mai mult de cât pitorească și la prima vedere îți dă impresia unui mic orășel de munte. Populația ei se urcă până la 3000 de locuitori, cea mai mare parte grecmani, pe când greci curați nu există nici unul; turci abia sunt vre-o sută, bulgari cinci-zeci și vre-o cinci-sute-cinci-zeci de albanezi-româniizați, dar cu toții afiliați grecilor. Ocupația de căpetenie a românilor de aci este croitoria de haine naționale turcești, iar femeile lucrează lâna cu măestrie, făcând mai mult ciorapi, cu cari întreprind un bun negoț.

¹⁾ Este la o depărtare de 1½, oră de Monastir (Bitolia). .

In general starea locuitorilor este destul de înfloritoare, grație fabricilor de postavuri, flanele, brâne etc. ce sunt în această comună.

In Târnova s'a deschis în anul 1864, de către instituto-rul Dumitru Anastasescu ¹⁾, prima școala românească din Imperiul Otoman.

Iată cum ²⁾ însuși întemeetorul acestei școale povestește împrejurările în cari s'a deschis și fazele prin care a trecut:

Vederea comunei Târnova.

«Nu cu marea mea vrednicie, nici cu multa învățatură și a mea înțelepciune am făcut pasul acesta, ci cu voia lui D-zeu, fără de care nimic nu se face, după cum ne spune și steagul României pe care stă scris : «Nihil sine Deo» «Nimic fără D-zeu».

Când m'am dedat românismului se găseau învățați de-a noiștri, cari ar fi putut să înceapă acest lucru, după cum și filosofi se găsiau când creștinismul a făcut întâiul pas, dar Cristos în loc de filosofi și i-a ales pe apostolii săi dintre oameni simpli, pe scara de

¹⁾ Actualmente pensionar.

²⁾ Discurs rostit cu ocazia jubileului de 25 ani al liceului din Bitolia și publicat în revista „Lumina“ (vezi și Ecoul Macedoniei No. 52 din 1906).

mesceric, i-a daruit cu duhul sfânt și cu o răbdare fără seamă ca să poată duce înainte drumul croit de el. Tot aşa și D-zeu pentru propovăduirea învățăturii aromânești n'a ales filosofi, ci meșteșugari.

Pe aceștia i-a pus mai întâi la lucru, ca să deschidă poarta luminei, ca mai apoi să vie învățății ca să crească și să mărească puterea acelei lumini.

Dem. Anastasescu, întemeetorul școalei române din Târnova
(După revista „Lumina“ numărul jubiliar 1905).

Trebue să se știe că, dorința de a se deschide și în părțile noastre școli românești, s'a născut întâiu și întâiu la București. În anul 1860, s'a pus la București bazele unei societăți, constituită din bărbați români învățați și patrioți, cu scopul de a răspândi cultura și învățarea limbei române și în părțile noastre.

Această societate a scos o broșură, tipărită în limba greacă și dialectul aromân și a trimis din ea mai multe exemplare prin toate satele aromânești și pe la toate cafenelele din orașele turcești. Prin aceste broșuri, ei se rugau de români din Turcia ca să trimită tineri la București, ca să învețe carte românească ca mai apoi să se întoarcă ca învățători pe la locurile lor.

Pe vremea aceia eu mă găsiam la Constantinopol ca croitor, pe lângă care meșteșug mai învărteam și alte afaceri care îmi aduceau un bun câștig.

Dorind ca să văd cum merge comerțul în Rusia, m'am dus la Odesa cu scopul de a face o întreprindere comercială între Constantinopol și Odesa. Planul acesta însă nu mi-l am pus în aplicare; de oarece nu cunoșteam limba rusă și am pătit ca acela care «se duse după iepure și dete de urs».

Singurul folos cu care m'am ales prin ducerea mea la Odesa, a fost că am făcut cunoștință cu mai mulți români basarabeni și ovrei moldoveni, cu cari mă înțelegeam bine românește și de la cari pentru și mai marea mea nedumirire, am aflat că în țara românească se găsesc școale românești. După puțin m'am reîntors la Constantinopol, unde am deschis atelierul meu de croitorie, cu scopul de a mă punе de-a binele pe muncă, dar și de data asta nu s'a întâmplat după dorința mea, de vreme ce D-zeu m'a lăsat pentru altceva. Și întrădevăr să veдеți ce lucru vrednic de mirat mi s'a întâmplat. Într-o zi de sărbătoare m'am dus după o afacere într'un quartier al Constantinopolului, care se chiamă Galata și acolo m'am abătut la o Cafenea spre a mă răcori puțin. Acolo am găsit pe masa la care m'am așezat, una din sus pomenitele broșuri și m'am pus să o citesc și mult m'am veselit de cuprinsul ei.

Fără să mai întârziu m'am întors bun bucuros la atelierul meu și le-am dat de știre tuturor aromânilor, cari se găseau prin vecinătate, i-am strâns pe toți într'o cafenea, care se găsea în curtea unei moschei alături de mine și le-am comunicat tot ce se scria în acea broșură. I-am rugat ca parte din copiii cari se găseau pe la prăvăliile noastre să-i trimitem la București, ca să învețe carte românească și apoi să se întoarcă ca dascăli români în Macedonia.

In momentul acela li s'a părut tuturor că aceasta este o frumoasă idee și a rămas ca să ne mai întâlnim după o săptămână.

Cealaltă săptămână i-am strâns din nou și le-am cerut cuvântul hotărâtor. Atunci mi-au spus: «Fteriori avem ma nu dam că nu va să toarnă de acolo;» iar repauzatul Gheorghe Rușa, tatăl D-lui Pandu Rușa mi-a zis: «Este un cântec românesc care sună astfel:

«Dâmboviță apă dulce
Cine bea nu se mai duce».

Auzind aceste cuvinte mult m'am întristat, dar curând m'am recules și în aprinderea mea le-am zis: «Eu, cu toate că sunt în vîrstă de 25 de ani, o să mă duc la București, o să învăț carte românească și am să mă întorc în patrie ca dascăl român!» Aruncându-mă în brațele românismului prin cuvintele ce am rostit, dășii au încercat ca să mă abată de la o astfel de hotărâre, dar le-a fost zadarnică încercarea, de oarece eu am rămas neclintit în hotărârea mea, pentru că dorul de limbă nu se stingea și mintea mea s'bura departe

către Bucureşti. N'am aşteptat să treacă vreme la mijloc, ci într'una din zile am scos la vânzare toate sculele din atelierul meu, le-am vândut cum am putut și cu banii prinși pe ele mi-am scos tescherarea de drum și am pornit spre Bucureşti. Aci am ajuns în ziua de 20 Iulie, anul 1861. Timp de 3 zile am umblat ca un rătăcit necunoscând pe nimeni; a treia zi însă a dat D-zeu să mă întâlnesc cu un târnovean, compatriot al meu, cu numele Mihail G. Papamihali. Făcând cunoștință cu el, i-am arătat dorința care m'a mânat la Bucureşti, și el ca român și ca un bun prieten al părinților mei, m'a luat acasă și m'a găsduit în seara aceia, făgăduindu-mi că în ziua următoare mă va recomanda unui boer, care să mă pună la școală. Acuma luați aminte de oarece urmează cevă vrednic de mirat¹ :) În ajunul zilei în care trebuia să mă duc la boerul sus pomenit, am visat că un bătrân cu barba albă, m'a încins c'o sabie cu cingătoarea de aur curat și căruia eu i-am zic : «Domnule, cingătoarea mi-i mare», și el grăind mi-a zis : «S'o portă aşa cum ţi-o dau eu.»—M'am trezit din somn, fără să dau vre-o însemnatate acestui vis. Cealaltă zi compatriotul meu m'a dus la boerul acela, care se numia Cesar Boliac și căruia i-a arătat dorința mea. Intrând în camera lui, mare mi-a fost mirarea când am dat de bătrânu lui acela pe care îl visasem peste noapte. Se vede că-i voi fi atras simpatia încă dela cele dintâi cuvinte, de aceia m'a oprit la el acasă, punându-mi la dispoziție tot, de ce aveam nevoie. De oarece era vacanță, a pus pe un nepot al său, ca să mă prepare la limba română, până la deschiderea școalelor. La 1 Septembrie 1861 repauzatul Boliac m'a pus la internatul «Edifiantu», pe atunci sub direcția lui Constantin Codoreanu, care m'a iubit ca pre propriul său fiu și s'a purtat cu mine, cât timp am fost la școală, ca un bun părinte. În anul al treilea, adică la 1864, când mă găsim în clasa III liceală, la liceul «Matei Basarab», încă neînchis anul școlar, m'am îmbolnăvit aşă de rău, în cât am ajuns pe patul de moarte.

Insănătoșindu-mă mi-am zis : «De-oi mai cădea bolnav și de-oi muri la Bucureşti, împreună cu mine va muri și dorința mea și atunci toata jertfele și strădaniile mele vor rămânea zadarnice.»

Astfel de gânduri muncindu-mă, m'am retras de la școală, cu scopul de a mă întoarce la căminul părintesc ca dascăl român. Luând această hotărâre am înaintat o cerere la Domnitorul Cuza, dorind redeșteptarea noastră, a referit cererea mea la Consiliul de Miniștri, care mi-a dat 62^{1/2} minți²) pentru călătorie și alte cheltueli și a însărcinat pe Ministrul Instrucțiunei publice ca să mă trimită. În anul acela 1864, ca Ministru al Instrucțiunii publice și al Cul-

¹⁾ Vezi „Ecoul Macedoniei“ N-rul 1 și 2, anul IV, din 1906.

²⁾ Monedă de aur în valoare de 62 de piaștri.

lor era repauzatul Dumitru Bolintineanu, care, călătorind prin părțile noastre și cunoscând pe Aromâni, mi-a dat cu multă bunăvoieță, pe lângă banii necesari și cărți românești, și astfel părăsind Bucureștiul am ajuns la Bitolia, în calitatea mea de dascăl aromân, în ziua de 29 Iunie, 1864. Cealaltă zi, spre a mă conforma cu legile locale, m'am prezentat Onor. Autorități, împreună cu cărțile didactice aromânești, ca să le vază și să-mi dea voe ca să deschid școala românească. Acolo, dragomanul Georgeache și Comisiunea, găsind cărțile bune și cererea mea dreaptă, m'au lăsat să lucrez în plină voe și astfel la 2 Iulie, 1864, transformând propria mea casă în școală, am început să învăță odraslele Românilor să citească românește. Timp de 4 luni am mers bine cu școala, dar în Noembrie lucrurile au luat o altă față îngrijitoare, de oarece venind Husni-Paşa ca Valiu la Bitolia, Mitropolitul Benedict a pus intrigî în contra mea, numindu-mă agent revoluționar, trimis din România. Valiul Husni, dorind să știe de partea cui stă dreptatea, a trimis după mine doi jandarmi la miezul nopții, pe vremea unei furtuni înfricoșătoare, m'au luat din așternut, m'au dus la Bitolia și, m'au închis ca pe un rău făcător de rând. Tot atunci mi s'au luat și 1000 de exemplare de Abecedere, alcătuite de mine în graiul nostru și le-au trimis la Mitropolie, unde se găsesc până astăzi, dacă nu le vor fi distrus.

Ajutorul lui D-zeu însă, care la toate mi-a fost tovarăș nedespărtit, a făcut ca și de data asta durata încarcerării mele să nu fie mai lungă ca 18 ceasuri, dela miezul nopții, până la 9 de noapte, când am fost judecat și am eşit curat ca și lumina soarelui la toate întrebările Valiului, care mi-a dat drumul însă cu ordinul ca, de aci încolo să fac după placul Mitropolitului. Ca nu cumva pe drumul meu spre casă să mi se întâmple ceva neplăcut, de oarece vremuia cumplit, am fost întovărășit de 10 soldați.

Purtarea nedemnă a Mitropolitului Benedict, a adus un mare bine Românilor macedoneni. Indată ce s'a aflat la București de secfestrarea cărților mele și de încarcerarea mea, Guvernul ca să pună la respect pe călugării greci, pe cari de altfel îi urmăria pe vremea aceia, a zis : „*Nu voesc un dascăl aromân, haideți să le trimitem mai mulți.*“ Și fără multă întârziere, au trimis în Turcia pe Arhimandritul Averchie, român din Abela, care pe atunci se găsia la București și care a strâns de odată 25 de tineri români macedoneni și epirați, pentru cari s'a deschis în România, la București, și anume la Biserica Sf. Apostoli, o școală cu internat, unde mai târziu numărul lor s'a sporit cu mult. După ce tinerii aceștia au învățat carte românească, s'au întors pe la vîtrele lor părintești și au arborat flamura învățăturii aromânești prin toate colțurile pe unde se găsesc aromâni și astfel drumul îngust și scurt de până acumă, a început să

se lărgească și să se întindă din ce în ce mai mult. Eu, fiind urmărit de Mitropolitul Benedict, am fost nevoit în anul 1865, ca să mă reîntorc la București, unde am stat, am alcătuit și tipărit alte trei manuale de cărți, scrise în graiul nostru, cari cărți au contribuit cu mult, la redeșteptarea conștiinței naționale a românilor din Imperiul Otoman. De data asta luând cu mine de trei ori mai multe cărți ca la început, am plecat din București direct spre Constantinopol. Acolo, ca să m'asigur de bunul mers al școalei, am înaintat un lung memoriu către Marele Vizir, Foat-Pașa, care, rugat fiind și de Alexandru Golescu, pe atunci Agent al României la Constantinopol, a luat în vedere cele expuse în el și m'a trimis ca dascăl aromân cu acest ordin verbal: «Du-te și deschide școală românească, unde și place».

Incurajat de acest ordin, odată ajuns la Bitolia, spre a mă răs'buna de prigonirile ce mi s'au făcut, în loc să deschid școala din Târnova, am deschis alta nouă la Bitolia, în cartierul Mișcar Mahale, în casele mici ale D-lui Tașcu Macri. Cu cât bunul mers al școalei creștea, cu atât creștea și ura Mitropolitului Benedict, care prin deosebi lui intrigă pe lângă autoritățile imperiale, a isbutit ca să obțină exilarea mea din Vilaetul Monastir.

Am făcut tot posibil și am ajuns iar la Constantinopol, unde de data asta, am fost sprijinit în cererile mele de Ambasadorul francez și de către Constantin Bordeanu, român moldovean, foarte bun prieten cu Marele Vizir de pe vremea aceia, Ali-Pașa, și care era ca director al ziarului «La Turquie». Trebuie să se știe că și D-l Doctor George Toșu, sau Dosios, român din Magarova, astăzi ajuns Pașă la Constantinopol, m'a ajutat mult prin intervenția sa pe lângă Marele Vizir, având mare trecere ca doctor al familiei acestuia. Bine sprijinit din toate părțile, s'a pus capăt prigonirilor din partea Mitropolitului Benedict, care, blestemat și de D-zeu de nedreptățile sale, după puține zile de la întoarcerea mea la Bitolia, a fost permuat la Resna și de aci la Veria, unde, după o crudă și îndelungată boală a rămas mut și în urmă a murit. Așa pedepsește D-zeu pe cei nedrepti și fără de lege!

Și astfel după trei ani de prigonire, și după ce m'am dus de trei ori până la Constantinopol, s'a dat de Inalta Poartă ordin către Patriarhie ca să nu se amestecă în trebile școalelor române, iar către autoritățile provinciale, ca să nu supere întru nimic pe dascălii români.

Atunci, rugat fiind de bunii români din Târnova, am părăsit Bitolia și am redeschis școala din Târnova, tot în casele mele, unde, când cu mai mulți, când cu mai puțini elevi, când mai bine, când mai rău, am dus-o timp de *treizeci și cinci* de ani, pururea cu steagul înălțat.

Având însă în vedere vorba aromânlui că: „*Cu ună lăndurică nu s'fațe primăveară și cu ună lilice nu s'fațe veară*“, am lucrat cât mi-a stat în putință pentru deschiderea școalelor române din Ohrida, Gopești, Perlepe, Magarova și Nijopole. De oarece eram convins că o carte bine înțeleasă de elev, este nu numai instructivă ci și mai atrăgătoare, am alcătuit 13 cărți didactice, scrise în graiul nostru, din cari am tipărit 21000 de manuale și cari mai apoi s'au împărțit gratuit pe la toate școalele primare din Turcia. Iată acuma și titlurile acestor cărți: Abecedar simplu, tipărit la 1864; Gramatica, tip. la 1865; Terascripțiune (geografie), tip. la 1867; Istoria Românilor, tip. 1867; Scurtarea (prescurtare) din Istoria Sacră, tip. la 1867; Istoria nouului testament cu viața Domnului nostru Isus Kristos, tip. la 1881; Abecedar pentru fecior și adulți, partea II-a, tip. la 1882; Catihise, tip. la 1883; Abecedar cu vocabular, Carte de inclinare și Abecedar pentru adulți. Aceste trei din urmă s'au epuizat de mult. Pentru munca depusă la alcătuirea acestor cărți am fost onorat cu un ceasornic de aur din partea «Societății Culturale a Poporului Român», iar din partea guvernului cu Bene-Merenti cl. II-a. Așă dară, eu mi-am făcut datoria mai mult de cât mi se cerea și sunt împăcat cu conștiința, de oarece pe lângă muncă, am risipit fără cruce și propria mea avere întru atingerea unui scop sublim. Deie Domnul că întregul corp didactic să îndeplinească datoria cum mi-am îndeplinit-o eu și atunci vă asigur că isbânda va fi a noastră. Si ca încheere, rog pe Dumnezeu, să păstreze în susținutul tinerilor, cari au luat din mâna noastră flamura aromânișmului, nestins focul sacru al dragostei de neam și să nu fie nici odată lipsiți de piatra credinței și de duhul dragostei și al unirii între toți, pentru fericirea și mărirea neamului românesc.

Deie bunul Dumnezeu ca așă să fie!

Dragostea, cu care acest prim apostol a îmbrățișat cauza sfântă a neamului său și a luptat din puteri pentru redeschiderea conștiințelor, adormite de secoli, s'a transmis cu iuteală, încălzind simțirile celor mai tineri, cari rând pe rând s'au adunat sub drapelul arborat de dânsul. Școala sa din Tânova s'a populat încetul cu încetul, așă că azi ea are 5 clase și o divizie pentru începători. În anul 1890—1899 au fost în Tânova 2 școli românești, una întreținută de Societatea de Cultură Macedo-Română, având ca institutor pe Pițu Constantinescu și alta înființată de D-l D. Anastasescu; însă în urmă amândouă s'au contopit.

In primul an al înființării, școala a avut peste 80 de elevi, dar după ce începură intrigile și persecuțiile clerului grec, numărul lor varia între 20—30.

Un tablou, care să arate numărul exact al elevilor care frecuenteau școala din primul an al înființării nu există. Se găsesc însă registrele numai din anul 1899—1900, de unde se poate ști numărul elevilor:

Anul școlar	Incepători	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Cl. V	Total
1899—1900	33	7	4	11	8	5	68
1900—1901	22	6	7	7	5	4	51
1901—1902	26	6	6	4	10	—	52
1902—1903	33	6	3	8	2	8	60
1903—1904	41	7	8	4	10	7	77
1904—1905	12	5	4	5	3	5	33
1905—1906	10	5	2	2	—	1	20

Iată și un tablou de institutorii care au funcționat la această școală de la înființare până astăzi:

No. curent	Numele și Pronumele	Anii servicii	Totalul anilor servicii
1	D-l D. Anastasescu . . .	Dela 1864—1899 (Fiind cuprinsi și cei 4 ani cât a stat la Constantinopol ca delegat în afacerea Episcopatului).	35 ani
2	" Chirana	In anul 1890	câteva luni
3	" Pandu Rușa	Dela 1890—1899	9 ani .
4	D-na Anastasia Călin . . .	" 1891—1897	6 "
5	" Toma Apostolescu . . .	" 1892—1893	1 an
6	" D. Cionga	" 1893—1894	1 an
7	" D. Niculescu	" 1895—1897 și dela 1899—905	8 ani
8	" Vasile Naca	" 1895—1897	2 "
9	" Pitu Constantinescu . . .	" 1895—1896	11 "
10	D-soara Elena Tașcu . . .	" 1899—190	3 "
11	" Atina Macri	" 1899—1900	1 an
12	" Elisabeta Ciucă . . .	" 1900—904 și dela 1904—905	2 ani
13	" Tulia Scanderi . . .	" 1902—1904	2 "
14	" Iulia Constantinescu . . .	" 1905—1906	1 an
15	D-l Ioan G. Piaha . . .	" 1905—1906	1 an

Astăzi, funcționează la această școală doi institutori și o institutoare.

65) Üsküb (vilaetul Cosova).

Așezat pe amândouă malurile fluviului Vardar, acest oraș numără 53.480 locuitori de diferite naționalități: turci (25800) vorbind limba albaneză, bulgari (12700), sârbi (4500), țigani turci (5000) și țigani creștini (2500), jidani (1800), albanezi catolici (250) și români 930 dintre cari 490 grecmani. Prin acest oraș trece linia ferată ce vine din Serbia.

Ocupația românilor din Üsküb e comerțul și industria.

Școala românească funcționează de 11 ani (1895); este mixtă cu cinci clase și cu 4 institutori: Vasile Naca, Abdulah Mehmet pentru limba turcă, D-ra F. Caramino și D-ra Sultana Constante; aceasta din urmă pentru lucru de mână.

Tablou de numărul elevilor repartizați pe clase :

	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Cl. V	Total
1894/1895	20	20	—	—	—	= 40
1895/1896	23	20	10	—	—	= 53
1896/1899	20	17	8	4	—	= 49
1897/1898	18	12	6	6	5	= 47
1898/1899	15	15	8	7	6	= 51
1899/1900	17	16	9	6	5	= 53
1900/1901	12	15	9	5	4	= 45
1901/1902	10	17	10	6	5	= 48
1902/1903	16	10	9	5	5	= 45
1903/1904	15	9	8	6	4	= 42
1904/1905	20	8	7	4	5	= 44
1905/1906	24	8	4	3	3	= 42

Tablou de institutorii și institutoarele școalei și anii servîți :

1894/1895 D-l M. Mărăcine și C. Constante.

1895/1896 > > > C. Constante și D-ra Maria Anton.

1896/1897 D-l V Petrescu, D. Gramata și D-ra Maria Constantinescu.

1897/1898 D-l V. Petrescu, D. Gramata și D-na Elena Pocletaru,

1898/1899 D-l G. Ghica, D. Gramata și D-na Elena Pocletaru.

1899/1900 D-l G. Ghica, Abdul. Mehmet și D-na Elena Pocletaru.

1900/1901 D-l G. Ghica, Abdul. Mehmet, P. Chiristigi și Eug. Chiristigi.

1901/902—1905 D-l G. Ghica, Fana Caramino și Abdul Mehmet.

1905—1906 D-l G. Ghica, Fana Caramino, Abdul Mehmet și D-ra S. Constante.

66) Veles (vilaetul Cosova sau Scopia).

După statistica din 1905 numără aproape 19500 locuitori din cari aproape 11000 sunt Bulgari, 8000 Turci iar restul Români (160) și grecmani 280 cum și 10 Albanezi. Se află la o depărtare de $1\frac{1}{2}$ oră spre sud de Scopia și se înfățișează ochilor în formă de amfiteatru. Prin mijlocul acestui oraș trece fluviul Vardar și linia de drum de fier Salonic-Usküb-Niș. Ocupația de predilecție a Românilor din Veles e comerțul mic.

Școala românească datează din 1893 și este mixtă. Numărul total al elevilor pe anul scolar cursător e de 36 din care jumătate sunt fete. Repartiția lui pe clase este următoarea: cl. V 3; cl. IV 7; cl. III 1; cl. II 2; cl. I 4; începători 19; total 36.

Comunitatea română din Veles nu posedă un local propriu pentru școală. Funcționarea ei a fost fără întreruperei în mod regulat.

Lista personalului didactic dela 1893 – 1906 :

1893—1895 Tașcu Iliescu 2 ani

1895—1897 Nicolae Buia 2 ani

1897—1900 Mandu Baliu 3 ani

1900—1901 Tache Şebe 1 an

1901—1904 Nicolae Ceară 3 ani

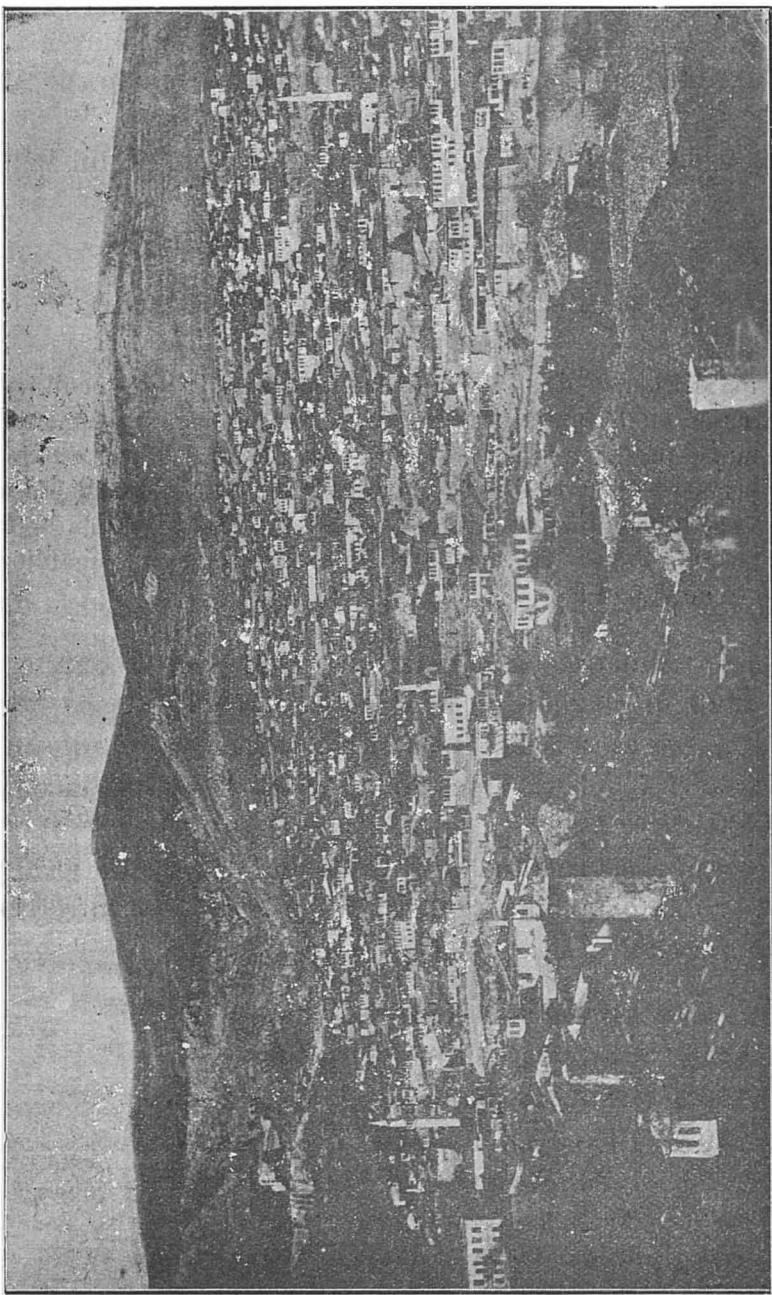
1904—1906 Mihail Păpușanu 2 ani

1897—1901 Tașcu Cazangi (al 2-lea institutor) 4 ani

1899—1900 Domnica Ciuli institutoare 1 an

1896—1897 D-na Nusca Buia » 1 an

1900—1902 D-na Veta Dâmbu » 2 ani
1902—1903 D-na Victoria Petra » 1 an

Vedere generală a comunei Veles.

1903—1905 (1 Ianuarie) Virg. Giomali $1\frac{1}{2}$ an
1 Martie, 1905—1 Sept. 1906 D-na Anast. Călina.

Tabloul institutorilor ce au funcționat la școala primară română din Turia dela înființare până în prezent și timpul cât a funcționat fiecare :

<u>anii serviți</u>	
3	1884—1887 G. Zisi și D. Cicma
1	1887—1888 N. Mironi și D. Cicma
2	1888—1890 M. Pineta și D. Cicma.
2	1890—1892 I. Tomescu și D. Cicma
2	1892—1894 N. Tacit, C. Carangia și D. Cicma
1	1894—1895 P. Hagigoga, C. Carangia și D. Cicma
1	1895—1896 P. Hagigoga, C. Carangiu, D. Cicma și G. Staghica
1	1896—1897 Gh. Staghica, St. Damașotă și D. Cicma
2	1897—1899 St. Damașotă, N. Cicma și D. Cicma
1	1899—1900 D. Papahagi, C. Carangiu, N. Cicma și D. Cicma
1	1900—1901 D. Papahagi, N. Cicma și D. Cicma
1	1901—1902 G. Staghica, N. Cicma și D. Cicma
3	1902—1905 N. Nibi, N. Cicma și D. Cicma
1	1905—1906 N. Nibi, N. Cicma, D. Cicma și C. Carangiu.

67) Veria (vilaetul Salonic).

La o depărtare de $2\frac{1}{2}$ ore de Salonic cu drumul de fier, pe un platou întins la poalele unui șir de munți ce se ramifică din Munții Dora se află așezat orășelul Veria, care înconjurat de vii și de grădini, prezintă o priveliște încântătoare. La Nord și la o depărtare de 3 ore se află satul Neaguște; spre V. între munți se află comunele românești *Doleani*, *Selia de sus* și *Xirolivad*, iar spre Sud vînă Salonicul cu care acest orășel e legat prin calea ferată care trece spre Caraferia.

Populațiunea acestui orășel care numără vre-o 15000 de suflete se compune din Turci (6500), Români (3000) iar restul greci, țigani, ovrei și bulgari.

Cea mai mare parte din Români de aci, își petrec timpul verii la *Xirolivad* și la *Selia* de jos și sunt comersanți și crescători de vite; se mai dedau însă și altor ocupațiuni.

Școala românească din Veria a fost înființată de Dimitrie Badralexi, fost elev al școalei Româno-macedonene dela Sf. Apostoli din București și primii doi ani de funcționare a fost

subvenționată de primăria comunei Iași. Datează dela 1870 Octombrie 5.

In 1889 s'a înființat și o școală de fete de institutoarea Olimpia.

Populațiunea școlară este foarte numeroasă, căci de unde la început avea, până la 30 elevi azi atinge țifra de 170. Alăturatul tablou ne învederează în deajuns cât a pătruns de adânc în mintea și inimile Românilor din această comună ideea de a se cultivă și desvoltă în sentimente românești:

Școala de băieți 1897–1906

Clasele	1897/98	1898/99	1899/900	1900/901	1901/902	1902/903	1903/904	1904/905	1905/906
V	14	10	8	10	10	8	10	10	16
IV	12	16	15	18	20	10	16	13	15
III	7	20	25	26	18	16	20	21	21
II	14	28	30	26	20	20	26	25	29
I	32	30	30	30	20	24	30	26	30
Incepători	45	32	34	46	40	32	41	65	67
Total	119	136	144	156	128	118	143	160	178

Școala de fete 1899–1906

Clasele	1899/900	1900/901	1901/902	1902/903	1903/904	1904/905	1905/906
V	2	3	4	3	3	1	9
VI	5	4	6	6	2	4	—
III	3	6	6	5	7	9	9
II	8	6	8	7	8	—	—
I	13	8	10	12	12	10	11
Incepători	64	48	50	57	42	64	77
Total	95	75	84	90	74	88	106

La școala de băieți funcționează în timpul ierniei 6 institutori. Doi din aceștia lucrează în timpul verii la Xirolivad iar 4 la Selia și la Marușa.

La școala de fete în timpul ierniei funcționează 2 institutoare, cari în timpul verii se transportă împreună cu locuitorii, una la Xirolivad, cealaltă la Selia și la Marușa, unde locuitorii se coboară cu turmele lor.

De la înființarea ei (1870) a funcționat neîntrerupt timp de 5 ani subvenționată de primăria comunei Iași. În 1875 însă din cauza unor reclamațiuni din partea câtorva răi voritori, subvențiunea școalei a fost suprimată, iar școala a început de a mai funcționa timp de 2 ani: dela 1877/78 funcționarea ei a fost normală până azi.

Până în anul 1889 a funcționat un singur institutor Demetru Bardalexii. În acest an funcționează 3 institutori: D. Badralexii, I. Dalametra și Hristu Papari. În anul școlar 1890/91 școala are 5 institutori: cei dintâi și Tanașoca cu Hiandu

In 1891/92 6 institutori cei de până acum plus Sterie Chiriazi. In 1892/93—1899/900 funcționează 5 institututori. iar dela 1903 până azi câte 6 institutori.

La școală de fete : în primul an a funcționat ca institutoare D-ra Olimpia, în 1892—1904 două institutoare, dela 1904 până în 1905 trei institutoare, iar dela 1905 Septembre două institutoare.

Tabloul institutorilor

1. D. Badralexii dela 1870—1902 32 ani
2. Iancu Dalametra, institutor. 1889—1893 4 ani
(prof. de curs secndar). . 1893—1901 8 ani
institutor . 1901—1905 4 ani
3. I. Chitu, în cursul iernei. . 1893—1894 câteva luni
4. N. Buia, câteva luni . . . 1893—1894 câteva luni
5. Ion Papahagi. 1893—1902 (mort) 9 ani.
6. Ap. Tanșoca 1890—1905 15 ani
7. Sterie Chiriazi 1891—1905 14 ani
8. Hristu Papari 1889—1905 16 ani
9. Alexi Ciumetti 1901—1905 5 ani
10. Sterie Duli 1905—1906 din Setemb.

Tabloul institutoarelor

1. D-ra Olipmia 1889—1890 un an
2. Domnica Ioan 1890—1892 doi ani
3. Parask. Jardili. 1891—1892 un an
4. Evanthia Ciapara. 1892—1893 un an
5. Nușca Tașcu 1892—1897 5 ani

6. Emilia Bradalexi 1893—1906 13 ani
7. Anastasia Carafoli 1899—1902 3 ani
8. Hariclia Carafoli 1902—1906 4 ani
9. Natalia Capitanu 1904—1905 un an

Cu toate presiunile ce grecii prin clerul lor fac și în aceste părți, elementul românesc fiind foarte strâns unit și conștient de sine, rezistă cu multă energie și se desvoltă viguros.

68) Vlaho Clisura (vilaetul Monastir).

Origina locuitorilor cari alcătuiesc această comună este românească, iar numărul lor e de 3500 dintre cari 1000 sunt grecmani. Casele sunt așezate ca în amfiteatru cu privirea spre răsărit pe coasta muntelui Viciu. Spre apus se întinde câmpia «Castoriei» iar la răsărit aceia a Saroghioliei. Către apus, la o depărtare ca de 5 cearșuri, dai peste orașul Castoria. În apropiere nu există nici o apă curgătoare; în schimb sunt câte-va lacuri. Transporturile sunt făcute cu caii, iar stația de drum de fier «Exisul» se află la o depărtare de 4 ore. Cei mai mulți din Vlaho-Clisureni se ocupă cu negoțul.

Ca pretutindeni, grecii căutau și aci să înghiță și să facă a se pierde cu desăvârșire elementul românesc pe care ei îl pregătiau pentru asimilare. Providența care a apărut însă poporul românesc în toate ocaziunile grele, a venit și aici să redeștepte simțimântul patriotic al acestuia, prin cel mai însemnat apostol al Macedo-românilor, Apostol Mărgărit, inspector mai târziu al școalelor române din imperiul Otoman și al cărui nume va trăi de-a pururea în mijlocul connaționalilor săi Români. De aici a pornit el mișcarea care mai târziu a aprins inimile înăbușite ale Românilor, de patriotismul cald pe care el îl însuflă cu atâtă putere de convingere, în cât a produs redeșteptarea națională. Nu putem trece cu vederea începuturile acestei redeșteptări care se face astfel¹⁾:

In 1862 începu Apostol Mărgărit a predă românește. La început n'au fost lecțiuni formale, ci numai o explicațiune în limba română a lecțiunilor predate în limba greacă vulgară și în cea elenă. Mai înainte un profesor, chiar Român de-ar fi fost, s'ar fi crezut dezonorat, dacă ar fi explicat ele-

¹⁾ Cele ce urmează, sunt redate după revista „Con vorbiri literare“ anul VIII No. 5 și 6 din 1874 din articolul „Apostol Mărgărit și școlile române de pe Dunăre“.

vilor săi o vorbă, o dificultate gramaticală în această limbă adică în limba maternă.

Ca să facă să progreseze elevii săi mai bine, și tot deodată ca să și împlinească mai bine datoriile sale către comună, *Apostol Mărgărit a crezut că trebuie să părăsească acest sistem* mai cu seamă în privința celor mai puțin înaintați. Elevii săi învățau dară și dânsii limba greacă, dar în loc să le explice lucrurile dificile într'un idiom, pe care copilul nu-l cunoștea de loc și încă mai puțin să-l înțeleagă, el întrebuință limba maternă, și ca să fie și mai lesne înțeles de copii, le indică corespunderea gramaticală a timpurilor, a modurilor, a persoanelor în ambele limbi. Această explicație în limba maternă, nu numai că a făcut studiul mai plăcut elevilor, ci încă le a făcut ca în 2—3 luni să facă mai mult progres, decât n'ar fi făcut într'un an și mai bine cu vechiul metod. Ce e mai mult, după terminarea claselor, copiii de tot mici, cari până atunci nu spuneau nimic acasă despre cele ce învățau în clasă, au început a povestî la frați, surori și părinți câte o istorie nouă, sau a face comparație între o vorbă greacă și română. Dar mai ales la examenele publice, au fost simțite progresele ce făcuseră elevii. Părinți, frați, surori, au văzut copii mici explicând în românește cărțile grecești puse în mâinile lor; mai înainte ei făceau examenele într-o limbă ce ei înțelegeau foarte puțin. Munca lor acum nu mai era o enigmă. Aceste succese au câștigat lui Mărgărit o mare onoare din partea elevilor și a părinților, o nemărginită reputație de cunoștințe și capacitate. Mulți profesori l'au invidiat și pentru una și pentru alta.

Însuși patriarhul grec fu îndată informat despre cele ce se petreceau la Vlaho-Clisura, prin arhiereul din Castoria Nicifor, pe atunci membru în Sf. Sinod din Constantinopol. Pentru că secretarul său Gavoyani și representantul său vizitau școala de mai multe ori pe an și asistau la examenele publice și fiindcă chestia bulgară făcea mare sgomot, patriarhul, după cererea arhiereului din Castoria și după instigaționile celor doi, dă următorul ordin către locuitorii comunei Vlaho-Clisurei :

Protocol 912. «Prea pioși preoți și prea onorabili primății ai comunei Clisura, vă bine-cuvântăm părintește. Fiind că o mai lungă ședere a institutorului Apostol Mărgărit este vătămătoare comunei voastre și că va să aibă consecințe neplăcute, trebuie pentru motivuri înalte și indispensabile să-l goniti din comuna voastră, împreună cu familia sa, silindu-l să meargă în patria sa. Indată dară ce veți primi această scrisoare, goniti-l din comuna voastră cu familia sa; vă ordonăm aceasta absolut. Grăbiți-vă tot-deodată a ne anunța prin răspunsul vostru expulsiunea sa, căci dacă nu veți asculta la prezentul nostru veți fi responsabili și inexcuzaibili».

(4 Febr. 1864 Const. † Sofronie, arhiereu al Constantinopolei și patriarch ecumenic, † O Kizicu, † O Eraclias, † O Castorias, † O Sisanion, † Grebena... (cei 12 membrii ai sinodului).

La această epistolă-ordin Vlaho-Clisurrenii răspund :

«Plecându-ne cu o pietate și umilință filială înaintea prea divinei voastre, Prea Sânție și a prea On. Sf. Sinod, sărutăm Sf. voastră mâna dreaptă.

Venerând cu prea mare umilință prea divina voastră, Prea Sf. și cele de 3 ori venerabil Sf. Sinod, ne prezentăm înaintea Ei cu această prea umilită suplică ca să-i facem cunoscut, că la momentul chiar, când am primit prea venerata scrisoare, prin care ne ordonați pentru motive misterioase să destituim pe d. Apostol Mărgărit din funcțiunile sale școlare și să-l gonim de aci, am citit-o într'o adunare generală ținută ad-hoc.

Dar cu cât comuna a văzut pe de o parte cu bucurie pe prea afecționala sa mamă Marea biserică a lui Crist, că se interesează de turma sa creștină, cu atât a văzut pe de altă parte cu durere minciunoasele și născocitele știri ce v'au dat. Invidia și egoismul au fabricat negreșit aceste minciuni, ca să abuzeze de paterna voastră afecțiune și să îșele buna voastră credință.

Cât despre ordinele, de altmintrelea fără fond, ce prea Sf. voastră ne dă, ne-a cauzat o prea mare durere; pentru că execuțiunea lor, ar avea pentru junimea noastră triste efecte și pentru un profesor care de mai mult de zece ani

le procură o educațiune religioasă, morală, elenică, o urâtă nedreptate. Și mai întâi de toate un lucru, care ar face ecuex-țiunea ordinelor voastre mai mult vătămătoare pentru feciorii noștri, este că n'am putea află un alt profesor, care să aibă pe lângă instrucțiune și neprețuitul avantaj de a cunoaște limba feciorilor noștri. D-l A. Mărgărit, cunoscând limba elevilor, le explică în limba maternă expresiunile grece, ce ei nu înțeleg. Prin modul acesta feciorii noștri înțeleg ceeace învață, fac progrese mai repezi, se familiarizează mai bine cu limba greacă, cu atât mai mult o preferă celei române. În sfârșit instalarea unui alt institutor nu ne promite fructele ce produce școala noastră prin aplicațiunea și capacitatea acestuia.

Execuțiunea ordinelor voastre ar fi asemenea o nedreptate către institutorul A. Mărgărit, căci prin zelul cu care-și împlinește datoriile sale profesorale, prin conduită sa înțelege și pacifică, prin modul său de a instrui, și-a câștigat stima, admirățiunea și mulțumirea tuturor oamenilor, aşa în cât, fie în particular, fie în public, fie aici, fie aiurea, nu se vorbește decât de talentul D-lui Ap. Mărgărit și de fericirea ce are junimea noastră de a-l avea de învățător.

De parte dară ca comuna noastră să fi primit vre-o daună sau supărare din partea acestui institutor, ca să aibă a se plânge și să provoace schimbarea lui; ea n'a primit dela dânsul, decât numai mari binefaceri. Pentru aceasta ea ar privi ca o nefericire pierderea unui astfel de învățător».

«Plini de speranță în paterna solicitudine a prea divinei prea Sf. voastre și a prea on. Sf. sinod pentru turma ce v'a încredințat Isus Christos, nu ne îndoim că veți luă în considerație conștiincioasa cerere a unei comune întregi, interesele sale, foloasele sale și mai cu seamă că veți judecă și veți decide conform cu adevărul și cu dreptatea. Sperând aceasta și plini fiind de respect și de supunere filială, am subsemnat prezenta. (Urmează semnăturile eforilor școalei în No. de 65). Vlaho-Clisura, Eparhia Castoria în 26/II 1864.

Această petițiune fu trimisă la C-pol către comunitatea Vlaho-Clisurenilor din acel oraș. Aceștia merg însăși în semn de manifestațiune la patriarh, care le spune să trimită numai

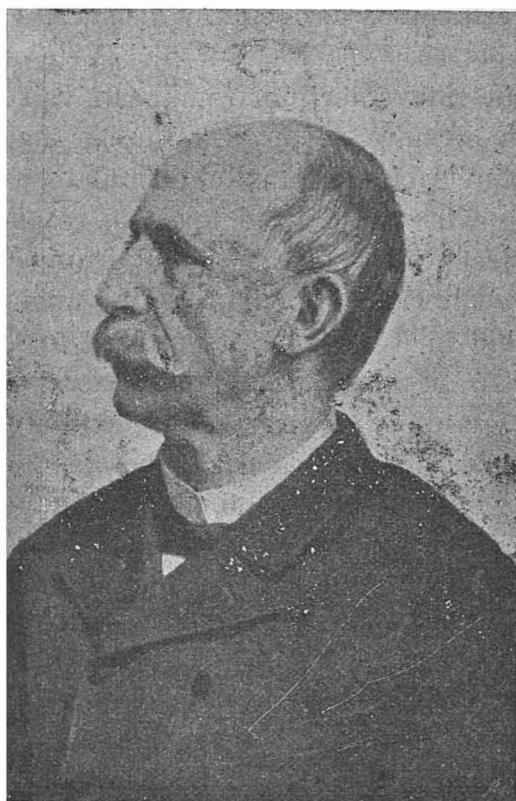
o delegație. Ei aleseră pe Stefan Lecu, Stefan Mașiu și Goga Nedu cărora le-a mai dat o petiție spre a o înmână patriarhului, tot cam în sensul celei dintâi.

Răspunsul patriarhului fu negativ. «Nu pot revoca ordinul» zise patriarhul. «Mărgărit trebuie să plece». Văzând acestea, Vlaho-Clisurenii se grăbiră să trimită la guvernatorul din Monastir o petiție, prin care reclamă menținerea lui Mărgărit în comună ca învățător. Guvernatorul din Monastir s'a mirat mult de această petiție. «Nu cunosc această afacere, răspunse el, însă voi trimite petiționea comunei la Caimacan ca să dea ordinele necesare la Mudirul din Castoria spre a nu vă supără institutorul vostru». Mirarea Caimacanului din Castoria fù mai mică decât a Pașalei din Monastir, dar încurcarea sa fù cu mult mai mare, căci el se aflà cu ordine contrazicătoare în mâna. Un ciauș ii adusese cererea Vlaho-Clisurenilor din Monastir în favoarea lui Mărgărit, iar arhiereul din Gheorghea ii dăduse un ordin care venea dela Sublima Poartă contra acestui institutor.

Oricât de dispus ar fi fost ca să facă plăcerea arhierului, Caimacanul n'a lipsit de a controla aici două lucruri foarte ciudate: 1) că acest ordin ce venea dela Constantinopol nu venea pe cale oficială 2) că i-a fost remis de un arhier, în a cărui eparhie nu se aflà Vlaho-Clisura. Bănuind aici vre-o intrigă grecească, trimise să chieme pe institutorul în chestiune.

Ajuns în Gheorgheia, A. Mărgărit se prezenta la Caimacan, ii explică toată afacerea și-l rugă să trimită pe secretarul său în Vlaho-Clisura ca să cerceteze despre toate; dar acesta nu vroia spunându-i că ori unde îl va îngădui și-l va recomanda numai să plece din acea comună. Atunci Apostol Mărgărit ceru un termen de 2 luni spre a merge la Constantinopol să aducă această afacere înaintea lui Ali Paşa ministru de externe la Constantinopol; ceea ce i-se permise. Acolo prezenta prin N. Bordeanu plângerea sa. Ali Paşa, se purtă cu multă bună-voință față de Mărgărit, văzù cuprinsul celor reclamate, ii mai ceru oarecari explicaționi, văzù copiile celorlalte hârtii ce priveau chestia lui și-i zise că poate să se întoarcă în Vlaho-Clisura, promînând lui Bordeanu că are să

facă a încetă piedecile Patriarhului grec. În adevăr un ordin fu imediat trimis în acest sens autorităților locale prin cерeяa lui N. Bordeanu (Martie 1866). În urma unor noi unelătiri, tot în luna Martie (1867 însă) venî un al doilea ordin către autoritățile locale din Vlaho-Clisura în care se zicea «că piedicile puse D-lui A. Mărgărit provineau dela patriarhul

† Apostol Mărgărit

grec, dar că nici patriarhul, nici arhiereii nu se pot amesteca în ceea ce privește școala fondată de comună. Comuna trebuie — zicea Ali Paşa — să aleagă pe învățătorii de școală și să-i dea afară, dacă nu-și fac datoria.

«Cât despre școala ce-și propune D-l A. Mărgărit să fondeze — adăogă ordinul imperial — autoritatea locală va trimite să cerceteze locul și să întrebe pe vecini dacă nui supără aşezarea unei școale în apropiere de locuințele lor ;

dacă nimeni nu va reclamă sau dacă reclamațiunile nu vor fi drepte, se va autoriză construirea sus zisei școale. În puterea d. A. Mărgărit poate să aibă nu numai școală românească în propria sa casă, ci și să construească una în mijlocul comunei. Dânsul ce face însă? continuă cu lecțiunile sale particulare până în primăvara anului 1867, când comuna Abella îl cere ca învățător de limba română. La început Apostol Mărgărit refuză dar comuna insistă: «Veniți cel puțin, și zicea, să petreceți câțiva ani aici. Veți organiză școala noastră și prin câteva lecțiuni românești veți pune pe institutorul nostru în stare de a predă limba maternă». Să nu asculte rugăciunile comunei astfel formulate, a părut lui Mărgărit o lipsă de filantropie și o lipsă de respect către rudele șoției sale; pleacă dar, petrece timpul frumos din 1867 în Abella, face locuitorilor serviciile cerute; apoi în timpul când familiile descind în Tesalia, el se întoarce în Vlaho-Clisura și în sfârșit deschide o școală de limba română. Abia că s'a deschis și s'a umplut. Agenții panelenismului puseră intrigi în contra ei; arhierul din Castoria amenință cu escomunicarea, sperie pe cei săraci, bături copii, nimic n'au putut însă face.

«Pentru ce vrei să merg la școală greacă?» zicea un copil tatălui său, «tu nu ești grec, mama nu e greacă; acasă nu vorbim grecește; aici toți suntem români; la școala comunală nu trebuie să se învețe limba greacă, ci cea română. În Grecia n'au școale române, pentru ce avem noi aici școli grecești?».

Anul 1868 a fost destul de pacinic, ideile propagate de Mărgărit prindeau rădăcini tot mai adânci, în ciuda panele-niștilor, ajutat de un al doilea institutor Tulliu Tacit. Arhierul din Gheorghe intriga mereu contra lui Mărgărit, care aflând scrise Consulului Austriac din Monastir în această privință. Acesta ceru un ordin dela Mutesariful (prefectul) în favoarea protejatului său.

Localul unde funcționa școala era prea mic și nu încăpeau mai mult de 50 elevi: de aceea Mărgărit se hotărî să mute școala; dar și cu această ocasiune avu de întâmpinat o mulțime de dificultăți. Cu toate aceasta școala se populă mereu în ciuda panelenilor, iar A. Mărgărit lucră sub pro-

tecțiunea Austriei, pentru a fi pus oarecum la adăpostul persoane cuțiunilor autoritaților. Cu chipul acesta a putut să inspire persoana sa oarecare temere acelor autoritați și să lucreze cu succes.

Acesta este pe scurt istoricul începutului școalei române din Vlaho-Clisura. Până în 1881 ea a funcționat ca școală mixtă; în acest an însă, s'a înființat și o școală de fete separat. Până în anul 1891 nu există local propriu, în acest an însă s'au cumpărat două clădiri destinate școalelor. Dela 1868—1872 au funcționat institutorii Mărgărit și Tulliu Tacit fără a suferi piedici. În acest an însă, în 1877 și în 1889 au fost închise pentru câteva vremi, iar în 1891 s'a făcut afroismul cel mare, când școalele au fost despopulate. Dela 1889 începând pentru băieți și dela 1898 pentru fete s'a putut face o statistică. Astfel avem de atunci elevi: în 1889 = 66; 1890 = 70; 1891 = 32; 1892 = 75; 1893 = 80; 1894 = 95; 1895 = 74; 1896 = 109; 1897 = 123; 1898 = 123; 1899 = 126; 1900 = 117; 1901 = 122; 1902 = 128; 1903 = 120; 1904 = 104; 1905/6 = 75 înscriși. Din cauza amenințărilor din partea greilor actualmente urmează regulat 40 elevi.

Pentru școală de fete: 1898 = 78; 1899 = 82; 1900 = 80; 1901 = 70; 1902 = 70; 1903 = 40; 1904 = 45; 1905/6 = 60 din care urmează în mod regulat 35 eleve.

Tabloul institutorilor și institutoarelor școalelor din Vlaho-Clisura dela început până în prezent.

N <small>º</small>	N <small>UMELE INSTITUTORILOR</small>	A <small>NI</small> I de funcție	N <small>UMELE INSTITU<small>T</small>OARELOR</small>	A <small>NI</small> I de funcție
1	Apostol Mărgărit (dir.).	1868—1875	1 Anastasia Antonescu (dir.)	1881—1882
2	Tulliu Tacit	1883	2 Sofia Leon	1881—1882
3	George Adam	1878—azi	3 Maria Teodorescu (dir.)	1882—1883
4	Nicolae Nacea	1878—1905	4 Alexandr Abeleanu-Calotescu	1883—1887
5	Dumitru Cuvati (direct.)	1883—1886	5 Marigo Damianovici . . .	1883—1894
6	Dumitru Abeleanu "	1886—1888	6 Anastasie Hristoforidi (dir.)	1887—1888
7	Constantin Ghica "	1888—1905	7 Marița Binecu (direct.).	1888—1897
8	Ioan Biciola	1892—1893	8 Olga Cerneschi "	1897—1899
9	George Zizi	1893—1894	9 Aurelia Bentu "	1899—1901
10	Dumitru Brindu	1894—1895	10 Domnica Marcu "	1901—1905
11	Arghir Ghirușca	1895—1896	11 Nușca Binecu	1898—1901
12	Nicolae Nibi	1896—1897	12 Chia Binecu	1897—1903
13	Ahile Dimciu	1897—azi	13 Olga Binecu	1903—1905
14	George Cupelu	1897—1905	14 Polixenia Baravachi (direct.)	1905—azi
15	Petre Baravachi (dir.) .	1905—azi	15 Maria Teohari	1905—azi

69) Comuna Vlahoianî (vilaetul Monastir).

Este locuită numai de Români și Greci. Cei dintâi o locuiesc numai în timp de iarnă, ceea ce face ca numărul acestora să varieze în fiecare an, pe când familiile grecești fiind stabile (61) numărul se poate cunoaște exact. În anul acesta 1905/906 sunt 116 familii românești venite din comunele Samarina (33 familii), din Furca, din Pleasa (62 de familii fărăorete) și din Călivele-Ohrida (Perivolești) (16 familii). O a 3-a parte din Români sunt Grecomani. În total în Vlahoianî sunt aproape 1000 suflete.

Această comună așezată la sfârșitul câmpiei Elasona spre sud, pe trei coline ce formează 3 mahalale, din care una este exclusiv locuită de Români, a 2-a de grecomani și a 3-a de greci, este udată de trei gârle Xireai, Cărcălețul și Vlahoianî.

La o depărtare de $4\frac{1}{2}$ ore se găsește Elasona, capitala districtului. Drumurile sunt impracticabile iar comunicațiunea cu împrejurimile se face cu caravane de cai și catâri. Locuitorii, români mai ales, se ocupă cu creșterea oilor.

Școala românească din Vlahoianî e înființată în 1882 și a funcționat regulat cu 4 clase primare.¹⁾ Se datorește stăruințelor reposașilor patrioți români Zisi Dima și Adam Araia. Cel dintâi institutor, care și-a oferit cu drag serviciile sale cauzei culturale a Românilor de aci, a fost bâtrânul institutor (pensionar) Ion S. Tomescu din Avdela. Astăzi funcționează doi institutori și o institutoare. Din catalogul anului trecut se vede că numărul total al elevilor a fost de 49. În decursul acestui an școlar, teroarea ce a bântuit prin Macedonia, a făcut ca locuitorii să nu îndrăsnească să trimite copiii la școli; de aceia și aici numărul elevilor ce au urmat regulat la școală e abia de 6.

Tabloul institutorilor ce au funcționat în Vlahoianî
de la înființarea școalei române până azi.

1. D-l I. S. Tomescu	1882—1890	5. D-l Iota Nicolae	1899—1902
2. » Atanasi Papa		6. » Mihail Fole	. 1902—1904
	Ion 1890—1895	7. » Zicu Araia .	1904
3. » Andin Nuști	. 1895—1904	8. » Leon Cons-	
4. » Sterie Tran-		tantinescu .	1904
dafili . . .	1896—1897	9. D-ra Marița Ionescu	1904—06

¹⁾ În timpul verii școala funcționează în Samarina, iar în buget școala e trecută sub numele Samarina-Vlahoianî (vezi anexa).

70) Vodena (vilaetul Salonic).¹⁾

Spre Apus de Salonic și la o depărtare de 5 ore cu trenul, este așezat pe linia Salonic-Monastir orașul Vodena, care numără o populație de aproape 12.000 suflete, în majoritate Bulgari. Restul populației aparține altor naționalități. Șasezeci de familii sunt românești dar și din acestea 20 sunt greci. Afară de aceste familii românești cari sunt stabilite aici, mai vin spre iarnă foarte multe alte familii de iernează, mai ales din Gramoștea. Orașul e așezat pe un platou frumos, în formă de amfiteatru, la dreapta liniști de cale ferată Salonic-Monastir având și o stație de cale ferată. E străbătută de o mulțime de ape curgătoare și de jur împrejur sunt plantații de duzi, cireși și alți pomi roditori.

Ocupația de căpătenie a Românilor din această localitate este comerțul.

Scoala românească din Vodena²⁾ este autorizată³⁾ și s'a deschis în ziua de 14 Noemvrie 1905, este mixtă cu 5 clase, având mulți elevi veniți din Fetița-Gramaticova. Numărul elevilor și elevelor înscrise a fost 70: în clasa V un elev, în clasa III doi, în clasa II șase, în clasa I cinci, începători douăzeci și trei; iar eleve au fost: în clasa II trei, începătoare patruzeci.

Ca institutori au funcționat în cursul anului 1905/6 D-nii: Nic. I. Zeana, Tache Moraru și D-ra Maria Macavea.

71) Comuna Lipoș (vilaetul Salonic).

La o depărtare de un ceas de orașelul Poroi-de-sus, la poalele muntelui Beleș, se află comuna Lipoș.

Prin mijlocul comunei trece râul cu același nume, iar spre Sud se deschide o câmpie întinsă și mănoasă. Are climă foarte sănătoasă.

Numărul locuitorilor se ridică la 140 de familii, dintre cari 40 sunt aromânești, mai toate venite din Avdela, iar restul sunt bulgărești.

Românii de aci se ocupă cu creșterea vitelor.

Scoala românească din Lipoș s'a deschis în ziua de 27

¹⁾ În ultimul moment am primit relațiunile de mai sus de la D-l I. Zeana institutor în localitate.

²⁾ Nu este prevăzută în bugetul aprobat de Ministerul Instrucțiunei pe exercițiul anului 1905–1906 școala aceasta fiind deschisă mai târziu, de acea nici nu a fost trecută în partea generală a lucrării de față.

³⁾ Autorizația a fost obținută în urma stăruintelor locuitorilor din oraș anume: D-nii Tuși Tufecci, G. Ciocu, G. Ștefănescu, frații Calusi, Ianaca, Cusitaru, Preos, Popa Mihali din Gramativova și mai ales D-lui Tache Moraru.

Fevruarie a. cor. cu un număr de 30 de elevi ¹⁾ și eleve în cele 2 clase cu cari a început să funcționeze pe anul școlar 1905/6 cu un singur institutor D-l Sterie I. Mamali.

Această școală nu a fost prevăzută în bugetul an. 1905/6.

* * *

Afară de școalele și comunele despre cari am tratat până aici mai se găsesc trecute în bugetul Ministerului Instrucțiuniei pe anul 1905/6 și în statele trimise de Administrațiunea școalelor și bisericilor române din Turcia, școale primare în următoarele 4 comune:

1. *Palanca* școală mixtă având ca institutor dela Aprilie pe D-l Gușu Gaga iar până atunci în state figurează D-l George Celea trecut aici dela Selia Paleani.

2. *Selia Paleani* cu 2 școli și 4 institutori.

Prin rap. 429 din 27 Dec. 1905 D-l G. C. Ionescu administratorul școalelor și bisericilor române din Turcia arată că în această localitate e suficient să funcționeze un singur institutor. Cursurile se fac numai în timpul verii.

3. *Târna Reca*. La școală din această comună care a fost înființată în toamna anului 1905, figurează în buget institutorul N. Marcu, pe lângă care au mai fost detașați dela alte școale D-l G. Zografu și D-ra Venera Buracu.

4. *Ferizovici* înființată la începutul anului 1905/6 având de institutor pe D-ra Olga Nance.

Regret cu nu mi s'au trimis și asupra acestor 4 comune ca pentru celelalte comune răspunsurile cerute prin chestionarul înaintat Administrațiunei școalelor și bisericilor române din Turcia, și nici prin alte mijloace nu am putut obține informații de cari avem nevoie la alcătuirea sumară a istoricului școlar din aceste comune.

Cele două școale dintâi înființate în anul 1904, au fost subvenționate până la Aprilie 1905 din fondul extraordinar, când au fost trecute în buget.

¹⁾ După afirmațiile institutorului local d-l Sterie I. Mamali. Școala din comuna Lipoș nefind trecută în bugetul anului 1905/6 și neexistând lucrările referitoare la deschiderea acestei școli până în momentul când punem sub presă primele coale ale lucrării de față am trecut-o pe această pagină.

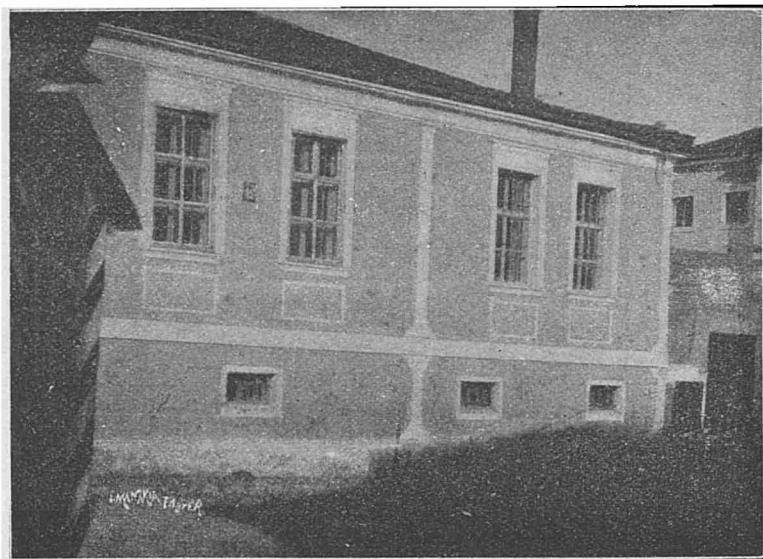

Vederea comunei românești Pisuderi (Macedonia). (Scoala românească din această comună, nu mai funcționează).

B) ŞCOALELE SECUNDARE.

Liceul românesc din Bitolia înființat în 1880.

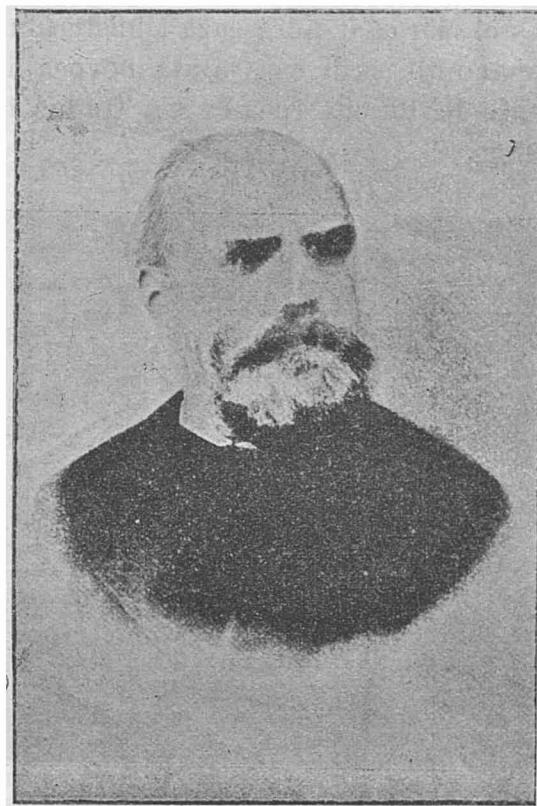
Încă din anul 1878 inspectorul şcoalelor române din Macedonia, Apostol Mărgărit, adresează Ministerului Înstrucțiunei un raport amănunțit, prin care arată nevoea înființării unei școli superioare în Bitolia, ceea ce s'a tradus în fapt în Septembrie 1880.

Primul local de Gimnaziu Românesc la Bitolia.

Primul an funcționează cu clasa I, adaogându-se în mod succesiv câte o clasă, până în anul 1887 când liceul și-a completat cursul. Chiar dela înființare Ministerul prevăzuse pentru elevii săraci un număr de burse, care a crescut cu timpul, aşa că astăzi numărul burselor e de 100 pe socoteala cărora mai sunt întreținuți încă 35 — 40 elevi săraci supranumerari.

Liceul nostru din Bitolia e cel mai înalt așezământ de cultură românească în Macedonia. Cea mai mare parte din actualii institutori și conducători ai românilor din Imperiul Otoman și-au făcut educația într'ânsul.

† Părintele V. Glodariu, Primul director al liceului românesc din Bitolia.

Personalul didactic care a funcționat primul an la liceu a fost compus din :

Părintele Dr. V. Glodariu, Radu Corvin, Tulliu Cuza, C.

Cairetti, V. Petrescu și Agop Efendi; acesta din urma pentru limba turcă.

Cu direcția a fost însărcinat Părintele Dr. V. Glodariu, care a funcționat până în luna Noembrie 1881, când s'a retras.

Părintele G. Murnu.

După retragerea acestuia, conducerea școlii a fost încredințată profesorului Radu Corvin; dar și acesta după foarte

scurtă vreme fu silit să plece pentru mai multă vreme din Bitolia, lăsând ca suplinitor pe A. Bagav, un coleg al său. Pentru anul școlar 1882/3 direcțiunea liceului a fost încredințată Preotului I. Gheorghiade-Murnu.

Acest din urmă director, român-macedonean, mai nainte de a servi ca director și profesor la liceul din Bitolia, fusese director la gimnaziul grecesc din orașul Xante în Macedonia. Om cult și intelligent, știu foarte repede să înalte prestigiul școalei ce conduse și să atragă asupră-i atențunea tuturor oamenilor, cari se ocupau de mișcarea culturală din Macedonia.

Se aduc din București 10 tineri macedoneni spre a urmă cursurile liceului românesc din Bitolia ca bursieri. În acel an, numărul elevilor era de 40 dintre cari 35 erau bursieri, iar acela al profesorilor era de cinci.

In decursul anului 1883 luna Aprilie, din cauza unor neîntelegeri ivite între inspectorul A. Mărgărit și profesorii : A. Bagav, C. Cairetti și V. Petrescu, aceștia împreună cu directorul lor G. Murnu și cu mai mulți elevi se retrag și închiriază un local deosebit deschizând școală nouă. Inspectorul Mărgărit, atunci, retrage bursele internilor pe cari îi trimite la vatrele părintești. Numai cei 5 elevi externi rămân a-și continuă cursurile cu profesorii : N. Maimuca și V. Petrescu, până la sfârșitul anului școlar.

In Septembrie 1884, cursurile liceului se redeschid. Se reîntoarce la catedră, încredințându-i-se și direcțiunea, răportul Radu Corvin. Ca profesori funcționează acum : I. Ciulli, N. Maimuca și Hercule Pavlici; dintre vechii profesori a rămas a funcționă mai departe V. Petrescu.

Cu începutul anului școlar 1885/86 înființându-se clasa V-a de liceu, personalul didactic devine mai numeros ; internatul numără 40 bursieri ordinari și 25 supranumerari. Cursurile erau împărțite între profesori astfel :

- 1) Radu Corvin director, profesor de limba română, limba latină, istorie și șt. fizico-chimice în curs. superior.
- 2) N. Maimuca predă limba franceză și știință naturale în clasa III și IV.

- 3) Tache Mărgărit, limba franceză în clasele I și II.
- 4) Iusuf Efendi pentru limba turcă.
- 5) I. Ciulli, matematici și religie.
- 6) Nicolachi Papahagi, limba greacă cursul inferior.
- 7) Gh. Lambert, muzica vocală.
- 8) D. Cuvati, limba română, limba latină cursul inferior și limba greacă în cursul superior.

Radu Corvin

- 9) N. Craia, aritmetica, limba italiană, geografia, istoria cursul inferior și repetitor-pedagog la internat.
- 10) Hercule Pavliu, limba greacă.
- 11) N. Bura, pedagog.

Abia în 1887 fiind director D-l Cosmulei, arhiva școalei începe a fi ținută în regulă. Până la această dată nu existau registre, cataloage și programe regulat ținute. În acest an, liceul a fost înzestrat cu aparate de fizică, comandate la Viena. Se alcătuiește și un mic laborator. Liceul își ia un nou avânt.

Un incident însă vine să întunece glorioasele pagini ale desvoltării acestei instituțiuni. În vara anului 1894, din cauza unor nemulțumiri și animozități ivite între Apostol Mărgărit de o parte și o parte a corpului didactic din Bitolia, unit cu consulul local de pe atunci, de altă parte, acesta din urmă decide permutarea liceului în alt local, fără o autorizare prealabilă a Ministerului Instrucțiunei, care nu vreă să aprobe, acel fapt îndeplinit, fără asentimentul celor în situație de a dispune. Afară de aceasta, Ministerul trimițând subvențiunile personalului didactic macedonean, iar consulul nostru din Bitolia ne achitănd lefurile profesorilor cari funcționau în vechiul liceu Ministerul Instrucțiunii a dat o deciziune — crezând că va apela conflictul — prin care acordă unele drepturi profesorilor și Eforiei școlare, luând măsuri în același timp pentru asigurarea plății personalului didactic și pentru fuzionarea liceelor în unul singur, după cum fusese mai înainte; totuși cursurile anilor scolari 1895/96 și 1896/97 se redeschid în aceleași condițiuni adică: cu două licee deosebite: unul al Ministerului, altul al Eforiei, acesta din urmă pus sub direcțiunea D-lui Cosmescu. Din matricola liceului Eforiei, pe timpul cât a funcționat separat de liceul Ministerului, adică în anii 1894/95, 1895/96 și 1896/97, rezultă că în primul an, numarul elevilor, au fost de 70, în al 2-lea an 108 iar în al 3-lea 63.

Pe la sfârșitul acestui an din urmă, în ziua de 28 Aprilie 53 elevi dela vechiul liceu au trecut, împreună cu directorul său P. Papahagi și cu profesorul Sterie Ciumetti, la liceul Eforiei. În Septembrie 1897 lucrurile se liniștiră.

In 1898, Ministerul Instrucțiunei trimite liceului cataloage, registre și matricole tipărite, se introduce acelaș regulament scolar ca în țară, iar starea materială a școalei devine înfloritoare.

In 1899 s'a luat dispozițiunea — în vedere că foarte mulți absolvenți ai liceului îmbrățișează cariera didactică — ca elevii ultimei clase a liceului să facă cursuri practice cu elevii școalelor primare din localitate, ca aplicare la cursul teoretic de pedagogie.

In anul 1900, s'a elaborat chiar un proiect de regula-

ment pentru reorganizarea școalelor de curs secundar și primar.

Dela împăcarea spiritelor și fuzionarea liceelor din Bitolia în cel existent, liceul a mers progresând, primind necontentit îmbunătățiri, grație conducerilor și administrațiunilor școlare superioare, cari neîncetat au căutat ca și Macedo-români să se bucure de aceleași roade binefăcătoare ale culturii, de cari se bucură frații lor din România liberă.

Unul dintre conducerii liceului, capabil și foarte energetic, a fost D-l Dr. Pericle Pucerea. Naționalist înfocat, el depuse un mare zel pentru cauza armânilor. Cât timp a fost director, a lucrat cu cea mai mare râvnă pentru prosperitatea liceului din Bitolia. Între chestiunile vitale, puse de dânsul la ordinea zilei în conferințele școlare, au fost și acestea: Care trebuie să fie caracterul aceluia liceu, să fie el real, modern ori mai bine să rămână cum a fost până atunci? Pentru ce Români din Bitolia nu-și trimit copii la liceul românesc? Cum că Români din Bitolia nu-și trimit copii la liceul românesc se învederează chiar din tabloul ce va urmări mai jos.

După demisionarea D-lui Dr. P. Pucerea din funcțiunea de director al liceului, Ministerul numește după recomandăriile autorităților noastre școlare din Bitolia pe D-l Coe Adam, care funcționează și azi în acea calitate.

In total, dela înființarea liceului până în prezent, au funcționat 11 direcțori, al căror tablou îl dăm mai la vale.

Numărul total al profesorilor ce au funcționat până azi la acea școală e de 70, dintre cari 4 au funcționat și ca pedagogi. Cei cari au servit mai mult timp sunt: I. Ciuli (20 ani), Iusuf Zia (18 ani), Vanghelie Constantinescu (17 ani), Toma Constantinescu (12 ani), D. Cosmulei (11 ani), Naum Manu (8 ani).... Din această totalitate, 50 de profesori sunt Macedoneni, din care 15 foști ei înșiși elevi ai liceului, 6 Români din Transilvania, 2 din România și restul de naționalități streine.

Au început din viață următorii: V. Glodariu, Radu Corvin, Andrei Bagav, C. Cairetti, Părintele Favcyrial, G. Dauti, St. Cudela, Ilie Papalagi și N. Caracota.

Programele și materiile ce s'au predat la început se prezintă foarte slab *a)* din pricina lipsei de cărți didactice, cari se procurau cu foarte mare greutate pentru elevi și *b)* din cauza dificultăților de recrutare al profesorilor.

Actualul Local de Liceu Român.

Dintre materiile predate, fizica și chimia mai ales, au fost aproape cu totul neglijate, limba germană nu s'a predat în mod regulat, iar dela 1891 a fost cu totul scoasă din program. Nici studiului istoriei nu i s'a dat prea mare importanță. Catedră specială de gimnastică n'a existat până în toamna anului 1905.

Localul, atât al școalei cât și acela al Internatului, au fost până acum cu chirie. S'a cumpărat însă de curând un loc prea frumos, împreună cu casele aflătoare pe dânsul, cari vor fi amenajate, în vederea funcționării în curând a liceului în localul său propriu.

**Tablou de numele actualilor profesori și maeștri
dela liceul din Bitolia, cu arătarea materiilor ce predă fiecare:**

No.	NUMELE și PRONUMELE	MATERIA CE PREDĂ
1	Coe Adam	Direct. și profes. de religie cl. I—VI (lic. în teolog.).
2	Ioan Arginteanu . . .	Istoria cl. I—VII.
3	Dumitru Cosmulei . . .	L. română cl. V—VII și latina cl. V—VII (abs. lit. din Cluj).
4	Sterie Ciumentti . . .	Matematica I—VII inginer (sc. de poduri din Bucur.).
5	C. I. Cosmescu . . .	Geograf. I—IV pedagog.-filozof. VI—VII (lic. litere, Buc.).
6	Dr. Pericle Pucerea . .	Igienă și medicul școalei (dr. în medicină din Buc.).
7	Ilie Ghicu	Stiințe naturale II—VII (lic. în științe naturale).
8	Vang. Constantinescu . .	Limba franceză I—VII (abs. al liceul. român, Bitolia).
9	Constantin Meta . . .	Economia politică și drept (lic. în drept, București).
10	Toma Constantinescu . .	L. greacă I—VII, un an al facult. de litere din Bucur.).
11	Tăscu Pucerea	Fizic.-chimic. I—VII (lic. în farm., suplinitor de D. Petrescu) pe anul școlar 1905/906.
12	Mihail Pineta	Limba turcă VI—VII.
13	G. Papahagi	" " I—VI.
14	Demetru Dicea	Geografia (absolvent în litere, București).
15	George Zucu	Limba română I—IV și limba latină II—IV.
16	Ioan Nicolescu	Muzica vocală I—VII (abs. al conservator., Bucur.).
17	Const. Scodreanu . . .	Desen și caligrafie I—VII (sc. de bele-arte, Roma).
18	Leonida Nicolau . . .	Maestră de gimnastică (intreg cursul *).

Tabloul directorilor liceului din Bitolia.

No.	ANI serviți Ani Lună	NUMELE și PRONUMELE	A N I I S E R V I T I
1	1	Pr. Vasile Glodariu . . .	1880/81.
2	5	— Radu Corvin	1881/82, 1883/84—1886/87.
3	1	— Pr. I. Gheorghiaide-Murnu	1882/83.
4	3	4 Dimitrie Cosmulei . . .	1887/88—1880/81 Ianuarie,
5	6	— Ioan Ciulli	1881 Februar.—1894/95, 1897 Mai și 1897/98.
6	1	8 Pericle Papahagi . . . ,	1895/96 și 1896/97 (Mai).
7	—	3 Stefan Cudela	1895 (Februarie—Mai).
8	1	6 Mihail Dimonie	1905 (Mai)—1906 (Noembrie).
9	—	10 Const. Cosmescu	1896/97.
10	4	— Dr. Pericle Pucerea . .	1898/99—1901/902.
11	—	— Coe Adam	1902/903—până în prezent.

*) Catedra pentru gimnastică s'a înființat dela 1 Septembrie 1905 de D-l ministrul M. Vlădescu.

Actualul local de Internat al liceului român la Bitolia.

Tabloul profesorilor liceului român din Bitolia în curs de 26 ani.

No. curent	Numele și Pronumele	Naționalitatea	Anii ser- vicii	Exercițiile
1	V. Glodariu	Român transilv.	1	1880 1881.
2	Radu Corvin	" "	6	1880 81, 1881/82, 1883 84, 84 5, 85 6 și 1886/7.
3	Andrei Bagav	Maced.-român	2	1881 82, 1882/83.
4	Const. Cairetti	" "	2	1881/82, 1882/83.
5	Agop Efendi	Armean	1	1881 82.
6	I. Georgiade-Murnu . .	Maced.-român	1	1882/83.
7	V. Petrescu	" "	3	1882 83, 1883 84, 1884/85.

No. curent	Numele și pronumele	Naționalitatea	Anii servită	Exercițiile
8	Ion Ciulli	Maced.-român	20	1883/84—1903 904.
9	N. Maimuca	" "	8	1883 84—1890 91.
10	H. Pavliu	Grec	2	1883 84, 1884 85.
11	N. Craja	Albanez	5	1885 86—1888 89.
12	D. Covati	Maced.-român	4	1884 85 1888 89.
13	Iusuf Zia	Otoman	18	1885 86 1902 903.
14	Pr. Faveyrial	Francez	9	1885 86 - 1893/94.
15	Nic. Papahagi	Maced.-român	8	1885 86, 1886 87, 1893/94, 1894 95 1897/98.
16	Lazăr Duma	" "	2	1886 87, 1887 88.
17	Constant. Popp	Român transilv.	1	1886 87.
18	Dim. Cosmulei	" "	11	1886 87—1890 91, 1890—1900 și 1804 până azi.
19	Gh. Dautti	Maced.-român	3	1886 87, 1888 89, 1889/90.
20	Tache Mărgărit	" "	4	1885 86 1888/89.
21	Stefan Cudela	" "	8	1887 88 1894 95.
22	V. Constantinescu	" "	18	1888 1905 906.
23	Mandu Balliu.	" "	5	1888 89 1892 93.
24	Kemal	Otoman	7	1888 89 1894 95.
25	Toma Constantinescu	Maced.-român	13	1890 1 1894 5, 98 99 905 6
26	Dr. Miclescu	Român din țară	7	1890 81 1896 97.
27	Nicolae Bațaria	Maced.-român	8	1891/92, 1895/96—1901 902.
28	Elie Pahagi	" "	2	1892 93, 1893 94.
29	I. Arginteanu	" "	6	1893 94—1896 97, 1905/6.
30	Christ. Otto	" "	4	1893 94—1896 97.
31	M. Statu	" "	4	1893 94—1896 97.
32	Const. Cosmescu	" "	9	1894 95—1896 97, 1898/99— 1900 901, 1903—1906.
33	M. Pocletaru	Român din țară	3	1893 94, 1894 95, 1905 906.
34	M. Dimonie	Maced.-român	3	1894 85—1896 97.
35	Păr. Hypert	Francez	5	1894 95—1898 99.
36	Pericle Papahagi	Maced.-român	3	1895 96—1897/78.
37	M. Pinetta	" "	6	1895 96—1898 99 și 1904— 1906 7.
38	I. Dalametra	" "	4	1895 96—1898 99.
39	Sterie Ciumetti	" "		
40	Dr. Constantin Mihail	" "	1	1895 96.
41	Alfred Bonatti	Armean	3	1895 96—1897/98.
42	Gh. Chiriazi	Maced.-român	3	1895 96—1897 98.
43	Regep-Efendi	Otoman	4	1895 96, 1901 3—1904 5.
44	Gh. Ćica	Maced.-român	3	1895 96—1897/98.
45	I. Ciumetti	" "	1	1895/96.
46	N. Caracotta	" "	2	1897 98, 1898/99.
47	T. Piuetta	" "	1	1897 98.
48	Dr. P. Pucerea	" "	7	1898 99—1905 6.
49	M. Dafin	" "	5	1898 99—1901/2, 1903/4.
50	Gr. Teodorescu	" "	1	1898 99.
51	Dr. Popovici	Român transilv.	3	1898 99, 1899/900, 1900 901.
52	Riza-Efendi	Otoman	4	1899/900—1903/4.
53	Huseiu Schabedin	" "	6	1899 900—1904 5.
54	Tăscu Pucerea	Maced.-român	6	1899 900—1904/5.
55	Thibault.	Francez	1	1899 900.
56	I. Vanca	Român transilv.	1	1899 900.
57	Coe Adam	Maced.-român	7	1899 900—1906.
58	Gh. Zuca	" "	7	1899/900—1906.
59	N. Durazzo.	" "	2	1899/900.
60	I. Niculescu	" "	9	1895 96, 1896/97, 1899/900— 1905 906.
61	Duce	" "	1	1899/900.

No. curent	Numele și PRONUDELE	Naționalitatea	Anii servitări	Exercițiile
62	Ilie Ghicu	Maced.-român	6	1899/900—1905/906.
63	Gh. Cionga	" "	2	1903/904, 1904/905.
64	Pr. Eugen Profirescu	" "	1	1902/903.
65	Gh. Papahagi	" "	2	1904/5—1905/6.
66	C. Metta	" "	3	1902/3—1905/6.
67	C. Școdranu	" "	4	1901/2—1905/6.
68	Th. Căpidan	" "	2	1900/1 și 1901/2.
69	Dem. Dicea	" "	1	1905/6.
70	Leonida Nicolau	" "	1	1905/6.

Tabloul absolvenților în curs de 25 ani ¹⁾

No. curent	Numele și Pronumele	Localitatea	Anul absolvirei	Ocupația unea	Observații
1	Pericle Pucerea	Perlepe	1887—1888	Doctor med.	Bitolia
2	Tașcu Sunda	Crușova	" "	"	Salonic
3	Cosmescu Constantin	Gopeși	" "	Profesor	Bitolia
4	Dimonie Mihail	Ohrida	" "	"	Salonic
5	Dimonie Dimitrie	"	" "	Institutor	Ohrida
6	Otto Hristu	Gopeși	" "	—	
7	Vangheli Constantinescu	Bitolia	" "	Profesor	Bitolia
8	Nica Iordache	Perlepe	" "	Doctor	
9	Nache Steriu	Gopeși	" "	"	
10	Sterie Ciumetti	Veria	1888—1889	Profesor	Bitolia
11	Simu Berberi	Clisura	" "	Doctor	"
12	Ioan Arginteanu	Gopeși	" "	Profesor	
13	Civica Pericle	Abela	" "	"	Ianina
14	Dalametra Ioan	Veria	" "	Institutor	
15	Mihalachi Statu	Nijopole	" "	Profesor	România
16	Cionga George	Veria	" "	Reviz.școlar	Macedonia
17	Tanasi Papa-Iani	Samarina	" "	Liber	
18	Atanasescu Lazar	Târnova	1889—1890	Doctor	
19	Coian Ioan	Perivole	" "	—	
20	Ghicu Ilie	Bitolia	" "	Profesor	
21	Sverca George	Hrupiște	" "	Funcționar	România
22	Mihail Tuliu	Abela	" "	Doctor	"
23	Tacit Nicolae	"	" "	Reviz.școlar	Macedonia
24	Baracu Ioan	"	1890—1891	—	
25	Bațaria Nicolae	Crușova	" "	Profesor	Salonic
26	Cianta Nicolae	Nijopole	" "	—	
27	Caracota Nicolae	"	" "	—	
28	Cille Constantin	Bitolia	" "	—	
29	Coe Haralambie	Ohrida	" "	Institutor	
30	Papahagi Ilie	Abela	" "	—	

¹⁾ Cu ocazia jubileului de 25 de ani de existență a liceului românesc din Bitolia ce a avut loc în 30 Octombrie 1905 revista macedoneană „Lumina“ a scos un No. festiv în care s'a publicat o dare de seamă destul de interesantă asupra mersului și activității școlii. Această revistă ne-a folosit în privința tabloului de absolvenți pe care îl dăm mai la vale.

No. curent	Numele și Pronumele	Localitatea	Anul absolvirei	Ocupațiunea	Observații
31	Papahagi Pericle . . .	Abela	1890—1891	Student	Germania
32	Papinian Ioan . . .	"	1892—1893	Doctor	
33	Perdichi Sterie . . .	Perivole	" "	Institutor	
34	Pita Demetru . . .	Gopești	" "	"	
35	Tuliu Nuști . . .	Abela	" "	Student	Germania
36	Naca Vasile . . .	Bitolia	" "	Profesor	
37	Filip Mișea . . .	Hrupiște	1893—1894	Doctor med.	Bitolia
38	Buhea Stavre . . .	Magarova	" "	Institutor	
39	Ghica Constantin . . .	Clisura	" "	Advocat	România
40	Meta Constantin . . .	Muloviște	" "	Avocat	
41	Nicolae George . . .	Nevesca	" "	—	mort
42	Saca Ioan . . .	Furca	" "	Institutor	
43	Trandafil Mihuțu . . .	Mețova	" "	Ofițer	România
44	Cica George . . .	Veria	1894—1895	Profesor	Ianina
45	Tuliu Carafali . . .	"	" "	Funcționar	România
46	Ciumetti Ioan . . .	"	" "	Avocat	
47	Badralexi George . . .	"	" "	Institutor	
48	Piaha Ioan . . .	Abela	" "	Funcționar	România
49	Petrescu Constant . . .	România	" "	Comersant	America
50	Vangheli Nărte . . .	Bitolia	" "	Funcționar	
51	Damașoti Sterie . . .	Abela	1895—1896	Liber	
52	Fole Nicolae . . .	Samarina	" "	Comersant	
53	Mihăilescu Petre . . .	Bitolia	" "	Advocat	
54	Pineta Temistocle . . .	Samarina	" "	Institutor	
55	Nihî Nicolae . . .	Perivole	" "	Student	
56	Sadima Demetru . . .	Turia	" "	Profesor	
57	Zuca George . . .	Samarina	" "	Student	
58	Giagia Hrista . . .	Abela	" "	Fun. rom.	
59	Cionga Gușu . . .	Veria	" "	Advocat	
60	Atanasescu Nicolae . . .	Târnova	" "	—	
61	Moco Naum . . .	Ohrida	" "	Institutor	mort
62	Marcu Nicolae . . .	Meglen	" "	"	
63	Hertu Atanasie . . .	Hrupiște	" "	"	
64	Papa-Tănăsiei Ioan . . .	Perivole	" "	Doctor	
65	Papa-Goga George . . .	Gopești	" "	Profesor	
66	Marcu Teodor . . .	Nijopole	" "	—	
67	Tachi Șebe . . .	Nijopole	" "	Student	mort
68	Tulliu Aristide . . .	Abela	1896—1897	Profesor	
69	Papleacu Nicolae . . .	"	" "	—	
70	Iota Naum Iota . . .	Veria	" "	—	
71	Dicea Dometru . . .	"	" "	—	
72	Civica Tachi . . .	Abela	" "	—	mort
73	Araia Zicu . . .	Samarina	" "	Institutor	
74	Bura Ioan . . .	Perivole	" "	Prefesor	
75	Coca George . . .	"	" "	Institutor	
76	Sdrula Nicolae . . .	"	" "	Profesor	
77	Sdrula Iuliu . . .	"	" "	Institutor	
78	Danu Ioan . . .	Neveasta	" "	Profesor	
79	Dimciu Ahilea . . .	Clisură	" "	Institutor	
80	Dova Constantin . . .	Târnova	" "	—	
81	Gima Gachi . . .	Samarina	" "	Comersant	
82	Hagi Ștefan . . .	Ciisură	" "	Institutor	
83	Iota Nicolae . . .	"	" "	Fotograf	
84	Manache Ioan . . .	Abela	" "	—	
85	Bușuleanga George . . .	Veria	" "	Funcționar	mort
86	Cialera Nicolae . . .	Abela	1897—1898	Institutor	
87	Fole Mihail . . .	Samarina	" "	Funcționar	
88	Gramata Demetru . . .	Magarova	" "	Pedagog	
89	Guvița Demetru . . .	Abela	" "	Institutor	
90	Varduli Ioan . . .	Perivole	" "		

N <small>c</small> rrent	Numele și Pronumele	Localitatea	Anul absolvirei	Ocupația unea	Observa- tiuni
91	Apostolescu Virgiliu . . .	Ohrida	1897—1898	Doctor	
92	Vovu Atanasie . . .	Clisura	” ”	Inginer	
93	Bradalexi George . . .	Veria	1898—1899	Student	
94	Belibaș Mihail . . .	Aminciu	” ”	Institutor	
95	Constantinescu Hristea . . .	Perivole	” ”	Comersant	America
96	Economu Demetru . . .	Duratzo	” ”	Institutor	
97	Gaga Demetru . . .	Meglenia	” ”	Profesor	
98	Hagi-Mihail Alexandru . . .	Resna	” ”	Student	
99	Iogu Demetru . . .	Clisura	” ”	Funcționar	
100	Diamandi Zisi . . .	Samarina	” ”	Comersant	
101	Nușu Iuliu . . .	Perivole	” ”	Institutor	
102	Pădeanu Rudolf . . .	Brusa	” ”	Student	
103	Papa-Zisi Pericle . . .	Samarina	” ”	Institutor	
104	Perdichi Panaiotî . . .	Perivole	” ”	Functiune	
105	Şaşamut Nicolae . . .	Abela	” ”	Comersant	America
106	Topi Spiru . . .	Aminciu	” ”	Student	
107	Zarma Emanoil . . .	Abela	” ”	Agriculor	România
108	Aristide Papahagi . . .	Veria	1899 1900	” ”	America
109	Caranica Petre . . .	Perivole	” ”	Comersant	”
110	Constantinescu Aurelian . . .	Veria	1899—1900	Farmacist	
111	Ciumetti Dumitru . . .	Samarina	” ”	Institutor	Mort
112	Dabura Costache . . .	” ”	” ”	Comersant	America
113	Hagi Bira Ioan . . .	Turia	” ”	Student	
114	Lagara Nicolae . . .	Clisura	” ”	Institutor	
115	Mangroși Nuli . . .	Veria	” ”	Student	
116	Mattu Ioan . . .	Abela	” ”	Institutor	Iași
117	Papimasi Sterie . . .	Samarina	” ”	” ”	
118	Piaha Apostol . . .	” ”	” ”	Farmacist	
119	Pineta Ahile . . .	Bitolia	” ”	” ”	
120	Sarafu Petre . . .	Crușova	” ”	” ”	
121	Scodoreanu Ioan . . .	Nijopole	” ”	Student	America
122	Statu Tașcu . . .	Perivoli	” ”	Comersant	
123	Vardului Tachi . . .	Băiasa	” ”	” ”	
124	Zotu Ioan . . .	Veria	” ”	” ”	
125	Zuchi Ioan . . .	Pleasa	” ”	Institutor	
126	Zeana Ioan . . .	Nijopole	1900—1901	” ”	
127	Balamaci Miltiade . . .	Elbasan	” ”	Comersant	America
128	Banu Chindimeanu . . .	Abela	” ”	Institutor	
129	Becca Anton . . .	Pleasa	” ”	Comersant	America
130	Caragiani Ioan . . .	Veria	” ”	Institutor	America
131	Cican Nicolae . . .	Berat	” ”	Comersant	
132	Ciumetti Alexi . . .	Nijopole	” ”	Institutor	
133	Coma Teodor. . .	Băiasa	” ”	” ”	
134	Dimca Petre . . .	Păpădia	” ”	Institutor	
135	Hagi Hronie Sterie . . .	Perivoli	” ”	Comersant	
136	Ionescu Demetru . . .	Băiasa	” ”	” ”	
137	Nibi Tachi. . .	Elbasan	” ”	Doctor med.	America
138	Papa Tănase Petre . . .	Abela	” ”	Comersant	
139	Papa Ioan Filip . . .	Moscopole	” ”	Stud. veter.	
140	Papahagi Nicolae . . .	Samarina	” ”	Institutor	
141	Piu Faber . . .	” ”	” ”	Comersant	America
142	Papuli Nicolae . . .	Turca	” ”	” ”	
143	Spănu Constantin . . .	Florina	” ”	Fără ocupa.	
144	Sufleri Constantin . . .	Veria	1901—1902	Pedagog	
145	Zega Aristide. . .	Muloviște	” ”	Institutor	
146	Badralexi D-tru . . .	Clisura	” ”	Student	
147	Baravche Petre . . .	Smixi	” ”	Institutor	
148	Ciomu Tachi . . .				
149	Beza Marcu . . .				
150	Caragea Nicolae. . .				

No. curent	Numele și Pronumele	Localitatea	Anul absolvirei	Ocupația unea	Observații
151	Ciomu Constantin . . .	Bitolia	1901—1902	Comersant	
152	Ciufechi Demetru . . .	Turia	" "	"	Mort
153	Coca Constantin. . .	Perivole	" "	Student	
154	Dautti Alexandru . . .	Abela	" "	"	
155	Economu A. . . .	Tirana	" "	Comersant	
156	Licea Ioan	Magarova	" "	Student	
157	Manolescu Ioan	Breaza	" "	"	
158	Maza Emiliu	Bitolia	" "	"	America
159	Papa-Enache T. . . .	Arapiște	" "	"	
160	Papa Sotir George . . .	Crușova	" "	"	
161	Patajо Hristea	Abela	" "	Comersant	
162	Papaianușe V. . . .	Veria	" "	Institutor	
163	Pericle Cioica	Abela	" "	Comersant	America
164	Spiridon Papa	Ferica	" "	Institutor	
165	Șunda Sotir	Crușova	" "	Student	
166	Tegu Panaiotti	Perivoli	1901—1902	Comers.	
167	Tulliu G. . . .	Abela	" "	Student	
168	Vașotti Tachi	Băiasa	" "	Institutor	
169	Gogu George	Veria	" "	"	
170	Papahagi Nacu	Abela	" "	Pedagog	
171	Apostolescu Naum . . .	Bitolia	1902—1903	Student	
172	Babus D. . . .	Clisura	" "	"	
173	Baludima George	Abela	" "	"	
174	Becu Sterie	Perivole	" "	"	
175	Bușulenga Demetru . .	Selia	" "	Funcționar	
176	Caranica Ioan	"	" "	Student	
177	Carțuta Costachi . . .	Perlepe	" "	"	
178	Cazana Apostol. . . .	Băiasa	" "	"	
179	Cianescu G. . . .	Neveasta	" "	"	
180	Cicma C. . . .	Turia	" "	"	
181	Mileanca Petre	Neveasta	" "	"	
182	Zotu Pericle	Băeasa	" "	Comersant	
183	Constantin Noe	Meglen	" "	Student	
184	Docea Lazăr	Veles	" "	"	
185	Duli Sterie	Veria	" "	Institutor	
186	Ionescu Vasili	Perlepe	" "	Student	român
187	Ioțu Costu	Crușova	" "	"	
188	Liuga Tașcu	Nijopole	" "	Institutor	
189	Magiari Tachi	Perlepe	" "	"	
190	Menelas Sterie Papu .	Bitolia	" "	Funcționar	
191	Mihăilescu Telemac .	"	" "	Comersant	America
192	Atanasescu Mihail. . .	Belcamen	1903—1904	Student	
193	Badralexi Nicolae . . .	Veria	" "	"	
194	Batalia G. . . .	Muloviște	" "	"	
195	Cacioma D. . . .	Abela	" "	Comersant	
196	Calina Demetru. . . .	Crușova	" "	Student	
197	Caraveli Nicolae	Veria	" "	"	
198	Ceară George	"	" "	"	
199	Culina Arghir	Îlrupișta	" "	"	
200	Leascu Petru. . . .	Perlepe	" "	"	
201	Marcu Vasili. . . .	Nijopole	" "	Institutor	
202	Moraru Demetru . . .	Neveasta	" "	"	
203	Muzaca Nicolae	Veria	" "	Student	
204	Nicolescu Costică . .	Perlepe	" "	Institutor	
205	Staca George. . . .	Samarina	" "	Student	
206	Simu George. . . .	Caterina	" "	Institutor	
207	Tofa Petre	Perlepe	" "	Student	
208	Atanasescu Atanasi . .	Ohrida	1904—1905	Institutor	
209	Bușac Constantin . . .	"	" "	Student	
210	Ciapara Demetru . . .	Abele	" "	Fără ocup.	

No. curent	Numele și Pronumele	Localitatea	Anul absolvirei	Ocupațiunea	Observații
211	Ciumetti George	Veria	1904—1905		
212	Dam Constantin	Meveasta	" "	Student	
213	Delinuși Demetru	Târnova	" "	Institutor	
214	Hagi Vangheli	Gopești	" "	Student	
215	Ianecu Mihail	Ohrida	" "	Fără ocup.	
216	Papagoga Demetru	Gopești	" "	Student	
217	Papa-Tanasi Tașcu	Huma	" "	Institutor	
218	Zega Atanasi	Neveasta	" "	Student	

Numărul absoventilor după localitate

No. de ordine	LOCALITATEA	Profesori		Studenti		Revizori		Institutori		Pedagogi		Doctori		Farmaciști		Avocați		Ingineri		Funcționari		Ofițieri		Fotografi		Comerçanți		Agricoltori		Fără ocup.		Morți		Total
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
1	Abela	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	32		
2	Băiasa.	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6			
3	Berat	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
4	Belcamen.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
5	Brusa	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
6	Breaza.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
7	Crușova	—	4	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8			
8	Clisura	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11			
9	Duratzo	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
10	Elbasan	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2			
11	Ferica	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
12	Florina	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
13	Furca	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2			
14	Gopești.	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8			
15	Huma	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
16	Hrupișta	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5			
17	Magarova	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3			
18	Aminciu	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3			
19	Caterina	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
20	Bitolia.	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12			
21	Mulovișta	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3			
22	Moscopole	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
23	Meglen	1	4	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4			
24	Neveasta.	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7			
25	Nijopole	2	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10			
26	Ohrida.	1	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8			
27	Perlepe	—	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8			
28	Perivole	2	2	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18			
29	Pleasa.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
30	Papadia	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
31	Resna	—	—	1	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
32	Samarina.	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15			
33	Smixi	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
34	Selea	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2			
35	Târnova	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4			
36	Tirana.	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
37	Turia	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4			
38	Veles	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
39	Veria	5	6	1	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27			
		19	56	2	52	4	11	3	5	1	14	1	1	26	3	7	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	218			

I) Jubileul de 25 ani al liceului românesc din Bitolia
1880—1905.

Una din cele mai frumoase și rare serbare ce a avut vre-o dată poporul românesc din peninsula balcanică, a fost a 25 aniversare dela înființarea primului liceu al său din Bitolia. Serbarea avu loc în ziua de 30 Octombrie cu deosebită solemnitate și după următorul program :

- 1) Tedeum la biserică, ora 10 a. m. (5 à la turca). La liceu serbarea a continuat în ordinea următoare :
 - 2) Imnul sultanului, cor cântat de elevii școalei.
 - 3) Discurs ocasional ținut de directorul școalei D-l Coe Adam.
 - 4) Raport asupra mersului liceului în decurs de 25 ani de D-l I. Arginteanu profesor.

Medalia comemorativă pentru a 25-a aniversare dela înființarea primului liceu românesc din Bitolia.

- 5) Deșteptarea, poezie de D-l I. D. Arginteanu recitată de elevul din clasa IV P. Marcu.
- 6) *Cum s'a deschis prima școală română de D-l Dem. Atanasescu.*
- 7) Lumina, poezie de D-l G. Ceara recitată de V. Magiari elev în clasa III-a.
- 8) Speranța Armânilor, poezie de D-l I. D. Arginteanu recitată de A. Bișca elev în clasa IV.
- 9) Muzică instrumentală de elevii liceului.

După amiazi 2—5 (9—12 à la turca).

- 10) Cor cântat de elevii liceului.
- 11) Eră întreg ca tine, acordată de D-l N. Bațaria recitată de P. Marcu elev în clasa VI-a.
- 12) Lumină și intuneric, piesă ocasională într'un act de D-l I. D. Arginteanu jucată de elevii clasei a IV-a.
- 13) Muzica instrumentală de elevii liceului.
- 14) Gimnastică, dansuri naționale și producțiuni.

Timpul fiind foarte frumos, după oficiarea Tedeumului, serbarea a avut loc în curtea liceului, care a fost foarte bine împodobită și unde s'a aranjat o scenă și decoruri turcești.

In amintirea acestui jubileu D-l Ministrul al Instrucțiuniei, M. Vlădescu, a dispus baterea unei medalii comemorative, pe care o reproducem în corpul acestei lucrări.

II) Școala normală-profesională de fete din Bitolia.

Până la anul 1879 exista în Bitolia o școală primară mixtă. Din ordinul guvernului Român, această școală fu despărțită în 2, prin înființarea unei școale de fete, încredințându-se direcțiunea ei D-nei Alexandrina Bizanti, româncă din țară.

In anul 1888, s'a format pe lângă această școală un curs secundar, care a mers cu o singură clasă până în anul 1893, când a început a se forma cursul normal pregătitor pentru institutoare. In anul 1899 s'a transformat în școală Normală profesională cu 4 clase, iar dela 1903 cu 5 clase. Elevele sunt interne.

Pe lângă această școală funcționează și o școală primară de aplicație cu 5 clase. Până acum școala normală profesională nu posedă încă localul său propriu pentru clase și internat.

Dela 1900 până la finele anului școlar 1905/905 ¹⁾ au urmat:

¹⁾ După situațiunea trimisă Ministerului de către D-na Elena Pocletaru directoarea acestei școale.

a) In cursul normal-profesional . . .	326	eleve.
b) > > primar de aplicație . . .	180	>
Total . . .	<u>506</u>	eleve.

La început, această școală a fost pusă sub directa administrație a Inspectorului. În anul 1895 înființându-se în Bitolia o eforie școlară, în urma neînțelegerilor dintre inspectorul Mărgărit și această eforie, s'a produs o scindare în corpul didactic al acestei școale, care avu ca rezultat înființarea unei alte școli profesionale de fete, cu corp profesoral aparte, sub administrație a eforiei și care era susținută de consulul român dela Bitolia, fapt petrecut în mod identic cu cele petrecute în același timp și la liceul român din acel oraș. Vechea școală normală a continuat să funcționeze și mai departe, însă cu un nou corp profesoral și cu un număr mai restrâns de eleve, iar regretabilele neînțelegeri între eforia școlară din Bitolia și inspectoratul român, au durat 2 ani.

Dela 1897/98 școalele s'au fuzionat, după ce s'au împăcat lucrurile, între inspectorul Mărgărit și Eforie și nici un incident mai remarcabil nu a intervenit în mersul normal al școalei normale-profesionale până în prezent.

In cursul anului școlar 1905/06 au funcționat:

6 profesoare

3 profesori

5 maestre

1 maestru

3 institutoare. Total 18 persoane.¹⁾

Dela 1879 până la 1893 au funcționat la menționata școală: Doamnele Alexandrina Bizanti, Borislavski, Colovelonia.

Dela 1893 până în prezent a funcționat următoarele persoane ca profesoare, profesori, maeștri și maestre:

- 1) D-na Elena Pocletaru 1893—1895/6 inclusiv și dela 1905 până astăzi.
- 2) D-ra Filotea Marinescu 1893/4

¹⁾ A se vedea la sfârșitul lucrării budgetul școalelor și bisericilor din străinătate pe anul 1905/1906.

- 3) D-ra Lucia Samarineanu 1893/4
- 4) D-l Filip Apostolescu 1892—1895/6 inclusiv
- 5) D-ra Elena-Tuca-Berberi 1894 până astăzi.
- 6) D-l Dr. Miclescu 1894/5.
- 7) D-ra Steriana Bușilă 1894—1896 inclusiv.
- 8) D-ra Elena Potamian 1894—1896.
- 9) D-na Maria Bolintineanu-Capsali 1896—1901 și dela 1905 până astăzi.
- 10) D-l Gr. Teodorescu 1898/99.
- 11) D-ra Elena Aurelian 1898—1905 inclusiv.
- 12) D-ra S. Coe (Nica) 1899 până în prezent.
- 13) D-ra A. Lovinski 1899/900.
- 14) D-na Laura Vaian 1899—1903 inclusiv.
- 15) D-l Toma Constantinescu 1900/901 și dela 1905 Septembrie înainte.
- 16) D-ra M. Buzer 1898/99.
- 17) D-ra Anastasia Beza 1903/1905 inclusiv.
- 18) D-l Elie Ghicu 1904 până în prezent.
- 19) D-l Dr. P. Pucerea 1904/5.
- 20) D-ra Maria Naum 1905/6.
- 21) D-ra Maria Apostolescu 1905/6.
- 22) D-l D. Cosmulei 1905/6.

Maeștri și maestre

- 1) D-ra Melpomene Tale a. sc. 1904/5.
- 2) D-na Natalia Dicea (Capidan) 1905/6.
- 3) D-ra Maria Constantinescu 1893—1906 inclusiv.
- 4) D-ra M. Vasilescu 1899—1901 inclusiv.
- 5) D-ra Olga Cerneski 1899—1901 inclusiv.
- 6) D-na Atena Dafin 1899—1903 inclusiv.
- 7) D-ra Aurelia Bentu 1901 până în prezent.
- 8) D-ra Sofia Sboti 1902 până în prezent.
- 9) D-ra Elena Stavri 1902 până în prezent.
- 10) D-ra Alex. Papacostea 1904 până în prezent.
- 11) D-l Mihail Pecletaru 1893—1895 și dela 1904 până în prezent.

- 12) D-l I. Nicolescu 1895/6 și 1899/1900.
- 13) D-l Miu Dafin 1898/99 și 1901 1904 inclusiv.

Institutoare

- 1) D-ra Eftalia Vodena 1893/94.
- 2) D-na Venera Anghelina 1893—1895/7
- 3) D-na Marigo Damianovici 1894/95 și 1895/96.
- 4) D-ra Elisabeta Ciuca 1895—1896/7.
- 5) D-ra Elena Ioan 1895—1896/7.
- 6) D-ra Alex. Nicolescu (D-na Nicolau) 1898/99 și dela 1902 până în prezent.
- 7) D-na M. Popovici 1898/99—1899/900 inclusiv.
- 8) D-na M. Vulogă 1898 până în prezent.
- 9) D-ra Eliza Berberi 1899—1901/2.
- 19) D-ra D. Niculescu 1902 până în prezent.

Pentru anul 1905/906 a se vedea tabloul respectiv al budgetului anexat la lucrarea de față.

**III) Școala comercială din Ianina.
1887**

Apostol Mărgărit pe când era exilat din Ianina (1879) făcu o adresă Ministerului Instrucțiunii din București recomandând pe cinci tineri români din orașul Ianina, ca să fie admisi ca bursieri spre a urma diferite cursuri ale facultăților noastre, arătând în acelaș timp și importanța acelui centru pentru cultura română.

La începutul anului școlar 1887—1888, prin stăruințele D-lui I. Hondrosom s'a putut deschide în Ianina prima clasă gimnazială. Direcțiunea gimnaziului fu încredințată în mod provizoriu D-lui Dem. Abeleanu, care fusese până atunci director-institutor în comuna românească Vlaho-Clisura.

Funcționarea gimnaziului fu continuă până în anul școlar 1901—1902 când i se schimbă destinația, transformându-se în școală comercială.

Chiar dela înființare, această școală avu pe lângă sine și internat, cu un număr de burse care n'a trecut peste țifra de 50.

Dăm mai jos un tablou de profesorii ce au funcționat dela început până astăzi la această școală și de situația școlară pe ani și pe clase:

Tabloul profesorilor cari au funcționat la Gimnaziul și la școala comercială din Iași 1887–1905 inclusiv.

- 1) D. Abeleanu, director și profesor, 1887–1889, 1 an și 6 luni. Dela 1 Aprilie 1888/89 este recomandat ca director în locul d-lui Abeleanu d. D. Cosmulei.
- 2) I. Hondrosom, profesor, 1887–1889 și dela 1894–1898, 6 ani.
- 3) N. Papahagi, 1887–89, 1897–98 și 1903–906, 3 ani.
- 4) Hasan Șefki, prof. de l. turcă, 1884–1904, 17 ani.
- 5) D. Lăzărescu Lecanta, director, 1889–1894 (1 Ianuarie), 1899–1903 (până la 15 Ian.), 7 ani și 8 luni
- 6) N. Craia, 1889–1891 (1 Nov.) și 1895–1901, 8 ani.
- 7) P. Civica 1890–91 și 1895–1906, 12 ani (director dela 15 Ianuarie 1903 până în Nov. 1905).
- 8) C. Șaca, 1889–1891, 2 ani.
- 9) I. Coian (1 Nov.) 1890–1898, 8 ani.
- 10) N. Tacit, 1890–1891, 1 an.
- 11) A. Milla, 1891–92 și dela 1904–1906, 3 ani și 6 luni.
- 12) I. Băracu, 1891–1893, 2 ani.
- 13) N. Chelefa, 1892–93 și dela 1899–904, 5 ani și 6 luni
- 14) G. Staghica 1892–1893, 1 an.
- 15) I. Coian, director și profesor 1894–1897.
- 16) N. Tului, 1893–1894 (1 Ianuarie) 4 luni.
- 17) N. Vasilache, 1893–1896, 3 ani.
- 18) V. Naca (1 Nov. 1893–1894, 10 luni.
- 19) N. Bațaria, 1 Ianuarie 1894–1 Iunie 1894, 5 luni.
- 20) Erc. Papa George, 1 Ianuar. 1894–1 Iunie 1894, 5 luni
- 21) Andin Nuști, 1 Iunie 1894–1895, 1 an.
- 22) Tr. Mihuțu, 1894–1895.
- 23) St. Caragiani, 1894–1895, 1 an.
- 24) C. Hondrosom, 1894–1895, 1 an.
- 25) I. Ceara, 1 Martie 1894–1895.
- 26) Elie Ghicu, 1 Martie 1895–1901, 6 ani.
- 27) T. Carafoli, 1895–1906, 11 ani.

- 28) D. Șadima, 1 Martie 1895—1898, 2 ani și 6 luni.
- 29) D. Economide, 1896—1898, 2 ani.
- 30) G. Baca, pedagog, 1896—1897, 1 an.
- 31) G. Zuca, dela 1 Aprilie 1898—99 și 1901 (până la 1 Aprilie).
- 32) I. Manacheia, maestru, 1898—1906, 8 ani.
- 33) N. Cealera, 1898—1899, 1 an.
- 34) Benjamin Affolter, 1899—1901 și 1905—906, 2 ani.
- 35) D. Strasser, maestru, 1899—1900, 1 an.
- 36) T. Ionescu, maestru, 1899—1900, 1 an.
- 37) T. Marcu, profesor, 1899—1906, 7 ani.
- 38) L. Piaha, maestru, 1900—1901, 1 an.
- 39) G. Chiriazi, maestru, 1901—1906, 5 ani.
- 40) Lazăr Puli, 1901—1902, 1 an.
- 41) N. Caragea, pedagog, 1902—1903, 7 luni.
- 42) Ierod. Eug. Profirescu, 15 Ian. 1903—904, 1 an și 8 luni.
- 43) Tachi Cornetti, 1903—1906, 3 ani.
- 44) D. Guvița, 1904—1905, 1 an și 5 luni.
- 45) I. Ciulli, 1904—1906 2 ani.
- 46) G. Papahagi, 1904—1905 (până în Aprilie).
- 47) G. Gogu, dela Aprilie 1005 până în Sept. 1905, 5 luni.
- 48) N. Sdrula, director profesor, 1905—1906.
- 49) Cotula V. Adam, dela 15 Nov. 1905—1906.

Elevii gimnaziului Român din Ianina.

Anul școlar	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Numeărul total al elevilor pe fiecare an școlar
1887—88	14	—	—	—	14
1888—89	11	3	—	—	14
1889—90	8	8	—	—	16
1890—91	18	9	9	—	36
1891—92	17	17	11	9	54
1892—93	23	16	15	10	64
1893—94	23	21	16	15	75
1894—95	14	18	16	14	62
1895—96	18	12	14	14	58
1896—97	21	13	14	11	59
1897—98	14	15	12	10	51
1898—99	28	9	14	9	50
1899—900	22	10	9	13	54
1900—901	29	10	11	9	59

Elevii școalei Comerciale din Ianina.

Anul școlar	Clasa preaparatorie	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Numărul total al elevilor pe fiecare an școlar
1901—902	—	16	21	gimn.	gimn.	61
1902—903	—	18	10	9	15	45
1903—904	—	17	9	13gim.	4 gim.	44
1904—905	10	8	16	9	9 gim.	40
1905—906	14	9	5	6	—	39
				11	—	

IV) Școala comercială din Salonic.

Un centru comercial ca Salonicul, unde produsele Peninsulei Balcanice își găsesc locul de desfacere, nu putea rămâne vitreg de școală specială pentru Românii Macedoneni, cari din vremuri depărtate au dovedit o firească aplicare în ale comerțului.

Necesitatea înființării unei școli comerciale române a fost satisfăcută la începutul anului școlar 1899/900. Odată cu deschiderea cursurilor s-au înscris un număr de 30 elevi, dintre cari 25 bursieri. S-au retras peste an, din diferite motive 7 elevi.

In fiecare an în mod succesiv s'a creat câte o clasă.

După rapoartele direcțiunii școalei, la finele anului al 2-lea au fost 48 elevi, dintre cari 33 bursieri.

Din cauza economiilor bugetare, Ministerul Instrucțiunii a hotărât ca pentru anul 1901/2 să se dea bursele în bani, câte 24 lei pe lună fiecarui elev, la un număr de 40 elevi. S'a urmat în chipul acesta până în 1904 luna Septembrie.

Numărul elevilor a crescut regulat în fiecare an. În anul școlar 1905/6 școala comercială numără 87 elevi în cele 6 clase ale sale.

Cursul e aşa întocmit încât în primii 3 ani, obiectele sunt cele de liceu, iar specializarea se face dela clasa IV în sus.

Modul funcționării personalului didactic al școalei comerciale din Salonic pe anul școlar 1905/6.

1. Dr. A. Șunda medic al internatului, director provizoriu al școalei și prof. de igienă dela 1 Dec. 1905.

2. Victor Lazăr director până la 1 Dec. 1905 și profesor de l. germană și română.

3. M. Dimonie prof. de șt. fizico-chimice și cursul mărf.
4. George Cica pentru matematică.
5. Gh. Spiridon pentru contabilit. și geografia comercială.
6. Iota N. Iota pentru istorie.
7. Ioan Dan pentru l. franceză.
8. Sava Saru pentru l. greacă și religie.
9. Demetru Gaga pentru l. turcă.
10. Rudolf Foa pentru l. Italiană.
11. Pavel Hagi Goga pentru ec. politică, l. română și dreptul comercial.
12. N. Bațaria pentru l. română curs superior.
13. P. Capidan maestru pentru desen și caligrafie.
14. Miu Dafin maestru de muzică.
15. G. Ionescu Chirana directorul internatului.
16. Mehmed Zia repetitor de l. turcă.
17. Dr. An. Șunda medic al internatului și însărcinat în mod provizoriu dela 1 Dec. 1905 cu direcțiunea școalei.

Personalul didactic al școalei comerciale din Salonic dela înființare.

1. M. Dimonie director și profesor 1899—1904 Septembrie iar dela 1 Sept. 1904—1906 inclusiv numai profesor, 7 ani.
2. G. Biciola profesor dela 1899 până la 1903/4 incl. 5 a.
3. N. B. Papahagi > > 1899—1903/4 incl. 5 ani.
4. G. M. Cionga > > 1899—1903/4 incl. 5 ani.
5. V. Diamandi > > 1899—1905/6 6 ani. Pe anul 1905/6 a fost trimis la Paris cu bursă.
7. Per. Papahagi, profesor dela 1899—1901/2 incl. 3 ani.
8. Scarlat Negrescu, maestru 1899/1900 un an.¹⁾
9. Dr. An. Șunda, medicul internatului 1899/900, un an.
10. Mih. Pocletaru, maestru 1899—1904/5 inclus. 6 ani (transferat la Bitolia).
11. Per. Capidan, maestru, 1901—1905/6 incl. 4 ani.
12. Th. Capidan, profesor, 1902—1905/6 incl. 4 ani.
13. I. C. Dan, prof. 1904—1905/6 incl. 2 ani.
14. Pavel Hagi Joga, prof. 1901—1905/6 incl. 2 ani.

¹⁾ Astăzi este secretarul liceului „Mihai Viteazu“ din București.

15. Mehmed Zia, prof.-repetitor de l. turcă. 1902—1905/6 incl. 4 ani.
16. D. Gaga profesor, 1094—1905/6 incl. 2 ani.
17. Iota N. Iota profesor, 1904—1905/6 2 ani.
18. Victor Lazăr, director și profesor, 1904—1905/6 1 Decembrie iar dela această dată până la finele anului școlar 1905/6 numai profesor.
19. Nicolae Stefănescu maestru de gimnastică 1905/6.
20. N. Bațaria, profesor dela 1 Dec. 1905/6.
21. G. Spiridon > > > 1905/6.
22. G. Cica a. sc. > 1905/6.
23. Rudolf Foa > 1905/6.
24. Miu Dafin maestru de desemn 1905/6.

V) Școala comercială din Berat (Albania).

Până în anul 1901 funcționase în acel oraș un gimnaziu. Avându-se în vedere însă numărul restrâns de elevi pe care-l avea, economiile bugetare ce trebuiau făcute în urma crizei financiare ce bântuia țara, precum și schimbarea direcțiunei în vederea unei mai bune pregătiri a tinerelor generațiuni față cu felul de viață al poporului armănesc, acel gimnaziu a fost desființat.

Cu începere de la 1 Septembrie 1905 a fost prevăzută prin buget, în acel oraș, o școală comercială cu internat.¹⁾

¹⁾ Ne sosind un raport general anual diu partea Administrației școlare române din Macedonia, nu sunt în măsură a da detalii asupra modului cum a funcționat această școală în cursul anului 1905/6. În privința modului cum era preparată școala pentru a funcționa se poate vedea bugetul exercițiului 1905/6 din anexe.

INTERNATUL UNIVERSITAR ROMÂN DIN CONSTANTINOPOL.

Un mare număr de Români—Macedoneni după ce și terminau cursurile secundare, în loc de a se înscrie în școalele superioare din Turcia, veneau în România de se pierdeau în masa poporului român, dându-se la diferite ocupațiuni—cei mai mulți încercându-se în masa funcționarilor. Acest lucru a adus un mare rău chestiei armâne.—Foarte puțini au fost aceia cari renunțând la viața relativ comodă ce li se oferea aici, s-au decis a se reîntoarce în locurile natale pentru a se înscrie în rândurile luptătorilor naționaliști cari alimentează și întrețin viața poporului aromânesc.

Nu odată și-au pus întrebarea bărbații noștri naționaliști, care să fie cauzele acestui rău, și dacă ele nu s-ar putea remedia.

Una din principalele cauze a fost aflată în faptul că Români necunoscând în deajuns de bine limba turcă și prin urmare neputând fi admisi în înaltele institute de cultură ale statului otoman, nu puteau participa la viața publică.—Erau reduși a continua viața strămoșească.

Remediul a fost găsit în parte prin înființarea unui internat universitar român la Constantinopol, a cărui conducere a fost încredințată unui distins scriitor macedonean, D-l N. Papahagi.

Internatul a început să funcționeze dela *1 Aprilie 1905*, de când a și fost prevăzut în buget cu un număr de burse. În primele zile avu 4 bursieri apoi 12 și care a mai crescut. Chiar dela început Ministerul aprobase un număr de 15 locuri și face cunoscut Legației române din Constantinopol că pe măsura trebuințelor acel număr va putea fi sporit.

Importanța aceluia internat este de netăgăduit.

In primul rând, în acest Internat se fac preparațiuni pentru posedarea limbei turcești, fără de care nimeni nu poate urma cursurile universitare, iar în al 2-lea, dă posibilitatea studentilor lipsiți de mijloace să urmeze fără nici o grije cursurile universitare.

III.

ȘCOALELE ROMÂNE DIN BULGARIA

Școala primară română din Sofia
1895 — 1906.¹⁾

Comerțul pe care Români-Macedoneni îl făceau în diferitele centre din peninsula Balcanică, a determinat pe mulți din aceștia să se stabilească acolo unde interesele lor erau în joc. Orașul Sofia a servit multora dintrânși ca bază a unor astfel de operațiuni, contribuind la legă de pământ o însemnată colonie româno-macedoneană care și-a păstrat până azi originea etnică. Cele mai însemnate familii sunt venite aici din Moloviște, Gopeș și Crușova, mai puține din Târnova, Magarova, Bitolia și Moscopole. Numărul lor se urcă la 300.

Ideia înființării unei școli românești în Sofia pornește din spiritul de solidaritate al coloniei, sprijinit prin societățile ce aceasta a înființat. Astfel în 1880 Gopeșenii formează societatea «Deșteptarea» având în frunte pe un om de inimă N. Caragea.

In 1891 Moloviștenii fundează societatea «Inaintarea» cu scopul de a ajuta școala și biserică din comuna lor natală, iar în 1891 societatea «Frățillia.»

In 1895/6 Gopeșenii fundează o nouă societate «Induprăciunea»²⁾ sub președenția D-lui C. Dabo, care în vre-o 3 ani adună suma de 2000 lei pentru școala din Gopești.

In 1894 se înfințează societatea «Unirea» care în 1897 proclamă membru de onoare pe agentul nostru diplomatic de

¹⁾ A se vedea în anexe istoricul școalei române din Sofia, de d-l V. Stroescu directorul acelei școale.

²⁾ Sprijinul.

atunci la Sofia D-l I. Papiniu, actual ministru plenipotențiar. Această societate a stăruit din răsputeri pentru deschiderea școalei române din Sofia, pentru cumpărarea unui teren pentru construirea bisericei românești, pentru ajutorarea elevilor săraci etc.

Prin 1887, D-l Lazăr Duma actualul inspector al școalelor române din Turcia, în trecerea sa prin Sofia, adunând pe fruntașii Români i-a îndemnat să lucreze pentru «Națiune» ajutând școalele și bisericile. S'a adunat atunci o sumă de bani pentru întreținerea câtorva elevi bursieri în Bitolia.

Cu înființarea societății «Unirea» posibilitatea înființării unei școli române în Sofia a început a fi discutată, iar dorința aceasta a fost tradusă și în fapte. În Decembrie 1894, membrii acestei societăți roagă printr'o petițiune pe D-l I. Papiniu spre a se interveni pe lângă guvernul român pentru înființarea unei școli primare de băieți și de fete. Pentru preîntâmpinarea cheltuelilor de instalare și întreținere se angajează un număr de 30 persoane a plăti anual câte 2000 lei timp de 3 ani dearândul, arătând în același timp că s-ar putea conta pe un număr de 55 băieți și 43 fete. Prin nota No. 6215 din 13 Aprilie 1895, Ministerul Afacerilor Streine comunică Agenției române din Sofia, că guvernul nostru acceptă deschiderea școalei și fixează leafa institutorilor la 200 lei lunare.

D-l Tache Ionescu, Ministrul școalelor de atunci, numește pe ziua de 1 Septembrie 1895 director și institutor, pe d. Lăzărescu-Lecanta, pe D-l M. Pocletaru ca institutor-ajutor și pe D-na Elena M. Pocletaru ca directoare-institutoare la secția de fetelor.

Negăsindu-se la timp localul trebuincios, începerea cursurilor s'a făcut la 13 Noemvrie același an, în strada Nova-Lomsca No. 32, casa D-lui Dimceff, închiriată în acel scop.

Inaugurarea oficială s'a făcut Duminică 19 Noemvrie, în urma serviciului religios oficiat de I. P. S. Sa Mitropolitul Partenie. D-l I. Papiniu rostește o frumoasă cuvântare ocazională la care răspunde președintele coloniei D-l Trifon Alex și după care D-l Papiniu trimite următoarea telegramă M. Sale Regelui, la Castelul Peleș dela Sinaia.

«Școala română din Sofia, întocmită de o săptămână, cu 2 profesori, o profesoară, 50 elevi de ambele sexe până acum, un bun local, a fost inaugurată astăzi, sub auspiciile Guvernului Majestății Voastre de *Subsemnatul*, după celebrarea solemnă a unui Te-deum, oficiat de Mitropolitul local, în prezența numeroaselor familii române de aci.

«Colonia română însuflarează de cele mai nobile porniri, m'a rugat a depune la picioarele Tronului, de-odată cu omagiile mele, sentimentele sale de profund respect și devotament pentru Majestatea Voastră și pentru Dinastia Regală, sub însemnul cărora crește și se înalte Patria Noastră iubită.»

Respectuos, Devotatul M. Voastre,
Papiniu.

Cursurile primului an 1895/6 au durat până la 20 Iunie; examenele generale au avut loc în zilele de 23, 24 și 25 Iunie, iar solemnitatea distribuirii premiilor la 30 Iunie, în prezența D-lui Ministrul I. Papiniu și a unui foarte numeros public. Școala a funcționat neîntrerupt. Astăzi pe lângă școala primară de băieți există și o secție comercială, iar pe lângă cea de fete o secție profesională de croitorie. Prima datează din 1898/98, iar cea de a doua din 1903/904.

Dăm mai jos tablourile de toți institutorii și institutoare ce au funcționat până în prezent la această școală.

Corpul didactic al școalei de băieți din Sofia, 1895—1906.

N <small>º</small>	NUMELE și PRONUMELE	CALITATEA	Timpul cât a funcționat
1	D. Lăzărescu-Lecanta	Director-institutor	1 Sept. 1895—1 Sept. 1896
2	G. C. Ionescu	Idem	1 Sept. 1896—1 Sept. 1902
3	V. Stroescu	{ Institutor Institutor-dirектор	1 Sept. 1897—1 Sept. 1902
4	M. Pocletaru	Institutor	1 Sept. 1902—1906
5	N. I. Nicolaeff	{ Profes. de l. bulgară la băieți și la fete	1 Sept. 1895—1 Sept. 1897 } 1 Dec. 1896—906
6	E. Rusu	{ Institutor pentru secția comercială	1 Sept. 1899—1 Febr. 1905 iar până la finele anului sc. 1905 a fost suplinit de D-l V. Chrisicu.
7	D. Brătianu	Institutor	1 Sept. 1902—1 Sept. 1903
8	G. Tisescu	Idem	1 Sept. 1903 - 1 Sept. 1904
9	I. Fulga	Idem	1 Sept. 1904—1906
10	Catalin Arsenescu	Idem	1 Sept. 1904—1906
11	D. Mateescu	{ Institutor pentru secția comercială	1 Sept. 1905—1906

Corpul didactic al școalei de fete din Sofia, 1895—1906.

No.	NUMELE și PRONUMELE	CALITATEA	Timpul cât a funcționat
1	D-na Elena M. Pocletaru	{ Directoare-institut. numai institutoare	1 Sept. 1895—1 Sept. 1896 — 1 Sept. 1897
2	" Eliza G. Ionescu .	Directoare-institut.	1 Sept. 1896—1 Sept. 1902
3	" Lucia V. Stroescu.	{ Institutoare și directoare-instit.	1 Sept. 1897—1 Sept. 1902
4	" Paula D. Brătianu	Institutoare	1 Sept. 1902—1 Sept. 1903
5	" Elena G. Tisescu .	Idem	1 Sept. 1903—1 Sept. 1904
6	" Eliza I. Fulga .	Idem	1 Sept. 904—(in prezent) 906
7	D-ra Ecaterin. Macaveeff	Maestr. decroit. și rufăr.	1 Sept. 1903 — 1 Oct. 1906
8	" Elena Barbutova .	Idem	1 Oct. 1905—(in prezent) 1906

Actuala repartizare a corpului didactic din Sofia.

1. D-l *V. Stroescu* institutor pentru secția comercială.
2. > *D. Mateescu* > > > >
3. > *Catalin Arsenescu* institutor la clasele I și II primară de băieți.
4. D-l *I. Fulga* institutor la clasele III și IV primară de băieți.
5. D-l *N. I. Nicolaeff* institutor pentru limba bulgară la băieți;
și la fete,
6. D-na *Eliza I. Fulga* institutoare la clasele I și II de fete.
7. D-na *Lucia V. Stroescu* institutoare la clasele III și IV de fete. D-sa mai predă noțiuni de economia domestică, limba română și limba franceză la secția de croitorie.
8. D-ra *Elena Barbutova* maestră de croitorie și rufărie.

Tablou de situația elevilor și elevelor dela 1895 - 1905 6

ANUL ȘCOLAR	CLASA	Numărul elevilor și elevelor inscriși						Rămasi la finele anului școlar	Numărul promovați lor	ANUL ȘCOLAR	CLASA	Numărul elevilor și elevelor inscriși						Rămasi la finele anului școlar	Numărul promovați lor
		B.	F.	B.	F.	B.	F.					B.	F.	B.	F.	B.	F.		
1895/1896	I	33	24	33	15	20	8			1930 901	I	27	27	26	27	26	27		
	II	14	14	11	13	8	13				II	14	10	9	9	7	6		
	III	5	6	1	4	1	4				III	13	11	8	9	6	9		
	IV	3	3	1	3	1	3				IV, V	15	20	14	17	11	17		
	Total	55	47	46	35	30	28				Total	69	68	57	62	50	59		
1896/7	I	36	19	34	17	34	17			1901 2	I	33	36	28	31	28	31		
	II	15	11	13	9	9	7				II	11	12	11	11	8	7		
	III	9	0	7	9	6	8				III	14	13	13	11	11	8		
	IV	10	5	8	5	7	5				IV, V	9	19	7	18	8	18		
	Total	0	44	62	40	56	37				Total	67	80	59	71	55	64		
1897/8	I	20	27	17	25	17	25			1902 3	I	26	32	26	30	26	30		
	II	15	10	13	10	11	10				II	9	14	7	13	6	9		
	III	14	10	12	7	12	7				III	11	9	10	9	7	6		
	IV	9	6	7	6	7	6				IV, V	10	18	9	17	7	17		
	Total	58	53	49	48	47	48				Total	56	73	52	69	46	62		
1898/9	I	19	21	15	16	15	16			1903/4	I	26	32	26	30	26	30		
	II	18	9	14	7	9	6				II	12	13	12	11	9	10		
	III	11	16	10	15	10	13				III	12	11	11	10	7	7		
	IV	12	7	8	6	6	6				IV	8	9	8	6	8	5		
	V	—	6	—	4	—	4				Total	58	55	51	51	45	45		
1899/900	I	30	29	27	27	27	27			1904/5	I	27	20	23	19	23	19		
	II	13	8	12	7	11	o				II	10	15	10	14	10	11		
	III	16	13	13	13	13	13				III	15	12	13	11	12	9		
	IV	12	13	11	10	11	10				IV	8	8	8	8	8	8		
	V	—	6	—	6	—	5				Total	60	55	54	52	53	47		

Tablou recapitulativ de elevii și elevele școalei primare din Sofia dela început până astăzi

Anul Școlar	No. celor înscrise			Prezenți la examen			Anul Școlar	No. celor înscrise			Prezenți la examen		
	B.	F.	Total	B.	F.	Total		B.	F.	Total	B.	F.	Total
1895-96	55	47	102	46	35	81	1900- 901	88	68	156	75	62	137
1896-97	70	44	114	62	40	102	1901- 902	89	79	168	82	71	153
1897-98	58	53	111	49	48	97	1902-903	82	73	155	75	69	144
1898-99	67	59	126	52	48	100	1903-904	82	71	153	72	64	136
1899-900	82	69	151	73	63	137	1904- 905	85	70	155	76	54	140

Secțiunea comercială a școalei primare de băieți își are ființa din 1898/9, când s'a înjghebat prima clasă. Astăzi cursul acestei secțiuni este de 3 ani, în care timp elevii capătă cunoștințele elementare în ramura comerțului, urmând programa școalelor elementare de comerț. Cei din anul II și III fac de 3 ori pe săptămână practică pe la prăvălii spre a se obișnui cu viața comercială și a iubi comerțul. Pentru control, fiecare elev își are carnetul său personal.

Tablou de numărul elevilor secțiunei comerciale.

ANUL	Clasa	Inscriși	Rămași	Prezenți la examen	ANUL	Clasa	Inscriși	Rămași	Prezenți la examen
1898 99	I	7	5	4					
	I	7	7	7					
1899 900	II	4	3	3					
	Total	11	10	10					
	I	10	9	9					
,900 901	II	70	6	6					
	III	3	3	3					
	Total	20	18	18					
	I	10	10	7					
1901 902	II	10	9	7					
	III	4	4	4					
	Total	24	23	18					
	I	16	13	13					
1902—903	II	6	5	5					
	III	8	7	7					
	Total	26	20	20					
	I	11	9	9					
1903 904	II	8	5	5					
	III	5	7	5					
	Total	24	22	19					
	I	10	8	7					
1904—905	II	9	5	7					
	III	6	9	5					
	Total	25	22	19					

La secția croitoriei pentru fete avem :

In 1903/4 anul I: înscrise 16, rămase 13, promovate 13.
 » 1904/5 anii I și II: » 15 » 12 » 12.

Scoala română din Turtucaia.

De-alungul țărmului drept dunărean, — dela porțile de fier — în cursul fluviului, trăiește din răstimpuri o masă aproape compactă de Români. Căutând a-și păstră neșirbit tezaurul strămoșesc — limba, dându-și seama de importanță

pe care o prezintă cultivarea acesteia și a altor sentimente nobile prin școală, Românii și-au dat toată osteneala din timpuri destul de îndepărțate, să-și aibă dascălii și școalele lor proprii, cari să le înmîneze calea vieței.

Cu toate că datele statisticei aflate în arhiva Ministerului Instrucțiunii nu merg prea departe, cu privire la funcționarea acestor școli, ele trebuie să fi datat de foartă multă vreme, întru cât actele din dosare ne arată contingente destul de mari de elevi, cu institutori români, cari se ocupau cu multă sărguință de viitorul micilor școlari români, pentru a le cultivă spiritul în sentimente românești. Aceste acte sunt în acelaș timp o dovedă puternică despre calitățile superioare ale poporului român, în orice colț al lumii s-ar afla răspândit el.

Menționăm în treacăt școlile din Tulcea, Isaccea și Silistra, a căror existență trebuie să fi fost foarte veche întru cât în timpul când actele ne vorbesc despre existența lor clasele erau foarte bine populate. Este regretabil că astăzi d'a tot lungul Dunării pe țărmul drept, nu mai avem de cât școală din Turtucaia. Toate aceste școale înfloreau înainte de războiul pentru neatârnare — când Dobrogea și Bulgaria erau sub Turci. Raporturile între Românii din dreapta și stânga Dunării erau foarte strânse.

In 1868/69 vedem ca Ministerul ajută școala din Silistra (vezi anexele). In 1870 Eforia școalei cere Ministerului a mai trimite un institutor, ceiace probează că Românii din dreapta Dunării își dedeau seamă destul de bine despre importanța culturii pentru a-și păstră neatinse graiul și obiceiurile strămoșești. In acel an, găsim funcționând la școala din Silistra 2 institutori, pe C. Petrescu și Dumitru Stătescu, cu un număr de 110 elevi în cursul verii, iar iarna 150.

In cursul anului 1871/2 școala numără 92 elevi, iar în anul 1872/3 un total de 87 elevi.

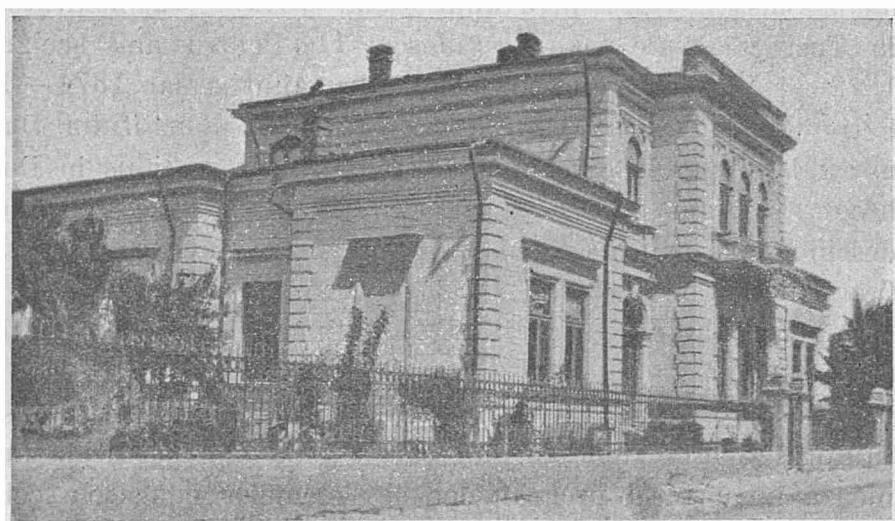
In 14 Aprilie 1874 «Societatea de cultură și limbă din Silistra» a înființat și o școală de fete.

Urmărind firul anilor și arhiva Ministerului, ne oprim la anul 1878, când dosarele Ministerului se închid pentru școala din Silistra.

Școala din Tulcea dată dela anul 1869, după cum se constată chiar de pe sigiliul școalei, pe care stă scris în margine: «Școala română a orașului Tulcea 1869»; iar sub titlu stă scris: «întru lumina ta vom vedea lumină». În mijlocul sigiliului se vede o cruce. Acest sigiliu este aplicat pe corespondență ce această școală țineă cu Ministerul Instrucțiuniei care o subvenționă. Școala aceasta s'a menținut și după războiul pentru independență, de când Dobrogea este alipită la teritoriul României.

Turtucaia este azi singurul orășel din dreapta Dunării ai cărui locuitori se bucură de norocul de a avea o școală a lor proprie.

Cu o populație de 7540 locuitori, în majoritate Români

O vedere a școalei din Turtucaia. (Privire din stânga).

(3677), restul Bulgari (2792), Turci tot atâțea și un foarte mic număr de Evrei, Greci și Armeni. Turtucaia putem spune că e o cetate a Românilor din statul vecin.

Existența școalei române de aci pare a fi foarte veche și bătrânnii spun că ar fi existând de aproape 100 ani. Din cărțile vechi bisericesti ce se mai găsesc încă pe la unii din România din Turtucaia, s'a scos de către institutorul român din Turtucaia D-l G. Ionescu câteva nume de dascăli

și preoți. Astfel : 1) s'a găsit numele unui oarecare Rusu Șaru, hirotonisit preot în 1774, mort în 1830; 2) Dascălu Mihai din Oltenia 1775, hirotonisit preot în 1780, mort în 1835 ; 3) Dascălu Gherghe din Oltenia, 1790—1802 ; 4) Dascălu Gavrilă Brănescu din Câmpina, între 1850—1856 ; 5) Dascălu Petre Florea din Turtucaia, 1856—1860 ; 6) Dascălu Ștefan Nicolae, 1860—1864 ; 7) Dascălu Vasile Borănescu din Buzău, 1864—1868 ; 8) Nicolae Lăcătuș, 1868—1870. În 1869 se găsește între hărțiile Ministerului menționat numele unui institutor Vasile I. Borănescu (vezi anexa).

In 1870 — 1871 găsim că această școală forma o circumscriptie cu școala din Silistra, având ca institutor superior pe Costache Petrescu, care figurează în arhiva Ministerului la Silistra. 10) Pentru anul școlar 1871 — 72, institutor în Turtucaia este Ioan Crețulescu. 11) Pentru anii școlari 1872—4 Vasile Borănescu. 12) Pentru anul școlar 1874—5 Petre Bozianu. Dela 1875—1883 figurează ca institutor Dumitru D. Popescu, care în două rânduri fusese timis în Dobrogea și readus. În 20 Noemvrie 1881, D-ra Ana Petrescu deschide în Turtucaia o școală de fete cu 50 eleve, care școală funcționează dela 1880 — 1882.

Pentru anul școlar 1883 — 84 funcționează Leon Baritiu din Sibiu.

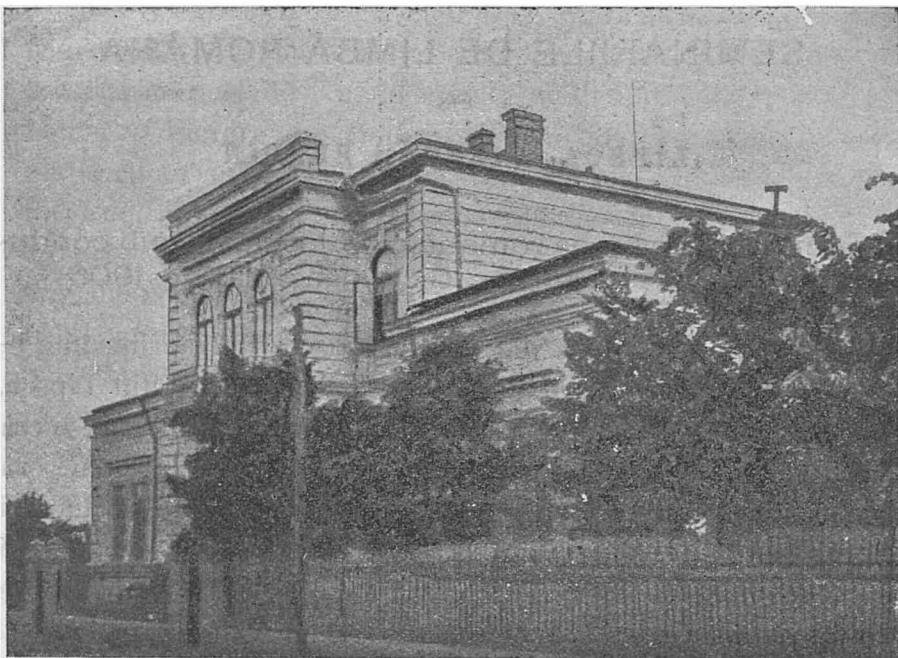
Dela 1884 până în prezent funcționează neîntrerupt institutorul George Ionescu sub care școala din Turtucaia urmează întru totul programelor și sistemelor educative cele mai noi, D-sa fiind normalist, ajutat de D-na Zefirina Ionescu, (1890 — 1906) învățătoare detașată la acea școală și de învățătorul Nicolae Petrescu (1901—1906).

Dela liberarea Bulgariei de sub Turci (1878) până în 1892, la școala română din Turtucaia, limba bulgară nu era obligatorie; de atunci însă direcțiunea școalei a fost obligată să angajeze în scopul învățării limbii bulgare și 2 instititori bulgari.

In anul școlar 1904 s'a înființat pe lângă școală și un atelier pentru construirea lotelor și a uneltelelor de pescuire,

fiind știut că locuitorii români din Turtucaia sunt cei mai abili constructori de lotci și pescari pe Dunăre.

Localul școalei române din Turtucaia privește cu mândrie spre țara mamă, fiind situat în marginea Dunării, în cea mai frumoasă poziție a orașului. Este cea mai mareată podoabă a orașului. Pentru construirea ei s'a cheltuit suma de 50,000 lei. În acest local se întunesc astăzi nu mai puțin de

O altă vedere a școalei din Turtucaia (privită din dreapta).

155 fii și fice de români.¹⁾ Construirea localului s'a efectuat în anul 1897. O singură dorință mai rămâne de acum înaținte locuitorilor din Turtucaia de realizat — construirea unui locaș în care să prea măreasă pe Dumnezeu în limba strămoșească — dorință — care prin perseverența ce-i caracterizează — nu le va fi prea greu de realizat.

¹⁾ După afirmarea d-lui G. Ionescu directorul școalei, la începutul anului școlar 1906/07 numărul elevilor înscriși trece peste 200.

IV.

SEMINARIILE DE LIMBA ROMÂNĂ DIN LIPSCA, VIENA și BERLIN

A) Seminarul de limba română din Lipsca, de sub conducerea D-lui Profesor Dr. G. Weigand 1893 - 1906¹⁾.

După ce s'a întors din călătoria ce a întreprins în Peninsula Balcanică și s'a abilitat la Universitatea din Lipsca, D-l Dr. Gustav Weigand a văzut că pe terenul în care lucră și pentru care adunase material foarte însemnat mai era încă aşă de mult de făcut și lipseau aşă de multe lucrări pregătitoare, încât se simția nevoie neapărată, decât mai mulți tovarăși de muncă—Germani sau Români—care să se apuce de prelucrarea acelui material; lucrul acesta, *nu se putea mai bine îndeplini decât prin înființarea unui seminar*. Cel dintâi căruia D-l Dr. Gustav Weigand i-a comunicat vederile sale în această privință, a fost D-l B. P. Hajdeu. Și în răspunsul său din 16 Mai 1892, începându-și scrisoarea cu «Votre idée est excellente» ii arată căile cum s'ar fi putut realiza mai bine planul său.

D-l Weigand a reușit a convinge Academia Română, pe D-l Titu Maiorescu pe atunci rector al Universității din București, precum și pe D-l Tache Ionescu pe atunci ministru al Instrucțiunei, care luând în considerație propunerea sa, binevoi a prevedea o alocațiune de 6000 lei anual (dela 1895 înceace 10000 lei) pentru înființarea seminarului, aşă încât

¹⁾ După monografia D-lui Prof Dr. G. Weigand directorul acestui seminar.

la 21 Aprilie 1893 putu ține prima ședință, cu un număr de 11 (unsprezece) studenți; căci în prelegerile sale ținute într'un restrâns cerc de studenți, le deșteptase dejă de mai înainte interesul studiului limbei române. Primii săi auditori din semestrul întâi de vară în 1892—adică cu un an înainte de deschiderea seminarului erau: Paul Dachselt, Hermann Springer, Karl Kiesow, Gregoriu Patriciu, Nicolae Anastasiu, Nicolas Viskovski, Hugo Slemüller și Demitri Matof (mort). Din aceștia s'a putut recruta la început stogul necesar pentru seminar, și deși la început numai unul singur dintrânsii făcuse o lucrare din limba română, mai pe urmă însă toți auditorii în număr de nouă, din primul semestru ce urma imediat după înființarea seminarului, anume: Dachselt, Schla-debach, Backmeister, Byhan, Dunker, Stef. Nanu, v. Sanze-witsch, Schlemüller, Burkhardt—afară de cei doi din urmă—s'au ocupat din domeniul filologiei române.

Dacă ne aruncăm o privire asupra lucrărilor publicate în cele 12 rapoarte anuale ale seminarului, vedem că mai toate fac parte din diferitele direcțiuni ale filologiei române și unele chiar din domeniurile învecinate:

Fonetica: *Byhan*, e dinaintea nazalelor. Jb. III 1; ve-chile vocale nasale din elementele slave ale limbii române Jb. V 298; *Storch*, Vocalarmonie în limba română Jb. VII 93; *Geheeb*, a și s prostetic în limba română Jb. V 1; *Pușcariu* Ti și Ki latinesc în limba română italiană și sardică XI 1; *Weigand*, Disparițiunea lui «n» prin nazalizare XI 188.

Flexiunea: *Backmeister*, Formarea cazurilor la singular Jb. IV 1; *Thalmann*, Starea de azi a formării pluralului Jb. IV 82; *Weigand*, Formarea viitorului imperfect Jb. III 139 și IV 298; *Streller*. Verbul ajutător în limba română Jb. IX 1; *Neumann*, Pronumele personal și posesiv Jb. VII 176; *Capidan*, Flexiunea substantivului și a verbului în Codul Dimonie XII 179.

Formarea cuvintelor: *Pușcariu*, Sufixele diminutive din limba română Jb. VIII 86; *Hiecke*, Noile formațiuni de nume de animale în limba română Jb. XII 133.

Notă: Ib. Jahresberecht.

Stil: *Schladebach*, Stilul literaturăi populare aromâne
Jb. III 71.

Etimologia: *von Sanzenwitsch*, Elemente rusești de originea română și germană în limba română Jb. II 193; *Borgia*, Elemente germane în limba română Jb. X 138; *Byhan*, Glosar istro-român Jb. VI 176; *Weigand*, Contribuțiuni la glosarul iștrian Jb. II 215; *Moser*, Origina prepozițiunilor românești Jb. X 409; *Helbig*, Elemente italiane în limba albaneză Jb. X 1; *Papahagi*, Etimologii XII 225 și lucrările lui Geheebe din Jb. V 1 și ale lui Byhan din Jb. III 1 și V 298 sunt mare parte de natură etimologică.

Semasiologia: *Weigand*, Contribuțiuni semaseologice
Jb. XII 107.

Dialectologia: *Weigand*, Texte iștriane I 122; *Papahagi*, Colecțiuni de proverbe și ghicitori aromâne Jb. II 174; *Saiakdži* și *Weigand*, Texte aromâne din Monastir Jb. III 162; *Weigand*, Contribuțiuni la cunoașterea Meglenului Jb. V 145; *Pușcariu*, Dialectul Oltului de sus Jb. V 158; *Weigand*; Dialectul bănățean Jb. III 198; Dialectele din regiunile Crișului și a Mureșului Jb. IV 250; Dialectele Olteniei, Serbiei, Bulgariei Jb. VII 1; Dialectele Munteniei Jb. VIII 234; Dialectele Moldovei și Dobrugei Jb. IX 138; *Stinghe*, Schieii sau Trocarii în Brașov Jb. VIII 1.

Editarea de texte și critici: *Weigand*, Codex Dimonie Jb. IV. 136. V. 192. VI. 86; *Dachselt*, Predica lui Sf. Antoniu Jb. I. 1; *Dunker*, Gramaticul Bojadschi Jb. II. 1.

Limba română veche: *Papp*, Contribuțiuni la studiul limbii române vechi Jb. III. 170; *Lacea*. Cercetări asupra limbii din «Viața și petrecerea sfinților» a mitropolitului Dosoftei Jb. V. 51.

Literatura: a) Literatura populară: *Schladebach*, Balada aromână «Puntea din Arta» Jb. I. 79. Afară de aceasta și cercetările dialectologice ale editorului, mai cuprind un material folcloric bogat; de asemenea și lucrările lui *Stinghe* Jb. VIII. 1; *Pușcariu* Jb. V. 158; *Papahagi* Jb. II. 147; b) Istoria literaturăi: *Scurtu*, Viața lui Eminescu și serierile lui în proză Jb. X. 254.

Metrica : *Al. Bogdan*, Metrica lui Eminescu XI. 198.

Istoria filologiei : *Stoian*, Gramaticul Cipariu Jb. XII. 1.

Etnografia : *Weigand*, Asupra originei comunităților «s»

Jb. IX. 131 ; Asupra elementelor străine (Ruși, Jidani, Săcui, Ciango, Găgăuți) din Moldova Jb. IX. 154 ; Emigrațiunile românești în Serbia și Bulgaria Jb. VII. 12, VIII. 252 ; *Stinghe*, asupra originei řeilor Jb. VIII. 49.

Prepararea membrilor se făcea : *a) la cursuri și anume* : Se țineau prelegeri din : 1) Introducerea în studiul limbei române, la început numai o oră, mai în urmă însă două, căci s'a mai adăogat și o scurtă privire asupra literaturii românești moderne. 2) Fonetică, două ore. 3) Flexiunea, două ore. 4) Compunerea cuvintelor și sintaxa, două ore. 5) Gramatica practică la început două ore și acum tot atât, însă și cu considerațiuni speciale asupra sintaxei. 6) Metoda cercetărilor dialectologice. 7) Limba grecă modernă și limba albaneză, din punctul de vedere al raporturilor lor cu limba română, două ore. 8) Limba greacă, două ore. 9) Limba albaneză (fonetică, flexiunea și sintaxa) timp de 3 semestre câte două ore. 10) Limba ungară, timp de două semestre câte două ore. 11) Chestiunea originei românilor, două ore. 12) Gramatica comparată între limbile română, bulgară și greacă.

Toate aceste cursuri erau gratuite ; afară de acestea, membrii seminarului mai aveau prilejul să ià parte la cursurile private de : Introducere în studiul limbilor romanice (mai ales limba latină vulgară), trei ore ; limba italiană și dialectologia italiană, trei ore ; limba spaniolă și interpretări de texte, trei ore ; fonetica franceză veche, flexiunea și interpretări din texte, timp de două semestre câte trei ore și sintaxa franceză modernă, două ore.

b) In ședințele dela Seminar, odată pe săptămână timp de două ore, în care se interpretau în mod alternativ texte vechi din limba română, din dialecte, din folclor, aşa că se puneau în practică spre a se întări și mai bine cunoștințele câștigate la cursuri. În timpul din urmă s'au făcut și exerciții etimologice, cari au stimulat și mai mult pe auditori.

c) In con vorbiri particulare, odată pe săptămână câte

două ore, introduse din semestrul de vară 1897, în care acei dintre studenți cari se ocupau cu câte o lucrare, mai primeau multe instrucțiuni asupra modului cum s'ar fi putut apucă mai bine o temă, și metoada ce trebuiă s'o urmeze — o măsură dela care s'a putut trage folose mari și n'a întârziat de loc să dea — fătiș — fructele așteptate.

* * *

Biblioteca Seminarului s'a desvoltat extraordinar de mult. Nu s'a cruțat nimic ca să se poată procură mijloacele necesare nu numai pentru limba română dar chiar și pentru domeniile mărginașe, adică și pentru celelalte limbi balcanice. Si tocmai acum i se trimit și biblioteca «Cercului Slavic», care va contribui colosal de mult la mărirea bibliotecei seminarului, care are aproape 6000 volume de cărți.

Următoarele fascicule și reviste au fost abonate :

- 1) Zeitschrift für romanische philologie.
- 2) Literaturblatt für germanische u. romanische philologie.
- 3) Kritische Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie.
- 4) Archivio glottologico italiano.
- 5) Archiv für lateinische Lexicographie und Grammatik.
- 6) Arhiv für slavische Philologie.
- 7) Indogermanische Forschungen.
- 8) Studj di filologia romanza.
- 9) Giornale per le tradizione pop.
- 10) Korespondenzblatt für siebenbürgische Landeskunde.
- 11) Thesaurus linguae latinae.
- 12) Convorbiri literare.
- 13) Sămănătorul.
- 14) Luceafărul.
- 15) Arhiva.
- 16) Făt frumos.
- 17) Universul.

Se mai primesc afară de publicațiunile de mai sus, fie de către D-l Weigand personal, fie de seminar, unele reviste sau jurnale gratuit:

- 18) Junimea literară.
- 19) Șezătoarea din Fălticeni.
- 20) Transilvania.
- 21) Albina, revistă populară.
- 22) Familia din Oradea-Mare.

Pentru biblioteca seminarului D-l Weigand întrebuițează anual, aproape suma de 1000 mărci (cărți noi, legatul lor, abonamente). Tot în seminar D-l Weigand depune și operile ce D-sa le primește ca membru al Academiei Române, al Asociației Transilvaniei, al „Българско грушесимбо“ din Sofia, ca

recenzent; altfel nu s'ar putea explica înmulțirea considerabilă a volumelor cari alcătuiesc biblioteca. Totuși se resimt și unele goluri prin lipsa numerelor a celor d'ântâi ani ai revistei «Con vorbiri literare;» iar cât privește «Columna lui Traian» și altele de felul acesteia, din cauza duratei lor prea scurte, nu s'a putut procura de undeva.

D-l Papahagi a dăruit de curând bibliotecii seminarului «Revista pentru istorie, arheologic și filologie» de sub direcținnea D-lui Prof. Gr. Tocilescu.

* * * .

Catalog de foștii membri ai seminarului până azi, aranjat în ordine alfabetică după naționalitate.¹⁾

a) *Germani*: 1. Byhan*; 2. Bachmeister*; 3. Bartsch; 4. Behr; 5. Bode; 6. Brüske; 7. Burckhardt; 8. Dachselt*; 9. Dietrich; 10. Deichmann; 11. Dorn; 12. Dunker*; 13. Eck; 14. Engler; 15. Funke; 16. Geheeb*; 17. Gerschler*; 18. Günther; 19. Haferbier; 20. Häusel; 21. Helbig*; 22. Hetzer; 23. Hiecke*. 24. Knorr*; 25. Kunze; 26. Kurth*; 27. Löwe; 28. Möbius*; 29. Moser*; 30. Neu; 31. Neuman*; 32. Perschmann; 33. Piekenkeijn* (lucrarea sa asupra întrebuițării subjonctivului în limba română ca teză pentru doctorat, a apărut separat în Leipzig 1903); 34. Richter (mort); 35. Riedel; 36. Schäfer*; 37. Schadebach; 38. Schlemüller; 39. Schmidt; 40. Schneider; 41. Schreyer*) 42. Sonnenkalb; 43. Steeger; 44. Storch*; 45. Streller*; 46. Szymank; 47. Thalmann*; 48. Thenan; 49. Weise; 50. Zille* (lucrarea sa va apăre în Yb. XIII); 51. Zurcker.

b) *Români*: 1 Bărbulescu; 2 Bogdan Alex*; 3 Bontescu; 4 Borcia*; 5 Brătescu; 6 Busuiocescu; 7 D-ra Cernovodeanu; 8 Ciureu; 9 Conduratu; 10 Cristea (mort); 11 Dragomirescu* (mort); 12 Dumitrescu; 13 Grumăzescu*; 14 Lacea*; 15 Lazin; 16 Maghet*; 17 Marincu; 18 Mehedinți; 19 Mihăilescu; 20 Moian; 21 St. Nanu*; 22 Pap*; 23 Pașcan; 24 Pătrășcoiu; 25 Gh. Popp; 26 Pop (Hațeg); 27 Popescu; 28 Iosif Popovici; 29 Praja; 30 Predescu; 31 Pușcariu*; 32 Rădu-

¹⁾ Cei cari au făcut căte o lucrare mare sunt însemnați cu o steluță.

lescu-Pogoneanu; 33. Sachelarie; 34. Săvescu (mort); 35. Scurtu*; 36. Stinglie*; 37. Stoian; 38. Sulică; 39. Tufli.

c) *Aromâni*: 1. Bubulica; 2. Capidan*; 3. Papahagi; 4. Sacakdzi.

d) *Bulgari*: 1. Matoff (mort); 2. Kalapaktschuff; 3. Mischoff; 4. Petroff; 5. Romanski.

e) *Daneji*: 1. Benedix; 2. Sandfeld-Jensen*; 3. Schütte.

f) *Engleji*: 1. Carter; 2. Jefferys; 3. Nichols (American).

g) *Ruși*: 1 von Sanzewitsch și von der Osten-Sacken.

h) *Spanioli*: Juderia-Loyot.

Peste tot, seminarul a fost frecuentat dela 1893—1906 de 108 studenți, dintre cari cei mai mulți aveau nevoie de cel puțin opt semestre, până le depunerea examenului de doctorat; iar dintre români, cei cari mai studiaseră și prin altă parte, terminau mult mai repede. Mulți dintre membri germani luau parte la seminar numai până când mai învățau să citească, alții se retrăgeau chiar dela început, imediat ce dedeau de greutăți mari, iar unii de și începuseră chiar lucrări din l. română, însă fiindcă nu erau bine pregătiți pentru aşa ceva, după sfatul meu, trebuia să le părăsească. Dintre 51 germani, 20 au depus examenul de doctorat în l. română, 12 au frecuentat seminarul 1 sau 2 semestre, ceilalți au învățat destul de bine românește. Dintre 39 de Români, numai 8 însă au făcut teză de doctorat, mai ales pentru că cea mai mare parte dintrânsii nu veneau la seminar cu scopul ca să se dedice studiului limbei române, ci numai din interesul lor pentru l. maternă; dar și ei au profitat destul de mult.

Frecuentarea seminarului după semestre se prezintă în modul următor:

Anul 1893, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 900, 901, 902, 903, 904, 905, semestrul de vară 10. 15. 15. 18. 17. 21. 14. 11. 15. 11. 16. 13. 13; semestrul de iarnă 12. 17. 17. 19. 15. 17. 14. 19. 18. 10. 15. 16. 16.

Numărul mare al membrilor seminarului, precum și acela al tăzelor de doctorat dintr'o specialitate, în afară de cele obișnuite, a pus în mirare pe mulți din colegii D-lui Weigand.

Ceiace a atras pe studenți mai mult, a fost faptul că lucrările pentru doctorat li se tipăreau în mod gratuit. Încă o împrejurare ar mai putea fi și contactul prietenos și colegial ce s'a stabilit între profesor și studenți și între acești din urmă. După ședința care avea loc seara, mergeau împreună cu profesorul lor vara în vre-o grădină a vre-unui local public, iar iarna jucau popice. Partea cea mai plăcută a anului o formă așa numita «sărbătoare de vară», care constă dintr'o excursiune de o zi, făcută pe cheltuiala seminarului; astfel în 1901 s'a făcut o excursiune la Naumburg, Rudelsburg, în 1902 la Frohburger și în 1903 în Kloster Nimbschen.

Afară de acestea, s'a mai înființat în sala comunală de gimnastică un curs de gimnastică de 2 ore, sub conducerea tot a D-lui Weigand, unde luau parte mulți studenți români. Cu chipul acesta s'a putut introduce legături de prietenie, care fără nici o constrângere sau orice formalități altele de societate, au întărit și mai bine legăturile dintre membrii institutului și dintre aceștia din urmă și conducătorul lui.

In ceiace privește numărul membrilor, destul ar fi să nu treacă peste opt, căci după un curs de patru ani, s'ar putea obține câte două lucrări pe fiecare an, ceiace ar fi în de-ajuns. Din cauza termenului mai scurt al unora s'ar putea ridică numărul la 10—12 însă; dar mai mulți membri ordinari, adică dintre aceia cari se apucă de câte o lucrare, n'ar fi de dorit, căci atunci s'ar prea mări cheltuelile pentru tipăritul raportului anual în așa grad, că față cu mijloacele de care azi dispune seminarul nu ar mai fi suficiente unei buni administrații. Astfel cu ocazia tipăririei raportului anului X s'a publicat patru lucrări de doctorat voluminoase și o lucrare mai mică de Moser. Din această cauză, numărul studenților germani în timpul din urmă s'a mai restrâns și s'a stabilit pe lângă acela că n'a mai fost primit nici un începător, ca viitoarele lucrări de doctorat să fie tipărite gratis numai pentru un conținut de patru coale, restul privind pe autor. Această măsură are avantajul că de aci înainte studenții se vor mărgini în lucrările lor mai mult la strictul

necesar, căci tocmai la începători se vede tendința aceia de a fi cât se poate mai extensiv.

Asupra conținutului lucrărilor de doctorat D-l D-r G. Weigand ca referent al anuarului «Vollmöllerschen Jahresberecht» și-a exprimat părerile sale adeseaori contrarii. Cu privire la lucrarea lui Helbig ea e numai concepută ca un fel de auxiliar la tratatul pregătit de D-l Weigand asupra elementelor latine în limba albaneză, mai adăogând la aceasta și elemente comune ale limbei albaneze și române.

«Noi trebuie — zice D-l Weigand — să ne îndreptăm privirile noastre asupra studiului comparat al limbilor balcanice dacă vrem să facem un pas mai înainte în etnografie și istoria limbei; și cu aceasta să ajungem la idei mai adânci și la adevărate cunoștințe». De sigur că greutatea cea mai mare constă în aceia că membrii seminarului nefiind de căt româniști — din punctul de vedere al limbei latine — și dedicându-se numai ca atari limbei române, n'au nici timpul și nici chiar aplicația ca să se mai ocupe și cu studiul limbilor balcanice.

Guvernul român a subvenționat regulat Seminarul din Lipsca de sub conducerea D-lui Profesor G. Weigand, care s'a achitat în mod desăvârșit până azi de sarcina ce și-a luat, prin modul cum D-sa a știut să îndrumeze tinerele generații pe terenul filologiei. Dovada cea mai deplină ne-o dă cele 12 rapoarte anuale ce D-sa a publicat, cu privire la lucrările seminarului de filologie română din Lipsca.

B) Seminarul de limba română din Viena, de sub direcția D-lui Dr. Profesor Sextil Pușcariu, 1905.

I. *Inființarea Seminarului.* Seminarul din Viena s'a înființat din inițiativa D-lui Ministrul Cultelor și Instrucțiunei Publice, Mihail Vlădescu în anul 1905.

La 17 Mai 1905, conducătorul Seminarului romanic și decanul facultății filozofice din Viena, D-l Profesor Universitar W. Meyer-Lübke a înaintat colegiului profesoral o propunere, din care extragem următoarele: «Limba românească «ocupă un loc cu totul deosebit între cele-lalte limbi românice.... Nu numai învățarea acestei limbi, ci mai ales cer-

«cetările științifice în domeniul filologiei românești sunt «foarte anevoieioase.... De aceia, și mai ales pentru cuvântul «că Universitatea din Viena este chemată, în urma poziției «sale geografice și în urma împrejurărilor politice, mai mult «decât oricare altă Universitate, a deveni un centru de studii «românești, propun : 1) Să se înființeze pe lângă Seminarul «romanic, o secție deosebită pentru studierea limbei și lite-«raturei românești, subordonată Seminarului romanic la care «să poată lua parte ascultătorii ordinari și «extraordinari ; 2) «Conducător al Seminarului românesc să fie numit D-l do-«cent universitar D-r Sextil Pușcariu».

Propunerea aceasta a fost primită cu unanimitate în ședința din 20 Mai 1905 de Colegiul profesoral și înaintată Ministerului de Culte și Instrucțiune publică austriac, care a încuviașat, prin decretul din 24 Iulie 1905 No. 20512 înființarea unui Seminar românesc la Universitatea din Viena, sub conducerea D-lui Dr. Sextil Pușcariu, docent.

In urma acestora, s'a deschis Seminarul la 30 Octombrie 1905, printr'o ședință solemnă și și-a continuat activitatea până la sfârșitul semestrului de iarnă, adică până la 13 Martie 1906. Ședințele s'au ținut mai întâi în apartamentele proprii (VIII Lamgasse 7). mai apoi, în urma unei noi dispozițiuni ministeriale (13 Noembrie 1905, No. 34.495), la Universitate, în locul Seminarului romanic.

II. *Şedințele Seminarului.* Ședințele Seminarului, în număr de 17, s'au ținut regulat în fiecare Marți, dela orele $5\frac{1}{2}$ —7. După o lectie de deschidere asupra «Poziției limbei române între limbile surori» și asupra «Istoriei limbei române», s'a mai dat o scurtă «Privire asupra poeziei populare românești». Membrii seminarului au luat cu toții parte activă la «Cetirea, traducerea și analiza lingvistică» a celor 14 bucăți de literatură populară (din colecțiile Alexandri și Iarnik-Bârseanu) cari au fost interpretate. În afară de ședințele Seminarului, conducătorul lui, a mai ținut un «Curs de gramatică română» (Vinerea dela 7—8) la Universitate. Dintre lucuările mai mari începute în decursul acestui semestru, amintim trei :

1. A. Belulovici (în colaborare cu directorul Seminarului : Studii istro-române (sub presă)).
2. A. Lutia : Fonologia Psaltirei Scheiâne (lucrare de doctorat).
3. M. Morelowsky : Privire asupra literaturei române (conferință scrisă în limba polonă).

III. *Membri Seminarului.* Ca membrii activi ai Seminarului au fost înscrisi și au luat parte la ședințe următorii :

1. Români	Horia Petra-Petrescu (Transilvania).	Din Bucovina.
	Ilie Piticariu	
	Vasile Greciuc	
	Veronica Turcan	
	Aspazia Lutia	
2. Germani	Periche Papalagi (Macedonia).	Boemia
	Alois Belulovici (Istria).	
	Karl Hell (Silezia).	
	Karl Stransky	
	Richard Berman	
	Rudolf Klein (Austria).	Carintia.
	Wilhelm Friedman (Viena).	
	3. Italian : Mario Filzi (Istria).	
	4. Croat : Carol Polic (Istria).	
	5. Polon : Marian Morelowsky (Galiția).	
6. Sloveni	Francisc Sturm	Carintia.
	Ioan Gregorin	
7. Sârb :	Milan Iovanovici (Ungaria).	
8. Bulgar :	Christof Stoilov (Macedonia).	

Situatiunea de mai sus a fost înaintată Ministerului Instrucțiunei, de către D-l Dr. Sextil Pușcariu, la finele primului semestru de funcționare.

C) Seminarul de limba română din Berlin, 1905.

In anul 1905 D-l Ministru al Instrucțiunei și Cultelor, văzând frumoasele rezultate obținute de Seminarul român din Lipsca, de sub conducerea D-lui Dr. G. Veigand și subvenționat de Statul român, și dorind a da o întindere cât mai mare studiului științific al limbii române în streină-

tate, s'a decis a mai înființa alte institute de felul celui menționat, cu reședința în diferite centre culturale ale apusului și puse sub conducerea unor filologi de naționalitate română.

Adresându-se în acest scop și Ministerului de Instrucție al Prusiei și împărtășindu-i intențiunea sa de a înființa la Berlin un seminar destinat pentru studiul limbii și literaturei române și de a încredința direcția acestui institut D-lui Dr. H. Tictin, filolog român și profesor la școala comercială din Iași, numitul Minister s'a declarat dispus a consimți la crearea unui astfel de institut, care să fie anexat pe lângă Seminarul de limbi orientale al Universităței din Berlin, unde, în afară de limbile orientale proprii zise, se predau și alte limbi europene și extra-europene (dintre limbile romanice: franceza și spaniola) și a conferit D-lui H. Tictin titlu de lector onorar la acest seminar. În luna Noembrie 1905, D-l H. Tictin, în urma însărcinării primite dela Ministerul Instrucțiunii, a plecat la Berlin, unde a instalat Seminarul român, în sala de cursuri No. 22 a Seminarului de limbi orientale situat în Dorotheenstrasse, No. 6. Cursurile s-au început după vacanța Crăciunului, în ziua de 8 Ianuarie 1906 stil nou și s-au continuat în mod regulat cu următoarele obiecte: a) Întroducerea practică în cunoștințele limbii române, Lunea și Joia și b) Gramatica istorică a limbii române, Marțea și Vinerea. În cursul dela litera a) s-au citit bucăți de autori moderni, alese din cartea D-lui H. Tictin «Rumänischer Elementarbuch» Heidelberg 1905 și explicate oral din punctul de vedere lexical, etimologic, grammatical și literar, iar în cursul de sub litera b) s-au tratat istoria filologiei române (în rezumat), dialectele române, elementele streine în limba română și declinarea nearticolată și articulată. Ca studenți regulați ai acestui seminar, s-au înscris la începutul cursurilor patru domni și o doamnă, toți urmând în același timp și la cele lalte cursuri de filologie romanică ale Universității. Lucrări nu s-au putut încă publica din cauza scurtului timp de când există seminarul¹⁾.

¹⁾ Activitatea acestui seminar a fost comunicată Ministerului de către D-l Dr. Profesor H. Tictin în urma intervenirei făcută în vederea alcătuirii prezentei lucrări.

A N E X E

ANEXA Nº 1.

Bugetul școalelor și bisericilor române din streinătate subvenționate de guvernul român, pe exercițiul 1905 — 1906.

Circumscriptional Albania.

No. curent	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Functiunea	No. școalelor	Localitatea	Anii servicii	Subvenție lunări	Subvenție anuală
1	Iharalamb Gogiamani .	3	Instit.-director	1	Berat	15	100	1200
2	Lazar Puli.		Institutor ¹⁾	-	"	9	60	420
3	D-ra Iulia Naum (Marcu)		Institutor	-	"		60	720
4	Alex. Christoforide . . .	2	Instit.-director ²⁾	1	Beala-de-jos	15	60	420
5	Tachi Bitaracu		Institutor ³⁾	-			50	600
6	Petre Dimce	2	Instit.-director ⁴⁾	1	Beala-de-sus		60	720
7	Grigorie Marcu.		Institutor ⁵⁾	-	"		40	480
8	Const. Papa Cosma. . .	1	Instit.-director ⁶⁾	1	Biscuki		50	350
9	Tășcu Atanas. (Burnuci).	9	Institutor ⁷⁾	2	Corița		60	720
10	Vintilă Balamace . . .		Instit.-director	-	"		80	960
11	Antin Nuști.		Institutor	-	"		70	840
12	Ilusein Efendi		Instit. l. turcă	-			40	480
13	Victoria Emanuel. . . .		Instit.-directoare	-		3	60	720
14	Elena Spiru B.		Institutoare	-			60	720
15	Anastasia Argintaru.		" ⁸⁾	-			40	280
16	Preat. Ilar. Balamace.		Preat	-		21	120	1440
17	Andrei Nastu.		Cântăreț ⁹⁾	-			40	280
18	Anton Becea.	7	Instit.-director	2	Elbasan	5	70	840
19	Constantin Economu . .		Institutor ¹⁰⁾	-			60	720
20	Sefket Daia		Instit. l. turcă	-			40	480
21	Doinica Macavea . . .		Institutoare ¹¹⁾	-	"		10	720
22	Ilagi Nicola		Cântăreț	-	"		30	360
23	Iani Iugati.		"	-	"		20	240
24	Vaduva Iugati		Pensionară	-	"		20	240
25	Stavre Buhea	6	Instit.-director	2	Moscopole	12	70	840
26	Sotir Rafael		Institutor	-	"	13	50	600

¹⁾ Decl 1 Sept. 1905 crentie. Până la 1 Aprilie 1906 se va plăti din fondul extraordinar.

²⁾ Transf. la 1 Sept. 1905 dela Elbasan. Creație scolară nouă. Rap. 88/61120 fond extraord.

Creatie până la 1 Aprilie 1906 se va plăti din leasa lui G. Cupelu instit.

Creativa pana la 1 Aprilie 1908 se va plati un leala lui G. Copelu Institut. de I. greacă
ura al cărui post s'a desfășurat.

6) Creăție școală nouă.

⁷⁾ In locul lui Tache Magiar dela 1 Nov. 1905 adus dela Beala de jos. R. 337 70087.
⁸⁾ Crearie dela 1 Sept. 1905.

⁸⁾ Creatie dela 1 Sept. 1905
⁹⁾ Creatie dela 1 Sept. 1905

¹⁰⁾ Transferat dela Livezi pe

¹¹⁾ Transferat dela Livezi pe 1 Sept. 1903 in locul lui A. Christodoride. Rap. 68/1120 tre Bcală.

No. current	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcțiunea	No. școalelor	Localitatea	Anii servită	Subvenție lunară	Subvenție anuală
27	Olga Vangheli	—	Institutoare	—	Moscopole	2	50	600
28	Pr. Cosma Demetrescu	—	Preot	—	"	14	50	600
29	Tache Gădeș	—	Cântăreț	—	"	—	25	300
30					"	—	20	240
31	Andrei Iota	2	Institutor	1	Nicea	4	60	720
32	Pr. Cosma Anastas	—	Preot	—	"	11	40	480
33	Teodor Teja	7	Instit.-director	1	Pleasa	7	70	840
34	Dionisie Balamace	—	Institutor	—	"	—	50	600
35	Flora Nastu	—	Institutoare	—	"	—	50	600
36	Tomaïda Musu	—	" ¹⁾	—	"	—	50	600
37	Pr. Anastas Costa	—	Preot	—	"	—	50	600
38	Leonida Caramitru	—	Cântăreț	—	"	—	10	120
39	Nicola Anastase	—	"	—	"	—	10	120
40	Tașula Zisi	4	Instit.-director	1	Șipsca	—	60	720
41	Fania Constantinescu	—	Institutoare	—	"	—	50	600
42	Haral.D-trescu Gabroveanu	—	Preot	—	"	—	40	480
43	Șula Muși	—	Cântăreț	—	"	—	15	180
44	Cota Balamace	1	Instit.-director	1	Frașari	—	70	840
	Total	44		14				

Circumscripția Epir.

No. current	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcțiunea	No. școalelor	Localitatea	Anii servită	Subvenție lunară	Subvenție anuală
1	Dumitru Papahagi	10	Instit.-director	2	Abela Grebena	—	70	840
2	Sterie Caragiani	—	Institutor	—	"	15	70	840
3	Cazaufer Halil	—	Instit. l. turcă	—	"	—	50	600
4	Ioar Șomu Tomescu	—	Pensionar	—	"	37	80	960
5	Evnaghelița Șomu Tomescu	—	Institutoare	—	"	—	50	600
6	Pericle Puliareu	—	Preot	—	"	—	50	600
7	Papa Riza Ilagi	—	"	—	"	—	40	480
8	I. Profenza	—	Cântăreț	—	"	—	20	240
9	Vaduva G. Danti	—	Pensionară	—	"	—	25	300
10	George Peaha	—	"	—	"	15	30	360
					iarna			
11	D-ra Evantia Ceapara	1	Institutoare	1	Abela Damasi	10	50	600
12	Iulin Zdrulă	2	Instit.-director	1	Abelă Ceariceani	4	60	720
13	D-ra Venera Antonescu	—	Institutoare	—	"	4	50	600
14	Tachi Vasoti	4	Instit.-director	2	Băiasa	3	60	720
15	George Baca	—	Institutor	—	"	12	60	720
16	D-ra Elena Iosif	—	Institutoare	—	"	4	50	600
17	Dumitru Șumba	—	Pensionar	—	"	25	40	480
18	Tănase Pispa	1	Instit.-director	1	Breaza	11	50	600
19	Aibile Dabura	2	"	1	Cernești	—	60	720
20	Evangelița Cumană Dabura	—	Institutoare	—	"	5	50	600
21	Const. Chelefa	2	Instit.-director	1	Floru	8	60	720
22	D-na Fania Chelefa	—	Institutoare	—	"	4	50	600

¹⁾ Numită în învățământ dela 1 Sept. 1905.

No. curent	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcțiunea	No. școalelor	Localitatea	Anii servită	Subvenție lunară	Subvenție anuală
23	George Staghica	3	Instit.-director	1	Furca	13	60	720
24	Niia Șaca	—	Institutoare	—	"	4	50	600
25	Const. Furceanu	—	Pensionar	—	"	23	40	480
26	Nicolae Cealera.	3	Instit.-director	1	Ianina	7	80	960
27	Anastia Beza.	—	Institutoare ¹⁾	—	"	4	90	1080
28	Văduva Chelefa	—	Pensionară ²⁾	—	"	—	20	140
29	Mihail Belibasi	2	Instit.-director	—	Mețova	—	60	720
30	Afrodita Cascora	—	Institutoare ³⁾	—	—	—	50	350
31	Ioan Dangu	2	Institutor	1	Paleoseli	—	50	600
32	Pr. Papa Zisi	—	Preot	—	Vara " Iarna	—	40	480
33	Sterie Perdichi	6	Instit.-director	1	Perivoli-Grebena	12	80	960
34	Ioan Vardull	—	Institutor	—	" Elasona	—	70	840
35	Dem. Constantinescu	—	Preot	—	" Grebena	—	80	960
36	Gima Marcu	—	Cântăreț	—	" "	—	20	240
37	Cușu Perdichi	—	—	—	" "	—	20	240
38	Văduva Coian	—	Pensionară	—	" "	—	10	120
39	Leon Constantinescu	1	Institutor	1	Vlahoianî	—	60	720
40	Zicu Araia	—	Instit.-director	2	Samar.-Vlahoianî	—	60	720
41	Maria Ionescu	—	Institutoare	—	" "	—	50	600
42	Iani Dumitru	—	Preot	—	Vara " Iarna	—	50	600
43	D-ra Haridchia Papacosta	1	Institutoare	1	Samarina-Greb.	6	50	600
44	Iuliu Nuști	—	Instit.-director	1	" Ceariceani	—	60	720
45	Venera Antonescu	—	Institutoare	—	" Ceariceani	—	50	600
46	Guli Papagheorghe	—	Instit de l. turcă	1	" Elasona	—	60	720
47	Vasilichia Naum	—	Institutoare	—	—	—	50	600
48	Dumitru Gurița	—	Institutor ⁴⁾	—	Grebena " Megidie	—	70	490
49	Constantin Dabura	1	—	—	1 Pretori (Samar.)	4	60	720
50	Cezar Hondrosom.	1	—	1	Damași	12	60	720
51	Ioti Perdichi	1	—	1	Smixi Damașului	—	60	720
52	Dumitru Cicma	8	Instit.-director	2	Turia	20	80	960
53	Nicolae Nibi	—	Institutor	—	"	9	70	840
54	Nicolae Cicma	—	—	—	"	2	50	600
55	Evaughelița Ciapara	—	Institutoare	—	"	4	50	600
56	Olimpia Mamali	—	Instit. de lucru ⁵⁾	—	"	—	50	350
57	Tanase Grijioi	—	Preot ⁶⁾	—	"	—	60	420
59	Dumitru Ciubuki	—	Idem	—	"	—	40	480
59	G. I. Mihadași	—	Cântăreț	—	—	—	20	240
60	Dr. N. Vasilachi	—	Medic al internat.	—	Ianina	—	200	2400
Total								

¹⁾ In locul D-rei Iulia Naum trecută la Berat. Acest loc era prevăzut în bugetul 1905/6 cu 60 lei 30 lei până la Aprilie 1906, se vor plăti din fondul extraordinar.

²⁾ Creătie dela Aprilie 1905 plătită din fondul extraordinar până la 1 Aprilie 1906.

³⁾ Creătie dela 1 Sept. 1905. Până la 1 Aprilie 1906 plătită din fondul extraordinar.

⁴⁾ Creătie dela 1 Sept. 1905 Până la 1 Aprilie 1906 se plătește din fondul extraordinar.

⁵⁾ Creătie pe 1 Sept. Până la 1 Aprilie 1906 se plătește din fondul extraordinar.

⁶⁾ Creătie pe 1 Sept. 1905, idem.

Circumscripția Bitolia

No. curent	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcțunea	No. școalelor	Localitatea	Anii servicii	Subvenție lunară	Subvenție anuală
1	Filip Apostolescu	19	Instit.-director ¹⁾	4	Bitolia (sc. centr.)	34	130	1560
2	Haral. Coe	—	Institutor ²⁾	—	" "	—	100	1200
3	Ioan Vuloagă	—	"	—	" Roșca Mahl.	6	100	1200
4	Petre Chiristigă	—	Institutoare	—	"	4	60	720
5	Penelopa Magiar	—	Instit.-director ³⁾	—	" Arnăut. M.	—	70	490
6	Constantin Dova	—	Institutoare ⁴⁾	—	"	7	50	350
7	Olga Binecu	—	Pensionar	—	"	—	90	1080
8	Dem. Atanasescu	—	Preot	—	"	—	60	720
9	Gh. Ierduchi	—	Cântăreț	—	"	—	120	1440
10	Pr. Teodor Constantin	—	Dirig. corului	—	"	—	100	1200
11	Pr. G. Economu	—	Ingrij. paraclis. ⁵⁾	—	"	1	60	720
13	Pr. Eftimie	—	Păzit. cimitir. ⁶⁾	—	"	—	40	480
13	Ierod. Eug. Profirescu	—	Paraclisier	—	"	—	40	480
14	G. Cazana	—	Instit.-pension. ⁷⁾	—	"	—	90	1080
15	I. Nicolescu	—	Instit.-director	2	Belcamen	12	70	840
20	Sterie Constantinescu	3	Institutoare ⁸⁾	—	"	4	50	600
21	Flora Șunda	—	Preot	—	"	—	40	488
22	Pr. Popa Dimitrie	—	Instit.-director	3	Crușova	32	130	1560
23	Sterie Cionescu	16	Institutor	—	"	25	110	1320
24	Vanghelie Petrescu	—	"	—	"	10	70	840
25	Nicolae Baliu	—	Institutoare	—	"	—	60	720
26	Constantin Nicolescu	—	Instit.-directoare	—	Crușova (sc cent.)	—	70	840
27	D-na Zaharia Papa Cocea	—	Institutoare	—	"	—	50	600
28	Domnica Ioan	—	Instit.-director	—	" "	—	50	600
29	Maria Papa Sotir	—	Institutor	—	"	—	50	600
30	Tașcu Iliescu	—	Instit.-director	—	" Mah. Cireșu	21	80	960
31	Eufrosina Unca	—	Institutoare	—	"	—	50	600
32	Pr. Sotir Sterie	—	Preot	—	Crușova	—	80	960
33	Pr. Papa Zisi	—	Idem	—	"	—	60	720
34	Vanciu Unca	—	Cântăreț-suplin.	—	"	—	40	480
35	Hristu Batali	—	Cântăreț	—	"	—	30	360
36	Vanciu Unca	—	Pensionar	—	"	—	40	480
37	Dem. Papasterescu	—	"	—	"	—	30	360
38	Văduva Pr. Corneti	—	Instit.-director	—	"	—	20	240
39	Demetru Pita	10	Institutor	2	Gopești	13	80	960
40	Gheorghe Tărpea	—	Institutoare	—	"	—	50	600
41	Atena Binecu	—	Institutoare	—	"	4	50	600
42	Zaharia Belu	—	"	—	"	—	40	480
43	Naum Aglae	—	"	—	"	—	50	350
44	Pr Hristu Levu	—	Preot	—	"	—	70	840
45	Pr. Hristu Gagiu	—	"	—	"	—	40	480

¹⁾ Are și locuință la școală.

²⁾ În locul lui P. Baravache dela 1 Sept. 1905 care e trecut la Clisura.

³⁾ Creație, școală e înființată la 1 Sept. 1905. Până la 1 Aprilie plătită.

⁴⁾ Idem, idem din fondul extraordinar.

⁵⁾ Dela Aprilie 1905.

⁶⁾ În locul lui Costi D-tru.

⁷⁾ Dela 1 Aprilie 1905 până la 1 Aprilie 1906 plătită din fondul extraordinar.

⁸⁾ Trecută în locul Dre-rei Pandora Ioan transferată la Hrușpite (1 Sept. 1905)

⁹⁾ Creație dela 1 Sept. 1905. Până la 1 Aprilie 1906 retribuită din fondul extraordinar.

No. curent	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcția	No. scoalelor	Localitatea	Anii servit Subvenție lunară	Subvenție anuală
45	Pr. G. Cosmescu . . .	-	Preot	-	Gopești	-	40 480
46	Pr. Nicola Levu . . .	-	Pensionar	-	"	20	240
47	Văduva Pr. N. Nanu	-	Idem	-	"	20	210
48	Atanasie Hertu . . .	-	Instit.-director	2	Hrupiște	9 70	840
49	C. Ioniță	-	Institutor ¹⁾	-	"	70	490
50	Gheorghe Mihcă . . .	-	Instit.-directoare	-	"	5 60	720
51	Vasilichia Ianeacu . . .	-	Institutoare ²⁾	-	"	6 50	600
52	D-ra Pandora Ioan . . .	-	Preot	-	"	— 50	600
53	Pr. Enache Papa Sterie .	-	Inst. l. gréc. și cînt.	-	"	— 60	720
54	Ioan Biciola . . .	-	Cântăreț	-	"	— 70	840
55	Damian Caracota . . .	-	Instit. de l. turcă	-	"	— 20	240
56	Ismail Efendi . . .	-	Instit.-director	-	Iancovetz	3 60	720
57	Nuli Mangroși . . .	-	Institutoare	-	"	6 50	600
58	Dominica Economu Ciuli.	-	Instit.-director ³⁾	2	Magarova	29 120	1440
59	D. Nicolescu . . .	3	Institutor ⁴⁾	-	"	— 60	720
60	Pandu Rușă . . .	-	Institutoare ⁵⁾	-	"	5 50	600
61	Veta Ciucă . . .	-	Instit.-director	2	Muloviște	22 100	1200
62	Dimitrie Zografu . . .	8	Institutor ⁶⁾	-	"	— 60	720
63	D. Delinușă . . .	-	Institutor ⁷⁾	-	"	11 60	720
64	Ioan Ciomu . . .	-	Institutoare	-	"	4 50	600
65	Tulia Scanderi . . .	-	"	-	"	1 50	350
66	Vasilichia Mărăcine . .	-	"	-	"	4 40	480
67	Paraschiva Popa Târpu .	-	Preot	-	"	— 40	480
68	Spiru Popescu . . .	-	Cântăreț	-	"	— 60	720
69	Pr. Gheorghe Hristu . .	-	Preot	-	Murighiol(Palatini)	— 40	480
70	Pr. Nicolae Anastase . .	2	Cântăreț	-	"	— 20	240
71	Iliristu Papa Nicola . .	-	Instit.-director	2	Nevesca	17 110	1320
72	Ioan Chitu . . .	-	Institutor	-	"	28 110	1320
73	Sergiu Dumitrescu . . .	-	Instit. l. greacă	-	"	8 90	1080
74	Anastas Kirzide . . .	-	Institutoare	-	"	5 50	600
75	Elisabeta Berberi . . .	-	"	-	"	— 50	350
76	Sofia Iliristu . . .	-	Preot ⁸⁾	-	"	— 80	960
77	Pr. Economu Teodor . .	-	Cântăreț	-	"	— 30	360
78	Vasile Marcu . . .	4	Instit.-director ⁹⁾	1	Nijopole	— 60	720
79	Ioan Carosi . . .	-	Institutor	-	"	13 70	840
80	Atena Georgescu . . .	-	Institutoare ¹⁰⁾	-	"	— 50	600
81	Gușu Nigopoleanu . . .	-	Pensionar	-	"	— 40	480
82	Demetru Dimonie . . .	10	Instit.-director	2	Ohrida (Sf. G-ge)	16 90	1080
83	Asile Ianeacu . . .	-	Institutor ¹¹⁾	-	"	— 60	720
84	Cleopatra Tașcu . . .	-	Institutoare	-	"	3 60	720
85	Pr. Const. Egumeniu . .	-	Preot ¹²⁾	-	"	— 60	720
86	D. Dimonie . . .	-	Cântăreț ¹³⁾	-	"	— 20	140
87	G. Atanase Mitca . . .	-	Cântăreț	-	"	— 20	240

¹⁾ Creație dela 1 Sept. 1905. Până la 1 Aprilie 1906 retribuit din fondul extraordinar.

²⁾ Dela 1 Sept. 1905 în locul D-rei Polixenia Șunda trecută la Vlaho-Clisura.

³⁾ Transferat în locul lui I. Piaha care trece la Târnova fiecare cu leafa sa (1 Sept. 1905).

⁴⁾ Adus în locul lui C. Zografu demisionat (1 Sept. 1905).

⁵⁾ În locul D-rei Tauce E. demisionată (1 Sept. 1905) adusă de la Târnova.

⁶⁾ În locul lui G. Batali demisionat dela 1 Sept. 1905.

⁷⁾ Creație. Dela 1 Sept. 1905—1 Aprilie retribuită din fondul extraordinar.

⁸⁾ Creație. Dela 1 Sept. 1905—1 Aprilie 1906 retribuită din fondul extraordinar.

⁹⁾ Dela 1 Sept. 1905 în locul lui Banu Kendrimen demisionat.

¹⁰⁾ Dela 1 Sept. 1905 în locul lui Coe Haral. trecut la Bitolia.

¹¹⁾ Dela 1 Sept. 1905 în locul lui Jaru transferat la Oșani.

¹²⁾ Creație. Dela 1 Sept. 1905—1 Aprilie 1906 retribuit din subvenția lui G. Cupelu de 60 lei institutor de l. greacă la Vlaho-Clisura demisionat.

No. curent	Numele și Pronumele	No. persoanelor	Funcțiunea	No. școalelor	Locitatea	Anii servicii	Subvenție lunară	Subvenție anuală
90	D. Brindu	—	Instit.-director	—	Ohrida (Sf. N-la)	—	70	840
91	Pr. Vanciu Burnuciu . . .	—	Preot	—	" "	—	70	840
92	Pr. D. Bobescu.	—	Pensionar	—	" "	—	40	840
93	Naum Poa	—	Cântăreț	—	" "	—	20	240
94	Dem. Ionescu	1	Instit.-director	1	" Păpădia "	—	60	720
95	Tache Magiar	—	Instit.-director ¹⁾	1	Perlepe	—	70	840
96	Magdal. Pendifrauga . . .	—	Institutoare	—	" "	—	50	600
97	Mehmed Sefki	—	Instit. I. turcă	—	" "	—	20	240
98	Tache Perdichi	2	Instit.-director	1	Resna	—	70	840
99	Sultana Leascu.	—	Institutoare ²⁾	—	" "	—	50	600
100	Ivan Peaha	3	Instit.-director	1	" Târnova "	—	80	960
101	Pitu Constantinescu . . .	—	Institutor	—	" "	—	70	840
102	Julia Constantinsscu . . .	—	Institutoare ³⁾	—	" "	—	50	600
103	Petre Paravache	11	Instit.-director ⁴⁾	2	Vlaho-Clisura	—	100	1200
104	—	Institutor	—	" "	—	80	960
105	George Adam	—	" "	—	" "	—	26	300
106	Familia G. Papa Ghica . .	—	Pensionar ⁵⁾	—	" "	—	18	150
107	Ahile Dimce	—	Institutor	—	" "	—	8	60
108	Nicolae Nacea	—	Pensionar	—	" "	—	26	60
109	Polixenia Baravache (Sunda)	—	Inst.-directoare ⁶⁾	—	" "	—	50	600
110	D-ra Maria Teohari. . . .	—	Institutoare ⁷⁾	—	" "	—	1	50
111	Pr. Nicolae Tegu.	—	Preot	—	" "	—	17	600
112	Nachi Vucea.	—	Cântăr.-paraclis.	—	" "	—	20	240
113	—	Cântăreț	—	" "	—	40	480
Total								

Circumscripția Salonic-Caraferia.

No. curent	Numele și Pronumele	No. persoanelor	Funcțiunea	No. școalelor	Localitatea	Anii servicii	Subvenție lunară	Subvenție anuală
1	Vasile Papaianuși	2	Instit.-director	2	Caterina	—	70	840
2	Despa Cuțutaru	—	Institutoare ⁸⁾	—	" "	—	50	600
3	G. Gogu.	—	Institutor ⁹⁾	—	" "	—	80	400
4	G. Gogu.	5	Instit.-director ¹⁰⁾	2	Doleani	3	80	560
5	Dumitru Hiandu	—	Instit.-cântăreț	—	" "	—	14	70
6	Anastasia Anton	—	Institutoare	—	" "	—	4	50
7	D-ra Capitan Aspasia . .	—	" "	—	" "	—	4	40
8	Pr. Atanasie Ioan	—	Preot	—	" "	—	40	480
9	Dimitrie Moraru	3	Instit.-director	1	Fetița Gramaticova	3	60	720

¹⁾ In locul lui I. Šaca dimisionat (1 Sept. 1905).

²⁾ Adusă dela Magarova dela 1 Sept. 1905 în locul D-rei M. Macarea trecută la Vodena în locul D-lui D. Niculescu trecut cu leafa sa la Magarova (1 Sept. 1905).

³⁾ In locul D-rei Veta Ciucă trecută dela 1 Sept. 1905 la Magarova.

⁴⁾ In locul lui C-tin Papa Ghica asasinat la 4 Nov. 1905.

⁵⁾ Dela 1 Ianuarie 1908—Aprilie 1908 retribuit din fondul extraordinar 75882 24 Dec. 1905.

⁶⁾ In locul D-rei Dominica Marcu dimisionată (1 Sept. 1905).

⁷⁾ In locul D-rei Olga Binecu trecută la Bitolia (1 Sept. 1905).

⁸⁾ In locul D-rei Sultana Leascu trecută la Resna (1 Sept. 1905).

⁹⁾ Până la 1 Sept. 1905. Trecând la Doleani locul său rămâne suprimat.

¹⁰⁾ Dela 1 Sept. 1905 în locul lui I. Zeana transferat la Vodena cu leafa sa.

No. curent	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcțiunea	No. gecalelor	Localitatea	Anii servită	Subvenție lunară	Subvenție anuală
10	Nane Coice	-	Instit.-cântăreț	-	Fetița Gramaticova	6	40	480
11	Pr. Mihale Ioan	-	Preot	-	" Vodena *)	3	30	360
12	Ioan Zeana	2	Instit.-director ¹⁾	1	Selia-Paleani	4	60	720
13	Maria Macaveea	-	Institutoare ²⁾	-	" "	4	50	350
14	Gheorghe Celea	6	Instit.-director	2	" "	4	60	720
15	Ioan Licea.	-	Institutor ³⁾	-	" "	4	60	720
16	-	Institutoare	-	" "	-	50	600
17	Papa Nicolae Z-dru.	-	Preot	-	" "	-	40	480
18	Papa Nicolae Gachi.	-	" "	-	" "	-	40	480
19	Atanasie Libanova	-	Cântăreț	-	" "	-	25	300
20	Ioan Dalametra.	8	Instit.-director	2	iarna vara Veria-Selia	13	110	1320
21	Apostol Tanagoca.	-	Institutor	-	" "	15	80	960
22	D-ra Emilia Badralexi	-	Dir.-institutoare	-	" "	10	50	600
23	D-ra Sirma Badralexi.	-	Institutoare ⁴⁾	-	" "	-	50	600
24	Sachelari Papa Ianusii Exarhu	-	Preot	-	" "	-	40	480
25	Papa Ioan Ciumenti	-	" "	-	" "	-	40	480
26	Ghiță Papa Sterie	-	Cântăreț	-	" "	-	25	300
27	Dem. Badralexi.	-	Pensionar	-	" "	32	60	720
28	Sterie Kiriazi	-	Instit.-director	1	Veria-Marușa	15	70	840
29	Sterie Duli	-	Institutor	-	iarna vara Veria-Marușa	3	60	720
30	Pr. Papa Sterie Guti	-	Preot	-	" "	-	40	480
31	-	Cântăreț	-	" "	-	25	300
32	Alexi Ciumenti	-	Instit.-director	2	Veria-Xirolivad	5	70	840
33	Hristu Papari	-	Institutor	-	iarna vara Veria-Xirolivad	15	70	840
34	Hariclia Carafoli	-	Institutoare	-	" "	4	50	600
35	Papa Sterie Gâma	-	Preot	-	" "	-	40	480
36	I. Dadami	-	Cântăreț	-	" "	-	20	240
37	Pr. Papa Gheorghe Ripedoni	-	Preot	-	" "	-	100	1200
	Total							

Circumscripția Salonic Uscueb.

No. curent	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcțiunea	No. gecalelor	Localitatea	Anii servită	Subvenție lunară	Subvenție anuală
1	Iristu Noe	5	Instit.-director ⁵⁾	1	Birislav	11	50	600
2	Pr. Dimitrie Nanu	-	Preot	-	"	-	25	300
3	Pr. Nicolae Roșca	-	Idem ⁶⁾	-	"	-	60	720
4	Pr. Stefan Tance	-	Idem	-	"	-	25	300
5	Tașcu Peana	-	Cântăreț	-	"	-	20	240

¹⁾ Scoală nouă. Trecut dela Doleani cu leafa sa.

²⁾ Creație. Dela 1 Sept. 1905—1 Aprilie 1906 plătită din fondul extraordinar. Transferată dela Resna.

³⁾ A functionat până la 1 Nov. 1905.

⁴⁾ Dela 1 Nov. 1905 în locul D-rei Natalia Capidan trecută la Bitolia (șc. normală).

⁵⁾ Dela 1 Sept. 1905 în locul lui Stoe Pampor trecut la Oșani.

⁶⁾ Transferat dela Cumanova.

^{*)} Această scoală nu a fost trecută în budgetul Ministerului Instrucțiunii pe exercițiul 1905 6. A început să funcționeze din Noemvrie 1905.

No. curent	Numele și Prenumele	No. persoanelor	Funcția	No. scoalelor	Localitatea	Anii servită	Subvenție lunată	Subvenție anuală
6	Mandu Baliu	3	Instit.-director	1	Cociani	—	0	840
7	D-ra Mița Diamandy . .		Institutoare ¹⁾	—	"	—	50	600
8	Pr. Dumitru Stefan . . .		Preot	—	"	—	30	360
9	Anastase Căzanghi . . .	2	Instit.-director	1	Cumanova	13	60	720
10	D-ra Elpinica Beșca . .		Institutoare	—	"	4	50	600
11	C Apostolescu	4	Instit.-director ²⁾	1	Cupa	—	60	720
12	Pr. G. Zarcada		Preot	—	"	—	25	300
13	Pr. Dem. Tafa		Idem	—	"	—	25	300
14	Petre Papadima		Cântăreț	—	"	—	10	100
15	Petre Iufo	2	Instit.-director	1	Ghevghehi	3	80	960
16	D-ra Doța Anastasia . .		Institutoare ³⁾	—	"	3	40	480
17	D-ra Flora Șunda	4	Idem ⁴⁾	—	Guimaia de sus	—	50	600
18	D-l Teodor Nero		Instit.-director ⁵⁾	—	"	—	70	840
19	Pr. Papa Stoian		Arhimandrit ⁶⁾	—	"	—	40	480
20	Pr. D. Samargi		Preot	—	"	—	30	360
21	Tascu Papa Tanasi . . .		Instit.-director ⁷⁾	—	Huma	—	60	720
22	Mina Papa Ion		Institutitor	—	"	—	40	480
23	Doța Anastasia		Institutoare ⁸⁾	—	"	—	40	200
24	Pr. Atanasie Trajan . . .		Preot	—	"	—	30	360
25	Pr. Ion Nicu		"	—	"	—	25	300
26	Riza Proșu		Cântăreț	—	"	—	10	120
27	Tăscu Liuga		Instit.-director ⁹⁾	—	Lumnița	—	60	720
28	Domnica Papa Zisi . . .		Institutoare	—	"	—	50	600
29	Pr. Iani Cafă		Preot	—	"	—	25	300
30	Pr. Hristu Mitrici . . .		"	—	"	—	25	300
31	Pr. Petre Smaia		"	—	"	—	25	300
32	Pr. Tanasi Jara	1	" ¹⁰⁾	—	"	—	25	300
33	Proșu H. Taca		Cântăreț	—	"	—	10	120
34	Constantin Noe		Instit.-director ¹¹⁾	—	Lugunța	—	60	720
35	D-ra Victoria Bobescu . .		Institutoare	—	"	—	40	480
36	Pr. Ioan Tonta		Preot	—	"	—	25	300
37	Pr. D. Samargi		"	—	"	—	25	300
38	Arghir Noe		Cântăreț	—	"	—	10	120
39	Sterie Nacu		Instit.-director ¹²⁾	—	Livezi	—	60	720
40	Constantin Canachen . .		Institutitor	—	"	—	50	600
41	Dumitru Joga		Idem ¹³⁾	—	"	—	60	720
42	Dem. Noe		Idem	—	"	—	50	600
43	Gh. Simu		Idem ¹⁴⁾	—	"	—	60	420
44	Pr. D. Ciolacu		Idem	—	"	—	25	300
45	Pr. D. Ianachi		Idem	—	"	—	25	300
46	Mihail N. Merca		Cântăreț	—	"	—	20	240
47	D-ra Venera Buracu . . .		Institutoare ¹⁵⁾	—	"	—	50	250
48	G. Otto		Instit.-director	—	Lipopolți	—	60	720
49	Stavri Ilristu		Idem	—	Osani	—	60	720

¹⁾ Dela 1 Septembrie 1905.

²⁾ Dela 1 Noembrie 1905 în locul lui Hristu Noe trecut la Birislav.

³⁾ Transferată dela Huma (1 Septembrie 1905) cu leasa sa.

⁴⁾ Dela 1 Septembrie 1905 în locul D-rei Pandora Ioan trecută la Belcamen.

⁵⁾ Trecut cu leasa sa la Poroi dela 1 Septembrie 1905.

⁶⁾ Creătie. Dela 1 Septembrie 1905—1 Aprilie 1906 plătit din fondul extraordinar.

⁷⁾ În locul lui Pericle Papa Zisi transferat la Paroi. 1 Septembrie 1906.

⁸⁾ Până la 1 Sept. 1905 când a fost transferată la Ghevghehi iar postul acesta desființat.

⁹⁾ În locul lui Noe Constantin trecut la Lugunța (1 Sept. 1905).

¹⁰⁾ Transferat dela Ohrida cu spor de 10 lei lunare.

¹¹⁾ În locul lui Tăscu Liuga trecut la Lumnița (1 Sept. 1905).

¹²⁾ În direcția lui C. Canachen rămas institutor.

¹³⁾ În locul lui G. Staca demisionat (1 Sept. 1905).

¹⁴⁾ Creătie dela 1 Sept. 1905. Rap. 739: 42781 din 11 Iulie 1905.

¹⁵⁾ Până la 1 Sept. 1905 când e transferată la Târna Recă iar locul acesta se desființează.

No. curent	Numele și Pronumele	No. persoanelor	Funcția	No. școalelor	Localitatea	Anii servităi	Subvenție lunară	Subvenție anuală
50	Stoe Pampor	—	Institutor ¹⁾	—	Oșani	—	40	480
51	D-ra Vreta Fotino	—	Institutoare	—	"	—	40	480
52	Pr. Ilristu Nanu	—	Preet ²⁾	—	"	—	25	300
53	Pr. Ilristu Mina	—	"	—	"	—	25	300
54	Emandi Mance	—	"	—	"	—	25	300
55	Dionisi Anastase	—	"	—	"	—	25	300
56	Hristu Cenescu	—	"	—	"	—	25	300
57	Stoe Argintaru	—	Cântăreț	—	"	—	10	120
58	Petre D. Ciumpileacu	—	"	—	"	—	10	120
59	Gusă Gagă	2	Instit.-director	—	Palanca	..	50	600
60	Sebastia Licea	—	Institutoare	—	Palan. (Selia Pal.)	..	50	600
61	Pericle Papazisi	4	Instit.-director ³⁾	—	Porvi	..	60	720
6	Teodor Nero	—	Institutor ⁴⁾	—	"	—	70	840
63	D-ra Evredichi Panu	—	Institutoare ⁵⁾	—	"	—	50	600
64	Papa Steriu Ianachi	—	Preet	—	"	—	60	720
65	Hagi Stefan	5	Instit.-director ⁶⁾	—	Salonic (sc cent.)	—	80	960
66	D-ra Elena Tărăreșcu	—	Institutoare	—	"	—	50	600
67	D-na Elena Dafin	—	"	—	"	—	100	1200
68	D-na Ecat. Dimonie	—	Instit.-directoare	—	" (Vardar)	—	100	1200
69	Sava Saru	—	Instit. de l. greacă	—	"	—	40	480
70	Ioan Ceara	1	Institutor	—	Seres "	—	70	840
71	G. Ghica-Papa	4	Instit.-director	—	Uskueb	—	110	1320
72	D-ra Fania Caramino	—	Institutoare	—	"	—	60	720
73	D-ra Sultana Constante	—	Instit. de lucru ⁷⁾	—	"	—	50	350
74	Abdulah Mehmet	—	Instit. de l. turcă	—	"	—	30	360
75	Mihail Papușanu	—	Instit.-director	—	Veles	—	80	960
76	Mustafa Hassim	—	Instit. de l. turcă	—	"	—	35	420
77	D-na Anastasia Calina	—	Institutoare	—	"	—	50	600
78	Pr. D. Pancin	—	Preet ⁸⁾	—	Păsina	—	20	240
79	I. Sterie Duma	—	Cântăreț ⁹⁾	—	"	—	20	240
80	Nicolae Marcu	—	Instit.-director	—	Târna Reca	—	70	840
81	Gh. Zugrafu	—	Institutor ¹⁰⁾	—	"	—	60	420
82	D-ra Venera Buracu	—	Institutoare ¹¹⁾	—	"	—	40	480
83	Pr. Papa Dim. Bojin	—	Preet ¹²⁾	—	"	—	30	210
84	Vani Papa Nicola	—	Cântăreț ¹³⁾	—	"	—	20	140
85	Nance Olga	—	Institutoare ¹⁴⁾	—	Ferizovici	—	50	350
Total								

¹⁾ Transferat dela Birislav în locul lui D. Joga care trece la Livčzi (1 Sept. 1905).

²⁾ Transferat dela Velis.

³⁾ Dela 1 Sept. în locul lui G. Zoprafu trecut la Târna Reca.

⁴⁾ Trecut cu leaşa sa dela Guimaiu de sus (1 Sept. 1905).

⁵⁾ Cu spor de 10 lei din fondul extraordinar până la 1 Aprilie 1906.

⁶⁾ În locul D-nei Elena Pocheletaru trecută la Bitolia (1 Sept. 1905).

⁷⁾ Creătie. Dela 1 Sept. 1905—1 Aprilie 1906 plătită din fondul extraordinar.

⁸⁾ Dela 1 Aprilie 1905 până la 1 Aprilie 1906 plătită din fondul extraordinar. Rap. 642: 34194.

⁹⁾ Idem.

¹⁰⁾ Creătie (1 Sept. 1905). Până la 1 Aprilie 1906 plătită din fondul extraordinar.

¹¹⁾ Transferată pe ziua de 1 Sept. 1905 dela Livezi cu salariul său.

¹²⁾ Creătie pe ziua de 1 Sept. 1905. Până la 1 Aprilie 1906 plătită din fond extraordinar.

¹³⁾ Idem.

¹⁴⁾ Idem.

Chirli și material. Circumscripția Albania.

Locații de școală	Localitatea	NATURA CHELTUELILOR	1905/6
1	Berat	Chiria anuală	300
1	Beala de jos ¹⁾	Cheltueli de întreținere, cantina	200
2	Coritza	Chiria, combustibil	200
		Chiria anuală	800
2	Elbasan	Cheltueli de întreținere, combustibil	440
		Chiria	700
1	Frașari	Întreținerea, ajutorul elevilor ambelor școli	120
2	Moscopole	Chiria	150
		Întreținerea școalei, servitori, etc.	300
1	Nicea	Chirie	250
2	Pleasa	Întreținerea școalei, lemn, etc.	200
1	Sipsca	Chiria	50
		Întreținerea școalei și ajutor elevilor	50
		Întreținerea școalei și ajutor elevilor	150
		Întreținerea școalei și ajutor elevilor	150

Chirii și material. Circumscripția Epir.

Locații de școală	Localitatea	NATURA CHELTUELILOR	1905/6
2	Grebena	Chirie anuală	400
2	Damași	Chirie anuală	200
1	Elasona	Chirie anuală	300
		Ajutor pentru elevii săraci	150
1	Ceariceani	Chiria pe un an	120
		Ajutor pentru elevii săraci	100
1	Breaza	Chiria	60
		Combustibil, întreținerea școalei	20
2	Băiasa	Chirie pe un an pentru școală de fete	160
2	Cernești	Chirie pe un an pentru școală de fete	80
		Ajutor pentru elevii săraci	100
		Chiria pe un an	90
1	Floru	Ajutor elevilor săraci	80
		Chirie pe un an	200
1	Metzova	Chirie pe un an	200
		Întreținerea școalei și ajutor pentru elevi	200
1	Paleoseli	Chiria pe un an	100
		Ajutor pentru elevii săraci	100
1	Vlahoianî	Chiria pe un an	140
1	Pretori	Chiria pe un an	80
1	Damașuli	Pentru întreținerea școalei pe un an	40

¹⁾ Școala din Beala de jos s'a înființat din nou și funcționează dela Septembrie 1905.

Chirii, material și alte cheltuieli. Circumscripția Bitolia.

Locații de scoală	Localitatea	NATURA CHELTUELILOR		1906 7
	Bitolia	<i>Sc. centrală</i> chiria pe un an	1600	
		Un servitor a 15 lei lunar	180	
		Cheltuieli de reparații mici și de cancelarie	40	
		Combustibil	150	
		Ajutor pentru elevii săraci din Bitolia sc. primară	600	
		Un servitor a 20 lei lunar	240	
	"	<i>Roșca Mahala</i> chiria pe un an	1000	
		Un servitor a 20 lei lunar	240	
		O servitoare la cantină a 10 lei	120	
		Cantinele sc. primare din Bitolia	2000	
	"	<i>Arndut Mahala</i> . Chiria localului pe un an ¹⁾	573	
		Un servitor a 20 lei	240	
		O servitoare a 10 lei	120	
		Combustibil pe un an	100	
		Intreținerea școalei, cheltuieli de cancelarie		
2	Belcamen	Intreținerea școalelor pe un an	140	
3	Crușova	<i>Sc. centrală</i> . Chiria pe un an	300	
		<i>Sc. mixtă</i> . Chiria pe un an	160	
		<i>Sc. de fete</i> . Chiria pe un an	200	
		Ajutorul elevilor săraci la toate școalele	300	
2	Gopești	Intretinerea școalelor ²⁾	120	
2	Hrupiște	<i>Scoala de băieți</i> : chiria pe un an	120	
1	Iancovățz	<i>Scoala de fete</i> : chiria pe un an	120	
		Chiria pe un an	120	
		Ajutor pentru elevii săraci	60	
2	Magarova	Cheltuieli de cancelarie și ajutor elevilor	180	
2	Moloviște	<i>Scoala de fete</i> : Chiria pe un an	120	
2	Nevesca	Intreținerea școalelor pe un an	150	
1	Nijopole	Chirie și intreținerea școalei	200	
		Ajutor pentru elevii săraci	80	
1	Perlepe	Chiria pe an	230	
		Ajutor pentru elevii săraci	50	
1	Resna	Chiria pe un an	120	
		Ajutor pentru elevii săraci, cheltuieli de cancelarie	100	
1	Târnova	Chiria pe un an	210	
2	Vlaho-Clisura	Ajutor pentru elevi	100	
		Intreținerea ambelor școli	150	

¹⁾ Rap. 839: 48023 dela 1 Sept. 1905.

²⁾ 20 lei lunar pentru plata unui servitor, se plătesc din fondul Cazacovici prin casă școalelor.

Circumscripția Salonic.

<u>Locașuri de școală</u>	<u>Localitatea</u>	<u>CHIRII ȘI ALTE CHELTUELI</u>	<u>Suma anuală</u>
1	Birislav	Intreținerea școalei	40
2	Caterina	Chirii pentru școalele de băieți și fete	400
1	Cociani	Chiria	200
1	Cumauova	Chiria	300
1	Cupa	Chiria	60
1	Ghevgheli	Chiria	260
1	Guimaia de sus	Intreținerea școalei	100
1	Huma	Chiria	240
1	Liumnița	Intreținerea școalei	50
1	Lugunța	Chiria	80
1	Livezi	Chiria	80
1	Oșani	Chiria	100
1	Poroi	Chiria	80
	Salonic	Scoala No. 1 chiria	200
		Combustibil	120
		Un servitor portar a 20 lei lunar	130
		Cheftueli de cancelarie, curățit	240
		Cantina școalei	80
		Scoala No. 2 (mahalaua Vardar) chiria	180
		Cheftueli de reparăriuni	800
		Un servitor a 20 lei lunar	100
		Combustibil	240
		Cheftueli de cancelarie	80
1	Seres	Chiria	50
		Combustibil	100
		Un servitor a 15 lei lunar	180
		Cantina școalei	120
1	Uskueb	Chiria	540
		Intreținerea școalei	80
1	Veles	Chiria	400
5	Veria	Chiria pentru toate școalele	700

Liceul de băieți din Bitolia.

<u>Loc. de școală</u>	<u>Numele și Pronumele</u>	<u>Catedra ce ocupă</u>	<u>Subvenție lunată</u>	<u>Subvenție anuală</u>	<u>Anii servicii</u>
1	Coe Adam	Director, profesor de religie	6	200	2400
2	I. Arginteanu ^{1/a} . . .	Profesor de istorie I—VII	15	200	2400
3	D. Cosmulei	Profes. l. română și latină V—VII	15	230	2640
4	Sterie Ciumenti	Profesor de matematică I—VII	20	210	2520
5	C. I. Cosmescu.	Filosofie-pedagogie	15	210	2520
6	Dr. P. Pucerea	Igienă și medicul internatului, suplinit fiind în concediu de d-nii Elie Ghica și Dr. Trifon.	7	200	2400
7	Ilie Ghicu	Stiințe naturele II - VII	11	180	2160
8	Vanghelie Constantinescu	Limba franceză I—VII	17	170	2040
9	Const. Meta	Drept administrat. și economia politic.	3	100	2010

No. de scoala	Numele și Prenumele	Catedra ce ocupă	Subvenție lunară	Subvenție anuală	Anii servită
10	Toma Constantinescu	Limba greacă I—VII	11	170	2040
11	Tașcu Pucerea	Fizico-chimice I, IV, V și VI, suplinit de d-l N. Petrescu	6	160	1920
12	Mihail Pineta	Limba turcă VI—VII	—	160	1920
13	George Papahagi	I—V	1	160	1920
14	George Zuca.	Limba română I—IV, l. latină II—IV	6	180	2160
15	Dem. Dicea	Geografia I—IV	1	160	1920
16	C. Scodranu	Caligrafie și desenul I—VI	4	160	1920
17	L. Nicolau.	Gimnastică I—VII	1	160	1920
18	I. Nicolescu	Muzică I—VII	6	160	1920
19	Iusuf Zia	Pensionar	21	10	720
20	N. Teohareanu	Secretar pedagog	—	50	600
21	V. Ionescu	"edagog	—	40	480
22	Traian Nicolau.	Portar	—	40	480
23	Mehmet Ruști	3 servitori a 20 lei	—	60	720
—	—	4 " , 15 "	—	60	720
—	—	1 spălătoareasă	—	12	144

Chirii și materialul liceului din Bitolia.

NATURA CHELTUELILOR	Suma
Nutriment a 100 elevi bursieri a 50 bani pe zi calculați 300 zile	15000
„ „ 12 persoane de serviciu interne a 60 bani pe zi 365 zile	2100
Iamne, spălat medicamente și iluminat	17 0
Cheltuieli de cancelarie, premii, festivități, curățit	400
Chiria localului liceului pe un an	2400
„ „ internatului liceului pe un an	2400
Deficitul rezultat dela întreținerea internatului pe anul 1904/905	1400

Scoala normală-profesională de fete din Bitolia.

No. de ordine	Numele și Prenumele	Funcția sau catedra ce ocupă	Subvenția lunară	Subvenția anuală
1	D-ra El. Pocheștaru.	Direct.-profesoară de l. franc. și fizică	140	1680
2	„ El. Berberi	Profesoară de l. română și istorie	120	1440
3	„ M. Capsali.	„ religie și geografie	100	1200
4	„ S. Coe	„ „ pedag. și istorie	100	1200
5	D-ra M. Naum	„ „ matematică	90	1080
6	„ El. Stavri	Maestră de lucru	100	1200
7	„ S. Šboti	„	100	1200
8	„ Al. Papacostea	Maestră de desen și caligrafie	100	1200
9	„ Nat. Capidan.	„	80	960
10	„ M. Apostolescu	Prefesoară de limba franceză	60	720
11	D-l Elie Ghicu	Profesor de științe naturale (suplint.)	40	480

No. de ordine	Numele și Prenumele	Funcțiunea sau catedra ce ocupă	Subvenție lunară	Subvenție anuală
12	D-1 M. Pocletaru . . .	Profesor de muzica vocală	140	1680
13	" D. Cozmulei . . .	" " limba română (suplinit.)	40	480
14	" T. Constantinescu . . .	" " greacă "	40	480
15	D-ra Ag. Ionescu . . .	Pedagogă-secretară	30	360
16	" Z. Constantinescu . . .	"	30	360
17	" F. Tiriviri . . .	"	30	360
18	Eftimie Cuciuchi . . .	Intendant	50	600
19	Hali Beciu . . .	Portar	25	300
20	Nicolae Ioan. . . .	Bucătar	25	300
21	Costi Iosif	Servitor	20	240
22	--	3 servitori a 10 lei lunar	30	360
23	D-ra Elena Potamian. . .	Directoarea internatului, plătită din fond. extraordin. dela 15 Ianuar 1906	60	180
24	" Al. Nicolescu. . . .	Directoare-institutoare	90	—
25	D-na M. Vulogă	Institutoare	80	—
27	D-ra D. Nicolescu. . . .	"	60	—

Chirii și materialul scoalei normale-profesionale de fete din Bitolia.

NATURA CHELTUELILOR		Suma
Nutrimentul a 50 elevi a 50 bani pe zi calculat pe 300 zile.	.	7500
" 12 persoane de serviciu a 50 bani pe zi pentru 365 zile.	.	2190
Lemne spălat și luminat pe un an	700
Medicamente pe un an	250
Cheltueli de cancelarie	60
Chiria localului scoalei și a internatului pe un an	3560
Deficitul rezultatului dela întreținerea intereatului din cauza scumpirii traiului 1904/905	373

Scoala comercială din Salonic.

No. de ordine	Numele și Prenumele	Catedra ce ocupă	Anii servirii	Subvenția lunară	Subvenția anuală
1	Victor Lazăr.	Director până la 1 Decembrie 1905 și profesor de limba germană	{ 2	300	3600
2	M. Dimonie	St. fizico-naturale și cursul mărfurilor	14	230	2860
3	G. Cica	Matematică I—VI, dela 1 Sept. 1905	—	180	1260
4	V. Diamandy	Contabilitate și geografia comercială II—VI, până la 1 Septembrie 1905	{ 13	180	900
5	G. Spiridon	Contabilitate și geografia comercială dela 1 Septembre 1905	{ —	180	1260
6	—	Idem	—	60	1120
7	Iota N. Iota	Istorie I—V, română III, IV și V	2	180	2160
8	Ioan Dan	Limba franceză I—VI	2	180	2160
9	Sava Saru	Limba greacă I—VI, religia și igiena VI	6	180	2160

No. de ordine	Numele și Prenumele	Catedre ce ocupă	Anii servită	Subvenție lunată	Subvenție anuală
10	D. Gaga	Limba turcă I—VI	2	180	2160
11	R. Foa	Limba italiană IV, V și VI dela 1 Sep. 1905	—	100	700
12	P. Hagi Jaga	Economia politică, drept comercial	—	180	2160
13	N. Bațaria	{ L. română dela 1 Dec. 1905, până la (1 April. 1905 plătit din fond. extraordinar)	—	180	900
14	Pericle Capidan	Desemn și caligrafie	—	170	2040
15	Miu Dafin.	Muzica vocală	—	170	2040
19	N. C. Ștefănescu	{ Gimnastică, dela 1 Oct. 1906 până la (1 April. 1906 plătit din fond. extraordinar)	—	170	1020
17	G. Ionescu Chirana	Directorul internatului	29	120	1440
18	Mehmet Zia	Repetitor de limba turcă	—	50	600
19	—	Limba franceză	—	60	720
20	—	2 pedagogi a 40 lei lunar	—	80	960
—	—	Intendent	—	60	720
—	—	Bucătar	—	40	480
—	—	Portar-cavoz	—	40	480
—	—	2 servitor a 20 lei lunar	—	40	480
—	—	" 15 "	—	30	360
—	—	" Servitor la bucătărie "	—	10	120
21	Dr. An. Șunda	{ Medicul școalelor dela 1 Sep., și director provizor al școal. comerc. dela 1 Dec. 1905	—	300	2100

Chirii și materialul școalei comerciale din Salonic.

NATURA CHELTUELILOR	Suma
Nutrimentul la 55 burcieri a 0,50 bani pe zi pe 300 zile	8250
" 12 persoane de serviciu interne a 0,50 bani pe zi pentru 365 zile	2190
Incălzit, iluminat, spălat și apă pentru școală și internat	1300
Medicamente pentru elevii săraci pe un an	250
Cheltuieli de cancelarie, festivități etc., asigurarea mobilierului	300
Curățirea localurilor (școală și internat)	200
Chiria localului de școală pe un an	2000
Chiria localului de internat pe un an	1800
Deficitul rezultat dela întreținerea internatului pe 1905	300

Scoala comercială din Ianina

No. de ordine	Numele și Pronumele	Catedra ce ocupă	Subvenție lunară	Subvenție anuală
1	Nicolae Zdrala	Director și profesor de științele fizico-naturale dela 1 Septembre	180	1260
2	Pericle Civica ¹⁾	Limba română, franceza și istorie	180	2160
3	Tachi Cornetti	Științe comerciale și matematica	150	1800
4	Teodor Marcu	Șt. fizico-chimice și limba franceză	130	650 până la 1 Sept.
5	Tuliu Carafoli	Geografia și matematica	120	1440
6	Aristid Mila	Limba greacă și religia	130	1560
7	Ioan Ciuli	Limba italiană	80	960
8	Gh. Gogu	Limba turcă	100	1200
9	B. Affolter	Limba germană dela 1 Septembre	180	1260
10	Gh. Chiriaci	Maestru de muzică	100	1200
11	I. D. Manacheia	Maestru de desen și caligrafie	80	960
12	Dr. N. Vasilache	Medicul internatului	200	2400
13	N. Teohareanu	Directorul internatului până la 1 Sept.	100	500
14	Hsan Şefki	Pensionar	50	600
		2 pedagogi	80	960
		Un intendent, un portar, un bucătar	80	960
		4 servitori	40	480

Chirii și materialul școalei comerciale din Ianina

NATURA CHELTUELELOR		Suma
Nutrimentul a 45 bursieri a 0,40 bani pe zi, 300 zile		5220
a 10 persoane de serviciu a 0,40 bani pe zi, 365 zile		1460
Incălzit, spălat și iluminat pe un an		600
Medicamente pe un an		250
Cheltuieli de cancelarie, de curățit, de festivități		150
Chiria școalei și internatului și a școalei primare		2200

Scoala comercială din Berat, de la 1 Sept. 1905

Numele și Pronumele	Catedra ce ocupă	Subvenție lunară	Subvenție anuală
Haralambie Gogiamani	Director . . . (plătit dela școală primară)		
Vasile Naca	Director al internatului și profesor . . .	130	910
Teodor Marcu	Profesor dela 1 Septembre 1905	130	910
Ioan Bura	Profesor	120	840
Lazăr Burdumă	Intendent	40	480
	Profesor repetitor de limba turcă	70	490
	Pedagog	40	280
	Un portar	30	210
	Un bucătar	30	210
	Doi servitori a 10 lei lunar	20	140

¹⁾ Director până la 1 Sep. 1905.

Chiria și materialul școalei comerciale din Berat

NATURA CHELTUELELOR		Suma
Nutrimentul a 20 bursieri a 0,40 bani pe zi, 210 zile		1680
Nutrimentul a 7 persoane de serviciu a 0,40 bani pe zi, 210 zile		588
Încălzit, spălat și iluminat		300
Medicamente și medic		140
Chebtueli de cancelarie		40
Chiria școalei și a internatului		800

Școala de băieți din Sofia.

No. de ordine	Numele și Prenumele	Funcție sau catedra ce ocupă	Subvenția lunată	Subvenția anuală
1	Vasile Stroescu	Institutor-director, diurnă (leafa o primește din bugetul școalelor primare din țară)	50	600
2	D. N. Mateescu	Institutor	200	2400
3	Ioan Fulga	"	120	1440
4	Catalin Arsenescu	"	110	1320
5	N. Niclaef	Institutor de limba bulgară	100	1200
6	Dr. I. Cojuharof	Medicul școalelor	60	720
7	Prestul I. Sgalla	Pensionar	30	360
8	—	Un servitor	40	480

Școala de fete din Sofia.

No. de ordine	Numele și Prenumele	Funcție sau catedra ce ocupă	Subvenția lunată	Subvenția anuală
1	D-na Lucia V. Stroescu	Invățătoare-directoare, diurnă (leafa o primește din bugetul școalelor primare din țară).	80	960
2	Eliza I. Fulga	Invățătoare (leafa o primește din bugetul școalelor primare din țară).	90	1080
3	D-ra Ecaterina Macaveef	Maestră de lucru Dela 1 Octombrie 1905 Elena Barbutova	70	840
4	—	O servitoare	40	840

Chirii și materialul școalelor din Sofia.

NATURA CHELTUELILOR		Suma
Chiria ambelor localuri		4500
Cheltueli de cancelarie		200
Cantina scolară		600
Combustibil		1500
Cărți pentru elevii săraci		600
Medicamente pentru elevii săraci		200
Cheltueli de laborator		50

Scoala primara mixta din Turtucaia.

No. de ordine	Numele și Pronumele	Funcția sau catedra ce ocupă	Subvenție lunară	Subvenție anuală
1	G. Ionescu	Institutor-director (primește leafa și gradatia din bugetul școalelor primare din țară).	—	—
2	N. Petrescu	Învățător (primește leafa și gradatia din bugetul școalelor primare din țară).	—	—
3	D-na Z. G. Ionescu	Institutoare	—	—
4	D-ra St. Caradecova	Institutoare pentru limba bulgară	75	900
5	" R. Anghelova	" Doi servitori a 30 lei "	75	900
6	—		60	720

Materialul școalei din Turtucaia.

No. curent	NATURA CHELTUELILOR	Suma
1	Cheltueli de cancelarie pe un an.	80
2	Combustibil	600
3	Cantina elevilor săraci	600
4	Cărți	300
5	Intreținerea grădinei și cheltueli extraordinare	250

Atelierul pentru lucrarea uneltelelor de pescărie.

No. curent	NATURA CHELTUELILOR	Suma
1	Maestru pentru construirea lotcilor	90
2	" impletitul năvoadelor, etc.	70
3	Material pentru consiruire și practica elevilor	400
4	Lopeti, cărme, unelte de impletit	200
5	Material pentru construcția uneltelelor de pescărie care vor servi drept modele	500

Scoala primară mixtă din Constantinopol înființată dela 1 Septembrie 1905 a fost trecută în budget cu suma de 2700 lei. Totuși organizarea și funcționarea ei a necesitat cheltuieli foarte mari, cari s-au acoperit din fondul extraordinar.

Internatul Universitar din Constantinopol.

N <small>º</small>	NATURA CHELTUELILOR	Suma
1	N. Papahagi, directorul internatului	400
2	Cuiria, plata personalului de serviciu întreținerea pe un an a bursierilor	24000
	Total	28800

Burse pentru studenții macedoneni.

pe un an 15053 lei.

S'au mai acordat în cursul anului, în plus, burse în străinătate pentru 5 studenți Macedoneni și câteva în țară, plătite din fondul extraordinar până la 1 Aprilie 1906.

Asistența medicală pentru Români din Bitolia.

4700 lei.

S'a prevăzut în cursul anului 1905/906, în plus, doi medici asistenți și o moașă, plătiți până la 1 Aprilie 1906 din fondul extraordinar.

Administrația școalelor și bisericilor române.

N <small>º</small>	NATURA CHELTUELILOR	Suma
1	Un administrator	435
2	Un sub-inspector școlar	200
3	Revizor școlar Salonic-Uscueb.	300
4	" Epir	300
5	" Albania	300
6	" Salonic-Veria	300
7	" Bitolia	300
8	Secretar al administrației școlare	120
9	al inspectoratului	120
10	Insărcinat al afacerilor școlare și bisericesti pe lângă autoritățile otomane.	80
11	Cheltuieli de cancelarie, poștă	—
12	Doi cavazi.	120
13	Atașat la Agenția serviciului maritim român	80
	Total	32860

N <small>º</small>	NATURA CHELTUELILOR	Suma
1	Subvenția institutului Weigand din Lipsca.	10000
2	Comisionul Băncii Naționale	2500
	Total	12500

Seminariile din Berlin și Viena până la 1 Aprilie 1906, nefind prevăzute în buget, s'au subvenționat din fondul extraordinar.

Budgetul încuviințat pe exercițul 1905/6 600000

Credite suplimentare 99000

Total 699000

ANEXA No. 2.

Raportul Ap. Mărgărit No. 4292 din 22 August 1870 către Minister, din care se vede că dânsul în calitate de institutor era însărcinat cu asistarea altor școale românești.

Domnule Ministru,

Subsemnatul, institutor de limba română în Macedonia, am onoare a aduce respectuos la cunoștința Domniei Voastre *că fiind însărcinat și cu azistarea altor școale române*, ai căror institutori au avut necesitate de apărarea mea, spre a evita persecutarea și piedicile, provenite de intrigile Arhierilor fanarioți; am fost supus la mai multe cheltuieli extraordinare și cu călătoriile ce au necesitat revizuirea acestor școale și apărarea lor unde se cuvenea și cu expediția cărților didactice și altor obiecte, destinate pentru școalele acestea. Afară din asta, Domnule Ministru, Clerul fanriot, considerându-mă nu numai ca pe un simplu institutor de limba română în Macedonia, ci și ca pe un agent oficios al instrucțiunei publice naționale în părțile acelea, persecută grozav, în persoana mea, învățământul limbii naționale. Si spre a mă apăra contra intrigilor grecești, am fost nevoit să merg de mai multe ori la subprefectura Castoriei, la Prefectura din Bitolia (Monastir), și acum în urmă la Costantinopol, unde am șezut aproape patruzeci de zile, alergând pe la Agenția României și pe la Ministeriile Otomane tot în interesul instrucțiunei publice naționale din Macedonia. Toate acestea mi-au cauzat, Domnule Ministru, niște cheltuieli extraordinare destul de mari pentru mine, precum și D-l Agent de la Constantinopole a scris deja la acest onorabil minister în privința aceasta, și după cum se constată și de actele justificative alăturate aci. Deci vă rog fierbinte, Domnule Ministru, să bine-voiți a mă desdauna de aceste cheltuieli, făcute în interesul instrucțiunii publice, căci mi-au cauzat o mare strâmtorare pecuniară, mai cu seamă în anul corent, când subvenția mea, cu toate că îmi era insuficientă, s'a redus și cu 20 la 100.

Primiți etc.

(ss) **Apostol Mărgărit.**

ANEXA No. 3.

*Vlaho-Clisura. 26 Noembre 1870,
(intrat la 4 Ian. 1871).*

D-l Apostol Mărgărit, prin adresa de față face cunoscut Ministerului Instrucțiunii că a primit cărți pentru a le distribui la școale etc. Din acest raport se vede că în 1868 Ministerul subvenționă școalele române din Macedonia.

· *Onorabile al meu Domn,*

Nemărginita bunăvoiță și încocatul zel al D-voastre pentru instruirea și dezvoltarea intelectuală a națiunei noastre, la care datorez patrioticul concurs, atât moral, precum și material, ce am deținut lângă naționalul în adevăr Minister, care girați, a fost atât pentru mine, precum și pentru ceilalți conrați ai mei de pe aici o nouă forță și încurajare, spre a lupta cu bărbătie contra pedicelor și a dificultăților, cari întâmplinează în nobila și naționala carieră a noastră.

Indată ce am sosit aici, m'am grăbit să fac cunoscut tutelor institutorilor de pe aici, că am adus diferite cărți didactice, cari mi le-a dat Onor. Minister pentru uzul elevilor școalelor române din Macedonia; și că dacă au lipsă de cărți, să-mi scrie ca să le trimit. Tot de odată le-am observat, că, cu cât dorința și sacrificiile On. guvern pentru progresul școalelor noastre, sunt mai serioase și mai mari, cu atât datoriiile noastre sunt mai grave; și prin urmare, zelul și silințele noastre trebuie să îndoie, ca fructul acestor institute naționale să fie în raport cu sacrificiile, cari face națiunea pentru dânsene, să corespundă la nobilele sentimente și la măreața idee, din care purcede înființarea și susținerea acestor școale, și să împlinească dulcea speranță a fondatorilor ei. Unul din institutorii acestei, D-l Ioan Siomu Tomescu, carele actualmente se află în Thesalia, însoțind acolo în timp de iarnă pe locuitorii comunei române Abela; iată ce mi se scrie spre răspuns:

„Am primit epistola D-voastre, cele coprinse le-am citit cu mare atenție; est-an în Zarcu nu șade nici un Abelian, și pentru aceasta am venit de am deschis școală, aici la Dămași încă dela 1-a, mensul curent; și cum chiar la școală publică a comunei, unde se adună peste 40 elevi Români și vre-o 30 greci. Est-an, cum vedeti, lucrul merge bine, fiindcă Grecii, în unanimitate cu Români noștri m'au pus în școală lor. Nu stiu însă, dacă Gardichian (Arhierul de Zarcu) nu va atâta pe Elasonos (Arhierul la a cărui juridicție aparține Damașului). D-lui H. Daute i-am comunicat prin scrisoare cele privitoare D-niei Sale“. Unirea Grecilor cu a Românilor spre a avea același institutor în școală lor, mi-a cauzat o bucurie foarte mare, și aici s'au unit mai toți ca să introducă limba Română și să pună institutorii de această limbă în școală comună. La aceasta

se opune numai Arhieereul cu un Român renegat d'aici. Sper însă că, după puțin va dispune și obstacolul acesta pentru romanizarea școalei române din comuna aceasta.

După cum vedeti în raportul meu aci înfașurat, acum nu se poate să fac o inspecție școalelor române; și prin urmare mă mărginesc în a însemna numai numărul școalelor române al comunelor în cari sunt înființate și numele institutorilor, spre a le putea regula în *budgetul anului 1871*, conform dorinței esprimate de D-voastră, iar pe la Maiu viitor, voi inspecta toate școalele române de pe aici, și vă voi face cunoscut prin raport, rezultatul inspecției mele.

Am primit No. 6 al foaei Societății și vă mulțumesc; însă simt prea mult lipsă Monitorului Oficial, care a'ncetat d'a ni se trimite încă dela August trecut; și aşa nu putem să ce se petrece în România; și mai cu seamă dintr'acelea ce să atinge de instrucțiunea publică și ne interesează direct. Până la August trecut se trimetea aici prin Agenția Română din Constantinopol patru Monitoare pentru patru școale, iar acum nu se trimete nici unul. Deci vă rog ferbinte să binevoiți a regula trimiterea, cel puțin a unui Monitor prin Agenția României din Constantinopol, căci Monitorul este o neapărată necesitate aici, unde n'avem nici un alt ziar românesc și prin urmare nu putem fi în curentul măsurilor, ce se iau în privința instrucționii publice, pe cât timp nu vom avea acest oficial organ de publicitate. Binevoiți, mă rog, a-l trimite pe adresa mea, și eu voi comunica celorlalți institutori cele atingătoare de misiunea și de datoria lor.

Imi mai permit a aminti D voastre cererea mea prin petiționea cu data de 24 Septembrie 1870 pentru salariul meu pe lunile lui Mai, Iunie, Iulie și August 1867, care nu mi s'a dat și pentru care D-roastră a-ți ordonat ca să se reguleze chestiunea aceasta, și a-ți însărcinat pe D-l Mihăilescu, ca să facă cele trebuincioase pentru despăgubirea mea. Binevoiți dar, a întrebă pe D-l Mihăilescu, unde s'a oprit paralele mele și dacă le-a scos, să mi le trimită prin Agenția din Constantinopol. Vă rog prea mult să îngrijiji și pentru acest drept al meu, și să mă onorați cu un răspuns al D-voastre, siguri fiind că vă voi fi recunosător pentru totd'una

Primiți, etc.

(ss) **Apostol Mărgărit.**

ANEXA No. 4.

Din arhiva Ministerului: Tablou prin care A. Mărgărit arată școalele și institutorii ce funcționau în 1870 în Macedonia.

Numărul școalelor	Numele Comunei	Numele și Numărul Institutorilor
1 Școală	în Ohrida	1 Instit: Gh. Tamara
1 "	" Târnova	1 " D-tru Atanasescu
1 "	" Vlaho-Clisura	2 " Apostol Mărgărit și Tulliu Tacit
1 "	" Abela (din Epir)	1 " Ioan Siomu Tomescu
1 "	" Smixi (din Epir)	1 " M. Daute
1 "	" Gobisce (din Macedonia)	1 " D. Cosmescu
Total: 6 Școale		Total: 7 Institutori

In Vlaho-Clisura din Macedonia, în 25 Noembrie 1870.

Directorele Școalei
(ss) **Apostol Mărgărit.**

ANEXA No. 5.

Tablou de Invățătorii școalelor române din Macedonia, Epir și Bulgaria, aflați în anul 1872.

No. curent	Numele și Prenumele Invățătorului	NUMIREA C O M U N E I în care își are școala deschisă	D A T A N U M I R E I	Distribuția ce primește pe trimestru		De cine se retribuește? De Stat, sau din alte fonduri particulare?
				Lei	B.	
1	D. Atanasescu . . .	Bitolia și în Târnova (în Macedonia)	1864 Aprilie	357	—	De Stat
2	Ap. Mărgărit ¹⁾ . . .	Grebenă (în Epir)	1866 Maiu	357	—	idem
3	I. Tomescu-Siomu . . .	Abella (Epir)	1867 Iunie	357	—	idem
4	Filip Apostolescu . . .	Ohrida (Macedonia)	1871 August	357	—	idem
5	Gh. Daute . . .	Smisci (Macedonia)	1868 Septembrie	357	—	idem
6	Gh. Tacit (Tulliu) . . .	Noua-Bella (Maced.)	1868 Septembrie	357	—	idem
7	D. Cosmescu ²⁾ . . .	Gopiste (Macedonia)	1872 Martie	—	—	Din fonduri particulare
8	C. Petrescu . . .	Silistra (în Bulgaria)	—	357	—	idem

¹⁾ Si în Bela din vârful Pindului a deschis școală la Octombrie 1866 cu 80 elevi.

²⁾ Subvenționat cu 22 $\frac{1}{2}$ lire otomane pe an, de Epitropia Casei răposatului Cazacovici.

ANEXA No. 6.

R A P O R T G E N E R A L

ASUPRA

Scoalelor și bisericelor române din Turcia pe anul școlar 1903/904,
adresat Domnului Ministrului al Instrucțiunii Publice și al Cultelor

DE

D-I G. C. IONESCU

ADMINISTRAȚIUNEA SCOALELOR
ȘI BISERICELOR ROMÂNE
DIN TURCIA

Bitolia, 4 Noembre 1904

No. 243

Domnule Ministru,

„Cu profund respect, am onoare a Vă aduce la cunoștință, supunând la înalta Domnici-Voastre apreciere, mersul școalelor române primare, bisericilor și învățământului secundar din Turcia, în cursul anului școlar „1903/904“.

*Domniei-Sale
Domnului Ministrului al Cultelor și Instrucțiunii Publice.*

CAP. I

Invățământul primar.

Organizarea învățământului primar român, din Turcia, începează cu mai multă stăruință în anul școlar 1902/903, să continuă și în anul trecut 1903/904, căutând a se introduce treptat, îmbunătățirile necesare și posibile.

Regulamentul școlar.

Lipsa unui regulament școlar, pentru administrația interioară a școalelor primare de aci, era de mult simțită. Membrii corpului didactic nu aveau nici o ordine în modul lor de acțiune și nespecificarea printr'un regulament a drepturilor și datoriilor lor, îndrăguia pe fie-care să lucreze, după chibzuința sa, bine sau rău. Din această cauză, de multe ori se vedea institutori și institutoare prezentându-se la postul lor, cu o lună și chiar cu două mai târziu de începerea cursurilor, ceia ce a fost în totdeauna foarte dăunător pentru organizarea și bunul mers al școalelor și al chestiunii naționale în general. Fie-care comană își avea hotărât, prin obicei, timpul când trebuia să se înceapă anul școlar și aceasta atârnă dela hărcia și devotamentul institutorilor, cari în majoritatea cazurilor, profitând de lipsa controlului scurtau anul școlar, căt se putea de mult, — și dela cap și dela coadă,—deschizând școala prin Octombrie și închizând-o prin luna Maiu.

Sărbătorile de asemenea erau numeroase și vacanțile lungi, căci institutorii se conduceau după calendar, în lipsa unui regulament școlar.

Aproape fiecare școală își avea organizația sa specială și nici o legătură nu exista între toate școalele, de acelaș grad, cu privire la scopul ce-l urmăreau. Se vedea, bunioară, în multe școli, exclusă Istoria Românilor, Geografia României, Științele Naturale etc., dar se preda cu multă stăruință L. greacă, Catechismul, Istoria Otomanilor și L. franceză. Programul fie-cărei școli și numărul claselor, ce trebuia să aibă, era hotărât de directorul școli, sau de cel mai bătrân dintre institutori, care de multe ori,—sub cuvânt de a învăța pe copii (în cl. IV și V primară) originea limbii românești, le ținea prelegeri și de limba latină.

Nu era lucru rar a se vedea elevi și eleve, cari terminaseră numai câte 3 ori 4 clase primare în comuna lor, în loc de cinci cum se obișnuia, înscriindu-se în cl. I gimnazială la Bitolia, sub cuvânt, că la școalele primare, unde învățaseră, nu vrea „domnul“ ori „domnișoara“ „să facă clase mai multe“.

Un asemenea caz am avut chiar și la finele anului trecut școlar 1903/1904, în comuna Muloviște (circ. Bitolia).

Aprobarea și tipărirea proiectului de regulament școlar, pe care am avut onoare a-l înainta Domniei-Voastre, în luna Decembrie 21/1903, a făcut să înceteze, pe o scară foarte întinsă, dezordinea din trecut. Bine înțeles, că se întâmpină mari dificultăți la aplicarea lui, căci în general, spiritul de ordine și disciplină a lipsit nu numai în personalul nostru didactic, dar mai cu seamă, e înrădăcinat în populaționea, care trebuie să dea concursul său institutorilor, în aplicarea tuturor dispozițiunilor, ce ating partea educativă a copiilor.

La alcătuirea regulamentului școalelor noastre din Turcia, s'a avut ca normă dispozițiunile, care se aplică și în țară,—atât pe cât a fost cu putință,—modificându-se sau lăsându-se la o parte și introducându-se altele noi, în locul acelor, cari nu se puteau aplica aici. Experiența ne va arăta schimbările ce mai sunt de făcut.

S'au luat măsurile necesare și s'au dat instrucțiunile cuvenite Domnilor revizori școlari și directorilor de școli, pentru a observa cu atențiu și a stârui la aplicarea regulamentului, însemnându-și părțile, cari sunt de modificat ori de adăogat, dacă s'a lăsat ceva pe din afară.

N'aș putea să mă pronunț acum, în deplină cunoștință, asupra părților, cari ar putea fi considerate ca slabe sau nepotrivite în practică; de oarece regulamentul în cestiune, s'a distribuit școalelor primare, abia prin luna Aprilie 1904 și deci a lipsit timpul material, necesar pentru aplicarea tuturor dispozițiunilor.

Registrele școlare.

Toate registrele (matricule, de prezență personalului, de certificate, înscriere, cataloage etc.), anume imprimate, s'au distribuit, conform regulamentului, tuturor școalelor noastre din Turcia, asigurând în modul acesta ordinea și uniformitatea, în ținerea arhivei școlare. Până acum certificate de clasă ori de absolvire se liberau pe câte o foaie de hârtie simplă, însemnându-se pe ea datele, ce le credea fie-care de cuvîntă și cari în cele mai multe cazuri erau incomplete.

Cărțile didactice.

Încă una din necesitățile absolut indispensabile, pentru a asigura bunul mers al școalelor, sunt cărțile didactice și tot materialul didactic, ca tablouri, hărți, corpuși geometrice etc., fără de cari explicațiunile differitelor subiecte de învățământ sunt prea abstracte, greu de înțeles și fără de nici un interes pentru școlari.

Introducerea în Turcia a cărților de școală, în special a celor de citire, cari se întrebunează în România, se poate face cu greu, de oarece cuprind materialul de Istorie, pivitor la Turci, ceia ce este cu totul oprit de cenzură, ca să se învețe de copii. Până acum, erau nevoiți institutorii să rupă din cărți foile, cari conțineau asemenea subiecte istorice și astfel se înmână elevilor cărți, ce coprindeau bucăți de citire fără înțeles, ori din care lipseau, de multe ori, tocmai părțile cele mai interesante. Cheltiunea procurării cărților didactice, a preocupat în totdeauna pe autoritățile noastre școlare, constituind partea importantă în a asigura regulată funcționare a școalelor. Nu odată, au adresat institutorii rapoarte celor în drept, prin care arătau greaua situație, ce se creia școalelor, din lipsa

cărților. Elevii, cari se înscriaau la începutul anului școlar, ne părăsiau și se duceau la școalele grecești, unde li-se distribuiau la timp cărțile necesare. De altfel nici nu se poate admite, că o școală ar putea funcționa în mod regulat, fără ca elevii să aibă cărțile ce le trebuie.

Pentru a se putea aplica însă și în școalele de aci, programa studiilor din școalele noastre din țară, este nevoie de a se face oarecare modificări subiectelor de Istorie și bucătăilor de citire scrise în spirit patriotic.

Pentru acest sfârșit, am aranjat cartea de citire Divizia II rurală (cl : II și III-a), aprobată de Ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, dar nu s'a putut introduce în școalele din Macedonia, în cursul anului școlar 1903/904, de oarece s'a imprimat prea târziu ; în acest an școlar 1904/905, se vor distribui la toate școalele.

Am aranjat și materialul pentru cartea de citire, divizia III rurală anul I (cl. IV) ; dar fiind împediat de alte ocupații, n'am putut termină lucrarea la timp, pentru a se imprima și introduce în școale, cel puțin la începutul anului școlar 1904/905. Vom depune toată stăruința necesară, pentru ca să se completeze în cursul anului acesta cărțile de citire, pentru cele cinci clase primare ale școalelor din Macedonia.

In cărțile de citire, aranjate pentru Macedonia, n'am lăsat la o parte subiecte istorice ; dar le-am modificat, pe cele cari se refereau la Turci, lăsând la o parte ce nu se putea tipări, aşa încât elevii vor putea învăță Iстория tuturor Domnitorilor Români și faptele lor glorioase, cari au legătură cu alte neamuri. Astfel vor învăță tinerii Macedoneni Iстория neamului român în cea mai mare parte nu vor consideră ca până acum, pe frații lor din Regat, un popor fără tistoric, fără Domnitori și Regi, după cum l'au zugrăvit și l zugrăvesc încă, Grecii, în fanatismul lor.

Abecedarul (partea I și a II-a), Gramaticile, Aritmeticile și Geografile, cari se întrebunează în școalele din România, n'au nevoie de nici o modificare și au fost introduse deja în Macedonia, încă din anul școlar 1902/903.

Pesonatal didactic.

Dela pregătirea, pe care trebuie să o aibă personalul didactic, care funcționează astăzi în școalele noastre primare din Turcia, atârnă foarte mult, temeinicia organizației și rostul bun, pe care se cuvine să fie așezată propaganda română în aceste părți. Prin hărnicia și devotamentul lor, învățătorii au dovedit în totdeauna, că sunt cei mai în măsură de a schimba cu totul direcțiunile greșite, pe care a pornit poporul întreg și de a-l îndruma pe căi sănătoase, asigurându-i izbânda în munca și energia desfășurată.

E bine dovedit astăzi însă, că nu e de ajuns a pregăti în școale pentru apostolatul dăscăliei pe tinerii, cari doresc a îmbrățișa această ca-

ireră, sau mai bine zis, cari se devotează acestei misiuni; ci se cere din partea lor, mai presus de toate, o nemărginită pătrundere și o deplină cunoștință de valoarea misiunii ce li-se încredințează și de greutățile, cu cari au de luptat, pentru a ajunge la bun sfârșit.

Aci, lipsindu-ne școalele Normale de învățători, corpul didactic se recrutează astăzi, dintre absolvenții Liceului din Bitolia; iar învățătoarele, dintre absolventele școalei Normale de fete (Bitolia).

Până acum câțiva ani, s'a continuat obiceiul vechiū, împins de necesitate, de a se angaja ca institutori tineri, cari nu terminaseră nici o școală secundară, ori care absolviseră gimnaziul grecesc și știau puțin scrie și citi românește. Dintre vechii institutori — de acum 15 — 25 și 30 de ani, avem un absolvent al Seminarului central din București și un număr de 7 absolvenți ai Liceului românesc (S-tul Sava ori M. Basarab) din București și cari au fost adeverați luptători, pe terenul cultural și naționalist român, în Turcia. Consider că o datorie a menționa numele lor în raportul de față; aceștia sunt : D-nii : Sterie N. Cionescu, actual institutor director la Crușova (circ : Bilolia); C Ionescu Cherana, institutor director la Nevesca (circ : Bitolia) și detașat ca director al internatului din Salonic; D. Niculescu, institutor-director la Tânova (circ : Bitolia); Ion Tomescu-Șomu, director al școalei din Abela Grebena; Sergiu Dumitrescu și Ion Kitu, institutori la Nevesca (circ : Bitolia) și M. Baliu, institutor-director la Cocianî (circ : Salonic). Alături de aceștia toți stau și D-nii D. Atanasescu, primul institutor român în Turcia și Filip Apostolescu, actual director al școalei centrale de băieți din Bitolia, carele a absolvit numai 4 clase dela Liceul S-tul Sava, din București.

După terminarea studiilor în România, aceștia s'au întors în patria lor, cu un nesecat dor de a lumina în dulcele graiu românesc pe frații lor și cu nestrămutată hotărire, de a-i smulge din ghiarele grecismului.

Dintre dânsii, au fost unii ca D-nii S. Cionescu, Ionescu-Cherana și Tomescu-Șomu, cari au suferit chiar închisoare ordinară, fiind denunțați autoritaților turcești, de agenții grecismului, ca turburători ai liniștei publice și ca periculoși Imperiului, fiind în serviciul unui stat străin. Cu toate acestea, curațioșii dascăli nu s'au dat înapoi și fără înfricoșare, au luptat mai departe pe calea începută. Lor se datorează, în cea mai mare parte, multe din izbândele câștigate pe terenul propagandei noastre, în localitățile în cari și-au desvoltat activitatea, cum de ex.: în Crușova, Hrupiște, Abela, Grebena, Tânova, Nevesca și Clisura.

Dintre acei cari au terminat școalele grecești și apoi s'au înrolat în serviciul cauzei române, merită să fie menționați pentru activitatea lor D-nii D. Cicma și G. Ghica-Papa. În special D-l D. Cicma a dat dovezi de un patriotism neclintit în lupta națională, ce o duce de vr'o 19 ani în comuna Turia. Numai Domniei-sale se datorează, că în Turia, comună situată la granița grecească, partidul românesc constituie majoritatea lo-

cuitorilor și că propaganda națională e în toată puterea ei, cu toate sforțările Grecilor de a ne nimici.

In general, partea slabă a corpului didactic primar este lipsa de pregătire specială în școalele normale, pentru misiunea învățătoarească, căreia s'a devotat. Necunoscând metodele pedagogice, pe cari aplicându-le, li s-ar ușura mult munca, ce au de desfășurat, se isbesc de greutăți mari la predarea lecțiunilor și elevii lor suferă aceleași greutăți pentru înțelegerea diferitelor obiecte de învățământ. De aci decurge, în majoritatea cazurilor, desgustul pentru carieră din partea învățătorilor, cari se simt doborâți de sarcina ce li s'a încredințat și pentru școală din partea elevilor, cari preferă să lucreze pe lângă părinții lor, de cât să învețe cel puțin a scrie și a citi.

Imi vine în minte un institutor de aci, anume Iuliu Sdrula, absolvent de liceu, care îmi spunea cu oarecare mândrie, că toți institutorii cari au lucrat astăvară la școală din Abela (circ. Epir), au desfășurat o muncă *titanică*. L'am întrebat câți elevi aveă sub conducerea sa și mi-a răspuns că aveă 30 de copii, repartizați în două clase, explicându-mi tot de-odată cât de greu îi era ca să le predeă diferitele obiecte de învățământ. I-am înțeles greutatea ce o simțise, pentru că procedă fără nici o metodă.

Din această cauză foarte cu greu se pot aplica bunele sisteme ale învățământului și chiar dispozițiunile prevăzute în regulamentele școlare, lucru absolut necesar, pentru a pune în evidență superioritatea școalelor noastre, față de cele ale propagandei grecești, în special.

Pentru a asigura încetul cu încetul, organizarea personalului nostru didactic din Turcia, mai cu seamă învățătorii, cari nu au de cât o slabă idee de pedagogie și de aplicarea ei, este nevoie a se trimite de aci, în fiecare an, câte 4–5 tineri, cari să urmeze cursurile școalelor Normale din România și apoi să li se libereze certificate sau diplome de absolvire cu mențiunea „destinat pentru Macedonia“. Această mențiune e necesară, pentru a li se curmă orice speranță de a dobândi posturi în România.

În anul școlar 1903/904, am avut în personalul didactic, trei institutori cari au terminat școalele Normale în România și deosebirea între ei și ceil'alți a fost remarcată de toți colegii lor.

Pentru strângerea legăturilor dintre membrii corpului didactic și pentru buna organizare a acestui corp, încă din anul școlar 1902/903, am stăruit și reușit a-i constitui într'o societate cu numele de „Asociația corpului didactic și bisericesc român din Turcia“.

Datorită acestei societăți, care cuprinde pe toți membrii învățământului și clerului român din Turcia, s'a putut asigura publicarea revistei populare „Lumina“, care de doi ani de zile, în mod regulat, apare sub direcția unui comitet, compus din profesorii Liceului de băieți din Bitolia.

Iată un tablou, din care se poate vedea studiile făcute de institutorii școalelor noastre primare din Turcia.

Circumscripțiiile	LICEUL BITOLIA							SCOALA NORM. in ROMÂNIA completă	LICEUL din București	GIMNAZIUL GREC in TURCIA					SEMINAR în ROMÂNIA					LICEUL GALATA	SCOALA NORMALĂ GRECĂ DIN TURCIA	SCOALA PRIM. ROM. SĂNĂTATE CERTIFICAT DE CAPACITATE	TOTAL GENERAL						
	Clasele									Clasele					Clasele														
	7	6	5	4	3	2	1			7	5	4	3	2	5	4	3	2											
Albania . .	4	1	—	3	1	—	1	1	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	16							
Bitolia . . .	10	1	5	3	3	—	1	1	5	1	3	1	1	—	1	—	1	—	1	1	1	41							
Epir	13	—	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	24							
Salonic . .	16	3	—	1	2	1	1	1	1	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8	38							
Total . .	43	5	6	13	5	2	2	9	7	1	8	1	2	1	3	1	1	—	1	1	12	109							

Din acest tablou se poate vedea varietatea ce există cu privire la studiile făcute de institutorii noștri și deci, lipsă de uniformitate — atât de necesară — în acțiunea lor.

Nu tot aceiaș observație se poate face institutoarelor, care se reclutază, după cum am spus mai nainte, dintre absolvențele Școalei Normale din Bitolia. Din cele 55 institutoare, care au funcționat anul școlar 1903/904, sunt 46 absolvente ale Școalei Normale (Bitolia); 4 care nu au terminat studiile aceleiaș școale Normale; 1 care a absolvit secția Normală dela Azilul Elena Doamna; 3 absolvente ale secțiuniei profesionale, tot dela Azilul Elena Doamna și 1 absolventă a școalei Centrale de fete din Iași.

Școala Normală de fete din Bitolia, până în anul trecut, avea numai 4 ani de studiu, ceiace nu era suficient pentru o pregătire mai bună a viitoarelor institutoare; iar organizația școalei a lăsat mult de dorit din toate privințele, aşa în cât chiar elevele absolvente nu corespund în total misiunei ce li se încredințează.

Încetul cu încetul școala normală de fete va fi complet organizată și astfel se va putea asigura un personal didactic de institutoare, mult mai bine pregătit de cât cel de până acum.

Mobilierul.

In privința mobilierului didactic, toate școalele primare au suferit, dela înființarea lor, de oare-ce nu s'a prevăzut niciodată vr'o sumă pentru procurarea obiectelor necesare. Grija d'a se înzestra școalele cu toate lucrurile trebuincioase, fusese lăsată comunităților, care după puterea lor, contribuiau cu sume mici pentru facerea a două trei bănci. În multe școale nu se găsește o masă și un scaun pentru institutor, necum catedre, ori table, mașini de socotit etc., etc.

Anul trecut din diferite sume rezultate ca economii, s'a procurat

mobilierul necesar școalelor primare și în parte a celor secundare, din orașele Bitolia și Salonic.

Mulțumită dispozițiuniei pe care Domnia-Voastră ați binevoit să o luati, destinând o sumă de o sută mii lei pentru dotațiunea școalelor și bisericilor, în cursul acestui an școlar 1904/905, toate școalele noastre din Turcia vor fi prevăzute cu mobilierul didactic necesar. Acest lucru era o necesitate absolută, nu numai din punct de vedere școlar propriu zis, dar și din acel al propagandei; de oarece foarte mulți streini, vizitând comunele Macedoniei, ar fi rău impresionați, când intrând într-o școală românească, ar vedea pe elevi stând pe jos, ori în niște bănci derăpănate și ținute cu proptele. Elevii chiar simt desgust pentru școală lor, când lucrurile-bănci, table etc., în care își petrec viața zilnic, sunt într-o stare rea.

Autorizațiile de deschiderea școalelor.

Pentru ca școalele streine să poată funcționa în Turcia, este nevoie de a se obține mai întâi o autorizație de funcționare, care se liberează de consiliul administrativ al Vilaetului (Idre Medgilis). Obținerea acestor autorizații pentru școalele noastre se face cu greu și multe piedici se pun și se ivesc, până să se îndeplinească toate formalitățile necesare. Iată calea ce se urmează pentru ajungerea acestui scop:

Cel puțin 25 locuitori dintr-o comună, care doresc să se deschidă o școală, adresează o petiție autorităților locale respective. (Mudirului, Caimacamului sau direct Valiului). Dacă s'a adresat petiținea Valiului, acesta o referă Caimacamului respectiv, de care ține comuna, în care se cere deschiderea școalei, cerându-i să raporteze dacă în adevar persoanele cari au îscălit petiținea există în comună. Caimacamul înaintează raportul său (mazbataua) dela al cărei coprins atâtă aproape cu totul rezolvarea afacerii de către Valiul, care îl supune prin directorul Instructiunii Publice al vilaetului (Muariful) în discuția consiliului administrativ.

Când petiținea s'a adresat de locuitori Caimacamului, acesta poate să înațeze Valiului odată cu raportul său, dând lămuririle de mai sus. În consiliul administrativ sunt membri turci și creștini (Greci și Bulgari). Mitropoliții sunt membri de drept. În timpul dezbatelor asupra hărțiilor prezentate, membri greci își dezvoltă toate argumentele ce le pot inventa pentru ca să se refuze liberarea autorizațiilor de deschiderea școalelor românești, — ceea ce reușesc mai în totdeauna, — sau în cazul cel mai favorabil pentru noi, se hotărăște facerea unei noi cercetări a iscăliturilor puse pe petiție, sub un pretext oarecare.

In acest din urmă caz, toată lucrarea trebuie să se ia dela început, ceea ce dă naștere la dificultăți și mai mari, de oarece agenții greci — foarte numeroși — fiind informați de hotărârea luată în consiliul administrativ și din ordinul Mitropolitului lor, se duc în comunele respective

și prin fel de fel de amenințări, intimidează pe locuitori, făcându-i să nu-și mai menție iscăliturile puse pe prima petițiune.

Pe lângă aceasta se mai adaogă și teama locuitorilor de a avea de lucru cu autoritățile turcești, așa în cât dacă nu s'a isbutit a se obține autorizația școalei cu primele demersuri, este aproape imposibil, să se reușească a doua oară.

In cazul numai când Valiul voește să dea autorizația de școală, impune consiliului prin autoritatea sa, ca să dea hotărârea favorabilă și cum majoritatea membrilor o formează Turci, aceștia iscălesc fără discuție, decizia dictată.

Un asemenea caz s'a întâmplat în cursul anului școlar trecut 1903/904, când s'a deschis școala noastră primară din Bitolia (mahalaua meciar). Cu această ocaziune, actualul Valiu a răspuns în consiliu, P. S. S. Mitropolitului grec, carele gesticulând și spumând de mânie, susținea că nu sunt Români în numitul cartier, următoarele cuvinte : „De ce te superi, Prea Sfinte? Dacă nu sunt Români, cari doresc să-și trimeată copii la școală românească din Mecicar mahala, „școala se va închide de la sine; iar dacă va avea elevi, aceasta însemnează că deschiderea ei era necesară.”

In urma acestor cuvinte, toți membrii Turci s'au arătat foarte convinși și au iscălit îndată de deschiderea școalei.

Nu în totdeauna însă, Valiul e dispus să vorbească pentru noi în sensul de mai sus, cu toate stăruințele ce punem pe lângă Excelența Sa și deci, ne fiind nimeni în consiliu, care să ne apere drepturile, în cele mai multe cazuri eşimî înviniști.

In petițiunea ce se înaintează pentru obținerea unei autorizații de școală, trebuie să se spue pe numele cărei persoane (un institutor sau membru al comunității române), să se libereze autorizația, ce fel de școală se va deschide, cu ce program de învățământ și care va fi institutorul sau institutoarea, care va funcționa la acea școală.

Școalele românești sunt școale particulare în Turcia, și persoana, pe numele căreia se liberează autorizația de deschidere, este răspunzătoare înaintea autorităților de ori-ce abatere dela legile și regulamentele Imperiului, privitoare la școală. De obicei, răspunderea aceasta nu este mare, căci autoritățile locale nu se interesează mai nici odată de modul funcționării școalelor streine, — cu excepție de cele bulgare, fiind bănuite ca focare ale mișcării revoluționare — afară numai de cazul, când se face vr'un denunț de vr'un dușman al școalei.

Numărul de 25 iscălituri, care trebuie să fie puse pe petiție, prin care se cere autorizația de funcționare a unei școli, nu este hotărât prin lege ci e un obicei care s'a adoptat încetul cu încetul. In principiu, este destul ca o persoană onorabilă, cunoscută de autorități, să ceară deschiderea unei școale particulare, pentru ca cei în drept, conform legilor să-i acorde autorizația cuvenită. Această dispoziție însă, nu se respectă în totdeauna,

dar ca dovedă că se poate aplica, când voesc autoritățile, este cazul cu deschiderea școalei noastre primare din Salonic (în mahalaua Vardar), în luna Septembrie a. c. De oarece nu s'au putut aduna iscăliturile obiceinuite, în număr de 25, din cauza presunilor făcute asupra populaționii de clerul grecesc de acolo, directorul Instrucțiunii Publice, a mijlocit pe lângă Valiu și s'a liberat autorizația de deschiderea școalei, pe numele D-nei Ecaterina Dimonie, fără ca să mai fie nevoie de iscăliturile populaționii.

Comunitățile recunoscute de autorități, cum sunt cele grecești și bulgărești, nu au nevoie de atâtea formalități, de oarece odată pentru totdeauna, șefii comunităților au autorizația de a deschide școale ori unde cred, — anunțând autoritățile, — că este nevoie în centrele locuite de naționalitatea respectivă. Se fac acum oarecare dificultăți Bulgarilor, căci și-au creat o situație anormală în Imperiu, din cauza revoluționii din anul trecut.

Fiind date greutățile ce întâmpinăm, ori de câte ori e vorba să se deschiză o școală, de multe ori partizanii cauzei noastre de prin comune sau orașe, renunță la începerea formalităților necesare și se lipsesc chiar și de școală, slăbind cu chipul acesta avântul, ce trebuie să-l ia propaganda noastră culturală. În cazurile, în care absolut întreaga comună se declară pentru cauza românească, cum a fost Selia-Paliani (circ. Salonic, ținutul Veria) și Livezi (circ. Salonic și Meglenia) autoritățile permit deschiderea școalelor, cu obligația de a îndeplini apoi toate formalitățile cuvenite.

Din cauza piedicilor de tot felul, puse de autorități, din îndemnul și intrigile agenților greci, nu s'a putut obține nici până azi autorizația de funcționare pentru școalele din: Metzova, Floru, Cerneși, Negovani, Pisuderi și Florina, cu toate stăruințele depuse de ani de zile.

Este absolut în interesul propagandei noastre culturale, ca să se obție dela autoritățile imperiale din Constantinopole, un ordin către guvernori, generali ai Vilaetelor prin care să li se pue în vedere, că ori în ce comună românească se va cere deschiderea unei școli, fie chiar numai 8—10 familii românești, să se dea cu înlesnire permisiunea, fără să se mai ordone fațere de anchete și punerea în discuționea consiliilor administrative ale Vilaetelor, în care „Aromânia“ nu au nici un reprezentant. Ori, să se obție pentru fie-care Vilaet, căte un ordin vizirial, prin care să se permită la anumite persoane, ca să deschiză școale particulare, ori în ce comună românești ar dori. Mi se spune, că un asemenea ordin ar fi obținut repausatul Apostol Mărgărit, fost inspector general al școalelor și bisericilor române din Turcia.

Fără ca să se rezolve această chestiune, nu poate fi vorba de progres bine simțite, în mersul chestiunii noastre culturale, decât cu multă greutate și după trecere de timp, destul de îndelungată.

Circumscripțiile școlare.

Școalele primare române din Turcia, din punct de vedere administrativ, sunt împărțite în patru circumscripții școlare și anume: Albania, Bitolia, Epir și Salonic.

Pentru revizuirea școalelor sunt însărcinați doi revizori, având fiecare câte două circumscripții.

Conform dispozițiunilor luate de administrația generală a școalelor și bisericilor române din Imperiu, revizorii școlari sunt obligați a vizita de două ori pe an toate școalele din circumscripțiile respective și a înainta rapoarte amănunțite, cu privire la constatările făcute de D-nile lor, propunând tot-deodată și măsurile necesare, ce sunt de luat, pentru a asigura bunul mers și progresul cheștiunii culturale și propagandei române în general.

Timpul revizuirilor s'a fixat astfel: prima revizie să se facă la începutul anului școlar, prin luna Octombrie și a doua cu începere din luna Aprilie.

Anul școlar 1903/904, s'a făcut numai revizuirile dela începutul anului școlar, neglijindu-se cele din al doilea rând, din următoarele motive: D-l L. Duma, Inspectorul școalelor și bisericilor române, dorind a face împreună cu revizorii respectivi inspecțiunile necesare pe la diferite școli, a hotărât de mai multe ori timpul, când trebuia să plece, dar în totdeauna a fost reținut de alte afaceri mai importante la Bitolia, ori a fost chemat la Constantinopole în afaceri de serviciu, de D-l Ministru Alex. Em. Lahovary, aşa în cât s'a amânat în mod involuntar inspecțiunile, ce doria și trebuia să se facă. In circumscripția Albania, comunele următoare: Coritza, Pleasa, Moscopule și Șipsca au fost vizitate în al doilea rând, la începutul lunei Iunie, de colegul meu, D-l L. Duma, împreună cu subsemnatul. De asemenea D-l Duma a mai inspectat școalele din comunele Hrupiște, Florica, Clisura, Nevesca, Caterina și cele din tot ținutul Caraferiei (Veria).

In anul acesta școlar 1904/905, revizorii școlari vor face revizuirile necesare singuri,—conform dispozițiunilor luate,—la începutul și sfârșitul anului școlar, rămânând, ca atunci când D-l Inspector Duma, va putea să inspecteze unele comune, să fie însoțit și de revizorul respectiv.

Pentru ca revizuirile școlare să se facă mai des, ceia ce acum e cam greu din cauza distanțelor prea mari dela unele centre de localități la altele și a drumurilor, cu totul impracticabile și nesigure, sunt de părere a se numi încă un revizor școlar.

S-ar lăsa cu chipul acesta, circumscripția Salonic pe seama unui singur revizor și Bitolia cu o parte din comunele circ. Albaniei pe a altuia; iar Epirul va forma a 3-a circumscripție, cu reședința la Grebena, care este considerat ca centrul propagandei române în acele părți. La Grebena este și reședința autorităților turcești pentru cazaua cu același nume și a

Mitropolitului grec, care împreună cu toți agenții de cari dispune, lovesc în interesele cauzei române și influențează toate comunele românești din împrejurimi însuflându-le duhul propagandei paneleniste.

S'a emis părerea, ca revizorul Epirului, să-și aibă reședința la Ianina. Nici în acest oraș n'ar fi rău, dar nevoia e mult mai mare ca să stea la Grebena, pentru motivele arătate mai sus. În Ianina există un consulat român, o școală comercială și una primărie. Personalul acestor instituțiuni, care se urcă la un număr de 16 – 17 persoane, se poate considera suficient, ca să apere interesele cauzei noastre în acel oraș. Pe lângă aceasta, existența Consulatului are o influență netăgăduită de mare asupra mersului propagandei române în general nu numai în Ianina, dar și prin toate celelalte comune ale Epirului.

In expunerea de mai jos, voi să arăta la fiecare circumscripție mersul școalelor și bisericilor noastre, în cursul anului școlar 1903/904, expunând toate lămuririle și datele necesare, pentru a se vedea în mod clar, situația propagandei române, în diferite comune.

Circumscripția Albania. (Revizor școlar D-nu I. D. Hondrosom).

Dela 1 Septembrie 1903 — 1 Sept., 1904, s'au prevăzut în bugetul exercițiului trecut 12 școli primare, pentru această circumscripție, repartizată în 8 comune. Numărul de 12 școale se explică prin faptul că, în comunele Coritza, Elbasan, Moscopole și Pleasa, pe lângă școalele de băieți se mai află și câte una de fete, pe când celelalte 4 comune avem numai școale mixte.

Din cele 12 școli, n'au funcționat de loc, în anul școlar 1903/904, acele din Berat și Frașari. Populația celor 10 școli regulate, s'a ridicat la numărul de 454 elevi și eleve, din cari 302 băieți și 152 fete. În comunele Pleasa, Nicea și Șipsca numărul elevilor și elevelor variază după anotimpul verii și al iernii, de oarece parte din locuitori părăsesc satele și se duc cu turmele de oi în Tesalia, sau după diferite afaceri în alte părți ale Turciei.

Personalul didactic, care a funcționat la cele 10 școale, este următorul: 13 institutori și 5 institutoare; la școalele din Berat și Frașari, cu toate că n'au funcționat de loc, s'au menținut 3 institutori, pentru a servi ca agenți de propagandă, în interesul cauzei române.

Toate școalele din circumscripția Albania posedă autorizațiile de funcționare, din partea autorităților turcești.

După cum spusei mai sus, școalele care n'au funcționat de loc, sunt acele din Frașari și Berat. Același lucru s'a petrecut cu aceste școli și în anul școlar 1902/903, fără ca să reușim pâna azi, a le îndruma pe calea cea bună.

In comuna *Frașari*, trăesc Albanezi în majoritate și vr'o 32 familii de Români. Albanezii sunt creștini patriarhiști, de oarece ei nu pot avea biserică aparte și își trimet copii la școala grecească din localitate. Români sunt foarte săraci și slujesc pe la Beii Albanezi, ca să-și poată agonișii hrana de toate zilele. Aceasta e cauza principală, că nu s'a putut reuși până acum, ca să se pue temelie sănătoasă școalei românești în *Frașari*, cu toate că a funcționat mai înainte, având o populație școlară de 30—34 elevi.

Faptul, pentru care persistăm a deschide școală în această comună, este că în jurul ei sunt multe sate românești, asupra căror s'ar întinde influența propagandei noastre culturale. Așa de pildă sunt comunele : *Cosova* cu vr'o 30 familii românești; *Miciani* cu peste 40 familii; *Cosina* cu 40—50 familii ; și orașul *Preeti* cu cătunele *Cutali-Budari* cu peste 50 familii.

Frașari a fost cu vr'o două sute de ani mai înainte, un oraș mare românesc, ca și vestita Moscopole, și prin împrejurimi se întindeau o mulțime de sate populate numai de Români. Incetul cu încetul, din cauza sălbăticiei locurilor și a persecuțiunilor de tot felul, din partea Turcilor, Români mai bogăți au părăsit comuna și în locul lor s-au stabilit Albanezi.

Condițiunile, pe cari ni le-au pus Români din *Frașari*, pentru a consimți să-și trimeată copii la școala română, sunt ajutoarele bănești, ce trebuie să li se deă, pentru întreținerea școlii și a copiilor.

In anul școlar 1903/904, li s'a oferit suma de lei 450 anual, pentru chiria școalei și întreținerea copiilor săraci ; dar locuitorii au pretins peste o mie de lei, ceiace nu li s'a acordat găsindu-se, că este prea mult. In tot cursul anului însă, institutorul nostru a stat în comună, stăruind pentru deschiderea școalei. Anul acesta 1904/905, prin luna Septembrie, după cum ne-a raportat Cota Balamace, Mitropolitul grec din Coritza a trimis agenți în *Frașari*, ca să ofere ajutoare bănești Românilor, cu condiția de a-și trimite copii la școala greacă. Se vede însă, că suma oferită a fost mai mică decât a noastră, ori că n'au avut în ei destulă incredere ; de oarece locuitorii au refuzat propunerea spunând agenților, că sunt Români și că vor deschide școală românească. In adevăr, după plecarea din comună a oamenilor Mitropolitului grec, a venit la Bitolia institutorul Cota Balamace, ca să ne comunice, că locuitorii primesc suma de 450 lei. ce le-o oferim pentru întreținerea școalei și a elevilor săraci și că vor deschide școală, asigurându-ne o populație de cel puțin 3) elevi și eleve.

N'am primit încă raportul institutorului nostru, pentru a ști dacă, oamenii s'au ținut de cuvânt, ori nu.

Școala primară din *Berat* n'a mai funcționat de când s'a suprimat gimnaziul, de oarece nici atunci, nu erau copii din oraș, cari formau populaționea școlară, ci acei aduși ca interni de prin diferite comune ale Albaniei și Epirului. După afirmațiunile foștilor profesori la acel gimnaziu, nu urmău la școala noastră primară decât 4—5 copii din *Berat*.

Propaganda grecească e foarte puternică în această localitate, unde există un consulat și o mitropolie greacă.

Cu toate că și în cursul anului școlar 1903/904, s'au plătit în mod regulat doi institutori, ca agenți de propagandă, nu s'a isbutit a se însigheba în Berat, un partid românesc serios, cât de mic, doritor de a vedeă funcționând o școală, la care să se învețe carte românească.

La toate îndemnurile noastre de a deschide școala, institutorii de acolo ne răspundeau că, „poporul nu vrea să deschiză școală, până ce nu se va duce la Berat D-l Inspector L. Duma, ca să se înțeleagă în persoană cu D-nia sa, cu privire la organizarea chestiunei românești din acele părți“. Mai cereau reînființarea gimnaziului ori a unei școli comerciale cu internat.

Ori de câte ori li s'a scris, că să pue mai întâi temelia unei școli primare, institutorii au răspuns că „poporul vrea gimnaziu cu internat și numai dacă li se asigură aceasta, vor deschide și o școală primară“.

In timpul din urmă, pentru a scăpa de observațiunile ce li se făceau din parte-ne, pentru ne deschiderea școalei primare, au găsit un argument mai practic și anume, ne-au scris că, autoritățile locale îi opresc a avea școală, până ce nu vor schimba autorizația de funcționare, de pe numele fostului institutor N. Craia, carele nu mai e în oraș, pe numele D-lui Gogiaman, actualul institutor-director. Cererea de schimbarea autorizației am făcut-o, însă nici până astăzi n'am dat vr'un răspuns autoritatilor din Ianina, — (Beratul ține de Vilaetul Ianinei).

După cum spusei, institutorii din Berat ne scriu într'una, că „poporul vrea să se înțeleagă cu D-l Inspector“, a cărui prezență e absolut necesară acolo, dar nici odată nu ne-au scris, cari ar fi părurile D-lor, pe lângă reînființarea gimnaziului cu internat, la un început de acțiune serioasă în acele părți. Mai toate rapoartele, ce ni s'au adresat de D-lor, cuprind cam aceleași idei și cred că ar fi de oare-care interes reproducând aci părțile principale din rapoartele primite. La 24 Iulie a. c. D-l institutor Lazăr Puli, mi-a scris următoarele :

„Cu o nemai pomenită nerăbdare așteptam cu poșta de astăzi vre-o scrisoare din partea D-lui Inspector, anunțându-ne plecarea D-sale pentru aceste părți, dar spre nenorocire n'am avut nimic. Români s'au descurajat la culme și de oare-ce s'a apropiat timpul de funcționat școalele, unii dintre ei au cerut de la consulul grec buna organizare a școalelor, care cu cea mai mare placere a aprobat cererile lor. Faptul acesta descurajase și pe ceilalți, cari s'au adresat la noi, cerându-ne informațiuni sigure de venirea D-lui Inspector; iar noi, cu toate că nu aveam acum în privința aceasta nici o știre, le-am răspuns, că la finele lui Iulie și într'u cât-va s'au liniștit. Consulul grec, ca să descurajeze și mai mult pe Români, a recurs la mijloace meschine, la care ar fi reușit, dacă n'aș fi intervenit sub-semnatul pe la persoanele competinte din localitate“.

„Alaltăeri consulul grec a chemat pe D-l Gogiaman și i-a propus a „fi profesor la școala greacă, în condițiune de a distinge cu desăvârșire „școala română din localitate (?). D-l Gogiaman a răspuns, că nu poate „face, gândindu-se că este un alt institutor român, ce o poate susține „singur mai bine, pronunțând numele meu : atunci Consulul grec afară că „a însărcinat pe Gogiaman să mă ia și pe mine, mi-a mai trimes și un „institutor grec, chemându-mă la consulat“.

„Subsemnatul nu numai pe institutor l-am respins, dar și D-lui Gogiaman i-am răspuns, că cu nici un preț, nu calc pâinea românească, ca „să primesc pe cea mizerabilă grecească, neîmpăcată dușmană a chestiei „noastre“.

„Consulul văzându-se părăsit și meschinele sale planuri neexplicate, „amenință cu exilarea pe acei Români, ce susțin chestia română, împreună „cu inițiatorii ei institutorii.“

„Vă rog, deci respectos, D-le Vice-Consul, ca dacă D-l Inspector se „găsește încă acolo, să bine voiți a-i comunica aceasta, și să bine-voiască „ca în vremea cea mai scurt posibilă să vie, dacă intradevăr cei în drept „au bună dispoziție să formeze școli și comunități românești în Albania“

La 2 Octombrie a. c. tot D-l Lazăr Puli (institutor) îmi raportează următoarele :

„Consulul grec împreună cu revizorul, ce venise acum o lună, îndată „ce a auzit de venirea D-lui Inspector, se grăbiră cu trimiterea statelor „pentru budgetul anului școlar 1904/905, cu un adaus de 2500 lei. plus „și suma de 1200 lei pentru întreținerea elevilor săraci. Alaltăeri a sosit „budgetul cu suszisul adaus și suma de 1200 lei.“

„Consulul a chemat pe D-nii efori și lea-a făcut cunoscut sosirea bud- „getului, cerând cu insistență să îngrijească ca să nu se ducă nici un elev „nu numai la școala română, dar și la orice altă școală, afară de cea „greacă. Se svonește, că în curând se va înființa aci o agenție italiană și „în urmă o școală.“

„Pe români îi ținem totdeauna cu apă caldă, de aceea vă rog respectuos, dacă bine-voiți a-mi scrie relativ la venirea D-lui Inspector, spre a încuraja pe Români mai mult“.

Aceste rapoarte le-am comunicat colegului meu, D-l Lazăr Duma, carele de altfel primise și D-nia sa din partea numiților institutori aceleiași comunicări.

D-l Inspector L. Duma a voit de mai multe ori să se ducă la Berat, pentru a cercetă în mod serios, ce se poate face cu privire la chestiunea românească în acel oraș, dar a fost oprit la Bitolia de alte afaceri de serviciu, de mai mare importanță. La 12 Octombrie a. c., D-l H. Gogiaman, care primește 70 lei lunar numai în calitate de agent de propagandă, scrie D-lui Lazăr Duma următoarele : „Vă rog respectuos, să binevoiți a interveni „pe lângă cei în drept să dispună a ne trimite cheltuelile poștale în timp „de 3 ani, la care *eram expus grozav*, fiind destul de evident, că cu sub-„venția ce avem abia întreținem familiile noastre.“

Este absolut necesar, că în timpul cel mai scurt posibil, să se viziteze orașul Berat și să se ia în deplină cunoștință de cauză, măsurile necesare pentru deschiderea unei școli primare și chiar a unei comerciale, cu internat, ținând seamă de faptul, că aci e un centru al populației românești din Albania.

În comunele *Moscopole*, *Nicea*, *Sipsca*, *Pleasa*, *Coritza* și *Elbason*, școalele noastre funcționează în mod regulat și propaganda română e destul de bine organizată, pentru a ține piept uneiilor agenților greci, cari caută prin toate mijloacele legale și nelegale, să distrugă tot ce este românesc.

La *Pleasa*, *Nicea* și *Sipsca* în anul școlar 1903/904, Mitropolitul grec n'a isbutit să deschiză școale grecești, cu toate sforțările făcute.

Dacă în orașul *Coritza* vom reuși prin clădirea unei biserici și a locuințelor de școli, să atragem în partea noastră, cel puțin o parte din negustorii români moscopoleni, stabiliți aci, cauza română din ținutul acesta va lua un avânt puternic.

Coritza este orașul, unde vin de prin toate comunele încunjurătoare săteniei, pentru diferitele lor afaceri.

Populația românească se compune din *Fărșeroți*, veniți aci din comunele Pleasa, Frașari, Dișnița și altele de prin prejur și din *Moscopoli*, stabiliți în Coritza de mai bine de 100 de ani, de când s'a distrus orașul Moscopole, vestră prin bogăția, bisericele, tipografia și biblioteca sa. Astăzi, *Moscopole* este un sat sărac, cu o populație de vreo 200—250 familii românești și afară de cele 28 biserici, — aproape ruinate — nimic nu mai atestă, că odinioară a fost pe acel loc un oraș mare și bogat, în care negustorii Români, lucrători în Egipt, Austria, Anglia și alte țări, veneau în fiecare an să-și vadă familiile lăsate după obiceiu „în patrie“. *Fărșeroți* din Coritza aproape toți susțin cauza română și ei formează astăzi în localitate, partidul român, pe când Moscopolienii sunt grecmani.

Mitropolitii greci din Coritza și Bitolia, împreună cu agenții lor, au desfășurat în anul școlar trecut o mare activitate, pentru lățirea propagandei lor, în comunele mai sus notate; dar din fericire n'au reușit să-și ajungă scopul.

La 27 Aprilie 1904, D-l I. Chitu, institutor-director la școala din

Coritza, îmi raportează că agenții greci au pus pe partizanii lor să semneze petițiuni, prin care declarau „*că sunt ortodoxi și că n'au nevoie de alții preoți, cari citesc alte limbi în biserică, afară de cea grecească*“.

Petițiunile erau adresate Patriarhiei, cu rugăciunea de a protesta la Poartă, pe temeiul lor. În urma acestor manopere, partizanii noștri au petiționat și ei la autoritățile imperiale, având permisiunea de a avea școale și biserici românești.

Tot de-o dată, Mitropolitul grec din Coritza a trimis agenți la preotul Cosma Dumitrescu, la Moscopole,— partizanul nostru,— spre a-l convinge să ne părăsească, să ceară iertare dela P. S. S. Arhieul și să-l pună într'o enorie din Coritza, ca preot. Părintele Cosma a refuzat propunerea și Mitropolitul supărat a recurs la alte mijloace și anume: a făcut o petiție îscălită de 200—300 membri ai partidului grecoman din Moscopole și Coritza către Patriarhie, plângându-se contra preotului Cosma.

Patriarhia primind petiția, s'a plâns Ministerului de Interne din Constantinopole, cum că „*preotul Cosma nu se supune ordinelor sale — fără să menționeze că este preot român — că aduce turburări în Moscopole și ca atare, Moscopolenii cer alungarea lui din comună, răscumpărându-i-se proprietățile*“.

Ca urmare a acestei petițiuni, în ziua de 28 Iunie a. c. s'a primit de autoritățile din Coritza, un ordin din Constantinopole, prin care se cerea lămuriri asupra celor comunicate, Partizanii noștri au adresat atunci Mitropolitului din Coritza și Ex. Sale Hilmi Paşa, o plângere arătând unel-tirile Arhieului grec și cerând ca preotul Cosma să fie lăsat în liniste. Preotul Cosma s'a prezentat Ex. Sale Hilmi Paşa, cu petiția, la Bitolia și s'a dat imediat ordinele cuvenite, ca să nu fie turburat de nimeni. Ceva mai mult încă, întâmplându-se ca în acel timp, (prin luna Iulie) să fie nevoie de un preot român la Veles, pentru a înmormânta pe un copil al unui membru din comunitatea noastră, în urma intervenirilor făcute, Ex. Sale Hilmi Paşa a trimis pe preotul Cosma, cu un ordin către autorități „*pentru a-i dă tot concursul de care va avea nevoie*“, cu ocaziunea oficeriei acelei înmormântări, specificând totdeodată că e trimis la Veles de „*comunitatea română din Bitolia*“.

In urma acestora, Preotul Cosma s'a reîntors în Moscopole plin de curaj, dar Arhieul grec nu s'a dat învins, ci îmbrăcându-și şiretenia și răutatea cu haina smereniei, a început din nou a face promisiuni preotului nostru, spunându-i că-l va lăsa să oficieze în biserică, dacă fi va plăti dările cuvenite, împreună cu toți enoriașii săi.

Tablou statistic al școalelor, elevilor și elevelor din circumscriptia Albania, pe 1903/904.

No. curent	LOCALITATEA	FELUL ȘCOALEI	No. elevilor	No. elevelor	Cl. I		II	III	IV	V	No. institutorilor	No. institutoarelor	Observațiuni	
					A	B								
1	Berat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	Şcoala n'a funcționat.	
2	Coritza	băieți	75	—	27	13	11	12	6	6	4	—	Unul dintre institutori e pentru limba turcă.	
3	Elbasan	fete	—	52	30	7	4	3	4	4	—	2	—	
		băieți	30	—	14	4	3	3	3	3	3	—	Unul dintre institutori e pentru limba turcă.	
4	Frașari	fete	—	20	8	8	3	1	—	—	—	1	—	
5	Moscopole	băieți	65	—	40	15	6	4	—	—	—	2	—	
		fete	—	22	14	5	2	1	—	—	—	1	—	
6	Nicea	mixtă	25	9	14	13	4	3	—	—	—	1	—	
7	Pleasa	băieți	79	—	28	31	10	7	—	3	2	—	—	
		fete	—	42	22	20	—	—	—	—	—	1	—	
8	Şipsca	mixtă	28	7	17	9	6	3	—	—	—	1	—	
	Total		302	152	214	125	49	27	13	16	16	5	—	—
				454						21				

In rezumat: Au frecuentat școalele din circumscriptia Albania în cursul anului școlar 1903/904, un număr de 454 elevi și eleve; au funcționat regulat zece școli, un personal de 18 institutori și institutoare, revenind fiecăruia câte 25 elevi și eleve. Două școli n'au funcționat de loc și 3 institutori au servit numai ca agenți de propagandă, fără a lucră în școalele în care erau numiți.

Iu cursul anului școlar 1903/904 s'au făcut demersurile necesare pe lângă autoritățile imperiale, pentru obținerea autorizațiilor de deschidere a noi școale în următoarele comune, din această circumscriptie: *Dișnița, Miciani, Cosina și Biscuki*. Până azi însă nu s'a reușit a se ajunge la nici un rezultat.

In circumscriptia *Albania* avem biserici românești, în cari se face serviciul religios de preoți noștri, în limba română, în următoarele comune: *Pleasa, Nicea și Şipsca*; în aceste comune nu există biserici grecești și nici preoți greci. Numărul preoților noștri, în anul 1903/904, a fost șease.

Comunele cu preoți, dar fără biserici sunt: *Coritza, Elbasan și Moscopole*.

In Coritza s'au luat măsurile necesare, pentru cumpărarea unei case, care să se transforme în paraclis. La Moscopole, cu câțiva ani mai nainte, Români aveau în stăpânirea lor una din biserici, cu hramul Sfântul Nicolae; dar din cauza desbinărilor dintre ei, precum și stăruințelor Mitropolitului din Coritza, biserică a fost reluată de Greci. Avem speranța, că o vom dobândi și s'a început deja acțiunea în sensul acesta.

Circumscripția Epir

(Revizor școlar I. D. Ilondrosom)

Numărul școalelor, cari au funcționat în această circumscripție, este de 26, din cele 27 prevăzute în budget. Din cauza lipsei de autorizație, în Metzova nu s'a putut deschide școală până acum. Avem însă acolo un institutor, care servește ca agent de propagandă. La cele 26 de școli, au funcționat 24 institutori și 10 institutoare până la 1 Septembrie 1904.

Populațiunea școlară, care a frecuentat școalele din Epir, se ridică la un număr de 1016 elevi și eleve, din care 608 băieți și 408 fete.

Din cauza vieței semi-nomade, pe care o duc în genere aproape toți Epiroții, numărul elevilor și a elevelor variază foarte mult în timpul unui an.

Organizațiunea școalelor din Epir a fost mai în totdeauna neglijată și din această cauză, în general vorbind, în această provincie, propaganda română lasă mult de dorit. Comunele, care prezintă astăzi o mișcare românească mai de seamă sunt: Abela, Băiasa, Furca, Grebena, Perivole, Turia și Samarina. Față de anul școlar 1902/903, în anul 1903/904, s'a simțit o schimbare în bine, atât din punctul de vedere al regulatei funcționării a școalelor, cât și din cel al mișcării naționaliste în genere, prin constituirea comunităților în diferite comune.

Numărul școalelor de fete s'a sporit cu 3 în anul 1903/904, și al personalului cu 3 institutori și o institutoare. Populațiunea școlară, deși nu tocmai în mod simțitor, -- a crescut cu 145 elevi și eleve, față de cea din anul 1902/903.

Nu vom lipsi de a introduce treptat toate îmbunătățirile necesare pentru a da un avânt mai mare propagandei noastre culturale în aceste părți.

Nu trebuie să perdem din vedere însă, că Grecii fac sacrificii peste puterile lor, pentru a stăpâni Epirul, asupra căruia au ochii ațințăți, sperând că dintr'o zi în alta, le va cădea în mâna ca și Tesalia. Epiroții fiind păstori și trecând în fie-care an cu turmele în Grecia, în timpul iernii, pe nesimțite s'au stabilit legături de simpatie între ei și Greci, care din cauza intereselor reciproce devin din ce în ce mai strânse. Se observă chiar, că mulți dintre păstorii Români se stabilesc în Grecia, ne mai voind să se întoarcă în Turcia, unde traiul e greu și nesiguranța vieței și avutului e și mai mare. După toate constatărilor, despopularea comunelor din Epir continuă aproape în mod regulat în fie-care an. Se pare că păstorii nu mai găsesc pășuni în deajuns prin munții lor, ca să-și hrânească turmele și aceasta se adaogă la motivele cari ii silesc să rămâie în Grecia, unde trec în fiecare toamnă.

Se mai adaogă apoi și plata unor anumite taxe pentru fiecare oaie, atât la plecarea din Turcia cât și întoarcerea din Grecia, aşa că mulți dintre „Celinici“ (proprietari de turme), preferă să rămâne vara în munții

Greciei ca să nu mai plătească a doua taxă. și totuși taxele le-ar mai putea suporta, dacă ar lipsi jafurile hoților, cari sunt prea numeroși în această parte a Turciei și în contra căror autorități nu pot să ia nici o măsură.

Scoalele române din Epir, după timpul funcționării lor, se împart în trei categorii: 1) *stabile*, 2) *de iarnă* și a 3) *de vară*.

Iată un tablou al acestor școli

No. curent	Școli stabilite		No. curent	Școli de iarnă		No. curent	Școli de vară	
1	Băiasa	2 școale	1	Ceariceani	1 școală	1	Abela	2 școale
2	Breaza	1 școală	2	Grebena	2 ,	2	Perivole	2 ,
3	Cernești	1 ,	3	Pretore	1 ,	3	Samarina	2 ,
4	Floru	1 ,	4	Vlahoianî	1 ,	4	Smixi	1 ,
5	Furca	1 ,	5	Damașî	1 ,			
6	Ianina	1 ,	6	Damașuli	1 ,			
7	Turia	2 ,	7	Elasona	1 ,			
8	Paleoseli							

La școalele stabile, anul școlar începe în mod regulat la 1 Septembrie și se termină în Iunie, conform regulamentului. La școalele de iarnă începe la 1 Noembrie și se termină la Maiu; iar cele de vară, dela 1 Iunie până la 10 Octombrie.

Populația școlară a școalelor de vară și de iarnă variază foarte mult ca număr.

Locuitorii duc viața semi-nomadă stabilindu-se în timpul verii în patru centre mai însemnate și anume: 1) Abela; 2) Perivole; 3) Samarina și 4) Smixi.

Din aceste comune, încep să se scoboare spre iernatic, în cursul Octombrie, prin diferite alte sate și cătune din Turcia și o mare parte trec și în Grecia, după cum spusei mai sus. Casele pe care le părăsesc în timpul iernii, rămân sub paza unor paznici numiți „Armatoli“ (purtători de arme), 7—8 la număr, cari sunt angajați de comună.

In satele de vară, în care se duc, unii își au alte case, iar cei mai săraci își închiriază; — mulți trăesc în colibe așezate pe vârful munților.

Iată un tablou, din care se poate vedea în mod aproximativ, cum se risipesc familiile pentru anotimpul ierniei, din cele patru comune mai însemnate:

	Localitatea vara	No. familiielor	Localitățile de iarnă	No. familiielor	Observații
1	Abela	350	1 Damașuli 2 Damași 3 Grebena 4 Ianina 5 Târnova 6 Zarcu 7 Grijannl Etc., Etc., Etc.	30 60 30 10 40 50 40	Turcia Grecia (Tesalia)
2	Perivole	250	1 Grebena 2 Tricala (cuțumilia) 3 Velestin Etc., Etc., Etc.	30 100 50 5	Turcia Grecia (Tesalia)
3	Samarina	1100	1 Grebena 2 Cozana 3 Hrușițe 4 Ianina 5 Elasona 6 Ceariceani 7 Caterina 8 Salonic 9 Pretore 10 Domenic-Amuri 11 Vlahoianî 12 Târnova 13 Larisa 14 Cardita 15 Tricala Etc., Etc., Etc.,	80 80 60 50 80 60 50 40 30 50 60 100 150	Turcia Grecia (Tesalia)
4	Smixi	150	1 Grebena 2 Damasi 3 Cernelu Etc., Etc., Etc.	30 20 20	Turcia în Grecia

De câțiva timp unele familii au început să se stabilească prin comunele de vară pentru totdeauna. Institutorii școalelor de vară și de iarnă și de iarnă se duc și ei cu locuitorii în comunele hotărâte mai dinainte. Dacă vom observa că, numărul familiilor cari vor să se stabilească, se mărește, vom lua dispozițiunea ca să rămâne câte un institutor în acele comune, ca astfel să nu fie siliți părinții a'și trimite copiii la școalele grecești, ceia ce se întâmplă în locurile unde nu există școale românești.

Dintre școalele din Epir numai acele din Cernești, Floru, Paleosele și Metzova (aceasta nu s'a deschis) n'au autorizațiile de funcționare din partea autorităților otomane. S'au făcut încă din anul 1902/1903 demersurile necesare pentru obținerea lor și în anul 1903/1904 stăruințele au fost și mai mari, dar până acum nu s'a putut reuși a le obține. După

cum s'a dovedit destul de clar, Valiul din Ianina, orbit și influențat de comunitatea grecească, nu e în stare să priceapă pericolul pentru țara sa din partea Grecilor, și lovește fățiș în propaganda română. I s'a adresat petițiuni din partea comunităților române, din sus-zisele comune, pentru liberarea autorizațiilor și nu voește să le dea nici un curs. Ba ceva mai mult, astă toamnă a dat ordine ca să se închiză școalele românești, cari funcționează fără autorizație. În urma plângerilor adresate de locuitori Ex: Sale Hilmi Paşa, s'a revocat ordinul Valiului, dându-se comunităților un termen de câte-va luni, pentru scoaterea autorizațiilor. S'a considerat lucrul ca o neglijență din partea sătenilor cu privire la îndeplinirea formalităților, fără să se tie seamă că autoritațile au arătat rea voiuță. Dovadă despre aceasta este faptul, că nici până azi, cu toate cererile adresate în timpul acordat de autoritați pentru deslegarea chestiunii, nu s'a ajuns la nici un rezultat.

Sunt localități, cum de pildă Paleoseli și Metzova (Aninciu), unde au funcționat școalele de mult încă, cu autorizații în regulă și pentru cari nu e nevoie de cât de reînoirea lor; dar Valiul din Ianina nici aceasta nu vrea să o facă. Conform obiceiului turcesc, Excelența sa nu refuză acordarea autorizațiilor, dar amână mereu, dând promisiuni, și când și acestea nu se mai pot da, începe să pretexteze că nu s'a făcut actele în regulă.

Din cauza neisbutirei pe lângă autoritați, pentru obținerea autorizațiilor de școli în localitățile menționate mai sus, influența propagandei noastre scade și numărul partizanilor se micșorează din zi în zi, ceia ce ne expune a părăsi cu totul comunele, a căror populație românească este destul de însemnată.

Directorul școalei comerciale din Ianina, D-l Pericle Civica, îmi scrie la 29 Ianuarie a. c., cu privire la autorizația școalei din comuna Cernești următoarele:

„Din Cernești s'a dat la autoritatea din Ianina o petiție cu vr'o 20 de iscălituri, în care susțin că sunt români, că școala română nu le face nici un rău și că cei doi, trei oameni, cari scriu în contra acestei școli, sunt niște calomniatori etc. etc.

„Această petiție a trecut la Muarif (directorul învățământului din Vilaet) unde s'a pus o rezoluție că se va scrie la Constantinopole, ceia ce nu e de crezut.

„Văzând că nici o soluție favorabilă nu s'a dat pentru școli, am depesat la Palat (M. S. Sultanului) dându-se o copie și Marelui Vizir“.

Demersuri de felul acestora s'a făcut și pentru comunele Floru, Paleoseli și Metzova.

După cum am spus mai sus, lupta ce o desfășură și sacrificiile pe cari le fac Grecii pentru stăpânirea Epirului, sunt foarte mari și nu să

cade să ascundem, că în multe localități românești din aceste părți au izbutit să formeze o majoritate puternică ai cauzei grecești.

Cred că este interesant să citez în această privință, părți din raportul ce mi-a adresat D-l Iuliu Sdrula, institutor la Ceariceani (comună situată la granița grecească) la 14 Februarie a. c.

„ . . . Până în prezent, școalele de la Elasona și Ceariceani au fost „departe de a atinge scopul lor, date fiind persecuțiunile ce le opune miș „cării românești clerul grec pe de o parte, iar pe alta că *silogul* din Atena „a căutat să îndeplinească toate cererile și capriile Românilor, ca astfel „având totul din partea guvernului grec, să nu se grupeze în jurul dra „pelului redeșteptării naționale. De interesul ce'l pune guvernul grec pentru „elementul românesc din Olimp, vă puteți convinge din faptul că ivindu „se niște neînțelegeri între Români, în cap cu Consulul grec din Elasona „și Arhieereul din localitate, în chestiunea unei institutoare, guvernul grec „a dat ordin consulului general din Salonic să vie la fața locului, să-i „împace și să facă dreptate Românilor; de frică, căci Români amenința „seră că în caz de se face dreptate Arhieereului, ei se vor adresa autorită „șilor școlare române ca să le dea institutori și institutoare.“

„Le vorbesc Românilor de sângele nobil din care ne tragem, de in „teresul ce'l avem în a ne cultiva în limba maternă, și, drept răspuns, ei „se uită cu incredere spre granița grecească, care nu e decât la o jumă „tate de ceas de aci, și de unde cred ei că le va veni libertatea; ba unii „chiar nici nu vor să'mi vorbească, considerându-mă ca eretic“.

Prin alt raport, D-l Sdrula îmi arată că pentru a se opune o rezistență puternică propagandei grecești în *Elasona* și *Ceariceani*, e nevoie să deschidem școale în *Blața*, *Vlaho-Livade* și *Cochinopole*, de oarece Români cari vin din aceste centre, în timpul verii, neavând școale românești în comunele lor, unde stau iarna, sunt animați de sentimente grecești. Dar pentru deschiderea acestor școli, ne trebuie concursul autorităților turcești și deocamdată el ne lipsește.

Cu toată lupta înversunată pe care o duc agenții grecismului, sprijiniți și de autoritățile imperiale, n'au putut până acum să lovească în centrele românești, cum de ex: *Abela*, *Turia*, *Băiasa*, *Grebena*, *Furca* și *Perivole*.

In comuna *Abela*, care înnumără peste 350 de familii românești în timpul verii, față de 2 școli române, frequentate de peste 160 elevi și eleve, Grecii țin o școală mixtă la care urmează numai vr'o 60—70 elevi, și eleve.

Din populația Abelii numai familiile „chiragiilor“ oameni săraci cari se duc de iernează în Grecia, formează partidul cauzei grecești;—cei-lalți susțin cauza românească.

In *Turia*, comună situată la granița Greciei, datorită energiei direc-

torului școalei noastre, anume D. Cicma, chestiunea adversarilor noștri este slabă de tot și ar pieri, dacă câțiva membri ai familiilor Doctorii Pateli și Carangiu, stabiliți în România, unde ocupă funcțiuni retribuite de statul nostru, nu i-ar mai dà concursul moral și material.

Totuși prin stăruințele Arhieereului din Grebena, se fac mai în totdeauna multe neajunsuri comunității române din Turia;—și prin toate mijloacele posibile caută să ne răpească școala communală și biserică centrală, dar până acum n'au reușit.

Cu ocazia înlocuirii institutorilor G. Zissi și N. Cazana,—cari nu-și îndeplineau de loc datorile lor,—la școala din Băiasa, prin luna Septembre 1903, s'a produs oarecare mișcare din partea agenților greci, în sensul de a se folosi de numiți institutori, originari din acea comună, pentru suprimarea școalei române. Fostul institutor G. Zissi, s'a angajat chiar în cauza grecească, și cu forță ajutat de câteva rude ale sale, a închis școala noastră luând cheile cu sine.

Pe această cale credeă Mitropolitul din Ianina că va reuși prin autoritățile imperiale, sub cuvânt de a se evita scandalul printre locuitorii din Băiasa, ca cel puțin să se închidă școala română pentru câtva timp. Astfel sperau agenții grecismului să atragă în parte-le pe bunii Români.

Lucrurile însă au eşit cu totul altfel, căci comunitatea română s'a arătat destul de energetică și a instalat în școala communală pe institutorii noștri, spunând autorităților că nu au nevoie de institutorii greci.

Cele 2 școli din Băiasa au funcționat regulat și au fost populate de 87 elevi și eleve, pe când școala grecească, condusă de G. Zissi (fostul institutor român) numără numai 10—13 elevi.

In circumscripția Epir se facă serviciul religios în limba română, în bisericile din următoarele localități : 1) Abela; 2) Perivole; 3) Turia; 4) Samarina. In Abela sunt 3 biserici și 2 monastiri. Românii au 2 preoți și un cântăreț, care servesc la 2 biserici în limba română. La Perivole avem 2 preoți și 2 cântăreți; dintre cei 2 preoți, unul stă la Perivole Vlahoian; la Turia un preot și 2 cântăreți și la Samarina avem un preot și un cântăreț.

In comuna Băiasa avem un preot român, dar încă nu slujește în biserică.

In total, în circumscripția Epir, în cursul anului 1903/904, am avut 7 preoți.

Cu privire la lupta dintre Arhieereul grec și partizanii noștrii pentru biserică din Băiasa, am onoare a reproduce aci, raportul comunității noastre primit la 11 Iulie a. c.

„Vă facem cunoscut, că cu trecerea preotului în partea noastră, Arhieereul din Ianina, la cererea Grecoomanilor, le-a trimis alt preot și împreună cu preotul, Valiul a trimis un polițiai și pe Mudirul (ajutorul subprefec-tului) din Ciopelovo, ca să pue pe preotul grec în biserică: căci noi, Aro-

mânii, am scris Arhieului ca să nu ne trimeată alt preot, căci avem preot.

„Imediat ce a venit Mudirul și poliția lui, ne-a chemat atât pe Români cât și pe grecmani, și ne-a spus, că e bine, ca ambii preoți să oficieze împreună. Grecomanii însă n'a voit să primească spunând, că *pe noi ne-a afurisit Arhieul și nu ne primesc în biserică*.

„Văzând așa și noi la rândul nostru, am spus că Grecomanii pot să intre în biserică, fiind că și ei sunt patrioți, pe când pe preotul nul putem primi cu nici un chip, fiind că noi avem preot și în același timp el e și strein (de stat), e și preot grec; iar noi suntem Români și nu putem primi preot grec.“

„Văzând Mudirul, că are să se facă scandal, ne-a oprit pe căteșii douăle partide de a oficia, apoi ne-a luat căte un catalog de numele Aromânilor, în număr de 60 de familii și un catalog cu numele Grecomanilor, în număr de 30 familii și ne-a spus că o să se raporteze cazul Valiului.“

• • • • •
Până azi Valiul n'a luat nici o hotărâre, cu toate că partidul românesc formează majoritatea.

De aici se poate cunoaște influența, ce o are Arhieul grec asupra autorităților etomane. Acolo, unde nu poate reuși să aibă câștig de cauză complet, se mulțumește ca cel puțin să paralizeze acțiunea Românilor, pentru un timp oare-care.

Mitropoliții greci când văd, că rezistența e prea mare din partea Aromânilor și că nici autoritățile nu le pot impune voința lor, recurge la săretenie, linguișindu-se cu vorbe bune pe lângă partizanii noștri. până ce obțin ceea ce doresc.

Așa s'a întâmplat în luna Iulie a. c. cu Mitropolitul grec Agathangelos, din Grebena, carele după cum am avut onoare, a raportat legături Regale din Constantinopole, prin raportul cu No. 650 din 17 August 1904, — pentru a-și putea încasa și de la partizanii noștri — foarte numeroși în acel ținut taxele cuvenite, s'a dus în bisericile românești dela Abela și Perivole și a slujit cu preoții români în zilele de 26, 27 și 28 Iulie a. c. Acest Mitropolit nu se oprișe a declara mai nainte, că preoții din Abela și Perivole sunt *eretici* și *papistăi* și că n'au voie să intre în biserică pentru oficierea vr'unui serviciu religios.

Lăcomia de bani însă l'a făcut să uite toate cele zise și susținute chiar în fața autorităților turcești. Români noștri nu se lasă înselați de călugării greci, ei știu și cunosc în mod hotărât un singur lucru: „*Vom da Mitropolitului banii ce ne cere, cu condiție de a ne lăsa preotul să slujească în biserică, pe românește; dacă nu vrea cu binișorul, o vom juce cu sila și banii nu vom da.*“

Tablou statistic al școalelor și populațunea școlară din circumscriptia Epir pe 1903/904.

No. curent	LOCALITATEA	FELUL ȘCOALELOR	Cl. I		II	III	IV	V	No. institutorilor	No. institutoarelor	OBSERVATIUNI	
			A	B								
1	Abela (vara) . .	băieți	95	—	32	14	20	8	12	9	3	
	" " . .	fete	—	61	34	11	7	5	4	—	1	2
2	Băiasa	băieți	42	—	20	12	5	4	—	1	2	—
	"	fete	—	45	26	12	2	2	1	2	—	1
3	Breaza	mixtă	9	1	2	3	—	—	1	—	1	—
4	Cernești	"	6	17	16	3	2	1	1	—	1	1
5	Ceariceani (iarna)	"	7	—	7	—	—	—	—	—	—	funcționează instit. dela Abela.
6	Damașni (iarna)	băieți	70	—	45	9	6	5	5	—	—	funcționează instit. din Abela.
	" " . .	fete	—	41	24	1	3	3	—	—	—	funcționează o instituoare din Samaria.
7	Damașnii (iarna)	mixtă	16	8	12	5	2	3	—	2	—	trece un instit. din Smizi.
8	Elasona (iarna)	"	18	7	13	12	—	—	—	—	—	trece un instit. din Samaria.
9	Floru	"	12	12	10	4	3	5	2	—	1	1
10	Furca	"	27	19	23	16	4	3	—	—	1	1
11	Grebena (iarna)	băieți	55	—	19	8	8	10	3	7	1	— Aci vin institutorii din Abela și din Perivole.
	" "	fete	—	38	30	3	—	3	1	1	—	— Aci vine o instituoare din Abela.
12	Ianina	mixtă	19	13	14	6	5	2	5	—	1	1
13	Metzova	—	--	—	—	—	—	—	—	—	1	1 n'a funcț. școala.
14	Palcoșele	mixtă	15	—	—	10	1	3	2	—	1	
15	Perivole (vara)	băieți	70	—	18	33	10	7	2	—	3	—
	" "	fete	—	61	24	33	2	—	2	—	—	1
16	Pretore (iarna)	mixtă	10	3	9	4	—	—	—	—	—	Un instit. din Samaria.
17	Samarina (vara)	băieți	49	—	30	8	5	4	2	—	4	
	" "	fete	—	32	18	10	—	2	1	1	—	1
18	Smixi (vara)	mixtă	6	2	—	8	—	—	—	—	1	—
19	Turia	băieți	62	—	27	13	9	6	7	—	3	
	"	fete	—	39	18	15	4	2	—	—	—	1
20	Vlahoianî	mixtă	20	9	14	9	2	3	—	1	—	un inst. din Perivole
	Total		608	408	485	272	104	81	50	24	24	10
												34

Circumscripția Bitolia.

(Revizor școlar D. Dan).

In circumscripția Bitolia'au funcționat în cursul anului școlar 1903/904, 29 școli primare, din care 9 de fete, 9 de băieți și 11 mixte. In acest număr se socotește și școala primară de fete de aplicație, de pe lângă școala Normală de fete din Bitolia.

Personalul didactic care a funcționat la aceste școli, este următorul: 41 institutori, 27 institutoare (socotindu-se și cele 3 institutoare dela școala primară de aplicație, în total 68 de persoane.

Populaționea școlară, care a frecuentat aceste școli, se ridică la numărul de 1666 elevi și eleve, din care 1101 băieți și 565 fete.

Față de anul trecut 1902/903, când am avut 1396 elevi și eleve, numărul școlarilor a crescut cu 270.

In general, propaganda noastră culturală, în circumscripția Bitolia are o organizație mai temeinică. Din cauza stabilității locuitorilor și a ocupatiunilor lor s'a putut în totdeauna lucra mai cu folos, din partea agenților noștri și sunt localități, în care s'ar fi putut obține rezultate și mai bune, dacă se lucra cu stăruință și energie necesară, încă de mai mult timp.

Dintre toate localitățile, numai *Murihova* a fost părăsită în anul 1903/904, de cea mai mare parte dintre locuitori, care fiind păstori sau retras cu turmele în ținutul Veriei, de frica revoluționii bulgare. In munții Murihovei era centrul comitetelor revoluționare și loculorii de aci, au avut să suferă mai mult de cât acei de prin alte părți. Cu plecarea locuitorilor și institutorul i-a însoțit la munte, deschizând școală în localitatea numită Spurlita-Palatici.

Mai prin toate comunele din circumscripția Bitolia, lupta dintre Grecmani și partizanii noștri este foarte aprigă. Până acum Grecomanii sunt puși în inferioritate, ca număr și ca forță morală în următoarele comune: *Gopești*, *Hrupiștea*, *Muloviștea*, *Ohrida* și *Murihova* (comună mică, cu vr'o 700 suflete).

Prin celealte suntem aproape de puteri egale, afară de *Bitolia*, *Magarova*, *Târnova* și *Nijopole*, unde Grecomanii sunt mai bine organizați de cât noi și numărul partizanilor lor este mai mare.

In aceste patru comune, din care cele trei : Magarova, Târnova și Nijopole, fiind la o depărtare de $1\frac{1}{2}$ — 2 ore de Bitolia, se consideră ca mahalale ale acestui oraș — propaganda grecească are rădăcini adânci. — Cea mai mare parte din locuitori sunt negustori mici, ori meseriași în Bitolia, de unde în fiecare Sâmbătă seara și în prezua sărbătorilor, se duc în sate, unde le sunt familiile lor.

Este de netăgăduit, că asupra lor a influențat în totdeauna Bitolia,

unde se întâlnesc aproape în fiecare zi sătenii, de prin diferite comune din împrejurimi.

Magarova și Tânova fiind așezate pe dealuri și înconjurate de o parte cu păduri de brad, sunt bine populate în timpul verii de orașenii Bitoleni, cari se stabilesc aci, fiind mult mai răcoare decât în oraș.

Bine înțeles, că această populațiune de vară, fiind aproape toată compusă din Grecmani, sătenii Magaroveni și Tânoveni, cari le închiriază casele, în acest timp, vrând nevrând se lasă a fi influențați de sentimentele lor particulare.

In cursul verii trecute, 1903/904, agenții grecismului în frunte cu Mitropolitul Ioakim al Pelagoniei, s-au asvîrlit asupra partizanilor noștri din cele 3 comune și orbiți de un fanatism barbar, i-au insultat și lovit, rănindu-i cu pietre și cuțite, ba chiar trăgând asupra lor focuri de revolver.

S'a dovedit cu probe materiale, atacul a 40 de indivizi grecmani, conduși de Mitropolitul Ioakim, în comuna Nijopole, în ultimele zile ale lnnii Iulie a. c., asupra bătrânului Bitaracu, efor și primar român și a familiei sale. Aceștia au fost crunt bătuți, cu capetele sparte și răniți prin lovitură de cuțite, s'a prezentat autorităților din Bitolia, denunțând pe criminali.

Procesul acestei afaceri însă, nu s'a judecat nici până azi, căci în magistratura și poliția din Bitolia, sunt destui membri Grecmani, cari să aibă grija d'a amână la „calendele grecești“ prin fel de fel pretexts, procesele cari lovesc în interesele propagandei grecești.

Bătăi și scandaluri ca cele din Nijopole s'a petrecut și în Magarova și Tânova în vara trecută, provocate fiind în disperarea lor turbată de călugări și agenții greci.

Mitropolitul Ioakim, ori de câte ori a pus piciorul în biserică S-tului Dumitru din Bitolia, ori în a S-tei Maria din Tânova, n'a lăsat să treacă nici o ocasiune, fără a înfieră de pe înălțimea amvonului cu expresiuni, cari ar face să roșească pe cel mai de rând individ, propaganda română și pe partizani ei.

La 24 Martie 1904, D-l Buia, Directorul școalei noastre din Magarova, îmi raportează următoarele :

„In ziua de 14 Martie, a venit în comuna noastră Mitropolitul Ioakim din Bitolia, însotit fiind de clica grecomană de acolo. Scopul venirii P. S. Sale a fost de a intimida pe Români și a-i face să se retragă din partidul nostru național și a intra în cercul grecoman. În biserică de aci, diaconul predicator al Mitropoliei, din ordinul P. S. Sale a ținut în prezența P. S. Sale o predică“.

Intre alte multe a mai spus și vorbele următoare :

„Să vă feriți de propaganda română. Sunt unii dintre D-voastră „cari au îmbrăcat sau doresc a îmbrăca cămașa românismului ; dar ea „fiind murdară și cu miros neplăcut, se va lipi de corp aşa de tare, încât

„când ar dori să o lepede de pe spinarea lor, spre a scăpa de ea, atunci „nu vor mai fi în stare a o lepădă“.

In urma acestei cuvântări s'au trimes agenții prin comună, cu petițiuni tichuite din vreme, către Patriarhie, pentru a fi iscălate de Români, cum că sunt Greci și recunosc Patriarhia.

Predica P. S. Sale nu are nevoie de nici un comentariu. In ea se oglindește sufletul întinat și plin de păcate, al Mitropolitului Ioakim.

In ziua de 18 Aprilie 1904, Mitropolitul Ioakim s'a dus iar la Magarova și Târnova, unde nu a pierdut ocazia de a ține discursuri patriotice pentru înălțarea grecismului. După ce Grecomanii Magaroveni și Târnoveni i-au urat bună venire, P. S. Sa rostit în modul următor :

„Sunt tare mișcat de importanta primire cemii faceți și 'mi fac o „datorie mulțumindu-vă din inimă de iubirea și credința neclintă exprimată față de părintele și pastorul vostru sufletesc. Călduroasa primire și „sentimentele patriotice ale D-nielor-Voastre, exprimate cu atâta entuziasm „m'au emoționat până în adâncul sufletului și nu mă pot abține a spune „sus și tare că *trecutul nostru istoric ne asigură că suntem descendenții i-lustrei națiuni grecești și ca atari nouă ni se cuvine gloria Macedoniai*“.

Mai departe, P. S. Sa spune.

„Cutzo-Vlahi de aici, nu sunt decât Grecii din Epir și Macedonia, duși în diferite timpuri pentru câștig în România și reîntorsi bogați în patrie. Aceștia prin traiul cel lung din România și-au schimbat limba lor maternă – limba greacă – intercalând între cuvintele grecești și multe cuvinte românești, ceiace a dat naștere dialectului cutzo-vlah, nume care derivă dela cuvintele turcești „Kinciuk-Vlah“ (Român mic)“.

„Vă sfătuesc să țineți nestrămutată vechea credință grecească și să nu alunecați pe căi greșite, dând ascultare insinuațiunilor perverse ale adversarilor grecismului.

Astfel a cuvântat P. S. Sa Mitropolitul Ioakim și continuă a cuvânta și astăzi în toate bisericile, în care calcă, iar pe copii îi pune să cânte în grecește :

„Ἐλλην καὶ ὅχη Βλάχος.“ (Sunt Grec și nu Român), fiindu-i teamă că dintr'o zi într'alta, patriotii greci (!?) din hotarele aromânești, să nu uite, că trebuie să spue că sunt Greci, ori cui le-ar ești în cale.

Sforțările lor însă sunt zadarnice, căci atât la Bitolia cât și în comunele învecinate : Magarova, Târnova și Nijopole, — comune curat românești — va sosi timpul și nu e departe, când tot „horiatul“ va îndrăzni să spue că este „Aromân“ în orice loc ar fi, nu numai în casa lui, după cum face acum, de frica călugărilor greci, cari îl amenință cu oprirea dela comunicătură, dacă nu se declară de Grec.

Anul acesta, Români Târnoveni și Magaroveni au cerut autorităților

să le recunoască alegerea unui *muhtar* (primar) a parte, ne mai voind să fie înglobați ca până acum, în comunitatea grecească, care alegeă un singur primar pentru toată comuna cunoscut sub numele de „*rum-muhtar*“. Ei vor răuși la aceasta cu toate intrigile și stăruințele Mitropoliei din Bitolia puse pe lângă autorități. Magarova și Târnova formează aproape o singură comună și au o populație de vre'o 650 familii.

Comuna Nijopole își are de mult primarul românesc a parte. Aci trăesc cam la 1735 locuitori, Români, Bulgari și Turci-Albanezi. Numărul familiilor românești se ridică la 270, dintre care până azi sunt 200 în comunitatea greacă, iar restul formează comunitatea română.

Cu toate, că partidul grecoman constituie majoritatea, toți locuitorii, chiar *Turcii* și *Bulgarii* vorbesc limba românească, iar nu pe cea grecească. Mulți Nijopoleni, Magaroveni și Târnoveni trăesc în România, unde au făcut averi, cu cari întrețin școalele grecești din comunele lor. Citez numai pe Stelidi (București), N. Cugiala (Jud. Mehedinți), Danabashi (București), Frații Tahu (Turnu-Severin) și Frații Hristodolo (Craiova).

In orașul Bitolia, am voit să mai deschidem o școală primară mixtă, în mahalaua, zisă „*Arnăut*“ și s'a adresat Valiului petițiunea necesară, îscălită de peste 25 locuitori. Din cauza opoziției făcută, în „idare med-gilis“ (consiliul administrativ al Vilaetului) de Mitropolitul grec și de ceilalți membri greci din Consiliu, autorizația de funcționare nu s'a liberat nici până azi. Neizbândă acestei afaceri, o mărturisesc, e o piedică însemnată în mersul propagandei noastre în Bitolia. Dacă școala din mahalaua „*Arnăut*“ se deschideă la începutul acestui an școlar, eră să se mai adaoge la populațiunea noastră școlară încă un număr de cel puțin 50—60 elevi Bitolieni. Argumentul cel mai puternic, prin care s'a răspuns Patriarhiei din Constantinopole, la afirmarea cum că în Bitolia nu sunt decât 5—6 familii de Români și că, deci, n'are pentru cine să permită deschiderea paraclisului,— a fost numărul copiilor, cari urmează la școalele primare din Bitolia. Autoritățile locale au fost nevoie să susție alături de noi, că 5—6 familii române, de care vorbește Patriarhia, că trăesc în Bitolia, nu pot să aibă peste 200 copii, cari se duc regulat la școalele primare de aci și că prin urmare, Patriarhia greșește cu voe sau fără voe, în afirmarea ce o face.

Tablou statistic al școalelor și elevilor din Circumscripția Bitolia.

No. curent	LOCALITATEA	Fieful școalei	No. elevilor	Cl. I.		II	III	IV	V	No. institutorilor	No. institutoarelor	Observații
				No. elevelor	A							
1	Bitolia . . .	băieți	70	—	17	13	14	9	9	8	3	—
	" . . .	fete	85	—	41	13	10	8	8	5	—	3
2	Belcamen . . .	mixtă	23	22	45	—	—	—	—	—	—	1
	" . . .	băieți	35	—	15	7	5	3	3	2	1	—
	" . . .	fete	—	30	20	10	—	—	—	—	—	1
3	Crușova . . .	băieți	50	—	11	9	14	10	6	3	—	—
	" . . .	fete	—	73	34	7	7	8	10	7	—	4
4	Gopești . . .	mixtă	78	—	66	4	2	2	2	2	1	1
	" . . .	băieți	108	—	33	31	18	12	9	5	4	—
	" . . .	fete	—	85	47	10	14	9	5	—	—	2
5	Hupiște . . .	băieți	50	—	21	6	8	5	6	4	2	—
	" . . .	fete	—	63	31	20	6	6	6	—	—	2
6	Iancovăț . . .	mixtă	30	—	18	5	2	3	2	—	1	1
7	Magarova . . .	băieți	36	—	17	8	2	2	2	5	2	—
	" . . .	fete	—	24	5	5	4	3	7	—	—	1
8	Muloviște . . .	băieți	110	—	43	19	15	18	9	6	3	—
	" . . .	fete	—	71	43	8	7	8	5	—	—	2
9	Murinova . . .	fete	28	—	10	7	4	2	—	—	1	—
10	Nevesca . . .	mixtă	80	—	37	7	8	12	8	7	4	—
	" . . .	băieți	—	47	23	5	7	4	5	3	—	1
11	Nijopole . . .	mixtă	30	13	18	8	8	6	—	3	2	1
12	Ohrida (St. Gg.)	" . . .	52	—	27	10	6	4	3	2	2	1
	St. Nicula . . .	" . . .	26	—	14	—	5	4	—	3	1	1
13	Păpădia . . .	" . . .	20	—	4	5	3	6	—	2	1	—
14	Perlepe . . .	" . . .	41	—	27	3	5	4	—	3	2	1
15	Resna . . .	" . . .	46	—	32	3	3	3	3	2	1	1
16	Târnova . . .	" . . .	68	—	34	10	6	4	7	7	2	1
17	Vl. Clisura . . .	băieți	120	—	64	13	15	8	12	8	5	—
	" . . .	fete	—	52	32	4	4	4	5	3	—	2
	Total . .		1101	565	823	252	196	172	130	93	41	27
				1666						68		

In rezumat, în circumscriptia Bitolia au funcționat în cursul anului școlar 1903/904, 29 școli primare cu 68 institutori și institutoare și 1666 elevi și eleve.

Serviciul religios se face în limba română în următoarele biserici din circumscriptia Bitolia:

Nr. curent	LOCALITĂȚILE	Nr. preoților Nr. bisericior	OBSERVAȚIUNI	
1	Crușova	2	1	Există biserică a parte pentru Români.
2	Hrupiste	1	1	" Români au " paraclisul Sf. Ana. "
3	Moloviște	1	1	biserică; Grecmani nu sunt.
4	Murihova	1	1	Intr'una din biserici s'a slujit cu rândul (grecește și românește); acum e numai românește.
5	Ohrida	3	2	Serviciul se face cu rândul (grecește și românește).
6	Vlaho-Clisura . .	1	1	" " " " " " "
7	Gopești	2	1	" " " " " " "
	Total	11	8	

Prin urmare, 11 preoți au făcut și continuă a face întreg serviciul religios în limba română, în 8 biserici din circumscriptia Bitolia.

Pe lângă acești 11 preoți, mai avem încă 4 preoți, un arhimandrit și un diacon și anume:

La Bitolia un arhimandrit, un preot și un diacon; la Belcamen un preot și la Nevesca un preot. În total avem: 14 preoți un arhimandrit și un diacon. La Bitolia, Belcamen și Nevesca, de oarece Români nu au putut să obție până acum dreptul de a asculta în limba română rugăciunile, cari se fac în biserici,—preoții se duc prin casele credincioșilor și la școale, unde oficiază, ceea ce este permis după canoane.—Rezistența cea mare, pe care o opune mitropolitul Ioakim, când e vorba de acordarea permisiunii de a se inaugura capela românească din Bitolia, ori de a se face serviciul religios și în limba noastră, prin comunele, în care cer locuitori, se explică prin faptul că și-e teamă, că va rămâne în toată eparhia Pelagoniei, unde păstorește P. S. Sa, numai cu orașul Bitolia și cu Magarova, Târnova și Nijopole.—Ori, în acest caz, P. S. Sa nu mai are nici un rost, căci numai cu 4 comune, eparhia îi este prea mică.

În cursul anului 1903/904, s-au făcut demersuri pe lângă autoritățile imperiale, pentru obținerea drepturilor bisericești de comunitățile române din Perlepe și Moloviște. Înainte de sărbătorile Paștelui, institutorul nostru din Perlepe, ducându-se cu elevii școalei la biserică, a fost bătut de agenții grecmani și sărind mai mulți tineri Români în ajutorul său, a intervenit poliția, arestându-i pe toți. Ca urmare a acestui scandal, a fost condamnarea unora dintre partizanii noștrii și ai grecomanilor la câte 10—15 zile fuchisoare. Drept de a se citi în biserică românește, nu ni s'a dat.

Muloviștenii au înaintat și ei pe calea pașnică Valiului, o cerere, prin care arătau că populația comunei este toată românească și că în biserică se oficiază într'o limbă neînțeleasă lor—limba grecească—și se

rugau a li-se permite, ca în alte părți, să se roage lui Dumnezeu în limba maternă.

S'au făcut cercetări în comună și s'a constatat, că plângerea Arămânilor e dreaptă, dar nu li s'a împlinit dorința, căci se opune Mitropolitul Ioakim. Autoritățile turcești, pare că, nu vor să înlesnească întărirea unei alte naționalități în Imperiu, socotind că au destul de lucru cu Grecii și Bulgarii, fără să tie cont însă, că tocmai elementul cel mai linistit și de ordine, e lăsat să se dispute de cele două naționalități.

Circumscripția Salonic (Revizor școlar D. Dan).

In circumscrîptia Salonic au funcționat 29 școli, dintre cari 4 de băieți și 4 de fete și 20 mixte. Personalul didactic al acestor școli a fost: 38 institutori și 13 institutoare.

Populația școlară s'a ridicat la numărul de 2034 elevi și eleve, dintre cari 1444 băieți și 590 fete. Față de anul școlar 1902/903, când au frecuentat școalele din această circumscrîptie 1247 elevi și eleve, în anul 1903/904 este un spor de 787 școlari.

Școalele din această circumscrîptie sunt stabile, afară de cele din Veria, care în timpul verii se mută la Selia, Marușa și Xirolivad, de oarece locuitorii sunt păstori și se duc cu turmele la munți, fiind prea mare căldură în Veria unde se întorc iarna.

Influența propagandei noastre culturale, care slăbise un moment prin ținutul Meglenia și Karaferia (Veria) în anul 1903/904 a luat un avânt puternic, nimicind aproape cu totul școalele grecești din acele părți. În unele comune din Meglenia, cum de exemplu: Livezi, Lumnița, Oșani, Lugunța, Huma etc, nici nu există școale grecești; iar în ținutul Veria (Selia, Marușa, Xirolivad) sunt aproape închise numărând numai câte 10—15 elevi, față de 300—400, cari frecuentează școalele noastre.

In comuna Selia-Paliani (Veria), până în vara anului acesta, n'a existat școală românească; acum cea grecească există numai cu numele, având 5—6 elevi, pe când a noastră s'a deschis de-odată cu 200 de copii. Toate intervenirile consulatului grec din Salonic și ale Mitropolitului pe lângă Români din Sclia, n'au avut nici un rezultat favorabil lor.

In comuna Livezi (Meglenia) propaganda grecească n'a putut să se introducă cătuși de puțin. Agenții greci, văzând că nu pot să deschiză școală, au început să denunțe pe Români din Megleni autorităților turcești, ca făcând parte din comitetele revoluționare bulgare și astfel școala din Lumnița în anul școlar 1902/803, n'a putut să funcționeze de loc, iar cea din Livezi a fost frecuentată numai de 50 elevi și eleve, în loc de 250 elevi și eleve cum a fost în 1903/904.

Autorizația de funcționare nu se dedese școalelor din Livezi și Lumnița până în anul acesta, cu toate că nici unul din locuitori nu se opunea școalelor române. Ambele școli și-au obținut acum autorizațiile cuvenite și regulata lor funcționare este asigurată pe viitor.

Localitatea din circumscriptia Salonic, în care propaganda noastră n'a putut să se întemeeze câtuș de puțin până astăzi, este orașul Seres, unde Grecii au ca și la Salonic, un consulat și o mitropolie.

Școala română din Seres abia a fost populată de 13—14 elevi și eleve, cari urmău în mod neregulat și cari dintr'o zi într'alta pot să ne părăsească din cauza insistențelor puse pe lângă părinții lor de agenții grecismului.

Institutorul nostru de aci, D-l Ion Piaha, a fost amenințat de mai multe ori cu bătaia și cu moartea, dacă nu va părăsi orașul, ca astfel nici un semn să nu mai existe de mișcarea românească. Nu vom înceta însă, a stărui prin toate mijloacele, ca acțiunea noastră în Seres să prință rădăcini, mai ales că jur împrejur sunt mai multe comune românești, în cari s'a început deja demersurile necesare pentru deschiderea școalelor.

In circumscriptia Salonic ca și în aceia a Bitoliei, propaganda română a făcut progrese bine simțite și cu toate că nu ne găsim pe aceiaș treaptă cu Grecomanii, în privința drepturilor oficiale, ca naționalitate aparte, totuși suntem destul de tari ca să ne opunem demersurilor dușmane, care vor să distrugă tot ce este românesc în Turcia.

Inainte de a încheia acest capitol, ţin să menționez munca depusă în anul școlar 1903/904 de personalul didactic al școalei primare centrale, din orașul Salonic, în frunte cu harnica directoare D-na E. Pocletaru.

Datorită muncii și stăruinței D-sale, școala primară a făcut progrese destul de mari, atrăgând o populațiușe școlară de 57 eleci și eleve, cu toate sforțările depuse de prea numeroșii agenți de propagandă ai cauzei grecești, aflați în Salonic. Pe lângă acestea, s'a aranjat în totdeauna serbări școlare, la care a fost invitată și colonia română ca să vază progresele școalei și să prință dragoste de cultura românească.

La școalele de propagandă serbările școlare, aranjate simplu, nu în mod pretențios, au o importanță deosebită.

Doamna Pocletaru a aranjat cu ocazia unei examenelor de finele anului școlar și o mică expoziție de lucru de mâna, care a mulțumit pe părinții elevelor și pe ceil'alți vizitarori, văzând că se deprind fetele cu lucru încă din clasele primare, ceia ce nu se obișnuiește în școalele grecești similare.

La distribuirea premiilor, care a avut loc în ziua de 24 Iunie a. c., au asistat pe lângă un numeros public și D-l D. Ghica, Consulul general al României la Salonic; Excelența Sa Hasan Fehni Paşa, guvernatorul general al Vilaetului și un reprezentant al comandamentului militar al orașului.

Tablou statistic al școalelor și elevilor din circumscriptia
Salonic, pe anul școlar 1903/904.

Nr. curent	LOCALITĂȚILE	FELUL ȘCOALELOR	Nr. elevilor	Nr. elevelor	Cl. I					Nr. institutorilor	Nr. institutoarelor	Observații	
					A	B	II	III	IV				
1	Birislav . . .	mixtă	23	12	19	8	8	—	—	—	1	—	
2	Caterina . . .	"	68	42	65	20	6	8	6	5	2	1	
3	Cociani . . .	"	8	21	14	6	4	2	—	—	1	1	
4	Cumanova . . .	băieți	10	—	10	4	3	2	—	—	—	1	
5	Cupa . . .	mixtă	19	—	7	5	3	5	—	—	1	—	
6	Doliani . . .	băieți	73	—	27	10	14	9	7	6	2	—	
	fete	—	65	47	7	7	3	—	1	—	1	—	
7	Gramaticova . . .	mixtă	20	10	16	5	3	2	2	2	1	—	
8	Ghevgheheli . . .	"	16	6	14	3	2	3	—	—	1	—	
9	Giumaia de sus. . .	"	32	23	15	23	7	7	—	3	1	1	
10	Huma . . .	"	40	15	30	10	6	4	3	2	1	1	
11	Luminița . . .	"	95	20	75	11	18	8	3	—	2	—	
12	Lugunța . . .	"	40	20	19	18	11	5	7	—	1	—	
13	Livezi . . .	"	200	50	216	18	9	7	—	—	4	—	
												2 institutori n'au fost trecuți în budg. exercițiului curent.	
14	Lipopoltei . . .	"	20	—	11	5	2	2	—	—	1	—	
15	Oșani . . .	"	33	20	30	9	9	5	—	—	2	—	
16	Poroi . . .	"	26	24	29	5	4	4	5	3	1	1	
17	Salonic . . .	"	33	24	20	10	11	9	6	1	1	2	
18	Seres . . .	"	14	—	6	3	1	2	1	1	1	—	
19	Üsküb . . .	"	17	22	15	7	5	3	5	4	2	1	1 institutor e pen- tru limba turcă.
20	Veles . . .	"	80	28	26	12	6	5	5	4	2	1	1 institutor e pen- tru limba turcă.
21	Veria-Selia . . .	băieți	182	—	128	20	11	7	8	8	2	—	
22	" Marusa . . .	fete	—	94	75	11	4	4	—	1	—	1	
23	" Xirolivad . . .	mixtă	54	—	34	15	2	3	—	—	2	—	
24	" Selia-Paliani . . .	băieți	182	—	65	20	19	10	9	4	2	—	
25	"	fete	—	82	60	10	7	3	2	—	1	—	
26		mixtă	250	—	250	—	—	—	—	—	3	—	
	Total . . .		2034		1444	590	1328	285	182	122	72	45	38
											51		

In rezumat în circumscriptia Salonic au funcționat 29 de școli cu 51 institutori și institutoare și cu 2034 elevi și eleve.

Serviciul religios se face în limba română, în bisericile din următoarele localități :

No. curent	LOCALITĂȚILE	No. bisericielor	No. preoților	O B S E R V A T I U N I			
1	Birislav	1	3	Biserică greacă nu există.			
2	Cupa	1	2	" " "			
3	Gramaticova	1	1	" " "			
4	Huma	1	2	" " "			
5	Lumnița	1	3	" " "			
6	Luzunța	1	2	" " "			
7	Oșani	2	5	Există o biserică și o mănăstire română; biserică greacă nu există.			
8	Livezi	1	1	Biserică greacă nu există.			
9	Doliani	1	1	" " "			
10	Veria-Selia	1	1	" " "			
11	" Marușa	1	1				
12	" Xirolivad	1	1				
	Total	13	23				

Preoții angajați în serviciul cauzei române, dar cari nu au biserici pentru a oficiă, avem în următoarele localități: Caterina 1; Cociani 1; Giumaia de sus 1. În total avem 26 de preoți, din care 23 fac serviciul religios în limba română, în 13 biserici.

In cursul anului 1903/904, s'a făcut o agitație favorabilă chestiunii noastre bisericești în orașul Veles, unde nu avem biserică, cu ocazia unea înmormântării unui copil al unui membru al comunității noastre de acolo.

Părinții copilului nevoind să-l înmormânteze cu preoții greci, de oarece aceștia pretindea o declarație în scris, prin care să arate că se retrag din comunitatea română, au cerut telegrafic Ex. Sale Hilmi-Paşa, care se afla în Bitolia, permisiunea de a-l înmormântă în cimitirul orașului, însă cu preot român.

In urma intervenirilor necesare, Excelența Sa a dat preotului român Cosma, din Moscopole,—aflat în Bitolia în acel timp pentru afaceri de serviciu,—un ordin către autoritățile din Veles în termenii următori: „De „oarece locul, în care se află cimitirul patriarhist, este dăruit de comună „pentru scopul acesta și considerând că și Românii sunt patriarhiști, ca „atare au dreptul de a și înmormânta morții în el. Autoritățile locale sunt „rugate a da tot concursul preotului Cosma, carele este trimis de comuni- „tatea română din Bitolia pentru a oficia la înmormântarea copilului“.

In urma acestui ordin, cu toate protestările clerului și mitropolitului grec, copilul care fusese înmormântat pe câmp, în aşteptarea hotărârei Excelenței Sale Hilmi-Paşa, a fost desgropat și înmormântat în cimitirul patriarhist al orașului.

Cu un al doilea caz de înmormântare tot la Veles, lucrurile s-au petrecut la fel. Avem speranța că și aci vom dobândi dreptul să se oficieze în biserică și în limba română, dacă nu întotdeauna, cel puțin cu schimbul (o săptămână grecește și alta românește).

Pentru a se vedea goana cea mare, pe care o duce clerul grec în contra propagandei culturale și bisericești române, în Turcia, cred că este interesant a reproduce aci *Enciclica patriarchală*, trimeasă de I. P. S. S. Patriarhul din Constantinopole, tuturor Arhiepiscopilor din Turcia Europeană, la 10 Decembrie 1903.

„Prea Sfintiei Sale Părintelui Mitropolit....

„Biserica mamă a atras și altă dată atențunea Sfinților părinți Arhierei, frați însuți Christos din acele eparhii, asupra scoperilor și operațiunilor unor apostoli, cari lucrând sub aparențele înselătoare ale ortodoxiei, execută sfaturile ce li se inspiră din țări streine, propagă idei și principii de naționalitate, contrarii legilor bisericii ortodoxe lucrează în toate chipurile și prin toate mijloacele pentru *a face prozeliti la naționalismul român* și urmăresc așezarea de sanctuare streine în incinta ortodoxiei, una și nedespărțită. Acești apostoli, pe de o parte combat cu cutezanță canoanele sfinte și divine ale bisericii, iar pe de alta turără în mod temerar unitatea credinței și pacea creștinilor ortodocși, cari formează o singură turmă, în ierarhia prea sfântului nostru apostolic și patriarhice scaun ecumenic.

„Iar acum, aflând că operațiunile și cutezanța acestor propagatori se întind și mai mult, că agenții lor se silesc cu mai multă îndrăsneală *ca să facă prozeliti* și să ducă în rătăcire pe cei mai simpli, ca să-i urmeze, recomandăm solicitudinei voastre, ca să apărăți turma pioasă de la astfel de *vătămări anticanonice și antiortodoxe* și invităm pe Sfântia Voastră, conform decizunii Sinodului, ca prin predici, în particular și în public, și prin cuvântări scrise sau verbale, să se lumineze (pe) creștinii ortodocși, despre scoperile indirecte ce ascunde acțiunea lor, dintre care cel mai de căpătenie este răsturnarea *statului quo* bisericesc, contra prescripțiunilor canonice și a legilor, pe cari pururea să le păstrăm nealterate și neștirbite. De asemenea Sfântia Voastră sunteți datori ca prin sfaturi părintești în această privință, către credincioși, să-i sprijiniți prin cuvinte edificatoare și să-i convingeți ca să rămână neclintiți în tradițiunile lor străbune și să nu dea ascultare promisiunilor iluzorii și de momeală ale propaganștilor, ci din contra Sfântia Voastră să fiți atenți ca nu cumva să cază victime în cursa ce li se întinde, și care completează în contra intereselor generale și particulare ale comunităților ortodoxe.

„Convinși că Sfântia Voastră veți veghea spre executarea celor de mai sus, precum și locuitorii voștri din eparhiile respective, să fie asupra voastră mila lui Dumnezeu.“

1903, Decembrie, 10.

RECAPITULATIE

Tablou statistic al școalelor primare române din Turcia
pe anul școlar 1903—904.

No. curent	CIRCUMSCRIPTIILE ȘCOLARE	No. comunelor în cari sunt școli	No. școalelor cari au funcționat	No. elevilor	No. elevelor	No. institutorilor	No. institutoarelor	OBSERVAȚII
1	Albania	7	10	302	152	16	5	
2	Epir	19	26	608	408	24	10	
3	Bitolia	17	29	1.101	565	41	27	
4	Salonic	24	28	1.444	590	38	13	
	Total	67	93	3.455	1.715	119	55	
	Total general			5.170		174		

Tablou statistic comparativ a școalelor primare române din Turcia
pe anii școlari 1902—903 și 1903—904.

No. curent	CIRCUM- SCRIPTIILE ȘCOLARE	No. comunelor în cari au funcționat școli		No. școalelor cari au funcționat		No. elevilor		No. elevelor		No. instituto- riilor		No. institutoare- lor	
		1902	1903	1902	1903	1902	1903	1902	1903	1902	1903	1902	1903
		1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904
1	Albania	8	7	12	10	304	302	173	152	15	16	4	5
2	Epir	17	19	23	26	531	608	340	408	23	24	9	10
3	Bitolia	18	17	25	29	871	1.101	525	565	37	41	21	27
4	Salonic	21	24	22	28	868	1.444	379	590	32	38	12	13
	Total	64	67	82	93	2574	3455	1417	1715	179	119	46	55

Elevi și Eleve Elevi și Eleve
Total general: 3991 în 1902/903 și 5170 în 1903/904.

Din acest tablou se poate constata că în anul școlar 1903/904 au frequentat școalele primare din cele 4 circumscriptii, un număr de 1181 elevi și eleve, mai mult de cât în anul 1902/903.

Tablou statistic al bisericilor și preoților pe anul școlar 1903/904.
din cele 4 circumscripții școlare.

circumscripția școlară	No. curent	Localitățile în care există biserici românești	No. preotilor din comună	Cum se face serviciul religios în comunele, în care sunt preoți și biserici românești								No. curent	Localitățile în care nu există biserici românești, dar sunt preoți	No. preotilor	
Albania	1	Pleasa .	1	Serv. rel. se face în românește; bis gr. nu există în comună	"	"	"	"	"	"	"	"	1	Coritza	1
"	2	Nicea .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	Moscopole	1
"	3	Sipsca .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	Bitolia .	3
Bitolia	4	Crușova .	1	Serviciul se face în românește	"	"	"	"	"	"	"	"	4	Belcamen	1
"	5	Gopeși .	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	Nevesca .	1
"	6	Hrupiște .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	Caterina .	1
"	7	Muloviște .	1	Există un paraclis, unde se slujesc 2 vară	"	"	"	"	"	"	"	"	7	Cociani .	1
"	8	Murihova .	1	Servic. se face în rom. nu există bis. gr.	"	"	"	"	"	"	"	"	8	Negovani .	1
"	9	Ohrida .	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"		Total....	10
Salonic	10	G-maticov .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
Epir	11	Abela .	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
"	12	Perivole .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
Bitolia	13	Vlaho-Clis .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
Epir	14	Samarina .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
"	15	Turia .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
Salonic	16	Băiasa .	—	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	17	Birislov .	3	Cântăreții citesc și cântă în strane rom.	"	"	"	"	"	"	"	"			
	18	Cupa .	2	Serviciul se face în l. rom. bis. gr. nu este	"	"	"	"	"	"	"	"			
	19	Humo .	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	20	Lumnița .	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	21	Lugnița .	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	22	Livezi .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	23	Doliani .	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	24	Osani .	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"		Ex. o bis și o măn.	
	25	Veri Selia.	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	26	" Xirolio:	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	27	" Marușa	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
	28	a. Paleani	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
		Total....	45												

După cum se vede din acest tablou, comunitățile române din Turcia au în 28 de comune, 30 biserici, în care se face serviciul religios în limba română, de 44 preoți. Iar în 8 comune, de și există biserici, clădite tot cu banii Românilor, din timpurile cele mai vechi, cei zece preoți declarați partizani a oficiului în limba română, nu au voie să intre în biserică.

Este de netăgăduit importanța faptului, că fără autorizația cuvenită din partea Patriarhiei se face serviciul religios în limba română în 28 de comune.

Această forță, care sperăm că va crește treptat, nu va întârzia să impună celor în drept, de a recunoaște biserică românească în Imperiu și de a se lăsa deplină libertate comunelor, în alegerea limbii, în care trebuie să se oficieze în biserică.

Ne vom lipsi de a stări prin toate mijlocele, ca să se înmulțească numărul localităților și bisericilor, în care să se introducă limba română,

pentru serviciul religios. Numai astfel vom putea asigură isbânda finală a cauzei noastre culturale și religioase, ținând seamă de împrejurările în cari luptăm astăzi.

CAP. II
Invățământul secundar.

Școalele secundare din Turcia sunt în număr de patru: 1) O școală Normală-profesională de fete, cu 5 clase, în Bitolia; 2) Un Liceu de băieți cu 7 clase (Bitolia); 3) O școală Comercială elementară, cu 3 clase, în Ianina și al 4) O școală Comercială, cu 5 clase, în Salonic.

Școala Normală-profesională de fete.

Din anul școlar 1902/903, s'a făcut pentru buna organizare a școalei, o separațiune bine determinată între secțiunea Normală și cea profesională. Cursurile acestei școli durează cinci ani, atât pentru elevele normaliste, cât și pentru acele ale secțiunii profesionale.

Până la începutul anului 1902/903, erau numai patru ani de studiu, dar observând că elevele nu erau bine pregătite. mai ales că dintre ele se aleg și numesc institutoare, în urma aprobării dată de Domnia-Voastră, s'a adăugat încă un an de studiu. Anul acesta a absolvit prima serie de eleve, cari au urmat cursurile după noua organizație a școalei.

Anul școlar 1903/904 s'a deschis în ziua de 1 Septembrie, făcându-se ceremonia obișnuită a sfintirii apei, de preotul remân din comuna Gopeți, Hristu N. Levu.

Numărul elevelor înscrise a fost de 71 și s-au repartizat pe clase în modul următor:

Cl. I	20
" II	19
" III	15
" IV	10
" V.	7
Total	71

Dintre aceste 71 eleve, au fost 31 pentru cursul normal și 40 pentru secția profesională.

Elevele cursului normal în toate zilele, după prânz, sunt ocupate cu lucrul de mână în atelierul secțiunii profesionale; iar elevele acestei secțiuni urmează cursurile de L. română, Istoria Românilor, Matematicele, L. franceză și Pedagogia.

Am găsit necesar, ca să urmeze și la Pedagogie, de oarece dintre elevele secțiunii profesionale, se vor numi iunctoare de lucru, dându-li-se în acelaș timp, sub conducerea lor și elevele cl. I-a, împreună cu începătoarele.

Dintre cele 71 eleve au fost: 42 bursiere, 4 solvente, 12 externe, cari mâncau la școală și 13 externe, cari nu mâncau.

Plata unei eleve solvente pe un an, se ridică la suma de 100 franci. Dintre cele 4 solvente, au plătit 2 suma întreagă; una pe jumătate și a 4-a a plătit suma de 45,85 lei.

In budgetul exercițiului curent sunt prevăzute pentru anul școlar 1903/904, numai 40 de burse; dar s'a putut hrăni cu economie un număr de 54 eleve. Dintre cele 71 eleve, s'au retras în cursul anului 5 și au urmat regulat, prezentându-se la examenele generale 66.

Cl. I	15
" II.	19
" III	15
" IV	10
" V.	<u>7</u>
Total . . .	66

Dintre aceste 66 eleve au urmat 32 la cursul normal și 34 la secția profesională.

Din orașul Bitolia, au urmat până la finele anului școlar 15 eleve interne, și 19 externe, din cari 8 mâncau la prânz și seara în internatul școalei; au urmat în total 24 eleve din Bitolia.

Afară de Bitolia, celelalte localități, din cari am avut eleve la școala Normală-profesională, sunt următoarele: Salonic, Crușova, Perlepe, Magarova, Târnova, Muloviște, Veles, Scopia (Uskiub), Cumanova, Poroi, Abela, Veria și Coritza;—peste tot au fost 18 comune. S'a căutat a se lăua eleve bursiere, din cât s'a putut mai multe comune, pentru a avea în diferite părți ale Turciei, absolvente ale școalei Normale, care să răspândească cultura românească.

Personalul didactic, care a funcționat în cursul anului 1903/904, a fost următorul: 4 profesoare, 3 profesori, un maestru de cânt și 4 maestre de lucru.

Iată un tablou al personalului didactic, din care se poate vedea cum au fost repartizate obiectele de învățământ și numărul orelor de ocupăriune săptămânal :

No. curent	NUMELE și PRONUMELE PROFESOARELOR	OBIECTELE de ÎNVĂȚĂMÂNT	No. orelor pe săptămână	OBSERVAȚIUNI
1	D-ra Elena Tucca.	L. Română 7 ore	13	Profesoară și directoarea școalei.
2	, Elena Aurelian	L. Greacă 6 "	16	
3	, Sevastia Nica.	L. Franceză 15 "		
4	, Anastasia Bega	Istoria bisericească 1 "		
5	D-nul I. Ciulli .	Istoria 8 "	15	
6	D-ru P. Pucerea	Pedagogia 7 "	17	
7		Geografia 8 "		
8	D-na A. Dafin . .	L. Română 9 "	17	
9	D-ra Aurelia Bentu	Matematici 5 "	6	D-l Cantilli era ocupat și la Liceu 9 ore pe săptămână.
10	, Elena Stavri .	Ist. Românilor 1 "	6	
11	, Sofia Šboti. .	Higiena 1 "	1	
12	D-l Miu Dafin. .	Aritm. incl. I, II și III și Stiințe Naturale 4 "	15	au fost suplinite de d. I. Ciulli și d-rele Aurelian și Beza.
		Teoria croitului 1 "	28	
		Practica croitoriei 23 "		
		Caligrafia 6 "	28	
		Teoria, practica lenjeriei și brod. artistică 22 "		
		Teoria croitului 1 "	28	
		Practica croitoriei 27 "		
		Teoria lenjeriei 1 "	28	
		Practica 27 "		
		Desemnul 5 "	28	
		Cântu 8 "	13	

Pentru anul școlar 1904/905, s'au luat dispozițiunile, ca să se numească o maestră specială pentru Desemn și Caligrafie, de asemenea Șt. Naturale vor fi predate de D-l Ilie Ghicu, profesor la Liceu, licențiat în Șt. Naturale.

Pe lângă secțiunea normală este și o școală primară de aplicație, la care elevele cl: II și V normală fac practică pedagogică.

La școală primară de aplicație, despre care am vorbit la cap. I, (Invățământul primar), circ. Bitolia, funcționează 3 institutoare și au urmat în cursul anului 85 eleve, toate originare din orașul Bitolia.

Secțiunea profesională a mers progresând și buna ei organizație s'a pus și mai mult în evidență anul acesta, printr'o expoziție de numeroase obiecte, prea frumos lucrate de elevele școalei, sub conducerea celor 4 maestre.

S'au confectionat tot genul de lucruri, atât de rufărie și broderie, precum și de croitorie. Cu toată eftinătatea prețurilor hotărâte prin tariful școalei, valoarea comandelor făcute de diferite persoane din oraș, s'a ridicat la suma de 582,10 lei, ceiace dă un spor față de anul trecut 1902/903 de aproape 250 lei.

Judecând după numărul comandelor făcute, se poate afirma, că familiile bitolene, au apreciat, după adevărata sa valoare secțiunea sa profesională. Partidul grecoman îngrijat de avântul ei, a luat deciziunea ca pentru anul școlar 1904/905, să înființeze pe lângă școala secundară grecească un atelier cu aceiaș organizație, ca acelui dela școala noastră normală.

In general școala Normală-profesională a mers progresând din toate punctele de vedere și astăzi este o deosebire foarte mare, față de ceiace era acum trei ani, când nu i-se dedea nici o importanță.

Cu ocazia distribuirii premiilor, care a avut loc în curtea școalei, în ziua de 27 Iunie, a asistat un public foarte numeros, compus numai din familii române din Bitolia, ceiace s'a remarcat de toți, în aceste momente de goană și persecuționni, ale clerului grecesc, contra a tot ce este românesc. Serbarea a fost prezidată de D-nu Consul D. Georgescu.

In cursul anului școlar 1903/904 s'a făcut mai multe îmbunătățiri absolut necesare, pentru bunul mers, al școalei. Mare parte din mobilierul necesar, care lipsia aproape cu totul, s'a făcut, întrebuintând pentru aceasta diferite sume rezultate ca economii.

Anul acesta se va complecta tot mobilierul și zestrea didactică, din fondul destinat pentru dotăriunea școalelor române din Turcia.

Dezideratele propuse de D-ra Elena Tuca, directoarea școalei Normale-profesionale, prin raportul D-sale de finele anului școlar 1903/904, sunt următoarele :

- 1) Mărirea personalului didactic cu două profesoare, pentru predarea Matematicilor și St. Naturale.
- 2) Numirea unei secretare pentru lucrările cancelariei și ținerea atelierelor de rufărie și croitorie.
- 3) Inzestrarea școalei cu aparate de Fizică și diferite tablouri pentru St. Naturale.
- 4) Complectarea mobilierului necesar școalei și internatului.

Aceste deziderate vor fi satisfăcute în cursul acestui an școlar 1904/905.

Pentru predarea St. Naturale s'a numit deja un specialist D-l Ilie Ghicu, profesor la Liceu (rap. No. 95 din 28 Septembrie). Numirea unei titulare la catedra de Matematici (cl. IV și V) și L. Română în toate clasele, se va propune a se face îndată ce se va găsi o persoană, căruia i-se va putea încredința această catedră. Numirea unei secretare se va avea în vedere, la alcătuirea budgetului pe exercițiul 1905/906.

Mobilierul didactic al școalei și internatul se va complecta, conform rap. cu No. 96 din 28 Sept. a. c., ce am avut onoarea a înainta Onor. Minister.

Pentru procurarea aparatelor de Fizică și a diferitelor tablouri de St. Naturale, voi avea onoarea a face la timp, propunerile cuvenite.

Liceul de băieți din Bitolia.

La Liceul din Bitolia se menține încă vechia organizație, pe care o aveau și Liceele din țară. Sunt 7 ani de studiu și bifurcarea programului din cursul superior, nu se aplică. Predarea obiectelor de învățământ se face după vechia programă analitică. Limba germană nu se predă în nici o clasă, dar în schimb se învață L. turcă, cu începere din cl. I-a. Pentru acest obiect sunt angajați doi profesori, Români-Macedoneni, înlocuind pe cei doi profesori Turci de mai nainte, caru și îndeplineau câtus de puțin datoriile.

L. greacă se predă din cl. I—VII și se dă mai multă atențune limbei moderne, pentru ca elevii să ajungă să posedă destul de bine, la absolvirea Liceului; este în interesul noastră, să cunoaștem pe adversari și să putem citi și înțelege ceiace ei scriu zilnic despre neamul românesc prin ziare și alte publicații. Scopul nostru fiind ca tinerii Macedoneni, după terminarea studiilor, să rămâne tot în Turcia, este absolut necesar ca pe lângă limba română, să cunoască cât se poate de bine și pe cea turcă și greacă, de care vor avea nevoie în totdeauna; adăog chiar și limba bulgară, care este foarte răspândită în Macedonia propriu zisă.

Studiul Pedagogiei se predă deosebit trei ore pe săptămână și anul acesta 1904/905, se va fixa în orar 4 ore, pentru ca elevii cl. VII-a să poată face de 2 ori pe săptămână practica pedagogică, la școala primară din localitate. Considerând că dintre absolvenții Liceului se numesc institutorii școalelor noastre primare de aci, este în interesul învățământului să se da o deosebită atențune Pedagogiei.

In anul școlar 1902/903, nefiind un profesor specialist pentru Istorie predarea acestui obiect de 2—3 profesori suplinitori, nu s'a făcut destul de bine. Prin numirea D-lui G. Cosmescu, licențiat în Litere (secția istorică) ca titular al acestei catedre, în anul școlar 1903/904, s'a împlinit o lacună foarte simțită.

Cursurile Liceului s-au început în mod regulat în ziua de 15 Septembrie și au continuat tot anul în ordine perfectă, întrerupându-se numai în zilele de sărbători și vacanție, prevăzute în regulament.

Toți profesorii în general și-au îndeplinit datoriile cu exactitate și în mod conștiincios.

Cu această ocazie, găsesc nimerit a menționată faptul, că profesorii școalelor grecești, servindu-se de lanterna magică, fac în anumite zile, în prezența elevilor și publicului, proiecții arătând diferite orașe ale Greciei și în special monumentele însemnate din Atena. Aceste proiecții sunt însoțite de explicațiunile necesare, prin care se laudă poporul grec. Din când în când pe lângă monumentele istorice grecești, arată și câte un sat mizerabil, cu case sărăcăcioase, spunând că acela e un sat românesc

oare-care. Ca concluzie le adaugă : „dacă vă place satul ce văzurăți, mai spuneți, că sunteți Români!“.

Am luat deciziunea ca să facem și noi în anul acesta, la Liceul asemenea proiecționi cu lanterna magică, arătând frumusețile și bogățiile țării românești, fără însă a batjocori sărăcia grecească.

In cursul anului școlar 1903/904, D-l M. Dafin, laureat al Conservatorului de muzică-instrumentală din București, profesor de cânt la școala normală de fete, a fost însărcinat să predea lectiuni de vioară elevilor Liceului. Această măsură a dat roade prea frumoase, căci peste 40 de elevi au urmat lectiunile D-sale și de mai multe ori în timpul anului, în zile de sărbători, s-au făcut producționi muzicale, care au reușit destul de bine. Elevii învățând să cânte din vioară, se vor pregăti pentru timpul când vor fi institutori, ca să predea cântul în școalele primare. Am constatat, că prin multe comune, au început să dispară cântecele românești și să fie înlocuite cu cele grecești. E trist lucrul acesta și nu vom lipsi de a aviza la măsurile necesare pentru a face ca în toate școalele noastre să se formeze coruri cu elevii și elevele, învățându-se cântece usoare pe două voci obișnuite în țară și din cele ce se cântă aci, de România-Macedoneni.

Numărul profesorilor cari au funcționat la Liceu în anul școlar 1903/904 a fost 13; maești 3 și pedagogi 2.

Inscrierea elevilor pe anul școlar 1903/904, s'a început în ziua de 1 Septembrie. În zilele de 7 și 8 s'a examinat elevii candidați pentru bursele vacante, din cl. I liceală. Examinarea elevilor corijenți s'a făcut în zilele de 8 — 11 Septembrie, iar cursurile s'a început în mod regulat în ziua de 15 Septembrie.

Cu toate stăruințele depuse, pentru a putea începe lectiunile în ziua de 9 Septembrie, conform regulamentului școalelor secundare din țară, totuși nu s'a putut; de oarece conform vechiului obicei, cursurile ar fi trebuit să înceapă pe la jumătatea lunei Octombrie. Incetul cu încetul, se va tămădui deprinderea cea rea a elevilor de a se prezenta la școală pe la sfârșitul lui Septembrie.

Numărul elevilor înscrîși au fost de 99 și s'a repartizat pe clase în modul următor:

Cl. I	18
" II	19
" III	8
" IV	17
" V	10
" VI	11
" VII	19
Total	<u>99</u>

T A B L O U

de numărul profesorilor și orele de muncă săptămânale
în cursul anului 1903/904.

(Liceul din Bitolia)

No. curent	Numele și pronumele profesorilor	Obiectele de învățământ predate de fie-care	No. orelor săptămânale	OBSERVAȚIUNI
1	D-l Coc Adam	Religia	6	Profesor și Director al Liceului.
2	„ Dr. Pucerea	Igiena	1	Medic al Intern. și prof. de Ig.Sc. Norm. de fete.
3	„ G. Znca	L. Română (I—IV) și L. Latină (I—IV)	19	
4	„ D. Cosmulei	L. Română (I—VII); L. Latină (I—VII) și Filozofia (VI și VII)	19	
5	„ V. C-tinescu	L. Franceză (I—VII)	21	
6	„ Toma C-tinescu	L. Greacă (I—VII)	14	
7	„ G. Cionga	L. Turcă (I—IV)	12	
8	„ C. Meta	L. Turcă (I—VII), Economia Politică și Dreptul Administrativ	12	
9	„ C. Cosmescu	Istoria (I—VII) și Pedagogia	18	
10	„ Ion Ciulli	Geografia (I—VII) și Contabilitate	10	A predat 6 ore și la Sc. Normală de fete.
11	„ Sterie Ciumeti	Matematicele (I—VII)	20	
12	„ Elie Ghicu	Științele Naturale	13	
13	„ Tașcu Pucerea	„ Fizico-Chimice	12	
14	„ I. Niculescu	Cântul și Gimnastica	13	
15	„ C. Scodreanu	Caligrafia și Desenul	13	
16	„ Miu Dafin	Vioară	6	

Dintre acești 99 elevi au fost 86 bursieri; 3 solventi; 3 semi-solvenți și 7 externi. Bursa elevilor solventi este hotărâtă la 6 lire turcești anual, iar a semi-solvenților la 3 lire. Asupru sumelor încasate voi înainta un raport special.

Dintre cei 99 elevi au urmat cursurile în mod regulat 94, iar 5 s-au retras; aceștia erau din cl. I-a.

Disciplina îu școală a fost tot anul cât se poate de bună și nu s'a prezentat cazuri de dezordine din partea elevilor, care să atragă după ele luarea unor dispoziții mai serioase.

Situatiunea elevilor la finele anului școlar a fost următoarea:

Tablou de situațiunea elevilor la finele anului 1903/1904

Clasa	Inscriși	Regrăti	Promovați	Corigenți	Repetenți	Observații
I	18	13	5	11	1	
II	19	19	—	14	—	
III	8	8	—	7	—	
IV	17	17	—	16	—	
V	10	10	—	10	—	
VI	11	11	—	10	—	
VII	16	16	—	16	—	
Total	99	94	5	84	1	

Examenele generale de finele anului școlar 1903/904 s-au început în ziua de 5 Iunie și s-au terminat la 21 Iunie inclusiv.

Distribuirea premiilor a avut loc în ziua de 24 Iunie, în fața unui public foarte numeros, compus din poporul român bitolian și de prin comunele învecinate. Au asistat de asemenea și diferiți funcționari dela autoritățile imperiale locale. Serbarea a fost prezidată de D-nul Consul D. Georgescu.

Întreținerea elevilor în internatul școalei a fost cât se poate de bună; hrana a fost suficientă și de bună calitate. Datorită bunei administrații a D-lui Coe Adam, directorul Liceului, s-au realizat în cursul anului școlar 1903/904, economii, dela întreținerea elevilor și personalului, în sumă de 1598,80 lei, la cari se mai adaugă și suma de 554 lei, încasată dela solventi și semi-solventi.

Economiile au provenit mai ales din timpul vacanților de Crăciun și de Paște, când mare parte din elevi se duc pe la parinții lor; precum și dela încheierea contractelor cu diferiți furnizori ai internatului, cari se angajează a procură alicolele de hrănă cu prețuri mai reduse. Starea igienică a elevilor a fost relativ mai bună ca în trecut, datorită în mare parte localurilor, în care sunt instalate școala și internatul. Cu toate că nu avem încă clădirile noastre proprii, pentru școalele din Bitolia, totuși casele în cari se află astăzi Liceul, cu internatul sunt destul de spațioase și corespund în deajuns condițiunilor igienice, cerute unor asemenea clădiri.

Deziderate

In raportul său de finele anului școlar, D-l Coe Adam directorul Liceului, propune următoarele deziderate:

- 1) Procurarea cărților didactice necesare elevilor.

- 2) Angajarea unui maestru de gimnastică.
- 3) Numirea unui titular la catedra de Geografie și a unui profesor de limba franceză pentru cursul superior.
- 4) Sporirea burselor elevilor la suma de 50 bani pe zi.
- 5) Acordarea sumelor necesare pentru îmbunătățirile de făcut mobilierului în interiorul liceului și internatului.
- 6) Elevii absolvenți ai clasei VII să fie supuși unui examen de capacitate, din care să se poată constata capitalul lor de cunoștințe și mai ales modul de judecată și de pricepere, în dezlegarea diferitelor cestiuni. Numai acei absolvenți să aibă dreptul a fi numiți institutori, cari vor fi reușit la acest examen.

Dintre dezideratele de mai sus și s-au împlinit cel dela No. 1, cel dela No. 3, prin numirea D-lui I. Arginteanu la cadera de Geografie și cel dela No. 5 prin acordarea sumelor necesare, pentru cumpărarea obiectelor trebuincioase, din fondul de una sută mii lei, destinat înzestrării școalelor din Macedonia, cu mobilierul și materialul didactic.

Se va avea în vedere a se propune și numi un maestru de Gimnastică, precum și a unui specialist pentru predarea Limbei franceze în cursul superior, când se vor găsi persoanele respective și se va dispune de fondurile necesare.

Sporirea de 50 bani pe zi a unei burse, dela 40 bani, cât este astăzi, ar fi necesară ținând seamă, că valoarea articolelor de hrană a început să se ridice de vr'o câțiva ani și mai ales de când misările revoluționarilor bulgari au luat proporțiile din anul trecut.

Așa dar, propunerea D-lui Director în această privință este oarecum intemeiată și ne vom permite a o supune aprobării Domniei-Voastre, cu ocazia alcăturirii budgetului pe exercițiul viitor, 1905/906, dacă se va dispune de fondurile necesare. Sporul de 10 bani la fiecare bursă, făcut la toate internatele de aci, s-ar ridică pe 300 zile la suma de 8310 lei.

Cu privire la deziteratul dela punctul al 6-lea, vom avea onoare, în urma înțelegerii ce voi avea cu colegul meu, D-l Lazăr Duma, să înaintăm un raport deosebit.

De acum însă, aş putea afirma, că nu se pot aplică dispozițiunile, ce se propun în această privință, de oare ce în urma cererilor adresate de comunități — cari nu vor să ţie seamă dacă un absolvent a reușit ori nu, la examenul de capacitate, — vrând nevrând, trebuie să se numească institutorul propus, în interesul propagandei, din localitatea respectivă.

Așa fiind, examenele de capacitate s-ar ține numai de formă.

Tablou statistic al școalelor și elevilor din orașul Bitolia.

Școala primară centrală de băieți	Școala primară de fete	Școala primară mixtă	Școala Normală profesională de fete	Liceul de băieți	Total general
Elevi	Eleve	Elevi și eleve	Eleve	Elevi	Elevi și eleve
70	85	45	66	99	365

In anul școlar 1902/1903, școalele din Bitolia au fost populate de 333 elevi și eleve; prin urmare, anul acesta avem un spor de 32 elevi. Din cei 365 școlari, sunt din orașul Bitolia 236.

Populațunea liceului de băieți a scăzut față de cea din anul trecut (1902/1903) cu 24 elevi; aceștia sunt dintre elevii bursieri. In schimb însă, numărul elevilor originari din Bitolia, cari frecuentează școalele primare, a crescut cu 65.

Școalele Comerciale. (Ianina și Salonic)

Școala comercială Ianina.

In Turcia sunt două școale comerciale: una la Ianina și alta la Salonic.

Școala Comercială din Ianina are organizația școalelor elementare similare din țară, cu trei ani de studiu și un an preparator. Am fost nevoiți să înființăm și un an preparator, de oarece elevii, absolvenți ai cursului primar, cari se prezintau la înscriere nu erau destul de bine pregătiți, din cauza lipsei de organizație necesară a școalelor primare de prin diferite comune.

La finele anului școlar 1903/904, a absolvit ultima serie de elevi, cari fuseseră înscrisi, pe când actuala școală comercială funcționă ca gimnaziu.

Numărul elevilor, cari s-au înscris în anul școlar 1903/904, a fost de 48 și s-au repartizat pe clase în modul următor:

Clasa I	21.
" II	9.
" III	9.
" IV	9 (cursul gimnazial).
Total	48

Din cei 48 elevi au urmat cursurile regulat și s-au prezentat la examenele de finele anului școlar 43 elevi; s-au retras în cursul anului 5 ; 4 din clasa I și unul din clasa II.

Toți elevii au fost bursieri, veniți din diferite comune, ale circumscriptiei Epir.

Examenele generale s-au început în ziua de 6 Iunie și s-au terminat la 17 Iunie seara.

Iată situațiunea elevilor la finele anului școlar 1903/904.

Clasa	PREZENȚI LA EXAMEN	PROMOVĂȚI	CORIJENȚI	REPETENȚI
I	17	13	2	2
II	8	6	1	1
III	9	9	—	—
IV	9	9	—	—
Total . . .	43	37	3	3

Distribuirea premiilor s'a făcut în ziua de 20 Iunie în prezența D-lui Consul al României, D-lui A Pădeanu, și a reprezentantului guvernului general al Vilaetului și a altor diferiți funcționari superiori ai autorităților imperiale din localitate.

Dintre consulii țărilor streine au ținut să onoreze cu prezență lor această serbare următorii: Consulul Austro-Ungariei, Italiei și Franciei.

Elevii absolvenți ai clasei a IV-a gimnaziale, cari au dorit săși continue studiile în anul școlar 1904/905, au fost admisi ca bursieri, în clasa V-a, la Liceul din Bitolia; iar dintre acei, cari au terminat clasa III-a comercială, s'a primit 4, ca bursieri, la școala comercială din Salonic, în clasa IV-a.

Mersul școalei comerciale în tot timpul anului a fost cât se poate de regulat.

Personalul didactic, compus din 7 profesori și 2 maeștri, și'au îndeplinit datoria cu exactitate, dar unii dintre profesori, neavând studii speciale pentru materiile ce predau, cam lasă de dorit, în privința cunoștințelor ce posedă. Treptat se va avea în vedere, ca să se numească profesori dintre tinerii Macedoneni, care își fac astăzi studiile la Facultățile noastre din țară, ori la școalele comerciale superioare.

Sunt de preferat aceştia din urmă, ținând seamă de faptul, că ei sunt mai în măsură de a aduce în strânsă legătură toate științele cu partea comercială propriu zisă.

T A B L O U
**al personalului didactic care a funcționat în anul
 școlar 1903/904. (Iași)**

No. curent	Numele și Prenumele profesorilor	CATEDRA CE OCUPĂ	No. orelor săptămânale	Observații
1	P. Civică	L. Română și L. Latină (cl. IV). . . .	14	prof. și director
2	Diacon E. Profirescu	Religia și Istoria	13	
3	Teodor Marcu . . .	St. Fizico-Chimice și L. franceză (I și II)	16	
4	T. Corneti	Comptab. Arm. și L. Franceză (III și IV)	21	
5	T. Carafoli	Geografia și Aritmetică (I și II). . . .	14	
6	Aristide Mila . . .	L. Greacă	12	
7	Hassan Şefki . . .	L. Turcă	12	
8	G. Chiriazi	Cântul și Gimnastica	11	
9	I. D. Manachia. . .	Desemnul și Caligrafia	12	

Dezideratele propuse de D-l P. Civica, directorul școalei comerciale sunt următoarele :

- 1) Clădirea unui local propriu pentru școală, de oarece casa, pe care o avem acum cu chirie este cu totul impropriu.
- 2) Complectarea muzeului comercial cu probe de diferite mărfuri.
- 3) Procurarea aparatelor de Fizică, absolut necesare oricărei școli secundare și crearea unui mic laborator de chimie.
- 4) Numirea unui specialist ca profesor de științe la Fizico-Chimice.
- 5) Înființarea unei biblioteci pe lângă școală.
- 6) Să se dea mare îngrijire și să se pue grabă în obținerea autorizațiilor de școli primare în Epir, care în repetite rânduri au făcut cereri și nu li s-au dat. Să se ia măsuri grabnice pentru înființarea de școli românești, în mai multe comune mari și de mare importanță din acest Vilaet.

„Atât obținerea autorizațiilor, cât și înființarea de școli noi, în diferite localități românești, este de mare valoare pentru chestia română în general și pentru școala comercială în special; de oarece numărul elevilor școalei noastre se va înmulții.

Cu privire la împlinirea dezideratelor dela No. 1, 2, 3 și 5 se vor lua în cursul anului școlar 1904/905 măsurile necesare propunându-se a se da sumele trebuincioase din fondul destinat clădirilor și dotațiunii școlelor cu zestrea didactică.

Numirea unui profesor specialist pentru științele Fizico-Chimice este de asemenea simțită și se va propune să se facă la finele anului școlar

1904/905, când va termina studiile D-l Șeadima, actualul student bursier (Macedonean) la Facultatea de științe din București.

Implinirea dezideratului dela punctul al 6-lea este de mare însemnatate, căci progresul și temeinica organizație a școalei Comerciale din Ianina, atârnă de la avântul, pe care'l vor lua școalele primare din tot Epirul.

S'au depus într'una stăruințe mari pe lângă autoritățile imperiale din localitate, precum și la Constantinopole, pentru definitiva rezolvare a chestiunii autorizațiilor de deschiderea și funcționarea școalelor din Epir; dar din nefericire, până astăzi, nu s'a ajuns la nici un rezultat satisfăcător.

Școala Comercială din Salonic.

Cursurile școalei Comerciale din Salonic durează cinci ani. La deschiderea ei, se prevăzuseră numai trei ani de studiu; dar ținând seamă de faptul că, în această școală se pregătesc și tinerii, cari ar dori să se angajeze, în calitate de contabili, prin diferite magazine, fie în Salonic ori în alte orașe, s'a luat decizie, în urma aprobării D-voastre, să se prevedă cinci ani de studiu, în loc de trei.

Dacă experiența din acest an școlar 1904/905,—la finele căruia va absolvii prima serie de elevi,—ne va arăta, că e nevoie de o pregătire și mai serioasă, pentru ca elevii noștri să fie la același nivel de cunoștințe, cu acei cari termină școala Comercială italiană din Salonic,—unde sunt sease ani de studiu,—vom avea onoare a vă propune, Domnule Ministru, să se mai înființeze încă un an de practică, pe lângă cei cinci ani de curs regulat, în care timp, elevii să fie ocupați numai cu „lucrări de biurou” și cu conversația limbelor streine.

Este absolut necesar, să se dea școalei Comerciale din Salonic, o organizație cât se poate de practică, pentru ca absolvenții ei, să fie în măsură de a-și putea câștiga hrana zilnică, pe calea comercială și de a înălțura astfel numirea lor în corpul didactic din Turcia, pe cât va fi cu putință.

Absolvenții școalei noastre, trebuie să aibă o pregătire cât se poate de bună, pentru că numai astfel vor putea reuși, să fie angajați, fie în serviciul căilor ferate de aici,—unde se preferă tineri cu studii comerciale,—fie pe la diferite case comerciale, cari nu aparțin Grecilor.

Cheltuiala, care s-ar cere în plus pentru înființarea anului al șaselea de practică, n'ar fi prea mare, în comparație cu foloasele, cari s-ar dobândii.

In urma înțelegерii, ce voi avea cu D-l Victor Lazăr, directorul școalei Comerciale, voi avea onoare a Vă comunica, la ce sumă s-ar ridica acele cheltuieli, cerându-vă tot-o dată și aprobarea cuvenită.

Primii trei ani de studiu, dela această școală, corespund cu acei ai

școalelor elementare, similare din țară, după cum este și la școala Comercială din Ianina. Unii dintre elevi, cari din diferite motive, nu pot să urmeze în cl. IV și V, retrăgându-se dela școală, se pot angaja ca „băieți de prăvălie“, având destule cunoștințe pentru aceasta.

Personalul didactic, care a funcționat în anul școlar 1903/904, se compune din 7 profesori și 2 maeștri. Direcțiunea școalei a fost încredințată D-lui M. Dimonie.

Profesorii și-au îndeplinit datorile cu punctualitate, venind regulat la cursuri și căutând să aplice cu exactitate programa școalelor similare din țară.

In ceia ce privește însă, armonia, care se cădea să domnească între dânsii, a lăsat cam mult de dorit. Din această cuuză, li s'a atras de mai multe ori atențunea, prevenindu-i, că vor fi amendăți, dacă vor continua să se pizmuiască și să se critice unii pe alții.

Motivele neînțelegerilor provineau din faptul că, profesorii se împărțiseră în două partide: unii susțin pe directorul școalei, D-l Dimonie și alții erau contra D-sale. Această stare bolnăvicioasă dura de mult timp și îndreptarea ei, nu se putea face de cât prin schimbarea direcțiunii, care după câte s'au constatat, urma vechiul obicei, adică de a-și forma partizani, cari să-l susție, la nevoie, când s'ar adresa plângeri în contra D-sale.

Era firesc lucru prin urmare, după cum se prezenta situația, ca D-l Dimonie, să-și menajeze partizanii și să lovească în ceilalți.

Prin înlocuirea D-lui Dimonie ca director, cu D-l Victor Lazăr, un om serios și imparțial, pătruns numai de ideia de a lucra pentru binele și progresul școalei, avem ferma încredere, că cu începerea anului școlar 1904/905, se va stabili în școală ordinea și armonia perfectă, care trebuie să domnească, în orice instituție.

Iată o listă a personalului didactic, care a funcționat în anul școlar 1903/904.
(Școala Comercială din Salonic)

No. curent	Numele și Prenumele	Catedra ce ocupă	No. orclor pe săptămîna	Observații
1	Mihail Dimonie . . .	Ştiințe fizico-chimice	9	Profes. și direct.
2	V. Diamandi . . .	Contabilitatea și geografia	16	—
3	Sava Saru . . .	Limba greacă și religia	14	—
4	D. Gaga . . .	Aritmetică și limba turcă	15	—
5	Pavel Hagi Joga . . .	Drept. comercial, l. turcă și aritmetică	11	—
6	Iota N. Iota . . .	Limba română și istoria	15	—
7	I. C. Dan . . .	Limba franceză	12	—
8	F. Capidan . . .	Limba română și germană	15	—
9	Pericle Capidan . . .	Desenul și caligrafie	11	—
10	M. Poelitaru . . .	Cântu și gimnastică	12	—

Numărul elevilor înscrisi la școala Comercială din Salonic, la începutul anului școlar 1903/904, a fost de 53 și s-au repartizat pe clase în modul următor:

CLASA	Bursieri	Solvenți	Semi-solvenți	Externi	Total de clasă	Observații
I	14	1	1	5	21	—
II	7	1	1	—	9	—
III	3	—	5	2	10	—
IV	10	2	1	—	13	—
Total . . .	34	4	8	7	53	

Dintre cei 21 elevi înscrisi în cl. I au fost 7, veniți dela școalele grecești și s'a luat dispozițiunea, ca să fie preparați în mod particular pentru învățarea limbii române literare; aceștia au format o clasă preparatoare.

După înscrierea elevilor, făcută în luna Septembrie 1903, a mai venit un elev în cl. I-a, aşa că s'a ridicat numărul total la 54.

Cursurile școalei le-au urmat în mod regulat, prezentându-se la examenele generale 41 elevi, a căror situație de finele anului a fost următoarea:

CLASELE	Elevi înscrisi	Elevi prezenti la exam.	Promovați	Corigenți	Repetenți	Elevi retrăși în curs. anului	Elevi neprezenti la exam.	OBSERVATII
Preparatoare	7	7	7	1	1	—	—	
Cl. I	15	12	6	2	4	3	—	
„ II	9	7	5	2	—	2	—	
„ III	10	5	5	—	—	1	4	
„ IV	13	10	6	4	—	2	1	
Total . . .	54	41	29	8	4	8	5	

Retragerea celor 8 elevi în cursul anului școlar, se datorează numai stăruințelor foarte mari, depuse de agenții grecismului pe lângă părinții copiilor.

Examenele de finele anului școlar 1903/904, s-au început în ziua de 1 Iunie și serbarea distribuirii premiilor a avut loc în ziua de 27 Iunie. Din fiecare clasă, s'a premiat câte 3 elevi.

Pe lângă școala Comercială din Salonic, în anul trecut 1903/904 ca și în 1902/903 nu a fost prevăzut în budget un internat, ca la celelalte

școli secundare, ci s'au acordat elevilor 40 de burse a 22 lei lunar. Pentru ordinea școalei și în special pentru mai buna întreținere și disciplină a elevilor, s'a luat deciziunea, în urma aprobării Domniei-Voastre, ca să se menție internatul, în limita sumei acordată pentru bursieri, sub direcția și administrația unei comisiuni, compusă dintre profesorii școalei.

Din cauza lipsei de armonie dintre profesorii școalei, au fost și pentru chestiunea conducerii internatului, multe neînțelegeri și pentru a le curma odată pentru totdeauna, am avut onoare a propune Domniei-Voastre, cu începerea anului școlar 1904/905, reînființarea internatului, în aceleși condiții, ca și pentru celealte școli secundare și numirea ca director al său a D-lui C. Ionescu-Cherana, vechi institutor-director la școala primară din Nevesca. Astfel se pune capăt neînțelegerilor isvorâte din dorința, ce o aveă fiecare profesor, de a conduce și administra internatul școalei Comerciale.

Tablou statistic al școalelor secundare pe 1903/904.

No. curent	SCOALELE		No. elevilor inscriși	No. profesorilor	No. profesorilor	No. maestrii	No. maestrelor	OBSERVAȚII
1	Liceul de băieți (Bitolia) . .	99	13	—	3	—		
2	Șc. Normală-profes. (Bitolia)	71	2	4	1	4		
3	Șc. Comercială (Salonic) . .	54	8	—	2	—		
4	Șc. Comercială (Ianina) . .	48	7	—	2	—		
	Total . . .	272	30	8	8	4		

RECAPITULATIE

Tablou statistic al școalelor primare și secundare române din Turcia pe anul școlar 1903/904.

FELUL ȘCOALELOR	No. comandanți în care au funct. școalele	No. școalelor care au funcționat	No. elevilor inscriși	No. elevilor inscriși	No. institu- torilor cari au funcționat	No. institu- toarelor	No. profesorilor	No. profesorilor	No. maestrii	No. maestrelor
Șc. primare .	67	93	3455	1715	119	55	—	—	—	—
Sc. secundare	—	4	201	71	—	—	30	4	8	4
Total . . .	67	97	3656	1786	119	55	30	4	8	4
	Total general . .		5442		208		12			

Copie după raportul de față am înaintat și onor. Legațiuni Regale din Constantinopole.

Aceasta este Domnule Ministru, situația propriei noastre culturale și bisericești în Turcia, din cursul anului școlar 1903/904, asupra căreia am căutat să dau lămuririle, pe care le-am crezut necesare, pentru exactă ei cunoaștere.

Supunând respectos la înalța Domniei-Voastre apreciere raportul de față, Vă rog, Domnule Ministru, să primiți încredințarea profundului meu respect și prea înaltei mele consideraționi.

G. C. Ionescu.

ANEXA No. 7.

Abela, 28 August 1867.

Apostol Mărgărit cere a fi trecut la Grebena spre a întemeia nouă școală românească.

Domnule Ministru

Am onoare a mă înfățișa la Excelența Voastră prin înscrisul acesta ca să Vă raporteze cele următoare relative la misiunea mea :

Vă este deja cunoscut că am deschis o școală de limba română în orășelul rămânesc Abela, precum s'a constatat și prin dovada acestei comune, ce am trimis-o la Onor. Minister al Instrucțiunei publice în Octombrie, anul 1866, conform rezoluției Ministeriale, pusă în petiția mea, înregistrată la No. 122. În intervalul acesta am urmat lecțiunile, după cum se putea, iar pe la Iunie anul curent, Arhiereul din Grebena, (carele era adversar al chestiei noastre, încât la anul 1865 a oprit pe drum băetii, pe cari îi ducea atunci Arhimandritul Averchie la București ca să studieze în școală Macedo-română), a eşit să voiajeze în Eparhia sa, și venind în orășelul acesta, după prima și a doua întâlnire și conversare ce am făcut, a format o idee bună pentru mine, și în puțin timp cunoștința s'a succedat de o amicinție și intimitate remarcabilă, al cărei rezultat a fost a' mi dà toată înlesnirea ca să atrag în școală și să învăț limba română la un mai mare număr de elevi; la un asemenea accident nu pot zice altceva, decât că bunul Dumnezeu a b' necuvântat cauza noastră, pentru a cărei dreptate și sfîrșenie nu m'am îndoit nici odată Bunavoință a Arhierului nu s'a mărginit în atât, ci mi-a și propus să mă mut în Grebena, care e reședința lui și a Subprefecturei, și acolo să dau lecțuni de limba română în școală publică. Însă nu puteam să satisfac cererea Arhierului, pentru că nu puteam lăsa în mijlocul drumului pe elevii mei și să cauzez cu modul acesta mâihire la locuitoriile Abelei. Intre acestea a sosit aici D-l I. Tomescu-Siomu, licențiat al Seminariului

din București, și destinat să deschidă o scoală românească în părțile acestea, conform ordinului dat de Onor. Minister al Instrucțiunii publice sub No. 6457. Profitând dar de favorabila aceasta întâmplare, care pare că s'a menajat de proovedință spre reesirea sacrei noastre întreprinderi, am hotărât să mă mut în Grebena, unde majoritatea locuitorilor, mai cu seamă dela Octombrie până la finele lui Mai se compune din Români, și prin urmare acolo voi face treabă mai mare, nu numai ca profesor român în școala centrală a districtului, ci și ca un Agent al Românilor lângă autoritățile civile și bisericesti, care voi sprijini ori ce drept al națiunii mele și direct și indirect prin relațiile mele personale; iar în școala Abelei mă va înlocui menționatul I. Tomescu-Șomu, carele a și început să dea lecțuni în școala centrală din Grebena la 1 Septembrie anul curent, adică după 4 zile de astăzi. Acolo voi predă și lecțuni de limba greacă—gratis un ceas pe zi la elevii greci, și sacrificiul acesta îl fac pentru hatârul Mitropolitului, sau mai bine pentru interesul național. Proiectul acestei modificări a școalei mele, Domnule Ministru, s'a desbătut și s'a hotărât din preună cu Cuviosul Arhimandrit Averchie, Directorul școalei Macedo-române din București, care se află actualmente aici. Cu respect dar invoc înalta aprobată a Excelenței Voastre la modificarea aceasta a școalei naționale de aici, care s'a făcut spre binele și avantajul chestiei naționale în părțile acestea, și Vă rog prea mult să mă onorați cu un răspuns co-prințător al respectabilei Voastre păreri în privința aceasta, și voi urmă exact înaltul ordin al Excelenței Voastre.

Cu ocazia întoarcerei în București a Părintelui Averchie, Vă trimit lista nominală a regulațiilor mei elevi și câteva modele caligrafice ale lor.

(ss) Apostol Mărgărit.

Ministrul pune rezoluția:

«Se aprobă trecerea D-lui Mărgărit la Grebena (se va publica în Monitor

Se va mulțumi D-lui Mărgărit de inteligențele relațiuni.

Se va arăta printr'un raport la Domnitor, ce desvoltare a luat naționalitatea română în Macedonia și se va rugă aprobă să se decoreze pe Mitropolitul din Grebena cu o *cruce* arhierească de valoarea ce va hotărî în Iei (ξ) din ζ de ajutoarele bisericei române».

ANEXA No. 8.

Arhimandritul Averchie arată că școala în Abella funcționează bine, A. Mărgărit s'a mutat în Grebena și că Români sunt lipsiți de biserică națională.

București, 5 Octombrie, 1867.

Domnule Ministru,

Revenind în Capitală din călătoria mea la Macedonia, am onoare a vă face cunoscut cele următoare, relativ la misiunea mea. Indată ce am sosit în patria mea Abella, am vizitat școala română instalată acolo de D-l Ap. Mărgărit, profesor, și am găsit-o în bună stare, în cât poate satisface speranțele națiunii și sacrificiile ce face onor. guvern pentru învățatura Românilor de acolo și după ce am văzut pe concetățenii mei, și i-am felicitat pentru introducerea limbii materne în școala lor, le-am spus că de instrucția națională depinde prosperitatea și progresul oricărui popor, și altele. După aceia am vizitat cele două orașe române, Perivole și Samarina, ai cărui locuitori m'au primit cu un entuziasm foarte viu. Către acestea vă mai adaog că D-l Ap. Mărgărit, profesor de limba română până acum în Abella, s'a mutat la Grebena, unde este reședința subprefecturei și a Mitropolitului, tot ca profesor de limba română în școala centrală de acolo; iar D-l Tomescu Siomu, autorizat să deschidă școala românească în părțile aceleia, conform ordinului ministerial, a înlocuit pe D-l Ap. Mărgărit în școala Abellei. Permutarea aceasta a D-lui Mărgărit s'a făcut pentru binele și avantajul cauzei naționale, fiind că Grebena este reședința Mitropolitului și a subprefectului, iar locuitorii ei în cea mai mare parte sunt Români și mai ales în timpul ernii, când mulți români se coboară din comunele românești, care sunt situate în vârfurile muntelui Pind și ernează în Grebena și se predea în libertate limba românească. Deci am găsit de bună cuviință ca să meargă D-l Mărgărit la Grebena, unde și ca profesor de limba română în școala centrală de acolo, și ca patriot bun și capabil, lângă autoritățile otomane și bisericești, va contribui prea mult la răspândirea învățăturei limbii române și la introducerea ei și în școalele celorlalte orașe și sate române, cari aparțin la atribuțiunea Mitropolitului din Grebena, care are mare intimitate cu D-l Mărgărit.

Singurul lucru care m'a îustristat, Domnule Ministru, este lipsa cu desăvârșire a limbii naționale din biserică. În adevăr, e trist a vedea cineva biserici colosale, pline de o multime considerabilă de închinători de ambe sexe, toti Români de aceiași limbă și cu același costum național și în cultul divin să nu audă în românește măcar un «Doamne mi-

luește». Dar aceasta provine din cauză că, atât preoții cât și cântăreții, neștiind carte românească, citește numai în grecește, fără a înțelege nimic, atât ei cât și auditorii. Am vorbit în privința aceasta cu notabilii comunelor și cu D-l Mărgărit, să facă tot ce se poate spre a se citi cel puțin *Sfânta Evanghelie și Apostolul în românește*; însă lipsa de preoți și cântăreți cari să știe a citi românește, le aduce cea mai mare dificultate.

In fine, repetând și aci entuziasma primire ce am obținut din partea Românilor de acolo, mă simt ferice că vă pot încredea că Români de acolo în curs de trei ani mult s-au schimbat în privința naționalității, și s-au depărtat de ideea pan-elenismului, la care mulți din Români Pindului erau atașați și mai ales cei care se presărau puțintel în școalele grecești, și ca să atrag mai mult privilegiile Românilor spre România liberă, am adus împreună cu cei 10 tineri pentru cari am fost însărcinat și un Tânăr pentru studiile superioare, numit *Atanasiu Economu*, care a făcut studiile sale în gimnaziul din Ianina, și dorește a studia medicina. Câte am putut, Domnule Ministru, și le-am socotit bune, am făcut. Rămâne acum la D-voastră a complectă opera deja începută. Vă alăturez aci și raporturile D-lor profesori Ap. Mărgărit, I. Tomescu-Siomu și epistola Mitropolitului din Grebena.

Primiți, etc.

(ss) Averchie Arhimandritu

ANEXA No. 9.

Ministerul Instrucțiunii recomandă Comitetului Macedo-Român pe un oarecare Anastasiu în vederea deschiderii unei școale române în Crușova.

D-lui Gg. Goga.

București.

MINISTERUL DE CULTE

7 Noembre, 1873.

No. 11362.

Domnul meu,

D-l General Ghica, Agent diplomatic al țării pe lângă Inalta Poartă, prin epistola ce mi-a adresat, sub data de 28/9 Octombrie anul curent, îmi recomandă pe D-l Anastasiu P. Maum, care a venit deja în București spre a procura mijloace pentru deschiderea unei școale române în *Crușova* (Macedonia), însărcinat fiind D-l Anastastu pentru acest finit de către concetățenii săi. În vedere eu cele ce preced și în considerația scopului laudabil, urmărit de D-l Atanasiu, subsemnatul are onoarea a'l re-

comanda D-voastră și prin D-voastră celorlalți membri ai *Comitetului Macedo-Român*, compus din D voastră, D-nii: Gheorghe German, Efrem Gherman și Menelas Gherman, rugându-vă a lua în considerare propunerile D-lui Anastasiu și a face să se îndeplinească în mărinile posibilității

Primiți, etc.

Ministrul Cultelor.

ANEXA No. 10.

MACEDONIA
DISTRICTUL OCHRIDA
ORĂȘELUL GOPEȘI

30 Iulie, 1870.

Institutorul G. Cosmescu din Gopești, cere Ministerului cărți și subvențione.

Domnule Ministru,

Este acum un an trecut, de când am venit aici în patria mea, în orașelul Gopești, într'adins pentru profesorul de Română, ajutat fiind și de Onor. Minister, pentru cheltuelile drumului, aceia ce am făcut, îndată ce am ajuns aici. Ca Român am fost primit c'o mare bucurie de compatriotii mei d'aci, dar întâmpinând inamici mulți în contra limbei noastre, mai întâi pe Arhiereul local, și după dânsul pe preoții și rudeniile lor, s'a făcut o mare partidă în contra culturii noastre naționale, încât n'am incetat nici o zi, luptându-ne cu ei, în toate modurile împreună cu toți compatriotii mei pe la autoritățile locale, și în cele din urmă am reușit, după mari sacrificii, de am scos pe profesorii greci din școala comunală; tot asemenea turbărari am avut și pentru biserică.

Cunoașteți prea bine, Domnule Ministru cât de trist și mâhnitor lucru a fost și este pentru mine, să trăesc în astfel de valuri înfuriate, și să nu am cele necesare pe toată ziua; dar să mă mai îndatorez la unii și la alții, cu ochii plini de rușine și de lacrimi... Știind marile și multele sacrificii ce a făcut și face Onor. Minister pentru Români din dreapta Danubiu lui, doria din tot sufletul, ca să fiu susținut de aici, și să nu fac și eu greutate Onor. Guvern; dar acesta a fost peste putință, Domnule Ministru, fiindcă aici se află în mari turbărari oamenii în chestia aceasta, din cauza intrigilor Arhierului și a preoților lui, răspândind multe vorbe mincinoase printre oameni, zicând: «*Că cărțile Românești sunt Papistaști, și copiii cari vor învăța carte Românească o să fie ai lui Papa, și după ce vor crește puțin îi va lăua în oaste*», și multe asemenea.

Așa dar, domnule Ministru, întemeiat fiind pe nemărginita D-Voastre bunătate, și pe adevăratul zel ce aveți pentru cultivarea acestei necultivată vie a Românismului, iau libertatea a vă ruga, cu cel mai profund respect, să bine-voiți ca, pe lângă bunătatea ce ați avut de ne-ați trimis șase sute două-zeci de bucăți de cărți didactice, să bine-voiți a ne trimite și câte un rând de cărți bisericești și hârtie pentru școală, a căror listă este alăturată în petiția compatrioților mei. Cu această ocazie vă rog, D-le Ministru, ca, conform înaltei promisiuni ce mi s'a dat de Onor. Domn Ministru de pe atunci, că adecă *mi se va da și mie un salariu, după ce voi deschide o școală în comuna noastră și voi fi recunoscut de compatrioții mei ca profesor român.* Această recunoaștere s'a înaintat Onor. Minister chiar de atunci prin agenția română din Constantinopole, însă din nenocire, după toate cercetările făcute pe la Onor. Minister, aud că acele hârti nu s'au mai găsit. Cu toate acestea văd că compatrioții mei înaintară Domniei-Voastre o a doua petiție prin care solicită dela buna voință a Domniei-Voastre de a'mi veni în ajutor pentru susținerea mea, și cu atât mai mult că *a trecut deja un an de când funcționează gratis și cu cel mai mare zel ca profesor de limba română.*

Despre această împrejurare se poate lua informații mai pe larg dela Onor. D. D. V. A. Urechiă, Macsim, Hagiadi, Goga și alții, cari o cunosc destul de bine. Credeți, Domnule Ministru, că pentru o asemenea binefacere nu voi uita nici odată a bine cuvânta numele Domniei-Voastre cu toți compatrioții mei și mă voi lupta cu credință și cu zel până cea din urmă răsuflare, pentru întinderea și mărirea românismului.

Sunt sigur, Domnule Ministru, că ferbintele și călduroasele mele rugăciuni nu vor fi refuzate, și că nu mă veți lăsa, că să mă rușiniez în fața inimicilor românismului.

Bine voiți a primi și bunele scrisori a cătorva școlari, și vă rog, cu respect, să ne ertați de pentru greșelele ce peți găsi într'ânsele; căci încă nu sănă deprinși bine.

Primiti etc.

(ss) D. Cosmescu.

ANEXA No. 11.

Grebena 1906, Martie 21.

Răspunsul Institutului pensionar I. S. Tomescu la chestionarul trimis de Minister administrației școalelor române din Turcia.

Subsemnatul fost fundător, director, institutor și organizator a mai multor școale române la diferite comune la Părțile Pindului din cauzaua Grebena și cauzaua Elasonei, și actualmente pensionar, conformându-mă cu comunicatul D-niei Voastre cu No. 149 și cu data de 13 Februarie a. c. cu respect vă trimet aci anexate două tablouri hronologice, cari co-prind școalele ce fundasem, întreținusem și funcționând organizasem și anume:

I. — Tabloul hronologic A care coprinde școalele semestruale verale dela anul 1867 până la 1904 Septembrie și când m'au scos la pensie, un interval de 37 veri.

II. — Tabloul hronologic B care coprinde școalele semestriale iernale dela anul 1867—1868 până la 1903—1904 Septembrie și când m'au scos la pensie un interval de 37 ierni.

Din ambele tablouri se vede lămurit că am fundat eu singur fiind școalele din Abella, Damasi și Vlahoianî care funcționează și astăzi.

Am fundat școală la Zarcu și la Grijanu, unde funcționează numai câte un semestru iernal, dar aceste două comune azi se află în teritoriul Greciei și nu se mai întrețină în timpul iernei școalele române într'ânsese; fiindcă români, cari merg acolo spre a ierna nu pot să-și aibă și nici că voesc să ia câte un dascăl român.

Am fundat și școala din Perivole prin elevul meu Gheorghe Perdichi.

Am mai fundat și școala din Samaria prin elevul meu I. D. Hondrosom.

Peste toate comunele unde am fundat școale și unde am funcționat atât în timpul verelor cât și în timpul iernelor sunt în număr de zece și anume: Abella, Damasi, Zarcu, Grijanu, Samaria, Vlahoianî, Turia, Băeasa, Perivoli și orașul Grebena.

Am scos trei autorizații pentru cinci școli și anume :

1. — Autorizația școalei din Băiasa dela Onorabilul Muarif din Ianina la anul 1893 în luna lui Maiu.

2. — Autorizația școalei din Grebena dela Onorabilul Muarif din Bitolia la anul 1897 în luna lui Iulie.

3. — Autorizația școalei din Abella, cuprinzându-se într'ânsa și școalele din Ciariciani și Dămasi, dela Onorabilulu Muarif di Bitolia la anul 1899 în Ianuarie.

La toate comunele unde am fondat școale și pe unde am fost transferat spre a funcționa și organiza școalele am fost singur și numai singur fără ca să am vre-o măngâere, fără ca să am vr'un sprijin, vre-o recompensă, ci numai înghitirea necazurilor și suferințelor în inima mea. (Numai la școala din Grebena am avut colegi și la școala din Abella și Samarina în ani cei din urmă după cum se vede foarte lămurit în ambele tablouri hronologice aci anexate). Si ce e mai mult la școalele ce am funcționat era populate, singur să fac lecțiunile la toate obiectele prescrise în program la toate clasele, ba să predau și limba franceză și greacă pentru înălțarea prestigiului și reputației școalelor împlinind datorile mele foarte conștiincios și dirijând școalele cu prudență, nesocotind batjocurile, sarcasmele, ironiile și poreclele inventate de către inimicii sacrei mele misiuni, transformând necazurile mele în ambițiune, numai să reușesc în sacra misiune, într'adevăr sacră și nobilă, dar și foarte spinoasă și penibilă. Si chiar școalele ce fundasem și funcționând organizasem, acele există și azi și acele catedre se caută azi cu râvnă de către tinerii institutori.

Rugându-vă a primi stima și respectul ce vă păstrează sunt cu afecțiune al D-niei Voastre

Pensionarul T. Șomu Tomeseu.

SCOALE SEMESTRALE VERALE

TABLOU CRONOLOGIC A

de posturile mele și comunele unde am fost numit, am fundat școale
și unde am cutreerat spre a funda școale.

N <small>o</small>	Anii școlari verali	Elevi	Comunele	Numele institutorilor	Notițe istorice și observaț.
1	1867		Abella	Ioan Șomu Tomescu singur	
2	1868		"	" " "	
3	1869		"	" " "	
4	1870		"	" " "	
5	1871		"	" " "	
6	1872		"	" " "	
7	1873		"	" " "	
8	1874		I. S. Tomescu și Gh. Dauti		Numit prin ordin. Minst: (I. No. 6457/1867, Iulie 8; II. No. 2606/1868 Martie 7; III. No. 12748/1868 Noem. 7. In toți anii, căt fui dascăl la Abella, cursurile le țineam la școala comună care e proprietate a comunei.
9	1875		"	" "	
10	1876		"	" "	
11	1877		"	" "	
12	1878	100	"	Ioan Șomu Tomescu singur	De la 1874, în timpul verilor, aveam de coleg în școala com. de la Abella și pe reposatul Gheorghe Dauti, care în timpul iernelor mergescu cu alte familiile din Abella, când la Zarcu, când la Vostidi, când la Lefterehori, Ne-
13	1879		"	" " "	horii și chiar la Tricala împreună cu Gheorghe Perdichi, învățător.
14	1880		"	" " "	
15	1881		I. S. Tomescu și Gh. Dauti		
16	1882		Samarina	I. S. Tomescu, I. Hondro- ceanu și D. Covatti și ca ajutor Mihai Pineta	La școala comună.
17	1883		"	I. S. Tomescu, I. Hondro- som, D. Covatti	Tineam 2 școale: la casa lui Misca și la casa lui Șuli Besi.
18	1884		"	I. S. Tomescu singur	{ La casa lui Costa Naca și la casa lui Staca, mahala S-ta Maria mare.
19	1885		"	" "	{ La casa lui Manacu Arap, mahala S-tul Ilie.
20	1886		"	I. S. Tomescu și ca ajutor Tanasă Papaiani	{ La casa lui Ghianota, apr. de Gudrumiță, m. Sf. Ilie. La școala comun. Sf. Ilie.
21	1887		"	I. S. Tomescu și ca ajutor Tanasă Papaiani	{ La școala comun. Sf. Ilie.
22	1888		"	I. S. Tomescu și Mihai Pi- netă și T. Papaiani	{ La casa lui Pavli, mah. Sf. Maria mică.
23	1889		"	I. S. Tomescu și T. Papaiani	{ La școala com. sf. Tanasi.
24	1890		Turia	I. S. Tomescu, Dem. C. Cicma	
25	1890-1891	70	Turia	I. S. Tomescu, Dem. C. Cicma	La aceste două com., Turia și Băiasa, fiind că locuitorii sunt sta-
26	1891-1892	80	Băiasa	I. S. Tomescu, având ajut. pe Gh. Baca, pe care l'invățam carte rom. fiind că nu știa	bili, cursurile școalelor sunt anuale.
27	1792-1893	65	Samarina	I. S. Tomescu, Gh. Hagibira	
28	1894		Samarina	I. S. Tomescu, Gh. Hagibira	
29	1895		"	I. S. Tomescu, Gh. Hagibira și Arist. Mira	La sc. com. Sf. Maria mare
30	1896	45	Perivoli	I. S. Tomescu, Preot D. Con- stantinescu și Antim Nasi	{ La școala comună.
31	1897	100	Abella	I. S. Tomescu, G. Piaha, A. Nusi și G. Zografu	
32	1898		"	I. S. Tomescu, G. Piaha și Gachi Papa	{ La școala comună.

No.	Anii școlari verale	Elevi	Comunele	Numele institutorilor	Notișe istorice și observaț.
33	1899	140	Abella	I. S. Tomescu, G. Piaha, G. Papa și I. Piaha	
34	1900	115	"	I. S. Tomescu, G. Piaha, N. Șăsamuti și D. Economou	
35	1901	56	"	I. S. Tomescu, G. Piaha, N. Șăsamuti, D. Economu și Arist. Papahagi	
36	1902		"	I. S. Tomescu, G. Piaha, N. Șăsamuti și St. Carajani	La școala comună
37	1903	86	"	I. S. Tomescu, St. Carajani și Leon Călinescu	
38	1904	100	"	I. S. Tomescu, St. Carajani și Iuliu Sdrula	

Observații generale. Fiindcă locuitorii, din unele comune române din caza Grebena, Șangiacul Serfige, Vilaetul Bitolia, locuiesc pe timpul verei în proprietile lor comune adică: dela 1 Maiu și până la finele lui Octombrie, în aceste comune se tin școale verale; de aceia, spre a se vedea deslușit, am alcătuit prezentul *Tablou hronologic* dându-i numire de *școle semestriale verale* în care comune am ținut, am fondat și am organizat școalele.

1. *Școala din Abela.* La 1867 August 16 am sosit la Abela—precum am fost numit prin ordinile Ministeriale: No. 6457/1867 Iulie 8; No. 2606 1868 Martie 7; No. 12748/1868 Noembrie 7—imediat am inceput cursul meu la școala comună predând limba maternă la românașii în prezența fericitului între pomeniți Arhimandrit Averchie unchiul meu, *Cadmul literelor străbune la românii din gloriosul imperiu Otoman*, și în prezența răposatului Apostol Mărgărit. La Abela am fondat prima școală română. Aci la Abela s'a ținut cursurile școalei până la 15 Octombrie, când familiile comunei încep a se scobori la câmpiiile Tesaliei spre a iernă cu turmele lor. Se găsise atunci de cuvîntă, după vorba ce-mi lăsase Arhimandritul Averchie și cu consimțământul celnicizașilor că, în timpul ierniei 1866—1868 să deschid școala iernală pentru invățarea copiilor românilor la Zarca, unde se stabilesc unele familii din Abela. Pentru școala dela Zarca se vede lămurit la *tabloul hronologic B. școle semestriale iernale*.
2. Primăvara 1868 intorcând-mă la Abela am reînceput cursul meu la școală, dar în timpul verei, venind la comuna noastră arhiereul din Grebena anume Ghenadie, mi-a făcut observații ca să nu predau românește în școală, fiindcă i se făcuseră amenintări observații de către Patriarhul prin scrierea sinodală cu data 1868 Mai 8. Dar eu continuam programul meu: dimineața predam lectiuni în limba română, iar după prânz citirea grecească tradusă în românește. Dela 1867 până la 1881, consecutiv 15 veri, am ținut regulat cursuri la școala comună, unde se adunau de la o sută până la o sută patru zeci de elevi. Călaoagele respective le trimeteam locului competențe.
3. Primăvara anului 1879 pentru prima oară am fundat școala română la Samarine prin elevul meu I. D. Hondrosom, pe care'l invățasem carte la școala iernală de la Damași. Prin instrucțiunile ce-l dedusem, precum și cărțile școlare ce i-am dat, el a deschis pentru prima oară școala română la patria sa Samarine, într'o casă de lângă șopot numit Penda din mahalaua Sf. Maria mică. În toamna anului 1879 am trimis la București două din elevii mei din Samarine: pe I. D. Hondrosom și pe D. A. Covatti, recomandându-i la V. Alexandrescu Urechia, care i-a pus la școala normală Carol I din București, spre a se perfecționa, fiindcă aci la noi nu există școală secundară română.
4. La anul 1887 în timpul verii, fiindcă din cauza grelelor circumstanțe a timpului și a tâlhărilor, am absentat de la școala din Abella numai trei mesi, reposatul A. Mărgărit imi ținu subvenția de 15 mesi; adică de la 1 Aprilie 1881 până la

până la 1 Iulie 1881, cu toate că eu ținusem școala ivernălă în toată regula la Damași la 1881—1882. Această școală nu vru să o cunoască reposatul A. Mărgărit, ce mi-a oprit subvenția de 15 mesi.

5. Dela 1 Iulie 1882 răposatul A. Mărgărit m'a trimis ca să organizez școala verălă din Samaria, iar iarna să fundez nouă școală la Vlahoiană. La 2 Iulie 1882 sosind la Samaria, am găsit pe cei două elevi ai mei: I. D. Hondrosom și D. A. Cuvatti, cari, venind de la București, deschiseră două școale române având de ajutor și pe Miha Pinetta; eu am inspectat ambele școale și anume: școala dela casa lui Misea mahala la Sf. Maria mare, în care funcționa I. D. Hondrosom cu Miha Pinetta și școala de la casa lui Șuli Besi mahala la Sf. Ilie, în care funcționa D. A. Covatti. Eu am început cursul meu la școala de la casa lui Misea, unde funcționa I. D. Hondrosom; s'a întâmplat că la 17 Iulie să vie la Samaria Valiul din Ianina, Mustafa Asim Pașa. Noi institutorii am eșit cu elevii din ambele școale spre întâmpinarea Valiului; eu am ținut un discurs convenabil pentru înălțarea prestigiului școalelor române din Samaria, de asemenea elevii cântără multe cântece școlare, lucru de care s'a mulțumit foarte mult Valiul, pronunțând cu mulțumire: *Merci! Merci! Merci!* La 14 Septembrie, făcând examenile publice, cei trei colegi ai mei plecară la București spre ași continua studiile lor; iar eu am rămas singur la școala din Samaria până la 5 Octombrie, apoi m'am pogorât împreună cu familiile la Vlahoiană ca zaua Elasonei, unde am fundat nonă școală nu cu puține necazuri și neinsemnate cheltuieli din sudoarea fetei mele. Tot cu numiții elevi ai mei, cari mergeau la București în luna Iui Septembrie 1882 trimisesem uu dar la Muzeul Național de 20 antichități de argint și de aramă între care și o statuă de bronz înalt de 0,12 reprezentând pe Egipan zeul păstorilor la Romani, jumătate om cu coarne și jumătate tap. Fiii acestui zeu se numeau de către Romani Fauni. Antichitățile le incredințără numiții elevi ai mei D-lui Gr. Tocilescu, care atunci era Director al Ministerului Instrucțiunei Publice.
6. La 1887 August 3 ziua luni ora 8 post m. am fost crunt bătut pe cap de către grecomanul preot Papaiani Rahavella la Samaria chiar în școala comunală dela biserică Sfântul Ilie. Papaiani Rahavelea pentru îsbândea sa că a reușit a bate cumplit pe un dascăl român, a fost tare recompensat și remunerat de către mitropolitul din Grebena anume Chiril. Am avut procese și judecăți alergări din cauza aceasta, atât la Grebena cât și la Selfege.
7. La școalele din comuna Turia și Băeasa se țin școale anuale fiindcă locitorii acestor două comune sunt stabili nu se strămătu din comunele lor ca în celealte comune. La anul școlar 1890—1891 numindu-mă director al școalei din Turia și văzând că frecuentlyă ca 20 de fete rugasem pe inspectorul A. Mărgărit, ca să numească o institutoare, care în rândul sau la anul școlar 1891—1892 a numit de institutoare pe D-șoara Tana născută Civica.
8. Dela școala din Turia unde am funcționat doi ani consecutivi 1890—1891 și 1891—1892 am fost transferat la școala din Băeasa spre a o organize. Aci am funcționat un an întreg, 1892—1893. La 1893 Maiu întâiu, am fost chiamat de Onor. Muarif-comision din Iauina ca să scot autorizația școalei române din Băeasa. M'am dus la Ianina și în timp de opt zile am scos autorizația școalei, punând îscălitura mea în registrul Muarifului, care a legalizat și căte un exemplar din cărțile didactice ce întrebuițință la școală. Atât autorizația școalei din Băeasa, cât și cărțile didactice relativ legalizate le ținu la gimnaziu român din Ianina directorul respectiv de atunci Dem. Lăzărescu Lecanta.
9. La anul 1893 Septembrie I când încep cursurile școalelor, prin ordinul răposatului A. Mărgărit am fost a doua oară la Samaria, unde am înlocuit pe institutorul Simu Berberi, cari plecase la Constantinopol spre a continuă studiile sale. Mergând la Samaria la 2 Septembrie 1893 după o săptămână primarul din Samaria îmi prezintă citătie dela Tribunalul din Grebena, părăt fiind de către inversionații grecmani, că oare eu împreună cu colegul meu de atunci D-l Hagiibira am frânt lacătul dela școala comunală S-ta Maria mare. În a 12 Septembrie acel an am fost judecăți și condamnați a plăti cheltuielile procesului: jumătate de cheltueală eu și jumătate colegul meu G. Hagiibira. La școala din Samaria am funcționat încă două veri 1894 și 1895.
10. În primăvara anului 1896 am fost transferat la școala din Perivoli pentru interesul instrucțiunei publice. Școala din Perivoli a fondat-o elevul meu Gheorghe Perdichi la anul 1871.
11. În primăvara anului 1897 tot pentru interesul instrucțiunei publice am fost permuat la școala din comuna Abela în care am funcționat a doua oară încă opt veri dela 1897 și până la 1904 Septembrie 30 când în necunoștință mea m'au

scos la pensie. În intervalul acesta când fui director al școalei din Abela a două oară am scos autorizația școalei din Abela dela Onor. Muarif din Bitolia la anul 1899, în acea autorizație se coprind și școalele noastre de Ciariciani și dela Damasi. Autorizația școalei din Abela căt și cea a școalei din Grebena le dedesem fostului revizor I. D. Hondrosom la 1902 în luna lui Noembrie. La 1899 în luna lui August am fost denunțat la tribunalul din Grebena de către Mitropolitul din Grebena anume Doroteu, și am fost supus la interogatoriu. De asemenea la 16 Iulie 1900, am fost citat la tribunalul din Grebena și supus la interogatoriu pentru școală din Abela, apoi judecat de două ori la Grebena la 12 August și la 25 August cu încă 17 persoane, apoi noi tăcând apel la curtea apelativă din Selfege, ne-am dus de două ori la Selfege la 1 Noembrie și la 27 Noembrie; de la curte din Selfege am scăpat din închisoare, dar supus a plăti amendă și cheltuiala proceselor.

12. Nota. În prezentul tablou hronologic de școalele semestriale verale în rubrica *Elevii* nu figurează în toți anii numărul elevilor la școalele respective din comună relativă; cauza este că n'am la indemână cataloagele relative.

Rezumatul tabloului hronologic A de școalele semestriale verale.

I) La școala dela Abela ce o fondasem am funcționat :

{ I-a dată Dela 1867 până la 1881 adică 15 semestre verale consecutive.	
II-a oară Dela 1897 " " 1904 " 8 " " "	

II) La școala din Samarina ce o fondasem prin elevul meu I. D. Hondrosom am funcționat :

{ I-a dată Dela 1882 până la 1890 adică 8 semestre verale consecutive.	
II-a oară Dela 1894 și la 1895 " 2 " " "	

III) La școala din Turia am funcționat :

Doi ani școlari întregi 1890—1891 și 1891—1892 fiindcă locuitorii acestei comune sunt stabili.

IV) La școala din Băeasa am funcționat :

Un an școlar întreg 1892—1893 fiindcă locuitorii acestei comune sunt stabili.

V) La școala din Perivoli ce o fondasem prin elevul meu Gheorghe Perdichi am funcționat :

Un semestrul verbal din anul 1896.

Peste tot 37 semestre școlare verale am funcționat după cum se vede în sus numitele comune.

Grebena, 1906 Martie 21.

Pensionarul I. Șomu Tomescu.

SCOALE SEMESTRUALE IVERNALE

TABLOU CRONOLOGIC B

de posturile mele și comunele uude am fost numit și am fundat școale
și uude am cutreerat spre a organiza școalele.

Nº	Anii școlari ivernali	Elevii	Comunile	Numele Institutelor	Notițe istorice și observații
1	1867—1868		Zarcu	Ion Șomu Tomescu singur	Despre școală iernală dela Zarcu. Fiindcă locuitorii din comună Abella nu pot iernă în propria lor comună, sunt siliți că dela 15—25 Octombrie a se coboră cu familiile în câmpii Teșaliei, împreună cu turmele lor spre a iernă în satele: Zarcu, Damasi, Damasuli, Lefteroheri, Grijana, Vostidi, Nehori, etc. cari sunt sate grecești. După dorința Arhimandritului Averkie eu m'am dus la Zarcu împreună cu unele familii din Abella. La Zarcu închiriasem un local și începui a adună pe elevii mei ce li avusesem și la școală veră din Abella. Dar nu trecură doi mesi și am fost amar persecutat de către Arhieoreul dela Zarcu (eparchia Gardichion) anume Ieroteu, părăsit fiind la autoritatea din Tricala ca răsvătător și condus la Tricala și încarcerat cinci zile, suferind amare necazuri. După mai multe cercetări și interogații, luminându-se autoritățile imperiale de inocența misiunei mele, am fost eliberat sub garanție. Comuna Zarcu fiindcă atunci era moșie a marelui Vizir de atunci Ali Paşa, noi am făcut o petiție către el prin care ceream ca să ne dea și nouă dreptul de a avea școală în moșia sa; fiindcă cneicazii închiriau multe din măndriile moșiei sale și plăteau mulți bani. Acele s-au petrecut cu școală iernală dela Zarcu în iarna 1867—1868.
2	1868—1869		Damasi	" " "	
3	1869—1870		"	" " "	
4	1870—1871		"	" " "	
5	1871—1872		"	" " "	
6	1872—1873		"	" " "	
7	1873—1874		"	" " "	
8	1874—1875		Grijanu	" " "	
9	1875—1876		Damasi	" " "	
10	1876—1877		"	" " "	
11	1877—1878		"	" " "	
12	1878—1879		"	" " "	
13	1879—1880		"	" " "	Despre școală iernală dela Damasi.
14	1880—1881		"	" " "	In iarna anului 1868—1869, m'am dus cu familiile din Abella care iernează la Damasi. Aci am început a adună elevi într'o casă ce o închiriasem, Arhieoreul din Elasona anume Chiril prin epitropul său dela Damasi, Papa Eustatiu, vră că să aducă obstacole la școală, dar nu putu, fiindcă comuna Damasi este moșie al Galip-efendi și al Resit-efendi, cari protejează pe români și școala. La Damasi am funcționat șease ierni neintrerupt.
15	1881—1882		"	" " "	
16	1882—1883		Vlahoianî	" " "	
17	1883—1884		"	" " "	

No.	Anii școlari ivernali	Elevii	Comunele	Numele Institutelor	Notițe istorice și observații
18	1884—1885	—	Vlahoianî	Ion Șomu Tomescu singur	Despre școala iernala dela Grijanu. In iarna anului 1874—1875, după ordinul Arhimandritului Averchie, care dorează ca să vio și el la monastirea dela Grijanu spre a iernă acolo, m'am dus și eu la Grijanu și am deschis școala. Dar Arhimandritul Averchie n'a venit în acel an, ci a venit în toamna anului 1875, iar la 1876 Februarie 18, subit a incepat din viață chiar la monastirea ce aparține de satul Grijanu, cu hramul S-tul Demetru. Subita moarte a lui ne pune în suspecție.
19	1885—1886	—	"	" " "	
20	1886—1887	—	"	" " "	
21	1887—1888	—	"	" " "	A doua oară la școala iernala dela Damasi.
22	1888—1889	—	"	" " "	La toamna anului 1875 venise Arhimandritul Averchie la Grijanu și m'a cerut ca să merg la școala dela Grijanu, dar după dorința celnicazilor Abelliani m'am dus la Damasi. Aci consecutiv funcționai încă seapte semestre iernale. In zilice de Crăciun venise Averchie Arhimandrit la Damasi și vizită școala, vizită și mai multe comune pe unde ieernează români.
23	1889—1890	—	"	" " "	Despre școala iernala dela Vlahoianî. In iarna anului 1882—1883 din Samaria împreună cu familiile m'am pogorât la Vlahoianî, unde am fundat nouă școala, nu cu puține necazuri morale și materiale.

No.	Anii școlari ivernali	Elevii	Comunele	Numele Institutelor	NOTITE ISTORICE și OBSERVAȚIUNI
24	1890—1891	70	Turia	Ioan Șomu Tomescu și Dem. C. Cicma	Aceste două comune Turia și Băiasa fiindcă sunt stabile, școalele sunt anuale, adică în tot anul școlar se țin cursurile neintrerupt.
25	1891—1892	80	"	" " " " " "	
26	1892—1893	—	Băeasa	(Ioan Șomu Tomescu având ca ajutor pe Gheorghe Bacă pe care îl învățam carte românească fiindcă nu știa.	
27	1893—1894	78	Grebena oraș	{ I. S. Tomescu, Z. Papatanasi, Arist. Mila, Preot D. Constantinescu și Tachi Perdichi.	
28	1894—1895	52	"	{ I. S. Tomescu, Z. Papatanasi, A. Mila, Preot D. Constantinescu, G. Baca și Cazanfer-efendi.	
29	1895—1896	52	"	{ I. S. Tomescu, Z. Papatanasi, Ioan Zisi, Preot D. Constantinescu și Cazanfer-efendi.	Medicul Z. Papatanasi și I. Zisu au funcționat până la 18 Februarie 1896 apoi se retraseră.
30	1896—1897	66	"	{ I. S. Tomescu, Preot D. Constantinescu, N. Cicma, Sterie Perdichi și Cazanfer-efendi.	
31	1897—1898	67	"	{ I. S. Tomescu, Preot D. Constantinescu, N. Cicma, Sterie Perdichi și Cazanfer-efendi.	
32	1898—1899	44	"	{ I. S. Tomescu, Preot D. Constantinescu, St. Perdichi, Tachi Perdichi și Cazanfer-efendi.	
33	1899—1900	64	"	{ I. S. Tomescu, Z. Papatanasi, Preot D. C-tincsu, St. Perdichi, St. Carajani, I. Papahagi și Cazanfer-efeni.	
34	1900—1901	51	"	{ I. S. Tomescu, T. Papatanasi, Preot D. C-tincsu, St. Perdichi, St. Carajani, I. Papahagi și Cazanfer-efendi.	
35	1901—1902	45	"	{ I. S. Tomescu, St. Perdichi, St. Carajani și Cazanfer-efendi.	
36	1902—1903	54	"	{ I. S. Tomescu, St. Perdichi, St. Carajani și Cazanfer-efendi.	
37	1903—1904	58	"	{ I. S. Tomescu, St. Perdichi, St. Carajani, Preot D. Constantinescu și Cazanfer-efendi.	

OBSERVAȚIUNI GENERALE

Fiindcă locuitorii din comunele române din cazana Grebena și anume: Abella, Perivoli, Smixi și Samarina, nu pot ierna în propriile lor comune, sunt nevoiți să coboră pe timpul toamnei în câmpile Tesaliei spre a ierna, unde se stabilesc la satele ce sunt moșii beilor dela cari închiriază mândrile pentru pășunea vitelor lor. De aici se simtă necesitatea ca să se fundeze școale iernale pentru instruirea copiilor Românilor și de aceea institutorii sunt siliți să purta locuința cu familiile Românilor. Spre mai bună lămurire am alcătuit prezentul *Tablou hronologic* dându-i numire de *Școale semestriale iernale* în care comune am fundat, am ținut și am organizat școale.

1. La 1897–1898 am fundat școala iernală la Zarcu, unde am funcționat numai doi mesi, apoi am fost amar persecutat de catre arhieșul grec (în titulat Gardichon) anume Ierstos (Despre aceasta persecuția se vede foarte lămurit în raportul meu publicat de Melidon în istoria sa intitulată *Popor*, tipărită în București la 1870).

2. La 1868–1869 am fundat școala iernală la Damasi. Aci am funcționat năintrerupt prima dată sease semestre iernale dela 1868–1866 până la 1873–1874. A doua oară am funcționat năintrerupt la Damasi încă șapte semestre iernale dela 1875–1876 până la 1881–1882.

3. La iarna 1874 – 1875 un semestru iernal la Grijanu, unde fundai nouă școală după ordinul arhimandritului Averchie. Dar atât comuna Zarcu cât și comuna Grijanu, aici se află la teritoriul Greciei și nu se mai întrețin școale iernale într'ânsese. Dela școala de Grijan a eşit elev foarte bun D-l A. Covati.

4. In iarna anului 1882–1883 la Vlahoianî am fundat nouă școală iernală, în care am funcționat năintrerupt opt semestre iernale dela 1882–1883 până la 1889–1890.

5. La 1890, toamna fui transferat la școala communală din Turia, comună stabilă, spre a organiza școala. Aci am funcționat doi ani școlari întregi 1890–1891 și 1891–1892. Școala din Turia este fundată de Dem. Cicma.

6. La 1892 la sfârșitul lui August am fost transferat la școala din Băeasa, comună stabilă, spre a organiza școala. Aci am funcționat numai un an școlar 1892–1893. Acestei școale am scos autorizația dela onor. Muarif din Ianina la 1893 în luna Mai. Școala din Băeasa este fundată de Dem. Șumla.

7. La anul 1893 -1894 am fost transferat la școala Samarina-Grebena în locul lui Simu Berberi. Aci la Grebena am funcționat năintrerupt un-spre-zece semestre iernale. Si la 1897, în calitatea mea de director al școalei, am scos autorizația școalei mixte din Grebena dela onorabilul Muarif din Bitolia, unde am fost oficial chemat de la autoritatea locală prin ordinul validului, ca să merg la Bitolia spre a pună încălitura mea la registrul Muarifului.

8. NOTA. — În prezentul tablou hronologic de școalele semestriale iernale în rubrica *Elevii* nu figurează, în toți anii, numărul elevilor la școalele respective din comuna relativă, cauză este că nu am în mâna cataloagele relative. Când voiu avea arhiva mea în demână, voiu da deslușirile cuvenite asupra mai multor chestiuni interesante de istoricul școalelor unde funcționasem.

Rezumatul tabloului hronologic B de școalele semestriale iernale.

I.	Am fundat școala iernală dela Zarcu unde am funcționat	1 semestru iver.
II.	" " dela Damasi unde am funcț. în 2 rând. 13 semestre "	"
III.	" " Grijan unde am funcționat numai 1 semestru "	"
IV.	" " de Vlahoianî unde am funcționat	8 semestre "
V.	La școala din Turia am funcționat	2 ani întregi șc.
VI.	" " Băeasa am funcționat	1 an întreg școl.
VII.	" " Grebena am funcționat	11 semestre iver.

37

Peste tot 37 semestre școlare iernale am funcționat după cum se vede în sus-numitele comune.

Grebena, 1906, Martie 21.

Pensionarul I. Șomu Tomescu

ANEXA No. 12.

*Gopești 1870 Maiu 5.
(Scrisoare către Părintele Arh. Averchie).*

Cosmescu arată progresul școalei și cere intervenire pentru subvenție.

Venerabile Părinte,

Stimabilă epistolă ce mi-ați trimis, o am primit și m'am bucurat foarte mult, că vă aflați bine de sănătate. Învățați că și noi ne aflăm sănătoși și cu ajutorul lui D-zeu și binecuvântarea Sântei voastre, decând am primit epistola Sântei voastre am biruit pe toți dușmanii, am pus primar de partida românească, epitrop asemenea. Acum dar școala și biserică este sub comanda noastră, preoții s-au speriat mult să nu-i scoatem pe ei și să punem vreunul din nou, că sunt unii școlari cari învață al mine românește, 104 școlari am, și vin și alții dar nu mai primesc, că nu am nici un abecedar și de alante nu prea. De aceia, Venerabile Părinte, vă rog să stăruți la Onor. Ministru, să'mi trimeată cărțile necesare, atât didactice cât și bisericesti, ca să nu mai poată să scoată capul partida grecească, că d'abia am scăpat de profesorii greci, ca de niște lepră. Vorbiți tot de odată și de cele necesare, căci nu am cu ce trăi cel puțin, căci: aici nu pot să le caut, nici un ban n'am, că cu acest leac am vindecat râia cea grecească, care era peste Români noștri. Din școlarii cei mai mari, 19 au făcut câte o caligrafie, pe cari vi le trimitem să le vedeați și să le duceți la Onor. Minister și să vorbiți Sânția Voastră pentru mine cele ce trebuesc și cunoașteți, căci n'am avut nici un minut timp, ca să scriu eu, căci chiragiul pleca. Pentru sacrificiile ce ați făcut și veți face pentru mine, nu voi uita nici odată a ruga pe D-zeu pentru sănătatea Sântiei Voastre, și voi fi sincer recunosător.

Vă sărut mâna cu respect, asemenea și școlarii mei.

Al Sântiei Voastre prea supus și recunosător serv.

(ss) Demetru Cosmescu.

ANEXA No. 13.

Istoricul școalelor a trei comune din Megleni, de scriitorul macedonean C. Noe.

Ținutul Meglenia este unul din eele mai însemnate centre românești din Macedonia și ține din punct de vedere administrativ de vilaetul Salonic.

Este locuit de o masă compactă de Români, cari azi se știe că formează un grup bine deosebit de restul fraților din stânga Dunării, nu numai prin limbajul lor care prezintă însemnate deosebiri lexice și fonetice dar și prin port și ocupație. Acești Români locuiesc în următoarele 7 sate mari: Huma, Lugunța, Oșan, Lumnița, Birislav, Cupa și Cernareca. Pe lângă acestea se mai poate adăuga și comuna Nânta, ai cărei locuitori rămași români până azi au îmbrățișat islamismul și comuna Lizezi, locuită de Români din grupul dela Pind, cari au venit de curând în aceste părți.

In cele ce urmează vom vedea pe scurt istoricul școalelor din comunele Huma, Lumnița și Cupa. Mai întâi de toate însă câteva cuvinte asupra împrejurărilor care au făcut din ținutul Meglenia un teren special pentru acțiunea nationalistă sunt necesare, pentru a ne putea da seama de modul cum diferite cauze neînsemnate în aparență au avut efecte hotărâtoare fie în bine fie în rău. La venirea propagandei noastre cultură intelectuală era asupra ei cât se poate de linștită în comunele Meglenite. Dascăli greci erau numiți dintre locuitorii din comună, care știau scrisul și cititul grecesc. Materiile de învățământ erau reduse la deschiderea cărților bisericești. Cunoșcătorii și vorbitorii limbii grecești se numărau pe degete. Din cauza aceasta elenofilismul aşa cum există la alți Aromâni, n'a existat nici odată în Meglenia. Ocupația de căpetenie a Românilor Megleniți fiind agricultura, ca și ori ce populație sedentară, ei n'au avut ocazie de a se pune în contact cu lumea streină, de a se deștepta, ca să zicem aşa, și de aceia fondul lor de cunoștințe, de credințe și de sentimente până la venirea chestiunii noastre a rămas foarte primitiv. De aici marea lor religiozitate, respect față de învățător și dorința de a se instrui.

Megleniții trăind în stare de iobagie pe moșiile proprietarilor turci au dus în totdeauna un trai foarte rău. Si acest fapt a avut urmări destul de importante. Continuu persecuții de beii turci cu tot personalul lor turcesc de pe moșii, continuu simțind nevoia de a fi uniți pentru a se apăra între ei; a crescut foarte mult între locuitori sentimentul de solidaritate și de frăție. Alături de acest rezultat bun, raporturile lor cu proprietarii și cu autoritățile turcești, au mai dat naștere la un alt rezultat cât se poate de vătămare. S'a întâmplat ca unii dintre lo-

cuitarii mai lipsiți de conștiință, să calce peste această frăție și să dea mâna cu proprietarii turci. Dintre acești indivizi s'a format în sate o categorie de oameni desprețuitori și imorali cari lipsiți de scrupule și protejați fie de proprietarii turci fie de diferite organe administrative, cărora li se făceau coadă de topor, de multe ori au căzut nenorociri consătenilor lor. Mitropolitii greci, cari nici odată nu s'au îngrijit să-și asigure iubirea și respectul credinciosilor lor prin cultivarea sentimentelor religioase, au făcut totul ca să-și atragă pe acești locuitori și din aceștia se compunea clientela lor de azi, de altfel foarte redusă la număr.

In general în stare materială putem zice că meglenitii se găseau pe atunci mai bine. Necunoscând de cât un singur dușman — proprietarul și arendașul turc—toate silințele lor erau ca să scape cât mai ușor de persecuțiile și pretențiile lui.

Intru cât privește sentimentul de solidaritate națională la Megleniți, ca și la ceilalți români Macedoneni, dispăruse spre a nu rămâne în locu-i decât cel de creștin. Noțiunea naționalității eră întunecată. Bazați pe această religiozitate și pe ignoranța locuitorilor, Grecii nu au luat aci măsuri de cu vreme pentru a împiedecă o eventuală redeșteptare națională. Numai târziu când curentul stârnit în celelalte părți ale Macedoniei a început să amenințe și aci au hotărât și ei să subvenționeze pe dascălii din comune. Dintre comunele meglenite numai locuitorii din Huma n'au primit să le subvenționeze școala și au rămas aşa până la venirea primului institutor român. După aceste observații trecem la istorisirea deschiderii școalelor.

Comuna Huma.

Prima școală română s'a deschis în comuna Huma, din inițiativă particulară a D-lui G. Gaga, azi învățător în comuna Calinii, vilaetul Scopia, fără concursul și subvențunea acțiunei noastre.

Am spus mai sus că în Meglenia înainte de apariția școalei române, învățătorii se alegeau dintre locuitorii satelor. Printre românii Megleniți cari profesau dascălitul, când găseau condiționi avantagioase, unul dintre cei mai preferiți era și D-l Gușu Gaga din Oșan.

Om de o inteligență deosebită, acest dascăl deși nu trecuse limitele ținutului și nu avusesese ocazie să facă studii sistematice, reușise totuși să-și formeze o cultură destul de superioară față de populația în care trăise. Pe lângă limbile greacă, bulgară și turcă, el cunoștea bine muzica bisericescă împreună cu toată orânduiala serviciului divin și ajunsese prin aceasta un fel de dascăl model, care putea satisface toate nevoile sătenilor.

Pe lângă aceste cunoștințe D-l Gaga mai avea și alte calități, care au făcut din el unul din cei mai mari propaganșisti ai cauzei noastre.

Avea un talent extraordinar de a se insinua în popor și de a-și atrage admirarea și dragostea lui.

D-l Gaga pe atunci trăia din meseria de dascăl. Invățătorii greci devenind plătiți de mitropolie dascălui începură să fie numiți nu după preferința sătenilor ci după placul oamenilor mitropolitului.

Din această cauză s'a întâmplat ca într'un an de zile D-l Gaga să nu poată găsi loc pentru a se angaja ca dascăl și de aceea a plecat la Sfântul Munte.

Acolo a făcut cunoștința călugărilor dela schitul românesc, a învățat limba românească literară și și-a dat seamă de naționalitatea sa. Din Sfântul Munte s'a întors după un an de zile cu gândul ca să înceapă să învețe pe români din Megleni în limba lor.

Revenind în Meglenia s'a tocmit ca invățător la români din Huma, cari după cum am spus refuzaseră subvenția acordată de mitropolit pentru dascălul lor.

Neatârnând de mitropolit D-l Gaga a introdus în școala din Huma limba română, fără ca această inovație să fie simțită de săteni. Timp de un an de zile a predat după câteva cărți bisericești aduse din Sfântu Munte, care-i serveau de cărți de citire, apoi începând să străbată și în Megleni vestea despre școalele românești dela Bitolia a plecat acolo ca să se perfecționeze în limba română și să capete și cunoștințe mai sistematice.

După un an de zile de studii la liceul din Bitolia în anul 1893, D-l Goga a revenit în comuna Huma, de astă-dată subvenționat de către Inspectoratul școalelor române.

Mai greu a fost când D-l Gaga a revenit în comună a doua oară după reîntoarcerea sa dela Bitolia. Acuma lumea începuse să-și dea seamă că învățătura românească e ceva nou și începură să se uite mai cu neîncredere.

De altă parte mitropolitul grec în trecerea sa prin sate dase instrucțiunile cuvenite pe la toți credincioșii și pe la toți oamenii săi de încredere ca să se ferească de orice propagandă nouă.

Din fericire D-nul Gaga era unul din acei puțini dascăli născuți pentru apostolat și a căror bună-voință, pricepere și muncă înmlădie orice răutăți și orice încăpățânare.

Bucurându-se de o mare autoritate, cunoscând bine misterul populației, unde se duceă să predice el a știut să măgulească amorurile proprii și să satisfacă toate ambițiile. Însu-și aceea care începuseră să vorbească în contra lui a fost dezarmați prin modul prietenesc și cordial cu care se purta față de ei, prin continuele vizite ce le făcea și prin stima ce le dădea.

Odată intrat în școală D-nul Gaga începu paralel cu activitatea din

ațără, una școlară care în mai puțin de doi ani a trebuit să transforme cu totul starea intelectuală a populației.

Văzând un popor, în sufletul căruia vechea școală grecească încă nu așternuse un strat de sentimente streine care să facă dificultăți primirei instrucțiunii naționale, d-l Gaga hotărî să atace toată comuna dintr-o dată cu noua învățatură.

Și aceasta pe cale școlară și pe cale religioasă.

Pe când ziua toată muncia cu copiii, își întrebuița noptile și sărbătorile cu locuitorii satului care la apelul lui dădeau năvală în fiecare seară la școală spre a învăța carte.

În același timp traducea din cărțile bisericești grecești cântări în limba română, scria predici, povești din viața sfintilor, transforma cu alte cuvinte și biserică.

A fost o activitate ne mai văzută care n'a fost răsplătită decât prin succesul ei complect.

În doi ani de zile aproape toți locuitorii din Huma, copiii ca și părinții lor învățaseră scrisul și cititul românesc și biserică răsună de cânticele românești. Limba greacă a fost completamente gonită din drăverurile și din viața locuitorilor.

Bazele puse au fost aşa de solide în cât comuna aceasta a rămas neatinsă de furia grecească cu toate încercările făcute de ei.

Nu numărăm din acest sat, până azi, nici un grecoman.

Văzând un popor în sufletul căruia vechea școală grecească încă nu așternuse un strat de cunoștințe și de sentimente strâns, care să resiste primirii instrucțiunii naționale, d-l Gaga se gândi să aștearnă în acest teren gol și setos de cultură numai decât ideile și cultura naționalistă pentru a preveni o reacțiune din partea grecilor.

El hotărâ să adape la izvoarele învățăturei naționale pe toți locuitorii, pe copii, ca și pe bărbați. De aceia și începu activitatea pe cele două căi: școlară și bisericească.

Activitatea bisericească era nu se poate mai bine venită într-o comună locuită de oameni religioși până la bigotism și care vedea în orice schimbare un fel de erzie.

Prin predicele sale, prin povestirile din viața sfintilor, prin cântările traduse în dialect, d-l Gaga reușî să prezinte noua cultură ca o întăritore a religiunii creștine.

În școală pe când ziua muncia de dimineață până seara împreună cu copiii, își întrebuița serile și zilele de sărbători pentru adulți, pentru părinții copiilor care veneau cu grămadă la școală ca să învețe.

A fost o activitate ne mai văzută care n'a fost răsplătită decât prin succesul ei desăvârșit. În doi ani de zile toți locuitorii comunei Huma, bărbații ca și copiii învățaseră cel puțin scrisul și cititul românesc.

Huma este poate singura comună din Macedonia, unde rămășiile

limbii grecești au fost cu desăvârșire izgonite din viața sătenilor. În toate daraverurile, în toate socotelile lor particulare și chiar în raporturile lor cu ceilalți români din Megleni, locuitorii ei nu întrebuiuștează decât limba română.

În două rânduri mitropolitul grec a excomunicat pe institutor și pe aceia care-l vor sta în relații cu el.

Cuceriti de dascălul lor însă ei au făcut oreche surdă la toate amenințările lui.

Până astăzi nu numărăm nici un singur grecoman din această comună.

După d-l Gaga a venit ca institutor d-l Riza Peana a cărui activitate n'a fost de natură a consolida opera d-lui Gaga.

Din fericire după el a venit d-l Gligore Talle actualmente primar român la Bitolia, care a lăsat frumoase impresii și căruia i se datorește obținerea autorizației școalelor.

Astăzi e condusă de institutorul Tașcu Papatănase absolvent al liceului din Bitolia.

Românismul în această comună e aşa de înrădăcinat în cât grecii cu tot aurul promis n'au putut atrage pe nici un locuitor în partea lor până astăzi.

Ne găsind om din sat care să se preteze la odioasele lor cabale prin care reușesc să se scape de români aruncându-i în pușcărie, locuitorii satului Huma n'au suferit de închisori.

Totuși n'au scăpat neatinși de sălbăticia grecilor.

Desperând de ai mai întoarce la românism prin amenințări, grecii au hotărât să le dea un exemplu ne mai pomenit de strănic, în urma căruia, credeau ei că au să se abată pentru totdeauna de pe calea naționalismului.

Cu acest scop au pus la cale groaznicul masacru al celor 12 români —între care șase copii de școală—care s'a întâmplat astă vară.

Ca și blestemele mitropolitilor, însă această odioasă crimă a rămas fără nici un rezultat pentru scopurile lor.

Ba putem zice că ea a săpat și mai adânc prăpastia dintre popor și reprezentanții idealurilor eline, adăogând la ura minciunii, ura asupra criminalului răsponsabil de sângele fraților și fiilor lor.

Comuna Liumnița

Liumnița este comuna cea mai mare din toate satele românești din Megleni. Numără peste 340 de case.

Pentru prima dată școala românească a fost deschisă de către D-l Mihail Nica originar din Perlepc. Cam în același timp când D-l Gaga

deschideă din proprie inițiativă școala din Huma, D-l Nica era trimis în Megleni și anume în Liumnița, din inițiativa Inspectorului de atunci, Apostol Mărgărit.

Condițiile în care a fost chemat să lucreze D-l Nica au fost mai nefavorabile decât acele ale D-lui Gaga.

Dascălul grec care se află pe atunci desă dintre locitorii comunei învățase liceul grec din Salonic și putea să-și dea seamă ce pericol aduce pentru idealurile grecești mișcarea românească.

Așă fiind el a făcut tot ce-i stătează în putință pentru a pune dificultăți D-lui Nica.

Școala română a fost în casă particulară închiriată. La început profitând de ignoranța sătenilor, învățătorul român a răușit a strâng un număr buniciel de elevi, dar mai pe urmă când mitropolitul și institutorul grec au început să pue intrigă, partidul român a scăzut mult.

In această comună ca și în multe altele din Megleni erau câteva familii care reușiseră să-și câștige o mare autoritate și o mare înrăurire asupra sătenilor.

Ajunsă în poziția lor prin lipsa de scrupul aceste familii întrebuințau tot felul de mijloace pentru a-și menține vaza și nu se puteau căsătiga sau cel puțin neutraliza în ce privește școala română decât prin bani.

Când primul institutor român a venit în comună acești locitorii câștigați de descălul grec, au început să facă tot felul de neajunsuri atât lui, cât și acelora care se declarau de partizani ai lui.

In loc de a încerca să și-i atragă în partea sa pe cale de înțelegere învățătorul român a făcut greșeala de a se dă împotriva lor.

Atunci au început să se însceneze în contra lui tot felul de intrigă și după un an de sedere în care i s-au făcut continue neajunsuri. D-l Nica a fost nevoit să plece.

După el s-au prezentat mulți institutori care însă n'au putut rămâne în comună, decât câteva săptămâni.

Institutorul Cianta a plecat maltratat de către grecmani, iar D-l Sufleri care a venit după el, puțin a lipsit ca să nu fie sugrumat.

In anul 1898 se începe adevarata fază de stabilitate a școalei cu venirea D-lui Gona Meghea român din comună care se întorsese dela Bitolia unde învățase românește un an de zile.

Domnul Gona Meghea a stat ca învățător la început cu D-l Nicolae Marcu, actual institutor la Cerna-Reca, și mai pe urmă singur timp de 4 ani de zile.

Numărul Românilor rămânea constatat între 10—15 de familii care sufereau tot felul de șicane din partea grecomanilor.

Școala era în casa proprietate a D-lui Gona Meia și numai în chipul acesta a putut rămâne deschisă.

După patru ani de continue sacrificii însă D-l Gona Meghea a

reuşit să-şi facă drum şi să rnpă din rândurile grecomanilor încă căti-va partizani.

Din nenorocire acest succes a fost scump plătit de către neobositul patriot.

Tocmai pe atunci în Macedonia începuse să se descopere faptele și pregătirile comitetului Bulgar macedonean.

Ținutul Meglenia înconjurat de sate bulgărești n'a rămas neinfestat de bande revoluționare.

Apariția bandelor bulgare a fost pentru grecmani punctul de plecare pentru a pune în practică cel mai infernal sistem de intrigi.

Cea d'întâi victimă a acestui sistem a fost D-l Gona împreună cu partizanii săi în număr de patru-zeci, cari acuzați cu toții că întrețin relații cu comitetele bulgare au fost arestați și închiși în închisoarea-fortăreață Edi cule din Salonic.

După o preventivă de mai multe luni o mare parte din acești români au fost achitați, rămânând condamnați numai D-nii Gona Meghea și Tance Crâste la câte 10 ani recluziune și D-nii G. Duma și Stoia Roată la câte 3 ani.

Cu chipul acesta mișcarea românească a fost pentru cât-va timp distrusă. În schimb însă institutorul grec împreună cu grecomanii care au înjghebat această odioasă mașinațiune au devenit foarte urâți de către locuitori care erau creștini înainte de toate.

Aceasta era situația, când în anul 1902/903 a venit ca institutor în comună D-l Constantin Noe absolvent al liceului român din Bitolia.

Autoritățile turcești, a căror bănuială se deșteptase în urma intrigilor grecomânești trimiseseră în comună un detașament de armată care oeupase școala comunală, până atunci grecească.

Institutorul grec așteptând ca armata să evacueze localul încă nu deschisese școala.

Această stare de lucruri a contribuit în mare parte ca învățătorul român în scurt timp să strângă în școală peste 100 de elevi.

Profitând de cunoștințele elevilor care veniseră dela școala greacă, în urma unei activități infatigabile Tânărul dascăl în nu mai puțin de doă luni de zile a răușit să învețe pe cea mai mare parte dintre elevi scrisul și cetiul românesc, minune pe care dascălii greci nu o puteau face nici în doi ani de zile.

O serie de serbări școlare inaugurate pentru prima dată de acest dascăl nu numai că a dovedit sătenilor progresele ce copiii lor fac cu școala română, dar prin dialoagele, prin scenele teatrale jucate de elevi, prin recitările și citirile copiilor, au contribuit aproape definitiv la alungarea ultimelor sentimente greco-filo din sufletele lor.

De altă parte copiii își și princedeau din ce în ce dorința de carte

românească în cât chiar dacă părinții lor ar fi voit să-i retragă dela școalele românești, cu greu ar fi putut-o face.

După trei luni de activitate numărul copiilor și al fetelor care veneau la școală rămână a devenit aşa de mare încât a fost nevoie încă de un institutor și a fost trimis D-l N. Theohareanu, actualmente institutor la Crușova.

Cu venirea D-lui Theohareanu, opera de regenerare a Românilor a fost continuată cu torie și mai mare.

Succesul s'a văzut la sfârșitul anului când cu lacrămi însuși grecomanii cei mai fanatici au promis că și vor trimite și pe copiii lor la școală română.

Prin întoarcerea la românism a comunei Liumnița, până atunci cea mai mare și cea mai puțin atinsă citadelă a grecismului în Megleni, s'a adus o lovitură de moarte propagandei elene în acest ținut și acest lucru se înțelege nu s'a făcut fără ca mitropolitul grec să și pue în aplicare neîntrecutul lui talent de a făuri sistemul de machinațiuni pentru a învinge prin mizerii pe aceia care nu-i puteau convinge pe cale pașnică.

La început a crezut că e destul să aresteze pe institutorul C. Noe care a fost cauza marei lovitură ce încercă grecismul ca toată mișcarea noastră naționalistă să se stingă ca un foc de pae.

Fenomenul a ajunge scopul profitând de una din acele serbare școlare care erau obișnuite și care se făceau pe când el era în comună să plâns la autorități cum că la acea serbare institutorul ar fi vorbit oamenilor adunați cuvinte de îndemnare la revoltă.

In urma unui interrogatoriu însă la care au fost supuși aproape jumătate din locuitorii satului, institutorul a fost achitat, rămânând să deschidă școală după ce va obține autorizație.

Cei doi institutori—acum venise și D-l Theohareanu—însă au continuat cu școală până în lunie.

In vacanța ce urma, după multe osteneli autorizația a fost obținută chiar pe școală communală și corpul didactic augmentat acum cu o instituoare și-a redeschis porțile școalei, de astădată a școalei comunale de oarece armata plecase din comună.

In același timp preoții din comună convertiți începură să facă serviciul religios în românește, așa că numai rămăsese nici urmă de grecomanism în sat.

Grădierea celor patru Români închiși—care a avut loc pe atunci a fost încă o bucurie pentru satul întors la conștința națională și totul mergea în bine când pe la începutul lui Noembrie 1904 o nouă intrigă a grecilor a reîntors cu o furie și mai mare neliniștile trecute.

Pe la începutul lui Noembrie 1904 o bandă bulgară se ciocnește cu armata turcească într'o localitate muntoașă care se află între comu-

nele românești Oșani și Liumnița. Cățiva soldați au fost omorâți, iar restul după ce s-au predat au fost dezarmați și lăsați cu viață.

Acest fapt le-a dat grecilor ocazie și posibilitate de a înjgheba o nouă calomnie pentru a se scăpa de dascălului român și de principalii locuitori naționaliști din cele două sate.

Institutorii împreună cu preoții și toți românii de frunte acuzați de găzduitori și de călăuzitori ai bandiților bulgari au fost cu toții duși în închisoare.

Intre aceștia se aflau cei doi iustitutori din Liumnița împreună cu D-l Gona Meia și cu mulți preoți și locuitori din Oșani.

In urma interogatoriilor luate cățiva dintre ei au fost achitați după câteva zile; cea mai mare parte însă împreună cu D-l C. Noe institutorul-director din Liumnița n'au putut ești decât după o preventivă de 7 - 8 luni de zile; iar D-l Gona Meia fostul institutor a fost de a doua oară condamnat la 10 ani închisoare împreună cu trei dintre concetătenii săi și cu alți 16 români din Oșani. Actualmente cu toții sunt exilați în Asia-Mică în închisoarea Brudrum Cale.

Aceste fapte departe de a descuraja pe Românii din Liumnița, ca și pe cei din cele-lalte comune i-au întărit și mai bine în contra grecilor și i-au strâns și mai solid în jurul școalei române.

Greci nu s'au lăsat cu această încercare. De atunci ei au continuat să dea Românilor lovitură care de care mai dureroase fie prin bandele lor fie prin înjghebări criminale, dar ideia lor perde terenul pe măsură ce crimele lor se înmulțesc.

Actualmente școala e condusă de institutorul Tașcu Liuga.

In biserică se citește românește.

Ca grecomani n'au mai rămas decât doi institutori greci locuitori din sat, un preot rudă al lor și un agent, cu toții plătiți de propaganda grecească. Cu toții se duc la un mic paraclis, iar școală grecească numai există. Negreșit că această victorie a naționalismului în Liumnița a avut asupra Românilor urmări foarte dezastroase în ce privește starea lor economică.

Comuna Cupa.

Așezată în niște munci păduroși comuna Cupa numără ca la 120 de familii.

Locuitorii din această comună sunt cei mai inculti și cei mai puțin doritori de carte dintre toți Români din Megleni.

Școala română e de dată recentă. S'a deschis în anul 1899 de către institutorul Stoie Pampor actualmente la școala din Oșani.

Ca și în celelalte comune românești din Megleni elenismul n'a putut să pue bază în Cupa.

Inainte de venirea institutorului român se afla ca dascăl grec un locuitor din sat, actualmente bun român condamnat la trei ani de zile reclusiune în închisoarea din Salonic.

In comuna Cupa ca și în multele comune Meglenite împrejurările șededeseră putință uneia dintre familiile satului ca să-și însușească toată autoritatea față de locuitori.

Protejată de organele administrative turcești, pentru că le dedea putință de ași face interesele, din spinarea locuitorilor și susținută de mitropolitii greci care vedea în ea singura scăpare a chestiunei elene din sat, până la venirea institutorului Stoie Pampor, această familie făcuse imposibilă deschiderea unei școli române în satul ei.

Profitând de un moment de neînțelegere între Văcia Prondi conducătorul ei și intre Greci, Stoie Pampor, în anul 1899 reuși să și-i atragă în partea lui și să deschiză școala.

Timp de cinci ani a funcționat aci D-l Stoie Pampor fără incident. Ne fiind în ceartă cu familia de cără am vorbit, la început restul sătenilor l-au privit cu răceală și cu neîncredere din cauza dușmăniei ce era între ei și Văcia Prondi.

Prin purtarea lui plină de tact însă încetul cu încetul reuși să și-i atragă.

Din nenorocire prin întoarcerea sa la românism, grecomanul Vacia nu-și lăsase la o parte caracterul lui de om lipsit de conștiință, lipsit de scrupul și setos de bani și de îndată ce grecii i-au cerut concursul pentru a distrugă cauza românească în schimbul unor sume de bani, el s'a reîntors cu ei pretindându-se la tot felul de calomnii pentru a lovi în consecvenții săi.

Ca și în comuna Liumnița prin ajutorul lui și aci s'a inaugurat sistemul închisorilor.

Cea mai simplă întâmplare era pentru mitropolitul grec și pentru agenții săi o ocazie bine venită ca să se desfacă de români.

In schimb aceștia, săraci de fapt și sărăciți și mai mult în urma ne-sfârșitelor procese în care erau târâti, nu puteau răspunde de cât prin singura dreptate la manoperile grecești.

Rezultatul acestei lupte inegale a fost că în două rânduri peste cincisprezece români au fost arestați și condamnați la câte 3 și 5 ani de reclusiune.

Membrii comunității, cântărețul bisericei și alți zeloși români sunt până astăzi în închisoarea de la Salonic.

Această grea încercare însă n'a slăbit întru nimic naționalismul tăranilor din Cupa.

Cu locuitorii români din Megleni este de făcut o observație foarte caracteristică.

In vremurile normale când institutorii români erau lăsați să-și pre-

dice apostolatul în pace, tăranul român era mai circonspect și mai târziu în a înbrățisa noua chestiune și mai puțin entuziasmat în a o susține.

Acum însă când timpurile s-au schimbat, când grecii au început mai întâi să amenințe și în urmă să pue în practică fel de fel de crime pentru a se scăpa de fruntașii satelor, ei și-au strâns rândurile și coprinși de o energie inexplicabilă, cu cât primise lovitură mai dureroase cu atâtă și rezistență lor devine mai neânvinșă.

Aceasta s'a întâmplat și cu locuitorii din Cupa.

Hărțuiți zilnic pe de o parte de bandele grecești, pe de altă parte zilnic maltratați, zilnic încarcerati, zilnic condamnați de către autoritățile turcești care fac jocul grecilor cu inconștiența cea mai de neînțeles, au ajuns să considere acțiunea grecească ca un dușman de sânge, cu care prietenia nu mai e posibilă și contra căruia lupta e o datorie.

Din nenorocire, pentru ei, aceste continue hărțueli, le-au cauzat perdeți care i-au adus din punctul de vedere economic la sapă de lemn

Astăzi în Cupa ca și în celelalte comune din Megleni se găsesc familiile care mor literalmente de foame.

După institutorul Stoe Pampor a funcționat la școala din Cupa D-1 Christu Noe 1903/904 în timpul căruia arestările se țin lanț.

Actualmente școala e condusă de D-1 N. Dumitru.

În biserică se citește numai românește. Ca grecmani n'au mai rămas de cât doi frați, agenți plătiți cu leafă de mitropolitul grec și care sunt membri ai familiei despre care s'a vorbit la început.

ANEXA No. 14.

PRIMUL DECENIU AL ȘCOALEI ROMÂNE DIN SOFIA de d-l V. Stroescu director-Institutor

I. Colonia.

Românii macedoneni cu zeci de ani înaintea liberării Bulgariei, veneau din Turcia în diferite orașe, aducând pe cai diverse produse ale ținuturilor locuite de dânsii și de prin împrejurimi. După ce le desfăceau, se înapoiau pentru a le reîncepe. Spiritul comercial, făcă pe mulți să se așeze, la început fără de familie, în diferite orașe și sate ale Bulgariei, să și exerceze în mod cinstit comerțul, bucurându-se de ospitalitatea ce le-o acordă poporul bulgar. Prin muncă și economie și-au agonisit câte o mică avere. În fiecare an se duceau în patrie să și vadă rudele de aproape și reîntorși continuă ocupătuna avută.

Mai târziu după *liberare*, și-au adus și familiile. Încet, încet s'a format o colonie macedo-română.

Zece Mai 1881.

Cu ocaziunea Incoronării Domnitorului Carol I ca Rege al României români din Sofia, au căutat să participe și ei la bucuria generală, ce era dela Carpați la mare, dela Severin la Dorohoi.

In această mare sărbătoare toate prăvăliile Românilor au fost închise și împodobite cu steaguri tricolore.

La ora $10\frac{1}{2}$ au fost în corپre la Agenția Diplomatică, la recepție.

Seara la ora 8, a avut loc un mare banchet de 80 persoane dat de colonie în marele salon „*Hôtel de France*“ împodobit cu zeci de steaguri tricolore, cu lanțuri de hârtie roșie, galbenă și albastră, cu lămpioane în colorile naționale.

In capul mesei era răposatul Al. Sturza, Agent Diplomatic, iar de o parte d-l Gaki Trifon de alta d-l Chapel, apoi urmau: D. Ciomu, Trifon Șuptia, Trifon Hagi, Simen Naste, Al. Gh. Trifon, Gh. Ghionda

Primul tuast a fost ridicat de domnul Agent Diplomatic pentru M. Sa Regele, apoi unul în numele coloniei.

In timpul banchetului a venit d-l Șișegieff, pe atunci Prefect al Capitalei, și ridică un tuast, în numele Guvernului Bulgar, pentru M. Sa.

In fața hotelului s'a încins o horă mare de Români, Italieni și Bulgari.

Terminându-se banchetul, Români, cu care se unise Italieni și Bulgaria, în număr de câteva sute, având fiecare în mâna căte un lampion tricolor încunjurat de 2 steaguri și cu muzica militară în frunte, s'au dus la Agenția Diplomatică Rusă, la Palatul Princiar și la Agenția noastră, pe atunci în casele d-lui Gaki Trifon.

Aci se află invitat Corpul Consular și Diplomatic. Români au încins o horă în curte.

Entuziasmul ce era acum 25 ani, reîntinerește pe bătrâni ce povestesc primul pas făcut de colonia de aci, unindu-se spre a serbă un mare eveniment al fraților lor.

De atunci, în fiecare an, Colonia s'a prezentat la Agenția Diplomatică, la Anul Nou și la 10 Mai.

Primul protejat al Agenției, încă de pe la 1880, era d-l Gaki Trifon cu familia, după care au urmat și alții fruntași cu coloniei.

Macedo-Români veniți în Sofia, sunt în cea mai mare parte din comunele: Moloviște, Gopeș și Crușova, puțini din Târnova-Magarva, Bitolia și Moscopole.

Numărul în total, se ridică până la 300 familii, printre care putem cita: Gaki Trifon, Nicola Caragea, Al. Gh. Trifon, Gh. Ghiulamila, Spiru Paligora, C. Dabu, Al. Țovar, Gh. Paligora, Trifon Gh. Trifon, M. Ionescu, St. Țovar, Christu și Mitu Hentu, Ioan și Gh. Nita, Gh. M. Ionescu, Nicolae M. Ionescu, Christu Franga, Gh. Ghionda, C. Miștala, Ceasornicaru,

C. Papa Nicola, V. Papa Nicola, Ienachi Reşencu, Spiru D. Cociu Nanu, Nicola Natu, Frații Ghencociu, N. Damino, Fr. Petrescu, D. Leapu, D. Papa Cociu, Cota Chrisicu, Naum Simcea, C. Levu, Cociu Maciu, Chr. Ghega

Iubirea de neam și limbă, ce o au Românii din Sofia, se va putea vedea din coprinsul acestei broșuri. Au lucrat și lucrează pentru comunele din Patrie căt și pentru dezvoltarea lor culturală aci. Ori de câte ori li s-a cerut vre-un sacrificiu l-au făcut cu cea mai mare bucurie. Fruntașii au dat exemplu și ceilalți i-au imitat. Unirea și iubirea între ei, au dat naștere societăților de bine-facere, scoalei și bisericii.

Cu o asemenea Colonie ne putem mândri în totdeauna.

II. Societătile.

Gopeşenii și Moloviştenii din Sofia, au format mai multe societăți pentru ajutorarea scoalelor și bisericelor din Gopeș și Moloviste.

Așa pe la 1888, Gopeșenii formează societatea „Deschiderea“ cu scop să clădească o școală românească în comuna lor natală, căci Grecomani puseseră mâna pe școala comunala încă dela 1880.

Iată comitetul : N. D. Caragea, președinte și casier ; Gh. Ghiulamila, secretar; membrii: D. Nita, I. Ghericociu, Nicin Franga, D. Pitca, C. Chrisicu și P. Bandu.

Ei fac următorul apel:

Fratilor.

Nu până mulți ani înainte, copleșiți de restirea tu care nă avea ar'cată ne mīlosulu greçism, nu videam și nu avzam țiva di acele ci's făceau tru lumea lumīnată; – nație, patriotism, limbă maternă, erau sboare, cari nu distiptau țiva tu înima noastră, ca s'nu zăcim că erau necunoscute di noi. Bana noastră, era bana ci ducea Europa cu sute de ani înainte.

Ma astăzi, grație luminișilor date de buňii a nostri patrioți, grație lucrările necurmate a demnului nostru Inspector școlar, D-l Apostol Măr-gărit și altor buňi Ar'mâni, a căror nume va s'hibă scrise cu litere de malănă tu Istoria Culturii Ar'mânilor din Peninsula Balcanică și va-s grească cu plăceri di nepoțili a lor, bana noastră s'alăscă multu și sus zâsele graie necunoscute până ninte, de niscânti aňi s'avdu aproape cafe ziuă tu con-vorbirile a noastre.

De la mic până la mare, dela oarfân, pân la avut, tuti am început să ne mindiu serios la disteptarea nașii a noastre. Exemplul a națiilor civilizate, invitațura tu limba noastră cu permisiunea M. S. Sultanului, da-

rea pe față de către Apostolul Aromânișmului a planurilor infernale ale Greçilor, cari vor s'ñă lia toată gloria ci avem de la străbuñili a nostri părinți, s'ñă lia limba din gură, ba s'ñă facă și sclavii a lor nă discliseră oclii s'ñă feçiră s'vedem că him multu năpoi.

Tri acea s'nu alăsăm s'treacă timpul tu amortire s'façem ună societate, care să strângă ajutoare ti ad'rarea unei sculii ar'mânești în comună la noi, Gopeș, iu Grecomli cu pornirile a lor varvare o arsiră la 1880. Him siguri, că Dumnezeu va s'ñă ajute că avem bună vrere între noi s'umplem capitallu dorit. Agiutorlu a vostru nu va-s'hibă agârșit și dacă noi nu va-s'putem s'vă mulțumim după sacrificiile a voastre, strânepoțili a nostri, va s'vă o răsplătiască ma multu.

Mulți patrioti mari, cari fu tăliați, sănt binecuvântați. Sculia este una din cele mai mari trebuințe tu hoara noastră, deci s'agiuțăm fraților fiecare cu cât putem tri sfânta noastră cauză și Dumnezeu va s'hibă cu noi.

Eforia școalei române din Gopeș.
„DEȘTEPTAREA“

In primul an societatea adună o sumă bunicică, cu care începu lucrările. Gopeșenii, în frunte cu bunul patriot N. Caragea, au lucrat ca să continue cu ajutorul lor, ca să facă un frumos local de școală.

Pe la 1895 — 1896, tineretul Gopeșan formează încă o societate „*Indrupăciunea*“ sub președenția d-lui C. Dabu și 'n vre-o 3 ani adună suma de 2000 lei, care-i dete tot pentru școală.

Iată, dar, datorită inițiativei Gopeșenilor din Sofia, s'a construit un frumos local de școală în citadela românească, Gopeș.

Pe la 1891, Moloviștenii fondează societatea „*Inaintarea*“ cu scop de a ajuta școala și biserică din Moloviște.

Iată consiliul : d-nii Gake Trifon, Frați Tovari, Spiru Paligora, Naum Trifon și C. Velo.

Societatea a lucrat foarte mult strângând sume mari, cari s'au întrebuințat în lupta cu grecismul, după regretabilul incident din biserică din Moloviște la 1892.

Societatea continuă până la 1893, când se pregătea înființarea societăței „*Unirea*“ a tutulor Românilor din Sofia.

La 1901, Septembrie 23 din inițiativa d-lui dr. Tașcu G. Trifon, se pune bazele societății tineretului moloviștean „*Frățilia*“.

Iată membrii fondatori :

N. Tovari	Sotir C. Biju,
St. Goli,	St. C. Velu,
T. Nârte,	D. Ciopana,
D. Tovari,	N. Vulcan,
D. H. Rizi,	N. C. Biju,

Naum Romce,	C. T. Nancea,
D. T. Suptia,	D. M. Mustăchină,
I. N. Ciumandra,	Trifon G. Trifon,
D. C. Belimace,	T. Papa Sima,
Chr. C. Papa Costa,	A. G. Milio,

Ori de câte ori a fost necesitate de sprijin material pentru școală și biserică din Moloviște, membrii societăților Molovistene, în frunte cu valorosul Patriot D-l Gaki Trifon, trimeteau ajutoarele necesare pentru sprijinirea și întărirea românismului în această frumoasă comună ar'mânească.

Molvistenii și Gopesenii își vor aduce aminte cu plăcere de concețienii lor, veniți în Sofia și care n'au lăsat nici o ocasiune să treacă, fără a arăta iubirea, adevărată patriotească pentru locul natal.

Societatea „Unirea.“

Români din Sofia, pregătiți prin societățile enumărate mai sus, s'au înțeles a pune bazele unei societăți noi, care să grupeze pe toți, fără să aibă în vedere comună natală.

La 10 Maiu 1894, după receptia de la Onor. Agenție Diplomatică, pe la ora 11 a. m. s'au oprit în număr de vre'o 30 înși la hotelul „*Sinaisca Gora*“ (Muntele Sinaia) proprietatea unui bun Român Papa Goga. Aci, au ales ca președinte provizoriu pe Trifon Hagi Simeon, cel mai în vîrstă, iar ca secretar tot provizoriu pe D-l N. Papa Gheorghe.

Președintele deschide ședința făcându-și *sfânta cruce* și zicând „*Trăiască România*“. Era un moment solemn.

In această ședință s'a luat următoarea deciziune : O comisiune compusă din 7 persoane să formeze statutele. Iată persoanele : 1) Alexandru G. Trifon, 2) Gh. Ghiulamila, 3) Stavre Naumescu, 4) Spiru S. Franga, 5) Naum Trifon, 6) Gh. N. Ghionda și G. Zverea.

După propunerea D-lui Al. Trifon, s'a hotărât ca să se facă o adunare generală la 15 a. l. să se aprobe statutele și un nume societății.

In adunarea de la 15 Maiu 1894 se votează statutele se aprobă numele societății „Unirea“ și se alege primul Consiliu cu majoritate.

1) D-l Al. G. Trifon,	Președinte.
2) „ N. Papa Gheorghe,	Vice Președinte,
3) „ G. Ghiulamila,	Casier,
4) „ Sp. S. Franga,	Secretar,
5) „ Tașcu Tahu,	Sub secretar,
6) „ Naum Trifon	
7) „ Gh. Ghericociu	Membrii,
8) „ Paligora	
9) „ Gh. Ghionda	Membrii controlori,
10) „ Gh. Cosmescu	
11) „ Al. Țovar	

In adunarea generală dela 14 Septembrie a. ac. pe lângă cestiunile dela ordinea zilei, bunii Români și membrii societății, roagă consiliul, a face demersurile necesare pentru deschiderea unei școale. D-l Președinte răspunde, că ia act de dorința adunării, adăogând că deja s-au făcut unele demersuri în această privință și asigură adunarea că consiliul își va dă toate silințele pentru ajungerea aceluia scop (aplauze).

In adunarea generală dela 11 Maiu 1895 în salonul de gimnastică s'a ales următorul Consiliu:

- 1) D-l Al. G. Trifon, Președinte,
- 2) " G. Ghericociu, Vice Președinte,
- 3) " Ghiulamila, Casier,
- 4) " G. Cosmescu, Secretar,
- 5) " M. Ionescu, Sub secretar,
- 6) " S. Nita
- 7) " C. Chirau } Membrii controlori,
- 8) " N. G. Panicola
- 9) " Ghionda
- 10) " Spiru Paligora } Membrii consilieri,
- 11) " Toma Dumitru }

In adunarea generală dela 12 Maiu 1896 s'a ales următorul consiliu.

- 1) D-l Al. G. Trifon, Președinte.
- 2) " Naum Trifon, Vice Președinte,
- 3) " Ghiulamila; Casier,
- 4) " D. Coseă, Secretar,
- 5) " T. Ciumentea, Sub secretar,
- 6) " Gh. Ghionda,
- 7) " M. N. Ciasornicaru } Membrii consilieri,
- 8) " Costa N. Masu
- 9) " N. S. Cuscă }
- 10) " Gh. D. Hentu } Membrii controlori,
- 11) " Mitu C. Caragea }

In adunarea generală din 11 Maiu 1897 se alege următorul Consiliu:

- 1) D-l N. Caragea, Președinte.
- 2) " M. Ceasornicaru, Vice-Preasedinte.
- 3) " Al. Țovar, Casier.
- 4) " C. Doreiu, Secretar.
- 5) " N. Mihci, Sub-secretar.
- 6) " Dinu Ghiulamlla
- 7) " N. Cușcă } Membri Consilieri.
- 8) " I. Nanu
- 9) " Ch. Hentu }
- 10) " C. Chisiciu } Membri Controlori.
- 11) " G. Gheorghiu }

Se proclamă membru onorific : *I. Papiniu*, Ministrul Plenipotențiar.

Se decide că fondul de 5000 lai, ce-i avea Societatea din cotizațuni lunare și benevole să se dea pentru cumpărarea unui teren necesar clădirii școalei și bisericii. Se alege și Comisiunea compusă: D-nii G. Trifon N. Caragea, N. Papa Gheorghe, Nanu Trifcu, N. Pănicola și Dinu Ghilamida, cu căutarea și cumpărarea terenului.

In adunarea generală extraordinară dela 6 Septembrie 1898 s'a ales următorul Consiliu :

- 1) D-l N. Papa Gheorghe, Președinte.
- 2) „ Ienachi Resencu, Vice-Președinte.
- 3) „ C. Papa Nicola, Casier.
- 4) „ Gh. D. Nita, Secretar.
- 5) „ D. T. Țovar, Sub-secretar.
- 6) „ C. Bându
- 7) „ N. Cușcă } Membri Consilieri.
- 8) „ V. Michia }
- 9) „ Teodor Caradja
- 10) „ Trifon G. Trifon } Membri Controlori.
- 11) „ C. Ghilamida }

In adunarea generală dela 16 Maiu 1899 s'a ales următorul Consiliu :

- 1) D-l N. Papa Gheorghe, Președinte.
- 2) „ N. I. Cușcă, Vice-Președinte.
- 3) „ G. Paliporu, Casier.
- 4) „ G. Cosmescu, Secretar.
- 5) „ Sp. Franga, Sub-secretar.
- 6) „ D. Ghilamida
- 7) „ G. M. Ionescu } Membri Consilieri.
- 8) „ C. Baudu
- 9) „ Chr. Franga
- 10) „ An. M. Ceasornicaru } Membri Controlori.
- 11) „ M. C. Craja }

Consiliul Societății în adunarea generală dela 7 Maiu 1900 :

- 1) D-l Al. Gh. Trifon, Președinte.
- 2) „ G. S. Comescu, Vice-Președinte.
- 3) „ G. D. Nita, Secretar.
- 4) „ C. T. Dabu, Sub-secretar.
- 5) „ M. Ionescu, Casier.
- 6) „ N. D. Caragea
- 7) „ Gh. I. Ghilamida } Membri Consilieri.
- 8) „ I. Resencu
- 9) „ V. Pănicola
- 10) „ H. Franga } Censori.
- 11) „ Spiru Paligora }

Societatea „*Unirea*“ a stăruit pentru deschiderea școalei, pentru cumpărarea unui teren pe care să se clădească biserică; a ajutat pe elevii săraci, dându-le haine, ghete la Crăciun și la distribuirea premiilor, a ajutat pe Români lipsiți de mijloace în diferite împrejurări; a organizat serate de binefacere.

Toți acei, cari au lucrat pentru binele Societății, pot avea bucuria suflarească, că munca lor n'a fost zadarnică, ci dimpotrivă în timp de 10 ani văd o școală română bine organizată, o biserică frumoasă și o mulțime de elevi, cari înalță rugăciuni fierbinți, către cei ce încurajează și-i înveselește la Marile sărbători.

III. Deschiderea școalei.

Pe la anul 1887—1888, D-l *Lazăr Duma*, (în prezent Inspectorul școalelor România din Turcia) trecând prin Sofia, a adunat pe fruntași Coloniei, îndemnându-i să lucreze pentru Națiune, ajutând școalele și bisericile.

S'a strâns o sumă de bani și s'a trimes la Bitolia, pentru întreținerea câtorva elevi, ca bursieri.

D-l N. Cosmescu trecând prin Sofia în două rânduri intruni pe fruntași coloniei și le vorbi pentru deschiderea unei școale aci, căutând aconvinge de necesitatea ei.

Înceț, încet, au început a se convinge Români de necesitatea unei culturi naționale în limba maternă și a vorbi între dânsii de importanță unei școale.

Cu înființarea Societății „*Unirea*“ posibilitatea unei școale române a început a fi discutată și la doua adunare generală a Societății s'a luat în discuție și aceasta, după cum am văzut mai înainte. Consiliul societății a început a lucră cu mai mare stăruință, văzând marea dorință a majorității Românilor și fiind convinși de răușită.

Dorința exprimată de Români în ședința dela 14 Septembrie 1894 s'a tradus în fapte. În ziua de 15 Decembrie, același an, adresează d-lui I. Papiniu, Ministru Plenipotențiar, o petiție în care exprimă dorința lor, rugând a se interveni pe lângă Guvernul Român, ca să înființeze o școală de băieți și fete. Se angajează un număr de 30 persoane a plăti câte 2000 lei anual, trei ani consecutivi, spre a preîntâmpina cheltuelile de instalare și întreținerea școalei. Numărul elevilor ce ar putea să se înscrie era 55 băieți și 43 fete.

In urma energicelor stăruință din partea Agenției Diplomactice, Ministerul Afacerilor Străine, din București, prin nota No. 6215 din 13 Aprilie 1895, comunică că Guvernul acceptă deschiderea școalei și fizează leafa institutorilor la 200 lei lunar. D-l *Take Ionescu*, Ministrul școalelor, pe ziua de 1 Septembrie 1895, numește pe d-l D. Lăzărescu-Lecanta, ca director și

Institutor, d-l M. Pocletaru ca institutor-ajutor și doamna El. Pocletaru ca institutoare la școala de fete.

Negăsindu-se local la timp și până la aranjarea celor necesare unei școale, începerea cursurilor s'a făcut la 13 Noemvrie a. c. în localul d-lui Dimceff din strada *Nova-Lomsca*, No. 32, închiriat pentru acest scop.

Inceperea cursurilor pentru prima oară în ziua de 13 pare oare cum a fi fost fatală dăscălilor, căci directorul a stat numai un an, iar ceilalți 2 institutori, 2 ani.

Inaugurarea oficială s'a făcut, Duminecă 19 Noembrie după următorul program :

I

Rugăciune cântată de elevele și elevii școalei.

II

Serviciul religios pentru *Sfîntirea apei* oficiat de In. P. Sf. Sa *Mitropolitul Partenie*.

III

Corul Sf. Mitropoliei, condus de Domnul N. I. Nicolaeff, va cânta pe lângă cântecele religioase și *Inmobil Regal* al României.

IV

Discursurile :

- a) Domnul I. Papiniu, Ministrul Plenipotențiar, al României la Sofia.
- b) Domnul Al. G. Trifon, Președintele societății române „Unirea“.
- c) Doamna Directoare a școalei de fete.
- d) Domnul Director al școalei de băieți.

V

Corul va mai executa diferite cântece.

VI

Tuasturile :

Societatea română de ajutor „Unirea“ cu această ocasiune a distribuit următoarea invitație:

Domnule,

Avem onoare să veațim cunoscut, că Duminecă la 19 a mes-lui va-s' deschide Școala Românească, în Sofia, ulița „Nova Lorusca“ No. 32, cu aistă ocasiune va-s face săfântirea apei; și acea ve rugăm să aveți buna-

vrere s' viniți cu familia D-niei Voastre la astă sărbătoare românească,
Duminecă la orele 10 dimineață la școală.

Sofia, 17 Noembrie, 1895.

(s). Consiliul societății
„UNIREA“

La această invitațiune s'a grăbit a veni un număr foarte mare de Români.

Serviciul religios a fost oficiat de I. P. S. Sa Mitropolitul Partenie, care a binevoit a citi *Sf. Evanghelie în românește*, după cuvintele Mântuitorului.

Domnul Nicolaeff, a cântat cu corul D-sale în românește, făcând ca sărbarea să aibă un caracter și mai impunător.

Domnul I. Papiniu, Ministrul Plenipotențiar ținu următoarea cuvântare:

*Inalt Prea Sfințite,
Doamnelor și Domnilor,*

O idee care de mult timp străbătuse mintea Românilor așezați aci, departe de locul lor de naștere; o dorință care neîncetă aprindea inimile celor ce țin la neamul și la limba lor, s'au întrupat astăzi:

Scoala coloniei române din Sofia s'a înființat. Ca buni Români, cari punem mai presus de foloasele trecătoare păstrarea și cultivarea limbei, suntem veseli, că dorința noastră a tutelor s'a îndeplinit. Numai prin învățătura în limba noastră, putem în timpul în care trăim și în locuri depărtate, să ne menținem neatinsă ființa noastră morală, legătura ce ne unește ca oameni și ca popor. Numai prin învățătura metodică putem arăta copiilor noștri frumusețile limbei, ce ne-au lăsat părinții și să i facem să iubească acest graiu, care ne deosebește de alte națiuni, graiu fără de care urmașii noștri, vor rămâne străini de sentimentele și de istoria poporului nostru.

Toate popoarele inteligente au înțeles că pentru păstrarea ființei lor morale, pentru întărirea solidarităței între membrii lor și pentru dobândirea cunoștințelor necesare omului în viață, cel mai sigur, cel mai înlesnicios mijloc este învățătura în limba lor.

Cultivându-ne dar limba ne apărăm personalitatea, strângem legăturile dintre toți fiii aceluiași popor și totdeodată pentru aceasta întrebuiuțăm cel mai bun instrument pentru luminarea minții în toate lucrările vieții noastre.

Probe despre aceste adeveruri le avem în vechime și astăzi la națiunea grecească, care cu toate învingerile ce a suferit dela altele mai puternice, păstrând și cultivându-și limba a scăpat de peire. Alt exemplu, avem chiar aci în Bulgaria, unde o națiune mai Tânără ca Grecii, a reușit prin stăruință în limba ei și prin iubirea de neam să invieze după cinci secole de cea grea apăsare.

La rândul lor Români, urmașii în Răsăritul Europei ai marelui Popor roman, s'au păstrat numai prin apărarea cu tărie a limbei și a obiceiurilor lor.

Poporul, care nu îngrijește de aceste bunuri prețioase se destramă și peirea lui nu este departe.

Condus de aceste idei și cunoscând răspunderea lui față de națiune guvernul României a luat act de dorința coloniei române din Sofia, căreia i-a dat tot sprijinul spre a se înființa școale ce inaugurăm astăzi. El este bucuros, că în acest mod se vor întări legăturile dintre fiii aceluași popor și speră că entuziasmul bunilor români și stăruința profesorilor vor desvolta și mai mult această instituție. Bunele dispoziții ce constatăm și la unii și la alții ne fac să credem, că lucrarea noastră nu va fi pierdută.

Mulțumesc dar tutulor membrilor coloniei române, cari cu zel și cu iubire de neam n'au încetat și nu încetează de a da sprijinul lor școalei românești, pe care în *numele guvernului Român o declar deschisă*.

Sunt fericit Domnilor, că am avut onoarea ca reprezentant al României să lucrez împreună cu D-voastră la întemeierea acestei binefăcătoare instituții.

Trăiască M. M. L. L. Regele și Regina.

Trăiască România.

Trăiască Școala Română.

Domnul Alexandru Trifon, Președintele societății roști :

Domnule Ministru,

Ziua de astăzi este o zi însemnată pentru Colonia Română din Sofia, fiindcă astăzi se inaugurează și deschide școală română din Sofia.

Dorința de a se înființa o școală Română în Sofia se simțea de mult timp, dar nu se găsia mijlocul prin care să se dezlege problema, adică toți Români doriau a avea școală lor, dar totul rămânea o dorință neîmplinită.

De un an și jumătate colonia înființă o societate de ajutor „Unirea“ și oamenii aleși a conduce societatea mereu se gândeau de a dezlega problema spre a împlini dorința unanimă a Românilor; s'a împlinit de fapt numai atunci, când D-voastră Domnule Ministru, reprezentantul țărei noastre în Bulgaria v'ati ocupat de aproape de această cestiune și ati făcut să se fondeze școală pe care o doriam și cu care ne mândrim. Cu această ocazie mă simt dator a spune, că reușita acestui fapt, noi Români din Bulgaria, o datorim pe de o parte și ospitalității poporului Bulgar.

De aceea, din partea Coloniei Române din Sofia depun adâncile mulțumiri și recunoștințe Inaltului Guvern al Majestăței Sale Regele Carol I în onorabilă D-voastră persoană și urăm popoarelor frățește după religie, Români și Bulgari, cari sunt uniți cu fapte istorice, să trăiască și să realizeze idealuri naționale.

Era o zi însemnată pentru colonie. Pe fețele tuturor se vedea ve-

selie și mulțumire sufletească. Nu se poate însă descrie impresia ce le-a făcut inițiatorilor, când și-a văzut visul realizat. Erau pentru moment în Paradis. S-au despărțit plini de entuziasm, ducând cu dânsii dorul să lucreze pentru binele și progresul acestei instituții.

Domnul Ministru trimite următoarea telegramă:

M. S. Regelui

Castelul Peleș, Sinaia.

„Școala română din Sofia, întocmită de o săptămână cu 2 profesori „o profesoară, 50 elevi de ambe sexe până acum, un bun local, a fost „inaugurată astăzi sub uspiciile Guvernului Maj. Voastre de subsemnatul, „după celebrarea solemnă a unui Te-Deum, oficiat de Mitropolitul local în „prezența a numeroaselor familii române de aci.

„Colonia română însuflare de cele mai nobile porniri, m'a rugat a „depune la picioarele tronului, deodată cu omagiile mele, sentimentele sale „de profund respect și devotament pentru M. Voastră și pentru Dinastia „Regală sub îndemnul cărora crește și se înaltează Patria Noastră iubită.

Respectuos Devotatul M. Voastre
Papiniu.

Cursurile primului an școlar 1895—1896 au durat până la 20 Iunie. În personalul didactic nu s'a făcut nici o schimbare.

Examenele generale s-au ținut în zilele de 23, 24 și 25 Iunie, iar distribuirea premiilor a avut loc Duminecă 30 Iunie, după următorul program:

PARTEA I-a

- 1) *Innul Regal*, executat de muzica instrumentală.
- 2) *Innul Regal*, executat de elevi.
- 3) *Discursul* directorului școalei de băieți.
- 4) *Bucăți alese*, recitate de elevii premiați.
- 5) *Incoronarea și distribuirea premiilor* la băieți de Domnul Agent Diplomatic.

Pauză: *Hora Unirii*, executată de orchestră.

PARTEA II-a

- 6) *Discursul* directoarei școalei de fete.
- 7) *Bucăți alese* recitate și poezii cântate de elevele premiate.
- 8) *Incoronarea și distribuirea premiilor* la fete de către doamna Papiniu.
- 9) *Discursul* domnului Agent Diplomatic.
- 10) *Discursul* domnului Președinte al Soc. „Unirea“.
- 11) *Innul Regal* și *Deșteaptă-te Române* executate de orchestră.

Iată discursul domnului Ministru Plenipotențiar:

Doamnelor și Domnilor,

Rare-ori am simțit o mai mare bucurie ca astăzi cu ochii mei cum băeții și fetele noastre într'un scurt timp au putut să ne dea atâtea probe de inteligență și de sentimente nobile. Asemenea probe numai învățătura în limba maternă poate să ni-le dea. Aceasta însemnează că școala română atât de dorită de colonia noastră de aci, cu tot timpul scurt dela deschiderea ei până acum a reușit. Suntem în drept, după cele ce văzurăm să sperăm că în anul viitor școlar, cu puteri noi și cu o disciplină mai severă, școala cu drept cuvânt va continua să facă progrese și mai mari. În acest chip școala aceasta va corespunde din ce în ce mai mult dorinții tutelor, ca ea să fie un focar la care să se încălzească inteligența copiilor români pe cari soarta i-a făcut să trăească departe de patria lor, — și sentimentele lor românești să se desvolte pentru folosul neamului din care face parte.

Să sperăm asemenea că exemplul ce-l vedem astăzi va îndemna pe toți Românilor, pe cari împrejurările i-au făcut să stea până acum la o parte de școala română, să înțeleagă că învățătura se câștigă mai lesne și mai bine când ea se dă copiilor în limba părinților lor.

Numai astfel se păstrează mai bine legăturile dintre toți aceea ce sunt și unui singur popor românesc.

Pentru frumoasele și încuragiatoarele rezultate ce am văzut astăzi, suntem datori, doamnelor și domnilor, să mulțumim mai întâiu acelora dintre D-voastră, care cu multă iubire și devotament au stăruit petru înființarea acestei școale și în special părinților, cari au încredere și au trimis copiii la școala română. Asemenea datori suntem să felicităm pentru aceste bune rezultate personalul didactic al școalei și în special pe doamna directoare, care cu mult zel, fără nici o ajutoare, a condus și a învățat peste 40 eleve, atât în studiile teoretice cât și la lucru de mână, din care avem frumoase probe înaintea noastră.

Să adresăm în fine doamnelor și domnilor, mulțumirile noastre cele mai simțite Suveranilor României, care cu o nespusă iubire îngrijeste de tot ce atinge nevoie și aspirațiunile Românilor la a cărora progres și înălțare și-au consacrat nobila lor viață.

Trăiască Regele și Regina.
Trăiască Dinastia Regală.
Trăiască România.

D-l Al. Gh. Trifon, Președintele societății de ajutor „*Unirea*“ rostește următoarea cuvântare.

*Domnule Ministru,
Doamnelor și Domnilor.*

In momentul de față, când pentru prima oară se distribuiesc premii în școala română din Sofia deschisă abia de opt luni, în acest moment

colonia română din Sofia se simte plină de bucurie că petrece o zi din cele mai fericite. Această bucurie nu sunt în stare să o exprime, negăsind cuvinte îndestule pentru a spune tot ce inimile noastre simt.

Domnule Ministru, ceea ce vedem astăzi înaintea noastră, adecă în-coronarea și premierea primilor elevi și eleve ai școalei noastre nu poate de cât se bucură întreaga colonie română, care cu mândrie asistă la rezultatele obținute ce elevii și elevele acestei școli în aşa scurt timp. Însă dacă ne simțim atât de mândri astăzi aceasta o datorim în cea mai mare parte onorabil persoane a D-voastră, care în intervalul cât am avut fericierea a vă avea între noi, văji interesat și ati dat ascultare cerințelor noastre și ati pus toate stăruințele spre a realiza dorințele coloniei.

Domnule Ministru, precum am zis ne simțim cu toții satisfăcuți că posedăm școli primare pentru băieții și fetele noastre, dar sperăm că educația și instrucția lor nu va fi atât de limitată și avem speranță că mama noastră România, care s-a interesat și se interesează mult de fișii ei reslașită prin diferite locuri, va ține seamă de necesitatea completării instrucției copiilor noștri cu cunoștințe mai întinse în limba lor maternă și ne va bucura ca să avem și școli secundare, pentru că toți copiii să poată continua studiile lor secundare, de oare-ce mulți din ei sunt lipsiți de mijloacele materiale spre a se putea duce să urmeze cursurile secundare la școalele din România.

Inainte de a termina, vin să exprima din partea întregii colonii Române, mulțumirile noastre către Inaltul Guvern al M. S. Regelui și adâncile noastre recunoștințe către D-voastră, D-le Ministru, rog pe întreaga colonie să se unească cu vocea mea și să strige:

Trăiască M. M. I. L. Regele și Regina.

Trăiască A. A. L. L. R. Principii Moștenitori.

Trăiască fondatorul școalei Române D-l S. Papiniu.

Corpul didactic al școalei de fete.

1) D-na *Elena M. Pocletaru*, ca directoare și institutoare dela 1 Septembrie 1895 — 1 Septembrie 1896, iar dela această dată numai institutoare până la 1 Septembrie 1897.

2) D-na *Eliza G. Ionescu*, directoare și institutoare dela 1 Septembrie 1896 până la 1 Septembrie 1902.

3) D-na *Lucia V. Stroescu*, institutoare dela 1 Sept. 1897 — 1 Sept. 1902; iar dela această dată până în prezent directoare și institutoare.

4) D-na *Paula D. Brățianu*, ca institutoare dela 1 Sept. 1902 — 1 Sept. 1903.

5) D-na *Elena G. Tisescu*, ca institutoare dela 1 Septembrie 1903 — 1 Septembrie 1904.

6) D-na *Eliza I. Fulga*, ca instit. dela 1 Sept. 1904 până în prezent,

7) D-șoara *Ec. Macaveeff*, maestră de croitorie și rufărie dela 1 Sept. 1903 — 1 Octombrie 1905.

8) D-șoara *Elena Barbutova*, maestră dela 1 Octombrie 1905, până în prezent.

Corpul didactic al școalelor de băieți.

1) D-nul *Lăzărescu L.*, director și institutor dela 1 Sept. 1895 până la 1 Sept. 1896.

2) D-nul *G. C. Ionescu*, director și instituier dela 1 Sept. 1896 până la 1 Sept. 1902.

3) D-nul *V. Stroescu*, institutor dela 1 Sept. 1894 — 1 Sept. 1902, iar dela această dată până în prezent, director și institutor.

4) D-nul *N. S. Nicolaeff*, profesor de l. bulgară la fete și băieți dela 1 Decembrie 1896 până în prezent.

5) D-nul *M. Pocheștaru*, institutor dela 1 Sept. 1895 — 1 Sept. 1897.

6) D-nul *E. Rusu*, ca institutor pentru partea comercială dela 1 Sept. 1899 — 1 Februarie 1905, iar dela această dată până la finele anului a fost suplinit de d-l *V. Chrisicu*.

7) D-nul *D. Brătianu*, instit. dela 1 Sept. 1902 — 1 Sept. 1903.

8) D-nul *G. Rîsescu*, institutor dela 1 Sept. 1903 — 1 Sept. 1904.

9) D-nul *I. Fulga*, instit. dela 1 Sept. 1904 până în prezent.

10) D-nul *Catalin Arsenescu*, instit. dela 1 Septembrie 1904 până în prezent.

11) D-nul *D. Mateescu*, ca institutor pentru partea comercială dela Sept. 1905 până în prezent.

Repartizarea corpului didactic.

1) D-na *Eliza I. Fulga*, institutoare la clasa I-a și II-a de fete.

2) D-na *Lucia V. Stroescu*, institutoare la clasa III-a și IV-a de fete predă economia domestică, l. română, l. franceză la sec. croitorii.

3) D-șoara *Elena Barbutova*, maestră de croitorie și rufărie la sec. croitorii.

4) D-nul *Catalin Arsenescu*, institutor la clasa I-a și II-a de băieți.

5) " *I. Fulga*, " " III-a și IV-a " "

6) " *D. Mateescu*, " pentru partea comercială.

7) " *V. Stroescu*, " pentru secția secția comercială (l. română, l. franceză, istoria, cursul mărfurilor).

8) D-nul *N. I. Nicolaeff*, predă l. bulgară la băieți și la fete.

Situatiunea elevilor

Anul școlar	Clasele	Numărul elevelor și elevilor înscriși		Numărul elevilor rămași până la finele anului		Numărul promovaților	
		Băieți	Fete	Băieți	Fete	Băieți	Fete
1895—1896	I	33	24	33	15	20	8
	II	14	14	11	13	8	13
	III	5	6	1	4	1	4
	IV	3	3	1	3	1	3
	Total	55	47	46	35	30	28
1896—1897	I	36	19	34	17	(a) 12 (b) 22	{a) 8 (b) 9
	II	15	11	13	9		
	III	9	9	7	9	6	8
	IV	10	5	8	5	7	5
	Total	70	44	62	40	56	37
1897—1898	I	20	27	17	25	18	25
	II	15	10	13	10	11	10
	III	14	10	12	7	12	7
	IV	9	6	7	6	7	6
	Total	58	53	49	48	47	48
1898—1899	I	19	21	15	16	15	16
	II	18	9	14	7	9	6
	III	11	16	10	15	10	13
	IV	12	7	8	6	6	6
	V	—	6	—	4	—	4
1899—1900	Total	60	59	47	48	44	45
	I	30	29	27	27	27	27
	II	13	8	12	7	11	6
	III	16	13	13	13	13	13
	IV	12	13	11	10	11	10
1900—1901	V	—	6	—	6	—	5
	Total	71	69	63	63	62	61
	I	27	27	26	27	26	27
	II	14	10	9	9	7	6
	III	13	11	8	9	0	9
1901—1902	IV și V	15	20	14	17	11	17
	Total	69	68	57	62	50	59
	I	33	36	28	31	28	31
	II	11	12	11	11	8	7
	III	14	13	13	11	11	8
1902—1903	IV și V	9	19	7	18	8	18
	Total	67	80	59	71	55	64
	I	26	32	26	30	26	30
	II	9	14	7	13	6	9
	III	11	9	10	9	7	6
1903—1904	IV și V	10	18	9	17	7	17
	Total	56	73	52	69	46	62
	I	26	23	21	23	21	23
	II	12	13	11	12	9	10
	III	12	11	11	10	7	7
Total	IV	8	9	8	6	8	5
	Total	58	55	51	51	45	45

Anul școlar	Clasele	Numărul elevelor și elevilor inscriși		Numărul elevilor rămași până la finele anului		Numărul promovațiilor	
		Băieți	Fete	Băieți	Fete	Băieți	Fete
1904—1905	I	27	20	23	19	27	19
	II	10	15	10	14	10	10
	III	15	12	13	11	12	9
	IV	8	8	8	8	8	8
	Total	60	55	54	52	53	47

Sectia Comercială

1898—1899	I	7	—	5	—	4	—
	Total	7	—	5	—	4	—
1899—1900	I	7	—	7	—	7	—
	II	4	—	3	—	3	—
	Total	11	—	10	—	10	—
1900—1901	I	10	—	9	—	9	—
	II	7	—	6	—	6	—
	III	3	—	3	—	3	—
	Total	20	—	18	—	18	—
1901—1902	I	10	—	10	—	7	—
	II	10	—	9	—	7	—
	III	4	—	4	—	4	—
	Total	24	—	23	—	18	—
1902—1903	I	12	—	11	—	8	—
	II	6	—	5	—	5	—
	III	8	—	7	—	7	—
	Total	26	—	23	—	20	—
1903—1904	I	11	—	9	—	9	—
	II	8	—	7	—	5	—
	III	5	—	5	—	5	—
	Total	24	—	22	—	19	—
1904—1905	I	10	—	8	—	7	—
	II	9	—	9	—	7	—
	III	6	—	5	—	5	—
	Total	25	—	22	—	19	—

Sectia Croitoriei

1903—1904	Anul I	—	16	—	13	—	13
1904—1905	„ I, II	—	15	—	12	—	12

Tablou rezumativ

Anul școlar	Numărul înscrișilor			Numărul prezenților la examen		
	Băieți	Fete	Total	Băieți	Fete	Total
1895—1896	55	47	102	46	35	81
1896—1897	70	44	114	62	40	102
1897—1898	58	53	111	49	48	97
1898—1899	67	59	126	52	48	100
1899—1900	82	69	151	73	63	136
1900—1901	88	68	156	75	62	137
1901—1902	89	79	168	82	71	153
1902—1903	82	73	155	75	69	144
1903—1904	82	71	153	72	64	136
1904—1905	85	70	155	76	64	140

Absolvenții școalei primare de băieți

Anul școlar	No. current	No.	Numele și Pronumele	Locul nașterii	
1895—1896	1	1	Mucitane Gheorghe	Crușova	Macedonia
1896—1897	1	2	Fundu St. Al.	Bercovița	Bulgaria
" "	2	3	Macrie D.	Gopeș	Macedonia
" "	3	4	Mali Vangheli	"	"
" "	3	5	Constantinescu Figo Chr.	"	"
" "	5	6	Mischia N. Tașcu	Molovîște	România
" "	6	7	Gligore Ferdinand	Bogdana (Bacău)	Macedonia
" "	7	8	Caragea N. Vangheli	Gopeș	România
1897—1898	1	9	Berger Samuel	Comanova	"
" "	2	10	Ghiulamila Ioan	Gopeș	"
" "	3	11	Chrisicu Vangheli	"	"
" "	4	12	Isacf Milan	Elena (Ialomița)	România
" "	5	13	Simim Damim	Molovîște	Macedonia
1898—1899	1	14	Cuscă N. Teodor	"	"
" "	2	15	Mihăilescu Dumitru	Sofia	Bulgaria
" "	3	16	Papa Goga Toma	Bitolia	Macedonia
" "	4	17	Papa Nicola Lazăr	Gopeș	"
" "	5	18	Trifon N. Tașcu	Sofia	Bulgaria
" "	6	19	Tovari Al. Tașcu	Molovîște	Macedonia
1899—1900	1	20	Bandu C. Ioan	Sofia	Bulgaria
" "	2	21	Barbar M. David	New-York	America
" "	3	22	Ceasornicaru M. Atanas	Sofia	Bulgaria
" "	4	23	Goldstein Moriț	Galați	România
" "	5	24	Goldstein Gh.	Sofia	Bulgaria
" "	6	25	Nita I. Th.	"	"
" "	7	26	Papa Nicola C. Gh.	"	"
" "	8	27	Petrescu Dumitru	Crușova	Macedonia
" "	9	28	Trifon Naum Al.	Sofia	Bulgaria
" "	10	29	Trifon Al. Gheorghe	"	"
" "	11	30	Zisman Gustav	"	"
1900—1901	1	31	Bastani D. Gulielm	"	"
" "	2	32	Ghericoin Spiru	"	"
" "	3	33	Gheorghiu I. D.	Dubnîța	"

Anul școlar	Nr. curent	Nr.	Numele și Pronumele	Locul nașterii	
1900—1901	4	34	Ionescu Gheorghe	Veles	Macedonia
" "	5	35	Ionescu Gh. Spiru	Sofia	Bulgaria
" "	6	36	Mihci D. Const.	"	"
" "	6	37	Mustricu G. Petru	"	"
" "	8	38	Milio G. Petru	Moloviște	Macedonia
" "	9	39	Suban G. Vangheli	Gopeș	"
" "	10	40	Stabechi N. Ioan	Sofia	Bulgaria
" "	11	41	Mișu N. St. (particular) . . .	București	România
1901—1902	1	42	Ceama C.	Sofia	Bulgaria
" "	2	43	Fotie Pericle	Crușova	Macedonia
" "	3	44	Naum D. Christu	Sofia	Bulgaria
" "	4	45	Mele D. Vasile	"	"
" "	5	46	Papa Nicola V. D.	Crușova	Macedonia
" "	6	47	Sterghiu D.	Sofia	Bulgaria
" "	7	48	Velu Mihail	Zisman Moritz	"
" "	8	49	Chiurci D. Nicolae	Crușova	Macedonia
" "	2	51	Gudescu N. Dumitru	Sofia	Bulgaria
" "	3	52	Jacu Nicolae	Crușova	Macedonia
" "	4	53	Stabechi N. Const.	Sofia	Bulgaria
" "	5	54	Stavre D. Alex.	Öhrida	Macedonia
" "	6	55	Schönfeld Motel	Sofia	Bulgaria
" "	7	56	Mișu N. Nicolae (particular). .	Viena	Austria
1903—1904	1	57	Chestenband Herman	București	România
" "	2	58	Damciu N. Vangheli	Moloviște	Macedonia
" "	3	59	Goldstein Avram	Sofia	Bulgaria
" "	4	60	Masu Filip	Moloviște	Macedonia
" "	5	61	Nita I. Alex.	Sofia	Bulgaria
" "	6	62	Papa Nicola V. Ioan	Vasilovți	"
" "	7	63	Papa Nicola Gh. Milan	Sofia	"
" "	1	64	Biju Constantin	Moloviște	Macedonia
" "	2	65	Cherăță Petru	Sofia	Bulgaria
" "	3	66	Ghericociu I. Theodor	Gopeș	Macedonia
" "	4	67	Gusu Anton	Sofia	Bulgaria
" "	5	68	Hasa M. Sterghiu	Crușova	Macedonia
" "	6	69	Naum Vangheli	"	"
" "	7	70	Paligora Theodor	Sofia	Bulgaria
" "	8	71	Nita Constantin	"	"

Absolventele școalei primare de fete.

Anul școlar	Z current	N. o.	Numele și Pronymele	Locul nașterii	
1895—1896	1	1	Bernfeld Aurelia.	Ploiești	România
" "	2	2	Lepu Cleanța	Crușova	Macedonia
" "	3	3	Popa S. Flora.	Galati	România
1896—1897	1	4	Ceama Elena	Sofia	Bulgaria
" "	2	5	Lepu Sevasta	Crușova	Macedonia
" "	3	6	Nita D. Fanca	Sofia	Bulgaria
" "	4	7	Velu Maria	"	"
1897—1898	1	8	Levu C. Maria.	Samacof	"
" "	2	9	Naum D. Maria	Sofia	"
" "	3	10	Papa Nicola Anastasie	Vasilovți	"
" "	4	11	Trifon Al. Maria	Sofia	"
1898—1899	1	12	Bergher Ruhala	Comanova	Turcia
" "	2	13	Fila Aspasia	Bitolia	Macedonia
" "	3	14	Fröhlich Ghizela	Comanova	Turcia
" "	4	15	Naciu Alexandra	Gopeș	Macedonia
" "	5	16	Naciu Elena	"	"
" "	6	17	Zisman Mina.	Buzău	România
1899—1900	1	18	Dinca M. Evangelița	Gopeș	Macedonia
" "	2	19	Ceapan Vasilica	Târnova	"
" "	3	20	Iсаеf Elena	București	România
" "	4	21	Levu Iordanca	Lamacof	Bulgaria
" "	5	22	Lăzărescu Elisabeta	Plevna	"
" "	6	23	Mele Flora	Orhania	"
" "	7	24	Papa Nicola Fanca	Vasilovți	"
" "	8	25	Sgur Pandora.	Sofia	"
" "	9	26	Telnia Fania	Crușovs	Macedonia
" "	10	27	Velu Constantina.	Sofia	Bulgaria
1900—1901	1	28	Christu Iordanca	"	"
" "	2	29	Fila Anastasia	Bitolia	Macedonia
" "	3	30	Goldstein Toni.	Galati	România
" "	4	31	Mărgian Anastasie.	Crușova	Macedonia
" "	5	32	M. Puricu Raina.	Knistendil	Bulgaria
" "	6	33	Papa Goga Eugenia.	Gopeș	Macedonia
" "	7	34	Papa Nicola Paraschiva.	Sofia	Bulgaria
" "	8	35	Mișu N. Maria Margar. (partic.)	Viena	Austria
1901—1902	9	36	Caragea Maria	Trebici	Bulgaria

Absolventele scoalei primare de fete.

Anul școlar	No curent	Nº	Numele și Pronumele	Locul nașterii	
1901—1902	2	37	Chrisicu Fanca	Sofia	Bulgaria
" "	3	38	Cușcă Domnica	"	"
" "	4	39	Papa Goga Victoria	"	"
" "	5	40	Papa Nicola Maria	"	"
" "	6	41	Vasiliu Marieta	Pitești	România
1902—1903	1	42	Athanasiu Fanca	Sofia	Bulgaria
" "	2	43	Ceasornicaru M. Tofa	Galați	România
" "	3	44	Landau Fani	Sofia	Bulgaria
" "	4	45	Papa Nicola Elisabeta	"	"
" "	5	46	Steriu Anastasia	"	"
" "	6	47	Lepu Domnica	Novi Han	"
1903—1904	1	48	Miștala C. Vasilica	Sofia	"
" "	2	49	Ioachim Vasilica	"	"
" "	3	50	Landau Rașela	Galați	România
" "	4	51	Nanu Flora	Sofia	Bulgaria
" "	5	52	Goldstein Malvila	"	"
1904—1905	1	53	Nicola Speranță	"	"
" "	2	54	Chrisicu Elena	"	"
" "	3	55	Confini Ernestina	"	"
" "	4	56	Dame Lefta	"	"
" "	5	57	Nena D. Constantina	Gopeș	"
" "	6	58	Petrescu Gh. Caliopa	Crușova	"
" "	7	59	Goldstein Paulina		

Absolventele secției croitorii.

Anul școlar	No curent	Nº	Numele și Pronumele	Locul nașterii	
1904—1905	1	1	Costa Goga Eugenia	Gopeș	Macedonia
" "	2	2	Chrisicu Fanca	Sofia	Bulgaria
" "	3	3	Chiurci Zoia	Crușova	Macedonia
" "	4	4	Sgur Pandora	Sofia	Bulgaria
" "	5	5	Mele Flora	Orhania	"
" "	5	5	Sterghiu Anastasia	Sofia	"
" "	7	7	Caracea Marica	Trebici	"

A b s o l v e n t i i S e c t i e i C o m e r c i a l e

Anul școlar	N.	NUMELE ȘI PRONUMELE	Locul de naștere	Anul și luna	Profesia părintelui	Profesia sa actuală
1900/901	1	Petrescu Alexandru	Gopes	Macedonia	1884 X	Comerçiant
	2	Chisicu Vaughaneli	Sofia	Bulgaria	1886 12/III	"
	3	Ghiulamîlă Ioan	Gopes	Macedonia	1886 8/X	Rentier
1901/902	1	Cușca N. Teodor	Moloviște	"	1869 18/I	n'are
	2	Papa Nicola C. Lazăr	Gopes	"	1887 10/III	Comerçiant
	3	Tovari Al. Tașcu	Moloviște	"	1888 5/I	"
1902/903	4	Barbar M. David	New-York	America	1890 2/I	Meseriaș
	1	Landau I. Luca	Galați	România	1889 14/III	Comerciaut
	2	Papa Nicola C. Gheorghe	Vasilovți	Bulgaria	1889 25/VI	"
1903/904	3	Zisman Gustav	Sofia	Bulgaria	1888 24/II	Meseriaș
	4	Stabechi N. Ioan	"	"	1884 13/XII	Comerçiant
	5	Petressu G. Dumitru	Crușova	Macedonia	1883 8/X	Meseriaș
1904/905	6	Ceasornicaru N. Atanasie	Sofia	Bulgaria	1888 12/I	"
	1	Ghericoiu Spiru	"	"	1881 16/II	n'are
	2	Goldstein Gh.	"	"	1889 7/XI	Meseriaș
1904/905	3	Milio Gh. Petru	Moloviște	Macedonia	1885 10/V	—
	4	Mustriac F. Petru	Sofia	Bulgaria	1887 26/II	—
	5	Nita I. Theodor	"	"	1888 16/I	Comerçiant
1904/905	1	Cocea Gh.	Bacău	România	1888 1/VIII	Funcționar
	2	Ionescu G. Spiru	Sofia	Bulgaria	1889 12/XI	Comerçiant
	3	Nanca Theodor	Moloviște	Macedonia	1888 II	"
1904/905	4	Cocea Constantin	Bacău	România	1887	Funcționar
	5	Natu Christu	Moloviște	Macedonia	1888	Comerçiant

In rezumat au absolvit secția primară de băieți 71.

" " " " de fete 59.

" " " comercială de băieți 23.

" " " croitorii 7.

Absolvenții școalelor ca bursieri.

In urma rapoartelor direcționii școalei și a stăruinții onor. Agenții Diplomatici, s'a primit în mai multe rânduri ca bursieri, cei mai buni absolvenți, lipsiți de mijloace. Așa la finele anului școlar 1896 — 1897: 1) *Constantinescu Fidjio Christu și Mischia N. Tascu*, absolvenți ai cursului primar au fost primiți ca bursieri la școala comercială din București.

La finele anului școlar 1900/901: 1) *Mihci Constantin* absolvent al cursului primar și *Trifon Naum Tașcu*, cu certificat de 2 clase comerciale, au fost primiți bursieri la școala normală de învățători din Câmpu-Lung, iar *Papa Goga Toma*, cu certificat de 2 clase comerciale, la seminarul central din București.

La finele anului 1901/902: 1) *Ionescu Gheorghe și Ciocia Teodor*, cu certificat de o clasă comercială, a fost primit ca bursier la Seminarul central, București.

La finele anului 1903/904: *Ghericociu Spiru*, absolvent al secției comerciale, a fost primit ca bursier în cursul superior al școalei comerciale din Salonic.

La finele anului școlar 1904/905, *Nanca Theodor*, absolvent al secției comerciale, s'a trimis ca bursier la școala comercială din Salonic.

La finele anului școlar 1898/99 au fost primite ca bursiere la școala Normală de învățătoare din Craiova, următoarele absolvente ale cursului primar: *Naum Maria, Fila Aspazia și Ceama Elena*.

La finele anului școlar 1899/900, tot în școala normală următoarele absolvente: *Ceapan Vasilica, Lăzărescu Elisubeta, Telina Fania și Naciu Alexandra*.

La finele anului școlar 1902/903, a fost primită ca bursieră la școala normală profesională din Bitolia, absolventa *Papa Goga Victoria*.

La finele lui 1903/904 tot în această școală *Fila Anastasia și anul următor Mele Flora*.

La finele lui 1904/905, absolventa secției croitorii, *Costa Goga Eugenia*, a fost trimisă ca bursieră la Azilul *Elena Doamna*, secția profesională. Domnișoara Naum Maria, a terminat, anul acesta școala și a fost numită profesoară la Bitolia.

Mersul școalei.

După cum am văzut școala să deschis cu 2 secțiuni: una pentru fete cu o directoare-institutoare și una pentru băieți cu'n director-institutor și un ajutor-institutor.

Fie-care secțiune avea 4 clase.

Încă din primul an se simțea necesitate de un al 2-lea post la secția de fete.

In anul școlar 1896—1897, Ministerul detașând ca directori pe D-na și D-nul G. C. Ionescu, s'a înființat și postul al II-lea la școala de fete. Ca institutori-ajutori au rămas D-na și D-nul M. Pocletaru.

Prin numirea nouilor directori, școala a luat un alt mers, destul de îmbucurător, din toate punctele de vedere, deși era încă la început

După 3 ani dela înființare, se simțea lipsa continuării absolvenților. Părinții elevilor, fiind cea mai mare parte negustori, fiii lor trebuiau îndreptați spre comerț una din căile cele mai bune pentru coloniști.

Direcțiunea ținu seamă de această necesitate și stăru pe lângă D-nul Ministrul al Cultelor și Instrucțiunii Publice, pe atunci, Domnul Spiru C. Haret, a se înființa și o secție comercială.

In anul școlar 1898/99 se înființă prima clasă comercială, având ca institutori tot din institutorii școalei, D-na și D-nul G. Ionescu și D-nul V. Stroescu.

In anul următor se înființă clasa II-a comercială și se numi un institutor specialist pentru studiile comerciale. In urmă se înființă și clasa III-a comercială, conform programei școalelor elementare comerciale.

In modul acesta se umpluse un gol simțitor, dându se elevilor o instrucțiune necesară și practică.

Elevele terminând 4 clase trebuia să rămână acasă, D-na Ionescu le mai ținea câte un an și chiar doi, dându-le noțiuni de l. franceză, l. română și lucru de mâna. Timpul de 6 ani cât a condus D-na și D-nul Ionescu școala noastră, a fost o epocă rodnică, înfloritoare din trecutul acestei instituții.

Expoziția de lucru, din an în an, fiind mai frumoasă și elevile căpătând gust, s'a raportat cazul Domnului Ministrul al Cultelor și Instrucțiunii Publice, Domnul Spirul C. Haret, la finele anului școlar 1903—1903.

Cererea Direcțiunei sprijinită, de Domnul Agent Diplomatic a fost aprobată și pe ziua de 1 Septembrie, 1903, s'a înființat un post de maestră de croitorie și rufărie, înființându-se o secție de croitorie, cu absolvențele cursului primar.

Greutatea era mai mare la secția comercială, unde nu era decât un singur institutor, iar dela 11—12 și $3\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ trebuia să prede institutorii din secția primară.

Pe ziua de 1 Septembrie se înfințează încă un post de institutor și se aranjează obiectele secției comerciale între 2 instititori.

Invățământul și disciplina

Institutorii lucrează cu 2 clase, de oarece numărul elevilor este mic.

Orarul e împărțit pe jumătăți de ore, așa că fiecare clasă, o jumătate oră e ocupată direct și altă jumătate indirect, afară de dexterități, unde sunt ocupate deodată, direct.

Numărul de ore zilnic e de 3 ore dimineață și 2 după prânz, Sâmbătă după amiazi elevii sunt liberi.

Până în anul școlar 1904—1905 la secția comercială, aveau un institutor pentru partea comercială (comptabilitatea, aritmetică comercială, geografia comercială, limba germană) celelalte obiecte se predă în ore suplimentare de către institutorii cursului primar.

In prezent avem 2 profesori, unul pentru partea comercială și altul pentru celealte studii.

Clasa I-a comercială e singură într'o cameră, a II-a și a III-a sunt unite și deci ocupate direct câte o jumătate oră.

Materiile se predau după programele oficiale din țară, cu deosebire, că cu începere dela clasa II-a primară se predă limba bulgară, iar dela a III-a, noțiuni și de limba franceză.

La geografie, la clasa II-a se predă și orașul *Sofia*, iar la a IV-a se tratează mai pe larg *Bulgaria*.

La secția de fete se dă o mai mare importanță lucrului de mână, aranjându-se astfel orarul, că orele de după prânz sunt ocupate cu lucru de mână, limba franceză și dexterități.

Elevele secției croitorii sunt ocupate cu rufăria și croitoria sub conducederea unei maestre speciale; lecturi morale, limba franceză, economia domestică, cunoștințe de bucătărie cu doamna directoare.

In clasa I-a prezentându-se elevi și de 6 ani, domnii institutori fac numeroase exemple de vorbire, pentru a obișnui pe elevii cari nu știu decât dialectul macedo-român și alții nici acela bine, de a învăță limba curată ca în Regat.

Greutatea este mare, de carece în clasa I-a elevii sunt de diferite vârste între 6—9 ani.

Elevul macedonean vorbește foarte repede și trebuie obișnuit cu vorbirea clară.

Metodele de predare sunt conform cerințelor pedagogice de oarece toți institutorii cursului primar sunt normaliști și caută prin toate mijloacele a face ca învățământul să fie mai potrivit cu individualitatea elevilor.

Elevii secții comerciale din clasa II-a și III-a de 3 ori pe săptămână, fac practică în prăvălii spre a se obișnui cu viața comercială și a iubi negoțul. Controlul se face prin carnete personale.

Prin toate mijloacele posibile, căutăm a le desvoltă dragostea de comerț și a-i face să-l practice mai târziu.

La caligrafie, scriu cu litere ornate maxime comerciale, proverbe, pe care apoi le afișăm pe pereți.

Afără de copiii săraci, la prânz, rămân, încă mulți alții.

Cu o jumătate de oră înainte de intrarea în clasă, sună clopoțelul și începe meditația, care durează până la începerea cursurilor.

Elevii care nu-și fac datoria, cum trebuie, sunt reținuți la școală, fie spre a-și învăță lecțiunile, fie spre a-și face temele, pe care le-a neglijat. Câteodată lecțiune neinvățată trebuie copiată și apoi învățată la școală. Nu putem fi indiferenți față de cei leneși.

Pentru purtarea rea întrebuințăm dojana, în parte ori în fața clasei, reținerea în picioare în timpul lecțiunii, reținerea dela jocurile comune, oprirea după lecțiunea, păzindu-se orele de mâncare, chemarea părinților.

Institutorul are mai multe greutăți de întâmpinat aici, în privința disciplinei decât ca în țară. Prin toate mijloacele căutăm a face pe elevii leneși să fie silitori; pe cei cu purtări rele, să se corigeze, etc. ca să putem înmulții populația școlară.

Muzica și Gimnastica

Fiecare institutor învață pe elevii săi diferite cântece conform programei și care le cântă în diferite ocazii.

Pe lângă aceasta e un cor general compus din elevele și elevii cu voce mai bună, domnii institutori Fulga, Arsenescu și Mateescu sub conducerea directorului. Lucru foarte îmbucurător pentru cei ce vizitau școala, văzând armonia ce există între dascăli, precum și zelul lor pentru progresele ei.

In anii școlari 1900/901/902 s-au făcut exerciții de vioară cu elevii mai mari sub conducerea d-lui Stroescu.

Mare parte din cântecele executate în acest deceniu la această școală au fost grupate de director în broșura: *Colecție de cântece și Vicleimul*, pentru școalele române din Turcia Europeană.

Exercițiile gimnastice se fac iarna în clasă, iar vara în curte, împreună cu diferite jocuri gimnastice, unele însoțite de melodii.

Elevii secții comerciale au jucat dansuri naționale, *oîna* și au executat cadriluri gimnastice sub conducerea d-lui institutor Arsenescu.

La excursiuni, elevii cântă pe clase și împreună, joacă, aleargă etc.

E x a m e n e l e .

Cursurile școalelor se țineau până la 3 Iunie, când începeau preparațiile pentru examene. Elevii se pregăteau la școală sub supravegherea institutorilor respectivi.

Examenele la cursul primar se fac câte 2 clase unite și numai o zi, având obiectele aranjate în modul următor :

8—9½ aritmetică, 9½—10½ religia, 1½—12 limba română, 2—3 geografia, 3—4 istoria și 4—5 științele naturale. •

Intr-o zi era examen la cursul primar și în ziua următoare la secția comercială 2 obiecte—cu chipul acesta elevii mari aveau câte o zi de preparație.

Examenele se țin în o clasă mai mare, împodobită ca'n sărbătoare.

Pe peretei se aşeză hărțile lucrate de elevi, precum și maximele, proverbele scrise de elevii mari cu litere ornate. Clasa este spălată, iar mobilierul șters cu puțin lac negru. Elevii vin îmbrăcați curat.

Să fac invitațiuni tipărite, care se înmânează membrilor din colonie.

Examinarea se face simultan. La examenele asistă, Domnul Agent Diplomatic, însoțit de personalul agenției, membrii coloniei, toți institutori etc.

La noi examenele, sunt ca niște sărbători. Clasa în care se ține examenele, totdeauna e plină de lume, care se interesează de progresul elevilor.

Iată mai jos nn model de distribuirea examenelor.

6 Iunie *Duminică*.—Cl. I-a, II-a comercială ore 8—12 științele naturele și 2—5 limba română.

7 Iunie *Luni*.—Cl. III-a și IV-a primară de fete, orele 8—12 și 2—5.

8 „ *Martî*.—Cl. I-a, II-a și III-a comercială orele 8—12 limba franceză.

9 Iunie *Mercuri*.—Clasasa I-a și II-a băieți, orele 8—12 și 2—5.

10 „ *Joi*.—Cl. I-a II-a și III-a comercială, orele 8—12, aritmetică și 2—5 contabilitatea și corespondența comercială.

11 Iunie *Vineri*.—Cl. I-a și II-a de fete, orele 8—12 și 2—5.

12 „ *Sâmbătă*.—Cl. I-a, II-a și III-a comercială orele 8—12 limba germană și 2—5 istoria.

13 Iunie *Duminică*.—Cl. V-a de fete, orele 8—12 limba franceză și economia domestică, 2—5 teoria croitorii și rufării.

14 Iunie *Luni*.—Cl. III-a și IV-a, băieți orele 8—12 și 2—5.

15 „ *Martî*.—limba bulgară, orele 8—12 fete și 2—5 băieți.

Expoziția de lucru de mâna.

Încă din primul an s'a căutat să se dea o dezvoltare mare lucrului de mâna. Corpul didactic a ținut seamă de partea practică necesară unei eleve, de aceea cea mai mare parte din orele de după prânz, erau consa-

crate lucrului de mâna. Grație stăruinții depuse de Doamnele directoare Ionescu, Stroescu și doamnele institutoare, în fie care an s'a făcut câte o prea frumoasă expoziție în timpul examenelor. Reușita expoziții și predilecționea fetelor pentru lucru de mâna, a făcut ca să putem reuși a avea și o maestră specială de rufărie și croitorie pentru elevele ce termină cursul primar.

In expoziție figurează de la lucrurile cele mai simple, lucrate de elevele clasei I-a, până la bluze, rochii etc. Printre lucrurile cele mai însemnate se poate cita: cămași naționale, bărbătești și femeiești, șorțuri, șorțuri naționale, ie cusute cu fluturi, fote naționale, cuverturi de etamină cu plus pentru pat și masă, diferite fileuri, cuverturi de file și atlas, perne brodate cu mătase, batiste, diferite ajururi, cămași cu ajururi din pânză de mătase, cămași și servetele point lace și dantele Richelieu, cămași bărbătești de zi, bluze, rochii etc.

Toți vizitatorii felicitau pe doamnele profesoare, pentru zelul depus și pentru gustul, cu care aranjau expoziția. Încă din primii ani se simțea lipsa unui fond, cu care să se procure material eleveilor sărace.

Societatea „Unirea“, având ca președinte pe domnul Nicola Papa Gheorghe, pune suma de 150 lei la dispoziția doamnei directoare Ionescu, ca să cumpere material, să lucreze elevele sărace, cu începere dela 1 Septembrie 1899.

Din această sumă nu s'a cheltuit de cât 100 lei; lucrurile făcute se puneau la loterie, care se trage în ziua distribuirii premiilor.

Din suma obținută la loterie, se scotea fondul de rezervă, iar restul se cumpără obiecte spre a se distribui elevelor și elevilor.

Așa se urmează în fiecare an.

Multe din absolvenți și-au făcut o parte din zestre încă de pe băncile școalei.

Anul trecut din inițiativa și stăruința doamnei directoare, cea mai mare parte din elevele mai mari și-au făcut costume naționale complete, foarte frumoase și admirate de vizitatori la expoziția anuală.

Distribuirea Premiilor.

După cum s'a văzut și la școala noastră din Sofia, s'a continuat cu împărțirea de premii, la finele anului școlar.

La școalele bulgare în ziua de 29 Iunie toți elevii se adună la școală și primesc certificatul cu notele obținute, bune sau rele, după silință. În certificat se amintește, dacă este promovat, corigent, ori repetent.

Noi, facem o serbare în curtea școalei de băieți, sub un umbrar format de o mare tentă, împodobit cu ghirlande de brad, cu tricolorul român și bulgar, cu portretele M. M. L. L. Regele și Regina României, cu ale A. A.

L. L. Regale Principilor Moștenitori și cu al A. S. R. Prințipele Ferdinand al Bulgariei. În fund pe o scenă mare ridicată de vre-o jumătate de metru delă pământ, împodobită la cele patru colțuri cu câte un stâlp învelit cu pânză roșie, cu ghirlande și steaguri și deasupra estradei arcade de brad.

Pe estradă se așeză premiile, consistând din cărți trimise de Onor. Minister al Cultelor și Instrucțiunii Publice, din haine, ghete, stofe de rochii, câte un mic obiect pentru fiecare elev promovat din partea Societății „Unirea“ ori a Coloniei.

La sosirea d-lui Agent Diplomatic ori a d-lui Gerant, îmbrăcați în uniformă, orchestra intona „Imnul Regal“. După ce se întreținează câteva minute cu cei prezenți, luă locul presidențial pe estradă.

Apoi urmă urma un program fixat de mai înainte, de ex. :

- 1) *Cuvântarea Directorului*, asupra situației școalelor de băieți;
- 2) *Cuvântarea Directoarei*, asupra situației școalelor de fete;
- 3) *Cuvântarea d-lui Președinte* al Societății „Unirea“;
- 4) *Răspunsul d-lui Agent Diplomatic, ori al d-lui Gerant*;
- 5) *Iata ora de serbare*, cor mixt.
- 6) *Va-s toarnă*, recit, de elevul Ghericociu N. Teodor;
- 7) *Teoria și practica*, povestită în dialect de eleva Costa Goga Eugenia;
- 8) *Moartea ne vine*, cor mixt;
- 9) *Le Savetar et le financier*, recit. de eleva Pandora Sgur;
- 10) *Hora*, cor.
- 11) *An den Mond*, recitat de elevul Nanca Th.
- 12) *Pocăința bețivului*, retit. de eleva Chisiciu Fanca;
- 13) *La chasse*, cor francez pe 2 voci;
- 14) *Ne e vreme za Dremca*, poezie bulgară, recit. de Mela Flora;
- 15) *Cacva momavideh*, cor mixt (bulgar);
- 16) *Horiaul și gălina*, recit. de eleva Chiurcă Zoia,
- 17) *Adio, sfântă școală*, cor mixt.

Incoronarea elevelor și elevilor de către d-l Ministrul premiile date de Directoare și de Președintele societății.

De 5 ani, obiectele lucrate de elevele sărace, din fondul prevăzut de societate, sunt puse la loterie, care se trage tot în această zi.

Timpul fiind foarte frumos și fiind unică serbare, în acest gen—aci—vine lume foarte multă.

La distribuirea premiilor din anul școlar 1898/99 s'a făcut și 2 fotografii împreună cu răposatul Al. Ghica Brigadier, Ministrul Plenipotențiar. S'a oferit câte un pahar de bere asistenților, iar elevilor prăjituri.

Dăm aci câteva din cuvântările ținute de D-nii Agenti Diplomatici la această solemnitate.

Cuvântarea Răposatului Al. Ghica Brigadier, Ministrul Plenipotențiar ținută la 18 Iunie 1898:

Doamnelor, Domnilor, Iubiți Copii,

Ați auzit cuvintele eloante pronunțate de d-l Director și d-na Directoare; ați auzit, voi copii, sfaturile, cari vi s'au dat și trag speranță, că veți fi pe viitor a vă folosi de dânsene; este însă un lucru pe care nu l'ați auzit. Constatându-se progresele, pe care le faceți în fiecare an, nu s'a stabilit în deajuns cui le datorați.

Această lacună în cuvântarea acelor cari v'au călăuzit un an întreg, spre învățătură, creștere bună, principii de o educațiune complectă, este doavadă că talentul, totdeauna se unește cu modestia și cu bucurie, eu, care sunt aici pentru a supraveghia, pentru a încuraja silințele voastră, vă declar, că este o adevărată satisfacție pentru mine, de a aduce în față voastră și a părinților voștri, omagiile mele și călduroasele mele mulțumiri d-lui Director și d-nei Directoare. Domniile lor ajutați zilnic de silințele d-lui și d-nei Stroescu, ne dau doavadă de rezultatul care se poate dobândi, nu se cruță nici timp, nici muncă, care aduce roade frumoase.

Nu s'a întâmplat niciodată să nu găsesc pe fiecare din Domniile lor la postul său, de câteori pe neașteptate, am venit și am vizitat școala.

De aceea, când au început examenele, pe cari le-am urmărit cu multă atenție și am putut constata rodul produs, m'am convins că vorba românească, așa de dulce și plăcută, se întrebuiuștează de copii din ce în ce mai cu ușurință; m'am convins că lucrul mai esențial decât toate, copii înțeleg ce recitează și că, fără a-și da seamă, încep a pătrunde geniul limbei noastre, adică geniul adevăratei limbe latine.

Acest rezultat datorit sărguinței acelora, cari vă învață, copiii mei, cari încerc chiar a vă crește, acest rezultat este uimitor, când se găndește cineva la dificultățile de toate felurile, care sunt de învins.

Expresiunea mulțumirilor mele este expresiunea Guvernului Român și-mi voi face o deosebită placere de a înștiința Ministerul Instrucțiunii Publice, de rezultatul dobândit de d-nele Ionescu și Stroescu, de d-nul Director Ionescu și de adjutanții d-sale, d-nii Stroescu și Nicolaeff.

Am fost totdeauna prea mulțumit de lucrul de mâna și de o expoziție mică într'adecă, dar care dovedește mult gust, din partea acelor, cari au prezidat la aranjamentul ei.

Am vorbit cu copiii; am mulțumit pe învățătorii lor, dați-mi vă să vă mulțumesc și pe d-voastră, părinți, adunați aici pentru a vă bucură de succesele dobândite de copiii, cari au fost silitori, cari au ascultat cu sfîrșenie lectiile cari au fost predate.

Să fiți mândrii, D-lor, de faptul că micile sacrificii ce le faceți au produs deja rezultate însemnante; știți silința care ne-am dat-o cu toții pentru a deține de la Guvernul Român 2 burse, pentru băieții săraci eșiti premianți din mica noastră școală. Am isbutit; ei bine, protejații D-voastră au isbutit încă mai bine de cât noi și vă anunț cu o adevărată mândrie,

că unul dintr'ânșii este în capul școalei de comerț din București și că al doilea se numără printre elevii cei mai buni. Dați-mi voe să vă mulțumesc în numele Guvernului Român, citindu-vă următoarea adresă:

(Citește o adresă de mulțumire trimisă Coloniei Române pentru Albumul oferit A. S. Regalei Principelui Ferdinand).

Vedeți, D-lor că Suveranii noștri nu uită de D-voastră, că Guvernul Român vă acordă la fie-care ocazie sprijinul său și că Reprezentantul Majestății Sale Regelui Carol I și al Guvernului Român, aci în Sofia, nu s'a crutat nici odată pentru a vă sprijini în nevoie voastre.

In ziua aceasta de bucurie veți constata că nu s'a neglijat nimic pentru a face din fiii, din copilele voastre, suflete bune și ascultătoare. *Mens sana in corpore sano*, zice vorba latină, adică, o minte sănătoasă într'un corp sănătos. Iată scopul la care tindem cu toții și la care ajungem spre folosul țării noastre, care ne iubește și care așteaptă mult dela copiii săi; mă unesc dar într'un glas cu D-voastră, rugându-vă să strigați cu mine:

Trăiască Neamul Românesc;
Trăiască Regele Carol și Regina Elisabeta;
Trăiască Dinastia Română.

Cuvântarea Domnului N. Mișu, Agent Diplomatic, la distribuirea premiilor, 25 Iunie 1900.

Domnule Președinte, Doamnelor și Domnilor,

Sunt mândru, ca Reprezentant al României și ca Român, de a lua parte la această frumoasă serbare, care este încoronarea muncii fără preget a unui întreg an.

Am asistat, cu deosebită satisfacție, la examenele elevelor și elevilor școalei române din Sofia, căci am constatat că rezultatele au fost strălucite, că școala noastră este la înălțimea misiunii noastre culturale și corespunde pe deplin scopului pentru care ea a fost înființată. În adevăr ținta Guvernului Român este răspândirea culturei celei mai largi printre connaționalii noștri. Acest înalt ideal a fost îndeplinit grație sentimentului nobil al datoriei, de care au fost însuflareni în îndeplinirea funcțiunii lor, atât D-na și D-nul Ionescu, cât și D-na Institutoarea Stroescu, cât și Domnii Profesori Nicolaeff, Stroescu și Rusu.

Tin a le aduce aci, înaintea Domniei voastre a tuturor, mulțumirile Guvernului Român și omagiile mele personale cele mai sincere.

Asemenea trebuie să adresez toate mulțumirile mele societății de ajutor „Unirea“ și demnului său președinte, A. Trifon, precum și părinților copiilor, cari au dat un sprijin puternic direcțiunii școalei și profesorilor în îndeplinirea grelelor lor sarcini.

In special mă simt dator a felicită din inimă pe D-l Director și D-na Directoare Ionescu, cari printre o muncă personală foarte stăruitoare, prin solicitudinea zilnică ce au arătat pentru educațiunea și buna stare intelectuală și morală a elevilor, prin frumosul exemplu al îndeplinirii datoriei, ce l-au dat, au știut să împlânteze în inimile copiilor simțul datoriei, al abnegației, al blândeții și al tutelor virtuțiilor adevărat românești.

Grație sărguințelor D-lor, școala din Sofia, a devenit o școală model de care toți Români trebue să ne fălim.

Doamnelor și Domnilor,

Nu trebuie să uităm că aceste roade binefăcătoare, le-am obținut în frumoasa țară Bulgaria, unde Români noștri au găsit în totdeauna o frumoasă ospitalitate; și natural, legăturile de amicitie între România și Bulgaria sunt vechi și tradiționale. România a fost pământul în care Bulgarii—în momente de restrîște—au găsit un refugiu. În România au putut Bulgarii cultiva limba și datinele lor strămoșești. Din București, Brăila, Giurgiu și Bolgrad au pornit luptătorii redeșteptării Bulgariei, în România și-au agonisit fruntașii Bulgari averile lor, și în România mai mult ca ori unde au găsit sprijinul cel mai mare în aspirațiunile lor naționale.

De aceia, noi Români, găsim în Bulgaria ospitalitatea lipsită de invidie și desinteresată, căci poporul Bulgar nu poate uita ce a fost România pentru dânsul în momentele cele mai grele ale existenții sale. Să sperăm că și în viitor aceleiasi sentimente vor domni în Bulgaria pentru noi, Români, și că legăturile de amicitie vor deveni din ce în ce mai strânse.

Cu inima plină de bucurie pentru frumoasele rezultate ce am constatat, vă invit să strigăm cu toții:

Trăiască M. S. Regele Carol I;
Trăiască Dinastia Regală Română;
Trăiască A. S. R. Prințipele Bulgariei;
Trăiască Bulgaria;
Trăiască Profesorii Școalei Române din Sofia;
Trăiască Colonia Română.

* * *

Cuvântarea Domnului N. Mișu, Agent Diplomatic, la 24 Iunie, 1904, cu ocazia distribuirii premiilor:

Domnule Președinte, domnilor și doamnelor,

Sunt fericit că mi-a fost dat a prezida pentru a doua oară, ca Reprezentant al Țării, această frumoasă serbare școlară națională, care întrăpează în sine sforțările și laboarea unui întreg an. Constat cu adevărată bucurie sufletească, că și astăzi progresul, ce a făcut școala noastră, este tot mai însemnat, mulțumită nobilei emulațiunii, ce domnește între

dascălli noștri, colonia română și elevi. Cred de datoria mea, a recunoaște aci înaintea D-voastră a tutelor meritul de căpetenie ce'l au dascălli noștri, cari fără a șovăi un moment au suportat cu bărbătie sacrificiile, ce nevoie țării, reclamă dela noi, toți, îndeplinind cu sfîrșenie înalta misiune, la care au fost chemați, îndoind zelul lor neobosit pentru luminarea tinerii generațiuni, ce le este încredințată.

În numele Guvernului român, exprim mulțumiri tutelor Domnilor Profesori și în special D-lui și D-nei Ionescu, directorii școalei pentru frumoasa pildă a împlinirii datoriei, ce o dau tuturor, dovedind prin aceasta, că sunt adevărați apostoli ai culturii române, călcând cu vrednicie pe urmele bărbăților nemuritori ai neamuului nostru ca Gheorghe Lazăr și alții.

Apoi trebuie să mulțumesc din inimă părinților elevilor noștri și societății „Unirea“ care a ajutat din răsputeri corpul nostru profesoral în ajungerea scopului său cultural. Români urmând pe această cale recunosc că numai prin cultură un popor se poate ridica. Noi, Români, cari suntem un văstător al marelor popoare din Apus, trebuie să avem totdeauna ochii atinții spre civilizația Apusului, căci numai printr'o cultură deosebită și fapte de oameni culți vom dovedi tuturor, că suntem în adevăr un element de ordine și sănătos în Peninsula Balcanică. Școala și Biserica să fie deci temelia pe care să rădiciam edificiul nostru național. Ele ne vor înălța tot mai sus și vor face să fim demni urmași ai strămoșilor noștri. Această cale ne-o arată Augustul nostru Suveran, care necontenit clădește în toate colțurile țării școli și biserici. Amintirea *Aceluia* care este exemplul tuturor virtuților în țară să înalte sufletele noastre și să strigăm cu toții într'un glas:

Trăiască M. Sa Regele României.

Trăiască Familia Regală.

Recunoscători pentru ospitalitatea, ce Români găsesc în Bulgaria, cu care neamul nostru are atâtea legături tradiționale, vă invit să ziceți cu mine:

Trăiască A. S. Regală Principele Ferdinand al Bulgariei.

Cuvântarea Domnului Eug. E. Stătescu, Gerantul Agenției Diplomatice Române, rostită la distribuirea premiilor, 20 Iunie 1904.

Doamnelor, Domnilor, Iubiți școlari,

Sunt fericit de a fi chemat să prezidez pentru a doua oară solemnitatea noastră școlară anuală și mă bucur împreună cu D-voastră, de activitatea desfășurată și anul acesta în direcția foarte înțeleaptă a unui învățământ practic, chemat a înzestră tinerele noastre generaționi cu cunoștințele necesare pentru a triumfa de dificultățile vieții de toate zilele,

a contribui la prosperitatea familiei și a neamului lor și a da Statului cetățeni buni și utili în luptele economice viitoare.

Domnul Stroescu, cu multă dreptate a relevat în alocuțiunea sa necesitatea ca familia să conlucreze cu școala pentru ajungerea acestui scop; este știut într'adevăr că contactul din tot minutul dintre copii și părinți permite și mai mult acestora ca profesorilor lor să insuflă sentimente de cinste și de datorie. Sunt sigur că acesta este și gândul D-voastră al tutelor și că membrii coloniei noastre, care au știut în totdeauna să se distingă prin onestitatea și iubirea lor de muncă, vor ști să crească în aceleși sentimente frumoase pe cei ce sunt chemați să le succede.

Intru împlinirea acestei sarcini veți găsi în totdeauna sprijinul Statului, care nu încetează un singur moment a veghia asupra prosperității D-voastre și care cred că vă va da în curând o nouă probă de solicitudinea sa.

Nu'mi mai rămâne înainte de a termina decât să aduce viile mele mulțumiri D-lui Director și corpului nostru didactic pentru abnegațiunea cu care și-a îndeplinit și anul acesta datoria, cu toate grelele încercări prin cari cei mai mulți dintr'înșii au trebuit să treacă. Mulțumesc de asemenea călduros Societății „Unirea“ și întregii colonii pentru generosul și binefăcătorul concurs, care l-au dat operei de cultură urmărit prin crearea acestei școli

In această zi solemnă, ca în toate zilele de serbare ale românismului gândul nostru trebuie să se îndrepteze, către scumpa noastră Dinastie, care personifică Patria noastră și semnifică pentru noi un trecut plin de glorie și un viitor plin de cele mai frumoase speranțe; de aceia vă invit să strigați împreună cu mine:

Trăiască M. M. L. L. Regele și Regina. Trăiască Dinastia Regală.

De asemenea amintindu-mi frumoasa ospitalitate, de care ne bucurăm în Bulgaria și de numeroasele legături de bună vecinătate, care ne leagă cu dânsa, Vă rog să strigați terminând:

Trăiască A. S. Regală Principele Ferdinand.
Trăiască Dinastia Princiară.

Steaua și Pomul de Crăciun.

Cu ocaziunea Crăciunului, sărbătoarea copiilor, au rămas din moși, strămoși, o mulțime de obiceiuri foarte frumoase: colinde, steaua, vicleimul etc.

In Sofia, la vecinii noștri, nu se află nici unul din aceste obiceiuri.

Domnul Ionescu, ca conducător al școalei, a aranjat câteva scene din Vicleim, a învățat pe elevi să facă stea și astfel în anul 1896 de Crăciun, elevii au umblat pe la casele Ar'mânilor.

In anul următor, s'a adaus la piesă și câteva cântece de stea pe una și două voci. Melodiile au fost predate de Domnul Institutator Stroescu.

De Crăciunul anului 1898, societatea română de ajutor „Unirea“ voind a distribui haine, ghete, elevilor săraci, direcțiunea în înțelegere cu corpul didactic a hotărât să facă o mică sărbare școlară cu Pom de Crăciun.

Domnul Agent Diplomatic a preîntâmpinat cheltuelile cu facerea pomului și împodobire.

Elevilor li s'a dat bomboane, jucării; iar celor săraci haine, ghete, din partea societății. S'au cântat cântece de stea și s'a jucat „*Vicleimul*“. Dela această dată în fiecare an s'a făcut câte un *Pom*, din ce în ce mai frumos și o sărbare de asemenei. Cheltuelile pomului, bomboanelor, jucăriilor, obiectelor se scoteau prin mijlocul unei liste de subscripție, iar hainele, ghetele, stofele de rochii, de către societate și colonie.

Sala se împodobia frumos cu lanțuri de hârtie, steaguri, lampaioane; pe scenă, se așeza bradul împodobit frumos, iar împrejurul lui, corul. Cortina era trasă. Se aprindeau toate lumânările, corul cântă „*Bună dimineața la Moș-Ajun*“ și se ridică cortina. Era o priveliște foarte frumoasă. Cele 70 de lumânări de pe ramuri trimiteau raze pe multiplele colori ale obiectelor din pom. Jos, împrejurul lui se aflau hainele, ghetele, stofele de rochii în valoare de 250—300 lei.

In general programul unei asemenea sărbări era:

- 1) *Bună dimineața la Moș-Ajun*, cor.
- 2) *Năsterea Mântuitorului*, narațiune.
- 3) *Colinda: Florile d'albe*, cor.
- 4) *Ce ne-aduce Moș Crăciun*, poezie.
- 5) *Plugușorul*, (cor și recitări).
- 6) *De Anul Nou*, poezie.
- 7) *O brad frumos*, cor.
- 8) *Iarna*, poezie.
- 9) *Anul-Nou*, piesă jucată de elevi, aranjată de D-l C Grigoriu.
- 10) *Vicleimul* cu cântece de stea și 'n costume, ca pe timpurile vechi.

Ce bucurie pentru copii! Ochii lor nu se mai mișcau dela pom. Cu nerăbdare aștepta sfârșitul pentru a primi darul, bomboane, iar cei săraci de ale îmbrăcămintei.

Aceste sărbări anuale au o mare înrăurire asupra generațiunilor: a) se păstrează obiceiurile vechi, cari începuse a dispărea; b) se bucură elevii săraci; c) toți elevii primesc câte un dar de sărbători și-l vor pastra ca amintire din frageda copilărie.

Copii, tineri, femei, bătrâni, toți se înveselesc, unii ascultând pe fiii lor recitând, ori cântând, alții văzând bucuria copiilor. Toți pleacă cu câte un mic suvenир, iar acei ce-și dau obolul se îndepărtează cu mulțumire, că a înveselit pe copii, de Craciun, sărbătoarea lor,

Cantina școlară.

Mare parte diu elevi, fiind săraci, la prânz se mulțumiau cu o bucătică de pâine și acea de multe ori uscată.

Domnul Director Ionescu, văzând această stare, care nu poate fi de căt în detrimentul fizicului și apoi și 'n al spiritului; căci copilul fiind slăbit și stomacul gol, nu-i mai vine să-și facă datoria de școlar cum trebuie, a intervenit pe lângă Domnul Ministrul al Cultelor și Instr. Publice prin sprijinul Onor. Agenției Diplomatice, ca să se creeze o cantină școlară.

Cererea D-sale a fost aprobată și dela 1 Septembre 1898 s'a deschis cantina școlară. Fondul necesar a fost pus în buget. Dela această dată, a continuat regulat, până 'n prezent. Când suma era insuficientă se complecta prin ajutorul unei liste de subscripție.

Prânzul constă din o fieritură de carne și legume și o bucătă de pâine, și se dădea la ora 12 în câte o sală separat pentru băieți și pentru fete.

Mâncarea se pregătește de servitorii școalei sub supraveghierea D-nei Directoare.

Numărul varia între 50—60 elevi zilnic.

Ce fericiti se simțeau elevii, după ce terminau masa. Mâncarea caldă îi predispunea și la joc și la învățătură.

Localul, mobilierul, muzeul comercial, etc.

In primul an școala a fost instalată în casele Domnului Dimceff, strada Nova Lomsca No. 32, dar nefiind îndestulător pentru anul următor s'a închiriat casele Domnului N. Caragea și Fraților I. Ghiumila, în care se găsește și până astăzi.

Localul, față cu cerințele școlare actuale, e cam incomod și neîndestulător, nefiind construit anume pentru școală.

Școala e înzestrată cu pupitre pentru 2 elevi, catedre, table mari pentru socoteală, toate vopsite. Pe pereti se află cărțile necesare, tablouri istorice legate în rame, tablouri intuitive și religioase.

Pentru Exercițiile Intuitive, Științele Naturale, Cursul Mărfurilor se mai află o colecție de tablouri *Deyrole*, un mic muzeu comercial format cu produsele principale dela magazinele Românilor de aci și cu mostre trimise dela fabricile din țară, mai sunt câteva instrumente pentru studiul Fizicei și un mic laborator.

In Cancelarie avem și o mică bibliotecă din vre-o 400 volume, date de Ministerul Cultelor și Instrucțiunei Publice, Casa Școalelor și Administrația Domeniului Coroanei.

Starea sanitără.

Școala în decurs de 10 ani, n'a fost închisă de cât de 2 ori din cauza boalelor contagioase.

In prima dată, fiind că toate școalele se închise să se desinfeteze radical și a 2-a oară în urma unui caz de scarlatină. Au fost câteva cazuri de angină difterică și de tifos, încolo răceli, tuse, etc.

Înă delă început se simțea lipsa unui medic al școalei, și în urma unui raport al direcțiunii și a intervenirii Onor. Agenției Diplomatice s'a numit ca medic pe ziua de 1 Septembrie 1898, Domnul D-r I. Cojuharoff.

Domnia sa și-a depus multă osteneală pentru cei bolnavi, și examinează în cabinetul său medical, iar pentru cei lipsiți de mijloace intervine să fi primiți gratuit în spitalul ce-l conduce.

Datorită îngrijirei D-sale mai mulți elevi bolnavi de tifos, au scăpat.

D-l Gustav Selten, farmacist român, a acordat gratuit medicamente elevilor săraci dela numirea medicului, până la 1 Septembrie 1902, când părăsind Sofia, s'a intervenit pe lângă Minister a fixă o sumă anuală în budget.

Localul se spoește în fiecare an; iar pe jos se spală cât mai des, spre a înlătură îngrămadirea prafului.

Prima serbare națională la școală.

Cu ocazia zilei de 29 Noembre 1897, Aniversarea intrării M. S. Regelui și a armelor române în Plevna, direcțiunea și corpul didactic au aranjat o serbare școlară națională.

A fost prima în acest gen.

Cu aprobatia Onor. Agenției Diplomatice s'a întocmit următorul program :

- 1) *Imnul Regal*, cor pe 2 voci, executat de elevi și eleve.
- 2) *Insemnatatea zilei de 28 Noembrie 1877* (căderea Plevnii) pentru Români, scurtă cuvântare ocasională, rostită de Domnul G. C. Ionescu, Directorul Școalii.
- 3) *Mulți ani trăiască*, cor.
- 4) *Neamul românesc*, narăjune istorică, povestită de un școlar din clasa III-a.
- 5) *Deșteaptă-te Române*, cor.
- 6) *Românul*, poezie recitată de o elevă din clasa III-a.
- 7) *M. S. Regele Carol I-iu*, biografie spusă de o elevă clasa IV-a.
- 8) *Mulți ani trăiască*, cor.
- 9) *Românul Macedonean*, poezie recitată de o elevă clasa IV-a.
- 10) *Soldatul de bună voe*, dialog spus de 2 elevi din clasa III-a.
- 11) *Hora*, cor.

- 12) *Vrăbia la geam*, poezie recitată de o elevă din clasa II-a.
- 13) *Luarea Plevnii*, narațiune istorică spusă de un elev din clasa IV-a.
- 14) *Moartea ne vine*, cor.
- 15) *M. S. Regina Elisabeta* (Mama răniților), biografie istorisită de o elevă din clasa IV.
- 16) *Mulți ani trăiască*, cor.
- 17) *Negrul-Vodă*, legendă istorică recitată de un elev clasa II-a.
- 18) *Les deux paysans et le nuage*, poezie recitată de o elevă clasa IV.
- 19) *Naples*, cor pe 2 voci.
- 20) *Ce trebuie să învățăm*, con vorbire școlară, ținută de 8 elevi din clasa III și a IV-a.
- 21) *Hai, astăzi toți în cor*, cor pe 2 voci.

Sala era împodobită cu steaguri tricolore române și bulgare, cu portretele dinastice Regale și Princiare. Au asistat răposatul *Al. Ghica Brigadier*, Ministrul Plenipotențiar și Agent diplomatic; D-l Victor Mărgăritescu, Vice-Consul; D-l D. A. Mincu, Interpret; mulți români, doritori de a audii pe fiii lor în limba maternă, istorisind măretele fapte ale trecutului, care ne-a dat Gloria de astăzi.

La ora 10 a. m. sala era plină.

La sosirea Domnului Ministru elevii intonară *Imnul Regal*.

Serbarea școlară terminându-se, Domnul Ministru adresă mulțumiri directorilor și institutorilor pentru aranjarea și reușita serbării. În câteva cuvinte patriotice și pline de entuziasm, accentuă asupra însemnatății zilei de 28 Noembrie 1877 și spuse coloniei că D-sa, care a avut onoare de a vedea și vorbi de multe ori cu M. M. L. L. Regele și Regina, cum și cu A. A. L. L. Regale Prințipele și Prințesa României, poate spune că cele auzite din gura școlarilor, despre Dinastia Română, sunt fapte adevărate istorice și că i se umple inima de bucurie văzând cum în inimile micilor Români-Macedoneni încolțește sămânța patriotismului și devotamentului către Dinastia Română.

Terminând spune Colonii, că astăvară a văzut pe M.M. L.L. Regele și Regina și pe A.A. L.L. Regale și că plin de fericire poate să le spună, că sunt sănătoși și că acum ca și la începutul Domnii M. S. lucrează zi și noapte cu același devotament și cu aceeași iubire pentru a asigura viitorul României.

Zecă Mai la școală.

În fiecare an dela deschiderea școlii, elevii în corpore se duceau la Agenția Diplomatică, intonau „*Imnul Regal*“ și „*Mulți ani trăiască*“. Li-se distribuiau prăjituri și bomboane.

Primul 10 Mai sărbătorit într'un mod deosebit a fost la 1898. Cu această ocasiune s'a aranjat o serbare școlară după prânz la orele 3.

Iată programul:

- 1) *Innul Regal*, cor pe 2 voci.
- 2) *Cuvântare de ocazie*, rostită de d-l G. C. Ionescu, directorul școalii de băieți.
- 3) *Mulți ani trăiască*, cor.
- 4) *Intrarea Domnitorului Carol I-iu în România*, narațiune spusă de elevul din clasa III-a Papa-Nicola Lazăr.
- 5) *Hai astăzi toți în cor*, cor.
- 6) *Balcanul și Carpatul*, poezie recitată de elevii Țovari Tașcu și Papa-Goga Toma.
- 7) *Doina*, urmată de *Deșteaptă-te Române*, cor.
- 8) *Domnitorul Carol I pe câmpul de luptă și independență a țării*, narațiune povestită de elevii din clasa IV-a Isaef Milan și Chrisicu V.
- 9) *Sergentul*, recit. de elevul Ghiulamila I. clasa IV-a.
- 10) *Libertatea națională*, cor pe 2 voci.
- 11) *Incoronarea M.M. L.L. Regele și Regina României*, narațiune povestită de eleva Levn Marica.
- 12) *Innul Dinastiei Regale Române*, cor.
- 13) *Vulpea și Bursucul*, recitată de eleva Papa-Goga Victoria din cl. II-a.
- 14) *10 Mai*, dialog narat de elevele Trifon Marica și Naum M.
- 15) *Seara*, cor.
- 16) *Musca*, recit. de Nita Teodor din clasa II-a.
- 17) *Naples*, cor pe 2 voci.
- 18) *Apa cură, ma și cheturile ar'mân*, poezie recitată de elevul Simciu Dameciu.
- 19) *Dimândarea părintească*, poezie în dialectul Macedo-Român.
- 20) *Marsul cântăreților*, cor.

Serbarea a avut loc în una din clasele mai spațioase, împodobită ca în zi de sărbătoare. Au asistat domnul Agent Diplomatic, însotit de personalul Onor. Agenții, Președintele societății române de ajutor „Unirea“, membrii coloniei. Pe fețele tuturor se cîtea mulțumirea ce o simte asistând la asemenea serbare școlară, felicitând direcțiunea și corpul didactic de aranjamentul și reușita.

Dela această dată în fiecare an s'a serbat 10 Mai printr'o serbare școlară.

La 1902 însă se făcuse planul a se da serbare în curtea școlii de băieți, de oare-ce în clasă era prea mare îmbulzeală și căldură. Nenorocul însă a făcut să plouă în spre 10 Mai și ziua în cît a fost imposibil să se facă în curte și s'a improvizat iarashi în clasă.

10 Mai 1902 fiind și aniversarea de 25 ani dela Proclamarea Independenției, domnul G. C. Ionescu, directorul școalei de băieți a aranjat scene din piesa *Curcanii*, spre a putea fi jucate de elevi.

Aceste scene le-a împărțit în 3 acte.

S'au format culise, cortină, puști de lemn, etc. S'a așezat scena în clasă, după posibilitate.

Cu această ocazie s'a oficiat un *Te-Deum* de Sf. Sa Părintele I. Sgala; răspunsurile au fost date de corul școalii.

Serbarea a început cu Imnul Regal, după care domnul Ionescu, a ținut o patriotică cuvântare, subliniată cu dese aplauze.

S'au recitat poezii în limba literară, dialectul macedo-român, în franceză, s'au executat mai multe cântice, iar la urmă s'a reprezentat „Curcanii“ de către elevii: Chrisicu Vanghele, Crișcă N. Theodor, Papa Nicolae Lazăr, Tovar Tascu, Barbar M. D., Stabechi Ioan, Papa Nicola Gh. etc

Piesa a fost interpretată foarte bine și lumea numai continua din aplauze.

La această serbare pe lângă Domnul N. Mișu, Agentul Diplomatic și personalul Onor. Agenției Diplomatice a asistat Domnul Zalacosta Agentul Diplomatic al Greciei și corpul didactic al școalii grecești.

In anul următor, fiind mai norocoși, 10 Maiu s'a serbat în curtea școalei sub un umbrar, făcut de o tentă mare, împodobit cu verdeață, tricolori etc.

Aci s'a putut reprezenta piesa „Curcanii“ destul de bine, fiind toti mai comozi.

Piesa a fost jucată de elevii: Stabechi Ioan, Papa Nicola Gh., Mustricu P., Ceasornicaru At., Ghericociu Sp., Barbar M. D., Landau Luca, Ionescu Spiru etc.

Tot la această serbare elevii au executat două *cadriluri gymnastice*, pe melodii, cântate de cor.

La 10 Maiu 1905 se serbă iarăși în curte. De data aceasta se jucă o nouă piesă „Penș Curcanul“ de D-nii V. Leonescu și Duțescu Duțu.

Piesa cum e tipărită nu poate fi jucată de elevi. Am modificat în aşa mod, în cât a putut fi jucată fără a intra scene amoroase și alte lucruri nepotrivite. Injghebarea a fost atât de bine, încât nu se observa, că s'ar fi omis unele scene.

Piesa a fost jucată de elevii secției comerciale sub conducerea D-lui I. Fulga. Elevi sunt: Cocea Gh., Cocea C., Nanca Theodor, Ionescu Teodor, Chiurci Nicolae, Papa Nicola D., etc. elevele Sgur Pandora, Eugenia Costa Goga, Mele Flora, etc.

Diferitele scene ca: a) Plecarea voinicilor la răsboiu și tânguirea rudenelor, tacerea mămăligii, c) aducerea răniților, d) spitalul damele de caritate au produs vii impresiuni. Toată lumea a făcut o mișcare, când văzu un călăreț rănit, săngele curgându-i din rană.

Varietatea programului, cu dansurile naționale, recitări, cântice mixte pe 4 voci, piesa a făcut pe cei de față să nu mai curme cu aplauzele. Au asistat D-na și D-nu N. Mișu, Ministrul Plenipotențiar, D-nul Eugenie

E. Stătescu, secretar de Legație, D nul D. A. Mincu, Vice-Consul, membrii coloniei și un public numeros.

Unirea Principatelor Române s'a serbat în fiecare an print' o serbare școlară. Acestei serbări i se dădează extensiunea mai mare sau mai mică după împrejurări.

La 24 Ianuarie 1902 s'a serbat într'un mod deosebit.

Dimineața la ora 10 a. m. s's oficiat la școală un *Te-Deum* în românește de Sf. Sa Părintele I. Sgala, răspunsurile au fost cântate de corul școalii.

După serviciul divin a avut loc o serbare școlară, cu recitări, cântice și narăriuni.

La finele serbării s'a jucat de elevii secții comerciale piesa ocazională „*Moș Ioan Roată și Unirea*”, alcătuită de D-nul N. R. Popescu.

Interpretarea a fost cât se poate de mulțumitoare, având în vedere, că eram încă la început și munca, ce se depunea era destul de mare. Piesa a fost jucată sub conducerea D-lui Director al școalii G. Ionescu care a dovedit și de data aceasta eminențele calităței ce le posedă.

Pentru 24 Ianuarie 1903 se aranjase o serată, care s'a dat în ziua de 26 aceiași lună, salele fiind angajate pentru această dată.

S e r a t e l e

Pentru a se putea întâlni câți mai mulți Români și a petrece împreună, întărind astfel legăturile coloniei, societatea „*Unirea*” în unire cu școala, au dat serate literare-dansante cu scop de bine-facere. În luna Decembrie 1896, d-l Gh. Ionescu, directorul școalei a aranjat o serată la școala. Elevii au recitat poezii, au executat cântece, un artist comic a jucat mai multe numere comice.

Aceasta era, ca să zic așa, o introducere, căci localul era neîncăpător și programul mai mult școlar.

Societatea „*Unirea*” în înțelegere cu Direcționarea școalei au aranjat un frumos program și angajat salonul „*San Stefano*”.

D-nul Ionescu a preparat cu elevii școalii de adulți: „*Nunta țărănească*”. Piesa a fost jucată de d-nii: Trifon Gh. Trifon, C. Dorciu, C. Dabo, M. Caragea, Xenofou Christescu, D. Albu, Constaetinescu Figio, D. Mucitan și domnișoarele: Elena și Zaha Ceama, Fila Aspazia și Marica Trifon.

Iată programul:

PARTEA I-a

- 1) *Innul Regal*, cântat de elevele și elevi școalii.
- 2) *Discurs de ocasiune*, rostit de d-l Al. Trifon, președintele societății „*Unirea*”.

- 3) *Mulți ani trăiască*, cântat de tinerii români și eleve.
- 4) *Mircea cel Mare și Solii*, poezie recitată de elevul din cl. IV, Maci Demetru.
- 5) *Milișoara*, poezie în dialect, recitată de d-l Nita Gh.
- 6) *Părinteasca Demândare*, cântec Macedo-Român, cântat pe 2 voci de Români.
- 7) *Le chêne et le roseau*, poezie franceză recitată de eleva din cl. III Maria Naum.
- 8) *Tăranul și ochelarii*, poezie recitată de elevul din cl. II-a Gh Papa-Nicola.
- 9) *Cântece Macedo-Române*, cântate din fluer de păstor Român.

PARTEA II-a

- 1) *Conferință asupra educației*, ținută de d-l Gh. Ionescu, directorul școalii.
- 2) *Deșteaptă-te Române*, cântat pe 4 voci de Români și elevele școalii.
- 3) *Dragoș-Vodă*, poezie recitată de eleva cl. II Mele Flora.
- 4) *Le bonheur*, poezie franceză recitată de elevul din clasa III N. Ghiulamila.
- 5) *Lelea vitează*, cântat de 4 voci de Români și eleve.
- 6) *Foile și cărbunele*, recitată de eleva cl. III A. Papa-Nicola.
- 7) *Către Arumâni*, poezie în dialectul Macedo-Român, recitată de elevul din cl. II T. Papa-Goga.
- 8) *Mult e dulce și frumoasă*, cântat de Români.
- 9) *Balcanul și Carpatul*, poezie recitată de eleva din cl. II Elena Ceama.
- 10) *Cântece Macedo-Române*, cântate pe tambură de un Român.

PARTEA III-a

Nunta Țărănească

Comedie națională într'un act de V. Alexandri.

Persoanele:

Alecu Leonescu	D-l C. T. Dabo
Chir Eaitanis Loghiotalis	„ Xenofon Cristescu
Moș Trohin Păcală frunțaș Român	„ Constantinescu Fijio
Ilenuța, fata lui	X
Frunză, pușcaș	„ Dimitrie Albu
Trotușan, ginere	„ Trifon Gh. Trifon
Un văinicel de nuntă.	„ Dimilrie Mucitanj
Un privegitor	X
Țărani și Țărance.	

Serata a avut loc în scara de 22 Februarie 1897.

Comisiunea aleasă din consiliul societății și direcțiunea a trebuit să depună o mare muncă și stăruință pentru reușita serbării. Succesul a întrecut toate așteptările, de oarece toți au rămas încântați de executarea programului, aranjarea seratei și jucarea piesei. Impresiunea a rămas atât de vie, în cât chiar acum, mulți zic să mai reprezintăm „Nunta Țărănească“.

A doua serată s'a dat la 13 Noembrie 1899 în acelaș salon. Societatea a profitat da ocaziunea, că trecuse pe aci 3 artiști români și împreună cu școala s'a aranjat serata.

Programul a fost aranjat cu coruri, poezii recitate de elevi, o conferință a D-lui Director „Graul românesc“, 2 piese scurte: *Teatru în teatru* și *O mare încurcătură*, jucate de D-na și D-l N. Ionescu, artiști români; precum și *statuile de bronz și dansuri naționale*. Cățiva membri din Colonie au cântat „*Picurar'lu*“.

După terminarea programului s'a tuastat în sănătatea D-lui Ministrul Plenipotențiar, Al. Ghica, care era numit la Constantinopele.

Dansul a continuat până în zorii zilei, plecând cu toții cu cea mai frumoasă impresie.

Dela această serată, împrejurările au făcut, oarecum să se întrerupă șirul lor până la 1903, când reîncep, fiind așteptate de colonie cu multă bucurie. 4 ani trecuseră fără a avea o petrecere intimă.

La deciziunea fruntașilor coloniei și a corpului didactic toți așteptau cu cea mai mare nerăbdare sosirea zilei de 25 Ianuarie.

Doamne, Dnmnișoare și Domni din Colonie au format un cor sub conducerea D-lui Stroescu.

S'a învățat și o piesă în dialect de către elevii secțiunii comerciale.

Salonul „San-Stefano“ fiind liber în acea seară s'a oferit gratis de către D-l Gh. Trifon.

Iată programul acestei serate :

- 1) *Innul Regal*, executat de corul coloniei.
- 2) *Șumi Marița* „ „ „ „
- 3) *Hora Unirii*, recitată de eleva Costa Goga Eugenia.
- 4) *Bunica*, scenetă, jucată de elevele: Sgur P., Atanasiu Fanca, Isaef El. și Cușcă Domnica.
- 5) *Picurar'lu*, cântec în dialect macedo-român executat de corul școalei.
- 6) *Tara Românilui*, recitat de o elevă.
- 7) *Moș Ion Roată*, piesă de D-l R. Popescu, jucată de elevii secției comerciale.

— Pauză —

8) *Hai Mândrujo*, de J. Movilă, executat de corul coloniei; solo executat de D-șoarele F. Nita și M. Levu.

9) *Lândzedul nelândzed*, aranjat de D-l C. Cosmescu, în dialectul macedo-român, jucat de elevii secției comerciale.

10) *Deșteaptă-te Române*, executat de corul școalei.

Serbarea începù prin „*Imnul Regal*”, cântat de corul coloniei. Toți erau curioși să vază și să audă acest cor format din elita Românilor și cari pentru scopul nobil de a ajutà pe cei săraci perduse atâtea nopți de repetiție, ca să învețe fără note câteva cântece pe 2 și 3 voci.

Intr'adefăr era un ce cu totul deosebit. In loc de copiii școalei vedem Doamne și Domnișoare, care pentru prima oară cântă în cor la serată.

Corul răuși bine și publicul îl răsplăti cu aplauze.

Scena „*Bunica*“ a stârnit aplauze furtunoase. Bunica eră reprezentată prin eleva Sgur Pandora, deghizată atât de bine, că cu greutate se mai putea cunoaște. In brâu ținea furca și toreca la umbra unor copaci. Nepoatele erau îmbrăcate în costum național, se jucau prin grădină, (elevile Cușcă Domnica și Iraefescu El.). Mama lor (Atanasiu Fanca) le certă, că se joacă prea mult etc.

Piesa „*Moș Ioan Roată*“ jucată de elevii secției comerciale a răușit bine, în special partea referitoare la întrunirea bonjuriștilor.

Partea II-a însă eră cea mai importantă.

Hai Mândruțo, a cerut să fie bisată, și D-șoarelor Nita și Levu li s'a oferit de D-l Alex. Trifon, președintele societății, câte un buchet de flori naturale prea frumos.

Lândzetul nelândzetul, preparat într'o lună eră foarte bine știut de elevi.

Bolnavul închipuit era jucat de elevul Stabechi Ioan din cl. II-a comercială. Și-a îndeplinit rolul cu multă conștiozitate, dovedind că are mare talent.

Servitorul și Doctorul de elevul Papa Nicola Gh. tot din cl. II-a comercială; *nepotul*, Ghericociu Spiru din cl. II-a comercială; *unchiul* (lala) de Petrescu D. din cl. III și un *medic* D-l Lazăr Papa-Nicola, un abselvent al școalei.

Piesa a fost împărțită în 3 acte. Elevii s'a îmbrăcat cu costume ar'mănești. Piesa fiind în dialect a fost înțeleasă bine. Fie-care Român, pe care l'am întâlnit în decursul unei luni, după serată, îmi spunea câte o frază, care'l frapase. Era un entuziasm de nedescris. Aproape fie-care pasaj era subliniat de aplause furtunoase. Elevii s'a ținut atât de bine, în cât se mirau toți dacă e posibil să aibă în ei atâta seriozitate, când sala întreagă râdea de vorbele spuse. După piesă a urmat tombola. D-l Agent diplomatic a luat o mână de bilete distribuind elevilor. Exemplul D-sale a fost imitat de toți, căci iute s'a vândut toate biletele.

Dela 12 s'a început dansul, care a durat până în zorii zilei. Toți lucraseră cu mult zel pentru splendita reușită a seratei.

In anul 1904 Ianuarie în 10 s'a dat serata anuală în același salon.

Neavând la îndemână piese de teatru în dialectul macedo-român și

fiind necesare ca să înțeleagă toți, am tradus din franțuzește „*Doctorul fără voie*“ de Molière, în dialectul macedo-român; iar pentru fete piesa „*Valentina*“ de Caterina Narbel. Corul coloniei iarăși a luat parte, făcând repetițiile necesare.

Iată programul acestei serate:

- 1) *Innul Regal* } executat de corul coloniei.
 b) *Sumi Marija*
- 2) *Rêve d'un Ange*, solo de piano, executat de D-ra M. Trifon.
- 3) *Di doi munți*, cântec popular macedo-român de D-l T. Cușcă.
- 4) *Doi surzi*, dialog de V. Alexandri, jucat de d-nii L. Papa-Nicola și D. Mihăilescu.
- 5) *Za prețni, velo mome*, solo, D-rele M. Trifon și M. Levu și cor.
- 6) *Seara*, duet executat de D-nii L. Papa-Nicola și T. Cușcă.
- 7) *Valentina*, piesă în 2 acte, jucată de elevele secției croitorieei sub conducerea D-nei Directoare.
- 8) *Banul Mărcăcine*, dans național, executat de D-nii: T. Cușcă, L. Papa-Nicola, D. Mihăilescu și D. Petrescu.

Pauză.

- 9) *Zis'a badea c'a evni*, cântec popular executat de corul coloniei.
- 10) *Minuit à Seville*, solo de piano executat d-ra Marica Trifon.
- 11) *Doctor'lu făr di vrere*, comedie în 3 acte de Molière, în dialectul macedo-român, tradusă și aranjată de directorul școalei, jucată de elevele: Domnica Cușcă și Sgur Pandora și D-nii: T. Cușcă, D. Petrescu, Gh. Papa-Nicola, D. Mihăilescu, Ghericociu Spiru și Papa-Nicola D., absolvenți și elevi ai secției comerciale.

Piesa a fost aranjată astfel, că putea fi jucată de elevi, scoțându-se scenele nepotrivite cu elevii-actori. Costumele au fost, pe cât posibil, de ale Românilor-Macedoneni. Corurile și piesa au fost conduse de director.

După piesă a avut loc tragerea lotăriei și apoi dansul până în zorii zilei.

La această serată, D-l Dr. Papagoga a vorbit de poeziile d-lui N. Velo, recitând câteva.

Pentru ziua de 29 Ianuarie 1905 s'a aranjat de către colonie și școală o serată anuală cu următorul program:

- 1) a) *Innul Regal* } executat de corul mixt al școalei.
 b) *Sumi Marija*
- 2) *Iscusitul*, declamat de D-l N. Velo.
- 3) a) *Hai lelijo* } executat de corul mixt al școalei.
 b) *Zis'a badea*
- 4) *Arvinte și Pepelea*, piesă jucată de elevii: C. Cocea, Gh. Cocea și D. Rașcu, sub conducerea D-lui Institutator I. Fulga.

II.

- 5) *Dansurile naționale*, executate de elevi sub conducerea D-lui Institutator Arsenescu.
- 6) *Gramostea*, recitată de eleva Sgur Pandova.
- 7) *Cacva moma videh*, cor mixt bulgar.
- 8) *Çinqilli frați*, recitată de D-l G. C. Papa-Nicola.
- 9) *Joacă preftul de bileaie!* farsă în dialectul macedo-român, de D-l N. Velo, jucată de doamne și domni din colonie.

La urmă loterie, dans și bătae cu confeti.

Anul acesta la școală fiind elevi mai mari cu voci de tenor și bariton și împreună cu Institutorii școalei s'a format un cor mixt, care a cântat la serate.

Toate numerile au reușit. Pentru a doua oară membrii din colonie joacă piesă, lucru foarte îmbucurător pentru viitor.

Preotul Pleașcă a fost jucat de D-l N. Velo, care s'a deghizat foarte bine într'un preot bătrân dela țară. Doamnele Franga și Dabo în mama și fiica, îmbrăcate în costume macedonene erau foarte bine; de asemenea D-l Chrisicu V. în ginerele.

Piesa a produs efectul dorit fiind din actualitate.

La fiecare serată aranjată de societatea „*Unirea*“ de colonie și școală se numia câte o comisiune din sănul coloniei, care se ocupa cu aranjarea programului, cu biletele, vânzarea lor, angajarea salonului, a muzicii, casierului, primirea invitațiilor etc.

Printre membri comisiunii putem cita D-nii: Alexandru Trifon, C. Dabu, Christu Franga, Gh. Niță....., care au depus multă muncă și stăruință atât la primirea invitațiilor, cât și pentru mulțumirea tuturor.

Inspecțiunile și vizitele.

După cum s'a văzut din cele coprinse în alte capitole, școalele au fost vizitate de domnii Agenti Diplomatici, cari s'au succedat,—la diferitele serbări, serate, examene și chiar în cursul anului.

Ia special, Domnul N. Mișu, Ministrul Plenipotențiar, care 'n 6 ani, de când e în Sofia, s'a interesat de aproape de modul de predare, asistând ore întregi și apoi discutând asupra celor mai lesnicioase procedee didactice, ca învățământul să fie mai practic și mai ușor pentru elevi.

De câte ori întâlnea pe director, întrebă de mersul școalei, de silința elevilor, de sănătatea lor, de nevoie ce se simt încurajând patriotic prin sfaturi și fapte orice lucrare a noastră, fiind în totdeauna prezent la orice serbare fie căt de mică, însotit de D-nii Filodor, ori Eug. E. Stătescu, secretari de Legație și de d-l D. A. Mincu, Vice Consul, lăsând la o parte orice ocupație ce înalta Domniei-Sale misiune îi impunea în acele mo-

mente. Mulți Macedo-Români, trecând pe aci veniau să vază școala și să se intereseze de mersul ei.

La sărbări, la examene, membrii coloniei, vin în număr foarte mare, să vadă expoziția de lucruri de mâna și alte producții școlare..

In ziua de 28 Ianuarie 1899 școala a fost vizitată de Generalul Candiano Popescu. Cu această ocazie directiunea a improvizat o mică serbare în onoarea Eroului dela Grivița.

Colonia (bărbații) în haine de sărbătoare l-au întâmpinat cu „*Bine ați venit*“. La intrare în sală, corul elevilor a intonat „*Imnul Regal*“.

Ministrul Plenipotențiar prezentă coloniei și elevilor pe Generalul Candiano Popescu prin următoarele cuvinte:

Doamnelor, Domnilor, Iubiți școlari,

Cu ocazia celei mai mari nenorociri, care a lovit ca un trăznet Bulgaria întreagă și Dinastia Sa, cu ocazia înmormântării regretei Principese, Maria Luiza, Maiestatea Sa Regele a binevoit să aleagă pentru a-L reprezinta, pe Generalul Aghiotant, Candiano Popescu. Generalul Candiano nu este numai un bun militar, el este și un bun Român și cu aceste 2 calități viu a vi-l prezenta.

Aducându-l în mijlocul vostru, am voit să vă arăt pe omul, care s'a condus cu bravură în timpul războiului dela 1877 și al cărui nume ocupă un loc glorioz în Istoria Independenții Bulgariei. Lui, am voit să-i arăt scumpa noastră colonie română, care este fericită a-l avea ca oaspe; am voit să-i arăt mai ales această școală română, de care noi suntem cu adevărat mândri, această Tânără generație, care și va reaminti în totdeauna de ziua de astăzi.

Am spus Generalului Candiano, cât a fost de grele începuturile noastre; el va putea să și dea cont de progresele, care au fost realizate.

Sunt de abia 3 ani, acești copii cari sunt aci, nu știau nici o vorbă din frumoasa limbă română. Astăzi ei o scriu, au învățat Istoria, știu cine e Generalul Candiano Popescu, înțeleg pentru ce M. Sa Regele a dat această însărcinare persoanei sale.

Cu deosebită plăcere aduc omagii Directorului și Directoarei acestei școale, D-l și D-na Ionescu, precum și colaboratorilor lor D-l și D-na Stroescu; eu le sunt recunoscător și împreună cu mine Guvernul Român, pentru zelul și silința ce-și dau pentru a face din acești copii adevărați elevi. Ei nu le cultivă numai spiritul, dar și inima și aceasta este cea mai bună dintre educații.

Voi, copiii mei, priviți bine și nu uitați pe omul care este aci, alături de mine. Este un General și un bun Român. Pentru prima oară vedeti această uniformă, vă doresc să nu fie cea din urmă. Pentru voi, ea personifică astăzi, pe deoparte această Bulgaria, pe câmpiiile căreia s'a luptat și

unde trăesc părinții voștri de vreme îndelungată și unde ei primesc ospitalitatea, căreia cu toții trebuie să-i aducem omagii, pe de altă parte ea întrupează armata română, adică curajul, abnegațiunea, puterea, datoria; ea însemnează încă armata țării, pe care voi n'o cunoașteți, dar pe care o iubiți deja și veți fi mândri a-i apartine vreodată.

A rostii cuvântul Patrie însemnează a vorbi de Acela care a făcut-o, a spune ceea ce este, însemnează a ne înăltă gândirea către acela, care cu o mâna sigură ne-a condus pe când nu eram decât copii ca și voi alții și care a făcut din noi oameni.

Sunt fericit de a avea alături cu mine pe Generalul Candiano, servitorul devotat ca și mine M. Sale Regelui, pe care-L iubim cu toții. El își dă seamă că aici cu concursul vostru, noi am lucrat pentru adevăr și pentru bine și va spune în Patrie dorul și simțul românesc.

Trăiască M. Sa Regele Carol!

Trăiască Dinastia Română!

Trăiască națiunea noastră.

Un elev, Ghiulamila I. din clasa I-a comercială povestî: *Atacul dela Grivița*, în care era intercalat și discursul răsboinic al Generalului, pe atunci maior. Aceasta reaminti bravului ofițer faptele mărețe de odinioară, la care fusese martor ocular. Ochii i-se umplură de lacrămi.

2) *Marșul dela Grivița*, (cor).

3) *Mama răniților*, povestită de eleva din clasa V-a M. Trifon.

4) *Libertatea Națională*, (cor).

5) *La propreté ou ce qui rend les petites filles gentiles*, povestită de eleva M. Naum.

6) { *Paresseuse fille.* cor pe 2 voci.
 Naples,

7) *Doi Aslani*, poezie în dialectul macedo-român, recitată de un elev din clasa I-a comercială.

8) *Părinteasca dimândare*, cântec popular pe 2 voci.

Din partea coloniei vorbește, D-l N. Papa Gheorghe președintele societății „Unirea“ prin câteva cuvinte pline de simțire.

Generalul printr-o călduroasă cuvântare, plină de sentimente patriotice, mulțumește tuturor pentru splandida primire ce i-a făcut.

Terminându-se serbarea Generalul rostii următoarea cuvântare:

Domnilor,

De-aș fi trăit de 3 ori viața lui Matusalem n'aș fi putut să întâlnesc o zi mai fericită decât aceea pe care o petrec astăzi în mijlocul elevilor macedo-români, înconjurat de o colonie română, care mi-a dat probe de adâncă simpatie, de când mă găsesc în Sofia.

Sărbătoarea școlară organizată cu ocaziunea vizitei mele m'a mișcat mult, căci am înțeles că ea a fost dată nu în onoarea unui general, unui veteran dela Grivița, ci unui om cu inimă adeverat românească, gata la orice moment a se sacrifică pentru Patria sa.

Mulțumesc din toată inima amicului meu, Ministrul Ghica Brigadier, căruia îi dătoresc emoțiunea încercată astăzi.

Iubiți și respectați pe acest demn reprezentant al României.

Să știți Români, că

„Din vultur, vultur naște
„Din stejar, stejar răsare!“

Ministrul Ghica e urmașul aceluia Vodă Ghica, care a ridicat vocea în contra ruperii Bucovinei de Patria comună, Moldova și a plătit cu capul său nobilele protestări.

Fiți conviniți că el va imita exemplul străbunului său, când interesul Patriei va reclamă.

Adresez mulțumiri călduroase corpului didactic al acestei școale, care mi-a arătat astăzi că și pune tot devotamentul a face din aceste tinere văstări viitori cetăteni, iubitori de țara în care trăesc și de Patria mamă, scumpa Românie !

Mulțumesc în particular Domnului Ionescu, pentru zelul și munca ce a depus-o în aranjarea acestei serbări. Munca și zelul vor fi încununate de succes.

De asemenei sunt adânc mișcat de cuvintele ce mi-au fost adresate de bunul Român Nicola Papa Gheorghe, președintele societății române de ajutor „Unirea“.

Vă mulțumesc la toți, în fine, de primirea călduroasă ce mi-ați făcut-o.

Vă sfătuiesc — și doresc să m'ascultați — de a fi tot așa de buni Bulgari, cum sunteți buni Români. Iubiți această țară, în care trăiți, unde copiii voștri se nasc și care vă nutrește pe voi toți. Fiți în totdeauna veseli și mulțumiți de progresele pe care le fac frații noștri Bulgari în fiecare zi.

Fiți, voi Români Macedoneni, un element de ordine.

O Bulgarie puternică e un vecin folositor pentru noi, Români, după cum o Românie puternică a fost și va fi folositoare Bulgariei.

Să știți, Români, că vorbele mele exprimă sentimentul și acelora pe care eu îi reprezint și ale tuturor Românilor, cari au o inimă caldă și o inteligență sănătoasă ! .

Români, să strigăm, toți împreună,

Trăiască A. S. E. Principele Ferdinand al Bulgariei.

La plecare a felicitat pe D-na și D-l Ionescu, directori și corpul didactic pentru primirea făcută și progresul realizat; iar pe elevii și elevele,

care au povestit și recitat, i-a sărutat, zicându-le: „*Să vă aduceți aminte de Generalul Candiano*“.

Cei ce erau de față își vor aduce aminte totodată una de figura măreată și de vorbirea caldă a fruntasului Armatei Române.

La distribuirea premiilor din acel an, iată ce zice Domnul Ministrul Plenipotentiar :

„Avântul puternic, ce a luat acest institut în ultimii ani, a impressionat aşa de adânc pe Generalul, care-l trimese aci Majestatea Sa pen „-a-L reprezentă la o tristă ceremonie, când am condus la ultimul locaş „rămăşitele pământeşti ale Principesei Bulgariei, care va fi etern regretată „de poporul său, în cât reintors în țară, bravul General Candiano Popescu, „nu vorbea de cât de scoala română, de colonie, atât *Regelui* cât și so „cietății bucureștene întregi.

„M'am convins personal de laudele, care vi le-a adus tuturor, cu ocaziunea ultimei mele călătorii în țară.

„Rezultatul de care s'a mirat și s'a bucurat din fundul inimii un „bun Român, sosit pentru prima oară în Bulgaria, trebuie să fie pentru „colonia noastră un îndemn puternic; el trebuie să vă convingă de nece. „sitarea de a fi strâns uniți și mereu în bună înțelegere, căci armonia „întărește și numai fiind uniți vă veți putea ocupa de îmbunătățirea și „propăsirea coloniei, societăței și și scoalei“.

La 12 Martie 1903, școala a fost vizitată de D-l N. Dospevschi, Inspectorul Școlar al Circumscripției Sofia. Domnia sa, foarte amabil, a cerut voie de a vizita clasele, asistând în fiecare dela 10--15 minute, întrebând asupra metodelor întrebuitate.

La secția comercială s'a interesat de aproape asupra lucrărilor de birou, corespondență comercială, caligrafie, etc.

A două zi a venit și la limba Bulgară, asistând la cursurile D-lui N. I. Nicolaeff.

La plecare mi-a mulțumit, spunându-mi că a rămas foarte mulțumit și în special la limba Bulgară, de modul cum o posedă elevii, datorită zelului profesorului respectiv.

In ziua de 24 Maiu 1903, la ora 10 a. m., am avut onoarea de a fi vizitați de Domnul D-r I. Sîșmanoff, Ministrul Instrucțiuniei Publice din Bulgaria. Domnia-sa a venit însoțit de Domnul N. Mișu, Agent Diplomatic și de D-l Eug. E. Stătescu, Secretar de Legatie.

A asistat întâiu la cursurile de limba Bulgară, rămânând foarte multumit, felicitând pe D-l Nicolaeff pentru munca ce o depune și frumoasele roade obținute; apoi a trecut în fiecare clasă, ascultând câte 20 m. Am aranjat ca să se predeă câte un alt obiect în fiecare clasă, în acest timp. După vizitarea secțiilor primare de fete și băieți, a asistat la cursuri de Geografie Comercială și limba Germană. S'a ocupat de aproape de partea

practică a secției comerciale, uitându-se prin lucrările de birou, caetele de caligrafie, scrierea ornată, relevând marea curățenie ce predomină.

Domnia-sa a cerut lămuriri în privința organizării școalelor elementare comerciale, apreciind partea practică a lor.

A vizitat cancelaria, inspectând condica de prezență, registrele cata-loage. Pretutindeni a repetat: *încântat*.

Doamna Directoare i-a arătat lucrurile de mâna ale elevelor, Domnul Ministru le-a lăudat, zicând că sunt lucrări de curs superior.

Apoi elevele, sub conducerea directorului, a intonat: „*Sumi Marița*“, și câteva cântece școlare.

La dorința Domnului Ministru s'a cântat *Imnul Regal*, la care a răspuns cu „*Trăiască România*“.

La 12 1/4 a plecat, felicitând corpul didactic, zicând că avem totul model.

In zina de 11 Iulie 1904, Institutorii Români, cari venise să viziteze pe colegii lor Bulgari la Sofia, vizitară și școala noastră.

In pripă se aranjăra în curtea școalei de băieți, tenta și neavând la îndămână brad s'a tăiat din niște grădini, crăci mari de salcâm cari, s'au fixat în pământ, transformându-se curtea în tr'o grădină, crezând mulți, că e chiar naturală. In mijloc s'au aranjat mese. Colonia Română în frunte cu D-l Al Trifon, a aranjaț o gustare scumpilor noștri oaspeți.

La ora 4 sosesc grupuri, prupuri, vizitând clasele și apoi adunându-se îu jurul meselor. Aci se ținu mai multe tuasturi. D-l Al. Trifon în numele Coloniei române rosti:

Doamnelor și Domnilor.

Colonia română din Sofia, animată de bucuria nedescrisă pentru vizita ce D-voastră o faceți institutorilor primari bulgari și capitalei statului amic al României se simte fericită, că cu această ocazie ați binevoit să vizitați și școala noastră, că în acest mod pe lângă amintirile grandioasei primiri, ce vi se face din partea colegilor D-v. Bulgari și cetățenilor capitalei, să mai duceți în țară și amintirea de entuziasmă și frățeasca iubire, ce simte colonia noastră în momentele de față D-v. pionerii amicinției Româno-Bulgară.

Colonia noastră în mare parte se compune din Români Macedoneni și vă rugăm întorcându-vă în țară să duceți salutările noastre fraților din Carpați, spunându-le, că și în Macedonia avem frați cu același sentiment național și că cu toate asupririle, ce îndură în momentele de față din partea Fanarioților, cari folosindu-se de privilegiile, ce le-au fost acordate de cuceritorii Constantinopolului în calitate de șef religios al Ortodoxismului, cer ca frații noștri dela Pind să se roage lui D-zeu în limba greacă, însă *Ar'mâni*, rămân tari în dragostea lor către limba și Patria Română.

Terminând, ridic acest toast în sănătatea și prosperitatea institutorilor români și bulgari.

Trăiască Institutorii români și bulgari !

Al doilea tuast fù ridicat de directorul școalei V. Stroescu.

Doamnelor și Domnilor Colegi.

Astăzi, am deosebita onoare a vă primi în localul școalei noastre. Satisfacția mea e mare, căci vizitând pe colegii noștri bulgari, din orașul Sofia, n'ați lăsat în uitare și această instituție românească. În numele corpului didactic și al elevilor, vin a vă salută zicându-vă :

„Bine-ați venit !“.

Știrea sosită, că voiți a vizita pe colegii bulgari și Sofia, a fost primită cu bucurie și mai ales de noi, care dorim aceasta. Dorința și stăruința, ca amiciția și relațiunile bune între corpul didactic român și bulgar, s'a îndeplinit, căci corpul didactic, păternicul conducător al generațiunilor tinere, poate lucră mai mare putere pentru fericirea unuî popor.

Vizita D-voastră e un ce rar în istoria corpului didactic al popoarelor și înrăurirea ei va fi mare.

Aș dori să vă arăt o expoziție de lucru de mâna a elevelor noastre. o mică serbare școlară cu cântece, poezii și o piesă mică, dar imprejurări neprevăzute și fără de voia mea m'au împiedecat de a face. Totuși vă primesc cu bucurie sub acest umbrar, împodobit în fugă, unde de multe ori am sărbătorit zilele mari din Istoria Patriei, și unde azi sărbătorim vizita D-voastră și a colegilor noștri bulgari.

Mă simt destul de fericit, că în timpul conducerii școalei acesteia, m avut deosebita onoare a vă primi și a vedea realizat legăturile strânse de amiciție între corpul didactic român și bulgar.

Ridic acest pahar, strigând din toată inima:

Trăiască corpul didactic român !
Trăiască corpul didactic bulgar !

In mijlocul unui mare entuziasm mai vorbesc D-nii N. Dospevschi, tuastând pețtru director și școala română din Sofia, G. I. Ionescu, institutor în București, G. Nicolau, Director Ploiești, etc.

Membrii excursioniști părăsesc școala în mijlocul urărilor Românilor și Bulgarilor.

In ziua de 23 Maiu 1905, școala a fost vizitată de Profesorii și elevii cursului superior al liceului *Carol I* din Craiova.

Cu această ocasiune s'a intonat mai multe cântece de corul școalei, s'a recitat poezii în limba literară, în dialectul macedo-român și în limba bulgară.

Școala de adulți

Odată cu deschiderea școalei, mulți dintre tinerii români, cari n'auvise ocazie, că învețe a citi și scrie românește și-au exprimat dorința de a învăță. Cum însă nici timpul, nici vîrsta, nu le permiteau să frecuenteze școala cu elevii, trebuiau să se formeze cursuri speciale.

D-l Director Ionescu, prin raportul No. 11 din 19 Noemvrie 1896, cere dela Onor. Agenție, aprobarea deschiderii unei școale de adulți.

Dându-se aprobarea școala s'a deschis și a fost frecuemată de 15 elevi. Rezultatele au fost că parte din acești elevi în acelaș an au jucat „Nunta Tărănească”.

Elevii erau împărțiti în secțiuni.

La început scris-cititul; mai pe urmă citiri patriotice, noțiuni de ortografie, în urmă limba Franceză, Istoria, Comptabilitate și coruri.

In unii ani numărul adulților s'a ridicat până la 25.

Rezultatele au fost îmbucurătoare. Școala a fost deschisă mai în fiecare an până la 1900; iar dela această dată s'a mai redeschis o singură dată, neputând funcționa din diferite împrejurări;

Anul acesta, odată cu terminarea bisericii, sperăm a o redeschide.

Dăm un apel, alcătuit de D-l Director Ionescu, pentru deschiderea școalei de adulți:

Domnule,

Din moși-strămoși este cunoscută zicătoarea: „*Cine știe carte are 4 ochi*”. Si drept este aceasta, căci ochii sufletului văd mai bine și mai departe de cât ochii trupului. Dela Dumnezeu a primit omul și minte și trup, dar învățatura trebuie să și-o câștige singur prin truda lui. Si omul cu învăț este ca lemnul cu lustru, căci după cum lustrul lemnului îți unge mâna când o treci peste el, tot așa și vorba omului luminat îți unge sufletul, când i-o asculti fie la sfat fie la nevoie lui.

Prea Iubitorul de oameni, Domnul Nostru Isus Christos, ne-a zis: „*Lumina se pune pe masă, ca să lumineze toată casa; ea nu se ascunde în întuneric, ci risipește întunericul*”. Drept aceia și noi, dascălii dela școala românească, ne-am gândit și sfătuit că bine ar fi să începem iarăși școala de adulți, ca să luminăm cu carte românească pe aceia, cari n'o cunoșc și cari doresc s'o învețe de acum înainte.

Este bine, să cunoască omul învățatura în multe limbi; dar mai presus de toate trebuie să cunoască limba lui. S'o știe scri și citi bine, să poată socoti și gândi pe limba curată a nașii sale; căci rușinat și amărât este omul, când Român este și nu poate grăi curat rómânește, dar mai cu seamă să nu știe nici scrie, nici citi. Vă rugăm dar să puneti vorbă bună, să sfătuți și să trimeteți la școala noastră, pe toți acei tineri Ma-

cedoneni-Români, cari ascultă în prăvăliile domniilor-voastre sau pe la alți negustori români, ca să i învățăm limba românească și socoteala precum istoria neamului nostru.

Spuneți-le să vie la școală, Duminecă, la 21 Octombrie, orele 10 dimineața, ca să ne sfătuim în ce zile să facem lectiunea.

Vă mulțumim mai dinainte pentru ajutorul ce ne veți da ca să adunăm cât mai mulți tineri pentru școala de adulți.

Serbarea primului Deceniu

La 19 Noembrie, 1905, se fămplinise 10 ani dela deschiderea școalei. Direcțiuuea și corpul didactic în înțelegere cu colonia au decis a sărbători această zi într'un mod deosebit, a doua zi Duminecă, 20 Noembrie.

S'au împodobit 2 clase vecine, cu steaguri tricolore, cu lanțuri de hârtie, cu portretele dinastilor române și bulgare. La intrare, ușa s'a împodobit cu verdeață și flori. Pe unul din pereți din față, se află scris cu litere mari: „*Trăiască fondatorii și sprijinitorii școalei*“. De jur împrejur verdeață și flori.

Au fost invitați oficial D-l Ministrul plenipotențiar, N. Mișu, D-l Eug. E. Stătescu, secretar de legație și D-l D. A. Mincu, vice-consul. Prin invitațiuni tipărite s'au chemat membrii coloniei. La ora $10\frac{1}{2}$ în localul școalei, a avut loc un *Te-Deum*, oficiat de Părintele I. Sgala, aducându-se rugăciuni pentru acei cari au lucrat și lucrează pentru acestă instituție. Afără de persoanele prezente s'au adus rugăciuni pentru sănătatea D-lor. Ioan Papiniu, Ministrul plenipotențiar, prin stăruința căruia s'a fondat școala. N. Filodor, G. Derussi, secretari de legație, D-na și D-nul G. Ionescu, foști directori ai școalei; apoi pentru sufletele răposaților: Alexandru Ghica-Brigadier, fost ministrul plenipotențiar, Ghianice Ghericociu, vice-președintele societății „*Unirea*“, Gheorghe Dociu Hentu, Dimo Ghilamila Naum Trifon, Nicola Cruscă, Dimu Nita, Trifon Nărte, Gh. Papagoga și Mihail Poligora, membrii societății.

Răspunsurile au fost date de corul școalei.

După terminarea serviciului divin, directorul ținu următoare cuvântare:

*Domnule Ministru,
Doamnelor, Domnilor, Iubiti școlari,*

Fațeți sculii, tut la sculii
Di fiori și de bâtrâni
Ce sunt gheatârli la lângedzi
Ești lușină la Ar'mâni.

Sărbătorim astăzi o zi însemnată din istoria acestei școale, împlinirea a 10 ani dela înaugurare. Sărbătoarea de azi e de mare preț pentru noi.

Veseli, tineri, bătrâni, elevi, profesori, plini de recunoștință ne adunăm, să ne aducem aminte de interesul și munca depusă pentru deschiderea și susținerea acestei școale.

Privind asupra trecutului, să ne însuflețim, să căpătăm curaj, toți într'un graiu și 'n unire să lucrăm cu mai multă încredere în viitor.

Au fost timpuri grele, cari au trecut peste capetele Ar'mânilor. Privind istoria lor, părul ni se ridică de groază, dar în același timp și de admirație, văzând greutățile și luptele prin cari au trecut de veacuri.

Avem mare dragoste, către limba strămoșilor cari au păstrat-o secoli întregi. Iată cum se rugă el:

„O prea bune Dumnezeale !
„Petrece-ne a ta putere,
„Către limbă s'avem vrere
„S'alumtăm ca ea să crească,
„Și ma multu să'nflorească
„Tuți Ar'mânlăi s'avdă s'grească
„Cu dulcea limbă ar'mânească.”

Ar'mânul, plecând din Turcia, unde s'a dus a păstrat limba vorbind'o în casă și'n oraș cu cei de aceiași neam. Încet, încet, cei din aceiași comună își aveau legături de amicizie ori comerciale. Find în străinătate înima lor bătea necontenit pentru acei ce'i lăsase în comună și adeseaori cânta duios :

„Bate, vîntu, bate,
„Lacrimile s'îmî usuci
„Cânteclu-îmî de giâle
„Tu hoară să îmîl duci
„Mi-aduc aminte làilu
„Că's xean tu aistu loc
„Și-îmî cură lacrămî calde
„Ca chicuța di foc.“

Ca din vis se redeștepta fratele nostru, lacrimile și le ștergea, își făcea cruce, zicând: *Dumnezeu e mare și pentru noi*. A doua zi se întâlnea cu alții din comună și se gândeau la ajutarea școalei și bisericiei.

Făcù societăți, fără de statute, ajutand cu bani și moralicește pe acei rămași în Patrie. Românul în veci nu pierde, căci „apa cură ma și che-trile ar'mân“.

Români, unde au fost, s'au gândit la școală și la biserică. Școala și biserică pot da tinerelor generațiuni hrana prielnică, întocmai cum un pământ bun, dă nutrimentul necesar unei plante, razele soarelui îi dă lumina și căldura necesară, ca să poată crește. Școala dă elevilor, în limba părinților și a strămoșilor, toate cunoștințele necesare, cultivându-le mintea, îmbogățindu-le iuima cu sentimente religioase și patriotice. Când pio-

fesorul explică faptele mari ale strămoșilor, micul nostru elev le ascultă, se însuflețește și e gata a se jefui pe altarul națiunii. Școala a produs atâția *martiri* cari au pierit luptându-se fie pentru neatârnarea Patriei, fie pentru apărarea limbii strămoșesti. Ultimele lor cuvinte au fost:

„Par'că avdu ună boace
„Ce' mî ciucură dismîerdată.
„Frați din Pind, n'aveți frică
„Văr' n'oară nu chereti !

Acstea cuvinte fie-care Ar'mân să le repete căci *Bunul nostru Rege*, în Mesagiul Regal le-a dat cea mai mare încurajare.

Munca de acum 10—12 ani se poate asemăna cu aceia depusă pentru a desfășuri un câmp, care n'a fost niciodată cultivat; iar astăzi după seceris, veseli, privim roadele unei munci de un deceniu.

Un mare istoric a zis: *Cu cât un popor se încălzește mai adânc în masele sale de amintiri și se încină zilei în care a făcut pasul întâi, cu atât are mai multă constituință de sine.*

Ziua de astăzi e produsul nu numai a 10 ani de muncă ci a anilor din trecut, cari încet, încet a pregătit pe Ar'mâni pentru deschiderea și inaugurarea acestei școale. Cu mulți ani înainte, mulți dintre Ar'mâni s-au gândit la școală, ideia era bună, a prins rădăcini, a copit și într'o zi visul să se realizeze.

Vă rog, dați-mi voie să spune câteva cuvinte despre primul deceniu al acestei scoale

Iubiti scolari.

Aduceți-vă aminte pururea de toți acei cari au lucrat pentru deschiderea, continuarea și progresarea școalei noastre. Numele lor rămâne săpat în inimile voastre tinere și când veți fi mari să vă arătați că sunteți demni de ajutorul și munca ce s'a depus în acest timp. Din toată inima, ridicăți rugăciuni fierbinți către ceruri, pentru sănătatea și viața tuturor fondatorilor și sprijinitorilor școalei noastre.

In această zi de bucurie, simt de datorie, în numele corpului didactic și al elevilor de a ruga pe D-l Ministrul Plenipotențiar a transmite Guvernului Regal și D-lui Ministrul Vlădescu, Ministrul Instrucțiunii Publice, respectuase mulțumiri și asigurarea devotamentului pentru interesul viu ce l-a arătat și l-arată pentru scoala noastră.

Rog pe D-l N. Mișu, Ministru Plenipotențiar, sprijinitorul neîntrerupt al școalei, care zi și noapte se gândește la binele și progresele acestei instituții culturale, a primi respectuase mulțumiri și asigurarea sentimentelor de profundă recunoștință.

Mulțumim, de asemenei, D-lui Eugen E. Stătescu și D-lui D. A. Mincu, care nu lasă să treacă cea mai mică ocazie, fără a arăta iubirea pentru școală.

Vin a mulțumi membrilor societății „*Unirea*“ cu demnul ei președinte D-l Al Gh. Trifon și foștilor președinți D-nii N. Caragea și N. Papa Gheorghe, însotitori de consiliile de administrație și tuturor bunilor români care au dat fapt visului de a înființa această școală. Au lucrat cu cuvântul, cu punga, au lăsat afacerile spre a lucra pentru binele comun. La Crăciun, la finele anului școlar au distribuit haine elevilor lipsiți de mijloace, iar celorlalți daruri. Din piepturile lor au scos de multe ori rugăciuni fierbinți pentru sănătatea acelora ce 'i-a ajutat și-i ajută.

Să nu uităm pe bunul nostru Rege, a cărui privire e îndreptată astăzi spre binele Ar'mânilor. Din inimă să'i urăm viață lungă și fericită.

Asemeni să ne aducem aminte de A. S. R. Principele Ferdinand al Bulgariei și de ospitalitatea ce ne-a acordat poporul bulgar.

Termin cu cuvintele poetului:

„Doamne dă bană lungă și sănătate
„La tuți, cari lucrează tri a lor sfânta națiune !“

Trăiască fondatorii și sprijinitorii.

Ura !

D-l Președinte Al. Al. G. Trifon, în numele coloniei răspunde prin următoarele :

*Domnule Ministru,
Doamnelor și Domnilor,*

Astăzi, când școala și colonia sărbătoresc împreună deceniul școalei noastre, am avea multe de zis de modul cum a pornit și de unde s'a născut ideia pentru înființarea ei, însă fiindcă, D-l Stroescu, directorul școalei a vorbit în rezumat de aceasta, eu mă voi mărgini în scurt, a spune, că dacă noi avem școală și serbăm azi deceniul ei, aceste toate le datorim mamei-latine și oamenilor mari doritori de neam. Intr'adevăr că colonia noastră, mult mai înainte de înființarea școalei era animată de dorința ca să aibă o instituție unde să învețe copiii în limba maternă, însă această dorință fusese realizată atunci, când am avut fericirea a avea între noi pe mult iubitul și stimatul valoros patriot D-l *Ioan Papiniu*.

Opera înființată de Domnia-Sa a fost urmată cu acelaș interes de reposatul Alexandru Ghica Brigadier.

Școala a ajuns însă la nivelul în care se găsește acum, numai în urma stăruințelor neobosite a mult respectatului și valorosului Ministru Plenipotențiar D-l N. Mișu, pe care cu cuvinte sincere și din inimă avem totă dreptatea de a-l considera mare binefăcător al coloniei, de oarece

Domnia-Sa pe lângă că a stăruit ca școala să fie înzestrată și cu personal suficient și cu toate obiectele necesare ale șiiinței, a urmărit de aproape și mersul școalei.

Pentru înaintarea școalei noastre au purtat deosebit interes D-l Eug. E. Stătescu, Secretar de Legație, precum și D-l A. Mincu, Vice-Consul, care e unicul din personalul Agentiei, care a muncit pentru școală, dela înființarea ei și până astăzi.

Deci, în numele Coloniei române din Sofia, exprim mulțumirile și recunoștința noastră tuturor celor cari au lucrat pentru înaintarea și progresul școalei și în special Ministrului Plenipotențiar, D-l N. Mișu, că în al 11 an, ne face ca colonia să se bucure și cu biserică națională și aceasta o datorim stăruințelor și energiei D-sale, Asemenea exprim mulțumirile și recunoștința noastră fostilor directori și profesori, precum și actualilor directori și corpului didactic pentru munca ce au pus pentru înaintarea și progresul școalei.

Rog pe D-l Ministru Plenipotențiar, ca cu ocaziunea serbării de astăzi, să binevoiască a transmite viile noastre mulțumiri și sentimente de recunoștință Guvernului Regal, pentru toate bunătățile pe care le revarsă coloniei române.

Inainte de a termină mă simt dator ca în numele coloniei să exprim mulțumirile și recunoștința noastră către Bulgaria și poporul Bulgar pentru ospitalitatea frătească, ce ne acordă.

Urmând cu toții pe aceiași cale pe care am urmat dela înființarea școalei și până astăzi, privim cu incredere viitorul școalei și dorim și urăm ca școala să ajungă să sărbătorescă jubilul de 25 de ani și aşa înainte, ură!

*Trăiască reprezentantul Guvernului Regal, D-l
N. Mișu și toți aceia cari au contribuit la
progresul școalei*

O elevă, Cușcă Domnica, prezintă D-lui Ministru Plenipotențiar, un prea frumos buchet de flori naturale, cu o panglică albă de mătase pe care era brodat pe o lature: *Ca omagiu de recunoștință din partea elevilor, iar pe cealaltă: Deceniul școalei române din Sofia.*

D-l Ministru, mulțumui prin câteva cuvinte și se adresă directorului, felicitându-l și spunând că va telegrafia Guvernului și în special D-lui M. Vlădescu, Ministerul Instrucțiunii Publice.

Corul școalei a intonat „*Mulți ani trăiască*“.

D-l N. Mișu însoțit de D-nii Eug. E. Stătescu și D. A. Mincu și de fruntașii coloniei au fost invitați în salonul școalei, de către corpul didactic, oferindu-li-se căte un pahar de șampanie. Directorul în câteva cuvinte mulțumi D-lui Ministru, pentru sprijinul mare ce-l dă școalei, bând în sănătatea D-sale.

Elevilor li s'a oferit, de colonie, prăjitură.

Seara la ora 8^{1/2} în salonul „San Stefano“, a avut loc serata în beneficiul elevilor săraci.

- 1 { a) *Innul Regal*, executate de corul mixt al școalei.
b) *Sumi Marija*,
- 2) *Deccniul*, poezie ocazională, compusă de D-l C. Arsenescu, recitată de elevul Nita C.
- 3 { a) *Ghifitul tu aghigne*, anecdotă în dialect recit. de elev. Ghericociu Th.
b) *Blestemul și vrerea*, poezie în dialect recit. de elev. Papanicola D.
- 4 { a) *Iată ora de serbare*, executate de corul școalei,
b) *Ciripițul păsărilor*,
- 5 { a) *Tiganul tălmaciu*, poezie recit. de elevul Trifon Mircea.
b) *Bou Vu ce îma oște da se uci*, narată de eleva Miștala Paraschiva.
- 6) *Bălgarsca Kitca*, exec. de cor mixt.
- 7) *Hartă Răzașul*, piesă comică, în dialect, jucată de elevele: Cușcă Domnica, Nanu Flora, Ioachim Vasilica și elevii Foti Pericle, Ceapan Ii și Pița N.
- 8 { a) *Joeuri de prestidigitație*, exec. de D-l N. Barbelian.
b) *Telefonul fără sârmă*,

Loterie, dans, poștă și bătae cu confeti.

S'a numit o comisiune, din colonie, din 4 persoane: D-nii Al. Gh. Trifon, C. Dabu, Chr. Franga și Gh. Nita, cu aranjarea seratei.

D-lor au depus toată munca pentru reușita seratei și mulțumi pe toți Români, ce se aflau adunați cu această ocasiune.

Piesa, fiind în dialect, a fost înțeleasă de toți și fiind și hazlie le-a plăcut foarte mult, râzând cu mare poftă și dorind să se repete cât de des asemenea ocazii.

A asistat Domnul Ministrul Plenipotențiar, însoțit de personalul Agenției.

Animația a ținut până în zorii zilei, de și prăvăliile trebuiau deschise și deci dimineața la lucru.

Elevi, tineri, bătrâni, cu toții s-au bucurat în această zi, care însemnă aniversarea a 10 ani de muncă dela deschiderea acestui focar de lumină.

Cu această ocasiune s'au expediat din partea coloniei telegrame persoanelor cari au lucrat pentru fondarea și susținerea școalei. Iată răspunsurile primite:

Domnului N. Mișu, Ministrul României la Sofia.

„Vă mulțumesc, atât D-voastră, cât și coloniei și școalei, pentru urăurile călduroase cu care m'ați întâmpinat și doresc Românilor din Statul „amicilor noștri să continue frățeasca legătură, ce-i unește pentru simpatia „solidarității ce trebuie să existe între popoare“.

(ss) M. Vlădescu.

D-lui Al. G. Trifon, Președintele Coloniei române, Sofia.

„Mulțumesc călduros pentru buna amintire, urez prosperitate școalei și coloniei“.
(ss) Papiniu.

D-lui Al. G. Trifon, Președintele Coloniei române, Sofia.

„Mulțumesc pentru buna amintire și urez coloniei și școalei române, încă multe decenii de prosperitate și de progres“.
(ss) Derusi.

D-lui Alexandru G. Trifon, Președintele Coloniei române, Sofia

„Cu ocaziunea serbării deceniului școalei române, vă rog primiți călăduoase felicitări, urând ani mulți de viață comunității și școalii. Cu sufletul și inima sunt împreună cu voi“.
(ss) Ionescu.

D-hui Stroescu, directorul școalei române, Sofia.

„Urez progres școalei și viață fericită corpului didactic“.
(ss) Ionescu.

IV. Biserica.

Am văzut, că școala de și e un institut de educație și instrucțiune pentru copii, a întrunit de multe ori pe membrii coloniei, fie la serbări naționale, la Te-Deum, Sfîntirea Apei, etc.; ea a servit și ca un mic paraclis, mai ales dela 1902, cu venirea în mijlocul nostru a Părintelui I. Sgala, dela Capela Română din Constantinopole.

Sfîntia Sa a oficiat, în românește, ori de câte ori se prezintă ocaziunea. Toți cu cea mai mare evlavie ascultau rugăciunile în limba maternă.

Copii, tineri, bătrâni au nevoie de biserică, de aceia îndată după deschiderea școalei, membrii societății „Unirea“ s-au gândit la construirea unei biserici.

In ședința dela 11 Maiu 1897, s'a ales o comisiune compusă din D-nii Gaki Trifon, N. Caragea, N. Papa Gheorghe, Niciu Panicola și Naum Trifon, Dimu Ghiulamila, cu însărcinarea de a căuta un teren pe care să se construască o biserică și școală.

D-nul N. Mișu, numit în 1899, Agent Diplomatic la Sofia, s'a interesat de aproape de chestiunea unei biserici române aci.

Pe la 1901, aproape toți, doritori de a avea un Tempiu sfânt de rugăciune, erau de părere a cumpăra o casă și a o transforma în o mică capelă. Bătrâni și în special Domnul Gaki Trifon și răposatul Dimu Ghiulamila, s'au opus din răspunderi, stăruind că e mai bine să construim o biserică mică, de cât a transforma o casă particulară în paraclis.

Domnul Agent Diplomatic a stărtuit pe lângă Guvernul Român în repetite rânduri și a obținut în 1904 un fond pentru cumpărarea unui teren și a construcției.

Această știre a umplut de bucurie inimile tuturor Românilor și mai ales ale bătrânilor, cari stăruise atât de mult. Cu toții așteptau momentul fericit, să se cumpere un loc și să înceapă lucrările.

S'a cumpărat locul cu casele D-lui *Luteroti* din strada Pirot și Tar Boris; D-l architect Frünanger, a fost însărcinat cu facerea planului și supravegherea lucrărilor.

Cu începerea primăvărei la 1905, iată că se dărâmă vechile case se întind sforile, șanțurile se sapă, grămezile de piatră și nisip se măresc, iar nerăbdarea Românilor de a se pune piatra fundamentală, crește. Pentru 4 Maiu 1905, se hotărête a se începe lucrările. Încă de dimineață se grăbesc Români și veni să asiste la această sărbătoare mare.

La 10 $\frac{1}{2}$ sosese D-l N. Mișu, Ministrul Plenipotențiar însoțit de D-nii Eug. E. Stătescu, Căpitan Petala și D. A. Mincu.

Elevii și profesorii erau aranjați de o parte, colonia de cealaltă parte în jurul extradei formate.

Serviciul divin a fost oficiat de Sf. Sa Archimandritul Iosef, Părintele Stefan Cânef, Pr. Gh. Zăbunoff, Pr. Ioan Zgalo și Protodiaconul I. Stefanoff.

Răspunsurile au fost date de corul școalei.

La fine se cântă „*Mulți ani trăiască*“.

Domnul Ministrul Plenipotențiar citește *actul*, se semnează și se pune conform uzului în piatra fundamentală la dreapta altarului. Se servi șampanie, iar elevilor bomboane.

Mulțumirea sufletească a tuturor Românilor, nu se poate descrie, ultima lor dorință să aibă îndeplinit.

Construcția a mers foarte repede și în toamnă zidăria a fost terminată.

Suma însă, dată de Guvern la 1904, fiind insuficientă pentru lucrările din interior, D-l Mișu a intervenit din nou și a obținut suma necesară pentru terminarea tuturor lucrărilor. Datorită solicitudiinii Guvernului Regal, colonia română are un frumos templu de rugăciune în limba maternă.

Ea nu va uita niciodată sprijinul Patriei Mame și stăruința depusă de Domnul Ministrul Plenipotențiar pentru binele ei.

Cu bucurie Ar'mânnii pot zice:

„Viniți tuți din orice parte
„Iată sculie, azi abem
„Viniți tuți, din orice parte
„Iată și biserică avem.“

Sperăm că pentru 10 Maiu 1906, cu ocazia împlinirii a 40 ani de domnie a M. S. Regelui, să putem înălța în acest sfânt locaș, rugăciuni fierbinți către ceruri, pentru Acel ce și-a consacrat viața pentru binele și întocmirea scumpei noastre Patrii.

Sofia, Ianuarie, 1906.

Silistra, 1869 Dec. 12.

Dos. 147 din 1870. Școalele române din Macedonia.

ANEXA 15.

Eforia comunității române din Silistra arată Ministerului modul cum s'au distribuit cărțile ce acesta a trimis institutorului de acolo prin institutorul din Călărași.

Domnule Ministru,

Cu adresa No. 81 a d-lui Institutior Superioru din Călărași primind Institutorele școalei române de aci (Costache Petrescu) pachetul No. 14984 cu 100 exemplare abecedare de D. Iarcu și 50 exemplare catichisme, cum și copia ordinului D-voastre cu N-rul 14984 prin care cereți acte formale de distribuirea gratuită a cărților didactice, trimise de D-v., elevilor școalei d'aci, cari acte, urmează a fi adeverite de Comitetul școlar, — subsemnatii, cu onoare venim a supune la cunoștința Domniei Voastre, că :

a) Dela începutul *anului școlar 1868 — 69* și până acum, verice carte didactică, necesară unui elev, în cele patru clase primare, s'a dat gratis, urmând a se grăbi până când și D-voastră veți dispune a ne trimite cărți cu asemenea condițiuni.

b) Toate cărțile didactice se țin în disponibilitatea Institutorului, care cu consimțământul Eforiei, le distribuește gratis elevilor în genere [căci mai toți sunt săraci] și la finitul fiecărui an se face controlare din partea Eforiei, spre a nu se face neregularități.

c) Tot de la anul 1868 — 69 până acum, Eforia și Institutorele care face parte în aceasta, după ordinile D-voastă, am distribuit gratis verice cărți didactice ni s'au cerut pentru școalele filiale din urbea Hărșova, Rassova, cum și școalelor comunale, din comunele locuite de Români: Ostrovu, Bugeacu, Parachiovu, Satu-nou, Oltina, Belicu, Aliman etc., cari sunt în acest județ.

Cu atari fapte, Domnule Ministru, puturăm reuși d'a scoate pe bieții Români din rutina ce aveau, d'a învăța numai pe litere chirilice. Tot astfel puturăm ademeni pe țărani Români a face școale și a ține câte un profesor, expres pentru învățământul copiilor.

d) Pentru toate cărțile distribuite, s'a ținut și se ține o listă generală de Institutore, și pe lângă aceasta se posedă în arhiva Eforiei, ca argumente, toate raporturile și petițiunile ce s'au primit, și după cererile facute li s'au dat cărți gratis.

Acestea credem că sunt cunoștințele ce ne cereți asupra întrebuițării ce se face cu cărțile didactice, pe cari binevoiții a ni le dona. Și, credem, Domnule Ministru, ca să binevoiască a dispune în viitor de ase-

menea sacrificii, având în vedere că, prin aceasta ne insuflăți o mare încurajare și o influență, spre a ține în regulă și a supune la ordinul nostru toate școalele, cari se împărtășesc din aceste sacrificii. Căci chiar acum țărani vin de a lua relațiuni dela institutorele d'aici, în orice afacere atingătoare la școală.

Ah ! Domnule Ministru, avem necesitatea de ajutoare însemnate, avem necesitate de bărbați luminați, cari să conducă la lumină pe un popor vechiu, major, în aceste părți ! Este un ce admirabil, cum Români s-au situat în comune apropiate una de alta, și nu se încuscresc decât între dânsii ; dar privind cineva la poziția lor morală, trebuie a se întrista văzând că, ei n'au nici un deputat la autoritățile din orașe, și suplinirea unor astfel de reprezentanți recrutată din națiunile Bulgare și Grece, care tind a năbuși un element latin ! Dacă am avea Institutori pe alocarea, naționali ca D-l C. Petrescu, în scurt timp am vedea realizate, mare parte din dorințele noastre.

Primiți etc. . . .

(ss) p, Președinte, **GHIRIȚĂ TEODORESCU.**

Membrii Eforiei { (ss) Preotul Christu Zaharia
" Mitică Oprescu
" Costache Petrescu
" Atanase Trandafirăseu
" Anghel Teodorescu

ANEXA 16.

București, 1870, 26 Febr.

George Mantu (deputat).

George Mantu (deputat) vizitând Silistra laudă progresele școalei românești din Silistra și propune Ministerului a acordă 2—300 lei anual pentru a scuti pe elevi de taxa de 10 lei anual.

Domnule Ministru,

Cu venirea mea dela Galați cu vaporul, întâmplător am trebuit să stau câteva ore la Silistra (cetate în partea Turciei, pe Dunăre); acolo, preumblându-mă pe strade, întâlnind mai mulți copii și întrebându-i, de este acolo școală românească, mi au răspuns că «da», și că, chiar dânsii învață la acea școală, unii la clasa II, alții la a III, până la IV-a clasă și interesându-mă a cunoaște mai de aproape modul existenței acestei școli, m'am informat că, cu toate intrigile grecilor și bulgarilor de acolo, școala română prosperă într'un mod prea satisfăcător, având tus patru clasele, vara până la 110 elevi și iarna până la 150, din cari 17 eleve

(fete), când școalele grece și bulgare au câte 30 elevi; Institutorele, D-l Petrescu își dă o ocupație fără exemplu, căci întreține Domnia Sa singur, cu programul din țară tutu patru clasele. Copiii de Români, pe cât am putut observa sunt silitori, însă foarte săraci, și este prea bine că li-se dau cărți gratuite, dânsii însă plătesc pentru întreținerea școalei, reparării etc. câte 10 lei turcești pe an.

Cum vedeti, Domnule Ministru, școala din Silistra a făcut un mare progres și are absolută necesitate de a se menține succesul, a se numi neapărat, cel puțin încă un institutor, în cît să se poată facilită învățămîntul; și, pentru întreținerea școalei e bine a se da o sumă de 200—300 lei nuoi, pe an, și a putea fi scutit elevii de 10 lei ce plătesc fiecare pe an.

Primiti, etc. . . .

(ss) George Mantu.

ANEXA 17.

ROMÂNIA

Revizoratul școlar al Bistr. Brăila,
Ialomița și R. Sărat
No. 60.

Brăila, Iulie 1870.

Raportul revizorului de Ialomița către Ministerul Instrucțiunii prin care se arată progresele școli din Silistra și mai cere a se adăuga încă un institutor și a se clădi local nou sau să se închirieze un altul, etc

Domnule Ministru,

Cu ocazia mergerei mele la Călărași, am fost indemnănat de Onor. Cocondătieni de acolo, ca să merg la Silistra spre a inspecta și școala Română de acolo. Subsemnatul, având în vedere și cererea ce mi-se face și, considerând că acea școală este subvenționată de guvernul nostru, am și trecut în Silistra, și acolo am găsit școala Română cu 4 clase funcționând cu 98 elevi și 22 eleve, dintre cari 59 elevi și 19 eleve în cl. I; 21 elevi și 3 eleve în cl. II; 12 elevi în a III-a și 6 elevi în a IV-a. Al căror rezultat a fost foarte satisfăcător, astfel că acel domn institutor, în adevăr, este bine pătruns de adevărata sa misiune, astfel, Domnule Ministru, că în mijlocul unor Greci, Turci și Bulgari, vezi că elementul Românesc înflorind într'un mod admirabil, având fiecare sentimentele și recunoștința către Inaltul Guvern Român, care le dă pâinea vieții, de care erau lipsiți până acum.

Tot ce mai este de făcut în acea școală, Vă supun aci la cunoștința D-Voastre, rugându-Vă, Domnule Ministru, mai întâi ca Român și apoi ca Revizor, ca să nu lăsați interesul cel mare al națiunei noastre, adică a bucură și pe acei Români, ce sufere în dreapta Dunării, deslipiți de

sânul nostru, numai prin poziția naturală a locului, nici de cum însă și de spiritul român, care să vede îmbrățișat de toți. Ei sunt admirăți chiar de Turci și bine priviți, că merg progresând în instrucțiune; dar Bulgarii și Grecii nu încetează de a intrigă pentru ruinarea românismului, cu toate că acel Institutator, ca un adevărat Român știe să se lupte în contra tuturor, astfel că el încă învingător iese în toate.

Ca acea școală să poată scăpa odată de acele calomnii, aduse de alții, Vă rog respectuos, Domnule Ministru, ca Român, să faceți tot ce Vă stă prin putință și să cereți autorizarea acelei școli, precum și a altora, cari se vor mai înființa de a dreapta Dunării, dela guvernul Otoman, pentru care sunt convins, că Veți căpăta o recunoaștere eternă dela confrații noștri de acolo, cât și din alte părți, ca astfel fiecare Român, în ce unghiu al pământului va fi să nu sufere în sclavie, și să știe că, confrații lor și-au o țară, un guvern, care nici odată nu uită pe cei depărtați de sănul.

La această școală mai trebuie un institutor, cel puțin, ca să poată a se ocupa și mai bine, și să fie, unul de clasa I și a II-a, iar cel ce este acum, să rămână pentru a III-a și a IV-a; cărțile asemenea precum au fost și până acum, gratis; apoi, sau să se edifice un local din nou, sau să se închirieze altul separat, căci acela în care se află astăzi este cu totul în stare deplorabilă, și chiar vătămașor sănătății; apoi plata unui servitor și un mic ajutor pentru încălzit și celealte cheltueli, necesare unei școli, căci cu modul acesta se va putea face în adevăr o școală Normală, de unde ar putea să se răspândească învățători în toate cătunele române de acolo, și în scurt timp vor deveni niște adevărați Români, cari, poate, ne vor ajuta mult la trebuință. Această întreținere, nu credeti Domnule Ministru, că va dura pentru totdeauna, ci cel mult 10 ani, până Românilor își vor forma niște mici capitale, ca să se poată întreține, căci acum sunt cu totul constrânsi, în cât nu stă nimic în mâna lor, decât munca câmpului; dar odată deșteptați, vor deveni și ei oameni.

Acestea fiind de o cam dată, le supun la cunoașterea D.-Voastre, spre a regula cele de cuviință.

Primiti, etc.

(ss) Revizor școlar, **C. Petrescu**

ANEXA 18.

Dosarul No. 147 din anul 1871
Școalele române din Macedonia.

Turtucaia 1871, Decembrie 24

Asupra înființării școalei române din Turtucaia.

Domnule Ministru

In anul expirat 1868, o delegație de doi Români din orașul Turtucaia, Imperiul Otoman, mă învitară a merge, în calitate de profesor și prim cîntăreț în acest oraș. La această idee sublimă, ca eu să dau lumină și să propag limba maternă între Românii cei înconjurați, de toate părțile de gînți streine, și aprimați chiar de a nu vorbi această limbă, credetă, Domnule Ministru, că am depus toate sacrificiile, părăsind funcțiunile mele din București, și orice fericire pentru această mare și înaltă idee pe care eu trebuia s'o realizez. Aici găsesc o școală cu un caracter bulgar, sub titlul de «Școala română».

Subsemnatul, pe dată ce m'am instalat profesor, cu toată lipsa de mezii și suferințe, reușii a forma o școală întocmai după modelul celor de aici, și, în interval de un an dădui din această școală copii, cari pot urma studiul clasei a IV-a primară. Iacă, Domnule Ministru, cât face zelul unui Român determinat de a se sacrifica pentru întinderea și progresarea limbei române. Toate acestea, Domnule Ministru, o mai repet, că s'au făcut cu mari suferințe și lipsuri din partea subsemnatului, căci această școală e lipsită totalmente de obiecte didactice, precum: matricule, cărți, harte, etc., pe care Românii de aici, cu mare greutate și foarte târziu și le-ar putea procura, ceia ce ar împedica cu desăvârșire studiul.

Pentru aceste ultime motive, Domnule Ministru, subsemnatul iau curajul, și viu a Vă rugă, cu profund respect, să bine-voiți a ordona, în interesul românismului, pentru care stră bunii au vărsat atâta sânge român, să se trimită și la această școală cărțile didactice necesare, care fapt va fi etern în memoria săracilor Români Trans-Danubieni.

Primiti, etc.

(ss) **Vasile I. Borănescu**

TABLA DE MATERII

I.	Pag.		II.	Pag.
Școala dela Sfinții Apostoli	15	Comuna Gopești	79	
Sumele alocate în bugetul Statului pentru școalele și bisericiile din streinătate dela 1864 până la 1906	25	„ Grebena	84	
Administrația școalelor și bisericilor române din Turcia	28	„ Huma	86	
Societatea de cultură Macedo-Romană	35	„ Hrupiște	87	
		„ Ianina	88	
		„ Iancovetz	89	
		„ Lipopoleni	91	
		„ Liumnița	92	
		„ Luginița	93	
		„ Livezi	94	
		„ Magarova	95	
		„ Moscopole	99	
		„ Metova	101	
Comuna Avdela	39	„ Moloviște	103	
„ Belcameu	43	„ Nevesca	124	
„ Băiasa	44	„ Nicea	127	
„ Birislav	45	„ Nijopole	128	
„ Bitolia	46	„ Ohrida	129	
„ Beala de sus.	51	„ Osani	132	
„ Beala de jos.	51	„ Pleasa	133	
„ Beret	52	„ Paleoseli	133	
„ Breaza	53	„ Poroi	134	
„ Caterina	53	„ Păpădia	135	
„ Crușova.	55	„ Murihova	135	
„ Cerneși	60	„ Perivoli Grebena	136	
„ Cociani	61	„ Pretori	140	
„ Cumanova.	62	„ Perlepe	142	
„ Constantinopol	62	„ Resna	145	
„ Coritză	63	„ Salonic	147	
„ Cupa	66	„ Samarina	148	
„ Ceariceani.	67	„ Seres.	152	
„ Damași	67	„ Smixi	152	
„ Damașuli	68	„ Sypisca	153	
„ Dolliani.	69	„ Turia.	153	
„ Eladona	70	„ Târnova	155	
„ Elbasan	71	„ Veles	165	
„ Frașari.	73	„ Veria	167	
„ Furca	74	„ Vlaho-Clisura	170	
„ Floru	75	„ Vlahoianî	178	
„ Giuamaia	77	„ Vodena.	179	
„ Ghevgheli.	78	„ Zipoș.	179	
„ Gramaticova-Fetița	78			

Scoalele Secundare.	<u>Pag.</u>	Anexa No.	<u>Pag.</u>
Liceul Român din Bitolia	181	1	233
Jubileul de 25 ani a Liceului Ro- mân din Bitolia	197	" " 2	252
Scoala normală profesională din Bitolia	198	" " 3	253
Scoala comercială din Ianina	205	" " 4	255
" " " Salonic	204	" " 5	255
" " " Berut	206	" " 6	256
Internatul Universitar Român din Constantinopol	207	" " 7	311
Scoala primară din Sofia	208	" " 8	313
" Română din Turtucaia	213	" " 9	314
Seminarul de limba Română din Lipsca	218	" " 10	315
Seminarul de limba Română din Viena	226	" " 11	317
Seminarul-de limba Română din Berlin	228	" " 12	326
		" " 13	327
		" " 14	337
		" " 15	398
		" " 16	399
		" " 17	400
		" " 18	402

O M I S I U N I

	<u>In loc de:</u>		<u>Să se citească:</u>
La pagina I rândul 21 . . .	creştinii		creştinii ortodoci.
" " 8 " 27 . . .	documentelor		documentatelor
" " 9 " 2 . . .	Aspropotanului		Aspropotamului
" " 9 " 14 . . .	eteraglote		eteroglote
" " 12 " 9 . . .	ca		cei
" " 176 " 3 . . .	In puterea		In puterea aceluiasi ordin

